ALEKSANDR SERGEYEVİÇ PUŞKİN

YÜZBAŞININ KIZI

-BÜTÜN ÖYKÜLER BÜTÜN ROMANLAR-

HASAN ÂLİ YÜCEL KLASİKLER DİZİSİ

RUSÇA ASLINDAN ÇEVİREN:
ATAOL BEHRAMOĞLU

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

VI. BASIM

Genel Yayın: 988

Hümanizma ruhunun ilk anlayış ve duyuş merhalesi, insan varlığının en müşahhas şekilde ifadesi olan sanat eserlerinin benimsenmesiyle başlar. Sanat şubeleri içinde edebiyat, bu ifadenin zihin unsurları en zengin olanıdır. Bunun içindir ki bir milletin, diğer milletler edebiyatını kendi dilinde, daha doğrusu kendi idrakinde tekrar etmesi; zekâ ve anlama kudretini o eserler nispetinde artırması, canlandırması ve yeniden yaratmasıdır. İşte tercüme faaliyetini, biz, bu bakımdan ehemmiyetli ve medeniyet dâvamız için müessir bellemekteyiz. Zekâsının her cephesini bu türlü eserlerin her türlüsüne tevcih edebilmiş milletlerde düşüncenin en silinmez vasıtası olan yazı ve onun mimarisi demek olan edebiyat, bütün kütlenin ruhuna kadar işliyen ve sinen bir tesire sahiptir. Bu tesirdeki fert ve cemiyet ittisali, zamanda ve mekânda bütün hudutları delip aşacak bir sağlamlık ve yaygınlığı gösterir. Hangi milletin kütüpanesi bu yönden zenginse o millet, medeniyet âleminde daha yüksek bir idrak seviyesinde demektir. Bu itibarla tercüme hareketini sistemli ve dikkatli bir surette idare etmek, Türk irfanının en önemli bir cephesini kuvvetlendirmek, onun genişlemesine, ilerlemesine hizmet etmektir. Bu yolda bilgi ve emeklerini esirgemiyen Türk münevverlerine şükranla duyguluyum. Onların himmetleri ile beş sene içinde, hiç değilse, devlet eli ile yüz ciltlik, hususi teşebbüslerin gayreti ve gene devletin yardımı ile, onun dört beş misli fazla olmak üzere zengin bir tercüme kütüpanemiz olacaktır. Bilhassa Türk dilinin, bu emeklerden elde edeceği büyük faydayı düşünüp de şimdiden tercüme faaliyetine yakın ilgi ve sevgi duymamak, hiçbir Türk okuru için mümkün olamıyacaktır.

23 Haziran 1941
Maarif Vekili
Hasan Âli Yücel

HASAN ÂLİ YÜCEL KLASİKLER DİZİSİ

ALEKSANDR SERGEYEVİÇ PUŞKİN
YÜZBAŞININ KIZI
BÜTÜN ÖYKÜLER, BÜTÜN ROMANLAR

RUSÇA ASLINDAN ÇEVİREN
ATAOL BEHRAMOĞLU

Sertifika No: 11213

GÖRSEL YÖNETMEN
BİROL BAYRAM

DÜZELTİ
MÜGE KARALOM

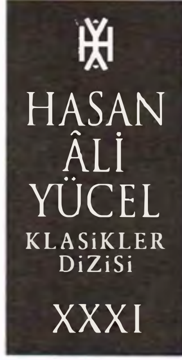
GRAFİK TASARIM UYGULAMA
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

(BU KİTABIN BİR VE İKİ CİLTLİK İLK İKİ BASIMI
CEM YAYINEVİNDEN YAYIMLANMIŞTIR.)
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI'NDA
DÖRT KİTAP OLARAK I. BASIM EKİM 2001
VI. BASIM MAYIS 2013, İSTANBUL

ISBN 978-975-458-800-2 (KARTON KAPAKLI)

BASKI
KİTAP MATBAACILIK SAN. TİC. LTD. ŞTİ.
DAVUTPAŞA CADDESİ NO: 123 KAT: 1
TOPKAPI İSTANBUL
(0212) 482 99 10
Sertifika No: 16053

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
İSTİKLAL CADDESİ, MEŞELİK SOKAK NO: 2/4 BEYOĞLU 34433 İSTANBUL
Tel. (0212) 252 39 91
Fax. (0212) 252 39 95
www.iskultur.com.tr

ALEKSANDR SERGEYEVİÇ PUŞKİN

BÜTÜN ÖYKÜLER, BÜTÜN ROMANLAR

RUSÇA ASLINDAN ÇEVİREN:
ATAOL BEHRAMOĞLU

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

İçindekiler

Öykü ve Roman Yazarı Olarak Aleksandr Puşkin

Rus ve dünya yazınına, aralarında "Ruslan ve Ludmila", "Çingeneler", "Bahçesaray Çeşmesi", "Kafkas Tutsağı", "Yevgeni Onegin" gibi anlatı-şiirlerin de bulunduğu ölümsüz bir şiir mirası bırakan Aleksandr Puşkin'in, "Byelkin'in Öyküleri", "Dubrovski", "Yüzbaşının Kızı" vb. öykü ve romanları da şiir türündeki yapıtlarından daha az ünlü değildir. Hatta, şiir çevirisinin özel güçlükleri nedeniyle, kendi ülkesi dışında, şiirlerinden çok öykü ve romanlarıyla tanındığı söylenebilir.

1799'da zengin ve aydın bir ailenin çocuğu olarak Moskova'da doğdu. Zamanın soylu aile çocuklarının tümü gibi, ilk öğrenimini Fransızca gördü. Yine çocukluk yıllarında Yunan-Latin klasiklerini, Voltaire, Rousseau gibi özgürlükçü, aydınlanmacı Fransız yazarlarını okuma olanağı buldu. Bir Rus köylü kadını olan dadısından da, Rusçayı, Rus halk masallarını öğrendi.

Puşkin öncesi Rus yazınının ana yönelişleri, romantizm ve klasisizm akımlarıydı. Bunlar da daha çok Batı yazınlarının etkisi altında doğmuşlar, ulusal temele yeterince oturmamışlardı. Puşkin, Batı kültürü ve özgürlükçü düşünceyle Rus halk duyarlılığını kaynaştırdığı yapıtlarında, Rus yazın

dilini gerek sözcük dağarı gerek tümce yapısı ve anlatım özellikleri bakımından arındırmış, zenginleştirmiş, bu dile çağdaş ve ulusal bir yapı kazandırmış, ilk kez Rus toplumunun halksal özelliklerini yansıtan tipler yaratmakla Rus yazınında ulusal ve gerçekçi çığırın (Gogol'le birlikte) öncülerinden olmuştur.

Puşkin'in anlatı türündeki ilk yapıtı, 1827 yılında yazmaya başladığı "Büyük Petro'nun Arabı"dır. Bu özyaşamsal-tarihsel roman denemesi tamamlanmamış olmasına karşın, sağlam kuruluşu, yalın anlatımı, kişilerin gerçekçi betimlenişleriyle göze çarpar. Puşkin öncesi Rus yazınında anlatı dili şiir dilinden henüz tam olarak ayrılmamıştı. "Büyük Petro'nun Arabı" bu ayrımın oluşmasında önemli bir adım sayılır.

1830 yılının ürünü olan "Byelkin'in Öyküleri", süssüz, yalın bir üslupla yazılmış, gerçekçi, özlü sanat ürünleridir. Bu öykülerde Puşkin, halk insanlarını büyük bir yalınlık, gerçekçilik ve ustalıkla çizmiştir. "Menzil Bekçisi" öyküsünde bekçi ve kızı, "Tabutçu"da tabut yapımcısı ve kızları, "Köylü Genç Bayan"da hizmetçi kızlar, uşaklar, sevecen bir alaycılık ve duyguyla çizilen bütün bu tipler, gerçekçi Rus yazınına örnek oluşturmuşlar; Dostoyevski, Nekrasov, Tolstoy, Çehov vb. daha sonraki dönemlerin birçok büyük yazarı için tükenmez esin kaynakları olmuşlardır. Bütün bu öyküler ince bir alay, zekâ, yalın ve şen bir insan sevgisiyle örülüdür. Yine 1830 yılı ürünü olan "Goryuhino Köyü Tarihi", toplumcu gülmecenin, parodinin gerçekçi yazında güçlü bir örneğidir.

1832-1833 yıllarının ürünü olan "Dubrovski" adlı romanı, yukarıda adı edilen yapıtlarının ortak özelliklerini taşır. Yalın, akıcı anlatımıyla "Byelkin Hikâyeleri"ne yakındır. Bu anlamda, "Büyük Petro'nun Arabı"na göre Puşkin'in romancılığında ileriye doğru önemli bir adımdır. Kurgusu da çok daha işlek ve sağlamdır. Haydut olmak zorunda kalan soylu kişi, romantik edebiyatın bilinen bir kahramanıdır.

Puşkin "Dubrovski"de, bu romantik kahramanı ve çevresinde gelişen olayları, yine romantik renkler taşımakla birlikte, halksal, ulusal, gerçekçi bir temele oturtmayı başarmıştır. Romanda dönemin Rus derebeylik düzeni ve ona uşaklık eden bürokrasiyle acımasızca alay edilmekte; Kirila Petroviç tipinin çevresinde Rus derebeylik düzeni, günlük yaşam özellikleriyle, sevecenlikten de yoksun olmayan ince bir alaycılıkla sergilenmektedir. Bu bakımdan "Dubrovski", Gogol'ün bazı ilk dönem yapıtlarıyla da ortak özellikler taşır. Puşkin'in Rus halk tiplerine, onların yaşamlarına, konuşmalarına, göreneklerine duyduğu (bu kez alaycılıktan yoksun olmayan) ilgi ve sevgi "Byelkin'in Öyküleri"nde ve daha sonraki "Yüzbaşının Kızı"nda olduğu gibi "Dubrovski"de de büyük yazarın başlıca özelliklerindendir. Yine "Dubrovski"de, romantik aşk öyküsü çevresinde, Puşkin'i çok ilgilendirmiş olan "halk ayaklanması" konusu ilk kez işlenmektedir. Sonradan, 17. yüzyıl Rus köylü ayaklanması ve ayaklanmanın ünlü önderi Pugaçev konusunda "Pugaçev Ayaklanması Tarihi" adlı bir inceleme de yazacak olan Puşkin, "Boris Godunov" adlı tragedyasında ve "Yüzbaşının Kızı" romanında da bu konuyu işlemektedir. "Dubrovski"yi, konunun romantik örgüsüne karşın; acımasız, baskıcı bir yönetime karşı halk ayaklanmasını anlatışıyla, yazıldığı dönem bakımından oldukça gözü pek bir yapıt saymak gerekir.

Yine aynı dönemin ürünlerinden "Maça Kızı"nda hedef bu kez Petersburg sosyetesidir. "Maça Kızı"nı bir fantezi, trajikomik bir öykü olarak görmek olası. Fakat öykünün kahramanı Hermann konusunda Dostoyevski'nin değerlendirmesi bu anlatıyı biraz daha derinliğine irdelemede ışık tutucu olabilir. Şöyle niteliyor Dostoyevski "Maça Kızı"nın kahramanını: "...muazzam bir kişilik, Petersburg döneminin [Puşkin'in Petersburg dönemi ürünlerinin / A. B.] alışılmadık bir tipi... Onda bir Napolyon profili ve bir iblis ruhu var..." Dostoyevski'nin bu değerlendirmesinden yola çıka-

rak, Hermann'ı, Raskolnikov'un (Dostoyevski'nin ünlü kahramanının) hazırlayıcısı, bir ön örneği olarak da görebiliriz... Hermann tipinin Gonçarov'un "Oblomov"undaki Ştolts tipiyle yakınlığı da, Puşkin'in "Maça Kızı"nda "Rusya'nın yeni, kapitalist döneme girişini" incelikle yansıttığı konusundaki değerlendirmelere bir kanıt sayılabilir.

"Mısır Geceleri" yine yüksek sosyete çevrelerine yönelik acı bir alaydır. Modern bir anlatım ve kurgu özellikleri taşıyan öyküsünde Puşkin, dönemin resmi yazın çevrelerine ve baskıcı yönetimine karşı sanatın özgürlüğü konusunda düşüncesini ustaca yansıtmaktadır:

"Çünkü yasak tanımaz rüzgâr,
Zincir vurulmaz kartala, genç kız kalbine.
Şair de öyledir işte
İçinden geldiği gibi yaşar..."

"Mısır Geceleri"nde Puşkin romantik esinlenme anlayışına karşı sanatı bir ustalık, bir beceri olarak gören kendi gerçekçi anlayışını da yine ustaca ortaya koymaktadır...

"Roslavlev", Napolyon'un Rusya seferi sırasındaki Rus yüksek sosyetesini incelikle eleştiren bir küçük anlatıdır. Yine de, bu birkaç sayfalık anlatının "Savaş ve Barış"ta Lev Tolstoy'u etkilemiş olduğu söylenebilir... Anlatının kahramanı genç kız, Puşkin'in pek çok yapıtının kahramanları gibi, o dönemin ve daha sonraki gerçekçi, ulusal Rus yazınının ilk örnek tiplerinden biridir.

Yurtdışına yolculuk Puşkin'in büyük bir özlemiydi. Yazık ki bu özlem gerçekleşemedi. Baskıcı çarlık yönetimi yurtdışına çıkış izni vermedi ona. 1829 yılında, Osmanlı-Rus Savaşı sırasında Rus ordusuyla birlikte yola çıkışı, bu yurtdışı yolculuğu özlemiyle ilgilidir. Bu yolculuğun izlenimlerini yansıtan (1836'da yayınlanan) "Erzurum Yolculuğu"nda belirttiği gibi, ayak bastığı yabancı topraklar Rus ordusunca ele ge-

çirilmiş yerler olduğu için yine de yabancı bir ülkeye ayak basmış olmuyordu...

"Erzurum Yolculuğu" Puşkin'in çok yönlü zekâsının, kültürünün ışıltılarıyla parlayan bir yapıttır. Kafkas doğası betimlerinin, yıllar sonra bir başka büyük yazarı, Maksim Gorki'yi etkilemiş olduğu rahatça söylenebilir. Savaş alanı betimlerinin ise, "Sivastopol"da ve hatta "Savaş ve Barış"ta Lev Tolstoy'u derinliğine etkilemiş olduğu açıklıkla görülebilmektedir. Savaş alanı betimlerinde dönemin siyasal koşullarının çok ötesinde insancıl bir yaklaşım sergiliyor Puşkin: "Yolda yanlamasına uzanmış yatan genç bir Türk'ün cesedi önünde durdum.18 yaşlarında bir delikanlıydı bu. Bir kızınkini andıran solgun yüzü henüz tazeliğini yitirmemişti. Sarığı tozlar içinde, yatıyordu. Tıraşlı ensesinde bir kurşun yarası vardı..." Bu tümceler, bütün tarih kitaplarından çok daha belirgin ve elle tutulurcasına gözlerimizin önünde canlandırmaktadır bir savaş alanı görüntüsünü...

Puşkin anlatı alanında başyapıtı olan "Yüzbaşının Kızı"nı da 1836 yılında tamamlayıp yayınladı.

"Yüzbaşının Kızı" yazılmasaydı, Tolstoy'un "Savaş ve Barışı"nın da yazılmamış olacağı görüşü ileri sürülmektedir. Savaşın abartılmadan, bütün yalınlığı ve karmaşıklığı içinde anlatılması, roman kahramanlarının gerçek yaşamdan kopuk, savaştan başka bir şey düşünmeyen yapay kişiler olarak değil de, kendilerine özgü yaşamları ve aile yaşantılarıyla birlikte verilmiş olmaları bakımından, bu iki roman arasında gerçekten de yakınlıklar vardır.

Bağımsız, özgürlükçü kişiliği ve dönemin ilerici okur yığınları arasında geniş yaygınlık kazanan yapıtları nedeniyle monarşi yönetiminin sürekli baskıları altında yaşayan Aleksandr Puşkin, 1837 yılında komploya çok benzeyen bir düello sonucunda yaşamını yitirdiğinde henüz 38 yaşındaydı. Fakat yapıtlarıyla çoktan ölümsüzlüğe ulaşmıştı.

Ataol Behramoğlu

Büyük Petro'nun Arabı

1

Paris'teyim:
Soluk almadan yaşamaya koyuldum.

Dimitriyev
(*Gezginin Günlüğü*)

Yenileştirilen devlet için gerekli bilgileri edinsinler diye, Büyük Petro'nun yabancı ülkelere gönderdiği gençler arasında çarın vaftiz oğlu Arap İbrahim de vardı. Paris savaş okulunda öğrenim gören delikanlı, topçu yüzbaşısı olarak okulu bitirdi, İspanya Savaşı'nda başarılar kazandı ve ağır bir yara alarak Paris'e döndü. İmparator, yığınla çalışmaları arasında gözdesini sorup soruşturmayı da unutmuyor, onun başarıları ve davranışları hesabına sevindirici yanıtlar alıyordu her zaman. Petro çok memnundu ondan ve durmadan Rusya'ya çağırıyordu İbrahim'i. Fakat İbrahim bu konuda acele etmiyor, kimi zaman yarasını, kimi zaman görgüsünü artırma isteğini, kimi zaman da para yetersizliğini bahane olarak ileri sürüp dönmeye yanaşmıyordu Rusya'ya. Petro da onun dileklerini hoşgörü ile karşılıyor, sağlığına özen göstermesini istiyor, öğrenim konusunda gösterdiği titizliğe teşekkür ediyor ve kendi özel harcamalarında son derece tutumlu olmasına karşın babaca öğütlerinin yanı sıra hazinesini de esirgemiyordu İbrahim'den.

Bütün tarihsel belgelerin tanıklığına göre, Fransa'nın o dönemki doludizgin hoppalığı, çılgınlığı ve lüksüyle hiçbir

şey karşılaştırılamaz. Sarayın koyu sofuluğu, görkemi ve nezaket kurallarına tam bağlılığıyla kendini gösteren XIV. Louis'nin son saltanat yılları, hiçbir iz bırakmadan geçip gitmişti. Kendinde en parlak niteliklerle her türden ayıbı birleştiren Orleans Dükü'nde ikiyüzlülükten eser yoktu ne yazık ki. Royal Palas âlemleri gizli kapaklı bir şey değildi Paris için ve örnek yaygındı. Bu sırada Law* çıktı sahneye. Para hırsıyla zevk ve sefahat düşkünlüğü birleşti. Yurtluklar yok oluyor, ahlak yıkılıyor, Fransızlar gülüyor ve birtakım hesaplar yapıyor, devlet satirik vodvillerin nakaratları altında parçalanıyordu.

Bu arada sosyete son derece ilgi çekici bir tablo görünümündeydi. Kültürlülük ve eğlence gereksinimi bütün sınıfları bir araya getirmişti. Merak uyandırıcı ya da eğlence vaat eden ne varsa; zenginlik, sevimlilik, şan, yetenek, en aşırı cinsinden tuhaflık; aynı açık gönüllülükle kabul görüyordu hepsi. Edebiyat, bilim ve felsefe, sessiz yazı odalarını bırakmış, düşünceleriyle modayı yönetmek ve ona yaranmak için yüksek sosyetede boy göstermeye başlamışlardı. Kadınlar saltanat sürüyorlar, fakat tapınış istemiyorlardı artık. Derin saygı, yerini yüzeysel bir inceliğe bırakmıştı. Yeni Atina'ların Alkibiades'i olan Dük Richelieu'nün çapkınlıkları artık tarihin malıdır ve o günlerin ahlak anlayışı üstüne bir fikir vermek için yeterlidir.

Temps fortuné, marqué par licence
Oû la folie, agitant son grelot,
D'un pied léger parcourt toute la France,
Ou nul mortel ne daigne être dévot,
*Ou l'on fait tout excepté pénitence.***

John Law: Ünlü mali plancı!.. – ç.n.

Çılgınlığın, çalarak çıngırağını, baştan başa bütün Fransa'yı hafif adımlarla dolaştığı, her şeye hazır olunan, tövbeden başka, hiçbir ölümlünün dua etmeye yanaşmadığı mutlu çağ, o özgür ahlak çağı. – Metindeki Rusça çeviriden. – ç.n.

İbrahim'in ortaya çıkışı, dış görünüşü, kültürü ve doğal zekâsı genel bir ilgi uyandırdı Paris'te. Bütün hanımlar *Le Negre du czar*'ı* kendi salonlarında görmek istiyorlar, yolunu kesip yakalıyorlardı onu. Saltanat naibince sık sık akşam eğlencelerine çağrılıyor; Arouet'nin gençliği, Chaulieu'nin yaşlılığı, Montesquieu ve Fontanelle'in sohbetleriyle canlanan akşam yemeklerinde hazır bulunuyor, hiçbir baloyu, hiçbir açılışı kaçırmıyordu. Gençliğinin ve soyunun bütün ateşiyle genel kasırgaya kaptırmıştı kendini. Fakat İbrahim'i Rusya'ya dönmekten alıkoyan şey; bu gamsız yaşamı ve parlak eğlenceleri, Petersburg sarayının sert yalınlığıyla değiştirmek düşüncesi değildi sadece. Onu Paris'e bağlayan daha güçlü başka ilişkiler vardı. Âşıktı genç Afrikalı.

Kontes D., artık gençlik yıllarının defterini kapatmıştı ama hâlâ ünlüydü güzelliğiyle. On yedi yaşında manastırdan çıktığında, onu, sevemediği bir adama vermişler, kocası da bir süre sonra bu durumu umursamaz olmuştu artık. Âşıkları olduğu söyleniyordu ya, sosyetenin hoşgörülü yasaları sayesinde saygı gören bir kişiydi yine de. Çünkü gülünç ya da patırtılı bir serüvene girmişliği yoktu; kimse bu konuda suçlayamazdı onu. Evi sosyetenin uğrağıydı. Paris'in en yüksek tabakası onun salonunda bir araya gelirdi. İbrahim'i, herkes tarafından onun son sevgilisi sayılan ve bunu hissettirmek için elinden geleni ardına komayan genç Merville tanıttı kontese.

Kontes incelikle, fakat hiçbir özel ilgi göstermeden kabul etti İbrahim'i. Delikanlının gururunu okşadı bu. Genç zenciye genellikle bir harikaymış gibi bakıyorlar, çevresini kuşatıyorlar, selamlara, sorulara boğuyorlardı onu. Bir iltifat perdesi arkasında gizlenmiş olmakla birlikte, bu merak onurunu kırıyordu İbrahim'in. Kadınların tatlı ilgisi, ki çabalarımızın biricik amacıdır aşağı yukarı, onun yüreğine mutluluk

---

Çarın zencisi. – Rusça yayıncının notu.

vermemekle kalmıyor, acıyla, öfkeyle dolduruyordu hatta. Kendisini onların gözünde seyrek rastlanır bir canavar, dünyaya rastlantısal olarak getirilmiş ve hiçbir dünyasal yanı bulunmayan özel, yabancı bir yaratık olarak hissediyordu. Hatta kimsenin gözüne çarpmayan silik kişilere imreniyor, bir esenlik sayıyordu onların hiçliğini.

Doğanın onu karşılıklı bir tutku için yaratmadığı düşüncesi, İbrahim'i kendine güvenme duygusundan ve gururun iddialarından alıkoyuyor, bu ise kadınlara karşı davranışına az rastlanır bir hoşluk katıyordu. Fransız esprisinin bitmek tükenmek bilmez şakalarından, ince imalarından bıkmış olan Kontes D., İbrahim'in yalın, ağırbaşlı halini çok beğendi. Delikanlı sık sık ziyaret ediyordu onu. Kontes yavaş yavaş genç zenginin dış görünüşüne alıştı, hatta salonundaki pudralı perukalar arasında kara kara kımıldayan bu kıvırcık saçlı başta hoş bir şey bulmaya başladı. (Başından yaralı olan İbrahim, peruka yerine bir sargı taşımaktaydı.) Yirmi yedi yaşında, boylu boslu, düzgün vücutlu bir delikanlıydı. Onu basit bir meraktan öte hoş bakışlarla hayran hayran süzen dilberler yok değildi. Fakat önyargılara sahip olan İbrahim bunları ya hiç fark etmiyor ya da sadece hoppalık sayıp geçiyordu. Bakışları kontesin bakışlarıyla karşılaştığı zaman ise, kendine güvensizliğinden eser kalmıyordu. Kontesin gözleri öyle tatlı bir iyi yüreklilikle doluydu, İbrahim'e karşı davranışları öyle yalın, öyle kendiliğindendi ki, en ufak bir hoppalık ya da alaydan kuşku duymak olanaksızdı.

Aklında aşk düşüncesi yoktu gerçi, ama kontesi her gün görmek İbrahim için bir gereklilik olmuştu artık. Her yerde onunla karşılaşmak istiyor, her karşılaşmaları Tanrının beklenilmedik bir lütfu gibi görünüyordu ona. İbrahim'in duygularını, kontes ondan daha önce keşfetti. Kim ne derse desin, karşılık beklemeyen ümitsiz bir aşk, bütün baştan çıkarma hesaplarından daha güvenilir bir biçimde etkiler kadın kalbini. Kontes, İbrahim'le birlikteyken onun bütün davranışları-

nı izliyor, sözlerini ilgiyle dinliyor, o olmadığı zamanlarsa düşüncelere dalıyor, her zamanki dalgın haline dönüyordu... İlk olarak Merville farkına vardı bu karşılıklı eğilimin ve İbrahim'i kutladı. Hiçbir şey bir başkasının yüreklendirici uyarılarından daha fazla alevlendiremez aşkı. Aşk kördür, kendine güveni yoktur ve herhangi bir dayanak buldu mu, hemen sarılır ona. Merville'in sözleri İbrahim'i uyardı. Sevilen kadına sahip olma düşüncesi o zamana kadar hayalinden bile geçmemişti delikanlının. İçi birdenbire umutla aydınlandı ve çılgınca kapıp koyverdi kendini. İbrahim'in tutkusunun şiddetinden ürken kontes, sadece dost olduklarını söyleyerek ve aklını başına toplama öğütleri vererek boş yere bu tutkuya karşı koymak istedi, ama o da gevşemeye başlamıştı artık. Gözü pek davranışlar birbirini izledi. Sonunda kendisinin esinlemiş olduğu tutkunun gücüne kapılan ve bu tutkunun etkisi ile elden ayaktan kesilen kontes, mutluluktan deliye dönen İbrahim'in kolları arasında buluverdi kendini...

Dikkatli sosyetenin gözünden hiçbir şey kaçmaz, kontesin yeni ilişkisini herkes öğrendi kısa bir süre sonra. Onun bu seçimi kimi hanımları şaşırttıysa da, çoğuna pek doğal göründü. Kimileri gülüyor, kimileri de bağışlanamaz bir pervasızlık sayıyorlardı kontesin bu davranışını. Tutkularının ilk coşkunluğu içinde İbrahim ve kontes hiçbir şeyin farkında olmadılar, ama az sonra erkeklerin iki anlamlı nükteleri ve kadınların iğneli sözleri, onlara kadar ulaşmaya başladı. İbrahim'in tumturaklı, soğuk tavrı, şimdiye kadar bu gibi saldırılardan esirgemişti onu. Şimdi nasıl karşı koyacağını bilemiyor, sabırsızlıkla katlanıyordu bunlara. Sosyetenin saygısına alışkın olan kontes ise, kendini dedikodu ve alay konusu olarak görmeyi soğukkanlılıkla karşılayamazdı. Kimi zaman gözyaşları içinde İbrahim'e dert yanıyor, kimi zaman acı acı yakınıyor, kimi zaman da onu şurada burada savunmaya kalkışıp boş yere gürültü çıkarmaması, büsbütün mahvetmemesi için yalvarıyordu delikanlıya.

Yeni bir olay kontesin durumunu iyice karıştırdı. Bu pervasız aşkın izi dışa vurmuştu. Avuntular, öğütler, akıl vermeler gücünü tüketti; işe yaramıyorlardı. Kontes felaketin kaçınılmazlığını görüyor, ümitsizlik içinde bekliyordu onu.

Kontesin durumu öğrenilir öğrenilmez, söylentiler yeni bir güçle alevlendi. Duygulu hanımlar dehşet çığlıkları koparıyorlar, baylar kontesin kara mı, yoksa bir ak bebek mi doğuracağı konusunda bahse giriyorlardı. Bütün Paris'te olaydan haberi olmayan ve kuşku duymayan tek kişi kontesin kocasıydı. Hakkında nükteli şiirler düzülüyordu kontun.

Uğursuz an yaklaşmaktaydı. Kontesin durumu korkunçtu. İbrahim her gün kontesle birlikteydi. Onun ruhsal ve bedensel gücünün yavaş yavaş nasıl tükenmekte olduğunu görüyordu. Kadının gözyaşları, korkusu her an yeniden başlıyordu. Sonunda ilk sancılar gelip çattı. Hemen önlemler alındı. Bir yolunu bulup kontu uzaklaştırdılar. Doktor geldi. Bundan iki gün önce yoksul bir kadınla, yeni doğurduğu bebeğini almak konusunda anlaşmaya varmışlardı. Bunun için güvenilir bir adam gönderildi. İbrahim, mutsuz kontesin yatak odasının bitişiğindeki çalışma odasındaydı. Kontesin boğuk iniltilerini, hizmetçi kadının fısıltısını, doktorun buyruklarını işitiyor, soluk almaya bile cesaret edemiyordu. Kontes uzun süre ıstırap çekti. Onun her çığlığı İbrahim'in içini parçalıyor, sessizlikle geçen her arada dehşet içinde kalıyordu. Ansızın güçsüz bir bebek bağırışı duydu ve coşkusunun gücüne karşı koyamayarak kontesin odasına daldı. Kara bir bebek yatıyordu annenin ayaklarının ucunda. İbrahim bebeğe yaklaştı. Yüreği güm güm atıyordu. Titreyen eliyle oğlunu kutsadı. Kontes güçsüzce gülümsedi, bitkin elini uzattı ona. Fakat doktor, hastanın şiddetli sarsıntılara uğrayabileceği kaygısıyla İbrahim'i çekti, yatağın yanından uzaklaştırdı. Yavruyu üstü kapalı bir sepete yatırdılar, gizli bir merdivenden indirerek evden çıkardılar. Öteki bebeği getirip lohusanın yattığı odadaki beşiğe yerleştirdiler. İbrahim biraz ya-

tışmış olarak ayrıldı evden. Kont beklendi. Geç saatlerde eve döndüğünde, eşinin mutlu bir doğum yaptığını öğrenince pek memnun oldu. Büyük bir skandal bekleyen sosyete böylelikle umduğunu bulamamış, sadece bir yergiyle yetinmek zorunda kalmıştı.

Her şey yoluna girmişti yine. Fakat İbrahim, alınyazısının değişmek zorunda olduğunu, ilişkilerinin er geç Kont D.nin kulağına kadar gideceğini sezinliyordu. O zaman, ne olursa olsun, kontesin çok kötü bir duruma düşeceği açıktı. İbrahim büyük bir tutkuyla seviyor, aynı ölçüde seviliyordu; fakat kontes aklına eseni yapan uçarı bir insandı. Onun ilk aşkı değildi bu. Nefret ve kin, yüreğindeki en tatlı duyguları değiştirebilirdi. İbrahim, kontesin kendisinden soğuyacağı sezintisini atamıyordu içinden.

O zamana kadar kıskançlığı tanımamıştı ama şimdi korkuyla bu duygunun ön sezilerini buluyordu içinde. Düşündü taşındı, ayrılık acılarının daha az ıstırap verici olacağı sonucuna vardı ve bu mutsuz ilişkiyi sona erdirerek Paris'i bırakmaya, Petro'nun ve üstü örtülü bir ödev duygusunun çoktandır kendisini çağırdığı Rusya'ya dönmeye karar verdi.

2

Günler, aylar geçip gidiyor, sevdalı İbrahim baştan çıkardığı kadını bırakıp gitmeye karar veremiyordu bir türlü. Kontes de gittikçe daha fazla bağlanıyordu ona. Oğulları taşrada bir yerde yetiştiriliyordu. Sosyete dedikoduları dinmeye yüz tutmuştu ve sevdalılar geçip giden fırtınayı sessizce anımsayarak, gelecek üzerine de düşünmemeye çalışarak, sessiz ve rahat bir hayatın tadını çıkarmaya başlamışlardı.

İbrahim, bir gün Orleans Dükü'nün huzuruna çıkmıştı. Dük, delikanlının yanından geçerken durdu, uygun bir zamanda okuması buyruğuyla bir mektup verdi ona. Mektup Birinci Petro'dandı. İbrahim'in yokluğunun gerçek nedenini

anlayan hükümdar, onu hiçbir şeye zorlamak niyetinde olmadığını, Rusya'ya dönüp dönmemekte serbest bıraktığını, fakat ne olursa olsun, evlatlarını hiçbir zaman terk etmeyeceğini yazıyordu düke.

Bu mektup İbrahim'in yüreğine kadar işledi. Talihi o dakikada çiziliverm̧işti. Ertesi gün saltanat naibine bir an önce Rusya'ya dönmek niyetinde olduğunu bildirdi. Dük ona: "Ne yaptığınızı düşünün bir" dedi. "Rusya anayurdunuz değil sizin. Sıcak ülkenizi bir gün yeniden göreceğinizi sanıyor değilim ama uzun süre Fransa'da kalışınız, sizi yarı yabanıl Rusya'nın iklimine ve yaşama tarzına yabancılaştırdı. Petro'nun uyruğu olarak doğmadınız siz. İnanın bana, onun bu yüce gönüllü izninden yararlanmalısınız. Uğrunda kanınızı da akıtmış olduğunuz Fransa'da kalın ve inanın ki; hizmetleriniz, yetenekleriniz hak ettikleri ödülü burada da kazanacaktır." İbrahim içtenlikle teşekkür etti Düke, fakat kararından da caymadı. Saltanat naibi ona: "Çok üzgünüm, fakat bununla birlikte haklısınız" dedi. İstifasını kabul edeceğine söz verip, durumu Rus çarına yazdı.

İbrahim bir an önce yola koyulmak için hazırlığa başladı. Hareket gününden bir önceki akşam, her zaman olduğu gibi Kontes D. ile birlikteydi. Kontes hiçbir şey bilmiyordu. İbrahim de ona açılacak gözü pekliği bulamıyordu kendinde. Kontes sakin ve neşeliydi. İbrahim'i birkaç kere yanına çağırıp düşünceli halinden ötürü takıldı. Akşam yemeğinin bitiminde konuklar dağıldılar. Salonda kontes, kocası ve İbrahim kaldılar sadece. Zavallı İbrahim kontesle baş başa kalabilmek için varını yoğunu verebilirdi ama Kont D. görünüşe göre şöminenin yanına öylesine rahat bir biçimde yerleşmişti ki, onu odadan sepetlemeyi ümit etmenin olanağı yoktu. Üçü de susuyorlardı. Sonunda kontes, "*Bonne nuit*"* dedi. İbrahim'in yüreği daraldı ve ayrılığın bütün şid-

---

İyi geceler. – R.y.n.

detini ansızın hissetti. Hiç kıpırdamadan öylece kaldı. Kontes, "*Bonne nuit, messieurs*"* diye tekrarladı. O hâlâ hareket edemiyordu. Sonunda gözleri karardı, başı döndü ve güç bela kendini odadan dışarı atabildi. Evine gelip, neredeyse kendinden geçmiş bir halde şu mektubu yazdı:

"Gidiyorum sevgili Leonora, sonsuzca terk ediyorum seni. Düşüncelerimi başka türlü anlatmaya gücüm yetmediği için sana bu mektubu yazıyorum. Mutluluğum sürekli olamazdı. Alınyazıma ve doğaya karşın tadıyordum onu. Sen benden soğumak zorundaydın, büyü bozulmak zorundaydı. Bu düşünce her zaman, hatta senin tutkuyla kendini verişin ve sınırsız tatlılığınla ayaklarının dibinde kendinden geçtiğim, her şeyi unutur gibi olduğum dakikalarda bile izliyordu beni... Uçarı sosyete, sözle izin verdiği şey gerçekleştiği zaman acımasızca ezer onu. Sosyetenin soğuk alaycılığı er geç seni yenecek, senin ateşli ruhuna boyun eğdirecek ve sen tutkundan ötürü utanç duyacaktın sonunda... O zaman durumum ne olurdu? Hayır! Ölüp gitmek, seni bu korkunç dakikadan daha önce terk etmek daha iyi...

Benim için en değerli şey senin rahatındır. Sosyetenin bakışları üzerimize dikili olduğu sürece bu rahata kavuşmazdın sen. Çektiklerini, kırılan onurunu, korkunun verdiği ıstırapları anımsa. Oğlumuzun korkunç doğumunu aklına getir. Düşün bir, daha uzun zaman bu gibi heyecanlara ve tehlikelere uğratmalı mıyım seni? Bu kadar tatlı, bu kadar güzel bir varlığın alınyazısını insan adına güç bela yaraşan zavallı bir yaratığın, bir zencinin acıklı alınyazısıyla niçin birleştirmeli?

Elveda Leonora, elveda biricik sevgili dost. Seni terk etmekle, yaşamın ilk ve son mutluluklarını da terk ediyorum. Ne bir anayurdum, ne de yakınlarım var. Orada tam bir yalnızlığın benim için tek avuntu olacağı kederli Rusya'ya gidiyorum. Bundan böyle kendimi vereceğim sıkı çalışmalar,

---

* Baylar, iyi geceler. – Rusça yayıncının notu (r.y.n.)

eğer heyecan ve mutluluk günlerimin ıstırap verici anılarını uyuşturamazsa bile, hiç olmazsa biraz oyalayacak onları. Elveda Leonora. Senin kucağından kopup ayrılırcasına ayrılıyorum bu mektuptan. Elveda, mutlulukla kal ve zavallı zenciní, sadık İbrahim'ini ara sıra anımsa."

Aynı gün Rusya'ya hareket etti.

Yolculuk, beklediği kadar korkunç gelmedi ona. Hayal gücü gerçeği yenmişti. Sonsuzca bıraktığı şeyleri, Paris'ten uzaklaştıkça daha canlı bir biçimde ve daha yakın olarak gözlerinin önünde canlandırıyordu.

Farkında bile olmadan Rusya sınırında buldu kendini. Sonbahar başlamıştı. Fakat arabacılar, yolun kötülüğüne bakmaksızın, rüzgâr gibi götürüyorlardı onu. Yolculuğunun on yedinci günü, sabahleyin, o zamanlar büyük bir yolun geçtiği Krasnoye Selo'ya vardı.

Yirmi sekiz verst kalmıştı Petersburg'a. Arabasına atlar koşulurken, İbrahim menzil kulübesine girdi. Uzun boylu, yeşil kaftanlı bir adam, ağzında toprak bir pipo, dirseklerini masaya dayamış, Hamburg gazetelerini okuyordu bir köşede. İçeriye birinin girdiğini işitip başını kaldırdı.

— Vay! İbrahim! diye bağırdı kanepeden kalkarak. Merhaba vaftiz oğlum!

Petro'yu tanıyan İbrahim, sevinçle ona doğru atılmak üzereyken saygıyla durakladı. Hükümdar yaklaştı, onu kucakladı, alnından öptü:

— Gelişini haber almıştım, dedi. Karşılamaya çıkmıştım seni. Dünden beri burada bekliyordum.

İbrahim, minnettarlığını belirtecek sözcükler bulamıyordu. Hükümdar:

— Emir ver, diye sürdürdü sözlerini. Senin arabanı bizimkilerin arkasından getirsinler. Sen de benim arabaya gel, bana gidelim.

Hükümdarın arabasını getirdiler. Petro ve İbrahim, birlikte arabaya oturup dörtnala yola koyuldular. Bir buçuk sa-

at sonra Petersburg'a varmışlardı. İbrahim, çarlığın eliyle bir bataklık üzerinde yükseltilen bu yeni doğmuş başkenti merakla seyrediyordu. Açık su bentleri, sessiz kanallar ve tahta köprüler, insan isteminin doğa güçleri karşısında, kısa bir süre içinde, her alanda elde etmiş olduğu başarıları belgeliyorlardı. Evler bir çırpıda kuruluvermiş gibiydiler. Kentte, henüz granit çerçevesiyle bezenmemiş olan, fakat üzeri şimdiden savaş ve ticaret tekneleriyle kaplı Neva Nehri'nden başka görkemli bir şey yoktu. Hükümdarın arabası, "içerisinin bahçesi" diye adlandırılan sarayın önünde durdu. Petro'yu otuz beş yaşlarında, güzel, en son Paris modasına göre giyinmiş bir kadın karşıladı basamaklarda. Petro onu dudaklarından öptü ve İbrahim'in elinden tutarak:

— Katinka, tanıdın mı vaftiz oğlumu? dedi. Onu eskisi gibi sevmeni ve gözetmeni rica ediyorum senden.

Katerina, kara, anlayışlı gözlerle İbrahim'e baktı ve sevimli bir tavırla elini uzattı. Genç, uzun boylu, düzgün endamlı, güller gibi taze iki dilber, Katerina'nın arkasından saygıyla Petro'ya doğru yaklaştılar. İmparator onlardan birine:

— Liza, dedi. Oranienbaum'da sana vermek için benden elma aşıran küçük Arabı anımsıyor musun? Burada işte: Onu sana takdim ediyorum.

Büyük prenses güldü, yanakları pembeleşti. Yemek salonuna geçtiler. Hükümdarın geleceği bilindiği için, sofra donatılmıştı. Petro, İbrahim'i de çağırarak bütün ailesiyle birlikte yemeğe oturdu. Yemek süresince çeşitli konular üzerinde konuştu İbrahim'le. İspanya Savaşı'yla, Fransa'nın iç işleriyle, eleştirdiği pek çok yanları olmakla birlikte yine de sevdiği bir kişi olan saltanat naibiyle ilgili sorular sordu. Bu konuşma sırasında İbrahim, sağlam ve dikkatli mantığıyla sivrildi. Petro çok memnun kalmıştı onun yanıtlarından. İbrahim'in çocukluk çağlarıyla ilgili bazı şeyler anımsıyor, bunları öyle bir yüreklilik, öyle bir keyifle anlatıyordu ki, bu tatlı

ve konuksever ev sahibinin Poltava kahramanı, Rusya'nın kudretli ve müthiş yenileştiricisi olduğuna kimse inanmazdı.

Hükümdar yemekten sonra, Ruslarda âdet olduğu üzere, dinlenmeye çekildi. İbrahim, imparatoriçe ve büyük prensesIerle birlikte kaldı. Onların merakını gidermeye çalıştı. Paris'te yaşanan hayatı, oradaki şölenleri ve başına buyruk moda akımlarını anlattı. Bu sırada, hükümdarın yakını olan bazı yüksek rütbeli kişiler sarayda toplanmaktaydılar. İbrahim, Katerina'yla konuşan Arabı görüp, ona kibirli bir bakış fırlatan görkemli Prens Menşikov'u, Petro'nun çetin danışmanı Prens Yakov Dolgoruki'yi, halk arasında adı Rus Faust'u olarak yayılan bilgin Bryus'u, eski arkadaşı genç Raguzinski'yi hükümdara rapor sunmak ve buyruk almak için gelen öteki kişileri gördü.

Hükümdar iki saat sonra geldi. İbrahim'e:

— Bakalım, eski görevini unutmuş musun? dedi. Karataş tahtayı al da gel benimle.

Petro çalışma odasına kapandı, devlet işleriyle uğraşmaya koyuldu. Sırasıyla; Bryus, Prens Dolgoruki, polis şefi General Deviyer'le görüştü; İbrahim'e bazı kararnameler ve yönergeler yazdırdı. İbrahim onun kavrayış çabukluğuna, sağlam mantığına, dikkatinin gücüne ve esnekliğine, uğraştığı konuların çeşitliliğine hayran olmaya doyamıyordu. Çalışmaların bitiminde Petro, o gün için yapmayı tasarladığı işlerin bitirilip bitirilmediğini anlamak üzere çıkarıp cep defterine baktı. Sonra çalışma odasından çıkarken, İbrahim'e:

— Geç oldu, dedi. Yorulmuşsundur. Geceyi eskisi gibi burada geçir yine. Yarın seni uyandırırım.

İbrahim yalnız kalınca, güçbela toparlayabildi aklını. Petersburg'daydı. Çocukluk yıllarını, o zamanlar değerini anlamaksızın yakınında geçirmiş olduğu büyük insanı yeniden görüyordu. Ayrılıktan sonra ilk kez, neredeyse nedamete benzer bir duyguyla, bütün bir gün tek düşüncesinin kontes D. olmadığını itiraf etti içinden. Onu bekleyen yeni yaşama

tarzını, eylemlerin ve sürekli çabaların; tutkular, başıboşluk ve gizli bir mutsuzlukla yorgun düşmüş olan ruhunu canlandırabileceğini anladı. Büyük bir kişinin yardımcısı olmak ve onunla birlikte büyük bir halkın alınyazısını etkilemek düşüncesi, ilk kez soylu bir yücelme duygusu uyandırdı içinde. Kendisi için hazırlanan portatif karyolaya uzanırken düşündükleri bunlardı ve uyuyup kaldığında, alışkın olduğu düşler, onu uzak Paris'e, sevgili kontesinin kollarına taşıdı.

3

Petro, söz verdiği gibi, ertesi gün İbrahim'i uyandırdı ve kendisinin de yüzbaşısı olduğu Preobrajenski alayının topçu bölüğü üsteğmeni olarak kutladı onu. Saray düşmanları İbrahim'in çevresini aldılar. Her biri yeni gözdeye kendine göre bir iltifatta bulunuyordu. Kibirli Prens Menşikov, dostça elini sıktı onun. Şeremetyev, Paris'teki tanıdıklarını soruşturdu. Golovin ise İbrahim'i yemeğe çağırdı. Bu son örneğe ötekiler de uydular. Öyle ki, İbrahim en azından bir aylık çağrı aldı.

İbrahim, günlerini tekdüze fakat eylem içinde geçiriyor, sonuç olarak da canı sıkılmıyordu. Hükümdara gün geçtikçe daha çok bağlanmış, onun yüksek ruhunu daha iyi kavramıştı. Büyük bir kişinin düşüncelerini izlemek, çalışmaların en öğreticisidir. Petro'yu, senatoda Buturlin ve Dolgoruki ile tartışarak önemli yasama sorunlarına çözümler getirirken, amirallik kurulunda Rusya'nın denizler üzerindeki egemenliğiyle ilgili görüşlerini belirtirken görüyordu. Feofan'la, Gavriil Bujinski ile, Koriyeviç'le birlikte; dinlenme saatlerinde ise yabancı yazarlardan yapılan çevirileri incelerken, ya da bir tüccarın fabrikasını, bir zanaatçının işliğini, bir bilginin çalışma odasını ziyaret ederken görüyordu. Rusya sadece makinelerin işlediği ve her işçinin kurulu düzen uyarınca kendi işiyle uğraştığı muazzam bir işyeri gibi görünüyordu İbrahim'e. O, kendini de kişisel

tezgâhında emek harcamakla yükümlü sayıyor, Paris'teki şen şakrak yaşamını elden geldiğince az anımsamaya çalışıyordu. Ama bir başka tatlı anıdan uzaklaşmak daha güç geliyordu ona: Sık sık Kontes D.yi düşünüyor, onun haklı öfkesini, gözyaşlarını ve mutsuzluğunu hayal ediyordu... Fakat bazen de korkunç bir düşünce sıkıştırıyordu yüreğini: Yüksek sosyete umursamazlığı, yeni bir ilişki, bir başka mutlu kişi! Tüyleri ürperiyor, Afrikalı kanında kıskançlık ayaklanıyor, gözleri kara yüzüne akmaya hazırlanan kızgın gözyaşlarıyla doluyordu.

Bir sabah çalışma odasında, evraklar arasında otururken, ansızın biri yüksek sesle Fransızca selamladı onu. İbrahim çevik bir hareketle döndü ve Paris'te yüksek sosyete kasırgası içinde bıraktığı genç Korsakov, sevinçli bir haykırışla kucakladı onu.

Korsakov:

— Az önce geldim, dedi. Ve doğru sana koştum. Paris'teki bütün tanıdıklarımızın selamı var. Senin yokluğuna hayıflanıyordu Kontes D., seni mutlaka çağırmamı emretti. İşte mektubu da burada!

İbrahim mektubu titreyen bir elle yakaladı ve gözlerine inanamayarak baktı o tanıdık el yazısına.

Korsakov:

— Şu barbar Petersburg'da can sıkıntısından henüz ölmeyişine çok sevindim! dedi. Ne yaparlar, neyle uğraşırlar burada? Terzin kim? Opera kuruldu mu bari?

İbrahim dalgın dalgın, hükümdarın şu sırada galiba bir gemi işliğinde çalışmakta olduğunu söyledi. Korsakov güldü.

— Görüyorum ki benimle uğraşacak durumda değilsin şimdi, dedi. Başka bir zaman bol bol konuşuruz. Ben hükümdarın huzuruna çıkmaya gidiyorum.

Bu sözü söylemesiyle birlikte tek ayağı üzerinde dönüp koşarak odadan çıkması bir oldu.

Yalnız kalan İbrahim, mektubu çabucak açtı. Kontes onun kendini aldatışından, güvensizliğinden tatlılıkla yakınıyor, şöyle diyordu:

"Benim rahatımın senin için dünyada en değerli şey olduğunu söylüyordun, İbrahim! Eğer buna içtenlikle inansaydın, beklenilmedik ayrılık haberini aldığımda düştüğüm duruma beni sokar mıydın hiç? Seni korkutan şey, sana engel olacağım düşüncesiydi. Kesinlikle inan ki; senin esenliğin ve senin boynuna borç bildiğin şey için, ben gözümü bile kırpmadan aşkımı feda ederdim."

Kontes, mektubuna tutkulu sevda sözleriyle son veriyor; eğer bir gün yeniden görüşmeleri umudu yoksa bile, hiç değilse arada bir yazması için yalvarıyordu delikanlıya.

İbrahim, paha biçilmez satırlarını coşkuyla öptüğü bu mektubu baştan sona dek belki yirmi kez okudu. Kontesle ilgili bir şeyler duymak arzusuyla içi içine sığmıyordu. Tam, Korsakov'u hâlâ orada bulabileceğini umarak gemi işliğine gitmeye hazırlanırken kapı açıldı ve yeniden Korsakov içeri girdi. Hükümdarın huzuruna çıkmıştı. Âdeti üzere çok hoşnut görünüyordu kendisinden. İbrahim'e:

— *Entre nous**, hükümdar çok tuhaf bir adam. Düşün ki onu, yeni bir geminin, elimdeki telgraflarla tırmanmak zorunda kaldığım direğinin tepesinde, sırtında keten bir fanilayla buldum. İp merdivende duruyor ve uygun bir reverans yapabilmek için yeterli yer bulamıyordum. Hayatımda bu kadar elim ayağıma dolaşmamıştı. Fakat hükümdar, kâğıtları okuyup beni tepeden tırnağa süzdü ve öyle sanıyorum ki, giyimimin zarifliği, inceliği çok hoşuna gitti. Hiç değilse gülümsedi, bu geceki baloya çağırdı beni. Fakat Petersburg'da tam bir yabancıyım. Altı yıllık yokluğumda büsbütün unutmuşum buranın âdetlerini. Lütfen kılavuzluk et bana, uğrayıp al ve orada takdim et beni.

---

* Söz aramızda. – R.y.n.

İbrahim buna razı oldu ve konuşmayı kendisi için daha ilgi çekici olan konuya çevirmekte acele etti:

— Peki, Kontes D. ne yapıyor?

— Kontes mi? Ayrılışın, hiç kuşku yok, önce çok üzmüştü onu. Fakat zaman geçtikçe yavaş yavaş avunup, yeni bir sevgili buldu kendine. Hem de kim, biliyor musun? Şu uzun boylu Marki R! Niçin ağarttın Arap gözlerini? Yoksa sana pek mi tuhaf geldi bütün bunlar? Uzun bir kederin doğasına, özellikle de kadın doğasına aykırı olduğunu bilmiyor muydun? Sen düşünedur, ben dinlenip yol yorgunluğunu çıkarmaya gidiyorum şimdi. Bana uğramayı unutayım deme sakın.

İbrahim'in içini dolduran duygular nelerdi dersiniz? Kıskançlık mı? Öfke mi? Ümitsizlik mi? Hayır, hiçbiri değil. Sadece derin ve iç daraltıcı bir keder.

— Önceden sezmiştim bunu, olacaktı bu, diye tekrarlayıp duruyordu kendi kendine.

Sonra kontesin mektubunu açtı, onu yeni baştan okudu, dertlendi ve hüngür hüngür ağlamaya başladı. Gözyaşları yüreğini hafifletiyordu. Saate bakıp gitme zamanının geldiğini gördü. İbrahim bu işten kurtulabilse çok memnun kalacaktı ya, balolara gitmek görevden sayılıyordu. Hükümdar, yakınlarının kesin olarak katılmasını isterdi bunlara. Delikanlı giyindi, Korsakov'u almaya çıktı.

Korsakov, sırtında robdöşambr, oturmuş, Fransızca bir kitap okuyordu. İbrahim'i görünce:

— Erken değil mi? diye sordu.

İbrahim:

— İnsaf, diye yanıtladı. Saat beş buçuk oldu, gecikiyoruz, hemen giyin de çıkalım.

Korsakov telaşlandı, çıngırağı bütün gücüyle salladı, adamlar koşuştular, çabucak giyinmeye koyuldu. Fransız oda uşağı, kırmızı ökçeli potinleri, mavi kadifeden pantolonu ve üzerine pullar dikilmiş pembe kaftanı uzattı ona. Dış

odada perukayı çabucak pudralayıp getirdiler. Korsakov tıraşlı kafasını soktu ona. Kılıcını ve eldivenlerini istedi, aynanın karşısında belki on kez ileri geri gidip geldikten sonra, hazır olduğunu bildirdi İbrahim'e. Üniformalı uşaklardan, ayı kürkünden kaputlarını alarak kışlık saraya yollandılar.

Korsakov, bir soru yağmuruna tuttu İbrahim'i. Petersburg'un en gözde dilberi kim? En iyi dans eden adam ününe kim sahip? Şimdilerde hangi dans moda? İbrahim, gönülsüzce gideriyordu onun merakını. Bu arada saraya vardılar. Bir sürü uzun kızak, eski binek arabası ve yaldızlı kupa arabaları çimenli alana dizilmişti bile. Basamaklarda, üniformaları içinde bıyıklı uşaklar, sırmalar içinde parlayan, tüy sorguçlu, topuzlu ulaklar; hafif süvari askerleri, içoğlanları, efendilerinin kürklerini ve el kürklerini taşıyan kaba görünüşlü yol uşakları, yani o zaman derebeylerinin anlayışına göre gerekli bir kalabalık birikmişti. İbrahim görününce, genel bir fısıltı yükseldi bu kalabalıktan:

— Arap, Arap, Çarın Arabı!

İbrahim, Korsakov'u çabucak geçirdi bu alacalı bulacalı hizmetçiler yığını arasından. Uşağı kapıyı ardına kadar açtı onlara, salona girdiler. Korsakov donakaldı. Omuzları gök mavisi renginde çapraz şeritli ileri gelenler takımının, elçilerin, yabancı tüccarların, yeşil üniformaları içinde muhafız alayı subaylarının, ceketleri ve çubuk çizgili pantolonlarıyla gemi yapım ustalarının oluşturduğu bir kalabalık, donyağından mumların donuk donuk aydınlattıkları tütün dumanıyla kaplı ve bir nefesli sazlar orkestrasının hiç durmadan çınladığı geniş bir salonda ileri geri hareket ediyordu. Hanımlar duvarların çevresinde oturmuşlardı. Genç olanları modanın bütün görkemiyle parlamaktaydılar. Robların üstünde altınlar ve gümüşler ışıldıyordu. Bir çiçek sapı gibi incecik belleri, gösterişli jüponlarının üzerinde yükseliyordu. Kulaklarında, uzun buklelerinde ve boyunlarında elmaslar parlıyordu. Dansların başlamasını ve kavalyeleri bekleyerek, neşe içinde

sağa sola dönüp duruyorlardı. Yaşlı hanımlar, giysilerin yeni biçimlerini geçip gitmiş olan eski ile kurnazca bağdaştırmaya çalışmışlardı: Hotozları, Çariçe Natalya Kirilovna'nın* samur şapkasına benziyordu. Robları ve şalları ise, yelek ve kürk astarlı kolsuz ceketleri andırıyordu. Onların bu yeni moda danslı toplantılarda, hoşnutluktan çok şaşkınlık duydukları görülüyordu. Hollandalı gemi kaptanları, kabartma çizgili pamuk bezinden etekleri ve kırmızı bluzları içinde oturup, sanki evlerindeymişçesine kendi aralarında gülüşüp konuşarak çorap ören karılarına ve kızlarına can sıkıntısıyla yan yan bakıyorlardı. Korsakov kendine gelemiyordu bir türlü. Uşak, yeni konukları fark ederek, içinde bira ve bardaklar bulunan bir tepsiyle onlara yaklaştı.

Korsakov usulca:

— *Que diable est-ce que tout cela?*** diye sordu İbrahim'e.

İbrahim elinde olmaksızın gülümsedi. İmparatoriçe ile büyük prensesler, güzellikleri ve giyimleri içinde pırıl pırıl, konuk dizileri arasında dolaşıp güler yüzle söyleşiyorlardı onlarla. Hükümdar öteki odadaydı. Ona görünmek isteyen Korsakov, durmadan hareket eden kalabalığın arasından güçlükle süzülüp geçebildi. Odada, pipolarını görkemle tüttürerek ve bira kupalarını boşaltarak oturan yabancılar vardı büyük çoğunlukla. Masalara bira ve şarap şişeleri, meşinden tütün keseleri, punç dolu bardaklar ve satranç takımları dizilmişti. Petro, bu masalardan birinde geniş omuzlu bir İngiliz kaptanla dama oynuyordu. Birbirlerini, pipolarından çıkan dumanla yaylım ateşine tutuyorlardı büyük bir çabayla. Hükümdar, rakibinin umulmadık bir hamlesi karşısında o kadar şaşkınlığa düşmüştü ki, çevrelerinde dönüp duran Korsakov'u fark edemedi bile. O sırada göğsünde

* Büyük Petro'nun annesi. – ç.n.

** Nedir bütün bu şeytanlıklar? – R.y.n.

kocaman bir buket bulunan şişman bir adam, telaşla içeri girdi; yüksek sesle, dansların başladığını bildirdi ve hemen çıktı. Konukların çoğu, bu arada Korsakov, onun arkasından çıktılar.

Beklenmedik bir görünüm delikanlıyı şaşkına çevirdi. Damlar ve kavalyeler, ağlamaklı bir müziğin çınladığı dans salonunu boydan boya, karşılıklı iki sıra halinde kaplamışlardı. Kavalyeler eğilerek selam veriyorlar, damlar daha da aşağıya çömeliyorlardı. Önce kendi önlerine, sonra sağa dönüyor, sonra sola, sonra tekrar önlerine, sonra tekrar sağa dönüyor ve bu böylece sürüp gidiyordu. Korsakov gözlerini fal taşı gibi açtı, dudaklarını ısırdı, bu tuhaf zaman tüketimine bakakaldı. Çömelmeler ve selamlar yarım saat kadar sürdü. Sonunda kesildi ve buketli şişman adam törensel dansların sona erdiğini ilan ederek müzisyenlere *minuet** çalmaları buyruğunu verdi. Korsakov sevindi, kendini göstermeye hazırlandı. Konuklardan genç bir bayan, özellikle hoşuna gitmişti. On altı yaşlarında bir genç kızdı bu. Zengin, fakat zevkli bir biçimde giyinmişti. Oturaklı, sert görünüşlü, yaşlı bir adamın yanında oturmaktaydı. Korsakov uçarcasına ona yaklaştı, kendisiyle dans etmek şerefini vermesini diledi genç kızdan. Genç dilber şaşırdı, bozuldu, sanki ne diyeceğini bilmezcesine baktı delikanlıya. Kızın yanında oturan adam kaşlarını daha da çattı. Korsakov genç kızın kararını beklerken, buketli bay ona yaklaştı; salonun ortasına götürdü delikanlıyı ve kurumlu bir tavırla:

— Sayın bayım, kabahat işlediniz! dedi. Genç bayana gerekli üç reveransı yapmadan yaklaştınız, bu bir. İkincisi; *minuet*'lerde eş seçme hakkı kavalyeye değil, dama ait olduğu halde dansa davet ettiniz onu. Bu yüzden cezalandırılmanız gerekiyor. Yani *bir kupa Büyük Kartal*'ı bir dikişte içmek zorundasınız.

---

* Üç tempolu ağır bir dans ve müziği. – ç.n.

Korsakov gittikçe daha çok şaşırıyordu. O anda konuklar da çevresini almış, bağıra çağıra, yasanın bir an önce uygulanmasını istiyorlardı. Bu gibi cezalandırmalarda bizzat bulunmaya meraklı olan Petro, kahkahaları ve bağırışları işiterek öteki odadan çıktı. Hükümdar, açılan kalabalığın arasından geçerek, hükümlünün ve onun karşısında, elinde keskin şarapla dolu kocaman bir kupa ile duran balo teşrifatçısının bulunduğu çembere girdi. Yasaya iyilikle boyun eğmesi için, suçluyu boşu boşuna kandırmaya çalışıyordu adam. Petro, Korsakov'u görünce:

— Vay! dedi. Yakalandın kardeş, pardon. Mösyö! İç ve yüzünü buruşturma.

Yapacak bir şey yoktu. Zavallı züppe, soluk almadan bir kupa şarabı bir dikişte silip süpürdü, kupayı teşrifatçıya geri verdi.

— Bana bak Korsakov, dedi Petro, senden çok daha zengin olduğum halde benim giymediğim cinste kadifeden pantolon giymişsin. Savurganlıktır bu. Dikkat et, bu yüzden bozuşmayalım seninle!

Korsakov bu azarı da sineye çektikten sonra, çemberin dışına çıkmak isterken sendeledi, düşecek gibi oldu. Hükümdarın ve neşeli topluluğun keyfine diyecek yoktu. Bu olay asıl eyleme herhangi bir zarar vermek şöyle dursun, daha da canlandırdı onu. Büyük bir hararetle ve müziğin ritmini büsbütün hiçe sayarak, kavalyeler topuklarını şakırdatıp selam vermeye, damlar ise çömelmeye, ökçecikleriyle yeri dövmeye başladılar. Korsakov, bu genel neşeye katılacak durumda değildi. Az önceki genç kız, babası Gavrila Afanasyeviç'in buyruğu üzerine İbrahim'e yaklaştı, mavi gözlerini yere indirerek elini ürkekçe ona uzattı. İbrahim, onunla bir *minuet* yaptıktan sonra yerine götürdü. Sonra Korsakov'u arayıp buldu, salondan çıkardı, arabaya oturttu ve eve taşıdı. Korsakov yol boyunca, ilkin belli belirsiz, "Lanet olası Büyük Kartal kupası!" diye sayıkladı, derken öylesine derin bir uykuya daldı ki,

eve nasıl geldiğini, nasıl soyulup yatırıldığını fark etmedi bile. Ertesi gün bir baş ağrısıyla ve topuk şakırtılarını, çömelmeleri, tütün dumanını, bir de buketli bayla, Büyük Kartal kupasını bulanık bir biçimde anımsayarak uyandı.

4

Atlarımız yemeği ağır ağır yer
Ve ağır ağır sunulurdu,
Kepçeler, gümüş kadehler
Köpüklü bira ve şarapla dolu

*Ruslan ve Ludmila**

Şimdi iyiliksever okuyucuyu Gavrila Afanasyeviç Rjevski ile tanıştırmalıyım. Kendisi eski bir derebeyi soyundan gelmekteydi ve çok büyük bir yurtluğu vardı. Konuksever biriydi ve şahin avından hoşlanırdı. Pek çok uşağı vardı. Tek sözcükle, köklü bir Rus beyiydi o. Kendi deyişiyle, Alman yöntemine katlanamaz, ev yaşantısında sevgili geçmişin geleneklerini korumaya çabalardı.

Kızı on yedi yaşındaydı. Annesini yitirdiğinde bebekti daha. Eski yönteme göre, yani süt ninelerle, dadılarla, halayıklarla yetiştirilmişti. Sırma işler, okuma yazma bilmezdi. Babası, yabancı olan her şeye karşı duyduğu nefrete karşın, kızının evlerinde yaşamakta olan tutsak İsveçli subaydan Alman dansları öğrenmek konusundaki isteğine karşı koyamadı. Bu emektar dans öğretmeni elli yaşındaydı. Narva Savaşı'nda bir kurşunla yaralanmış olan sağ ayağı *minuet* ve *courante*'lara** pek elverişli değildi ya, buna karşılık sol ayağı en güç figürlerin bile şaşılacak bir beceriklilik ve çeviklikle üstesinden geliyordu. Öğrencisi de onun çabalarının

* Puşkin'in bir yapıtı. – ç.n.
** Eski bir dans ve müziği. – ç.n.

hakkını veriyordu doğrusu. Natalya Gavrilovna, balolarda en iyi dans eden genç kız olarak ün salmıştı. Korsakov'un suçlu bulunuşu biraz da bundandı. Delikanlı ertesi gün Gavrila Afanasyeviç'ten özür dilemeye gelmiş, fakat gururlu bey, genç salon efendisinin çıtkırıldımlığından ve züppeliğinden hiç hoşlanmadığı gibi, çok yerinde olarak, Fransız maymunu diye adlandırmıştı onu.

Bir bayram günüydü. Gavrila Afanasyeviç birkaç dost ve akrabasını yemeğe bekliyordu. Eski salonda uzun bir sofra kurulmuştu. Konuklar, hükümdarın buyrukları, bir de kendi kişisel yaşantısında örnek olması sayesinde en sıkıcı ev hayatından kurtulan karıları ve kızlarıyla birlikte sökün etmeye başladılar. Natalya Gavrilovna, altın kadehlerle dolu gümüş bir tepsiyi teker teker her konuğa götürüyor; her biri, bu olay sırasında alınan öpücük âdetinin, bu eski geleneğin artık yürürlükten kalkmış olmasına üzülerek yuvarlıyorlardı kadehlerini. Sofraya oturuldu. Başköşeye, ev sahibinin yanına, kayınbabası olan yetmiş yaşlarında bir bey, Boris Alekseyeviç Lıkov kuruldu. Öteki konuklar ise soylarının eskiliğini gözeterek, böylelikle de kastlı toplumun mutlu çağlarını anarak, erkekler bir yanda kadınlar öte yanda olmak üzere yerleştiler. Eski tip bir bluzla, yine eski tip bir tören başlığı giymiş olan kâhya kadın ile otuz yaşında bir bebek olan ciddi, bumburuşuk yüzlü kadın cüce ve aşınmış üniforması içinde tutsak İsveçli subay, masanın en sonundaki alışılmış yerlerini aldılar. Üzerinde pek çok servis tabağı bulunan masanın çevresini telaşlı uşaklar yığını kuşatmıştı. Başuşak sert bakışları, kocaman göbeği ve tumturaklı hareketsizliği ile bunların arasında göze çarpmaktaydı. Yemeğin ilk dakikaları, sadece bizim eski mutfağımızın ürünlerine gösterilen ilgiye ayrıldı. Genel sessizliği, tabakların ve gidip gelen kaşıkların şıkırtısı bozuyordu sadece. Sonunda konukları sohbetle eğlendirmek zamanı geldiğini gören ev sahibi, uşaklara dönerek:

— Peki, Yekimovna nerede? diye sordu. Buraya çağırın onu.

Birkaç uşağın sağa sola koşuşmasıyla, pudralı, allıklı, çiçeklerle ve sırmalarla bezenmiş, üzerinde boynu ve göğsü açık, kaba ipek dokumadan bir rob bulunan yaşlı bir kadının şarkı söyleyip dans ederek içeri girmesi bir oldu. Gelişi, genel bir hoşnutluk uyandırdı.

Prens Lıkov:

— Merhaba Yekimovna, dedi. Nasılsın bakalım?

— Şarkı söyleyip dans ederek, koca bekleyerek, gittikçe daha iyi, daha sağlıklıyım azizim.

Ev sahibi:

— Kaçık, neredeydin? diye sordu.

— Süsleniyordum azizim. Değerli konuklarımız için Tanrının bayramı için, çarın yönergesi, beyin buyruğu üzerine, âleme eğlence olsun diye, Alman yöntemine göre süsleniyordum.

Bu sözler üzerine şiddetli kahkahalar yükseldi ve kaçık, ev sahibinin sandalyesi arkasındaki yerini aldı.

Ev sahibinin ablası Tatyana Afanayevnaki, büyük saygı görmekteydi kardeşinden:

— Kaçık saçmalar, saçmalar ya, doğruyu da söyleyiverir işte! dedi. Doğrusunu söylemek gerekirse, bugünün giyimleri, âleme eğlence değil de ne? Baylar! Hele sizler, sakallarınızı kesip, daracık, kısa kaftanlar giydikten sonra, kadınların pılı pırtısı üzerine söyleyecek söz kalmıyor. Fakat *sarafan*'a*, kızlık kurdelesine, *povonik*'e** yazık oldu doğrusu. İnsanın, günümüzün dilberlerine bakınca, hem gülesi geliyor hem de acıyası. Saçlar kıtık gibi kabartılıp Fransız pudrasına bulanmış. Karınları öylesine sıkıştırılmış ki, neredeyse parçalanacak. İç eteklikleri bir çembere geçirilmiş! Arabaya yan yana

---

* Uzun kollu gömleğin üzerine giyilen kolsuz kadın giysisi. – ç.n.

** Rus kadınlarının geleneksel başlığı. – ç.n.

biner, bir kapıdan girerken iki büklüm olurlar. Ne ayakta durabilir, ne oturabilir, ne de soluk alabilirler. Zavallıcıklar kendi kendilerine işkence ediyorlar.

Bir zamanlar Ryazan valiliğinde bulunmuş olan ve bu sırada oldukça kuşkulu yollardan üç bin toprak kölesiyle genç bir karı elde eden Kirila Petroviç T.:

— Oh, Tatyana Afanasyevna anne! dedi. Karım ister köylü karısı gibi, ister imparatoriçe gibi giyinsin, bence hava hoş; yeter ki her ay yeni giysiler ısmarlamasın; ötekileri de henüz eskimeden çıkarıp atmasın. Eskiden büyük anne sarafanının toruna çeyiz kaldığı olurdu. Fakat günümüzün robları bugün hanımın sırtında, yarın bir bakıyorsun hizmetçi kadına geçmiş. Ne yaparsın? Rus soylular sınıfının yıkımı! Felaket vesselam.

Bu sözleri söylerken, ne eski zamanların övülmesinden ne de yeni âdetlerin yerilmesinden hiç de hoşlanmadığı anlaşılan Marya İliniçna'sına bakıyordu içini çekerek. Öteki dilberler de Marya İliniçna'nın hoşnutsuzluğunu paylaşıyorlardı ama alçakgönüllülük o zaman genç kadınlarda bulunması zorunlu bir özellik sayıldığı için seslerini çıkarmıyorlardı.

Gavrila Afanasyeviç, maşrapasını köpüklü kvasla doldurarak:

— Suç kimde? dedi. Bizde değil mi? Genç kadınlar hoppalık ediyorlar, biz de görmezlikten geliyoruz bunu.

Kirila Petroviç:

— Eğer bu bizim istemimiz dışında olan bir şeyse, ne yapabiliriz? diye karşı çıktı. Adam karısını evinin kulesine kapatsa çok memnun olacak ama kadını davul çalarak baloya çağırıyorlar. Koca kamçı korkusuyla, kadın ise cici bicilerini göstermek için gidiyor oraya. Ah, bu balolar yetti artık! Tanrı günahlarımıza ceza olarak gönderdi onları bize.

Marya İliniçna iğne üstündeymişçesine oturuyor, dili de kaşındıkça kaşınıyordu. Sonunda kendini tutamayıp kocası-

na döndü, balolarda hoşuna gitmeyen şeyin ne olduğunu sordu ekşimtırak bir gülümsemeyle.

Kirila Petroviç gittikçe öfkelenerek:

— Onlar ortaya çıkalı beri kocalar karılarıyla başa çıkamaz oldular, işte ben bundan hoşlanmıyorum, diye yanıtladı karısını. Kadınlar *Apostolos*'un* sözünü unuttular: *Kadın kocasından korksun.* Şimdiki kadınlar evlerini yönetmek için değil, yenilikler için çırpınıyorlar. Kocalarını nasıl memnun edeceklerini değil de, zibidi subayların nasıl hoşuna gideceklerini düşünüyorlar. Peki sayın bayan, bir Rus bayına ya da bayanına Alman tütün keşleri ve onların işçi kılıklı kadınlarıyla bir arada bulunmak yakışır mı? Gece yarılarına kadar genç erkeklerle çene çalmak işitilmiş şey mi? Hele bunlar kendi akrabaların değil de, yabancı, bilinmedik kimselerse?

Gavrila Afanasyeviç somurtarak:

— Bir şey söyleyecektim ya, korkarım gider yerin kulağına! dedi. Fakat itiraf ederim ki, bu balolar beni de pek sarmıyor. Daha neye uğradığınızı anlamadan sarhoşun birine toslarsınız, ya da maskara olasınız diye sizi sarhoş ederler. Yahut da çapkının biri, kızınıza bir yaramazlık yapmasın diye gözünüzü dört açarsınız. Zamanımızın gençliği o kadar şımardı ki, insan söyleyecek şey bulamıyor. Sözgelişi, geçen baloda merhum Yevgraf Sergeyeviç Korsakov'un oğlu benim Nataşa ile ilgili öyle bir skandal yarattı ki, utançtan yüzüm kızardı. Ertesi gün bir de baktım, bir araba geliyor avluya doğru. Allah Allah, kimdir acaba, Prens Aleksandr Daniloviç olmasın bu, diye düşünürken, arabadan İvan Yevgrafoviç çıkmasın mı? Arabasını avlu kapısında durdurup basamaklara kadar yürümek zahmetine katlanır mı hiç? Uçarcasına girdi içeri! Topuk şakırdatmalar, gevezelikler!.. Kaçık Yekimovna çok güzel taklit ediyor onu. İyi ki aklıma geldi. Kaçık! Şu Fransız maymununu taklit etsene...

---

* İsa'nın on iki havarisinden biri. – ç.n.

Kaçık Yekimovna, bir sahan kapağını kaptığı gibi, şapkaymışçasına koltuğunun altına aldı; "Mösyö... Mamzel... balo... pardon..." diyerek kırıtmaya, topuk şakırdatmaya, eğilip dört bir yana selam vermeye başladı. Konuklar, sürekli kahkahalarla hoşnutluklarını yeniden belirttiler.

Kahkahalar yavaş yavaş yatışırken, yaşlı Prens Lıkov, gülmekten gözlerinden gelen yaşları kurulayarak:

— Ta kendisi! dedi, Korsakov! Niye gizlemeli, yabancı ülkelere gidip de kutsal Rusya'ya maskara olarak dönen ne ilk ne de son kişidir o. Çocuklarımız ne öğreniyorlar orada? Topuk şakırdatmak, tuhaf bir şeyler geveleyip durmak, yaşlılara saygısızlık ve onun bunun karısına sarkıntılık. Yabancı ülkelerde öğrenim gören gençler arasında Tanrının gücüne gitmesin ya, insana en çok benzeyen, yine de Çarın Arabı.

Gavrila Afanasyeviç:

— Hiç kuşkusuz, diye atıldı. Ağırbaşlı, dürüst bir adam o. Uçarı cinsten değil. Şu avlu kapısından giren de kim olur ki? Yine bizim Fransız maymunu olmasın?

Uşaklara dönerek sürdürdü sözlerini:

— Ne esneyip duruyorsunuz, hayvanlar! Koşun, içeri almayın onu! Bundan sonra da...

Kaçık Yekimovna:

— Sen neler sayıklıyorsun koca ihtiyar! diye söze karıştı. Kör müsün? Hükümdarın kızağı bu! Çar geldi!

Gavrila Afanasyeviç telaşla masadan kalktı. Herkes pencerelere atıldı. Gerçekten de, emir erinin omzuna dayanarak basamakları çıkmakta olan hükümdarı gördüler. Ortalık karıştı. Ev sahibi, Petro'yu karşılamaya koştu. Uşaklar sersem gibi sağa sola koşuşmaya başladılar. Konukların ödü koptu. Hatta kimileri kirişi kırmak, bir an önce evlerine dönmek için çare arandılar. Ansızın Petro'nun gür sesi çınladı sofada. Herkes sesini kesti ve hükümdar, sevinçten şaşakalan ev sahibinin eşliğinde içeri girdi. Neşeli bir yüzle:

— Merhaba baylar, dedi.

Orada bulunanlar yerlere kadar eğilip selamladılar onu.

Çar, gözleriyle kalabalığı tarayarak ev sahibinin genç kızı üzerinde durdu, yanına çağırdı onu. Natalya Gavrilovna oldukça gözü pek bir tavırla, fakat yalnız kulaklarına değil, hatta omuzlarına kadar kızarmış olarak yaklaştı çara.

Hükümdar:

— Saatten saate güzelleşiyorsun, diyerek âdet üzere bir öpücük kondurdu genç kızın alnına. Sonra konuklara dönüp:

— Ne oldu, diye sürdürdü sözlerini. Size engel mi oldum? Yiyip içiyordunuz. Rica ederim, oturun yerlerinize. Bana da anasonlu votka ver Gavrila Afanasyeviç.

Ev sahibi, tumturaklı başuşağa doğru atıldı, onun elinden tepsiyi kaptı, altın kadehi kendi eliyle doldurup reveransla hükümdara sundu. Petro içkisini içip, bir iki kurabiye atıştırdı ve konukları ikinci kez yemeğe devam etmeye çağırdı. Çarın şereflendirdiği masada oturmayı göze alamayan kadın cüce ve kâhya kadın dışında, herkes yerini aldı. Petro, ev sahibinin yanına oturdu, lahana çorbası istedi kendisi için. Hükümdarın emir eri efendisinin fildişi çerçeveli tahta kaşığını, yeşil, kemik saplı bıçağıyla çatalını uzattı. Çünkü Petro, kendininkiler dışında çatal bıçak kullanmazdı. Az önce güle oynaya, çene çalarak gürültüyle yenen yemek, sessizce ve zorunlulukla sürdürülüyordu şimdi. Ev sahibi saygı ve sevinçten bir şey yemiyor, konuklar da terbiyeli terbiyeli susuyor, hükümdarın tutsak İsveçliyle 1701 Seferi üzerine yaptığı Almanca konuşmayı, derin bir saygı içinde dinliyorlardı. Hükümdarın kendisine bir iki kez soru yönelttiği kaçık Yekimovna bile doğuştan aptallığını (doğrusu ya) hiç de belli etmeyen bir çeşit çekingenlikle yanıtladı bu soruları. Sonunda yemek bitti. Hükümdar, onun arkasından da bütün konuklar kalktılar.

Petro, ev sahibine:

— Gavrila Afanasyeviç! dedi. Seninle başbaşa biraz konuşmam gerekiyor.

Ve koluna girerek Gavrila Afanasyeviç'i konuk odasına götürdü, arkasından kapıyı kapadı. Konuklar, bu beklenmedik ziyarete ilişkin görüşlerini fısıltıyla belirterek bir süre oturma odasında kaldılar, sonra da ev sahibine konukseverliği için teşekkür bile edemeden, saygısızlık yapabilecekleri korkusuyla birbiri arkasına çabucak dağıldılar. Ev sahibinin kayınbabası, kızı ve kız kardeşi, onları sessizce eşiğe kadar geçirdiler, oturma odasında yalnız başlarına kalıp, hükümdarın çıkışını beklemeye koyuldular.

5

Yarım saat sonra kapı açıldı, Petro çıktı. Prens Lıtov, Tatyana Afanasyevna ve Nataşa'nın üçlü selamlarını ciddi bir baş eğişiyle yanıtlayıp sofaya doğru yürüdü. Ev sahibi, hükümdarın kırmızı kaputunu tuttu, onu kızağına kadar geçirdi ve verdiği şereften ötürü basamaklarda kendisine bir kez daha teşekkür etti. Petro gitti.

Oturma odasına döndüğünde Gavrila Afanasyeviç çok düşünceli görünüyordu. Uşaklara sertçe masayı toplamaları buyruğunu verdi. Nataşa'yı odasına gönderdi, kız kardeşi ve kayınbabasına da biraz konuşmaları gerektiğini bildirip, genel olarak öğle yemeklerinden sonra dinlendiği yatak odasına götürdü onları. Yaşlı prens, meşe ağacından yapılmış karyolaya uzandı. Tatyana Afanasyevna, ayağının altına bir iskemle çekerek, kaba ipek dokumayla kaplı kanepeye oturdu. Gavrila Afanasyeviç de bütün kapıları sürgüleyerek karyolaya, Prens Lıkov'un ayakları dibine oturdu ve yavaş bir sesle yapılan şu konuşma geçti aralarında:

— Hükümdarın teşrifi boşuna değildi. Bilin bakalım, benimle konuşmak tenezzülünde bulunduğu konu neydi?

Tatyana Afanasyevna:

— Nereden bilelim aziz kardeş, diye yanıtladı onu.

Kayınbaba:

— Sana bir valilik görevi mi emretti, dedi. Zamanı çoktan gelmişti bunun. Yoksa bir elçilik mi önerdi? Zira sadece sıradan memurları değil, soyluları da gönderiyorlar yabancı devletlere.

Damat:

— Hayır, diye yanıtladı yüzünü asarak. Gerçi Ortodoks Rus soylusu şimdiki sonradan görmelerden, börekçilerden*, gâvurlardan belki de daha değerlidir ya, eski kafa bir adamım ben. Bugün bizim hizmetimize gerek yok. Fakat ayrı bir sorun bu.

Tatyana Afanasyevna:

— Öyleyse hangi konuda seninle böyle uzun uzun konuşmak lütfunda bulundular, kardeş? dedi. Başına bir felaket gelmesin de! Tanrım, sen koru, sen esirge bizi!

— Felaket olmasına felaket değil ya, itiraf ederim ki epeyce düşündürüyor beni.

— Kardeş, nedir öyleyse? Neyle ilgili bu iş?

— Nataşa ile! Çar görücülüğe geldi ona!

Tatyana Afanasyevna istavroz çıkararak:

— Tanrıya şükür! dedi. Kız gelinlik çağında. Sonra görücü, güveyinin aynasıdır. Tanrı mutluluk, akıl, şan ve şeref ihsan eylesin. Peki, çar kime istiyor onu?

Gavrila Afanasyeviç:

— Hım... diye yutkundu; kime istiyor? Öyle ya, kime istiyor!

Artık uyuklamaya başlayan Prens Lıkov:

— Çar kime istiyor onu? diye soruyu tekrarladı.

Gavrila Afanasyeviç:

— Bilin bakalım, dedi.

---

* Gençliğinde börek sattığı söylenen Prens Menşikov'a imada bulunuluyor. – ç.n.

Yaşlı kadın:

— Nereden bilelim aziz kardeş? diye yanıtladı onu. Sarayda güveyden bol ne var? Hepsi de seve seve alır senin Nataşa'yı. Dolgoruki olmasın bu?

— Hayır, Dolgoruki değil.

— Tanrı selamet versin, kibirlinin biri zaten! Şein ya da Troyekurov mu?

— Hayır, ne o, ne de öteki.

— Zaten benim de onlara kanım kaynamamıştı. Alman olup çıktı hınzırlar. Milovslavski'dir öyleyse?

— Hayır, o da değil.

— Tanrı iyiliğini versin; zengin ama ahmak! Kim öyleyse? Yeletski mi? Livov mu? Onlar da mı değil? Raguzunski mi yoksa? Başka kimse gelmiyor aklıma. Çar, Nataşa'yı kime istiyor öyleyse?

— Arap İbrahim'e!

Yaşlı kadın ellerini birbirine çarparak bir feryat kopardı. Prens Lıkov başını yastıktan kaldırdı, şaşkınlık içinde:

— Arap İbrahim'e? diye tekrarladı.

Yaşlı kadın ağlamaklı bir sesle:

— Aziz kardeş, dedi. Kıyma yavrucağıza. Nataşa'cığı o kara şeytanın pençesine kaptırma.

Gavrila Afanasyeviç:

— Fakat bu işi için bizi, beni ve bütün soyumuzu kanatları altına almayı vaat eden hükümdarı nasıl geri çevirebiliriz? diye karşı çıktı.

Uykusu büsbütün dağılan yaşlı prens:

— Nataşa'yı, torunumu, satın alınmış bir Araba nasıl veririz! diye bağırdı.

Gavrila Afanasyeviç:

— Herhangi bir soydan gelmiyor o, dedi. Bir Arap sultanının oğludur. Müslümanlar onu tutsak edip İstanbul'a satmışlar. Sonra bizim elçi, onu ele geçirip çara hediye etmiş. Arabın ağabeyi hatırı sayılır bir fidye ile Rusya'ya geldi ve...

Yaşlı kadın:

— İki gözüm Gavrila Afanasyeviç, diye sözünü kesti onun. Prens Bova ve Yaruslan Lazareviç masalını çok işittik. Sen çarın bu önerisine ne karşılık verdin, bize onu söyle daha iyi.

— Hükümdarımız olduğunu, bize her alanda ona boyun eğmek düştüğünü söyledim.

O anda, kapının arkasından bir gürültü işitildi. Kapıyı açmaya giden Gavrila Afanasyeviç, bir karşı koyma hissederek kuvvetle itti. Kapı açıldı ve kanlanmış döşemede baygın yatan Nataşa'yı gördüler.

Babası ile hükümdar odaya kapandıklarında, genç kızın yüreği buz kesilmişti. Bir önsezi, bu işin kendisiyle ilgili olduğunu fısıldıyordu ona. Gavrila Afanasyeviç, genç kıza halası ve dedesiyle konuşacağını bildirerek onu odasına gönderdiği zaman, Nataşa, içindeki o kadınlara özgü meraka karşı koyamayarak iç odalardan süzülüp yatak odasının kapısına gelmiş ve bu tüyler ürpertici konuşmanın tek bir sözcüğünü kaçırmamıştı. Babasının son sözlerini işittiği zaman ise kendisinden geçmiş, düşerken, başını içinde kendi çeyizi bulunan metal köşebentli sandığa çarparak yaralamıştı.

Koşup geldiler. Genç kızı kaldırıp odasına taşıdılar, karyolasına yatırdılar. Bir süre sonra kendine geldi, gözlerini açtı, fakat ne babasını ne de halasını tanıyabildi. Ateşi yükseldi, Çarın Arabı ve düğünle ilgili şeyler sayıklamaya başladı. Sonra ansızın acıklı, tiz bir sesle:

— Valerian! Sevgili Valerian! Hayatım! Kurtar beni! Geliyorlar, geliyorlar!.. diye haykırdı.

Tatyana Afanasyevna, kardeşine kuşkulu bir bakış fırlattı. Gavrila Afanasyeviç sarardı, dudaklarını ısırdı, hiçbir şey söylemeden odadan çıktı. Merdivenleri tırmanamayıp aşağıda kalan yaşlı prensin yanına geldi.

Prens Lıkov:

— Nataşa nasıl oldu? diye sordu.

Kederli baba:

— Kötü, diye karşılık verdi. Düşündüğümden de kötü. Kendini bilmez bir durumda Valerian'ı sayıklıyor.

Kuşkulanan yaşlı adam:

— Kim bu Valerian? diye sordu. Şu senin evde büyüyen öksüz, askerin oğlu olmasın?

Gavrila Afanasyeviç:

— Ta kendisi! diye yanıtladı. Şansa bak ki, babası ayaklanma sırasında hayatımı kurtarmıştı benim. Ben de o lanet olası kurt yavrusunu eve almak gafletinde bulundum. Bundan iki yıl önce kendi dileğiyle bir alaya yazdırdık onu. Vedalaştıkları sırada Nataşa ağlamaya başladı. O da taş kesilmişçesine donup kalmıştı. Durum beni kuşkulandırmış, kız kardeşime de söz etmiştim bundan. Fakat o zamandan bu yana Nataşa sözünü etmedi onun. Ötekinin de imi timi belirsiz oldu. Nataşa'nın onu unuttuğunu sanıyordum. Fakat işin başka türlü olduğu anlaşılıyor. Evet! Karar verilmiştir: Kız, Arapla evlenecek!

Hiçbir şeye yaramayacağı için, Prens Lıkov karşı çıkmadı bu söze. Sonra da evine gitti. Tatyana Afanasyevna, Nataşa'nın yatağının başında kaldı. Gavrila Afanasyeviç, hekime adam gönderip odasına kapandı, böylece ev sessizliğe ve kedere gömüldü.

Çarın bu beklenmedik görücülüğü, İbrahim'i de en azından Gavrila Afanasyeviç kadar şaşırtmıştı. Bakın nasıl olmuştu bu:

İbrahim'le birlikte işleriyle uğraştıkları bir sırada Petro ona:

— Kardeş, görüyorum mahzunsun, demişti. Doğru söyle, nedir canını sıkan?

İbrahim durumundan memnun olduğunu, bundan daha iyi bir şey arzu etmediğini içtenlikle söylemişti çara.

Hükümdar:

— Güzel demişti. Eğer sıkıntının bir nedeni yoksa, ben seni keyiflendirmenin yolunu bilirim.

Çalışmalarının bitiminde de İbrahim'e:

— Geçen baloda *minuet* yaptığın kız hoşuna gitti mi? diye sormuştu.

— Çok şirin bir kız hükümdarım. Hem de sanırım alçakgönüllü ve iyi yürekli...

— Öyleyse seni bir an önce tanıştıracağım onunla. Bu kızla evlenmek ister misin?

— Ben mi, hükümdarım?

— Bak İbrahim, benden başka kimsen yok. Ailesi, akrabaları olmayan, yapayalnız bir adamsın sen. Eğer ben bugün ölecek olursam, yarın sen ne yaparsın zavallı Arabım? Henüz zaman varken kendine bir düzen kurmalı, yeni ilişkiler yoluyla bir dayanak edinmeli, Rus soylular sınıfına katılmalısın.

— Sizin yüce koruyuculuğunuz ve lütuflarınız beni mutlu etmeye yetiyor hükümdarım. Tanrı çarımın, velinimetimin yokluğunu göstermesin bana, başka bir şey istemem. Fakat evlenmek söz konusu olsa bile, acaba genç kız ve anası babası razı olurlar mı buna? Dış görünüşüm...

— Dış görünüşün! Ne saçmalık! Delikanlı değil misin sen, neyin eksik? Genç bir kız, ana babasının isteklerine uymak zorundadır. Üstelik senin görücün olarak ben kendim gittiğimde, bakalım yaşlı Gavrila Rjevski ne diyecek?

Hükümdar bu sözleri söyleyip kızağını getirmeleri buyruğunu vermiş, İbrahim'i derin düşünceler içinde bırakıp gitmişti.

Genç Afrikalı: "Evlenmek!" diye düşünüyordu. Niçin olmasın? Sırf ekvatorda doğdum diye ömrümü yapayalnız, insanlığın en güzel zevklerini tatmadan, en kutsal görevlerini tanımadan geçirmeye mi hükümlüyüm? Gerçi sevilmeyi ummak benim için olanaksız, çocukça bir düş! Aşka inanmalı mı acaba? Uçarı kadın yüreğinde ona yer var mı acaba? Ben o tatlı yanılgılardan el çekip gerçeğe daha yakın başka hülyalar seçtim kendime. Fakat hükümdarın hakkı var; gelece-

ğimi de düşünmek zorundayım. Genç Rjevskaya ile yapacağım bir evlilik, beni gururlu Rus soylular sınıfıyla birleştirecektir. Yeni anayurdumda bir sığıntı olmaktan kurtulacağım. Karımdan aşk beklemeyecek, bağlılığıyla yetinecek, sürekli bir anlayış, güven ve hoşgörüyle dostluğunu kazanacağım onun.

İbrahim her zaman yaptığı gibi kendini işe vermek istedi. Fakat muhayyilesi durmadan işliyordu. Kâğıtları bir yana bıraktı. Neva kıyısında dolaşmaya çıktı. Ansızın Petro'nun sesini işitti. Başını çevirdiğinde, kızağından inip neşeli bir tavırla onun arkasından yürüyerek gelen hükümdarı gördü.

İbrahim'in koluna giren Petro:

— Kardeş, her şey tamam, dedi. Görücülüğünü yaptım. Yarın kayınbabana git. Ama onun derebeyi kibrini okşamaya özen göster. Kızağını kapıda bırakıp avluyu yürüyerek geç. Hizmetleri, erdemleri tanımışlığı üzerine konuş onunla. O zaman sana hayran kalacaktır. (Petro elindeki kalın sopayı ara sıra sallayarak sürdürdü sözlerini:) Hadi, Daniliç dolandırıcısına götür şimdi beni. Yeni yaramazlıkları için hesaplaşmam gerekiyor onunla.

İbrahim, kendisine gösterdiği babaca ilgi ve özenden ötürü Petro'ya yürekten teşekkür edip Prens Menşikov'un görkemli sarayına kadar onunla birlikte gittikten sonra eve döndü.

6

İçinde atadan kalma altın ve gümüş kaplamalı ikonaların parıldadığı cam ikona mahfazasının karşısında ölgün bir kandil yanmaktaydı. Kandilin titrek ışığı, cibinlikli karyolayı, üzerinde ilaç şişeleri bulunan küçük masayı güçsüzce aydınlatıyordu. Hizmetçi kadın sobanın yanında oturmuş, pedallı çıkrığıyla yün eğiriyor, odadaki sessizliği onun iğinden çıkan hafif gürültü bozuyordu sadece.

Güçsüz bir ses işitildi:

— Kim var orada?

Hizmetçi kadın hemen kalktı, karyolaya yaklaşıp yavaşça cibinliği kaldırdı.

Natalya:

— Sabah mı oluyor? diye sordu.

— Öğle zamanı şimdi, diye yanıtladı hizmetçi kadın.

— Ah Tanrım, öyleyse neden her taraf böyle karanlık?

— Perdeler inık de ondan, küçük hanım.

— Öyleyse yardım et, hemen giyineyim.

— Olmaz küçük hanım, doktor yasak etti.

— Yoksa hasta mıyım ben? Çoktan beri mi yatıyorum?

— Tam iki hafta oldu.

— Ne diyorsun? Sanki dün yatmışım gibi geliyor bana...

Nataşa sustu. Dağınık düşüncelerini toparlamaya çalışıyordu. Ne olmuştu ona? Neydi başına gelen? Anımsayamıyordu. Hizmetçi kadın buyruk bekleyerek karşısında duruyordu hâlâ.

Bu sırada soğuk bir gürültü geldi aşağıdan.

Hasta:

— Nedir bu? diye sordu.

Hizmetçi kadın:

— Efendimiz yemeklerini yediler, masadan kalkıyorlar şimdi, diye karşılık verdi. Az sonra Tatyana Afanasyevna gelecek buraya.

Nataşa'nın yüzünde bir sevinç ışığı belirdi, bitkin bir tavırla salladı elini. Hizmetçi kadın cibinliği çekip, çıkrığın başına oturdu yeniden.

Birkaç dadika sonra üzerinde koyu renk bir şerit bulunan, beyaz, geniş hotozlu bir baş göründü kapıda ve alçak sesle:

— Nataşa nasıl? diye sordu.

Hasta:

— Merhaba halacığım, dedi yavaşça.

Bunun üzerine Tatyana Afanasyevna yanına gitti onun.

Ürkek bir tavırla ileriye bir koltuk süren hizmetçi kadın:

— Küçük hanım kendine geldi, dedi.

Yaşlı kadın gözyaşları içinde, yeğeninin solgun, süzgün yüzünü öperek yanı başına oturdu. Tatyana Afanasyevna'nın peşi sıra sırtında kara bir kaftan, başında bilginlere özgü bir peruka bulunan Alman hekim girdi içeri. Nataşa'nın nabzını dinledi; önce Latince, arkasından da Rusça olarak, tehlikenin atlatılnuş olduğunu bildirdi. Sonra kâğıt ve hokka isteyip yeni bir reçete yazdı, çekip gitti. Yaşlı kadın da kalktı. Natalya'yı yeniden öptü, iyi haberi bir an önce vermek üzere aşağıya, Gavrila Afanasyeviç'in yanına gitti.

Konuk odasında, Çarın Arabı üniformasını giymiş, kılıcını kuşanmış, şapkası elinde, Gavrila Afanasyeviç'le konuşmaktaydı saygılı bir tavırla. Kuştüyü divana yan gelip oturmuş olan Korsakov, dalgın bir tavırla onları dinliyor, bir yandan da emektar tazıyı kızdırıyordu. Bu işten usanınca, boş zamanlarındaki sığınağı olan aynaya yaklaştı; orada, kardeşine gizlice işaretler gönderen Tatyana Afanasyevna'nın yansısını gördü.

Korsakov, Gavrila Afanasyeviç'e döndü. İbrahim'in sözünü keserek:

— Sizi çağırıyorlar Gavrila Afanasyeviç, dedi.

Gavrila Afanasyeviç hemen kız kardeşinin yanına gitti, kapıyı arkasından kapadı.

Korsakov, İbrahim'e:

— Şaşılacak bir sabrın var! dedi. Bir saattir, Lıkov ve Rjevski ailelerinin köklülüğü üzerine söylenilen saçmaları dinliyor, üstelik kendi ahlaki görüşlerini de ekliyorsun bunlara! Senin yerinde olsam, bu ihtiyar üç kâğıtçıya ve kırıtıp duran, *une petite santé**, hastalık numarası yapan Natalya

* Bozuk sağlık. – R.y.n.

Gavrilovna yosması da içinde olmak üzere, bütün Afanasyeviç ailesine *j'aurais planté là...** Elini vicdanına koyup söyle; âşık mısın bu küçük *mijaurée*'ye?** Dinle İbrahim, bir kez olsun kulak ver bana; aslında göründüğümden daha akıllıyımdır ben. Vazgeç şu uçarı düşünceden. Evlenme. Evlenmek için hiçbir zorunluluk yok gibi geliyor bana. Neler neler olmuyor şu dünyada! Örneğin, kötü yürekli bir adam olmadığım halde, doğrusunu istersen, benden hiç de aşağı olmayan pek çok kocayı aldattım bugüne kadar. Sen kendin de, Paris'teki dostumuz Kont D.yi unutmamışsındır! Kadınların bağlılığına güvenilmez. Bunu olduğu gibi kabul edebilen kocalara ne mutlu! Ama sen, bu ateşli, düşünceli, kuşkulu kişiliğinle, şu yassı burnun, şiş dudakların, pütür pütür suratınla, nasıl göze alırsın evliliğin tehlikelerini?

İbrahim soğuk bir tavırla:

— Dostça öğütlerin için teşekkür ederim, diye sözünü kesti onun. Fakat şu atasözünü bilirsin: Her koyun kendi bacağından asılır...

Korsakov gülerek:

— Dinle İbrahim, dedi. Bu atasözü sonradan tam tamına senin için gerçekleşmez inşallah...

Bu sırada öbür odadaki konuşma kızışmıştı.

Yaşlı kadın:

— Öldüreceksin yavrucağızı, diyordu. Kızcağız onu görünce fena olacak.

İnatçı kardeş:

— Fakat düşün bir kere, diye karşı çıkıyordu ona; adam iki haftadır gelinin yüzünü görmeden, güvey olarak dolaşıyor. Sonunda bu hastalığın, onu baştan savmak, zaman kazanmak için uydurulmuş bir çare olduğu aklına gelebilir pekâlâ. Sonra çar ne der? Natalya'nın sağlığını öğrenmek için

---

* Tükürür geçerdim. – R.y.n.

** Yosma. – R.y.n.

bugüne kadar üç kez haber gönderdi. Sen istediğini yap ama ben çarla kavga etmek niyetinde değilim.

Tatyana Afanasyevna:

— Tanrım! Tanrım dedi. Hiç olmazsa bırak da bu ziyarete hazırlayayım onu.

Gavrila Afanasyeviç buna razı olarak konuk odasına döndü, İbrahim'e:

— Tanrıya şükürler olsun, tehlikeyi atlattı, dedi. Natalya çok iyi şimdi. Eğer değerli konuğumuz İvan Yevgrafoviç'i burada yalnız başına bırakmak ayıp olmazsa, seni yukarıya, nişanlının yanına çıkarayım.

Korsakov, Gavrila Afanasyeviç'i kutladı, ayrılmak zorunda olduğunu bildirerek, rahatsız olmaması ricasında bulundu; ev sahibinin kendisini geçirmesini beklemeden çabucak çıktı.

Bu arada Tatyana Afanasyevna, hastayı korkunç konuğun gelişine hazırlamak telaşındaydı. Odaya girerek soluk soluğa yatağın başucuna oturdu, Nataşa'nın elini tuttu, fakat kapı açılıncaya kadar geçen süre içinde tek söz söyleyemedi. Nataşa kimin geldiğini sorduğunda, yaşlı kadın donup kaldı, dili tutuldu. Gavrila Afanasyeviç cibinliği çekti, hasta kıza soğuk bir tavırla bakarak nasıl olduğunu sordu. Hasta ona gülümsemek istedi ama yapamadı bunu. Babasının sert bakışları genç kızı sarsmış, tedirgin etmişti. O sırada, yatağının başucunda birisinin durmakta olduğunu hissetti. Güçlükle başını kaldırdı ve Çarın Arabını gördü ansızın. Bir anda her şeyi anımsadı. Gelecek bütün korkunçluğuyla gözlerinin önünde canlandı. Fakat zaten bitkin olduğu için, hiçbir sarsıntı belirtisi gösteremedi. Başını yeniden yastığa indirdi, gözlerini kapadı... Yüreği hastalıklı bir çarpıntıya tutuldu. Tatyana Afanasyevna, kardeşine, hastanın uyumak istediğini işaret etti. Yeniden pedallı çıkrığının başına oturan hizmetçi kadın dışında herkes sessizce odadan dışarı çıktı.

Zavallı güzel kız gözlerini açtı, yatağının yanında kimsenin kalmamış olduğunu görünce hizmetçi kadını çağırdı, cüceyi alıp getirmesini söyledi ona. Aynı anda, yusyuvarlak, minik yaşlı cüce, tıpkı bir top gibi, karyolasına doğru yuvarlandı onun. *Lastoçka** (cüceye bu adı takmışlardı) kısacık bacaklarının olanca çevikliğiyle Gavrila Afanasyeviç ve İbrahim'in ardı sıra merdivenleri tırmanmış, güzel soyuna özgü meraka uyarak kapının arkasına gizlenmişti. Nataşa onu görünce hizmetçi kadını dışarı gönderdi, cüce de karyolanın yanındaki iskemleye oturdu.

Gövdesi küçücüktü ya, bin bir türlü fitne fücur kaynardı cücenin aklında. Karışmadığı, bilmediği, uğraşmadığı şey yoktu. Kurnazlığı ve girişkenliği ona, efendilerinin sevgisini, başına buyruk yönettiği ev halkının ise nefretini kazandırmıştı. Gavrila Afanasyeviç, onun jurnallerine, şikâyetlerine, ufak tefek önemsiz dileklerine kulak verir; Tatyana Afanasyevna her an onun düşüncelerine başvurarak aldığı öğütlere göre davranır; cüceye sınırsız bir bağlılığı bulunan Nataşa ise, on altı yaşına özgü bütün duygularını, bütün düşüncelerini güvenle açardı ona.

— Biliyor musun Lastoçka, dedi; babam Araba veriyor beni.

Cüce derin bir iç geçirdi, buruşuk yüzü daha da buruştu.

Nataşa:

— Hiç ümit yok mu acaba? Babam hiç acımadı mı bana? diye sürdürdü sözlerini.

Cüce, hotozlu başını olumsuz anlamda iki yana salladı.

— Dedem ya da halam bana arka çıkmayacaklar mı?

— Hayır, küçük hanım. Senin hastalığın sırasında Arap herkesi büyülemeyi başardı. Beyefendi ona hayran. Prensin ağzından İbrahim'den başka söz işitilmiyor. Tatyana Afanas-

---

* Kırlangıç. – ç.n.

yevna ise, Arap oluşu yazık, ama ondan daha iyi bir damat beklemek de günah olur diyor.

Zavallı Nataşa:

— Tanrım! Tanrım! diye inledi.

Cüce kadın, onun bitkin elini öperek:

— Üzülme, güzelim benim! dedi. Araba varınca yine de kendi başına buyruk olacaksın. Zamanımızda işler eskisi gibi değil. Kocalar karılarını kafes arkasına kapatmıyorlar şimdi. Arap, duyduğuma göre zenginmiş. Eviniz, dolu bir kadeh gibi olacak, güle oynaya yaşayacaksın...

Nataşa:

— Zavallı Valerian! dedi.

Fakat öyle usulca mırıldanmıştı ki, cüce bile işitememiş, sadece sezebilmişti bu sözleri. Sesini gizemli bir tavırla kısarak:

— Ya küçük hanım, dedi; askerin öksüzünü daha az düşünmüş olup da, ateşiniz çıktığında onu sayıklamasaydınız, babanız küplere binmezdi.

Nataşa irkilerek:

— Ne? dedi. Valerian'ı sayıkladım, babam da bunu duydu ha!

Cüce kadın:

— Zaten felaket de burada ya! diye yanıtladı onu. Eğer şimdi babandan seni Araba vermemesini isteyecek olursan, bunu Valerian için yaptığını sanacak. Babanın istemine boyun eğip, her şeyi oluruna bırakmaktan başka çare yok.

Nataşa tek söz etmedi. Yüreğindeki gizli aşkı babasının öğrenmiş olduğu düşüncesi, genç kızı allak bullak etmişti. Tek bir umut kalıyordu ona: Lanet olası nikâhtan önce ölmek! Bu düşünce yüreğini yatıştırdı. Bitkin, üzgün bir ruhla alınyazısına boyun eğdi.

7

Gavrila Afanasyeviç'in evinde, sofanın sağında, tek bir pencereciği olan dar bir odacık vardı. Odada pamuklu bir yorganla örtülü, gösterişsiz bir karyola, karyolanın karşısında da üzerinde yağlı bir mum yanan ve açık nota kâğıtları bulunan çam ağacından küçük bir masa duruyordu. Duvara, eski, mavi bir üniforma ve aynı eskilikte üç köşe bir şapka asılmış; bunun üzerine de XII. Kral'ı at üstünde canlandıran taş basması bir tablo üç tane çiviyle tutturulmuştu. Flavta sesleri çınlıyordu bu gösterişsiz sığınakta. Tutsak dans öğretmeni, sessiz köşesinde yapayalnız yaşayan adam, başında bir takke, sırtında bej renkli pamukludan bir robdöşambr, oturmuş, ona mutlu gençlik çağlarını anımsatan eski İsveç marşlarını çalarak kış akşamının sıkıntısını dağıtıyordu. İsveçli, tam iki saat çaldıktan sonra flavtasını söktü, kutusuna yerleştirdi, soyunmaya başladı.

O sırada kapısının mandalı kalktı; üniformalı, uzun boylu, yakışıklı bir delikanlı girdi içeri.

İsveçli şaşırdı, korkuyla ayağa kalktı.

Genç ziyaretçi dokunaklı bir sesle:

— Beni tanımadın mı Gustav Adamıç? dedi. İsveç askerlik kurallarını öğrettiğin çocuğu anımsamıyor musun? Hani onunla birlikte oyuncak bir topla ateş edip, az kalsın yangın çıkarıyordun bu odada.

Gustav Adamıç dik dik bakıyordu delikanlının yüzüne... Neden sonra onu kucaklayarak:

— Heyy! diye bağırdı. –Sonra bozuk bir Rusçayla– Merhaba, çoktandır burada mısın: Seni gidi çapkın, otur konuşalım, diye sürdürdü sözlerini...*

...

1828

* Puşkin'in bu ilk roman denemesi tamamlanmamıştır. – ç.n.

Mektuplarla Roman

1 / Liza'dan Saşa'ya

Köye bu beklenmedik gelişim, sevgili Saşa'cığım, hiç kuşkusuz, şaşırtmıştır seni. Her şeyi, içtenlikle, bir an önce açıklamak istiyorum. Bağımlı durumum her zaman ağır geliyordu bana. Avdotya Andreyevna'nın, beni yeğeniyle birlikte, ondan ayırt etmeksizin büyüttüğü konusunda bir diyeceğim yok. Fakat ne olursa olsun, onun evinde bir beslemeydim ben. Bu adın, yedeğinde ne kadar çok küçük küçük ıstıraplar taşıdığını bilemezsin. En sezilmez, en küçük bir ilgisizlik belirtisi karşısında bile yaralanan bir onurum olmasına karşın, pek çok şeye dayanmak, pek çok şeyden el çekmek, pek çok şeyi görmezden gelmek zorundaydım. Bana ağır gelen bir başka durum da prensesle aramızdaki eşitlikti. Eş giysiler içinde balolarda göründüğümüz zaman, onun incilerini takmamış olduğunu görmek üzüyordu beni. Bunu sırf kendini benden ayırt etmemiş olmak için yaptığını hissediyor, bu özen benim için onur kırıcı oluyordu artık. İçimde kıskançlık ya da bu çocukça korkaklığa benzeyen başka duygular bulunduğunu mu sanıyorlar yoksa, diye düşünüyordum. Erkeklerin bana karşı davranışları ne kadar nazik olursa olsun, onurum her an inciniyordu yine de. İster soğuk, ister güler yüzlü davransınlar, bütün bu davranışlarda bir saygısızlık varmış gibi geliyordu bana. Son derece mutsuz bir varlıktım tek sözcükle. Yüreğim, doğuştan yumuşak olmasına karşın gittikçe katılaşıyor, acımasızlaşıyordu. Fark ettin mi bilmem? Besleme, uzak akraba ya da *demoiselles de*

*compagnie** vb. olarak yetiştirilen kızlar, sonunda ya düşük uşaklar ya da dayanılmaz ölçüde tuhaf kimseler olup çıkıyorlar genellikle. Ben bu sonunculara saygı duyuyor, kendi payıma, bütün yüreğimle hoş görüyorum onları.

Bundan üç hafta kadar önce zavallı ninemden bir mektup almıştım. Yalnızlığından yakınıyor, beni köye, yanına çağırıyordu. Bu fırsattan yararlanmaya karar verdim. Kışın yeniden Petersburg'a döneceğim konusunda söz vermek zorunda kalarak, köye gitmek için yalvara yakara izin koparabildim Avdotya Andreyevna'dan. Fakat bu sözü tutmak niyetinde değilim. Nine çok sevindi gelişime. Bunu hiç beklemiyormuş çünkü. Gözyaşlarının bana nasıl dokunduğunu anlatamam. Onu çok seviyorum. Bir zamanlar yüksek sosyetede bulunmuş olduğu için, o günlere ilişkin pek çok güzel şey kalmış kişiliğinde.

Şimdi evde yaşıyorum. Ev sahibesiyim. Bilemezsin, bana nasıl gerçek bir mutluluk veriyor bu. Köy yaşantısına hemencecik alıştım. Lüks yokluğu hiç de tuhaf gelmiyor bana. Köyümüz çok şirin. Dağın üzerinde eski bir ev, bahçe, göl, çam korulukları! Bütün bunlar güzün ve kışın bir parça keder verici ama bahar ve yaz mevsimlerinde bir dünya cennetinden farksızlar. Pek az komşumuz var. Henüz hiçbiriyle görüşmedim.

Senin Lamartine'in şiirlerinde olduğu gibi, yalnızlık hoşuma gidiyor doğrusu.

Meleğim, yaz bana. Mektupların büyük bir avuntu kaynağı olacaklar benim için. Balolarınızdan, ortak ahbaplarımızdan ne haber? Gerçi kendi köşemdeyim ama dünyanın gürültüsünden patırtısından da büsbütün el etek çekmiş değilim. Bu konuda vereceğin haberler ilgi çekici olacaklar benim için.

Pavlovskoye köyü

Odalık, nedime. – R.y.n.

2 / Saşa'nın yanıtı

Sevgili Liza,

Köye gittiğini öğrendiğimde ne kadar şaşırdığımı tahmin edersin. Prenses Olga'yı tek başına gördüğümde, önce senin rahatsız olduğunu düşündüm ve onun söylediklerine inanmak istemedim. Ertesi gün ise mektubun elime geçiyor işte. Meleğim, yeni yaşantın hayırlı olsun. Bundan hoşlandığın için memnunum. Önceki durumunla ilgili yakınmaların ise beni ağlattı ama öte yandan da son derece yersiz buldum onları. Kendini bir besleme, bir *demoiselles de compagnie* ile nasıl karşılaştırabilirsin? Olga'nın babasının her şeyini senin babana borçlu olduğunu, aralarındaki dostluğun en yakın bir akrabalık ölçüsünde kutsallık taşıdığını herkes biliyor. Hayatından memnun görünüyordun. Böyle bir sinirlilik içinde olduğunu hiçbir zaman tahmin edememiştim. Başka, gizli bir nedeni olmasın bu apar topar ayrılışın? Ha? Ne dersin? Bir şeylerden kuşkulanmıyor değilim hani... Fakat nedense bu konuda bana duygularını açmaktan utanır gibisindir hep. Sonra, seni orada tahminlerimle gücendirmekten korkuyorum.

Petersburg'a ilişkin ne söyleyeyim sana? Biz hâlâ yazlıktayız, ama herkes ayrıldı aşağı yukarı. Balolar iki hafta sonra başlıyor. Hava çok güzel. Hep dolaşıyorum. Geçenlerde konuklarımız vardı yemekte. Senden haber alıp almadığımı sordu içlerinden biri. Piyanoda eksik bir tuş nasıl hissedilirse, yokluğunun balolarda öylesine fark edildiğini söyledi. Tümüyle aynı görüşteyim onunla. Bu insan sevmezlik nöbetinin sürekli olmayacağını umuyorum hep. Meleğim, dön! Yoksa masum gözlemlerimi paylaşacak, aklımdan geçen güldürücü eleştirilerimi anlatacak kimsem olmayacak bu kış. Hoşça kal sevgili dostum, düşünüp hatanı görmen dileğiyle!

Krestov Adası

3 / LİZA'DAN SAŞA'YA

Mektubun Petersburg'u gözlerimin önünde öylesine canlandırdı ki (gerçekten) avundum. Sanki sesini işitiyormuşum gibi geldi bana! Senin şu sonu gelmez tahminlerin ne kadar da komiktir! Yüreğimde birtakım gizli duygular, mutsuz bir aşk filan bulunduğunu sanıyorsun değil mi? İçin rahat olsun sevgili dostum, yanılıyorsun. Roman kahramanıyla aramızdaki tek benzerlik, Clarissa Garlov'un yaptığı gibi ıssız bir köyde yaşamamdan ve fincanlara çay koymamdan başka bir şey değil.

Bu kış, iğneleyici gözlemlerini anlatacak kimsen olmadığından söz ediyorsun. Peki, niye yazışıyoruz öyleyse? Gözüne çarpan her şeyi yaz bana. Yine söylüyorum, sosyeteden elimi eteğimi çekmiş değilim. Ona değinen her şey ilgimi çekiyor. Bunu kanıtlamak için, yokluğumu böylesine fark edenin kim olduğunu yazmanı dileyeceğim senden. Bizim sevimli geveze Aleksey R. olmasın bu? Öyle sanıyorum ki yanılmadım... Kulaklarım onun her zaman hizmetindeydi. Beni bunun için arıyor olmalı.

... ailesiyle tanıştım. Baba şarkıcı, konuksever bir kimse. Anne şişman, neşeli, vist* oynamaya çok düşkün bir kadıncağız. On yedi yaşında, boylu boslu, melankolik, romanlar okuyarak doğanın koynunda yetişen kızları var bir de. Elinde bir kitap, çevresinde avlu köpekleri, bütün gün bahçede ya da tarlada oturuyor, şarkı söyler gibi bir sesle havadan sudan söz ediyor ve canla başla reçel sunuyor konuklarına. Bir dolap dolusu eski roman buldum onda. Hepsini okumak niyetindeyim. Richardson'a** başladım bile. Çok övülen *Clarissa*'yı okumak olanağını bulabilmek için demek köyde yaşamak gerekiyormuş. İstavroz çıkararak çevirmenin önsözünden yola koyuldum. Oradan, ilk altı bölümün bir parça

---

* Bir iskambil oyunu. – ç.n.

** Samuel Richardson (1689-1761), İngiliz yazar. – ç.n.

sıkıcı olmakla birlikte, son altı bölümünün okuyucunun sabrını tam anlamıyla ödüllendirdiğini öğrenip, cesaretle işe giriştim. Birinci, ikinci, üçüncü cilt derken, sonunda altıncının da üstesinden geldim ama sıkıcı, dayanılmaz bir şey oldu bu. Eh, artık emeklerimin ödülünü alacağım diye düşünüyordum ya, nerede? Clarissa'nın ölümü, Lovelace'ın ölümü ve son. Her cilt iki bölümden oluşuyor. Ben o sıkıcı altı bölümden, ilgi çekici olduğu söylenen son altı bölüme geçişi, doğrusu fark etmedim bile.

Richardson'u okumak düşüncelere saldı beni. Ninelerle torunların ülküleri arasında ne kadar korkunç bir ayrım var! Lovlas'la Adolphe arasında ortak olan nedir? Oysa kadının rolü hiç değişmiyor. Törensel çömelişlerin dışında, Clarissa yine de en yeni romanların kadın kahramanlarına benziyor. Zaten erkeklerin beğenme ölçülerinin modaya, gel geç düşüncelere bağı olmasına karşılık, kadınlara bu konuda duygu ve doğa gibi değişmez şeylerin kaynaklık edişi bundan değil midir?

Görüyorsun, her zaman olduğu gibi sana anlatacak çok şeyim var yine. Sen de birbirimizden uzaktayken yaptığımız bu konuşmalarda cimrilik etme. Olabildiğince çok ve sık yaz bana. Köyde posta gününü beklemenin ne demek olduğunu bilemezsin. Balo gününü bekleyiş bile bununla karşılaştırılamaz.

4 / Saşa'nın yanıtı

Yanıldın sevgili Liza. Onur kırıklığını gidermek için hemen bildireyim ki, R. senin yokluğunu hiç de hissetmiyor. İngiliz leydisi Pelam'a yapıştı şimdi. Kadının yanından ayrılmıyor. İngiliz de onun sözlerini çocukça bir şaşkınlıkla ve küçük *oho!*lar koparárak karşıladığı için R. kendinden geçiyor tabii. Hadi öğren: Bana, seni soran ve yokluğuna bütün benliğiyle hayıflanan kişi her zamanki gibi *admirateur*'ün* Vla-

* Hayran. – R.y.n.

dimir'den başkası değil. Nasıl, sevindin mi? Evet, çok sevindiğini sanıyorum. Üstelik, ben yazmadan da bunu keşfetmiş olduğunu (âdetim üzere) tahmin ettiğimi söylemek yürekliliğini de göstereceğim. Şaka bir yana ...'in aklı fikri sende. Ben senin yerinde olsam çoktan elde etmiştim onu. Daha ne! Fevkalade bir damat... Niçin varmayasın ona? İngiliz rıhtımında yaşar, cumartesi akşamları balo verir, her sabah da beni almaya gelirdin. Meleğim, hoppalık yeter artık. Dön ve ...'le evlen.

Önceki gün K.larda balo vardı. Aman ne kalabalıktı! Saat beşe kadar dans edildi. K. V. çok sade giyinmişti. Üzerinde, süslemesi bile olmayan ince ipekliden bir giysi, başında ve boynunda ise yarım milyonluk pırlantalar vardı sadece. Z., âdeti üzere çok gülünç bir biçimde giyinmişti yine. Tuvaletini nereden alıyor acaba? Giysisinin üzerine çiçekler değil de birtakım kurutulmuş mantarlar dikilmişti. Onları, köyden ona sen göndermiş olmayasın meleğim? Vladimir ... dans etmedi. İzne ayrılıyor. S.ler (herhalde herkesten önce) gelip bütün gece dans etmeden oturdular ve herkesten sonra gittiler. Yaşlısı allık sürmüştü sanırım. Tam da çağı ya! Balo çok başarılı geçti. Gerçi akşam yemeği erkeklerin hoşuna gitmedi, ama onlar hoşnut olmamak için her zaman bir şeyler bulmak zorundadırlar zaten. *Kotilon*'u*, doğal aptallığına bir de Madrit'ten alıp getirdiği dalgınlığı eklemiş olan şu dayanılmaz diplomat S. ile yapmama karşın neşeliydim yine de.

Ruhum, Richardson hakkında söylediklerin için teşekkür ederim sana. O konuda da bilgi edinmiş oldum böylece. Şu sabırsızlığımla onu okuyabileceğimi sanmıyorum. Düşün ki Walter Scott'da bile gereksiz sayfalar buluyorum ben. Ha, aklıma gelmişken söyleyivereyim: Yelena N. ile Kont L.nin hikâyesi de sona eriyor galiba. Kont öylesine mahzunlaştı,

---

* Bir dans ve müziği. – ç.n.

kadın da öyle bir kurumlanıyor ki, nikâha karar verilmiş olmalı...

Güzelim hoşça kal. Bugünkü gevezeliğimden hoşnut musun?

5 / Liza'dan Saşa'ya

Hayır sevgili sağdıcım! Köyü bırakıp size, düğüne gelmeye niyetim yok. Vladimir ...'den hoşlandığımı açık yüreklilikle itiraf ederim. Fakat onunla evlenmeyi hiçbir zaman aklıma getirmedim. O bir aristokrat, bense alçakgönüllü bir demokratım. Gerçek bir roman kahramanı gibi hemen açıklayayım ve gururla belirteyim ki, en soylu bir Rus ailesinden gelmekteyim ben. Şövalyem ise, koca sakallı bir milyonerin torunundan başka bir şey değil. Fakat bizde aristokrasinin ne anlama geldiğini bilirsin. Her neyse, İ. yüksek sosyeteden biri. Onun hoşuna gidebilirim. Fakat o, zengin bir gelini, kârlı bir akrabalığı feda etmez benim için. Eğer günün birinde evlenecek olursam, kırk yaşlarında herhangi bir toprak sahibi seçerim buralardan! Kocam şeker yapımeviyle, bense çiftlik işleriyle uğraşır; Kont K.nin balosunda dans etmeden, İngiliz rıhtımında cumartesileri balo vermeden de mutlu olurum.

Kış geldi. Köyde *c'est un êvénement.** Yaşama tarzı tümden değişiyor. Bir başına gezintiler sona ermeye, çıngırak sesleri işitilmeye başladı. Avcılar köpekleriyle birlikte çıkıp gidiyorlar. İlk kar her şeyi daha parlak, daha sevinçli kılıyor. Doğrusu hiç beklemiyordum bunu. Köyde kış düşüncesi ürkütüyordu beni. Fakat her şeyin iyi bir yanı varmış dünyada.

Maşenka ...'yı yakından tanıdım ve daha bir sevdim. Çok iyi, çok özgün bir insan. Bir rastlantıyla, ...'in çok ya-

---

* Başlı başına bir olay bu. – R.y.n.

kın bir akrabaları olduğunu öğrendim. Maşenka kendisini yedi yıldır görmemiş ama hayranlıkla söz ediyor ondan. Bir yaz geçirmiş burada. Maşenka, onun o zamanki yaşamını bütün ayrıntılarıyla hikâye etmekten bıkıp usanmıyor. Maşenka'nın romanlarını okurken ...'in soluk bir kurşun kalemle yazdığı değinilere rastlıyorum arada bir. O zamanlar henüz çocuk olduğu görülüyor. Şimdi hiç kuşkusuz alay edeceği düşünce ve duygular, o zamanlar sarsmış onu. Taze, duygulu bir yüreğe sahip olduğu anlaşılıyor o dönemde.

Pek çok okuyorum. 1775'te yazılmış bir romanı 1829 yılında okumanın ne kadar tuhaf bir şey olduğunu bilemezsin. Sanki ansızın konuk odalarımızdan çıkarak kaba ipek dokumayla kaplı eski bir salona giriyor, kuş tüyü, atlas koltuklara oturuyor; çevremizde, tuhaf giysiler içinde olmalarına karşın tanıdık yüzler görüp, bunların, biraz daha gençleşmiş olan amcalarımız, ninelerimiz olduğunu anlıyoruz. Zaten genel olarak başkaca da bir yararı yok bu romanların. Olay ilgi çekici, entrika iyi düzenlenmiş, fakat gerek Belkur'un konuşmaları, gerek Charlotta'nın yapıtları iğreti ve yapmacık. Akıllı bir adam bu hazır tasarıyı ve karakterleri alıp, deyişi ve anlamsızlıkları onarsa, bir de kimi yerleri uzatmadan, küçük değinilerle tamamlasa, çok güzel, başlı başına bir roman çıkardı ortaya. Bunu benim nankör R.ye iletiver. Zekâsını İngiliz kadınlarıyla konuşarak tüketmeye bir son versin artık! Bu kadar iyi bildiği dünyanın ve insanların tablosunu, eski bir kanaviçe üzerine yeni nakışlar işleyerek, küçük bir çerçeve içinde göstersin bize.

Maşa iyi biliyor Rus edebiyatını. Zaten burada, genellikle Petersburg'dan daha çok uğraşılıyor edebiyatla. Buralılar dergileri alıyor, onların sövüşmelerine canla başla katılıyor, sırasıyla her iki yanın söylediklerine de inanıyor, sevdikleri yazar şiddetle eleştirilmişse kızıp darılıyorlar. Vyazemski ve Puşkin'in, taşralı genç kızları niçin böyle sevdiklerini anlıyo-

rum şimdi. Çünkü onların gerçek okuyucuları bu kızlardır. Dergilere bir göz atıp *Avrupa Habercisi*'ndeki eleştirileri okuyayım dedim ama bayağılık ve yaltakçılıkları midemi bulandırdı. Bir seminer öğrencisinin tumturaklı bir tavırla, bizlerin, biz nanemolla St. Petersburgluların okuduğu kitapların ahlakdışılığından, uygunsuzluğundan söz etmesi gülünç kaçıyor.

6 / Liza'dan Saşa'ya

Hayatım! Duygularımı daha fazla gizleyecek durumda değilim. Bir dostun yardımına, öğütlerine gereksinimim var. Kaçtığım, kendisinden mutsuzluktan korkar gibi korktuğum kişi, ... burada. Ne yapacağım şimdi? Başım dönüyor, kendimi yitirmek üzereyim... Tanrı aşkına, söyle bana, ne yapmalıyım? Sana her şeyi anlatacağım şimdi...

Onun peşimden ayrılmadığını ilkin sen fark etmiştin geçen kış. Bize gelmiyordu ama her yerde görüyorduk birbirimizi. Soğuk davranmam, hatta küçümseyici tavırlar takınmama karşın, ondan bir türlü kurtulamadım. Balolarda her zaman benim yanımda yer bulabiliyor, gezintilerde daima karşıma çıkıyor, tiyatrolarda el gözlüğü hep bizim locaya çevrili oluyordu.

Önceleri onurumu okşuyordu bu. Belki de bunu fazlasıyla hissettirdim ona. Çünkü bana duygularından söz etmek için her an kendinde yeni haklar buluyor, kâh kıskanıyor, kâh yalvarıp yakarıyordu. Bütün bunların nereye varacağını düşünüyordum dehşet içinde. Ve onun benliğim üzerindeki egemenliğini ümitsizlik içinde itiraf ediyordum kendi kendime. Kötülüğü, henüz başlangıcındayken yok etmeli diye düşünerek Petersburg'dan ayrıldım. Kararlılığım ve görevimi yerine getirdiğime ilişkin güvenim, yüreğimi yatıştırır gibi olmuştu. Onu daha ilgisiz, daha az acıyla düşünmeye başlamışken, ansızın karşıma çıkıvermesin mi!

Nasıl oldu bak: Dün ...'in isim günü eğlentisi vardı. Yemeğin yeneceği konuk odasında kalabalık bir konuk topluluğu ve hafif süvari subayı üniformaları ile karşılaştım. Kadınlar çevremi kuşattılar, hepsiyle teker teker öpüştüm. Her şeyden habersiz, ev sahibesinin yanına oturdum ve bir de baktım, ... karşımda! Dondum kaldım. Bana bir iki söz söylerken tavrında öyle tatlı, öyle içten bir sevinç vardı ki, ne şaşkınlığımı, ne de memnuniyetimi gizleyecek güç bulamadım kendimde.

Masaya oturuldu. O, karşımda yer aldı. Yüzüne bakmaya cesaret edemiyor, fakat bütün gözlerin ona çevrili olduğunu fark ediyordum. O ise suskun ve dalgındı. Yabancı bir Muhafız Birliği subayının ilgisini çekmek konusundaki genel istek, genç kızların tedirginliği, erkeklerin beceriksizliği ve kendi yaptıkları şakalara yine kendilerinin kahkahalarla gülüşleri, buna karşılık konuğun ölçülüğü, soğukluğu ve kusursuz ilgisizliği, başka bir zaman olsa çok oyalardı beni... Yemekten sonra bana doğru yaklaştı. Bir şeyler söylemek zorunda olduğumu hissederek, hiç de yeri yokken, bunun bir iş ziyareti mi olduğunu sordum. Sorumu usulca, "Öyle bir iş için geldim ki, ömrüm boyunca mutluluğum ona bağlı" diye yanıtladı ve hemen uzaklaştı yanımdan. Sonra da (içlerinden biri ninem olan) üç yaşlı kadınla *boston** oynamaya oturdu. Ben de yukarıya, Maşenka'ya çıkıp, başım ağrıyor bahanesiyle akşama kadar uzandım. Hastadan daha beterdim gerçekten de. Maşenka yanımdan ayrılmadı, ... onu büyülemiş. Bir ay ya da daha çok kalacakmış onlarda. Maşa bütün gün onunla birlikte olacak. Kız gerçekten âşık. Dilerim o da Maşenka'ya tutulur. Boylu boslu, ilgi çekici bir kız. Erkeklere gerekli olan da sadece bu zaten.

Azizim, ne yapmalıyım? Burada onun kovalamalarından kaçınmanın da olanağı yok. Ninemi büyülemeyi başardı bi-

---

* Bir iskambil oyunu. – ç.n.

le. Bize gelecek; itiraflar, yakınmalar, yeminler yeniden başlayacak. *Ve ne için?* Aşkımı, itiraflarımı elde edecek, sonra evliliğin zararlarını düşünecek ve beni bırakıp gidecek. O zaman ben... Ne korkunç bir gelecek! Tanrı aşkına, uzat elini bana... Boğuluyorum!

7 / Saşa'nın yanıtı

İçini döküp yüreğini ferahlatmak nasılmış! Ha, söyle meleğim! Benim zaten çoktandır bildiğim şeyi itiraf etmemek için sıkılıp duruyordun. ... ve siz birbirinize tutkunsunuz; peki kötülük neresinde bunun? Kutlu olsun! Sende, olayları tuhaf açılardan değerlendirme konusunda öyle bir yetenek var ki, şaşıp kalıyorum. Sürekli mutsuzluktan söz edip durman, korkarım bir gün gerçekten mutsuzluğa uğratacak seni! Niçin evlenmeyesin ...'le? Aşılmaz engeller hani, nerede? O zenginmiş, sen yoksulmuşsun, boş lakırdı. Zenginse, ikiniz için, daha ne istiyorsunuz? Aristokratmış. Peki sen soyunla sopunla, yetişme tarzınla aristokrat değilsin de, nesin?

Söz, yüksek sosyete hanımlarından açıldı geçenlerde. Öğrendiğime göre, daha iyi papuç giydikleri için bir gün R. aristokrasiden yana olduğunu bildirmiş. Öyleyse, senin tepeden tırnağa aristokrat olduğun açık bir gerçek değil mi?

Meleğim, bağışla ama patetik mektubun güldürdü beni. ... seni görmek için köye gelmiş. Aman ne korkunç! Kendini yitiriyorsun, benden öğüt istiyorsun... Taşralı bir roman kahramanı kız olup çıkacaksın neredeyse. Öğüdüm şu: Köyünüzdeki kilisede en kısa zamanda nikâhını kıydır ve S ...'lerin tablolarında Fornarina olarak görünmek üzere hemen gel buraya. Şaka bir yana, senin şövalyenin davranışı duygulandırdı beni. Evet, eski zamanların âşıkları, sevgilinin cana yakın bir bakışını elde etmek için Filistin'e üç yıl savaşmaya giderlerdi. Fakat çağımızda, kalbinin sahibiyle görüşmek için Petersburg'dan kalkıp 500 verst uzağa git-

mek çok şey ifade eder doğrusu. ...'in davranışı ödüllendirilmeye değer.

8 / Vladimir ...'den bir dostuna

Bir iyilik yap, ölüm derecesinde hasta olduğum söylentisini yay. İzin süresini aşmak niyetindeyim. Bunu yaparken de bütün nezaket kurallarına uymak istiyorum. İşte iki haftadır köyde yaşamama karşın, zamanın nasıl uçup gittiğini fark etmedim bile. Canımı müthiş sıkan Petersburg yaşamından sonra kafa dinliyorum burada. Köyü sevmemek, kafesinden az önce salıverilmiş bir rahibe ya da devlet hizmetine henüz başlamış 18 yaşında bir delikanlı için bağışlanabilir bir tutumdur ancak. Petersburg sofa, Moskova hizmetçi kızların odası, köy ise bizim kendi odamızdır. Kendini bilen bir adam zorunlu olarak sofadan geçer, arada bir hizmetçi kızların odasına şöyle bir göz atar, fakat kendi odasına çıkar sonunda. Ben de böyle yapacağım işte. Görevden ayrılıp evlenecek, kendi köyüme, Saratovski'ye gideceğim. Derebeylik de aynı değerde bir görevdir. Her şeyleri ile bize bağlı olan üç bin canın yönetimiyle uğraşmak, bir takıma kumanda, ya da diplomatik mesajları kopya etmekten daha da önemlidir...

Bizi köylerimizle ilgilenmekten alıkoyan bu umursamazlık, bağışlanmaz bir şey. Onlar üzerinde ne kadar çok hakkımız varsa, o ölçüde de yükümlülüklerimiz vardır. Onları, dolandırıcı kâhyanın başına buyruk yönetimine bırakıyoruz. O da köylüleri ezip, bizi soyuyor. Gelecekteki gelirlerimizle borçlarımızı ödüyor, yıkılıp gidiyoruz. Sonra da yoksulluğa, sıkıntıya düşüyoruz yaşlandığımızda.

Bizim soylular sınıfının ansızın çöküşünün nedeni bence şudur: Dede zengindir, oğul sıkıntı çekmektedir, torun ise meteliksiz kalmıştır. Eski aileler yok olmaya yüz tutuyor. Yeniler ise yükseliyor ve üçüncü kuşakta yeniden silinip gidiyorlar. Çünkü servetler birbirine karışmakta, hiçbir aile ata-

larını tanımamaktadır. Nereye varacak bu politik materyalizmin sonu? Bu gidişe dur demenin zamanı geldi artık!

Tarihsel kökenlerimizin değerden düştüğünü görmek her zaman acı vermiştir bana. Hiç kimse, kendi işine yarayanlar bir yana, onlara değer vermiyor. Anıtların üzerine "Yurttaş Minin'e ve Prens Pojarski'ye" diye yazan bir halktan nasıl beklersin anılarıyla övünmesini? Hangi Prens Pojarski? Kim bu yurttaş Minin? Büyük bir devlet adamı olan bir Prens Dmitri Mihayloviç Pojarski ve bütün bir devlet içinde seçkin bir kimse olarak beliren bir Kozma Miniç Sohoruki vardı. Fakat anayurt, gerçek adlarını bile unuttu kurtarıcılarının. Zavallı, zavallı halk!

Memur aristokrasisi, soy aristokrasisinin yerini tutamaz. Soyluların aile yaşantılarına ilişkin anılar, halkın tarihsel anıları olmalıdır. Fakat sekizinci derecede bir memurun çocukları ne gibi aile anılarına sahip olabilir?

Soy aristokrasisinin lehine konuşmakla kendimi beğenmişlik etmiyorum. Kökenimden utanıyor değilim ama onun bana bu konuda hiçbir hak vermediğini de biliyorum. Fakat La Bruyère ile aynı kanıdayım: *Affecter le mépris de la naissance est un riducule dans le parvenu et une lâcheté dans le gentilhomme.**

Bana bunları yabancı bir köyde yaşamak ve küçük derebeylerinin çiftliklerini nasıl yönettiklerini görmek düşündürdü. Bu baylar devlet hizmetinde bulunmuyor, kendi çiftliklerini kendileri yönetiyorlar.

Fakat doğrusunu söylemek gerekirse, keşke bizimkiler gibi müsrif olsa onlar da. Ne yabanlık! Fonvizin'in** anlattığı dönemi yaşıyorlar hâlâ. Hâlâ Prostakova'lar, Skotinin'ler çıkıyor içlerinden.

---

* Kökenine ilgisizlik göstermek, türedide gülünç, soyluda düşük bir niteliktir. – R.y.n.

** Denis İvanoviç Fonvizin (1742-1792), Rus oyun yazarı. – ç.n.

Fakat bununla birlikte, evinde konuk olduğum akrabamı onların dışında tutmalıyım. Kendisi çok iyi yürekli bir insan. Karısı ve kızı da öyle. Görüyorsun, ne kadar iyimser oldum ben de. Köye gelişimden bu yana çok iyimser, çok hoşgörülü biri oldum gerçekten de. İçinde bulunduğum ataerkil yaşantının ve Liza ...'nın burada bulunuşunun etkisiyle tabii. Onsuz olmak çok sıkıyordu canımı. Onu Petersburg'a döndürebilmek için geldim buraya. İlk karşılaşmamız çok gösterişli oldu. Halamın isim günü şenliği yapılıyordu. Komşular toplandılar. Liza da geldi. Gözlerine inanamadı beni görünce... Buraya sadece onun için geldiğimi anlamaması olanaksızdı. Ben de ona bunu hissettirmek için elimden geleni ardıma komadım. Elde ettiğim başarı bugüne kadar bekleyişimi fazlasıyla karşıladı. (Çok şey demektir bu.)

Yaşlı bayanlar bana hayran. Genç kızlar ise (yurtsever oldukları için) sokuldukça sokuluyorlar yanıma. Erkekler burası için bir yenilik olan *fatuité indolenté*'imden* hiç hoşlanmıyorlar. Özellikle de son derece nazik ve ölçülü oluşum, onları zıvanadan çıkarıyor. İşin içinde bir edepsizlik olduğunu sezmekle birlikte, bunun nerede gizli olduğunu anlayamıyorlar bir türlü. Hoşça kal. Bizimkiler ne âlemde? *Servitor di tutti quanti.*** Bana ... köyüne yaz.

9 / Dostun yanıtı

Verdiğin görev yerine getirildi. Dün tiyatroda senin bir sinir krizine tutulduğunu, herhalde artık sosyetede görünemeyeceğini bildirdim. Kendini yeniden toparlayıncaya kadar dilediğin gibi yaşa.

Derebeylerine ilişkin görüşlerin senin adına sevindirdi beni. Öyle ya:

---

* Süzgün poz. (Rusça baskıdan.)

** Onların sadık hizmetkârı. – R.y.n.

Un homme sans et sans reproche
Qui n'set ni roi, ni duc, ni comte aussi. *

Derebeyinin serveti, dünyada kıskanılacak şeydir bence. Gerçi Rusya'da rütbeler, ne de olsa posta menzillerinde söküyor. Onlarsız at vermiyorlar adama.

...

Şimdi senin bunları umursayacak durumda olmadığını, aklının fikrinin Liza'nda olduğunu unutup, felsefeye dalmışım. Foblas'lık taslayıp ömrün boyunca kadınların ardından koşmak. Sana gitmiyor artık bu. Çağından geri kaldın. 1807 yılının *ci-devant***, hırıltılı muhafızına benziyorsun bu konuda. Kendini toparlamazsan, general G.den daha gülünç duruma düşeceksin kısa bir süre sonra. Orta yaşlı bir kimse olmanın gereklerine uymak, artık genç olmadığını kabul etmek, daha yerinde bir davranış olmaz mı? Vaazımın işe yaramayacağını bilerek, sırf görev duygusuyla söylüyorum bunları.

Bütün dostların, bu arada Roma'dan Papa'ya âşık olarak dönen eski bayan ahbabın sana çok selam ediyor. Hepsi de çok acıyor zamansız tükenişine. Papa'ya âşık olmak çok yakışmış ona. Büyüleneceksin! Yarışmaya gelmeyecek misin *cum servo servorum dei*?*** Tam sana göre bir iş! Seni her an bekliyorum.

10 / VLADİMİR ...'DEN DOSTUNA

Haksız yere suçluyorsun beni. Çağından geri kalan ben değilim, sensin. Hem de tam on yıl. Senin yüzeysel, tumturaklı görüşlerin, hep 1818 yılına ilişkin şeyler. O zamanlar

---

* Ne kral, ne dük, hatta ne de kont, ama korkusuz, sıkıntısız bir adam. – R.y.n.

** Eski, sabık. – R.y.n.

*** Tanrının kullarının kulu ile. – R.y.n.

kuralcılık ve ekonomi politik modası vardı. Balolara kılıçlarımızla gider, dansı yakışıksız sayardık. Kadınlara ayıracak zamanımız yoktu. Bütün bunların geçmişte kaldığını sana duyurmakla şeref duyarım. Adam Smith'in yerini Fransız kadrili* aldı şimdi. Herkes elinden geldiğince çapkınlık yapıyor, eğleniyor. Ben çağımızın ruhunu izliyorum. Fakat sen hareketsiz bir adamsın. *Ci-devant'un homme stéréotyie*'sin.** Hep karşı çıkmaktan başka bir bildiğin yoktur. Z.nin seni yola getireceğini umarım. Onun Vatikan hoppalığına havale ediyorum seni. Bana gelince, ben büsbütün ataerkil yaşama tarzına verdim kendimi. Akşam saat 10 oldu mu yatıyor, buralı derebeylerle ilk kar üzerinde kayak gezintileri yapıyor, yaşlı bayanlarla kapiğine boston oynuyor, Liza'yla her gün görüşüyor, gittikçe daha çok tutuluyorum ona. Davranışlarında sessiz, soylu bir incelik, Petersburg yüksek sosyetesinin yumuşaklığı, bunun yanı sıra da canlı, hoşgörülü, (ninesinin deyimiyle) iyi bir cins şeyi var bu kızın. Keskin ya da katı bir yanı yok yargılarının. Etkilendiği zaman müshil görmüş çocuk gibi yüzünü buruşturmuyor. Kadınlarımızda çok az bulunan iki erdemi var: Dinlemek ve anlamak... Çok güzel olmakla birlikte, ahmaklıkları ve muhayyilelerinin sığlığıyla beni şaşkınlığa düşüren kadınlara sık sık rastlamışımdır. En ince bir şaka ya da en zayıf bir selamı, çoğu kez ya edepsizce bir fıkra ya da yakışıksız bir bayağılık sayarlar. Bu sırada takındıkları soğuk tavır öylesine çirkindir ki, en ateşli bir aşk bile dayanamaz buna.

Çılgınca tutulduğum Yelena ...'da yaşadım bu deneyi. Ben ona tatlı bir şey söyledim. O, bunu bir kabalık sayarak, gidip bir kız arkadaşına benden yakındı. Bu büsbütün düş kırıklığına uğrattı beni.

Bir Fransız dansı. – ç.n.
Basmakalıp bir insan. – R.y.n.

Liza'nın dışında bir de Maşenka ... var gönül eğlencesi olarak. Çok tatlı bir kız. Elma ağaçlarının altında ve saman yığınları arasında dadılarının ve doğanın yetiştirdiği, düğüne kadar annelerinin, sonra da kocalarının sözünden dışarı çıkmayan bu kızlar, bizim basmakalıp dilberlerimizden çok daha cana yakın şeyler.

Hoşça kal azizim. Sosyeteden ne haber? Sonunda kendimi şiire verdiğimi söyle herkese. Geçenlerde Prenses Olga'nın portresi için (bu yüzden Liza'nın beni çok tatlı bir biçimde azarladığı) bir yazıt kaleme aldım:

O, gerçek kadar ahmak, kusursuzluk kadar sıkıcıdır.

Şu daha mı iyi dersin?

O, gerçek kadar sıkıcı, kusursuzluk kadar ahmaktır.

İkisi de aynı kapıya çıkıyor. V.den bu ilk şiirimi keşfetmesini, beni şimdiden şair saymasını dile.

...

1830

Merhum İvan Petroviç Byelkin'in Öyküleri

Yayıncının Notu

Bayan Prostakova:
Ya, azizim; ufacıktan beri bir hikâye merakı var onda.
Skotinin:
Mitrofan bana çekmiş.

Anasının Kuzusu

Burada halka sunmakta olduğumuz *İ. P. Byelkin'in Öyküleri*'ni yayımlama işine girişirken, bunlara merhum yazarın kısa da olsa bir hayat hikâyesini ekleyerek anayurt edebiyatımız okuyucularının haklı merakını bir parça olsun gidermek istedik. İvan Petroviç Byelkin'in en yakın akrabası ve mirasçısı olan Bayan Marya Alekseyevna Trafilina'ya başvurduk bu nedenle. Fakat bu bayan, bize onun hakkında bilgi verebilecek durumda değildi ne yazık ki; çünkü merhumu hiç tanımıyordu. Bu iş için bir kere de İvan Petroviç'in eski dostlarından saygıdeğer bir baya başvurmamızı öğütledi. Bu öğüde uyduk ve yazdığımız mektuba şu aşağıdaki yanıtı aldık. Bu yanıtı hiç değiştirmeden, hiçbir katkıda bulunmadan, soylu bir düşünce tarzının ve dokunaklı bir dostluğun andacı, aynı zamanda da yeterli bir biyografik açıklama olarak olduğu gibi yayımlıyoruz:

"İyiliksever efendim,

Bu ayın 15'inde yazmış olup eski ve candan dostum ve çiftlik komşum İvan Petroviç Byelkin'in doğum ve ölüm tarihleri, devlet katındaki hizmeti, soyu sopu, alışkanlıkları, ahlak ve kişiliği üzerine ayrıntılı bilgiler edinmek istediğinizi belirttiğiniz saygıdeğer mektubunuzu, yine bu ayın 23'ünde almak şerefine ulaştım. Bu isteğinizi kıvançla yerine getiriyor ve size onunla konuşmalarımızdan, bir de benim kişisel gözlemlerimden aklımda ne kalmışsa hepsini iletiyorum:

İvan Petroviç Byelkin 1798 yılında şerefli, soylu bir ana babanın çocuğu olarak Goryuhino köyünde doğdu. Merhum babası kıdemsiz binbaşı Pyotr İvanoviç Byelkin, Trafilina ailesinden Pelageya Gavrilovna ile evliydi. Pyotr İvanoviç varlıklı bir adam değildi, fakat ölçülüydü. Hele ekonomik işleri konusunda oldukça iş bilir bir kimseydi. Oğulları ilk öğrenimini köy zangocundan aldı. Okumaya ve Rus edebiyatıyla ilgili çalışmalara karşı hevesini, bu saygıdeğer baya borçlu olduğu anlaşılıyor. 1815 yılında bir piyade avcı alayına (numarasını anımsamıyorum şimdi) giderek hizmete başladı. 1823 yılına kadar da bu görevde kaldı. Annesiyle babasının hemen hemen aynı zamana rastlayan ölümleri, onu işten çekilmek, Goryuhino köyüne, ata toprağına dönmek zorunda bıraktı.

Çiftliğin yönetimini eline alan İvan Petroviç, toyluğu, yufka yürekliliği yüzünden az sonra işleri savsaklamaya başladı; merhum babasının sağladığı sıkı disiplini gevşetti. Köylülerin (her zamanki alışkanlıkları üzere) hoşnut olmadıkları becerikli, sorumluluk bilir muhtara işten el çektirip, köyün yönetimini, hikâye anlatma sanatındaki ustalığıyla güvenini kazanmış bulunan yaşlı kilercibaşı kadına verdi. Bu aptal kocakarı, yirmi beş rublelik bir banknotu elli rublelikten ayırabilecek durumda olmadığı için kendisinden kimsenin korktuğu yoktu. Seçtiği muhtar hem patronun elbirliğiyle dolandırılmasına katıldı, hem de bu konuda köylülere o ka-

dar göz yumdu ki, İvan Petroviç angarya usulünü kaldırarak oldukça ölçülü bir vergi koymak zorunda kaldı. Fakat onun gevşekliğinden yararlanan köylüler, yalvarıp yakararak bu kez de ilk yıl için özel bir ayrıcalık elde ettiler. Sonraki yıl ise, verginin üçte ikisinden daha çoğunu ceviz, kırmızı yaban mersini ve buna benzer şeylerle ödediler. Böyleyken bile verginin tümünü ödemiyorlardı.

Merhum babasının dostu olmaklığım dolayısıyla öğütlerimi oğluna da önermeyi görev bildim ve savsakçılığı yüzünden altüst olan eski düzeni birçok kereler yeniden kurmaya kalkıştım. Bir gün bu amaçla ona gidip çiftlik gelir-gider defterlerini istedim, dolandırıcı muhtarı çağırttım ve İvan Petroviç de oradayken defteri incelemeye koyuldum. Genç çiftlik sahibi beni ilkin büyük bir ilgiyle izliyor, elinden gelen dikkati gösteriyordu. Fakat hesaplar son iki yıl içinde köylü sayısının artmış, kümes hayvanlarıyla sığır ve davar sayısınınsa büyük ölçüde azalmış olduğunu ortaya koyunca, İvan Petroviç bu ilk bilgiyle yetindi, artık beni dinlemez oldu. Araştırmalarım ve sıkı sıkı sorguya çekişim sonucunda, dolandırıcı muhtarı tam bir şaşkınlığa uğratıp bir tek söz söylemeyecek duruma getirdiğim dakikada ise, büyük bir kederle, İvan Petroviç'in oturduğu koltukta şiddetle horuldadığını işittim. O günden sonra onun çiftlik işlerine bir daha karışmadım, bu işleri (kendisinin de yaptığı gibi) Tanrıya havale ettim.

Fakat bu olay aramızdaki dostluğu zedelemedi. Çünkü bir yandan bu delikanlının (genç soylularımızın tümünde ortak bir özellik olarak beliren) gevşekliğine, yıkıcı kayıtsızlığına acırken; öte yandan içtenlikle seviyordum onu. Zaten böylesine sevimli, dürüst bir insanı sevmemek elde değildi. O da kendi yönünden içtenlikle bağlıydı bana; yaşadığım yılların sayısına saygısı vardı. Alışkanlıklarımız, düşüncelerimiz ve kişiliklerimiz bakımından birbirimize pek az benzemekle birlikte, önemsiz sohbetime değer vererek ölümüne kadar hemen hemen her gün aradı beni.

Çok ölçülü bir yaşayışı vardı İvan Petroviç'in. Her türlü aşırılıktan kaçınırdı. Hiçbir zaman içkili görmedim onu. (Bizim buralarda bunun olağanüstü bir şey sayılması gerektiğini söylemeliyim.) Karşı cinse pek düşkündü ya, bir kız kadar da utangaçtı doğrusu.*

Mektubunuzda sözünü ettiğiniz hikâyelerden başka, bir kısmı bende bulunan, bir kısmı ise kilercibaşı kocakarı tarafından çeşitli gereksemeleri karşılamak üzere kullanılan pek çok elyazması bıraktı İvan Petroviç. Evde, kocakarının kaldığı yana düşen bütün pencerelere, İvan Petroviç'in bitmemiş romanlarının birinci bölümü yapıştırılmıştı geçen kış. Yukarıda sözü edilen hikâyeler, onun ilk edebiyat deneyleri olmalı. İvan Petroviç, büyük bir bölümü gerçek olan bu hikâyeleri çeşitli kimselerden işittiğini söylemişti.** Fakat hikâyelerdeki kişi adlarının hemen hemen hepsini yazarın kendisi uydurmuş olup, ilçe ve köy adları da bizim yöreden alınmadır. Benim köyün adının da bir yerde geçmiş olmasının nedeni budur. Bu durum herhangi bir kötü niyetten ileri gelmiş olmayıp, sadece düş gücü eksikliğinin bir sonucudur.

İvan Petroviç, şiddetli hummaya çeviren bir soğuk algınlığı yüzünden 1828 yılı sonbaharında yatağa düşerek, özellikle nasır ve benzeri kökleşmiş hastalıkları iyileştirmede büyük ustalığa sahip bölge doktorumuzun uyanık çabalarına rağmen öldü. Doğumunun otuzuncu yılında son nefesini kollarımın arasında verip, Goryuhino köyü kilisesinin bahçesine, merhum annesiyle babasının yanına gömüldü.

Gereksiz bulduğumuz için koymadığımız bir fıkra var burada. Fakat okuyucu bu fıkrada İvan Petroviç Byelkin'in anısını lekeleyecek hiçbir şey bulunmadığına güvenebilir. (Yayıncı)

Gerçekten de Bay Byelkin'in elyazmasında her hikâyenin üzerine yazarın kendi el yazısıyla şöyle yazılmış: Falan kişiden işittim (rütbe ya da şan; ad ve soyadın baş harfleri.) Meraklı araştırıcılar için bunları olduğu gibi iletiyoruz: *Menzil Bekçisi*'ni danışman A.G.N., *Atış*'ı yarbay İ.L.P., *Tabutçu*'yu tezgâhtar B.V., *Tipi* ve *Köylü Genç Bayan* hikâyelerini de genç bayan K.İ.T. anlatmışlar. (Yayıncı)

İvan Petroviç orta boylu, gözleri kum renginde, sarışın bir adamdı. Soluk, kuru bir yüzü vardı.

İşte, iyiliksever efendim, merhum komşum ve dostumun yaşayışı, uğraşıları, kişiliği ve dış görünüşü üzerine anımsayabildiklerim bunlardır. Fakat, mektubum şu ya da bu biçimde işinize yarayacaksa, adımın söz konusu edilmemesini derin saygılarımla rica ederim. Çünkü yazarlık mesleğine karşı saygı ve sevgi beslemekle birlikte, kendime böyle bir paye edinmeyi gereksiz görmekte, yaşlı bir kimse için yakışıksız saymaktayım bunu. İçten saygılarımla...

16 Kasım 1830
Nenarodovo köyü

Yazarımızın saygıdeğer dostunun isteğine uymayı görev sayıyor, bize verdiği bilgiler için kendisine teşekkürlerimizi sunuyor, halkın bu bilgilerdeki içtenliğe, iyi yürekliliğe gereken değeri vereceğini umuyoruz.

A. P.

Atış

Birbirimize ateş ederdik.
Baratinski
Atış hakkımı kullanarak onu öldürmeye andım vardı.
(Ateş etme sırası bendeydi.)
*Ordugâhta Bir Akşam**

1

Birliğimiz ... ilçesindeydi. Bir kıta subayının yaşayışı bilinen şey: Sabahları eğitim ve binicilik, alay komutanında ya da Yahudinin meyhanesinde öğle yemeği, akşamları da punç ve iskambil. ... ilçesinde ne kapıları bize açık bir ev, ne bir yavuklumuz vardı. Kendi aramızda toplanır ve bu toplantılarda üniformalarımızdan başka bir şey görmezdik.

İçimizde ordudan olmayan bir tek kişi vardı. Otuz beş yaşlarında olduğu için yaşlı saydığımız bir adamdı bu. Görmüş geçirmiş olması aramızda büyük bir üstünlük sağlıyordu ona. Her zaman asık suratlı oluşu, sert kişiliği, etkili konuşmaları genç kafalarımızı şiddetle etkiliyordu. Hayatı bir

* A. Bestujev-Marlinski'nin bir hikâyesi. – ç.n.

esrar perdesiyle örtülüydü bu adamın. Görünüşte Rusa benziyordu ama yabancı bir ad taşıyordu. Bir zamanlar hafif süvari birliklerinde bulunmuş, üstelik başarılar kazanmış. Ordudan niçin ayrıldığını, niçin bu yoksul ilçeye yerleştiğini bilen yoktu. Hem yoksulluk çekiyor, hem de cömert bir yaşayış sürdürüyordu. Her zaman yaya dolaşır, sırtında hep yıpranmış bir ceket taşırdı; fakat alayımızın bütün subaylarına açık bir sofrası vardı. Emekli bir erin hazırladığı öğle yemekleri iki üç çeşidi aşmazdı ama şampanya su gibi akardı. Hiç kimse onun varı yoğu, geliri hakkında bir şey bilmez, bu konuda soru sormak gözü pekliğini de gösteremezdi. Çoğu askerlikle ilgili yapıtlarından, bir de romanlardan oluşan bir kitaplığı vardı. Onları okumak isteyenlere seve seve verir, hiçbir zaman geri istemezdi. Buna karşılık başkalarından aldığı kitapları da geri verdiği görülmemişti. Başlıca işi tabancayla atışlar yapmaktı. Odasının duvarları kurşun izlerinden bal peteği gibi delik deşikti. Oturduğu yoksul kerpiç evin tek gösterişi, zengin bir tabanca koleksiyonuydu. Sanatında o kadar ustalaşmıştı ki, içimizden herhangi birinin şapkası üzerine konulacak bir armudu ateş ederek düşürmek istese, alayımızda hiç kimse başını ona uzatmakta sakınca görmezdi. Sık sık düellolardan söz ederdik sohbetlerimizde. Silvio (böyle adlandıracağım onu), hiçbir zaman katılmazdı bu konudaki konuşmalara. Başından düello geçip geçmediğini sorduğumuzda kuru bir evet ile yetinir, başkaca bir şey söylemezdi. Bu gibi sorulardan hiç hoşlanmadığı belliydi. İçinde, korkunç ustalığının kurbanı olan bir bahtsızın sızısını mı taşıyordu acaba? Onda korkaklığa benzer herhangi bir duygunun bulunur olabileceği aklımızdan bile geçmezdi. Çünkü sadece dış görünüşleri bile bu gibi kuşkulara olanak tanımayan insanlardandı o. Ama beklenmedik bir olay hepimizi şaşkına çevirdi.

Bir gün on subay arkadaş Silvio'da öğle yemeğindeydik. Her zamanki gibi, yani adamakıllı içildi. Yemekten sonra ev

sahibine oyunda bize kasa olmasını kabul ettirmeye çalıştık. Uzun süre karşı koydu. Çünkü hemen hemen hiç el sürmezdi iskambil kâğıdına. Sonunda emir erine kartları getirmesini emretti, masaya elli çervonest* boşalttı, kartları dağıttı. Çevresinde toplandık, oyun başladı. Oyun süresince ağzından tek söz çıkmadı Silvio'nun. Hiç tartışmaya girmez, herhangi bir açıklama yapmazdı. Karşısındaki oyuncu hesapta yanılmışsa, hemen ya farkı öder ya da fazlayı yazardı. Onun bu huyunu bildiğimizden, oyunu dilediği gibi yönetmesine ses çıkarmıyorduk. Fakat alaya kısa bir süre önce atanmış yeni bir subay vardı aramızdı. Bu arkadaş bir ara dalgınlıkla hesapta bir yanlışlık yaptı. Silvio her zamanki gibi düzeltti hesabı. Silvio'nun yanıldığını sanan subay, bir açıklamada bulunmak istedi. Silvio tek söz söylemeden kart dağıtımını sürdürüyordu. Sabrı tükenen subay silgiyi aldı, kendisine boşu boşuna yazılmış gibi görünen rakamları sildi. Silvio tebeşiri aldı, yeniden yazdı. Şarapla, oyunla, arkadaşların kahkahalarıyla kızışan subay, kendini ağır bir hakarete uğramış sayarak azgın bir öfkeye kapıldı, masanın üzerindeki bakır şamdanı kaptığı gibi Silvio'nun başına fırlattı. Silvio yana kaçılarak vuruştan ancak kurtulabildi. Hepimizin canı sıkıldı. Silvio ayağa kalktı. Yüzü öfkeden bembeyaz, gözlerinden kıvılcımlar saçarak:

— Sayın bay, dedi. Lütfen çıkıp gidin buradan ve bu olayın bu çatının altında geçmesinden ötürü Tanrıya şükredin.

İşin nereye varacağından hiçbirimizin kuşkusu yoktu. Yeni arkadaşımızı şimdiden ölmüş sayıyorduk. Subay, uğradığı hakareti baş kasadarın dilediği gibi yanıtlamaya hazır olduğunu söyleyerek çıkıp gitti. Oyun birkaç dakika daha sürdü. Fakat ev sahibinin oyun oynayacak durumda olmadığını görüp birbirimizin peşi sıra kalktık, yakında alayda açılacak olan boşluktan söz ederek evlerimize dağıldık.

---

3 ruble değerinde altın Rus parası.

Ertesi gün binicilik alanında, zavallı subayın yaşayıp yaşamadığını birbirimize sorarken, kendisi çıkageldi. Aynı soruyu ona da sorduk. Silvio'dan henüz bir haber almadığını söyledi. Bu durum şaşırttı bizi. Silvio'ya gittik. Onu avluda, avlu kapısına tutturulmuş bir iskambil birlisine arka arkaya kurşun yağdırırken bulduk. Hiçbir şey olmamış gibi, dünkü olay üzerine tek söz etmeksizin karşıladı bizi. Aradan üç gün geçti, subay hâlâ sağdı. Şaşkınlık içinde, Silvio acaba dövüşmeyecek mi diye soruyorduk birbirimize. Dövüşmedi. Önemsiz bir özürle yetinerek barıştı.

Bu olay gençliğin gözünden adamakıllı düşürdü onu. Gençlerin en bağışlamayacağı şey korkaklıktır. Yiğitliği insan erdemlerinin en yücesi sayar, her türlü ayıbı bağışlatabilecek bir şey gibi görür onlar. Ama yavaş yavaş her şey unutuldu, Silvio yeniden eski etkisini kazandı.

Sadece ben ona eskisi kadar yakınlık göstermiyordum artık. Düş kurmaya yatkın bir yaradılışa sahip olduğumdan, hayatı bir esrar perdesiyle örtülü olan, bana gizemli bir roman kahramanı gibi görünen bu adama önceleri herkesten çok bağlıydım. O da severdi beni. Hiç olmazsa sadece benimleyken acı dilliliğini bırakır, az görülür bir tatlılık ve içtenlikle konuşurdu. Fakat o uğursuz akşamdan sonra şerefinin lekelendiği, bu lekenin temizlenmeyişinden yine kendisinin sorumlu olduğu düşüncesi aklımdan bir türlü çıkmıyor, ona eskisi gibi davranmamı önlüyordu. Yüzüne bakmaya utanıyordum neredeyse. Silvio bunu sezmeyecek, nedenini anlamayacak adam değildi. Bu durumun onu üzdüğü belliydi. Bir iki kere bana bu konuda bir açıklamada bulunmak istediğini sezinledim. Fakat ona bu olanağı vermekten kaçındım. Silvio da uzaklaştı benden. O günden sonra sadece arkadaşların yanındayken görüşüyorduk onunla. Eski candan konuşmalarımız sona ermişti.

Taşrada yaşayanlar için çok önemli olan bazı şeylerden dalgın başkentlilerin haberi bile yoktur. Posta gününün bek-

lenmesi bunlardan biridir. Alay yazıcısı odası, salı ve cuma günleri kimisi para, kimisi mektup, kimisi de gazete bekleyen subaylarla dolup taşardı. Paketler genel olarak hemen oracıkta açılır, haberler oracıkta yayılır, böylece yazıcı odası ana baba gününe dönerdi. Mektupları alayımızın adresine gelen Silvio da, genellikle aramızda bulunurdu o sırada. Bir gün aldığı bir mektubun mührünü büyük bir sabırsızlıkla söktüğünü gördük. Her biri kendi mektubuna dalmış olan subaylar hiçbir şey sezinlemediler. Silvio mektubu okuyup bitirdikten sonra bize döndü ve:

— Baylar, dedi, bir an önce buradan ayrılmamı gerektiren bir durum var. Bu geceden tezi yok, yola çıkıyorum. Bana son bir kez daha yemeğe gelmeyi reddetmeyeceğinizi umarım.

Bu sözleri söyledikten sonra bana dönerek şunları ekledi:

— Sizi de beklerim, mutlaka beklerim...

Sonra hızla çıkıp gitti. Bizler de Silvio'da buluşmak üzere sözleşip dağıldık.

Kararlaştırılan saatte Silvio'ya gittiğimde hemen hemen bütün alay oradaydı. Eşyalar toplanıp denk yapılmış, ortada sadece kurşun izleri ile delik deşik olmuş çıplak duvarlar kalmıştı. Masaya oturduk. Silvio'nun yüzü sevinçten parlıyordu. Neşesi az sonra hepimize geçti. Şampanyalar birbiri arkasına patlıyor, kadehler köpürüyor ve cızıldıyor, aramızdan ayrılacak olan arkadaşımıza bütün kalbimizle iyi yolculuklar, mutluluklar diliyorduk. Yemekten kalkacağımızda akşamın geç saatleriydi. Ayrı ayrı herkesle vedalaşan Silvio benim de elimi sıktı ve tam çıkmaya hazırlanacağım sırada yavaşça:

— Sizinle konuşmak istiyorum, kalın, dedi.

Konuklar gittiler, ben kaldım. Karşı karşıya oturduk, ses çıkarmadan pipolarımızı doldurup ateşledik. Silvio derin bir düşünceye dalmıştı. Az önceki neşesinden eser kalmamıştı şimdi. Balmumu sarılığındaki yüzü, parıldayan gözleri, ağ-

zından çıkan koyu dumanlarla tıpkı şeytana benziyordu. Birkaç dakika geçtikten sonra sessizliği o bozdu:

— Belki de bir daha hiç görüşmeyeceğiz, dedi. Ayrılmadan önce size bazı açıklamalarda bulunmak istedim. İnsanların yargılarına pek az önem verdiğimi anlamışsınızdır. Fakat sizi severim. Hakkımda yanlış bir kanıya sahip olmanızın bana ağır geleceğini hissettim.

Bir an durdu, piposunun tütününü tazeledi. Ben gözlerimi indirmiş susuyordum.

— O sarhoş zibidiye, R.ye yaptığı kabalığı ödetmeyişimi yadırgadınız değil mi? Silah seçmek hakkına sahip olduğum sürece hayatı elimdeydi, bunu kabul edeceğinizi umarım. Benim içinse hemen hemen tehlike söz konusu değildi. Düellodan kaçışımı bir yüce gönüllülükle açıklayabilirim pekâlâ, fakat yalan söylemek istemiyorum. Eğer kendi hayatımı yüzde yüz güvene alarak R.yi cezalandırabilseydim, bunu yapmakta bir an bile duraksamazdım.

Silvio'ya şaşkınlıkla baktım. Böyle bir açıklama aklımın köşesinden bile geçmezdi. Silvio sözlerini sürdürdü:

— Demek istediğim şu: Kendimi ölüm tehlikesine atmak hakkına sahip değilim ben. Altı yıl önce suratıma bir tokat yemiştim ve düşmanım hâlâ yaşıyor.

İyice meraklanmıştım:

— Onu düelloya çağırmadınız mı? diye sordum. Yoksa buna engel olan şeyler mi vardı?

Silvio:

— Onunla düello ettik, diye yanıtladı beni. İşte düellomuzun andacı da burada.

Kalktı, karton bir kutudan Fransızların *bonnet de police** dedikleri sırma püsküllü, şeritli, kırmızı bir şapka çıkarıp başına giydi. Alna gelen yerin dört buçuk santim kadar yukarısında bir kurşun deliği vardı.

---

* Polis şapkası. – R.y.n.

— Hafif süvari alayında görevde bulunduğumu biliyorsunuz, diye sürdürdü sözlerini. Kişiliğimi de anlamışsınızdır: Hep birinci adam olmak isterim. Gençliğimden beri benim en güçlü tutkum budur. Bizim zamanımızda azgınlık modası vardı. Tabii ordunun en azgın adamı da bendim. Ayyaşlığımızla övünürdük o zamanlar. Denis Davidov'un* bir şiirinde göklere çıkardığı ünlü Burtsov'u** içki içme yarışında alt etmiştim. Alayımızda sık sık düellolar yapılırdı. Ben de ya tanık ya da taraf olarak hepsinde bulunurdum. Arkadaşlarım taparcasına severler, ikide bir değiştirilen alay komutanlarıysa Tanrının gönderdiği bir bela olarak kabul ederlerdi beni. Ünümün tadını kimi zaman sessizce, kimi zaman da gürültüyle çıkararak yaşayıp giderken, günün birinde varlıklı, (adını vermek istemediğim tanınmış bir aileden gelme) bir genç atandı alayımıza. Talihi böylesine parlak bir adama ömrüm boyunca rastlamadım. Düşünün bir: Gençlik, zekâ, yakışıklılık, çılgınca bir neşe, gözünü budaktan sakınmayan bir yiğitlik, bitmek tükenmek bilmez para ve bütün bunlara sahip olan bir adamın sizde yaratacağı etkiyi düşünün bir. Üstünlüğüm sarsılmıştı. O, önceleri ünümün çekiciliğine kapıldı, dostluğumu kazanmak istedi. Yüz vermedim. Hiç umursamadan uzaklaştı benden. Ondan nefret etmeye başladım. Alayda ve kadınlar arasında elde ettiği başarılar altüst ediyordu beni. Kavga çıkarmak için bela aramaya başladım. Alaylarımı benimkilerden daha önce, daha keskin ve hiç kuşku yok benimkilerden çok daha iyi niyetli alaylarla karşılıyordu. O işin şakasındaydı. Bense gitgide kinleniyordum. Sonunda bir gün Polonyalı bir çiftlik sahibinin balosunda bütün kadınların, daha da önemlisi, benimle ilişkisi olan ev sahibesinin onun çevresinde pervane gibi döndüklerini gö-

---

* Denis Davidov (1781-1839), Rus yazarı. – ç.n.

** Burtsov: Ayyaşlığı ve uçarılığıyla tanınmış, hafif süvari birliği subayı. – ç.n.

rünce, kulağına eğilip çok edepsizce birkaç söz söyledim. Birden büyük bir öfkeye kapılarak tokatladı beni. Kılıçlarımıza davrandık, kadınlardan bayılanlar oldu, aramıza girip dövüşmemize engel oldular. Ve hemen o geceden tezi yok, düello etmeyi kararlaştırdık.

Tanyeri ağarmak üzereydi. Ben yanımda üç tanıkla birlikte kendi yerimi almıştım. Düşmanımı beklerken sabırsızlıktan içim içime sığmıyordu. İlkbahar güneşi doğmuş, hava ısınmaya başlamıştı bile. Uzaktan göründü. Üniformasını giymiş, kılıcını kuşanmış, yanında bir tek tanık, yürüyerek geliyordu. Ona doğru yaklaştık. O da yaklaştı. Elinde tuttuğu şapkasını kirazla doldurmuş, arada bir atıştırıyordu. Tanıklar on iki adımı sayıp ayırdılar bizi. İlk atışı benim yapmam gerekiyordu. Fakat o kadar öfkeliydim ki, ellerimin titremesinden korktum, soğukkanlılığımı toplamak üzere zaman kazanmak için bu hakkı ona bırakmak istedim. Düşmanım kabul etmedi bunu. Kura çekmeye karar verdik. Talih yine değişmez sevgilisine gülmüş, kurayı o kazanmıştı. Nişan aldı, ateş etti ve şapkamı deldi. Sıra bana gelmişti. Hayatı elimdeydi artık. Olanca dikkatimle yüzüne bakıyor, hiç değilse küçücük bir tedirginlik belirtisi yakalamaya çalışıyordum orada. O, tabancamın karşısında hiç kıpırdamadan duruyor, şapkasından seçip çıkardığı olgun kirazları atıştırıyor, tükürdüğü çekirdekler uçup bana kadar geliyordu. Bu kayıtsızlık allak bullak etmişti beni. Hayatına kendisi değer vermeyen bir adamı öldürmenin ne yararı var? diye düşündüm. Aklımda şimşek gibi sakince bir düşünce çaktı. Tabancamın namlusunu indirerek:

— Ölümü umursamadığınız anlaşılıyor, dedim. Buyurun, kahvaltınızı edin. Size engel olmak istemem.

— Bana engel olduğunuz filan yok, diye karşılık verdi. Buyurun, ateş etmenizi bekliyorum. Fakat yine de siz ateş etme hakkına her zaman sahipsiniz, dilediğiniz an buyruğunuzdayım.

Tanıklara döndüm, şimdilik ateş etme niyetim olmadığını bildirdim. Düello böylece sona erdi.

İstifamı verip bu ilçeye çekildim. O günden sonra öç almaktan başka hiçbir düşüncem olmadı. Öç alma saati gelip çattı işte.

Silvio sabahleyin gelen mektubu cebinden çıkardı, okumam için uzattı. Birisi (herhalde bu işler için görevlendirdiği güvenilir adamı) Moskova'dan, *bilinen kişi*nin kısa bir süre sonra genç, güzel bir bayanla nikâhlanacağını bildiriyordu.

Silvio:

— Bu *bilinen kişi*nin kim olduğunu kestirmişsinizdir, dedi. Moskova'ya gidiyorum. Bakalım bir zamanlar kiraz yiyerek beklediği ölümü, düğün öncesinde de aynı kayıtsızlıkla karşılayabilecek mi?

Bunu söyleyip ayağa kalktı, şapkasını yere çaldı, kafeste bir kaplan gibi odasını arşınlamaya başladı. Onu çıt çıkarmadan dinliyor, birbirini tutmaz, çelişik duyguların etkisi altında heyecanlanıyordum.

Bu sırada içeri giren uşak, atların hazır olduğunu bildirdi. Silvio elimi hararetle sıktı, öpüştük. Birisi tabancalarla, öteki eşyalarıyla dolu iki bavulun daha önce yerleştirildiği arabaya bindi. Bir kez daha vedalaştık, araba hareket etti.

2

Birkaç yıl geçmişti aradan. Ailesel birtakım nedenlerle N. ilçesinin yoksul bir köyüne yerleşmek zorunda kalmıştım. Bir yandan çiftlik işleriyle uğraşıyor, öte yandan bir zamanlar yaşadığım gürültülü, kaygısız hayatı düşünerek sessizce iç çekiyordum. En kötüsü de sonbahar ve kış gecelerini yapayalnız geçirmek zorunluluğuydu. Muhtarla çene çalarak, işlerle uğraşarak, yeni kuruluşları gezerek akşama kadar şöyle böyle vakit geçirebiliyor, fakat hava kararmaya başladı mı ne yapacağımı, ne edeceğimi bilemez oluyordum. Dolapların

altından ya da kilerden bulup çıkardığım birkaç kitabı ezberlemiştim neredeyse. Kilercibaşı Kirilovna'nın şöyle böyle anımsayıp anlattığı masallardan gına gelmişti artık. Köylü kadınların söylediği şarkılarınsa içimi karartmaktan başka işe yaradıkları yoktu. Başımı ağrıtmasa kendimi büsbütün içkiye kaptırabilirdim. Sonra itiraf ederim ki, *can sıkıntısı* yüzünden kendini içkiye veren, yani ilçemizde bol bol bulunan en *can sıkıcı* tiplerden, ayyaşlardan biri olup çıkacağımdan korktum. Konuşmaları genellikle öğürtü ve mızmızlık olan birkaç *can sıkıcı*dan başka yakın komşum da yoktu. Onlarla birlikte olmaktansa yalnız kalmak çok daha iyiydi.

Benim çiftliğin dört verst ötesinde büyük bir yurtluk vardı. Kontes B.nindi bu yurtluk. Fakat kendisi değil, kâhyası oturuyordu burada. Kontes, yurtluğuna evliliğinin ilk yılında gelmiş, topu topu bir ay kalmış. Ben, yapayalnız hayatımın ikinci baharındayken, kontesle kocasının yazı köyde geçirecekleri haberi geldi. Gerçekten de haziran başında çıkıp geldiler.

Zengin bir komşunun gelişi, köyde yaşayanlar için önemli bir olaydır. Çiftlik sahipleriyle adamları, bunu olayın iki ay öncesinden konuşmaya başlarlar ve bu konuşma, olayın üzerinden üç yıl geçinceye kadar sürüp gider. Bana gelince ne yalan söyleyeyim, genç ve güzel komşunun geleceğini işittikten sonra içim içime sığmaz olmuştu. Onu bir an önce görebilmek arzusuyla yanıp tutuşuyordum. İşte bu nedenle, gelişlerinin ilk haftasında, bir Pazar günü, yemekten sonra, en yakın bir komşuları ve sadık bendeleri olarak kendimi onların yüksek katlarına sunmak üzere ... köyüne yollandım.

Uşak beni kontun çalışma odasına aldı, gelişimi bildirmeye gitti. Geniş, gösterişli bir odaydı bu. Duvarlara, her birinin üzerinde büstler bulunan kitap rafları yerleştirilmişti. Mermer şöminenin üzerinde büyük bir ayna vardı. Döşemeler yeşil çuhayla kaplanmış, üstlerine halılar serilmişti. Yoksulluğum, lüksü unutturmuştu bana. Bir de, çoktandır ya-

bancı zenginliklere kapalı olduğumdan ürkekleşmiştim. Taşralı bir ricacı, bakanı nasıl yürek çarpıntısıyla beklerse, kontu öyle beklemeye başladım. Az sonra kapıdan, otuz iki yaşlarında, yakışıklı bir adam girdi içeri. Candan, dostça bir tavırla yaklaştı. Ben toparlanmaya, kendimi tanıtmaya çalışırken o daha önce davrandı. Oturduk. Kontun serbest ve zekice sohbeti, benim ürkekliğimi gidermişti. Fakat tam kendimi toparlamışken, bu kez kontesin içeriye girmesiyle yeniden allak bullak oldum. Çok güzel bir kadındı gerçekten. Kont tanıştırdı bizi. Rahat görüneyim istiyordum. Fakat kayıtsız bir tavır takınmaya çalıştıkça, daha beter elim ayağıma dolaşıyordu. Kont ve kontes bana kendimi toparlayabilmem, bu yeni tanışıklığa alışabilmem için zaman kazandırmak düşüncesiyle, tıpkı yakın bir dost yanındalarmış gibi kendi aralarında konuşmaya başladılar. Ben de bu arada odada bir aşağı bir yukarı dolaşmaya, tabloları, kitapları gözden geçirmeye koyuldum. Resimden anlamam, fakat tablolardan bir tanesi ilgimi çekti. İsviçre'den bir görünümdü bu. Ama beni etkileyen şey görünümün kendisi değil, tabloda birbiri üzerine binmiş iki kurşun deliğinin bulunuyor oluşuydu. Konta dönerek:

— Yaman bir atış, dedim.

— Evet, diye karşılık verdi; fevkalade bir atış. Nişancılığınız iyi midir?

Sözün ilgili olduğum bir konuya gelmesine sevinerek:

— Oldukça, dedim. Otuz adım uzaktan bir iskambil kâğıdını vurabilirim. Fakat alışık olduğum bir tabancayla ateş edersem.

Kontes büyük bir ilgiyle:

— Sahi mi? dedi. Ya sen dostum, otuz adımdan bir iskambil kâğıdını vurabilir misin sen de?

Kont:

— Bir gün deneriz, diye yanıtladı onu. Zamanında fena nişancı değildim. Ama dört yıldır tabanca değmedi elime.

— Oo, dedim, öyleyse iskambil kâğıdını yirmi adımdan bile tutturamayacağınıza bahse girerim efendimiz. Bir alışkanlık işidir bu. Kendi deneylerimden öğrendim bunu. Alayımızın en iyi atıcılarından sayılırdım. Bir ara tabancamı onarıma verdiğimden, tam bir ay silah değmedi elime. İnanır mısınız efendimiz, bu bir ayın sonunda yaptığım ilk atışta yirmi beş adım uzaklıktaki bir şişeyi üst üste tam dört kere tutturamadım. Alayımızda alaycı, hazır cevap bir yüzbaşı vardı. Kardeş, dedi, galiba kıyamıyorsun şişeye. Hayır efendimiz, sık sık alıştırma yapmazsanız ustalığınızı yitiriverirsiniz. Bütün ömrümde tanıdığım en iyi atıcı her gün yemekten önce en azından üç atış yapardı. Onun için bir kadeh votka içmek gibi bir alışkanlıktı bu.

Söze katılışım ev sahiplerini çok sevindirmişti.

Kont:

— Peki, nasıl bir atıcıydı bu? diye sordu.

— Bakın nasıldı efendimiz: Duvara bir sinek konduğunu ve onun bunu gördüğünü düşünelim; kontes, gülüyorsunuz, ama inanın doğru söylüyorum. Evet, diyelim duvara bir sinek kondu ve o bunu gördü: "Kuzka tabancamı getir!" diye bağırırdı uşağına. Kuzka dolu tabancayı getirir, o da bir atışta duvara yapıştırırdı sineği.

— Şaşılacak şey! dedi kont. Peki adı neydi bu bayın?

— Silvio, efendimiz.

Kont yerinden sıçrayarak:

— Silvio! diye haykırdı. Siz Silvio'yu tanıyor musunuz?

— Nasıl tanımam efendimiz, dostumdu kendisi. Alayda hepimiz kardeşimiz gibi severdik onu. Fakat beş yıldır haber alamadım. Demek siz de tanıyorsunuz onu efendimiz?

— Tanıyordum, hem de çok yakından tanıyordum. Size başından geçen... fakat sanmıyorum, hayır. Size başından geçen tuhaf bir olaydan söz etmedi mi hiç?

— Bir baloda çapkının birinden yediği tokat olmasın bu efendimiz?

— Bu çapkının adını da söylemiş miydi?

— Hayır söylememişti, efendimiz.

Birdenbire gerçeği sezinlemiştim.

— Fakat durun, dedim; özür dilerim... Bilmiyordum... Yoksa siz miydiniz?

Kont oldukça keyifsiz:

— Bendim, dedi. Şu üzerinde kurşun delikleri bulunan tablo da onunla son karşılaşmamızın andacıdır.

Kontes:

— Ah, sevgilim, dedi; ne olur, söz etme bundan. İşitmek bile istemiyorum.

Kont:

— Hayır, dedi, her şeyi anlatacağım. Dostuna nasıl hakaret ettiğimi biliyor. Varsın Silvio'nun nasıl öç aldığını da öğrensin.

Koltuğunu bana doğru yaklaştırdı, can kulağı ile dinlediğim şu hikâyeyi anlattı:

"Bundan beş yıl önce evlendim. Evliliğimizin ilk ayını, *the honey-moon*'u* burada, bu köyde geçirdik. Hayatımın en güzel dakikalarını, yine hayatımın en kötü anlarından birini bu evde yaşadım. Bir akşam üstü karımla atlı bir gezintiye çıkmıştık. Atının huysuzlanacağı tuttu. Karım korkup dizginleri bana bıraktı, eve yürüyerek dönmeye koyuldu. Ben ondan daha önce vardım. Avluda bir yolcu arabası duruyordu. Adını vermeyen, benimle işi olduğunu söylemekle yetinen bir adamın çalışma odamda beklemekte olduğunu bildirdiler. Odaya girdim, alacakaranlıkta, sakalları uzamış, toprak içinde bir adam gördüm. Tam şurada, şöminenin yanında duruyordu. Bu yüzü anımsamaya çalışarak yaklaştım. Yabancı soğuk bir sesle:

— Beni tanımadınız galiba kont? dedi.

— Silvio! diye haykırdım ve ne yalan söyleyeyim, saçlarımın bir anda dimdik olduğunu hissettim.

O:

Balayı. – R.y.n.

— Ta kendisi, dedi. Ateş etme sırası bendeydi. Tabancamı boşaltmaya geldim. Hazır mısın?

Tabancası yan cebinden sarkıyordu. On iki adım sayıp durdum, karım gelmeden, bir an önce ateş etmesini diledim. O elini ağırdan alıyordu. Işık istedi. Mum getirdiler. Kapıyı kilitledim. Odaya kimsenin girmemesi için emir verdim, bir kez daha diledim ateş etmesini. Tabancasını çıkardı, nişan aldı... Saniyeleri sayıyor, karımı düşünüyordum... Benim için korkunç bir dakika geçti. Silvio kolunu aşağı indirerek.

— Tabancam kiraz çekirdekleriyle dolu olmadığı için üzgünüm, dedi. Kurşun ağırdır. Bu iş düellodan çok cinayete benziyor gibi geldi bana. Silahsız bir adama ateş etmeye alışkın değilim. Yeniden başlamalıyız. İlk ateş için kura çekeceğiz.

Başım dönüyordu... Kabul etmiyordum galiba... Fakat sonra bir tabanca daha doldurduk. Kura çekmek için iki kâğıt büktük. Bir zamanlar benim attığım kurşunla delinen şapkasına koydu onları. Kurayı ben kazandım yine. Hiç unutamayacağım alaylı bir gülümsemeyle:

— Şeytan gibi şanslısın kont, dedi.

Nasıl oldu, bana bunu nasıl yaptırdı bilmiyorum ama ateş ettim ve kurşun işte şu tabloyu deldi.

Kont, üzerinde kurşun deliği bulunan tabloyu gösteriyordu parmağıyla. (Yüzü alev alev yanıyordu.) Kontesin benzi, elinde tuttuğu mendilden de daha beyaz olmuştu. Bense gırtlağımdan bir haykırış çıkmasına engel olamadım.

Kont:

— Ateş ettim ve çok şükür tutturamadım, diye sürdürdü sözlerini. O zaman Silvio (o anda korkunçtu gerçekten) nişan aldı. Birden kapı açıldı. Maşa koşarak içeri girdi, bir çığlık koparararak boynuma atıldı. Onun gelişiyle yeniden soğukkanlılığımı kazanmıştım.

— Sevgilim, görmüyor musun şaka ediyoruz, dedim. Korkacak ne var? Git bir bardak su iç gel de, eski dostumu tanıtayım sana.

Maşa'yı inandıramamıştım. Korkunç Silvio'ya dönerek:

— Kocam doğru mu söylüyor? Şaka mı ediyorsunuz gerçekten? diye sordu.

Silvio:

— O hep şaka eder kontes, diye karşılık verdi. Bir keresinde şakacıktan tokatlamıştı beni. Yine şakacıktan şu gördüğünüz şapkamı kurşunla delmişti. Az önce şakacıktan ateş edip vuramadı beni. Şimdi de benim içimde şakalaşmak isteği uyandı birdenbire...

Sözlerini bitirince kolunu kaldırdı, karımın yanında nişan almak istedi bana. Maşa ayaklarına kapandı. Öfkeden boğulurcasına:

— Maşa, kalk! diye haykırdım. Utanmıyor musun! Bayım, siz de zavallı bir kadınla eğlenmekten vazgeçin. Ateş ediyor musunuz, etmiyor musunuz?

— Etmiyorum, dedi Silvio. Senin şaşkınlığını, korkunu gördüm ya. Seni bana eteş etmek zorunda bıraktım ya. Benim için bu kadarı yeter. Beni hiç unutmayacaksın. Vicdanınla baş başa bırakıyorum seni.

Bu sözleri söyleyip çıkarken kapının yanında durdu, az önce tabancamdan çıkan kurşunun deldiği tabloya bir göz attı, doğru dürüst nişan bile almadan bir el ateş edip çıktı. Karım bayılmıştı. Adamlarım onu durdurmayı göze alamıyor, korku içinde arkasından bakıyorlardı. Kapı önündeki taş merdivene çıktı, arabacısına seslendi ve ben henüz kendime gelemeden arabasına binip gitti."

Kont sustu. Başlangıcı bir zamanlar beni çok sarsmış olan bu hikâyenin, böylelikle sonucunu da öğrenmiş oluyordum. Hikâyenin kahramanıyla bir daha hiç karşılaşmadım. Aleksandr İpsilanti* Ayaklanması sırasında, Heteryacı birliklerinden birine kumanda ederken Skulyana bölgesindeki çarpışmalardan birinde vurulup öldüğünü söylüyorlar.

Osmanlı İmparatorluğu'na karşı Yunan bağımsızlığı için ayaklanan Hetaeristlerin önderi. – ç.n.

Tipi

Atlar tümseklerden tümseklere
Dörtnala koşuyorlar karları savurarak...
Yolun tenha bir kıyısında, bir köşede,
Görünüyor yapayalnız bir tapınak.
...
Tipi birdenbire bastırıyor
Kar yağıyor lapa lapa;
Kızağın üzerinde dönüp duruyor
Kanatları ıslık çalan kara bir karga
Havada yüreği ezen bir şey var;
Benziyor bu gizli bir çağrıya.
Gözleri karanlık uzaklarda, yeleleri
duman içinde atlar
Koşuyorlar soluk soluğa.

Jukovski

Bizler için unutulmaz bir dönem olan 1811 yılı sonlarında, Gavrila Gavriloviç R. adında iyi yürekli bir adam Nenarodova'daki çiftliğinde yaşamaktaydı. Çevrede konukseverliği, güler yüzlülüğü ile ün salmıştı. Evi, yiyip içmek ve ev sahibinin karısıyla beş kapiğine boston oynamak için gelen komşularla her zaman dolup taşardı. Kimileri de ev sahiple-

rinin boylu boslu, solgun benizle on yedi yaşlarındaki kızını seyretmeye gelirlerdi. Zengin bir gelin sayılan bu kızı, kendileri ya da oğulları için gözlerine kestirmiş pek çok kişi vardı.

Marya Gavrilovna, Fransız romanlarıyla yetişmişti ve âşıktı hiç kuşkusuz. Köyüne izinli gelmiş yoksul bir kıta teğmenini, gönlünün sultanı olarak seçmişti kendine. Genç adamın da aynı tutkuyla yanıp tutuştuğunu, kızın annesiyle babasının bu karşılıklı eğilimi sezerek kızlarına onu düşünmeyi bile yasakladıklarını ve delikanlıya emekli bir tahsildardan daha kötü davranmaya başladıklarını söylemeye gerek var mı?

Âşıklarımız mektuplaşıyor, her gün çam korusunda ya da eski küçük kilisede gizlice buluşuyorlardı. Orada birbirlerini sonsuza kadar seveceklerine ant içiyor, alınyazılarından yakınıyor, gelecekleri konusunda çeşitli tasarılar kuruyorlardı. Böylece yazışa söyleşe (pek doğal olarak) şu sonuca vardılar: Mademki birbirimizin olmadan yaşayamayız, mademki taş yürekli anneyle baba mutluluğumuza engel oluyorlar, öyleyse onlarsız da göremez miyiz işimizi?

Bu mutlu düşünce, pek doğal olarak ilkin genç adamın aklına gelmiş, romantik yaradılışlı Marya Gavrilovna'nın da pek doğal olarak çok hoşuna gitmişti.

Bastıran kış, buluşmalarına son verdi fakat mektuplaşmaları daha bir canlılık kazandı. Vladimir Nikolayeviç, yazdığı bir mektupta kendisine kaçması, gizlice nikâhlanmaları, bir süre bir yerde gizlendikten sonra ortaya çıkarak anneyle babanın ayaklarına kapanmaları için yalvarıyordu sevgilisine. Sonunda onlar da sevgililerin bu direnişi ve mutsuzlukları karşısında duygulanacaklar ve hiç kuşkusuz:

— Çocuklar gelin, bağrımıza basalım sizi! diyeceklerdi.

Marya Gavrilovna uzun bir süre kararsızlık içinde bocaladı. Bu arada birçok kaçış tasarısını geri çevirdi. Ama en sonunda umutlu yanıtı verdi. Kararlaştırılan gün, akşam yemeği yemeyecek, başının ağrıdığını ileri sürerek odasına çekile-

cekti. Hizmetçi kız da bu gizli düzene katılıyordu. Birlikte kapı önündeki taş merdivenden bahçeye çıkacaklar, yolda kendilerini bekleyen kızağa binecekler, kızak onları Nenarodova'dan beş verst uzakta bulunan Jodrino bucağına götürecekti. Vladimir kilisede bekleyecekti onları.

Kararlaştırılan günün öncesi, Marya Gavrilovna bütün gece gözünü kırpmadı. Eşyalarını topladı; çamaşırlarını, giysilerini bohçaya yerleştirdi. Arkadaşlarından çok duygulu bir genç kıza uzun bir mektup yazdı. Annesiyle babası için de bir başka mektup hazırladı. Mektubunda en dokunaklı ayrılık sözlerini kullanıyor, suçunun özrü olarak tutkusunun karşı konulamaz gücünü gösteriyor, canından daha çok sevdiği annesiyle babasının ayaklarına kapanmasına izin verecekleri günün hayatının en mutlu dakikası olacağını bildirerek satırlarına son veriyordu. Her iki mektubu da, alev alev yanan iki yürek resmiyle bezenmiş ve üstlerine buna uygun bir yazı kondurulmuş Tula mührüyle mühürledikten sonra, kendini tan yeri ağarmadan önce yatağa attı, uyuyakaldı. Fakat korkunç karabasanlar uykuda da bırakmadı yakasını. Tam nikâhlanmaya gitmek üzere kızağa bineceği sırada, babası onu durdurarak korkunç bir hızla karlar üzerinde sürüklüyor, karanlık, dipsiz bir kuyuya fırlatıyor ve o, yüreği buz kesilmişçesine, baş aşağı düştükçe düşüyordu. Ya da Vladimir'i solgun bir yüzle, kanlar içinde otlar üzerinde yatarken görüyordu. Son anlarını yaşayan genç adam, içe işleyen bir sesle, bir an önce nikâhlanmaları için yalvarıyordu sevgilisine. Daha bunun gibi biçimsiz, anlamsız bir sürü karabasan kovaladı durdu birbirini. Genç kız her zamankinden daha solgun bir yüz ve gerçek bir baş ağrısı ile uyandı sabahleyin. Annesiyle babası kızlarının iyi bir durumda olmadığını gördüler. Onların sevgili yakınlıkları, kaygıları ve "Ne'n var Maşa?" "Hasta mısın Maşa?" diye sorup duruşları, zavallı genç kızın yüreğini parça parça ediyordu. Yatıştırıcı birkaç söz söylemeye, güler yüzlü görünmeye çabaladı ya, ba-

şaramadı. Akşam gelip çattı. Ailesi arasında son gününü geçirdiğini düşündükçe içi daralıyordu. Üzüntüsünden ölecek gibiydi. İçinden herkesle, her şeyle gizlice vedalaşıyordu.

Akşam yemeğine oturduklarında yüreği güm güm atmaya başladı. Titreyen bir sesle, canının yemek istemediğini bildirdi, kalkıp annesiyle babasına iyi geceler diledi. Onlar da her zamanki gibi kızlarını öptüler, dua ettiler. Genç kız güçlükle tutuyordu gözyaşlarını. Odasına girer girmez kendisini bir koltuğa attı, gözyaşları sel gibi boşandı. Hizmetçi kız onu yatıştırmak, kendisine getirebilmek için diller döktü. Her şey hazırdı. Maşa yarım saat sonra aile ocağını, odasını, sessiz genç kızlık hayatını bırakıp gitmek zorundaydı. Dışarıda hava tipiliydi. Rüzgâr uğulduyor, panjurlar sarsılıyor, takırdıyordu. Bütün bunlar bir uğursuzluğun belirtileri gibi görünüyordu Maşa'ya. Az sonra herkes uykuya dalmış, ev derin bir sessizliğe gömülmüştü. Maşa şalına sarındı, kürkünü giydi, küçük sandığını kucaklayıp arka kapı önündeki taş merdivene çıktı. Arkadan gelen hizmetçi kızın elinde de iki bohça vardı. Bahçeye indiler. Tipi dineceğe benzemiyordu. Rüzgâr sanki bu genç suçluyu durdurmak istermişçesine dosdoğru karşıdan esiyordu. Bahçeyi güçlükle geçebildiler. Kızak yolda onları bekliyordu. Üşüyen atlar yerlerinde duramıyorlardı. Vladimir'in arabacısı arabanın oku önünde dolaşıyor, tedirginleşen hayvanları yatıştırmaya çalışıyordu. Genç bayanla hizmetçisinin kızağa binmelerine, bohçalarla küçük sandığın yerleştirilmesine yardım ettikten sonra dizginleri kavradı, atlar dörtnala atıldılar. Genç bayanı şimdilik alınyazısına ve arabacı Treşka'nın ustalığına bırakıp biraz da sevdalı delikanlıdan söz edelim.

Vladimir bütün gün sağa sola koşup durmuştu. Sabahtan Jadrino bucağı papazına uğrayıp bin güçlükle söz alabilmiş, sonra da ilk olarak kırk yaşlarında emekli bir süvari teğmenine, Dravin'e başvurmuştu. Teğmen, Vladimir'in çağrısını sevinçle kabul ettiğini bildirdi. Bu serüvenin, kendisine geç-

miş günlerini, hafif süvari birliğinde bulunduğu zamanlardaki çapkınlıkları anımsattığını birkaç kez tekrar etti. Üstelik diğer iki tanığı bulmanın zor olmadığını kesinlikle söyleyerek, Vladimir'i yemeğe alıkoydu. Gerçekten de yemekten hemen sonra palabıyıklarını bükerek, mahmuzlarını şakırdatarak, kadastro mühendisi Schmidt ve polis komiserinin kısa bir süre önce mızraklı süvari alayına yazılan on altı yaşlarındaki oğlu çıkageldiler. Onlar Vladimir'in çağrısını kabul etmekle kalmayıp, gerekirse bu yolda ölümü bile göze alacaklarına yeminler ettiler. Vladimir hepsini coşkuyla kucakladı, hazırlıklarını tamamlamak üzere evine döndü.

Hava kararalı çok olmuştu. Sadık adamı Treşka'ya durumu ayrıntılarıyla anlatıp, gereken yönergeleri verdi. Troykayla Nenaradovo'ya gönderdi onu. Kendisi de küçük kızağa tek bir at koşmalarını emredip, yalnız başına, yanına arabacı almadan, iki saat sonra Marya Gavrilovna'nın da varmış olacağı Jadrino'ya doğru yola koyuldu. Topu topu yirmi dakika çeken yolu avucunun içi gibi biliyordu. Fakat tam kentin dışına, tarlalara çıkmışken, rüzgârın patlamasıyla tipinin kopması bir oldu. Göz gözü görmüyordu. Bir an içinde yol karla kapandı. Delikanlının dört bir yanını bulanık, sarımsı bir sis kaplamıştı. Beyaz kar parçaları uçuyordu her yanda. Yerle gök birleşmişti. Kendisini bir tarla içinde bulan Vladimir, yeniden yola çıkabilmek için boşu boşuna çabalıyordu. Kararsız adımlar atan hayvan kâh bir kar yığınına tırmanıyor, kâh bir çukura yuvarlanıyor, kızak adım başı devriliyordu. Vladimir, doğru yönünü yitirmemeye çalışıyordu. Fakat belki yarım saatten çok geçmemesine rağmen, hâlâ Jadrino koruluğuna varamamıştı. Aşağı yukarı on dakika daha geçti, koru hâlâ görünürlerde değildi. Vladimir derin çukurlarla kesilmiş bir tarlada yol alıyordu. Tipi dinmiyor, gök bir türlü açılmıyordu. Gitgide yorulan hayvan, ikide bir karlara gömülmesine rağmen buram buram terliyordu.

Vladimir neden sonra yanlış bir yönde ilerlediğini anladı. Arabayı durdurdu, düşünmeye, anımsamaya, yolu göz önüne getirmeye çalıştı; sağdan gitmek gerektiğine karar kıldı. Sağa saptı. Hayvan güçlükle adım atabiliyordu. Yola çıkalı bir saati geçmişti artık. Jadrino yakınlarda olmalıydı. Fakat gidiyor, gidiyor, bir türlü tarlanın sonuna varamıyordu. Hep kar yığınları, hep çukurlar. Kızak adım başı devriliyor, Vladimir adım başı kaldırıyordu onu. Zaman hızla geçiyordu. Canı adamakıllı sıkılmaya başladı. Neden sonra yakınlardan bir karaltı belirdi. Vladimir kızağı oraya yöneltti. Yaklaşınca bir koruluk olduğunu gördü bunun. "Çok şükür geldim sayılır artık" diye düşündü. Koruluk boyunca ilerlerken, az sonra tanıdık bir yola çıkacağını ya da koruluğu çepeçevre dolaşarak hemen arkasındaki Jadrino'ya varacağını umuyordu. Kızak, kış dolayısıyla yaprakları dökülmüş, çıplaklaşmış ağaçların karanlığına daldı. Rüzgâr azgınlığını yitirmişti burada. Yol düzgündü, at yüreklendi, Vladimir bir parça yatıştı.

Fakat delikanlı gidiyor, gidiyor, bir türlü Jadrino'ya ulaşamıyor, koruluk bitmek bılmiyordu. Vladimir dehşet içinde, yabancısı olduğu bir ormana düştüğünü anladı. Birden büyük bir ümitsizliğe kapıldı. Atı kırbaçladı. Zavallı hayvan önce tırısa kalktıysa da çabucak caydı; talihsiz Vladimir'in bütün çabalarına rağmen bir çeyrek sonra ancak adım adım yürümeye başladı. Ağaçlar yavaş yavaş seyrekleşiyordu. Vladimir ormandan çıktı. Ama Jadrino görünürlerde yoktu. Vakit gece yarısına gelmiş olmalıydı. Gözlerinden yaşlar boşandı. Kızağını kararlama sürüyordu artık. Tipi dindi, bulutlar dağıldı, gözlerinin önünde, dalga dalga beyaz bir halıyla örtülü bir düzlük uzayıp gidiyordu. Oldukça aydınlık bir geceydi. Az ötede dört beş evlik bir köyceğiz gördü. Oraya yöneldi. İlk kulübenin önünde kızaktan fırladı, koşup pencereyi vurmaya başladı. Birkaç dakika sonra tahta kepenk kalktı, ak sakallı yaşlı bir köylü, başını uzatarak:

— Ne istiyorsun? diye sordu.

— Jadrino buradan uzakta mı?

— Jadrino buradan uzakta mı dedin?

— Evet, evet! Jadrino buradan uzakta mı?

— Yok canım; on verst ya çeker ya çekmez.

Vladimir bu yanıt üzerine eliyle saçlarını kavradı. Ölüme mahkûm edildiğini duyan bir adam gibi dondu kaldı.

Yaşlı köylü:

— Ya sen neredensin? diye sordu.

Vladimir sorulara karşılık verecek durumda değildi.

— Jadrino'ya gidebilmem için bana bir at bulabilir misin ihtiyar? dedi.

Yaşlı köylü:

— Bizde at ne gezer beyim! diye karşılık verdi.

— Peki bir kılavuz olsun bulamaz mıyız? Kaç para isterse veririm.

Yaşlı adam:

— Dur, ben sana oğlumu göndereyim, o seni götürür, deyip pencerenin kepengini indirdi. Vladimir beklemeye başladı. Beş dakika sonra yeniden vurdu pencereye. Kepenk kalktı, sakal göründü.

— Ne istiyorsun?

— Hani, oğlun gelmedi daha?

— Şimdi geliyor, Çizmelerini giyiyor. Üşüdün mü yoksa? Gir ısın.

— Sağ ol. Sen oğlunu çabuk gönder.

Avlu kapısı gıcırdadı. Eli çomaklı bir delikanlı çıktı. Kar yığınlarıyla örtülü yolu yoklaya yoklaya yürüdü.

Vladimir:

— Saat kaç acaba? diye sordu.

— Birazdan hava ağarır diye yanıtladı genç köylü. Ondan sonra Vladimir'in ağzından tek sözcük çıkmadı.

Jadrino'ya vardıklarında horozlar ötüyordu. Hava ısınmıştı. Kilise kapalıydı. Kılavuzun ücretini ödeyen Vladimir,

kızağı papazın avlusuna çekti. Kendi troykası yoktu orada. Kim bilir, nasıl bir haber bekliyordu delikanlıyı.

Biz şimdi iyi yürekli çiftlik sahiplerine, Nenaradova'ya dönelim; bakalım orada ne olup bitti?

Hiçbir şey!

Sabahleyin uyanan ihtiyarlar, oturma odasına geçtiler. Gavrila Gavriloviç'in başında bir kalpak, sırtında sımsıkı iliklenmiş pamuklu bir hırka vardı. Praskovya Petrovna ise pamuklu sabahlığını giymişti. Semaveri getirdiler. Gavrila Gavriloviç kızının nasıl olduğunu, gece iyi uyuyup uyumadığını öğrenmek üzere hizmetçi kızı yukarıya gönderdi. Geri dönen kız, küçük hanımın geceyi kötü geçirdiklerini, fakat şimdi daha iyi olduklarını, az sonra kendilerinin de oturma odasına ineceklerini bildirdi. Gerçekten de az sonra kapı açıldı, Marya Gavrilovna öpüşmek üzere annesiyle babasına yaklaştı.

Gavrila Gavriloviç:

— Başının ağrısı nasıl oldu Maşa? diye sordu.

Maşa:

— Geçti babacığım, dedi.

Praskovya Petrovna:

— Dün gece seni kömür çarpmış olmalı Maşa, diye düşüncesini belirtti.

— Belki de anneciğim, diye yanıtladı Maşa.

Gün olaysız geçti. Fakat geceleyin Maşa hastalandı. Doktor getirtmek için kente adam gönderildi. Ertesi günü akşama doğru gelen doktor, hastayı sayıklarken buldu. Şiddetli bir hummaya yakalanmış olan zavallı genç kız, iki hafta ölümle pençeleşti.

Tasarlanan kaçış olayını evde kimse bilmiyordu. Olayın bir gün öncesi yazılan mektuplar yakılmıştı. Efendilerinin öfkesinden korkan hizmetçi kız, olay üstüne kimseye bir şey söylemiyordu. Papaz ağzını açmadı. Ne emekli süvari teğmeni, ne palabıyıklı kadastro mühendisi, ne de genç alaylı sağ-

da solda olaydan söz ederek kahramanlık tasladılar. Bir nedeni vardı bütün bunların hiç kuşkusuz. Arabacı Treşka, hatta sarhoşken bile, bu konuda hiçbir şey kaçırmadı ağzından. Böylece yarım düzineden fazla fesatçı, ser verdi de sır vermedi. Fakat ardı arkası gelmek bilmeyen sayıklamaları sırasında, Marya Gavrilovna kendi sırrını kendi açığa vurdu. Gelgelelim sözleri öylesine birbirini tutmaz şeylerdi ki, yatağının baş ucundan ayrılmayan annesinin onlardan çıkarabildiği sonuç, sadece kızının Vladimir Nikolayeviç'i deli gibi sevdiği ve herhalde hastalık nedeninin bu sevdadan başka bir şey olmadığı oldu. Kadıncağız kocasıyla ve bir iki komşuyla görüşüp danıştı. Sonunda hepsi birden Marya Gavrilovna'nın alınyazısının böyle olduğuna, alınyazısının önüne geçilemeyeceğine, yoksulluğun utanılacak bir şey olmadığına, paranın değil insanlığın önem taşıdığına vs. karar verdiler. Kendimizi kandırmaya gücümüzün yetmediği sıralarda, atasözleri şaşılacak kadar yararlar işimize.

Bu arada genç kız iyileşmeye başladı. Vladimir çoktandır uğramaz olmuştu Gavrila Gavriloviçlere. Karşılaştığı kabul tarzı genç adamı ürkütmüştü. Kendisine haber gönderilmesine, ummadığı mutluluğa kavuştuğunun, nikâha razı olunduğunun bildirilmesine karar verdiler. Fakat bu çağrıları, aklı başında bir adamın pek de yazamayacağı bir mektupla yanıtlanınca Nenarodovalı çiftlik sahiplerinin düştükleri şaşkınlık büyük oldu. Bundan böyle evlerine adım atmayacağını bildiren delikanlı, ölümden başka ümit edecek bir şeyi kalmayan bahtsız bir adamı artık unutmalarını rica ediyordu. Aradan birkaç gün geçince de, Vladimir'in birliğine döndüğünü haber aldılar. Olay 1812 yılında geçiyordu.

O sıralarda hastalığını yeni yeni atlatmakta olan Maşa'ya, uzun süre bildirmeyi göze alamadılar bunu. Genç kız da hiçbir zaman Vladimir'in sözünü etmedi. Aradan birkaç ay geçtikten sonra, delikanlının adını Berodino Savaşı'nda büyük yararlık göstererek ağır yaralananlar ara-

sında görünce düşüp bayıldı. Hummanın yeniden başlayacağından korktular ya, çok şükür, baygınlık zarar vermeden sona erdi.

Kızcağız bir başka felakete daha uğradı. Gavrila Gavriloviç, onu bütün servetinin biricik mirasçısı olarak bırakıp öldü. Fakat bu servet Marya Gavrilovna'yı avutamıyordu. Annesini hiçbir zaman yalnız bırakmayacağına ant içerek, zavallı kadıncağızın acısını içtenlikle paylaştı. Ana kız, kederli anılarla dolu Nenarodova'yı bırakıp, ...'daki çiftliklerine taşındılar.

İstekliler, burada da güzel ve zengin gelinlik kızın çevresinde dönüyorlardı. Ama o, hiç kimseye en küçük bir ümit bile vermiyordu. Annesi kızının evlenmesi için kimi zaman onu kandırmaya çalışır, fakat Marya Gavrilovna başını olumsuz anlamda sallayarak düşüncelere dalardı. Vladimir yaşamıyordu artık. Fransızların girişinden bir gün önce Moskova'da ölmüştü. Anısının Maşa için kutsal bir değer taşıdığı görülüyordu. Onu anımsatan ne varsa; bir zamanlar okuduğu kitaplar, çiziktirdiği desenler, sevgilisi için yazılı notlar ve kopya ettiği şiirler; hepsini saklıyordu genç kız. Her şeyi öğrenen komşular, kızın bu sarsılmaz bağlılığına şaşıyorlar; sonunda bu el değmemiş *Artemisia*'nın acıklı sadakatini alt edecek kahramanı merakla bekliyorlardı.

Bu sırada savaş zaferle sona ermişti. Alaylarımız sınır dışından dönüyorlardı. Halk onları karşılamaya koşuyordu. Bando *Vive Henri-Quatre*,* *Tyrol valsleri*, *Jakond'un aryaları* gibi zafer şarkıları çalıyordu. Sefere henüz çocuk denecek yaşta giden subaylar, savaş havasıyla erkekleşerek ve göğüsleri nişanlarla dolu olarak dönüyorlardı. Askerler birbirleriyle neşe içinde konuşuyor, sözlerine Almanca, Fransızca sözcükler karıştırıyorlardı ikide bir. Ah o unutulmaz günler!

Yaşasın IV. Henri. – R.y.n.

Şan ve şöhret günleri! *Anayurt* dendi mi, nasıl da coşkuyla çarpardı Rus yüreği! Nasıl da tatlıydı kavuşma anında akan gözyaşları! Ulusal övünç duygusunu ve çar sevgisini nasıl da kaynaştırmıştık elbirliğiyle! Ve çar için ne göğüs kabartacak bir dönemdi bu!

Kadınlar, Rus kadınları eşsizdi o günlerde. Her zamanki soğuklukları kaybolmuştu. Hele galipleri karşılarken, coşkuları gerçekten de son kerteye varıyor, *Hurra!* diye bağırıyorlar;

Ve başlıklarını havaya fırlatıyorlardı.

O zamanın subaylarından, Rus kadınına pek çok şey borçlu olduğunu itiraf etmeyen çıkar mı?

Bu parlak günlerde Marya Gavrilovna'yla annesi, ... ilinde yaşıyor, ordunun dönüşünün her iki başkentte yarattığı şenliklerden uzakta bulunuyorlardı. Fakat ilçe ve köy halklarının sevinci, kentlerdekinden daha da güçlüydü belki. Buralara bir subayın gelişi, gerçek bir bayram sevinci yaratıyordu. Fraklı bir âşık, bir üniforma karşısında pek sönük kalıyordu o sırada.

Söylediğimiz gibi, o istediği kadar soğuk davransın, Marya Gavrilovna'nın çevresi genç kızı elde etmek isteyenlerle kuşatılmış durumdaydı yine de. Ama göğsünde St. George Nişanı bulunan ve yüzü oralı kızların deyimiyle "ilginç" bir solgunluk taşıyan bir hafif süvari albayı Marya'nın şatosunda görününce, bütün ötekiler ortadan çekildiler. Yirmi altı yaşlarında bir delikanlıydı bu. Marya Gavrilovna'mn köyünün yakınındaki çiftliğine iznini geçirmek üzere gelmişti. Marya Gavrilovna, başkalarına davrandığı gibi davranmıyordu ona. Onunla birlikteyken her zamanki dalgınlığı kayboluyordu. Cilve yaptığı söylenemezdi belki, fakat durumu gören şair şöyle derdi:

Se amor e che dunge?.. *

Eğer aşk değilse, nedir bu? – R.y.n.

Burmin, çok hoş bir delikanlıydı gerçekten de. Kadınların hoşuna giden türden, yani ince, meraklı, iddiasız, kaygısızca, şakacı bir zekâsı vardı. Marya Gavrilovna'ya karşı sadelikle, içtenlikle davranıyordu. Tepeden tırnağa kızla ilgiliydi aslında. Onun en küçük bir sözünü, en ufak bir kıpırdayışını izlerdi. Görünüşte sessiz ve alçak gönüllüydü ya, bir zamanlar azgın bir uçarı olduğu söylentisi dolanıyordu ağızdan ağza. Bununla birlikte bu söylentiler, onu Marya Gavrilovna'nın gözünde hiç de küçültüyor değildi. Çünkü gözü pek ve ateşli bir kişiliğin belirtisi olan çapkınlığı, genel olarak, bütün genç bayanlar gibi bağışlardı o da.

Fakat Marya'nın merakını, hayal gücünü en fazla kamçılayan şey, genç hafif süvari subayının cana yakınlığından, konuşma tarzının sevimliliğinden, yüzünün ilginç solgunluğundan çok, sessizliğiydi. Genç adamın kıza tutkunluğu açıkça belliydi. Akıllı, görüp geçirmiş bir adam olarak o da, genç kızın kendisine karşı ilgisiz olmadığını herhalde anlamıştı. Peki ne bekliyordu hâlâ diz çöküp aşkını itiraf etmek için? Ona engel olan şey neydi acaba? Gerçek aşkın ayrılmaz yoldaşı olan sıkılganlık mı? Gurur mu? Yoksa hesaplı bir cilveleşme miydi bu? Genç kız, işin içinden çıkamıyordu. İyice düşünüp taşındı, tek nedenin sıkılganlık olduğunda karar kıldı sonunda. Delikanlıya daha fazla yakınlık göstermek, durum elverdiğince daha sıcak davranmak gerektiği sonucuna vardı. Böylece genç adamı sıkılganlıktan kurtaracağını umuyordu. Her şeyin çorap söküğü gibi çözülerek sonuca ulaşıvereceği bir tasarı hazırlayıp, romanlara yaraşır itiraf dakikasının gelip çatmasını beklerken içi içine sığmıyordu. Sır, hangi türden olursa olsun, kadın kalbine her zaman acı verir. Kızın taktik harekâtı istenilen sonuca ulaştı. En azından, Burmin öyle düşünceli bir tavır takınmış, kara gözleri Marya Gavrilovna'nın üzerine öyle ateşli bakışlarla dikilir olmuşlardı ki, kaçınılmaz dakikanın yakın olduğu anlaşılmaktaydı artık. Komşular, olup bitmiş bir işten söz edercesi-

ne konuşuyorlardı düğünden. İyi yürekli Praskovya Petrovna da, kızı sonunda kendine yaraşır bir eş buldu diye seviniyordu.

Bir gün, yaşlı kadın, oturma odasında tek başına oturmuş iskambil kâğıtlarıyla fal açarken Burmin içeri girdi, girer girmez de Marya Gavrilovna'nın nerede olduğunu sordu.

— Bahçede, diye yanıtladı yaşlı kadın. Gidip orada bulun onu. Ben sizi burada beklerim.

Burmin bahçeye çıktı. Yaşlı kadın istavroz çıkararak: "Eh, bu iş inşallah burada biter!" diye düşündü.

Burmin, Marya Gavrilovna'yı havuz başında, söğüt ağacının altında, üstünde beyaz giysileri, elinde bir kitap, tam roman kahramanlarına yaraşır bir durumda buldu. İlk bir iki sözden sonra Marya Gavrilovna, bile isteye sustu. Böylece, ancak apansız ve kesin bir aşk itirafının yok edebileceği sıkıntılı havayı daha da yoğunlaştırdı. İstediği sonucu da elde etti. Durumun güçlüğünü hisseden Burmin, çoktan beridir kalbini açmak için fırsat beklediğini söyleyip, genç kızdan, kendisine bir dakika ayırıp ayıramayacağını sordu. Marya Gavrilovna kitabı kapadı, olumlu anlamda yere indirdi gözlerini.

Burmin:

— Sizi seviyorum, dedi. Sizi çılgın gibi seviyorum. (Marya Gavrilovna kızardı, başını biraz daha öne eğdi.) Boş bulunup, kendimi tatlı bir alışkanlığa, sizi her gün görmek, sesinizi her gün işitmek alışkanlığına kaptırdım. (Marya Gavrilovna, St. Prieux'nün* ilk mektubunu anımsadı.) Alınyazısına karşı koyabilmek için çok geç artık. Tatlı, eşsiz hayalinizin anısı hem ıstırap, hem sevinç kaynağı olacak bundan böyle benim için. Fakat sadece ağır bir yükümlülüğü yerine getirmek, size korkunç sırrımı açarak aramıza aşılmaz bir engel koymak kalıyor bana şimdi...

---

* Rousseau'nun *Yeni Heloise*'inden. – ç.n.

Marya Gavrilovna, Burmin'in sözünü telaşla keserek:

— O engel her zaman vardı. Ben hiçbir zaman karınız olamazdım sizin, dedi.

Genç adam sessizce:

— Biliyorum, diye yanıtladı. Biliyorum, âşıktınız bir zamanlar. Fakat sevdiğiniz adam yaşamıyor artık ve üç yas yılı geçti aradan... Sevgili, tatlı Marya Gavrilovna! Ne olur, son bir avuntudan yoksun bırakmayın beni. Mutluluğum olmayı kabul edeceğiniz düşüncesi, eğer şey olmasaydı... fakat susun! Tanrı aşkına, bir şey söylemeyin. Üzüyorsunuz beni. Evet, biliyorum, benim olacaktınız siz. Fakat, fakat dünyanın en bahtsız yaratığıyım ben... ben evliyim!

Marya Gavrilovna şaşkın şaşkın Burmin'e baktı.

— Ben evliyim, diye sözlerini sürdürdü Burmin. Dört yıldır evliyim. Üstelik karımın kim olduğunu, nerede yaşadığını, bir daha onunla görüşüp görüşmeyeceğimizi de bilmiyorum!

Marya Gavrilovna:

— Ne diyorsunuz? diye bağırdı. Ne tuhaf şey bu! Devam edin, devam edin; sonra benim de anlatacaklarım var... Fakat, devam edin siz, rica ederim.

Burmin:

— 1812 yılı başlarındaydı, diye anlatmaya koyuldu. Alayımın bulunduğu Vilna kentine doğru hızla yol alıyordum. Akşamın geç saatlerinde ulaştığım bir menzilde, atların bir an önce değiştirilmesi için henüz emir vermiştim ki, müthiş bir tipi koptu. Menzil bekçisi de, arabacılar da tipi dinene kadar beklememi öğütlediler. Önce dinledim onları. Fakat az sonra anlaşılmaz bir tedirginlik kapladı benliğimi. Sanki birisi itekliyordu beni. Oysa tipi bütün şiddetiyle devam ediyordu. Fakat fazla dayanamadım. Atların koşulmasını emrederek tipinin ortasına daldım. Arabacının aklına dere boyunca gitmek; böylece yolu üç verst kısaltmak esti. Kıyılar karla örtülmüştü. Arabacı, çıkış

noktamızı hiç sezmeden geçmiş olduğu için, tanımadığımız bir yerde bulduk kendimizi. Tipi dinmek bilmiyordu. Uzakta bir ışık görüp arabacıya kızağı o yöne sürmesini emrettim.

Bir köye vardık. Işık, ahşap kiliseden geliyordu. Kilise açıktı nedense. Bahçe parmaklıkları arkasında birkaç kızak duruyordu. Sundurmanın altında da gezinen insanlar vardı.

Birkaç kişi birden:

— Buraya! Buraya! diye bağrıştı.

Arabacıma o yana yaklaşmasını emrettim.

Birisi:

— İnsaf et, neredesin yahu? Gelin içeride baygınlıklar geçiriyor. Papaz ne yapacağını şaşırdı. Bizler de geri dönmeye hazırlanıyorduk. Çabuk gir içeri.

Sesimi çıkarmadan kızaktan atladım. İki üç mumun şöyle böyle aydınlattığı kiliseye girdim. Genç kız, kilisenin karanlık bir köşesinde, bir sıra üzerinde oturuyordu. Bir başka kız da şakaklarını ovuyordu onun. Bu ikinci kız:

— Çok şükür, dedi. Gelebildiniz sonunda. Küçük hanımı öldürüyordunuz az kalsın.

Yaşlı papaz yanıma yaklaşarak:

— Başlamamı emreder misiniz? dedi.

Ben şaşkın bir halde, üstünkörü:

— Başlayın, başlayın aziz babacığım, diye mırıldandım.

Genç kızı ayağa kaldırdılar. Hiç de fena sayılmazdı doğrusu... Akıl almaz, bağışlanmaz bir çılgınlık yaptım... Kürsünün önünde, kızın yanında yer aldım. Papaz acele ediyordu. Diğer üç adamla hizmetçi kız, sadece gelinle ilgiliydiler. Yardım ediyorlardı ona. Nikâhımız kıyıldı. Bize:

— Öpüşün, dediler.

Karım solgun yüzünü çevirdi bana. Tam onu öpmek üzereyken:

— Eyvah, bu değil! O değil bu! diye haykırdı, düşüp bayıldı.

Tanıklar korku dolu gözleriyle yüzüme bakakaldılar. Geriye döndüm. Hiçbir engele rastlamadan kiliseden çıktım, kendimi arabaya atarak:

— Çek, diye bağırdım.

Marya Gavrilovna:

— Tanrım! diye haykırdı. Ya karınız, karınız ne oldu? Bilmiyorsunuz demek!

— Bilmiyorum, diye yanıtladı Bıırmin. Nikâhın kıyıldığı köyün adını da bilmiyorum. Yola çıktığım menzili de anımsamıyorum şimdi. O zamanlar oyun saydığım bu ağır suçu o kadar az önemsemiştim ki, arabam hareket eder etmez uykuya dalmış, ertesi günün sabahına, üçüncü menzile varıncaya kadar uyumuştum. O zamanki uşağım da savaşta öldüğünden, kendisine bu kötü oyunu oynadığım ve bugün benden merhametsizce intikam alan kişiyi arayıp bulma konusunda hiçbir umudum yok.

Marya Gavrilovna Burmin'in elini yakalayarak:

— Tanrım, Tanrım! diye mırıldandı. Demek sizdiniz o! Hâlâ tanıyamadınız mı beni?

Burmin sapsarı kesildi ve genç kızın ayaklarına kapandı.

Tabutçu

Kocayan evrenin bu ak saçlarını
Tabutları her gün görmüyor muyuz?

Derjavin

Tabutçu Adriyan Prohorov'un son parça eşyaları da cenaze arabasına yüklenmiş, bir çift sıska beygir, dördüncü kedir, Basmannaya'dan yola çıkarak tabutçunun taşınmış olduğu Nikitinskaya'ya sürüklemişlerdi gövdelerini. Dükkânını kilitleyen tabutçu, evin satılık ve kiralık olduğunu belirten bir ilan çivileyip, yaya olarak yeni evine yollandı. Çoktandır hayalinde yaşattığı, sonunda oldukça pahalı bir fiyata satın alabildiği sarı boyalı evceğize yaklaştıkça, yaşlı tabutçu içinde hiç de sevince benzer bir şeyler bulunmadığını hissederek şaşırdı. Yabancı eşikten geçip yeni konutuna girer girmez tam bir kargaşanın ortasına düşünce, on sekiz yıldır her şeyin yerli yerinde, düzen içinde bulunduğu eski, köhne kulübeciğini düşünerek içini çekti; ellerini ağır tutan her iki kızına ve hizmetçi kadına sövüp sayarak, kendi de onlara yardım etmeye koyuldu. Çok geçmeden her şey yerini buldu. İkona mahfazası, kap kacak dolabı, masa, divan ve yatak arka odada kendilerine ayrılmış olan köşelere yerleştiler. Mutfağa ve oturma odasına ev sahibinin elinden çıkma, renk

renk, irili ufaklı tabutlar, içinde yas şapkaları, yas mantoları ve meşaleler bulunan dolaplar yerleştirildi. Kapıya, üzerine elinde ters çevrilmiş bir meşale tutan iri yarı bir aşk Tanrısı tasvirinin işlenmiş olduğu bir levha asıldı. Levhada şu yazılar okunmaktaydı: "Burada işlemeli ve işlemesiz tabutlar satılır, kiraya verilir, eski tabutlar onarılır?" Kızlar kendilerine ayrılan öndeki aydınlık odaya çekildiler. Adriyan, derlenmiş toplanmış evini bir kere dolaştıktan sonra, pencere önüne oturup semaveri hazırlamalarını emretti.

Aydın okuyucular, Shakespeare ve Walter Scott'un, yapıtlarındaki mezarcıları şakacı, şen insanlar olarak tasvir ettiklerini; bu karşıtlıkla da hayalimizi daha şiddetli bir biçimde etkilemek istediklerini bilirler. Gerçeğe bağlılık kaygımız dolayısıyla bu örnekleri izlemek, tabutçumuzun kendi iç sıkıcı zanaatına tam anlamıyla denk düşen bir tabiata sahip bulunduğunu itiraf etmek zorundayız. Adriyan Prohorov genellikle asık suratlı, düşünceli, dalgın bir adamdı. Ağzını sadece, iş güç düşünecek yerde pencere önüne oturup yoldan geçenleri seyrederken yakaladığı kızlarını azarlamak ya da yaptığı tabutlara ihtiyacı olan mutsuz (kimi zaman da mutlu) kişilerden son derece yüksek fiyatlar istemek için açardı. Yani Adriyan Prohorov pencere önüne oturmuş yedinci fincan çayını içerken, kederli düşüncelere dalıp gitmişti âdeti üzere. Geçen hafta, emekli kolbaşının cenaze alayı tam karakolun yanından geçerken bastıran sağanağı düşünüyordu. O gün pek çok manto daralmış, pek çok şapka buruşup bozulmuştu. Adriyan, birtakım kaçınılmaz masraflarla karşı karşıya bulunduğunu kestiriyordu. Çünkü elindeki cenaze donatımı acınacak bir durumdaydı. Tabutçu, bütün ümitlerini bir yıldır ölüm döşeğinde yatan yaşlı tüccar kadın Turyihina'ya bağlamıştı. Fakat hasta, Razgulyay'da can çekişmekte olduğu için, ne kadar söz verirlerse versinler, mirasçıların öyle uzak bir yerden kendisini çağırtmak üzere adam göndermeye üşenerek en yakın tabutçuyla anlaşıvermeleri korkusu da vardı.

Kapının üç kere masonca çalınması, tabutçunun düşüncelerine ara verdi.

— Kim o? dedi Adriyan.

Kapı açıldı. Alman esnaflarından olduğu ilk bakışta kolaylıkla anlaşılan bir adam girdi odaya. Neşeli bir tavırla tabutçuya yaklaştı. Gülmeden dinlemeye hâlâ alışamadığımız bir Rusçayla:

— Özür dilerim sevgili komşum, dedi. Sizi rahatsız ettiğim için bağışlayın beni. Bir an önce tanışalım istedim. Ben kunduracıyım. Adım Gottlieb Schultz. Sizden bir sokak ötede, tam evinizin karşısına düşen evde oturuyorum. Yarın evliliğimizin yirmi beşinci yıldönümünü kutlayacağız. Sizi ve kızlarınızı, dostça bir öğle yemeği için bize bekliyorum.

Çağrı hoşnutlukla kabul edildi. Tabutçu kunduracıdan bir fincan çay içmesini diledi. Gottlieb Schultz'un girişken bir adam oluşu sayesinde de az sonra dostça bir sohbete daldılar.

Adriyan:

— İşleriniz nasıl gidiyor? diye sordu.

— Eh, diye yanıtladı Schultz, şöyle böyle. Şikâyetçi değilim, çok şükür. Fakat kuşkusuz, zanaatlarımız epeyce farklı birbirinden. Canlılar ayakkabısız da edebiliyorlar ama ölüler tabutsuz yaşayamaz!

— Çok doğru, diye onayladı. Eğer bir canlı kendine ayakkabı satın alamıyorsa, kızma ama yalınayak da dolaşabilir. Oysa ne kadar yoksul olursa olsun, bir ölü ne yapıp ne edip kendine bir tabut bulmak zorundadır.

Sohbet bu çizgide bir süre daha uzadı. Sonunda kunduracı kalktı, çağrısını yineleyip tabutçuyla vedalaştı.

Ertesi gün saat tam on ikide tabutçu ve kızları, yeni evlerinin kapısından çıkarak doğru komşularına yollandılar. Şimdi ben burada günümüz romancılarının bir göreneğine uymayacak, ne Adriyan Prohorov'un Rus tipi kaytanını, ne de Akulina'yla Darya'nın Avrupa biçimi giyim kuşamlarını

tasvir edeceğim. Yalnız şu kadarını söyleyeyim; her iki kız da, sadece en tantanalı günlerde ortaya çıkardıkları sarı şapkalarıyla kırmızı potinlerini giymişlerdi.

Kunduracının dar evini çoğunluğu Alman esnaflar, onların karıları ve kalfaları olan bir konuklar kalabalığı doldurmuştu. Rus memurlardan sadece zabıta memuru Finli Yurko çağrılmıştı. Yurko gösterişsiz unvanına rağmen ev sahibinden özel bir saygı görmekteydi. Pogorelski'nin postacısı* gibi o da tam yirmi beş yıldır inanç ve doğrulukla hizmet ediyordu devlet kapısında. İlk başkenti silip süpüren 1812 yangını, onun sarı boyalı nöbetçi kulübesini de ortadan kaldırmıştı. Fakat düşman kovulur kovulmaz, bu kulübenin yerinde gotik tarzında kirişli direkleri olan gri boyalı yeni bir kulübecik belirmiş. Yurko da *elinde baltası, göğsünde çelik zırhı,* bu yeni kulübenin çevresinde dolanmaya başlamıştı. Nikitskaya Kapısı'nın oralarda oturan Almanların çoğu tanırdı onu. Hatta bunlardan kimilerinin, pazarı pazartesiye bağlayan geceyi Yurko'da geçirdikleri olurdu. Adriyan, er geç işinin düşebileceği bir adam olarak kabul ettiği Yurko'yla hemen ahbaplığı koyulaştırdı. Konuklar sofraya oturduklarında onlar yan yanaydılar. Bay ve Bayan Schultzlar ve on yedi yaşlarındaki kızları Lotchen, hem konuklarla yiyip içiyorlar, hem de yemek dağıtımında aşçı kadına yardım ediyorlardı. Bira, su gibi akıyordu. Yurko dört kişi gibi yiyip içiyor, tabutçu ondan geri kalmıyor, kızlarıysa nazlı nazlı kızarıp bozarıyorlardı. Sofradan gittikçe yükselen Almanca gürültüler arasında kendisini dinlemelerini rica eden ev sahibi, elinde tuttuğu ağzı balmumuyla mühürlü şişenin tıpasını patlatarak, Rusça:

— Sevgili karım Louise'in şerefine! diye bağırdı.

Yalancı şampanya köpürdü. Ev sahibi kunduracı, kırk yaşlarındaki karısının gergin yüzüne candan bir öpücük

---

Puşkin'in çağdaşlarından Pogorelski'nin bir kahramanı. – ç.n.

kondurdu. Konuklar iyi yürekli Louise'in şerefine içtiler, gürültüyle ev sahibi ikinci bir şişenin tıpasını çıkarırken:

— Sevimli konuklarımızın şerefine diye bağırdı. Konuklar kadehlerini yeniden boşaltarak teşekkür ettiler. Şerefe içmeler birbirini kovaladı durdu artık. Ayrı ayrı her bir konuğun şerefine içildi. Moskova'nın ve bir düzine Alman kentinin şerefine içildi. Bütün esnaf loncalarının ve ayrı ayrı her bir esnaf loncasının, ayrı ayrı her bir ustanın ve kalfanın şerefine içildi. Adriyan canla başla içiyordu. Bir ara öylesine neşelendi ki, o da herhangi bir şeyin şerefine kadeh kaldırılmasını önerdi. Konuklardan şişman bir fırıncı birdenbire kadehini kaldırarak:

— Kendileri için çalıştıklarımızın, *unserer kundlevte** şerefine! diye bağırdı.

Bu öneri de bütün ötekiler gibi neşeyle, oybirliğiyle kabul edildi. Konuklar eğilerek birbirlerini selamlamaya başladılar. Terzi kunduracıyı, kunduracı terziyi, fırıncı hem onu hem ötekini, hepsi birden fırıncıyı selamladılar. Bu böyle sürüp gitti. Karşılıklı selam alıp vermeler sırasında, bir ara Yurko yanı başında oturan tabutçuya dönerek:

— Ne duruyorsun azizim, sen de ölülerinin şerefine içsene! diye bağırdı.

Neşeli kahkahalar yükseldi. Fakat tabutçu kendini hakarete uğramış sayıp yüzünü astı. Kimse farkında olmadı bunun. Konuklar içmeye devam ettiler. Sofradan kalkıldığında akşam çanları duyuluyordu.

Konuklar gecenin geç saatlerinde evlerine dağılırken çoğu sarhoştu. Şişman fırıncı ve suratı *kırmızı bir marokenle kaplı* gibi görünen ciltçi, Yurko'nun kollarına girerek onu kulübesine kadar götürdüler. Böylece, "Borcun iyisi ödenmiş olanıdır" Rus atasözüne uygun bir davranışta bulunmuş oldular. Tabutçu evine vardığında sarhoş ve öfkeliydi. Yüksek sesle, kendi kendine söyleniyordu:

---

* Müşterilerimiz. – R.y.n.

— Peki, ne demek oluyor bu? Benim zanaatım ne diye ötekilerinkinden daha az şerefli olsun? Tabutçuysak, cellatla kardeş miyiz yani? Ne diye gülüyor bu gâvurlar? Yoksa tabutçu deyince panayır soytarısı mı anlıyor bunlar? Şu yeni evin şerefine büyük bir ziyafet çekmek istiyordum ya, avuçlarını yalasınlar artık! Kendi müşterilerimi çağırırım ziyafete ben de! Ortodoks ölülerini çağırırım.

Bu sırada Adriyan Prohorov'un ayakkabılarını çıkarmakta olan hizmetçi kadın:

— Daha neler babacığım? dedi. Tövbe de! Ölüleri ziyafete çağırmak! Amma da iş!

Adriyan:

— Tanrı hakkı için çağıracağım, diye sürdürdü sözlerini; hem de yarından tezi yok. Ey benim velinimetlerim; yarın akşam hepinizi beklerim. Tanrı ne verdiyse yiyip içeriz.

Tabutçu bu sözleri söyleyip yatağına girdi. Az sonra da horlamaya başladı.

Adriyan'ı uyandırdıklarında tan yeri ağarmamıştı henüz. Tüccar kadın Turyihina o gece ölmüş, kâhyasının görevlendirdiği bir atlı dörtnala gelerek haberi Adriyan'a ulaştırmıştı. Tabutçu, haberciye votka içmesi için on kapiklik bir bahşiş verip hemen giyindi, bir arabaya atlayarak Razgulya'ya yollandı. Ölü kadının evinin kapısında polisler duruyor, tüccarlar leş kokusu almış kargalar gibi bir aşağı, bir yukarı dolaşıyorlardı. Rahmetli, balmumu gibi sapsarı bir yüzle masada yatıyordu. Fakat kokmaya başlamamıştı henüz. Çevresini akrabalar, komşular ve ev halkı kuşatmıştı. Bütün pencereler açılmıştı. Mumlar yanıyor, papazlar dua ediyorlardı. Turyihina'nın, genç bir tüccar olan son moda bir smokin giyinmiş yeğenine yaklaşan Adriyan, tabut, mum, örtü ve diğer cenaze donatımını kendilerine hemen en iyi şekilde sunmaya hazır olduğunu bildirdi. Dalgın bir tavırla teşekkür eden mirasyedi, fiyat konusunda pazarlığa kalkışmayacağını, bunu tabutçunun vicdanına bıraktığını söyledi. Adriyan alışmış ol-

duğu üzere, bu kere de bir kuruş fazla para istemeyeceğine bin türlü yemin edip, kâhyayla anlamlı anlamlı bakıştıktan sonra gereken işleri yapmak için çıkıp gitti. Bütün gün Razgulya'yla Nikitskaya Kapısı arasında mekik dokudu. Akşama doğru her şey yoluna konmuştu. Arabacısını savıp, yayan olarak yola koyuldu. Aylı bir geceydi. Tabutçu sağ salim Nikitskaya Kapısı'na vardı. Vozneseniye Kilisesi yakınından geçerken, bizim Yurko kendisine seslendi. Fakat tabutçuyu tanıyınca iyi geceler diledi. Vakit epeyce ilerlemişti. Tabutçu tam evinin önüne varmıştı ki, birinin kapıya yaklaştığını, açtığını ve içeri süzüldüğünü gördü. "Bu da ne demek oluyor?" diye düşündü. Acaba yine kimin işi düştü? Sakın hırsız olmasın bu? Yoksa bizim sersem kızlar, âşıklarını mı alıyorlar içeri? Hayırdır inşallah! Tabutçu tam ahbabı Yurko'yu yardıma çağırmayı düşünüyordu ki, birisi daha kapıya yaklaştı. Açıp içeri girmek üzereyken, koşarak gelen ev sahibini görüp durdu, üç köşeli şapkasını çıkararak selamladı onu. Adriyan'ın bu yüzü bir yerde görmüşlüğü vardı ya, o andaki telaşı iyice incelemesine engel oldu. Soluk soluğa:

— Hoş geldiniz, dedi. Buyurun, içeri buyurun.

Beriki soğuk bir sesle:

— Törene gerek yok babalık, dedi. Sen önden yürü, yol göster konuğuna!

Adriyan, tören düşünecek durumda değildi zaten. Açık kapıdan girerek merdivenlere yöneldi, öbürü de arkasından. Adriyan, odalarda bir sürü insanın dolaşmakta olduğunu gördü. "Bu ne şeytan işidir böyle!" diye düşünerek bir an önce içeri girmek için adımlarını açtı. Ve girer girmez de dizlerinin bağı çözülüverdi. Oda ölülerle doluydu. Pencereden giren ay ışığı onların sarı ve mor suratlarını, çökmüş ağızlarını, bulanık, yarı kapalı gözlerini, sarkmış burunlarını aydınlatıyordu... Adriyan, bütün bu insanların cenaze donatımlarının kendisi tarafından yapılmış kimseler olduklarını dehşet içinde anladı. İçeri onunla birlikte giren konuk da, o sağanak

günü defnedilen kolbaşından başkası değildi. Kadın erkek bütün ölüler yerlere kadar eğilerek, selamlar vererek, tabutçunun çevresinde toplandılar. Sadece geçenlerde bedavadan gömülen yoksul bir ölü yırtık pırtık giysilerinden utandığı için kalabalığa yaklaşmıyor, bir köşede boynunu bükmüş duruyordu. Bütün öteki ölüler, özene bezene giyinmişlerdi. Kadın ölüler başlıklarını giymişler, kurdelelerini takmışlardı. Memur ölüler üniformalarını kuşanmışlar, fakat sakallarını kesmemişlerdi. Tüccarlar bayramlık kaftanları içindeydiler. Bütün bu şerefli topluluk adına söz alan kolbaşı:

— İşte, gördüğün gibi hepimiz kalkıp geldik çağrına Prohorov, dedi. Evde artık gücü kuvveti adamakıllı kesilmiş, çürüyüp dağılmış, iskelet haline gelmiş olanlar kaldı sadece. Fakat onlardan biri seni öylesine görmek istiyordu ki, bizimle birlikte gelmeden edemedi...

O anda ufak tefek bir iskelet kalabalıktan ayrılarak Adriyan'a yaklaştı. Kafatası tatlı tatlı gülümsüyordu tabutçuya. Parlak yeşil ve kırmızı renkli çuha ve yıpranmış keten parçaları, tıpkı bir sırığa asılmışlar gibi iskeletin üzerinden sarkıyorlar, kocaman çizmeler içindeki ayak kemikleri havan içindeki tokmağı gibi takırdıyorlardı. İskelet:

— Beni tanımadın galiba Prohorov? dedi. 1799 yılında ilk tabutunu, meşeden yapılmıştır diyerek çamdan yapılmış olan o tabutu sattığın emekli muhafız birliği çavuşu Pyotr Petroviç Kurilkin'i anımsamıyor musun?

Ölü bu sözleri söyleyerek, tabutçuyu kemikten bağrına basmak istedi. Fakat kendini toparlayan Adriyan, son bir güçle haykırarak iskeleti itti. Pyotr Petroviç sendeledi, düştü, darmadağın oldu. Ölülerden bir öfke mırıltısı yükseldi. Hepsi de arkadaşlarından yana çıkıp, sövüp sayarak, tehditler savurarak Adriyan'ın üstüne yürüdüler. Ölülerin bağırtılarıyla kulakları sağırlaşan zavallı ev sahibi, soluğu tıkanmış bir halde kendinden geçti, emekli muhafız birliği çavuşunun kemikleri üzerine yuvarlandı.

Güneş ışınları tabutçunun yatağına düşeli çok olmuştu. Tabutçu gözlerini açtığında, hizmetçi kadının üfleyerek semaveri körüklediğini gördü. Aklına bir gün önceki olaylar geldi birdenbire, tüyleri diken diken oldu; kolbaşı ve çavuş Kurilkin, sisler içinde gelip geçiyordu aklından. Susuyor, hizmetçi kadının konuşmaya başlamasını, geceki olayların sonuçlarını anlatmasını bekliyordu. Adriyan'a sabahlık giysisini uzatan Aksinya:

— Amma da uyudun ha Adriyan Prohoroviç! dedi. Sabahleyin komşu terzi geldi, sonra şu zabıta memuru uğrayıp seni kendisinin isim günü eğlentisine çağırdı. Söylemek için uyanmanı bekledik.

— Ya rahmetli Turyihina'dan uğrayan olmadı mı?

— Rahmetli mi? Turyihina ne zaman öldü?

— Budalaya bak! Dün onun cenaze donatımını hazırlarken bana yardım eden sen değil miydin, ahmak!

— Neler söylüyorsun babacığım? Aklını mı oynattın yoksa? Hâlâ ayılamadın mı? Hangi dünkü cenaze? Dün bütün gün Alman'ın evinde şölendeydin. Eve sarhoş döndün, kendini yatağa dar attın. İşte sabah çanı çalıyor, sen hâlâ yataktasın.

Tabutçu sevinçle:

— Deme yahu! diye bağırdı.

Hizmetçi kadın:

— Elbette, dedi.

— Öyleyse hemen çay koy bana. Söyle kızlar da gelsinler.

Menzil Bekçisi

Sıradan, küçücük bir kâtiptir,
Menzil bekçisi oldu mu diktatör kesilir

Prens Vyazemski

Menzil bekçilerine sövüp saymayan, onlarla dövüşmeyen var mıdır içinizde? Çektiğimiz eziyetler, karşılaştığımız düzensizlikler ve kabalıklar hakkında hiçbir işe yaramayacak olan yakınmalarımızı yazmak için öfkeye kapılarak, hangimiz istememişizdir o uğursuz defteri? Menzil bekçilerini, bir zamanların dava vekilleri ya da Murom eşkıyaları gibisinden insan soyunun ucubeleri arasında saymayan var mıdır? Fakat adil olup kendimizi onların yerine koymaya çalışırsak, yargılarımızı çok daha hoşgörüyle verebiliriz. Kimdir bir menzil bekçisi? On dördüncü dereceden bir çilekeş. Rütbesi kendisini ancak dayak yemekten kurtarabilen (vicdan sahibi okuyucularım kabul ederler ki, bu da her zaman olmaz) bir zavallı. Prens Vyazemski'nin alay olsun diye diktatör dediği bu adamların yaptıkları iş, tam bir kürek mahkûmluğu değil de nedir? Gece olsun, gündüz olsun rahat yüzü görmezsiniz. Yolcu, can sıkıcı yolculuğu süresince birikmiş bütün öfkesini menzil bekçisinden çıkarır. Hava mı bozuk? Suçlu menzil bekçisidir. Yollar mı berbat? Menzil

bekçisinin yüzünden. Atlar hımbıl mı hımbıl, arabacı dik kafalı herifin biri mi? Suç menzil bekçisindedir. Onun yoksul kulübesine yolu düşenler, düşman gibi görürler karşılarına çıkan adamı. Yakasını bu çağrılmamış konuktan kurtarabilirse, ne mutlu menzil bekçisine. Fakat eğer bir de at yoksa elinde... Eh artık, sövgünün, gözdağının bini bir para! Yağmur altında, vıcık vıcık çamura bata çıka avludan avluya koşmak zorundadır. Öfkeli yolcunun azarlarından, itip kakmalarından hiç olmazsa bir dakikacık kurtulabilmek için fırtınaya, zemheriye bakmaksızın, kendini kapı dışına atar. Bakarsın bir general çıkagelmiş. Korkudan tir tir titreyen menzil bekçisi, biri haberci postası olan elindeki son iki troykayı ona verir. General teşekkür bile etmeden çekip gider. Beş dakika sonra bir çıngırak sesi!.. Hükümet habercisi seyahat belgesini masaya fırlatır!.. Bütün bunları enine boyuna düşünürsek, yüreğimiz öfkeyle değil merhametle dolar. Bir iki şey daha söyleyeyim. Tam yirmi yıl dur durak bilmeden bütün Rusya'yı baştan başa dolaştım. Bütün posta yollarını bilirim aşağı yukarı. Birkaç arabacı kuşağıyla tanışıklığım vardır. Yüz yüze gelmediğim menzil bekçisi yok gibidir. Pek çoğuna da işim düşmüştür. Edindiğim ilgi çekici gezi izlenimlerini, fırsat buldukça yayımlamak isterim. Fakat şimdilik şu kadarını söyleyeyim ki, menzil bekçileri sınıfı gerçeğe çok aykırı bir biçimde tanıtılmıştır topluma. Bu kadar iftiraya uğrayan menzil bekçileri, aslında yumuşak başlı, yaradılıştan yardımsever, insancıl, öyle pek de şan, şeref, para düşkünü olmayan kimselerdir genellikle. Sohbetlerinden (sayın yolcuların küçümsemekte hiç de haklı olmadıkları bu sohbetlerden), çok ilgi çekici bilgiler elde edilebilir. Altıncı dereceden bir memurla resmi bir konuşma yapmaktansa, bir menzil bekçisinin sohbetini yeğlerim ben kendi payıma.

Bu saygıdeğer kişiler arasında bazı dostlara da sahip bulunduğumu kolayca anlamışsınızdır. İçlerinden bir tanesinin

anısı benim için çok değerlidir gerçekten de. Olaylar bir zamanlar bizi birbirimize yaklaştırmıştı. Sevimli okuyucularıma bunu anlatmak niyetindeyim işte.

1816 yılı Mayısayında, bugün artık kaldırılmış olan bir posta yoluyla ... ilinden geçmem gerekmişti. Küçük rütbeli bir memurdum o zamanlar. İki katlı bir posta arabasıyla seyahat ediyordum. Bu yüzden menzil bekçileri beni üstünkörü karşılıyorlar, ben de hakkım olduğuna inandığım şeyi bilek gücüyle elde ediyordum çoğu kere. Genç ve ateşliydim o sıralar. Benim için hazırlanmış atları yüksek rütbeli bir memurun arabasına koşuverdiğinde bir menzil bekçisinin, bu küçük adamın alçaklığına fena halde içerlerdim. Yine bunun gibi, vali sofrasında uyanık bir uşağın beni atlayarak servise devam etmesine de alışamamıştım uzun süre. Şimdi her ikisi de çok olağan görünüyor bana. Düşünün bir, eğer herkesçe kabul edilen *rütbe sırası* kuralı değil de, söz gelişi *akıl sırası* gibi bir kural uygulanacak olsaydı ne yapardık? Kim bilir ne tartışmalar çıkar, uşaklar kim bilir kimden başlarlardı yemek dağıtmaya! Neyse, biz hikâyemize dönelim.

Çok sıcak bir gündü. ... menziline üç verst kala çiselemeye başlayan yağmur, az sonra öyle bir sağanağa çevirdi ki, tepeden tırnağa ıslandım. Menzile vardığımda ilk işim üstümü başımı değiştirmek, ikincisi de çay istemek oldu. Menzil bekçisi:

— Hey, Dunya! diye seslendi, semaveri hazırla, biraz da kaymak getir.

Bu sözler üzerine, bölmenin arkasından on dört yaşlarında bir kız çıkarak sofaya doğru koştu. Güzelliği gözlerimi kamaştırmıştı.

— Kızın mı? diye sordum.

Menzil bekçisi, onuru okşanmış bir tavırla:

— Evet, dedi. Öyle akıllı, öyle beceriklidir ki, tıpkı rahmetli anası...

Bunu söyledikten sonra benim seyahat belgemi işlemeye başladı. Bense onun gösterişsiz fakat derli toplu evini süsleyen tabloları seyretmeye koyuldum. Bunlar *Hayırsız Oğul*'un* hikâyesini canlandırıyorlardı. İlk tabloda başında takkesi, sırtında gecelik entarisiyle nur yüzlü bir ihtiyar, duasını üstünkörü dinleyip para kesesini hırsla kapan tedirgin bir delikanlıyı uğurluyordu. Öteki tabloda, genç adamın yaşadığı batakhane hayatı parlak renklerle canlandırılmıştı. Delikanlı çevresi sahte dostlarla, düşük kadınlarla kuşatılmış olarak bir masa başında otururken gösterilmişti burada. Sonraki tabloda varını yoğunu tüketen genç adam sırtında yırtık pırtık giysiler, başında üç köşeli bir kasket, domuz güdüyor, onlarla aynı kaptan yemek yiyordu. Yüzünde derin bir keder ve pişmanlık okunmaktaydı. Son tabloda, hayırsız oğlun yeniden baba ocağına dönüşü gösterilmişti. İyi yürekli ihtiyar, başında aynı takke, sırtında aynı gecelik entariyle onu karşılamaya koşuyor, hayırsız oğul babasının önünde diz çöküyordu. Tablonun arka planında ise besili bir danayı boğazlayan aşçıyla, hizmetçilere şenliğin nedenini soran büyük kardeş gösterilmişti. Her tablonun altında o tabloya uygun Almanca şiirler yazılıydı. Kınaçiçeği saksıları, alacalı bulacalı bir örtüyle kaplı karyola ve o gün orada gördüğüm şeylerin tümüyle birlikte hâlâ hatırımdadır. Elli yaşlarında bir adam olan ev sahibinin kendisi de canlılığı, dinçliği, üzerinde rengi atmış kurdelelere asılı üç madalya bulunan uzun yeşil ceketiyle, bugünmüş gibi gözlerimin önündedir.

Ben henüz yaşlı arabacımın parasını vermeye vakit bulamadan Dunya semaverle döndü. Üzerimde bıraktığı etkiyi bir anda sezmişti küçük çapkın. İri, mavi gözlerini yere indirdi. Bir iki şey söyledim. Her şeyden haberli bir genç kız gibi ürküp sıkılmadan konuştu benimle. Babasına bir bardak

---

Hayırsız Oğul: Bir İncil hikâyesinden. – ç.n.

punç, Dunya'ya da bir fincan çay sundum. Sanki kırk yıllık ahbaplarmışız gibi sohbete daldık.

Atlar koşulalı çok olmuştu. Ama ben menzil bekçisinden ve kızından ayrılmak istemiyordum hâlâ. Sonunda vedalaştık. Menzil bekçisi bana iyi yolculuklar diledi. Kız arabaya kadar benimle geldi. Sofada durup bir öpücük istedim. Razı oldu...

Bu işle uğraşalı beri yığınla öpücük alıp vermişliğim vardır. Ama hiçbirisinin bunun kadar uzun, bunun kadar tatlı bir anısı kalmadı bende.

Birkaç yıl sonra olaylar yine aynı posta yoluna, aynı yerlere sürükledi beni. Aklıma yaşlı menzil bekçisinin kızı geldi. Onu yeniden göreceğimi düşünerek sevindim. Fakat bir yandan da menzil bekçisinin belki de bir başka yere atanmış olabileceğini, Dunya'nın belki de evlendiğini düşünüyordum. İkisinden birinin ölmüş olabileceğini de aklımdan geçirerek ... menziline kederli bir önseziyle ulaştım.

Atları evin önünde bırakıp odaya girdiğimde, hayırsız oğlun hikâyesini canlandıran tabloları hemen tanıdım. Masa ve karyola eski yerlerindeydi. Fakat pencerelerdeki saksılar kaldırılmıştı. Bir köhneliğin, bir bırakılmışlığın izleri okunuyordu her yanda. Menzil bekçisi gocuğunu üstüne çekmiş uyuyordu. Benim içeri girişim üzerine uyanıp doğruldu. Bu Samson Vyrin olmasına Samson Vyrin'di ya, o kadar çökmüştü ki şaşıp kaldım. O benim seyahat belgemi işlerken ağarmış saçlarını, çoktandır ustura değmemiş yüzündeki derin kırışıkları, kamburlaşmış sırtını gözden geçiriyordum. Dinç bir adamın üç, bilemedim dört yıl içinde böyle yıkık bir ihtiyar olup çıkmasına şaşmamak elde değildi.

— Tanıdım mı beni? diye sordum, seninle eski dostuz biz.

Kaşlarını çatarak:

— Olabilir, dedi. Büyük bir yoldur burası. Çok yolcu gelip geçti bu menzilden.

— Dunya nasıl? diye sordum.

İhtiyar büsbütün somurtarak:

— Allah bilir, diye yanıtladı.

— Yoksa evlendi mi? dedim.

İhtiyar, sorumu duymazlıktan gelerek seyahat belgemi fısıltıyla okumaya devam etti. Ben de soru sormayı bıraktım, çay istedim. Adamakıllı meraklanmıştım. Biraz punç içerse, ihtiyar dostumun dilinin çözüleceğini umuyordum.

Yanılmamışım. İhtiyar, kendisine uzattığım bardağı geri çevirmedi. İçkiyi görünce yüzünün ışıdığını fark ettim. İkinci bardakta dili çözüldü. Beni ya anımsadı ya da anımsar göründü. O zamanlar çok etkisinde kaldığım, üzerinde çok düşündüğüm hikâyesini anlattı.

— Demek Dunya'mı tanıyorsunuz siz? diye başladı söze. Onu tanımayan var mıydı ki? Dunya, ah Dunya! Ne kızdı o! Herkes hayran kalırdı ona, kimse bir kusur bulamazdı. Baylar kimi zaman mendil, kimi zaman küpe armağan ederlerdi. Yolcular sözüm ona öğlen ya da akşam yemeği yeme bahanesiyle, gerçekteyse onu biraz daha fazla görmek için mola verirlerdi burada. Bir bay ne kadar öfkeli olursa olsun, onu gördü mü yatışır, tatlı tatlı konuşmaya başlardı benimle. İnanır mısınız efendim, haberciler, hatta hükümet habercileri oturur, yarım saat çene çalarlardı onunla. Evin her şeyiydi o. Derler toparlar, çekip çevirir, her şeyin üstesinden gelirdi. Bense, ihtiyar bunak, bakmaya doyamazdım ona. Sevinçten içim içime sığmazdı. Dunya'mı sevmiyor muydum sanki? Yavrumdan bir şey mi esirgiyordum? Mutlu değil miydi sanki? Fakat, kaderden kaçılmıyor. Alnımıza yazılan başımıza geliyor.

Yaşlı adam bu sözü söyledikten sonra, içindeki acıyı ayrıntılarıyla anlatmaya koyuldu. Üç yıl kadar önce bir kış akşamı menzil bekçisi yeni bir deftere çizgi çeker, kız da bölmenin arkasında kendine elbise dikerken, kapıya bir troyka yanaşmış; başında bir Çerkez kalpağı, sırtında asker kaputu

bulunan, omuzu atkılı bir yolcu içeri girerek at istemiş. Atların hepsi de seferde imiş. Bunu işiten yolcu hem sesini hem de kamçısını yükseltmek üzere imiş ki, bu gibi sahnelere alışık olan Dunya hemen bölmenin arkasından fırlayarak, yolcuya bir şeyler yemek isteyip istemediğini sormuş. Dunya'nın ortaya çıkışı her zamanki etkisini göstermekte gecikmemiş, yolcunun öfkesi geçmiş. Atlar gelinceye kadar beklemeye razı olarak, bir akşam yemeği ısmarlamış. Islak tüylü kalpağını çıkarıp, atkısını çözüp, silkinerek kaputunu sırtından atınca genç, kara bıyıklı, boylu boslu bir hafif süvari sabayı çıkmış ortaya. Menzil bekçisinin yanında bir yere oturarak, onunla ve kızıyla sohbete dalmış. Akşam yemeği hazırlanmış. Bu arada atlar da gelmiş. Menzil bekçisi, yiyecek bile verilmeden atların bir an önce yolcunun arabasına koşulmasını emredip, içeri girdiğinde genç adamı kanepe üzerinde hemen hemen yarı baygın yatarken bulmuş. Birdenbire fenalaştığını, başının çok ağrıdığını, yola çıkacak durumda olmadığını söylemiş hafif süvari subayı... Ne yaparsın? Menzil bekçisi kendi yatağını ona vermiş. Hasta iyileşmeyecek olursa, ertesi gün S... kentinden doktor getirilmesi kararlaştırılmış.

Ertesi gün hafif süvari subayı daha da kötüleşmiş. Uşağı doktor getirmek üzere ata binip gitmiş. Dunya, hastanın başına sirkeyle ıslatılmış bir bez bağlayarak, elinde dikişi, yatağının başucuna oturmuş. Menzil bekçisi oradayken hasta durmadan inliyor, hemen hemen hiç konuşmuyormuş. Bununla birlikte iki fincan kahve içmiş ve öğle yemeği hazırlanmasını istemiş. Dunya onu yalnız bırakmıyormuş. Hasta durmadan bir şeyler içmek istiyor, Dunya da ona bir maşrapayla kendi hazırladığı limonatayı götürüyormuş. Fakat delikanlı sadece dudaklarını maşrapaya değdirmekle yetiniyor ve her seferinde de güçsüz eliyle teşekkür anlamında Dunya'nın elini sıkıyormuş. Doktor öğleye doğru gelmiş. Hastanın nabzını dinleyip onunla önce Almanca konuşmuş, sonra

da Rusça olarak dinlenmesi gerektiğini, yola iki gün sonra çıkabileceğini bildirmiş. Hafif süvari subayı, vizite ücreti olarak yirmi beş ruble ödeyip doktoru yemeğe buyur etmiş. Birlikte büyük bir iştahla yemek yiyip bir şişe şarap yuvarladıktan sonra, birbirlerinden çok hoşnut olarak ayrılmışlar.

Aradan bir gün daha geçince hafif süvari subayının bir şeyi kalmamış. Son derece neşeli bir adammış meğer. Dunya'yla, menzil bekçisiyle boyuna şakalaşıp durmuş. Islıkla şarkılar çalıyor, yolcuların seyahat belgelerini menzil defterine işliyormuş. İyi yürekli menzil bekçisi, bu genç adama öylesine ısınmış ki, üçüncü günün sabahı sevimli konuğundan ayrılmak bayağı zor gelmiş kendisine. Günlerden pazarmış. Dunya sabah duası için kiliseye gitmeye hazırlanıyormuş. Hafif süvari subayının arabasını getirmişler. Genç adam yiyecek ve yatak ücretini cömertçe ödemiş, menzil bekçisiyle vedalaşmış. Dunya'yla da vedalaşarak, onu kentin öbür ucunda bulunan kiliseye arabasıyla götürmek istemiş. Dunya duraksamış... Babası:

— Ne korkuyorsun kız, demiş. Efendimiz kurt değil ki seni yesin. Kiliseye kadar arabayla gidiver işte.

Dunya, hafif süvari subayının yanına oturmuş. Subayın uşağı arabacının oturma yerine sıçramış. Arabacının ıslığıyla birlikte atlar dörtnala kalkmışlar.

Zavallı menzil bekçisi kızına nasıl olup da hafif süvari subayıyla birlikte gitmesi için izin verdiğini, hangi akla uyduğunu, nasıl olup da böyle bir sersemlik yaptığını anlayamıyormuş. Aradan yarım saat geçince, yüreği sızım sızım sızlamaya başlamış. Bir ara öylesine kaygılanmış ki, daha fazla dayanamayıp kendisi de kiliseye yollanmış. O kiliseye yaklaştığında halk dağılmaktaymış. Fakat Dunya ne kilise avlusunda, ne de basamaklardaymış. Menzil bekçisi hemen kiliseden içeri girmiş. Papaz mihraptan çıkıyor, zangoç mumları söndürüyor, iki kocakarı bir köşede hâlâ dua ediyorlarmış. Fakat Dunya kilisede yokmuş. Zavallı baba epeyce duraksa-

dıktan sonra zangoca yaklaşarak, kızının sabah duasında bulunup bulunmadığını sormuş. Zangoç, bulunmadığını söylemiş. Menzil bekçisi yarı canlı, yarı ölü eve dönmüş. Tek ümit olarak, Dunya'nın aklına bir gençlik uçarılığıyla bir sonraki menzilde oturan vaftiz anasına kadar gitmesinin esebileceği kalıyormuş. Menzil bekçisi, içini acıtan bir yürek çarpıntısıyla, kızını götüren troykanın dönmesini beklemeye başlamış. Arabacı dönmek bilmiyormuş. Sonunda akşama doğru tek başına ve sarhoş olarak, öldürücü bir haberle dönmüş: "Dunya, hafif süvari subayıyla birlikte bir sonraki menzilden öteye doğru hareket etti."

Yaşlı adam bu mutsuzluğa dayanamamış. Bir gün önce genç düzenbazın yattığı yatağa atmış kendini. Olayları bir bir gözlerinin önüne getirince, hastalığın da yalan olduğunu anlamış. Zavallı adam şiddetli bir hummaya yakalanmış. Onu S... kentine götürüp, yerine geçici olarak bir başkasını atamışlar. Kendisini tedavi eden doktor, hafif süvari subayına gelen aynı doktormuş. Menzil bekçisine, genç adamı sapasağlam bulduğunu, onun kötü niyetini daha o zaman sezdiğini, fakat kamçılanmaktan korktuğu için sustuğunu söylemiş. Alman doktorun sözleri; ister gerçek olsun isterse ileri görüşlülüğüyle övünmek için söylenmiş olsun, zavallı hastanın yarasına hiç de merhem olmamış. Menzil bekçisi biraz iyileşir iyileşmez, S... kenti menzil müdüründen iki ay izin alarak ne yapmak istediğini hiç kimseye çıtlatmadan kızını bulmak için yola düşmüş. Genç adamın hafif süvari yüzbaşısı Minski olduğunu, Smolensk'ten Petersburg'a gittiğini seyahat belgesinden biliyormuş. Dunya'yı götüren arabacının söylediğine göre, kız kendi isteğiyle gidiyor görünmesine rağmen yol boyunca hep ağlamış. Menzil bekçisi: "Kim bilir, yolunu yitirmiş kuzucuğumu belki de döndürürüm yuvasına" diye düşünüyormuş. Bu düşünceyle Petersburg'a vararak, eski meslek arkadaşlarından emekli bir erbaşın İzmaylov alayı yakınlarındaki evinde konaklayarak araştırmaları-

na başlamış. Hafif süvari yüzbaşısı Minski'nin, Petersburg'da Demutov Oteli'nde kalmakta olduğunu öğrenmiş çok geçmeden. Oraya gitmeye karar vermiş.

Sabahleyin erkenden otelin sofasına gelerek, efendilerine, eski bir askerin kendisiyle görüşmek istediğini haber vermelerini rica etmiş. Kalıba geçirilmiş çizmeleri temizlemekte olan emir eri, yüzbaşının uyumakta olduğunu, saat on birden önce kimseyi kabul etmediğini bildirmiş. Menzil bekçisi otelden ayrılarak, söylenen saatte yeniden oraya dönmüş. Onu bu kere sırtında robdöşambr, başında kadifeden kırmızı bir külahla Minski'nin kendisi karşılamış.

— Ne istiyorsun kardeş? diye sormuş.

İhtiyarın içi bir tuhaf olmuş, gözleri yaşarmış. Ağzından titrek bir sesle sadece:

— Efendimiz!.. Tanrısal bir lütufta bulununuz!.. sözleri dökülmüş.

Minski ihtiyara şöyle bir bakar bakmaz yüzünü ateş basmış, elinden tutarak yazı odasına götürmüş onu, kapıyı kilitlemiş. İhtiyar:

— Efendimiz!.. Olanla ölüme çare bulunmaz, fakat hiç olmazsa zavallı Dunya'mı geri verin bana. Hevesinizi aldınız artık. Ona boşu boşuna kıymayın, diye sürdürmüş sözlerini. Genç adam büyük bir şaşkınlık içinde:

— Olan oldu bir kere, demiş. Sana karşı suçluyum. Senden özür dileyebildiğim için de memnunum. Fakat Dunya'yı bırakmayacağımı bilmelisin. Sana şeref sözü veriyorum, mutlu olacak o. Sen onu ne yapacaksın? Seviyor beni. Eski yaşamını da unuttu. Ne sen, ne de o, olanları unutamazsınız artık! Genç adam bunları söyledikten sonra ihtiyarın kol yenine bir şeyler sokuşturmuş, kapıyı açmış ve menzil bekçisi neye uğradığını anlayamadan kendini sokakta bulmuş.

Uzun bir süre hiçbir şey yapmadan öylece kalmış. Sonra kol yeninde gördüğü bir kâğıt tomarını çekip çıkarmış. Bu birkaç tane buruşuk, ellilik banknotmuş. İhtiyarın gözleri öf-

ke yaşlarıyla dolmuş bu kez! Kâğıt parçalarını bir topak oluncaya kadar avucunda sıkıp yere fırlatmış, öfkeyle ezdikten sonra birkaç adım atmış. Sonra duraklamış, bir süre düşünüp geri dönmüş... Fakat kâğıt rublelerin yerinde yeller esiyormuş. İyi giyimli genç bir adam menzil bekçisini görünce, bir arabaya doğru koşarak çabucak binmiş, "Çek!.." diye bağırmış. Menzil bekçisi adamın arkasından koşmamış. Evine, menziline dönmeye karar vermiş. Fakat Dunya'sını hiç olmazsa bir kere daha görmek istiyormuş. Bu nedenle iki gün sonra yeniden Minski'ye gitmiş. Fakat emir eri sert bir tavırla, yüzbaşının kimseyi kabul etmediğini söyleyerek ihtiyarı göğüsleye göğüsleye sofadan çıkarmış, kapıyı yüzüne çarpmış. Menzil bekçisi beklemiş, beklemiş, sonra uzaklaşmış oradan.

Aynı günün akşamı *Vse-Skorb-yaşçiye** Kilisesi'nden, akşam duasından çıktıktan sonra Liteynaya Caddesi'nde yürürken, şık bir gezinti arabası hızla geçmiş yanı başından. Menzil bekçisi, Minski'yi tanımış. Gezinti arabası üç katlı bir evin karşısında, tam kapı önünde durmuş, hafif süvari subayı koşarak içeri girmiş. O anda menzil bekçisinin kafasında sevinçli bir düşünce parlamış. Geri dönüp, arabanın yanına gelerek:

— Kimin bu araba kardeş, diye sormuş, Minski'nin mi?

Arabacı:

— İyi bildin, demiş. Ne istiyorsun?

— Senin efendi, Dunya'sına bir pusula gönderdi de onu verecektim. Fakat Dunya nerede oturuyordu unuttum.

— İşte burada oturuyor, ikinci katta. Fakat sen pusulayı getirmekte geciktin kardeş. Beyin kendisi de onun yanında şimdi.

Menzil bekçisi anlatılmaz bir yürek çarpıntısıyla:

Bogomater Vseh-Skorbyaşçih: Bütün acı çekenlerin Meryem Anası. – ç.n.

— Zararı yok, diye karşılık vermiş. Yardımına teşekkür ederim. Ben şu görevimi yerine getirivereyim yine de.

Bu sözleri söyleyip merdivenleri tırmanmış. Kapı kapalıymış. Çıngırağı çekmiş. Ona hiç geçmiyormuş gibi görünen birkaç bekleme saniyesinden sonra anahtarın kilitte döndüğünü işitmiş, kapı açılmış. Karşısına çıkan hizmetçi kıza:

— Avdotya Samsonovna burada mı oturuyor? diye sormuş.

Genç kız:

— Burada oturuyor, demiş. Ne yapacaksın onu?

Menzil bekçisi karşılık vermeden salona dalmış. Hizmetçi kız arkasından:

— Durun, durun! Avdotya Samsonovna'nın yanında konuklar var, diye bağıradursun, o ileriye doğru yürümüş. İlk iki karanlık odadan sonraki üçüncü odada ışık varmış. Menzil bekçisi odanın açık kapısı önüne gelerek orada durmuş. Gerçekten çok güzel döşenmiş olan bu odada Minski düşünceli bir tavırla oturuyormuş. Dunya göz kamaştırıcı son moda giysiler içinde, İngiliz eyeri* üstünde bir leydi gibi Minski'nin koltuğunun bir kıyısında oturmaktaymış. Genç kız, Minski'nin kara saçlarının kıvırcıklarını sedef gibi parmaklarına dolayarak, sevgi dolu gözlerle bakıyormuş delikanlıya. Zavallı menzil bekçisi kızını hiçbir zaman bu kadar güzel görmemişmiş. Elinde olmaksızın bakakalmış ona. Genç kız başını kaldırmadan:

— Kim var orada? diye seslenmiş.

Menzil bekçisi sesini çıkarmamış. Dunya karşılık alamayınca başını kaldırıp bakmış ve bir çığlık kopararak halının üzerine yuvarlanmış. Korkan Minski, kızı kaldırmak üzere yerinden fırladığında kapı önünde duran menzil bekçisini görünce, Dunya'yı bırakıp öfkeden tir tir titreyerek yaşlı adama yaklaşmış. Dişlerini gıcırdatarak:

---

* İngiliz eyeri: Kadınlar için yapılmış, üstüne yan binilir eyer. – ç.n.

— Ne istiyorsun sen? demiş. Eşkıya gibi sinsi sinsi ne dolaşıp duruyorsun peşimde? Yoksa beni boğazlamak mı istiyorsun? Defol!

Bunları söyleyip güçlü pençesiyle menzil bekçisinin yakasına yapışmış, kapı dışarı etmiş adamı.

İhtiyar, kaldığı eve dönmüş. Dostu, mahkemeye başvurmasını öğütlemiş. Fakat o bir süre düşündükten sonra olumsuz anlamda elini sallamış, geri dönmeye karar vermiş. İki gün sonra da Petersburg'dan ayrılarak menziline doğru yola koyulmuş, eski görevine başlamış.

Menzil bekçisi, şöyle tamamladı sözlerini:

— İşte üç yıldır, en küçük bir haberini bile alamadan Dunya'sız yaşıyorum. Ölü mü, diri mi, Tanrı bilir artık. Her şey olur. Rasgele bir çapkının, baştan çıkarıp bir süre oyalandıktan sonra fırlatıp attığı ne ilk ne de son kızdır o. Petersburg'da yığınla var bu gencecik ahmaklardan. Bugün atlaslar, kadifeler içindeler. Yarın bakarsın bir meyhane serserisiyle birlikte sokaklarda sürtüyor. Kimi zaman Dunya'nın da böyle bir felakete uğramış olabileceğini düşünüyorum da, elimde olmaksızın günaha giriyor, o duruma düşmektense ölmüş olmasını diliyorum.

İhtiyar dostumun –Dmitrev'in o çok güzel baladındaki çalışkan Terentyiç gibi– tablosu yapılmaya değer bir tavırla, ceketinin eteğiyle sildiği gözyaşlarının sık sık kestiği hikâyesi buydu işte. Gerçi bu gözyaşları, biraz da hikâyeyi anlattığı sürece yuvarladığı beş bardak punçtan ileri geliyordu ama yine de içim bir tuhaf oldu. Ayrıldıktan sonra da uzun bir süre ihtiyar menzil bekçisini unutamadım. Zavallı Dunya aklımdan çıkmadı...

Geçenlerde ... ilçesinden geçerken, dostumu anımsadım. Onun bekçilik yaptığı menzilin kaldırıldığını söylediler. Menzil bekçisinin yaşayıp yaşamadığı konusunda kimsenin doğru dürüst bir şey bildiği yoktu. Yabancısı olmadığım yerlere kendim gitmeye karar verdim. Menzil dışından bir araba kiralayarak N... köyüne yollandım.

Mevsim sonbahardı. Gökyüzü kül renkli bulutlarla örtülüydü. Soğuk bir rüzgâr, karşılaştığı ağaçlardan kopardığı kızarmış ve sararmış yaprakları sürükleyerek, biçilmiş tarlalar üzerinden esiyordu. Köye güneş batarken girip, tam menzil bekçisi kulübesinin önünde durdum. Bir zamanlar zavallı Dunya'nın beni öptüğü sofaya çıkan şişman bir kadın, sorularımı, menzil bekçisinin bir yıl önce öldüğünü, evde şimdi bir bira yapımevi sahibinin oturduğunu, kendisinin de bu adamın karısı olduğunu söyleyerek yanıtladı. Buralara kadar boşu boşuna gelmiş olmama ve hiç yoktan harcadığım yedi rubleye canım sıkılmıştı... Bira yapımcısının karısına:

— Niçin öldü acaba? diye sordum.

Kadın:

— Niçin olacak anacığım, ayyaşlıktan, diye karşılık verdi.

— Nereye gömüldüğünü biliyor musunuz?

— Köy dışındaki mezarlığa, rahmetli karısının yanına.

— Birisi beni oraya kadar götürebilir mi acaba?

— Niye götürmesin! Hey, Vanka! Bırak artık şu kediyle oynamayı. Bayı mezarlığa kadar götür de menzil bekçisinin mezarını gösteriver.

Bu sözler üzerine kızıl saçlı, bir gözü kör, üstü başı yırtık bir çocuk bana doğru koştu, az sonra köyün dışına çıktık. Yolda giderken ona:

— Sen rahmetliyi tanır mıydın? diye sordum.

Çocuk:

— Nasıl tanımam! dedi. Bana ağaçtan düdük yapmasını öğretmişti. Kimi zaman meyhaneden çıktığında (Allah rahmet eylesin!) bütün çocuklar peşine takılır, "Dede! Dede! Bize ceviz ver!" diye bağırırdık. O da hepimize ceviz dağıtırdı. Zaten çoğu zaman bizimle oynardı.

— Peki gelip geçen yolculardan onu soran oluyor mu hiç?

— Şimdilerde buralardan gelip geçen azdır. Arada bir ilçe meclisinden biri uğrar ya, onların da ölülerle alışverişi yoktur. Bak aklıma geldi, yazın buradan geçen bir bayan, ihtiyar menzil bekçisini sorduydu da, mezarına kadar geldiydi hatta!

Merakla:

— Nasıl bir bayandı bu? diye sordum.

Çocuk:

— Çok güzel bir bayandı, dedi. Altı atlı arabasında üç çocuğuyla, bir süt ninesiyle, bir de kara bir finoyla seyahat ediyordu. İhtiyar menzil bekçisinin öldüğünü duyunca ağlamaya başladı. Çocuklarına:

— Siz uslu uslu oturun, ben mezarlığa kadar gideceğim, dedi.

Ben onu götürmek için ortaya atılmıştım ki, Bayan:

— Ben yolu biliyorum, dedi.

Bana da beş gümüş kapik verdi. Böyle iyi bir bayandı işte!

Mezarlığa geldik. Çevresinde bir çit bile bulunmayan tahta haçlarla kaplı, çıplak, ağaçsız bir yerdi burası. Hayatımda bundan daha iç karartıcı mezarlık görmedim.

Çocuk, üzerinde bakır bir tasvir bulunan kara bir haçın saplı olduğu bir kum yığınına sıçrayarak:

— İşte ihtiyar menzil bekçisinin mezarı, dedi.

— O bayan da geldi mi buraya? diye sordum.

Vanka:

— Geldi, dedi. Uzaktan izliyordum onu. Buraya uzandı, uzun zaman öylece kaldı. Sonra köye dönerek papazı çağırttı, para verip gitti. Bana da beş gümüş kapik vermişti. Çok iyi bir bayandı.

Ben de bir beş kapiklik verdim çocuğa. Buraya gelişime de, harcadığım yedi rubleye de acımıyordum artık.

Köylü Genç Bayan

Güzelim, ne giyersen giy yaraşır sana.

Bogdanoviç

Ücra illerimizden birinde İvan Petroviç Berestov adında bir derebeyinin çiftliği bulunmaktaydı. Kendisi gençliğinde muhafız birliklerinde çalışmış, 1797 yılı başlarında işten el çekerek köyüne gelmiş, o gün bugündür de oradan ayrılmamıştı. Soylu fakat yoksul bir ailenin kızı olan karısı, o, çiftliğin uzak topraklarında avlanmaktayken, doğum sırasında ölmüştü. Çiftlik işleri çok geçmeden acısını unutturdu Berestov'a. Planını kendisinin hazırladığı bir ev yaptırdı. Bir çuha dokuma fabrikası kurdu. Gelirini üç katına çıkardı ve bölgenin en akıllı adamı saymaya başladı kendini. Ailecek ve köpekleriyle birlikte Berestov'a konukluğa gelen komşuların da bu konuda ona karşı çıktıkları yoktu zaten. İş günleri pamuklu kadifeden bir ceketle dolaşır, tatil ve bayramlardaysa kendi yapımı çuhadan uzun bir ceket giyerdi. Giderlerini deftere kendisi işler, *resmi gazete* dışında hiçbir şey okumazdı. Onu biraz gururlu bulurlardı ama genellikle herkesçe sevilirdi. Arasının iyi olmadığı tek kişi, en yakın komşusu Grigori İvanoviç Muromski idi. Muromski gerçek bir Rus beyiydi. Servetinin çoğunu Moskova'da batırmış, bu arada dul kalmış, elindeki son köye postu sermişti. Başka türlü de

olsa, hoppalığını burada da elden bırakmıyordu. Hemen hemen elinde avucunda kalan bütün parasını, bir İngiliz bahçesi yaptırma uğrunda tüketti. At bakıcılarını İngiliz jokeyler gibi giydiriyordu. Kızının bir İngiliz mürebbiyesi vardı. Tarlalarını İngiliz yöntemiyle sürüp ekiyordu. Fakat:

YABANCI YÖNTEMLE RUS BUĞDAYI YETİŞMEZ

Giderlerini büyük ölçüde azaltmasına rağmen Grigori İvanoviç'in geliri bir türlü artmıyor, o da köyde bile yeni yeni borçlara girmenin yolunu buluyordu. Aptal bir adam sayılmazdı bununla birlikte. Çünkü il derebeyleri içinde, çiftliğini Vârisler Kurulu'na rehine koymayı ilk olarak akıl eden oydu. O zamanlar için çok karışık, cesaret isteyen bir işti bu. Grigori İvanoviç'i ayıplayanlar içinde en sert davrananı Berestov'du. Her türlü yenilikten nefret etmek başlıca özelliğiydi onun. Komşusunun anglomanisinden söz ederken mutlaka çileden çıkar, onu eleştirmek için hiçbir fırsatı kaçırmazdı. Diyelim ki, bir konuğuna arazisini gezdiriyor. İyi bir çiftlik yöneticisi olduğu konusundaki övgüler karşısında kurnaz kurnaz gülerek:

— Doğrusu efendim, derdi, komşum Grigori İvanoviç'inkilere pek benzemez benim işler. Bu kim, İngiliz yöntemiyle sermayeyi kediye yüklemek kim! Rus yöntemi kullanarak geçinip gidiyoruz işte.

Bu ve buna benzer şakaları bire bin katarak ve açıklamalarda bulunarak Grigori İvanoviç'e ulaştırmak için komşular ellerinden geleni ardlarına komazlardı. Anglomanın bu eleştiriler karşısındaki tavrıysa, bizim gazete yazarlarımızınkinden farklı değildi pek. Bunları duydukça cinleri tepesine çıkar, Zoile'ini* ayı ve görgüsüz adam diye adlandırırdı.

Zoile: Yunan dilci ve eleştirmen. İsa'dan önce 4. yüzyılda yaşamış, yaptığı çok sert Homeros eleştirileriyle ün kazanmıştır. – ç.n.

Berestov'un oğlu, köye, babasının yanına geldiğinde, iki komşu derebeyi arasındaki ilişkiler böyleydi işte. ... üniversitesinde öğrenim görmüş olan delikanlı orduya girmek istiyor, fakat babası razı olmuyordu buna. Genç adam ise sivil bir devlet görevinde çalışacak yetenek görmüyordu kendinde. İkisi de birbirlerinin düşüncelerini değiştiremediklerinden, genç Aleksey, ne olur ne olmaz diye bıyık bırakmakla birlikte* bir süre için çiftlikte oturmaya karar verdi.

Aleksey yakışıklı, yiğit bir delikanlıydı gerçekten de. Biçimli endamının hiçbir zaman subay üniformasına bürünmemesi, at üstünde salınacak yerde, gençliğini birtakım evraklarla boğuşarak geçirmesi, acınacak bir şey olurdu doğrusu. Avlanırken yola ize bakmadan en önde dörtnala at koşturduğunu gören komşular, bu delikanlının hiçbir zaman işe yarar bir büro şefi olamayacağında hemfikirlerdi. Genç kızlar ona bakmadan edemezler, arada bir de hayran hayran seyre dalarlardı. Fakat Aleksey'in pek aldırdığı yoktu onlara. Kızlar da bu duygusuzluğun bir gönül yarasıyla ilgili olduğu sonucuna varmışlardı. Gerçekten de delikanlının bir mektıbundan kopya edilen şu adres elden ele dolaşmaktaydı: *Moskova'da, Aleksevski Manastırı karşısında bakırcı Savelyev'in evinde Akulina Petrovna Kuroçkina'ya. Bu mektubumun A.N.R.ye verilmesini derin saygılarımla rica ederim.*

Köylerde yaşamamış olan okuyucularım, bu taşralı genç kızların ne tatlı yaratıklar olduklarını bilemezler! Açık havada, bahçelerindeki elma ağaçlarının gölgesinde yetişen bu kızlar, dünya ve hayat hakkındaki bilgilerini kitaplardan edinirler. Yalnızlık, özgürlük ve okuma, bizim kentli dilberlerimize yabancı olan duyguları ve tutkuları erkenden geliştirir onlarda. Taşralı bir genç kız için bir araba çıngırağının sesi, serüven demektir. Yakın bir kente yapılan gezi, hayatın bir

---

* O devirde Rusya'da ordu mensupları arasında bıyık bırakma geleneği vardı. – ç.n.

dönüm noktası olarak kabul edilir. Bir konuğun ziyareti, çok uzun, kimi zaman bütün bir hayat boyunca silinmeyen anılar bırakır.

Onların bazı tuhaflıklarıyla eğlenmekte, hiç kuşkusuz, özgürdür herkes. Ama olaylara üstünkörü bakan bir gözlemcinin alayları, bu genç kızlara özgü başlıca erdemler olan karakter üstünlüğünü; ve Jean-Paul'un kanısınca, onsuz insan büyüklüğünden söz edilemeyecek olan *kişisel özgünlüğü* (*individualité*) ortadan kaldıramaz. Başkent kadınları onlardan çok daha iyi eğitim görmüş olabilirler. Fakat sosyete hayatı, kısa zamanda kişiliklerini törpüler ve ruhları, tıpkı başlarındaki serpuşlar gibi basmakalıplaşır. Yargılama ya da ayıplama amacıyla söylemiyorum bu sözleri. Fakat çok eski bilgelerden birinin dediği gibi: *Nota nostra manet.**

Aleksey'in genç kızlarımız çevresinde yaratacağı etkinin derecesi kolaylıkla gözönüne getirilebilir. Mahzun, düş kırıklığına uğramış bir gençle ilk kez karşılaşıyorlar; ilk kez bir insan, kaybolmuş mutluluklardan, zehirlenmiş bir gençlikten söz ediyordu onlara. Üstelik, üzerinde bir kurukafa resmi bulunan kara bir yüzük taşıyordu parmağında delikanlı. O ilde son derece yeni şeylerdi bunlar. Kızlar Aleksey için deli divane oluyorlardı.

Fakat onunla herkesten çok bizim anglomanın genellikle Besti diye çağırdığı kızı Liza ilgileniyordu. Babaları birbirlerine gidip gelmiyorlardı. Kız Aleksey'i görmemişti henüz. Oysa bütün komşu kızların tek konusu Aleksey'di. Liza on yedi yaşındaydı. Esmer ve çok sevimli yüzüne canlılık veren kara gözleri vardı. Tek çocuk olduğu için bir dediği iki edilmeden büyütülmüştü. Oynaklığı ve bitmek tükenmek bilmez şeytanlıklarıyla babasını kendisine hayran ediyor, fakat mürebbiyesi Miss Jackson'ı ümitsizliğe düşürüyordu. Miss

---

* Düşüncemiz gücünü korumaktadır. – R.y.n.

Jackson kurallara sıkı sıkıya bağlı, yüzüne pudra süren, kaşlarına rastık çeken *Pamela*'yı yılda iki kez yeni baştan okuyan, bütün bunlara karşılık yılda bin ruble alıp *şu barbar Rusya*'da can sıkıntısından patlayan kırklık bir kızdı.

Liza'nın Nastya adında bir oda hizmetçisi vardı. Küçük hanımdan biraz daha büyük olmasına rağmen uçarılıkta ondan aşağı kalmazdı. Lisa onu çok sever, bütün sırlarını ona açar, şeytanlıklarını onunla birlikte tasarlardı. Kısaca söylersek, Fransız trajedisindeki herhangi bir gözde kadar önemli bir kişiydi Priluçino köyünde o.

Bir gün Nastya, küçük hanımını giydirirken:

— İzin verirseniz konukluğa gideceğim bugün, dedi.

— Olur. Ama nereye?

— Tugilova'ya. Berestovlara. Aşçının karısının isim günü imiş. Kadın dün gelip bizi yemeğe çağırdı.

Liza:

— Bak hele! dedi. Efendiler kavgalı, hizmetçiler birbirlerini yemeğe çağırıyorlar.

Nastya:

— Efendilerden bize ne! diye karşılık verdi. Zaten ben sizinim, babanızın değil! Hem siz Berestov'un oğluyla kavga etmediniz ki. Eğer ihtiyarların pek hoşuna gidiyorsa, bırakın dövüşsünler.

— Aleksey Berestov'u görmeye çalışsana Nastya. Sonra güzelce anlatırsın bana; yakışıklı mı, huyu suyu nasıl?

Nastya bunu yapacağına söz verdi. Liza bütün gün sabırsızlık içinde dönüşünü bekledi onun. Akşamleyin Nastya geldi. Odaya girerken:

— Eh, Lizaveta Grigoryevna dedi, gördüm genç Berestov'u. Hem de iyice seyrettim. Bütün gün birlikteydik.

— Nasıl oldu bu? Anlat, bir bir anlat.

— Emredersiniz hanımcığım. Ben, Anisya Yegorovna, Nenila, Dunka, hep birlikte gittik oraya.

— Peki peki, anladım, sonra ne oldu?

— Azıcık sabredin de sırasıyla anlatayım hanımcığım. Efendime söyleyeyim, tam da yemek zamanıymış. Oda tıka basa insan doluydu. Kolbinskiler, Zaharyevskiler, kâhya kadınla kızları, Hlupinskiler hep oradaydı.

— Peki, peki anladım! Ya Berestov, Berestov orada değil miydi?

— Durun da anlatayım hanımcığım. Efendime söyleyeyim, hep birlikte masaya oturduk. Kâhya kadın başköşeye kuruldu, ben de onun yanına. Kâhya kadının kızları surat asmasınlar mı! Hıh. Sanki pek umurumdaydı da...

— Ah Nastya, bu bitmek tükenmek bilmez ayrıntılarla o kadar can sıkıcısın ki!

— Fakat siz de o kadar sabırsızsınız ki! İşte efendime söyleyeyim, sofradan kalktık... Fakat sofra başında tam üç saat oturmuştuk... Yemek de öylesine güzeldi ki. Mavi, kırmızı, çizgili keşkülüfukaralar... Uzatmayayım, sofradan kalkıp bahçeye, elim sende oynamaya çıktık. İşte genç bey o zaman göründü.

— Söyledikleri kadar yakışıklı mı gerçekten?

— Hem de nasıl! Çok güzel bir delikanlı doğrusu. Boylu boslu, al yanaklı...

— Sahi mi? Bense solgun benizli sanıyordum onu. Peki sonra? Nasıl bir adam? Hüzünlü, düşünceli bir görünüşü var değil mi?

— Siz ne diyorsunuz? Ömrümde böyle azgın delikanlı görmedim ben. Bizimle elim sende oynamaya kalktı.

— Sizinle elim sende oynamak mı! Olamaz!

— Niye olmasınmış! Hem neler neler yaptı daha başka! Yakaladığını öptü!

— Müsaadenle Nastya, uyduruyorsun.

— Müsaadenizle, uydurmuyorum hanımcığım. Elinden zor kurtuldum ben. Söylediğim gibi, bütün gün bizimleydi.

— Fakat nasıl olur? Âşık olduğunu, kimseye yüz vermediğini söylüyorlar.

— Onu bilmem hanımcığım ama bana pek yüz verdi doğrusu. Tanya'ya da öyle. Kâhya kadının kızına da bakıp durdu. Söylemesi ayıp, hiç kimseyi gücendirmedi. Böyle bir çapkın işte!

— Şaşılacak şey! Evde ne diyorlar onun için peki?

— Çok seviyorlar kendisini. Beyin altın gibi kalbi vardır, çok neşeli bir delikanlıdır diyorlar. Tek kötü yanı kızların peşinde gezmeyi pek sevmesiymiş. Fakat bana sorarsanız dert değil, bu da zamanla geçer.

Liza içini çekerek:

— Ah, onu görmeyi nasıl isterdim! dedi.

— Bundan kolay ne var? Tugilova uzak yer değil ki, topu topu üç verst. O yana doğru ister yürüyerek, ister atla bir gezintiye çıkın, hemen görürsünüz onu. Çünkü her sabah erkenden tüfeğini alıp ava çıkıyor.

— Olmaz, iyi değil bu. Peşinde dolaştığımı sanır sonra. Zaten babalarımız da kavgalı olduğu için tanışmamız büsbütün olanaksız... Nastya, dur bakayım! Aklıma ne geldi biliyor musun? Köylü kızı kılığına girerim ben de!

— Niye olmasın? Kalın bir mintan, üstüne de sarafan giyip, korkmadan Tugilova'nın yolunu tutun. Berestov'un gözünden kaçmayacağına garanti veririm.

— Zaten buralılar gibi konuşmasını da çok güzel becerebiliyorum. Ah Nastya, sevgili Nastya! Ne güzel bir buluş bu!

Liza, bu eğlenceli tasarısını mutlaka gerçekleştirmek niyetiyle yatıp uyudu. Ertesi gün de planını uygulamaya girişti. Pazardan kalın keten, mavi renkli kaba pamuklu bez, bakır düğmeler aldırttı. Nastya'nın yardımıyla kendisine bir mintanla bir sarafan biçti. Bütün hizmetçi kızları dikiş işiyle görevlendirdi. Akşamleyin her şey hazırdı. Liza ayna önünde yeni giysilerini ölçünürken, hiçbir zaman bu kadar sevimli olmadığını itiraf etti kendi kendine. Yürürken yerlere kadar eğilip selamlar vererek, çamurdan yapılmış oyuncak ke-

diler gibi başını sallayarak, köylü ağzıyla konuşarak ve gülerken yenleriyle yüzünü kapayarak rolünü tekrarlayıp, Nastya'nın tam bir takdirini kazandı. İşini güçleştiren tek şey, yalınayak yürüme zorunluluğuydu. Bunu bahçede denedi fakat çimenler nazik ayaklarına battı. Kumlara ve çakıllara ise dayanamayacağını anladı. Nastya burada da imdada yetişti. Liza'nın ayaklarının ölçüsünü alıp tarlaya, çoban Trofim'e koşarak, bu ölçüde bir çift örme sandal ısmarladı. Ertesi gün Liza uyandığında şafak sökmemişti daha. Bütün ev henüz uykudaydı. Nastya avlu kapısı dışında çobanı beklemekteydi.

Küçük boru çaldı ve köyün sürüsü beyin evinin avlusunun önünden geçerken küçük alacalı sandalları verip, mükâfat olarak elli kapik aldı ondan. Liza sessizce köylü giysilerine büründü. Nastya'ya fısıltıyla Miss Jackson'a yönelik bazı yönergeler verdikten sonra, arka kapı önündeki taş merdivenden geçerek bostan yoluyla tarlalara doğru koştu.

Şafak sökmeye başlamıştı. Bulutların altın renkli dizisi, saray hademelerinin çarı bekleyişleri gibi güneşi bekliyor gibiydiler. Duru gökyüzü, sabah serinliği, çiğ taneleri, hafif sabah rüzgârı ve kuş cıvıltıları çocuksu bir sevinçle dolduruyordu Liza'nın yüreğini. Genç kız bir tanıdıkla karşılaşmak korkusuyla, koşmuyor da uçuyordu sanki. Babasının yurtluğunun sınırında bulunan koruluğa yaklaşınca yavaşladı. Aleksey'i burada beklemek zorundaydı. Nedenini kendisi de bilmeden yüreği hızla çarpıyordu. Gençlik yaramazlıklarımıza eşlik eden bu korku, onların başlıca güzelliğidir zaten. Liza koruluğun karanlığına daldı. Genç kızı boğuk, dalga dalga bir uğultu karşıladı. Koruluğun sesiydi bu. Sevinci dağıldı. Yavaş yavaş tatlı düşlere kaptırdı kendini. Düşüncelere daldı. Fakat bir ilkbahar günü sabahın altısında korulukta tek başına dolaşan on yedi yaşında bir genç kızın aklından geçenleri tam tamına kim bilebilir? Liza iki yanı yüksek ağaçlarla kaplı yolda işte böylece düşüne düşüne giderken,

ansızın çok güzel bir av köpeği havlayarak ona doğru koştu. Genç kız korkuyla bir çığlık attı. Aynı anda, "*Tout beau, Sbogar ici...*"* diye bir sesleniş duyuldu ve genç bir avcı, çalıları aralayarak ortaya çıktı. Liza'ya:

— Korkma güzelim, dedi. Köpeğim ısırmaz.

Liza kendini toparlayarak durumdan yararlanmasını bildi. Yarı ürkmüş, yarı utanmış bir tavır takınarak:

— Yok bey, dedi. Baksana ne fena köpek. Korkuyorum, bir daha üstüme atılmasın?

O bunları söylerken, Aleksey (okuyucularımız avcıyı tanımışlardır artık) genç köylü kızını tepeden tırnağa süzüyordu. Kıza:

— Eğer korkuyorsan gideceğin yere kadar ben götüreyim seni, dedi. İzin verir misin geleyim seninle?

Liza:

— Sana engel olan mı var? diye yanıtladı. Allahın yolu, isteyen istediği gibi gezer.

— Nereden geliyorsun?

— Priluçino'dan. Demirci Vasili'nin kızıyım ben. Mantar toplamaya gidiyorum. (Liza, sicimle bağlı küçük bir sepet taşıyordu kolunda.) Ya sen bey? Tugilova'dan geliyorsun değil mi?

Aleksey:

— İyi bildin, diye yanıtladı. Küçük beyin uşağıyım ben.

Aleksey, kızla kendi arasında bir eşitlik sağlamak istiyordu böylece. Fakat Liza, delikanlıyı yukarıdan aşağı süzerek güldü:

— Yalan söylüyorsun, dedi. Beni aptal mı sandın? Sen küçük beyin kendisisin.

— Peki, sen nereden biliyorsun bunu?

— Bilmeyecek ne var bunda?

— Vay canına! Söyle de biz de anlayalım hele!

---

* Dur Sbogar, buraya gel... – R.y.n.

— Beyle uşağı birbirinden ayıramayacak mıyız artık. Giyimin kuşamın başka türlü bir kere, sonra bir tuhaf konuşuyorsun, köpeği çağırman bile bizimkine benzemiyor.

Aleksey, gittikçe daha çok hoşlanıyordu kızdan. Güzel köylü kızlarına karşı teklifsiz davranmaya alışık olduğu için kucaklamak istedi onu. Fakat Liza öteye sıçradı ve öyle sert, öyle soğuk bir tavır takındı ki, Aleksey'i hem güldürdü hem de ileri gitmesine engel oldu bu.

Genç kız çok ciddi bir tavırla:

— Eğer ileride dost olmamızı istiyorsanız, kendinizi unutmayın lütfen, dedi.

Aleksey bir kahkaha atarak:

— Sana kim öğretti bu bilgelikleri? diye sordu. Yoksa küçük hanımının oda hizmetçisi, şu benim ahbap, Nastenka mı? Bak hele, bilim hele, ne yollarla yayılırmış meğer.

Liza, rolünü aştığını anlayarak hemen kendini toparladı:

— Sen ne sanıyorsun? dedi. Sanki ben, bey evinde bulunmuyor muyum hiç? Merak etme, her şeyi de bilirim, her şeyden de anlarım. Fakat (diye sürdürdü sözlerini) seninle çene çalmakla mantarlar sepete girmez. Bey, sen kendi yoluna git, ben de kendi yoluma gideyim. Sağlıcakla kal, hadi...

Liza ayrılıp gitmek isterken Aleksey kızı elinden tutup durdurdu:

Liza parmaklarını Aleksey'in elinden kurtarmaya çalışarak:

— Adım Akulina, dedi. Fakat bırakın beni bey. Eve dönme zamanım geldi.

— Eh dostum Akulina; baban demirci Vasili'ye mutlaka konuk geleceğim.

Liza telaşla karşı çıktı:

— Sen ne diyorsun? Allah aşkına böyle bir şey yapayım deme. Eğer küçük beyle baş başa, korulukta çene çaldığımı evden öğrenecek olurlarsa, yandığım gündür. Babam demirci Vasili kemiklerimi kırar.

— Fakat ne pahasına olursa olsun, seninle yeniden görüşmek istiyorum ben.

— Nasıl olsa yine mantar toplamaya geleceğim buraya.

— Fakat ne zaman?

— Hemen yarın.

— Sevgili Akulina, seni öpmek geliyor içimden ama cesaretim yok buna. Öyleyse yarın tam bu saatte burada buluşuyoruz tamam mı?

— Tamam, tamam.

— Beni aldatmayacaksın değil mi?

— Yok, aldatmayacağım.

— Yemin et.

— Kutsal cuma üstüne yemin ederim ki geleceğim yarın.

Gençler birbirlerinden ayrıldılar. Liza ormandan çıktı, tarlayı geçti, bahçeye süzüldü ve hızla, Nastya'nın kendisini beklemekte olduğu çiftlik binasına doğru koştu. Sabırsız gözdesinin sorularını dalgın bir tavırla yanıtlayarak giysilerini değiştirdi ve oturma odasına girdi. Sofra kurulmuş, kahvaltı hazırlanmıştı. Pudrasını çoktan sürmüş, belini bir şarap kadehi gibi sıktıkça sıkmış olan Miss Jackson, yağ sürmek için ince ince ekmek dilimleri kesiyordu. Babası, yapmış olduğu sabah gezintisinden ötürü kızını övdü. "Erken uyanmak kadar sağlığa yararlı bir şey yoktur" dedi. İngiliz magazinlerinden alınma bazı uzun yaşama örnekleri vererek, yüz yılı aşkın yaşayan kimselerin votka kullanmadıklarını, yaz kış şafakla birlikte uyandıklarını belirtti. Liza onu dinlemiyordu. Bu sabahki buluşmada olanları, Akulina'nın genç avcıyla konuşmalarını bir bir aklından geçiriyor, vicdanı genç kızı tedirgin etmeye başlıyordu. Konuşmanın ölçüyü aşmadığı, bu oyunun hiç de önemli sonuçlar doğuracak bir şey olmadığı konusunda boş yere kendisine karşı koyuyor, vicdanının sesi mantığının sesini bastırıyordu. Onu her şeyden daha çok tedirgin eden de,

yarın için vermiş olduğu sözdü. Yeminini tutmamaya dünden hazırdı. Fakat onu boşu boşuna bekleyen Aleksey, demirci Vasili'nin şişman ve çilli kızı gerçek Akulina'yı arayıp bulabilir, böylelikle de Liza'nın bu düşüncesizce yaramazlığı ortaya çıkabilirdi. Bunu düşünerek fena halde korkan Liza, ertesi gün yeniden Akulina olarak koruluğa gitmeye karar verdi.

Aleksey'e gelince, kendisinden geçmiş gibiydi o da. Bütün gün, yeni tanıştığı bu kızı düşündü. Geceleyin de esmer güzelinin hayali düşüne girdi. Tan yeri ağardığında giyinmişti bile. Tüfeğini dolduracak kadar bile sabretmeden, sadık Sbogar'ını aldığı gibi tarlalara yollanıp, kararlaştırdıkları buluşma yerine koştu. İçi içine sığmayarak yarım saat bekledi. Sonunda çalılar arasında mavi sarafanın görünmesiyle, Aleksey'in sevgili Akulina'sına doğru atılması bir oldu. Kız, delikanlının minnettarlık dolu coşkunluğuna gülümsedi, fakat genç adam onun yüzündeki neşesizlik ve tedirginlik izlerini hemen fark etti. Nedenini öğrenmek istedi bunun. Liza, davranışını düşüncesizce bulduğunu, pişmanlık duyduğunu itiraf etti. Sözünü istemeye istemeye tuttuğunu, zaten bu görüşmelerinin son olacağını söyledi. Kendilerine hayır getirmeyecek olan bu tanışıklığa son vermelerini rica etti delikanlıdan. Hiç kuşkusuz, köylü ağzıyla söylenmişti bütün bunlar. Fakat sıradan bir kızda bulunmaması gereken bu düşünceler ve duygular Aleksey'i şiddetle etkiledi. Güzel söz söyleme yeteneğini sonuna kadar kullandı Akulina'yı niyetinden caydırmak için. Ona karşı beslediği duyguların içtenliği üzerine diller döktü. Pişmanlık duyması için bir neden bulunmadığını, ondan her zaman için af dilemeye hazır olduğunu kesinlikle belirtti. İster gün aşırı, ister haftada bir olsun, baş başa kalmak mutluluğunu kendisinden esirgememesi için yalvarıp yakardı kıza. İçtenlikle konuşuyordu. Ve o an gerçekten de âşıktı. Liza susarak dinliyordu delikanlıyı. Sonunda:

— Beni köyde hiçbir zaman aramayacağına, soruşturma yapmayacağına söz ver, dedi. Benim belirttiğim günlerin dışında buluşmak istemeyeceğine söz ver.

Aleksey, kutsal cuma üzerine yemin ediyordu ki genç kız gülümseyerek durdurdu onu:

— Yemin etmeye gerek yok, dedi. Söz ver, o yeter bana.

Bundan sonra, Liza'nın gitme zamanı geldiğini söylediği ana kadar, yan yana ormanda dolaşarak dostça sohbet ettiler. Ayrıldıklarında yalnız başına ormanda kalan Aleksey, bir köylü kızının bir iki görüşme sonunda üzerinde nasıl olup da böyle sarsılmaz bir egemenlik kurduğuna bir türlü akıl erdiremedi. Akulina'yla olan ilişkilerinde, bir yeniliğin çekiciliği vardı. Bu tuhaf köylü kızının buyrukları Aleksey'e çok ağır görünmekle birlikte, verdiği sözü tutmamayı düşünmedi bile. Çünkü işin aslına bakarsak, parmağındaki uğursuz yüzüğe, esrarengiz adrese, düş kırıklığına uğramış insanlara özgü mahzun tavırlarına rağmen iyi yürekli, ateşli bir gençti o. Masumluktan zevk alabilecek temiz bir yüreği vardı.

Sadece içimin isteğine kulak verecek olsaydım, bu genç insanların buluşmalarını, gittikçe güçlenen karışıklı sevgilerini ve bağlılıklarını, uğraşılarını ve konuşmalarını bütün ayrıntılarıyla tasvir etmeye kalkardım. Fakat bunu yapmakla duyacağım zevki, okuyucularımın büyük bir çoğunluğunun benimle paylaşmayacağını biliyorum. Bu gibi ayrıntılar, yapmacık görünür genellikle. Böylece ben de onları bir yana bırakıp şunu söylemekle yetineceğim kısaca: Aradan iki ay geçmeden Aleksey'imiz sırılsıklam âşıktı. Aleksey kadar gürültücü olmamakla birlikte, Liza da kayıtsız değildi delikanlıya karşı. Her ikisi de yaşadıkları günlerin mutluluğuyla yetiniyor, gelecek üzerinde pek az kafa yoruyorlardı.

Çözülmez bağlarla bağlanmak düşüncesi sık sık ikisinin de aklından geçiyor, fakat bu konuda hiçbir zaman tek söz etmiyorlardı birbirlerine. Nedeni açıktı bunun: Aleksey sevgili Akulina'sına ne kadar bağlı olursa olsun, yine de kendi-

siyle zavallı bir köylü kızı arasındaki uzaklığı çıkaramıyordu aklından. Liza ise babalarının birbirlerinden nefret ettiklerini biliyor, onların bir gün barışabileceklerini ummaya bile cesaret edemiyordu. Sonra, Togilova derebeyini Priluçinalı demirci kızının ayaklarına kapanmış görmek gibi belli belirsiz, romantik bir düşünce, genç kızın bencillik duygularını kışkırtıyordu. Ansızın patlak veren önemli bir olay, az kalsın değiştirecekti karşılıklı ilişkilerini.

Aydınlık, soğuk bir sabah (Rusya'mızda sonbaharlar pek zengindir bu bakımdan) İvan Petroviç Berestov yanına ne olur ne olmaz diye, üç çift tazı, bir at uşağı, birkaç tane de ellerinde kaynana zırıltıları bulunan hizmetçi çocuk alarak, atlı bir gezintiye çıkmıştı. Aynı anda, havanın çekiciliğine kapılarak, Grigori Ivanoviç Muromski de güdümen kısrağını eğerletmiş, hafif bir tırısla, İngilizleştirilmiş yurtluğunu gezmeye çıkmıştı. Ormana yaklaştığında, sırtında tilki derisinden bir kürk, at üstünde görkemli bir tavırla oturmuş, çocukların bağrışlarla ve kaynana zırıltılarıyla çalılıktan dışarıya uğratmaya çalıştıkları tavşanı beklemekte olan komşusunu gördü. Eğer Grigori İvanoviç bu karşılaşmayı önceden kestirebilseydi, hiç kuşkusuz değiştirirdi yolunu. Fakat hiç beklenmedik bir anda Berestov'un karşısına düşmüş, kendisini birdenbire bir kurşun atımı uzaklıkta bulmuştu komşusundan. Yapacak bir şey yoktu. Eğitim görmüş bir Avrupalı gibi düşmanına yaklaşan Muromski, nezaketle selamladı onu. Berestov da tıpkı oynatıcısının buyruğuna uyarak bayları selamlayan zincirli bir ayı gibi, gayretle karşılık verdi bu selama. Aynı anda ormandan fırlayan tavşan, tarlalara doğru koştu. Berestov'la at uşağı, avazları çıktığı kadar bağırdılar, köpekleri salıverdiler ve onların arkasından doludizgin sürdüler atlarını. Muromski'nin ava alışık olmayan atı gemi azıya aldı. Seçkin bir binici olmakla övünen Muromski hayvanı kendi haline bıraktı, bir yandan da onu hoşlanmadığı bir kimseyle sevimsiz bir sohbette bulunmak zorunda kalmaktan kurtaran

bu rastlantıya için için sevindi. Fakat önceden fark etmediği bir hendekle karşılaşan hayvan birdenbire yana fırladı. Muromski de tutunamayarak eğerden aşağı yuvarlandı. Donmuş toprağa oldukça kötü bir biçimde düşen Muromski, binicisinin yok olduğunu hisseder hissetmez aklı başına gelmişçesine zınk diye duran güdümen kısrağına lanetler savuruyordu yattığı yerden. Dörtnala Muromski'nin yanına gelen İvan Petroviç, bir yanının incinip incinmediğini sordu komşusuna. Bu arada at uşağı da, dizginlerinden tutarak suçlu atı getirdi. O, Muromski'nin yeniden eğere tırmanmasına yardım ederken, Berestov da evine çağırdı komşusunu. Kendisini minnet borcu altına girmiş saydığı için Muromski bu çağrıyı reddedemedi. Böylece yedeğinde avlanmış bir tavşan, bir de yaralı, hemen hemen savaş tutsağı denilebilecek durumdaki düşmanı olmak üzere, Berestov şanla şerefle döndü evine.

Komşular kahvaltıda dostça sohbet ettiler. Vücudundaki berelerden dolayı eve kadar at sırtında gidemeyeceğini itiraf eden Muromski, komşusundan bir araba rica etti. Berestov, komşusunu kapı önündeki merdivene kadar geçirdi ve Muromski, ondan ertesi gün öyle yemeğine (Aleksey İvanoviç'le birlikte olmak üzere) Priluçino'ya geleceklerine dair şeref sözü almadan oradan ayrılmadı. Böylece eski, köklü bir düşmanlık, güdümen bir kısrağın ürkekliği sayesinde hemen hemen son bulmuş gibiydi.

Liza koşarak karşıladı babasını. Şaşkın şaşkın:

— Bu da ne demek oluyor baba? dedi. Niçin topallıyorsunuz! Atınız nerede? Bu araba kimin?

Grigori İvanoviç:

— Imkânı yok tahmin edemezsin *my dear**, diyerek olup biteni anlattı. Liza kulaklarına inanamıyordu. O daha kendini toparlayamadan, Grigori İvanoviç, yarın her iki Berestov'un da öğle yemeğine geleceklerini bildirdi.

---

* Sevgili dostum. – R.y.n.

Liza sapsarı kesilerek:

— Ne diyorsunuz! dedi. Berestovlar yarın bize yemeğe mi gelecekler?! Olamaz baba, siz istediğinizi yapmakta özgürsünüz ama ben asla görünmem onlara.

Babası karşı çıkarak:

— Sen aklını mı kaçırdın? dedi. Ne zamandan beri utangaç oldun böyle? Yoksa romanlardaki kızlar gibi aile kini mi güdüyorsun? Yeter, hoppalığı bırak...

— Olmaz baba, dünyada olmaz! Milyon verseniz çıkmam Berestovların karşısına.

Grigori İvanoviç, kızının tartışarak yola getirilir cinsten olmadığını bildiği için omuzlarını silkti, sözü daha fazla uzatmadı ve bu olağanüstü gezintinin yorgunluğunu atmak üzere dinlenmeye çekildi.

Lizaveta Grigoryevna da kendi odasına giderek Nastya'yı çağırdı. Ertesi günkü ziyaret üzerine uzun süre kafa yordular birlikte. Akulina'sının aslında iyi eğitim görmüş bir genç bayan oduğunu öğrenince Aleksey ne düşünecekti acaba? Liza'nın bu davranışını nasıl karşılayacak, genç kız hakkında nasıl bir yargı verecekti? Liza öte yandan da, bu beklenmedik karşılaşmanın Aleksey üzerinde yaratacağı etkiyi görmeyi çok istiyordu... Ansızın parlak bir düşünce geldi aklına. Hemen Nastya'ya söyledi bunu. İkisi de bir keşifte bulunmuşçasına sevinerek buluşlarını mutlaka uygulamaya karar verdiler.

Ertesi gün kahvaltıda Grigori İvanoviç, kızına Berestovlara görünmemek niyetinde ısrar edip etmediğini sordu.

Liza:

— Eğer bu gerekliyse sizin için tanışacağım onlarla baba, dedi. Fakat bir şartım var: Onların karşısına nasıl çıkarsam çıkayım, ne yaparsam yapayım, azarlamayacaksınız beni. En küçük bir şaşkınlık ya da hoşnutsuzluk belirtisi göstermeyeceksiniz.

Grigori İvanoviç gülerek:

— Yine ne şeytanlıklar tasarlıyorsun kim bilir! dedi. Peki, olur, kabul ediyorum. Ne istersen yap kara gözlü yaramazım benim.

Bunları söyleyerek kızını alnından öptü. Liza da hazırlanmaya koştu.

Ev atölyesinde yapılmış altı atlı bir fayton saat tam ikide avluya girip sık çimenlerle kaplı yuvarlak tarhı dolanarak durdu. Muromski'nin üniformalı iki uşağının yardımıyla ihtiyar Berestov merdivenlerden çıktı. Berestov'un hemen arkasından bir ata binmiş olarak gelen oğlu, sofranın çoktan hazırlanmış olduğu yemek odasına babasıyla birlikte girdi. Komşularını büyük bir nezaketle, çok sevimli, candan bir tavırla karşıladı Muromski. Yemeğe oturmadan önce bahçeyi ve yaban hayvanlarını göstermeyi önererek özenle süpürülmüş, kum dökülmüş yollardan geçirdi onları. İhtiyar Berestov boş hevesler uğruna harcanmış bunca emekle zamana için için acınıyor, fakat kabalık olmasın diye ses çıkarmıyordu. Oğlu ise ne hesabını bilir derebeyinin hoşnutsuzluğunu, ne de kendini beğenmiş anglomanın hayranlığını paylaşıyor; ev sahibinin, hakkında çok şey işittiği kızının görünmesini bekliyordu sabırsızlıkla. Bildiğimiz gibi delikanlının yüreği doluydu ama gene bir dilberi düşlemekten hiçbir zaman geri kalmazdı.

Birlikte oturma odasına dönerek oturdular. İhtiyarlar geçmiş günleri, memuriyetleri sırasında başlarından geçen ilgi çekici olayları andılar. Aleksey ise Liza'ya karşı nasıl bir rol oynaması gerektiğini hesaplıyordu. Soğuk bir ilgisizliğin her duruma uygun düşeceğine karar vererek buna hazırlandı. Kapı açıldığında başını öylesine bir kayıtsızlıkla, öylesine gösterişli bir umursamazlıkla çevirdi ki, en kaşarlanmış bir yosmanın yüreği bile titrerdi bu tavır karşısında. Fakat ne yazık ki Liza yerine, pudralanmış, korsesini sımsıkı bağlamış, gözleri yerde ve hafif bir reveransla yaşlı Miss Jackson girdi odaya. Aleksey'in taktik hareketi boşa gitmiş oldu

böylelikle. Kendini yeniden toplayacak kadar bir zaman geçmeden de kapı bir daha açıldı ve bu kere Liza girdi içeri. Herkes ayağa kalktı. Muromski, konuklarını kızına takdim etmek üzereydi ki ansızın durakladı, dudaklarım ısırdı... Liza, onun esmer Liza'sı kulaklarına kadar pudralanmış, Miss Jackson'dan daha koyu bir rastık çekmişti kaşlarına. Kendi saçlarından çok daha açık renkteki takma bukleleri tıpkı XIV. Louis'nin perukası gibi kabarmıştı. *A'l'imbéciler** yenleri, Madame de Pompadour'un etekleri gibi sarkıyordu. Belini, vücudunu X harfine benzeyecek kadar sıkmıştı. Annesinin henüz istikraz sandığına rehine konmamış bütün mücevherleri parmaklarında, boynunda ve kulaklarında parıldamaktaydı. Bu gülünç, parlak genç kızın, Akulina'sı olduğunu anlamak olanaksızdı Aleksey için. Baba Berestov genç kızın elini öptü, oğlu da kederle izledi onu. Bu apak parmakçıklar, dokunduğunda titriyormuş gibi geldi ona. Bu arada, bilerek ileri doğru uzatılmış, çok hoppaca bir pabuç içindeki ayakcığı fark edebildi. Bu görünüm, kızın tuvaletinin diğer yanlarını az çok bağışlattırdı delikanlıya. Pudrayla rastığa gelince, temiz bir yüreğe sahip olan delikanlı itiraf edelim ilk bakışta farkına varmadı bunların, sonradan da öyle pek kötüye yormadı. Verdiği sözü anımsayan Grigori İvanoviç, bir şaşkınlık belirtisi göstermemeye çalışıyordu. Fakat kızının bu şeytanlığı ona o kadar eğlendirici görünmüştü ki, gülmemek için zor tutuyordu kendini. İlkelere pek bağlı İngiliz mürebbiye ise hiç de gülecek durumda değildi. Rastıkla pudranın kendi çekmecesinden aşırıldığını anlamış olduğundan, yüzünün yapay aklığının altında kıpkırmızı bir can sıkıntısı lekesi belirmişti. Genç yaramaza şimşek gibi bakışlar fırlatıyor, fakat Liza her türlü açıklamayı bir başka zamana ertelediği gibi görmezden geliyordu bunları.

Omuz başları şişkin, aşağıları dar bir yen biçimi – R.y.n.

Masaya oturdular. Aleksey düşüncelere dalmış, dalgın adam pozundaydı. Liza kırıtıyor ve hep Fransızca olmak üzere şarkı söyler gibi dişlerinin arasından konuşuyordu. Babası kızının amacını bir türlü anlayamıyor, fakat bütün bunları çok eğlendirici bularak ikide bir Liza'ya bakıyordu. İngiliz mürebbiye öfkeden kuduruyor, fakat susuyordu. Sadece İvan Petroviç kendi evinde gibiydi. İki adammışçasına yiyor, epeyce içiyor, güldükçe gülesi geliyor, gittikçe daha candan konuşup kahkahalar atıyordu.

Sofradan kalkıldı. Konuklar gittiler. Grigori İvanoviç artık kahkahalarını koyvererek:

— Nereden aklına esti onlara oyun oynamak? diye sordu. Fakat ne diyeceğim biliyor musun, pudralanmak çok yakıştı sana. Kadın süsünün gizliliğine karışmak istemem ama senin yerinde olsam her zaman pudralanırdım. Öyle pek fazla değil kuşkusuz, şöyle hafifçe.

Liza oynadığı oyunun başarısıyla sarhoş olmuş gibiydi. Babasını kucaklayarak, öğüdünü düşüneceğine söz verdi; sinirlenmiş Miss Jackson'ın gönlünü almaya koştu. Miss Jackson kapıyı açmaya, Liza'nın savunmasını dinlemeye güç bela razı oldu. Liza, yabancı kimselerin karşısına kapkara suratıyla çıkmaya utanmış da; istemeye cesaret edememiş de; iyi yürekli, tatlı Miss Jackson'ın kendisini bağışlayacağından kuşkusu yokmuş da... vs. vs. Kendisiyle alay edilmediğine aklı yatan Miss Jackson'ın kızgınlığı geçti, Liza'yı öptü ve barıştığına kanıt olarak bir kutu İngiliz pudrası armağan etti genç kıza. Liza candan bir teşekkürle kabul etti bu armağanı.

Genç kızın, ertesi gün şafakla birlikte buluşma yeri korulukta görünmekte gecikmediğini okuyucu kolaylıkla anlamıştır. Aleksey'i görür görmez:

— Bey, akşamleyin bizim efendilerdeydin öyle mi? diye sordu. Nasıl buldun küçük hanımı?

Aleksey, onu fark etmediğini söyledi.

Liza:

— Yazık olmuş! diyerek üzüntüsünü belirtti.

— Fakat niçin! diye sordu Aleksey.

— Çünkü acaba söyledikleri doğru mu diye sana sormak istiyordum da...

— Ne söylüyorlar ki?

— Sözüm ona ben küçük hanıma benziyormuşum da...

— Ne saçma şey! Senin eline su bile dökemez o!

— Yapma bey, günah olur; küçük hanım öyle beyaz, öyle zariftir ki! O nerede, ben nerede!

Aleksey, onun her türlü beyaz küçük hanımlardan çok daha güzel olduğuna yeminler etti ve kızı tam anlamıyla buna inandırmak için küçük hanımını öylesine gülünçleştirerek tasvir etti ki, Liza kahkahadan kırıldı. Fakat yine de içini çekerek:

— Küçük hanım gülünç olabilir belki, dedi. Ama ben yine de kara cahilin, aptalın biriyim onun yanında.

— Püf! Üzüldüğün şeye bak! Eğer istiyorsan hemen öğreteyim okuyup yazmayı sana.

— Sahiden de, bir denesek nasıl olur acaba?

— Sen emret sevgilim, hemen şu anda başlayalım.

Oturdular. Aleksey, cebinden bir kurşun kalemle bir not defteri çıkardı. Akulina şaşılacak kadar kısa zamanda söktü alfabeyi. Aleksey anlayış gücüne hayran kaldı onun. Kız ertesi gün yazıya geçmek istedi. İlkin kaleme söz dinletemiyordu. Fakat birkaç dakika sonra yeterince düzgün çekmeye başladı harfleri. Aleksey:

— Bu bir mucize! dedi. Çalışmamız Lancester sisteminden de hızlı gidiyor. Gerçekten de Akulina daha üçüncü derste *Boyarın Kızı Natalya*'yı* heceleye heceleye okudu ve okurken arada bir ileri sürdüğü düşünceler, Aleksey'i şaşkınlıktan şaşkınlığa sürükledi. Bu hikâyeden çıkardıkları özdeyişlerle de tam bir sayfa yazı karaladı.

Karamzin'in bir hikâyesi. – ç.n.

Bir hafta sonra yazışmaya başladılar. Postane görevini, ihtiyar bir meşe ağacının kovuğu yapıyordu. Postacılık görevini de gizlice Natalya yerine getiriyordu. Aleksey büyük harflerle yazdığı mektuplarını bıraktığı kovukta, sevgilisinin mavi saman kâğıtlara kargacık burgacık harflerle yazılmış mektuplarını buluyordu. Akulina gittikçe güzel cümleler kurmaya alışıyor, düşüncesi görülür biçimde gelişip olgunlaşıyordu.

Bu arada İvan Petroviç Berestov'la Grigori İvanoviç Muromski arasında bir süre önce başlayan tanışıklık gittikçe sıklaştı ve kısa zamanda bir dostluk doğdu bundan. Bu dostluğu doğuran nedenler şunlardı: Muromski'nin aklına İvan Petroviç öldüğünde bütün servetinin Aleksey İvanoviç'e kalacağı ve bu durumda Aleksey İvanoviç'in o yörenin en varlıklı derebeylerinden biri olacağı, gene adamın Liza'yla evlenmemesi için hiçbir neden bulunmadığı düşüncesi geliyordu sık sık. İhtiyar Berestov'a gelince, komşusunun bazı zirzoplukları olduğunu (ya da Berestov'un deyimiyle, İngiliz budalası olduğunu) kabul ediyor, fakat onun birçok seçkin yeteneklerini, örneğin az bulunur becerikliliğini yadsıyamıyordu. Bunun yanında Grigori İvanoviç, tanınmış, etkili bir adam olan Kont Pronoki'nin de akrabasıydı. Kont, Aleksey'e çok yararlı olabilirdi. Kızı için böyle elverişli bir evlenme fırsatı çıktığına, Muromski'nin memnun olması gerektiğini düşünüyordu İvan Petroviç. İhtiyarlar bunları bir süre kendi kendilerine düşündükten sonra bir gün birdenbire de açtılar, kucaklaştılar, her şeyi kuralınca yapacakları konusunda sözleşip, her biri kendine düşeni yapmak üzere ayrıldılar. Muromski bir güçlükle karşı karşıyaydı: Betsi'sine, yukarıda sözü geçen yemekten beri hiç görmediği Aleksey'le daha yakından tanışması gerektiğini anlatmak. Gençler birbirlerinden pek hoşlanıyora benzemiyorlardı. En azından Aleksey o günden bu yana Priluçino'ya bir daha uğramamış, İvan Petroviç'in şeref verdiği zamanlarda ise Liza her keresinde odasına çekilmişti. Aleksey her gün kendilerine gelecek

olursa Betsi'nin ona âşık olmak zorunda kalacağını düşünüyordu Grigori İvanoviç. Eşyanın doğasında vardı bu. Zaman her şeyi yoluna koyar.

İvan Petroviç, amacına ulaşmak konusunda daha az kaygılıydı. O günün akşamı oğlunu çalışma odasına çağırdı, piposunu ateşleyip bir süre sustuktan sonra:

— Ne o Alyoşa, bakıyorum orduya girmekten söz etmiyorsun çoktandır? Yoksa hafif süvari subayı üniforması sana çekici gelmiyor mu artık? dedi.

Aleksey saygılı bir tavırla:

— Hayır baba, dedi. Görüyorum ki subay olmamı istemiyorsunuz. Görevim size boyun eğmektir.

İvan Petroviç:

— Çok güzel, diye karşılık verdi. Söz dinler bir oğulsun sen, bu beni avutuyor. Seni zorlamak, hemen şu anda sivil bir göreve başlatmak istemiyorum. Şimdilik sadece evlendirmek niyetindeyim.

Aleksey şaşırarak:

— Kiminle baba? diye sordu.

— Lizaveta Grigoryevna Muromskaya ile. Ondan iyisini mi bulacaksın? Öyle değil mi?

— Ben henüz evlenmeyi düşünmüyorum babacığım.

— Sen düşünmüyorsun, senin yerine ben düşündüm. Hem de çok düşündüm.

— Siz bilirsiniz ama Liza Muromskaya hiç hoşuma gitmiyor benim.

— Zamanla gider. Nikâhta keramet vardır.

— Onu mutlu edebileceğimi hiç sanmıyorum.

— Onun mutluluğundan sana ne! Ne o? Babanın isteklerini böyle mi yerine getiriyorsun sen? Çok güzel!

— Ne düşünürseniz düşünün ama ben evlenmek istemiyorum. Evlenmeyeceğim.

— Evleneceksin, yoksa lanetlerim seni. Varımı yoğumu da (Tanrı hakkı için!) satar savar, har vurup harman savurur,

kıymık bırakmam sana. İki gün düşün taşın, o zamana kadar da gözüme görünme.

Babası kafasına bir şey koymuşsa *Taras Skotinin*'in* deyimiyle, çiviyle bile sökülüp çıkarılamayacağını biliyordu Aleksey. Fakat Aleksey de babasının oğluydu. O da kafasına bir şey koydu mu, kolay kolay vazgeçmezdi ondan. Odasına çekildi. Anne baba egemenliğinin sınırları, Lizaveta Grigoryevna, babasının tumturaklı bir tavırla kendisine on para bırakmayacağı konusundaki tehdidi ve Akulina üzerine düşüncelere daldı. Kıza sırılsıklam âşık olduğunu ilk kez bu kadar açıklıkla görebiliyordu. Köylü kızıyla evlenerek hayatını kendi emeğiyle kazanmak gibi romantik bir düşünce geldi aklına. Düşündükçe, böylesi kesin bir davranışı daha da akıllıca bulmaya başladı. Havalar yağmurlu gittiği için bir süredir kesilmişti buluşmaları. Akulina'ya en okunaklı harflerle bir mektup yazarak, kendilerini tehdit eden felaketi ve kurtuluş çaresini bildirdi. Mektubu postaneye yani kovuğa bırakarak iç rahatlığıyla yatıp uyudu.

Düşüncesini ertesi gün de değiştirmeyen Aleksey, her şeyi açık açık konuşmak amacıyla sabahleyin erkenden Muromski'lere doğru yola koyuldu. Muromski'nin yüksek kalpliliğine seslenerek onu kendi yanına çekmeyi umuyordu.

Atını Priluçino şatosunun merdivenleri önünde durdurarak:

— Grigori İvanoviç evde mi? diye sordu.

— Yoklar efendim, diye yanıtladı uşak. Sabahtan çıktılar.

Aleksey "Hay Allah!" diye düşünerek:

— Hiç olmazsa Lizaveta Grigoryevna evde mi? diye sordu.

— Evet efendim.

---

* Fonvizin'in *Anasının Kuzusu* komedisinin kahramanlarından. – ç.n.

Aleksey sıçrayıp indi attan. Dizginleri uşağın eline vererek haber göndermeden içeri daldı.

Oturma odasına yaklaşırken "Böylece her şey çözümlenmiş olacak" diyordu içinden. Doğrudan doğruya kapıyı açıp girdi ve... dondu kaldı! Liza... hayır, Akulina, sevgili esmer Akulina'sı, fakat sarafan değil de beyaz bir sabah giysisiyle pencere önünde oturmuş, Aleksey'in mektubunu okuyordu. İşine o kadar dalmıştı ki delikanlının girişini işitmedi bile. Aleksey bir sevinç çığlığı koparmaktan kendini alamadı. Liza irkildi, başını kaldırdı, haykırarak kaçıp gitmek istedi. Delikanlı:

— Akulina!.. Akulina!.. diye bağırarak yakaladı genç kızı.

Liza onun elinden kurtulmaya çalışıyor, bir yandan da yüzünü öte yana çevirerek:

— *Mais Laissez-Moi donc, monsieur; Mais étes-vous fou?** deyip duruyordu.

Genç adamsa:

— Akulina! Akulina'm benim! diye tekrarlayarak genç kızın ellerini öpücüklere boğuyordu.

Bu sahneye seyirci olan Miss Jackson ne düşüneceğini bilemiyordu. Bu sırada kapı açıldı, içeri giren Grigori İvanoviç:

— Bak hele! dedi. Siz mercimeği çoktan fırına vermişsiniz yahu...

Okuyucularımın, beni hikâyenin sonunu anlatmak zahmetinden kurtaracaklarını umarım.

Bırakın beni beyefendi, aklınızı mı kaçırdınız? – R.y.n.

Goryuhino Köyü Tarihi

Eğer Tanrı bana okuyucular verecek olursa, Goryuhino köyü tarihini yazmaya nasıl karar verdiğimi öğrenmek onlar için ilgi çekici olur belki. Bu nedenle bazı ön ayrıntılara girmem gerekiyor daha önce.

Şerefli ve soylu bir ana babanın çocuğu olarak 1801 yılı 1 Nisan'ında Goryuhino köyünde doğdum ve ilköğrenimimi bizim köy zangocundan aldım. Okumaya ve genellikle edebiyat uğraşılarına karşı hevesimi, bu saygıdeğer baya borçluyum. Başarılarım yavaş, fakat güven vericiydi. Zira doğuştan zayıf olan ve bu zayıflığı nedeniyle gereğinden fazla doldurmama izin verilmeyen belleğimde bugün kalmış olan ne varsa, hepsini daha on yaşımdayken biliyordum.

Edebiyatçılık sanına sahip olmak, her zaman en kıskandığım şey olmuştur. Saygıdeğer kişiler olan, fakat eski yöntem öğrenim görmüş bulunan annemle babam, sıradan insanlardı. Hiçbir zaman hiçbir şey okumazlardı. Benim için satın alınan alfabenin, takvimlerin, bir de *En Yeni Okuma Kitabı*'nın dışında başkaca bir kitap bulunmazdı evde. Bu kitabı okumak, uzun süre en sevdiğim çalışma olmuştu benim için. Ezbere bilmeme karşın, onda her gün daha önce gözüme çarpmamış olan yeni yeni güzellikler buluyordum. Babamın bir zamanlar yaverliğinde bulunduğu general Plemyannikov'dan sonra, en büyük adam olarak Kurganov göründü bana. Onun üzerine bilgi edinmek için herkese başvurdum, fakat ne yazık, kimse merakımı gideremedi. Kimse onu kişi

olarak tanımıyor, sorularıma yanıt olarak zaten çok iyi bildiğim bir şeyi, Kurganov'un *En Yeni Okuma Kitabı*'nı yazmış olduğunu söylüyorlardı sadece. Kadim bir yarı Tanrı gibi bilinmezliğin karanlığı sarmıştı onu. Gerçekten yaşamış olduğundan bile kuşku duyuyordum kimi zaman. Adı uydurma, hakkındaki söylentilerse yeni bir *Niebuhr*'un* araştırmalarını bekleyen asılsız bir söylence gibi geliyordu bana.

Fakat muhayyilemi durmadan kurcaladığı için bir yüz bulmaya çabalıyordum bu gizemli adama. Sonunda, il meclisi üyelerinden kırmızı burunlu, parlak bakışlı, ufak tefek bir ihtiyarcık olan Koryuçkin'e benzemesi gerektiğinde karar kıldım.

1812 yılında beni Moskova'ya götürüp Karl İvanoviç Meyer'in pansiyonuna verdiler. Üç aydan fazla kalmadım orada. Çünkü düşman kente girmeden önce bizi dağıttılar, ben de köye döndüm. On iki dilli ordunun** kovulmasından sonra beni yeniden Moskova'ya götürerek, eğer Karl İvanoviç evceğizine dönmüşse yine oraya, dönmemişse bir başka okula yerleştirmek istediler. Fakat sağlığım, bütün pansiyonlarda âdet olduğu üzere sabah saat yedide yataktan çıkmama engel olduğundan, yalvarıp yakararak köyde kalmam için annemi razı ettim. Böylece ilköğrenimime başka bir şey katmadan ve oyun arkadaşlarımla, pansiyonda bulunduğum süre içinde yeterince öğrendiğim tek bilim olan yakan top oynayarak, on altı yaşıma bastım.

Bu sırada askeri öğrenci olarak ... Piyade Alayı'na atandım ve 18.. yılına kadar orada kaldım. Subaylığa yükselişim, bir de cebimde sadece bir ruble altı kapik bulunduğu bir sırada kumarda 245 ruble kazanışım dışında, o günlere ilişkin pek az tatlı anım vardır. Sevgili annemle babamın ölümleri beni görevimden ayırarak ata yurduma dönmek zorunda bıraktı.

---

* B.G. Niebuhr: Tanınmış Alman devlet adamı ve tarihçisi. – ç.n.

** Napolyon'un ordusundan söz ediliyor. – ç.n.

Yaşamımın bu dönemi benim için o kadar önemlidir ki, eğer iyiliksever okuyucumun hoşgörüsünü kötüye kullanacak olursam, şimdiden özür dileyip bu konuda ayrıntılara inmek niyetindeyim.

Kapanık bir sonbahar günüydü. Goryuhino'ya sapacağım istasyona varınca serbest bir araba kiralayarak köy yolunda ilerlemeye başladım. Durgun bir yaradılışa sahip olduğum halde, yaşamımın en güzel yıllarını geçirdiğim yerleri yeniden görecek olmanın sabırsızlığı beni öylesine kaplamıştı ki, kâh votka vaat ederek, kâh kötek atacağımı söyleyip gözdağı vererek arabacımı sıkıştırıp duruyordum. Adamın sırtını dürtmenin, kesenin ağzını açmaktan daha elverişli olduğu durumlarda ise, itiraf ederim ki üç kere vurdum da. Doğduğumdan beri ilk kez başıma geliyordu böyle bir şey. Çünkü nedendir bilmem, özel bir sevgim vardır arabacı takımına karşı. Bağırıp çağırarak ve kamçısını şaklatarak atları kışkırtan arabacı, bana öyle geliyordu ki, arabacılar arasında âdet olduğu üzere, bir yandan da dizginleri kısmaktaydı.

Sonunda Goryuhino koruluğu göründü. On dakika sonra da konağın avlusuna giriyordum. Yüreğim küt küt atıyor, anlatılmaz bir heyecanla bakıyordum çevreme.

Sekiz yıldır Goryuhino'yu görmemiştim. Ben buradayken çit kıyısına dikilen kayın ağaçları yetişmiş, kocaman, dallı budaklı ağaçlar olmuşlardı. Bir zamanlar aralarından üzerine kum serpilmiş geniş bir yolun geçtiği üç tane düzgün çiçek tarhıyla süslü bahçe, şimdi boz bir ineğin otladığı biçilmemiş bir çayırlığa dönüşmüştü. Arabam, konağın ön tarafındaki taş merdivenlerin yanında durdu. Adamım kapıyı açmaya gitti. Fakat pencerelerin açıklığına ve evde insan yaşadığını gösteren izler bulunmasına karşın, kapılar çivilenmişti. Kulübeden çıkan bir köylü karısı ne istediğimi sordu. Beyin geldiğini öğrenince koşarak yeniden kulübeye girdi. Az sonra hizmetçilerle kuşatılmıştı çevrem. Bütün bu tanıdık ya da yabancı yüzlere bakarak, hepsiyle dostça öpüşürken son

derece duygulanmıştım. Oyun arkadaşlarım koca koca köylüler, bir zamanlar yere oturup bir yerlere gönderilmeyi bekleyen kızlarsa evli barklı kadınlar olmuşlardı. Erkekler ağlıyorlardı. Kadınlarla senli benli konuşuyor, sözgelişi, "Ne kadar yaşlanmışsın" diyordum içlerinden birine. Onlar da duygulanarak, "Babacığım, siz de ne kadar çirkinleşmişsiniz" diye karşılık veriyorlardı. Birlikte konağın arka tarafındaki taş merdivene gittik. Orada karşıma çıkan sütninem, acılı Odiseus gibi hüngür hüngür ağlayarak kucakladı beni. Koşup banyoyu yakmaya gittiler. Şimdiye kadar işsiz güçsüz dolaşıp sakal uzatan aşçı, bana öğle ya da akşam yemeği hazırlaması için çağrıldı. Hava kararmaya başlamıştı zira. Sütninemin, rahmetli anneme oda hizmetçiliği yapan kızla birlikte oturmakta olduğu odalar, hemen benim için silip süpürülüp hazırlandı. Ve sakin, baba ocağında olmanın huzuruyla, 23 yıl önce doğmuş olduğum odada uykuya daldım.

Aşağı yukarı üç hafta, benim için bin türlü telaş içinde geçti. İl meclisi üyeleri ile, şeflerle, akla gelebilen her türlü memurla cebelleşip durdum. Sonunda mirası elde ederek, mal mülkün yönetimini elime aldım da, başımı dinleyebildim. Fakat kısa bir süre sonra işsizlik yüzünden canım fena halde sıkılmaya başlamıştı. İyi yürekli saygıdeğer bir kimse olan komşum ...'le henüz tanışmış değildim. Mal mülk yönetimine tümüyle yabancıydım. Kilercibaşılığa ve kâhyalığa atadığım sütninemin sohbeti ise, hepsi on-on beş ev fıkrasından öteye geçmiyordu. İlkin çok ilgimi çeken bu fıkraları elifi elifine boyuna anlatıp duran sütninem, hangi sayfasında hangi satırı bulacağımı bildiğim bir başka *En Yeni Okuma Kitabı* olup çıktı benim için. Emektar okuma kitabımı ise, çok acıklı bir durumda, kilerde, bin türlü döküntünün arasında bulmuştum. Aydınlığa çıkarıp okumaya koyuldum onu. Fakat benim için eski çekiciliği kalmamıştı. Kurganov'un kitabını bir kere daha okuyup, bir daha da kapağını açmadım.

İşte bu güç durumda iken, acaba kendim bir şeyler yazamaz mıyım düşüncesi geldi aklıma. Yoksulluk yüzünden iyi bir öğrenim görmediğimi, on altı yaşıma kadar uşakların çocuklarıyla oyun oynayıp sonra da kentten kente, evden eve dolaşıp, zamanımı Yahudiler ve kantincilerle geçirerek, çuhası aşınmış masalarda bilardo oynayıp, çamur içinde yürüyüş yaparak, bir kere elimden kaçırdığım fırsatı bir daha ele geçiremediğimi iyiliksever okuyucu biliyor artık. Ayrıca, yazar olmak öyle çetrefil, kendini bu işe adamamış bizim gibiler için öyle ulaşılmaz bir şey gibi görünüyordu ki bana, elime kalem almayı düşününce içimi bir korku kaplıyordu ilkin. Bir yazarla karşılaşmak konusunda duyduğum ateşli istek bile hiçbir zaman gerçekleşmemişken, günün birinde onların arasına katılacağımı nasıl umabilirdim? Fakat bu anayurt, edebiyatımıza karşı duyduğum sürekli tutkuyu kanıtlamak için anlatmak niyetinde olduğum bir olayı anımsatıyor bana.

1820 yılında henüz askeri okul öğrencisi iken, resmi bir görev dolayısıyla Petersburg'da bulunmam gerekmişti. Tanıdığım tek bir kişi yoktu ama kaldığım bir haftayı son derece neşeli geçirdim orada. Her gün dördüncü kat bir galerideki tiyatroya gidiyordum sessizce. Bütün oyuncuları adlarıyla, bir bir tanıyordum. Pazar günü *Nefret ve Pişmanlık** dramında Amalia rolünü büyük bir sanatla oynayan bayan ...'e ise deli gibi tutulmuştum. Gündüzleri komutanlık karargâhından döndüğümde, genellikle, basık tavanlı bir muhallebici dükkânına uğrar, bir fincan şokola ısmarlayıp edebiyat dergileri okurdum. Bir gün *İyi Niyetli* adlı dergide bir eleştiri yazısını okumaya dalmışken, nohut renkli kaput giyinmiş bir adam bana doğru yaklaştı, kitabımın altından *Hamburg Postası* gazetesini çekip çıkardı sessizce. İşime öylesine dalmıştım ki, başımı kaldırıp bak-

* Kotzebue'nin bir oyunu. – ç.n.

madım bile. Tanımadığım adam, bir biftek ısmarlayarak karşıma oturdu. Ben ona hiç dikkat etmiyor, okumamı sürdürüyordum. O, bu arada yemeğini yedi, garson çocuğu özensizliği için sertçe payladı, yarım şişe de şarap içerek kalkıp gitti. Yakınımızda yemek yiyen iki delikanlıdan biri ötekine:

— Kimdi o biliyor musun? dedi, Yazar B. idi.

Ben elimde olmaksızın, "Yazar!" diye bağırdım ve gazeteyi okuyup bitirmeden, şokola fincanını da yarım bırakarak hesabı bir çırpıda ödeyip, üstünü beklemeksizin sokağa fırladım. Dört bir yanıma bakındım, uzakta nohut renkli kaputu görerek, Nevski Caddesi boyunca koşarcasına izlemeye koyuldum onu. Birkaç adım sonra birisinin beni durdurduğunu hissettim. Kafamı kaldırdığımda bir Muhafız Birliği subayı duruyordu karşımda. Onu kaldırımdan itmemem, durup toparlanmam gerektiği konusunda uyardı beni. Bu azardan sonra daha dikkatli oldum. Fakat şanssızlığa bakın ki, ikide bir subaylarla karşılaşıyor, ikide bir durmak zorunda kalıyordum. Yazar da uzaklaştıkça uzaklaşıyordu benden. Asker kaputum bana hiçbir zaman bu kadar ağır gelmemiş, apoletleri hiçbir zaman bu kadar kıskanmamıştım. Sonunda tam Aniçkin Köprüsü üzerinde nohut renkli kaputa yetiştim. Askerce bir selam çakarak:

— Siz *Bilim Yarışmacısı* dergisinde olağanüstü güzellikte makalelerini okumak mutluluğuna eriştiğim Bay B. misiniz? dedim.

— Hiç de değil efendim, diye yanıtladı beni. Ben yazar değil, dava vekiliyim. Fakat çok iyi tanırım sözünü ettiğiniz kimseyi. Bir çeyrek kadar önce Polis Köprüsü üzerinde rastladım kendisine.

Rus edebiyatına karşı duyduğum saygı, böylece, hesabın geri almadığım otuz kapiklik üstüne, bir de mesleğimle ilgili olarak neredeyse tutuklanmaya varacak bir zarara mal oldu bana. Yani, hiçbir şeye yaramadı.

Mantığımın bütün karşı koymalarına karşın, yazar olmak konusundaki küstahça düşünce ikide bir gelip duruyordu aklıma. Sonunda içimin bu eğilimine daha fazla karşı duramayarak kendime kalın bir defter yapıp, içini ne ile olursa olsun doldurmaya kesin olarak karar verdim. Şiirin bütün dallarını (zira alçak gönüllü bir düzyazı yazmayı düşünemiyordum henüz) kafamda ölçüp biçtikten ve tarttıktan sonra, konusunu kendi anayurt tarihimizden alan epik bir destanda karar kıldım doğal olarak. Kahramanımı bulmakta güçlük çekmedim. Ryurik'i seçip, çalışmaya koyuldum.

Subaylar arasında elden ele dolaşan defterlerdeki özellikle *Tehlikeli Komşu*, *Moskova Bulvarı'nın Eleştirisi* vb. gibi şiirleri* kopya ede ede, bir şiir alışkanlığı edinmiştim. Fakat destanım buna rağmen yine de bir türlü ilerlemek bilmiyordu. Üçüncü şiire kadar gelip bıraktım. Epik türün bana göre olmadığını düşünerek, Ryurik trajedisine başladım. Trajedi de yürümeyince, balada çevirmeyi denedim onu. Fakat her nedense bir türlü beceremedim bunu da. Sonunda esinimi buldum. Ryurik portresi için bir yazıta başlayıp, başarıyla da bitirdim.

Yazıtım özellikle genç bir şiir yazıcısının ilk yapıtı olarak büsbütün dikkate değmez değildiyse de, ben, dünyaya şair olarak gelmediğimi hissedip, bu ilk deneme ile yetindim. Fakat yaratıcılık girişimlerim, beni edebiyatla ilgili uğraşılara öylesine bağlamıştı ki, defter ve mürekkep hokkasından ayrılmaz olmuştum artık. Şiirden düzyazıya inmek istedim. İlk elde önsel bir incelemeye girişmek, tasarılar yapmak ve bölümlerin birbirine bağlanması gibi şeylerle uğraşmak istemeyip, birbirinden ayrı düşünceleri bağımsız ve düzensiz olarak, aklıma geldikleri gibi yazmaya niyet ettim. Fakat ne yazık ki hiçbir düşünce gelmiyordu aklıma. Tam iki gün boyunca düşünebildiğim sadece şu oldu:

---

* Sansür dolayısıyla basılamayıp, elden ele dolaşan müstehcen şiirler. – ç.n.

Mantık yasalarını hiçe sayarak tutkularının peşi sıra sürüklenen adam, sık sık yanılgılara düşüyor ve iş işten geçince pişman oluyor.

Hiç kuşkusuz doğru, ama artık yeni olmayan bir düşünceydi bu. Düşünceyi bir yana bırakıp hikâyeye giriştim. Fakat alışkın olmadığım için kendim kurgular, olaylar uyduramadım. Bir zamanlar çeşitli kişilerden duymuş olduğum ilgi çekici olayları seçip, onlardaki gerçeği bir anlatı canlılığıyla, bazen de kendi muhayyilemin çiçekleri ile süslemeye çalıştım. Bu hikâyeleri kaleme almak yoluyla yavaş yavaş bir üslup edinip, duygu ve düşüncelerimi doğru, hoş ve serbest bir biçimde anlatmayı öğrendim. Fakat kısa bir süre sonra sermayeyi tükettim, yeniden konu aramaya koyuldum.

Ufak tefek, önemsiz, gerçeklikleri kuşkulu birtakım küçük olayları bir yana bırakarak, gerçek ve büyük olayları anlatma düşüncesi çoktandır aklımı kurcalayıp duruyordu. Çağların ve halkların yargıcı, gözlemcisi ve peygamberi olmak, bir yazarın ulaşabileceği en yüksek basamak olarak görünüyordu bana. Fakat zavallı öğrenimimle neyin tarihini yazabilirdim ben? Bilgin, vicdanlı, sorumluluk bilir adamlar, hangi alanda benden önce davranmamışlardı ki? Onların el atmadığı bir tarih alanı kalmış mıydı? Bir dünya tarihi yazmaya kalkışsam, acaba Abbé F. X. Millot'un ölümsüz yapıtı ortadan mı kalkacaktı? Anayurt tarihi ile ilgilenecek olsam Tatisçev'den, Boltin'den ve Golikov'dan sonra ne söyleyecektim? Üstelik daha İslav sayılarını öğrenemezken, elyazmalarını inceleyerek eski dilin gizli anlamını sökmek bana mı kalmıştı? Küçük kapsamlı bir tarih, örneğin bizim kentin tarihini yazmayı düşündüm. Burada da üstesinden gelemeyeceğim ne engeller çıktı karşıma! Kente bir gezi, valiyi ve başpapazı ziyaret, arşivlere ve manastır depolarına girebilmek için rica, minnet vs. Kendi taşra kentimizin tarihini yazmak daha uygun göründü bana. Fakat hem filozof hem de pragmatik için ilgi çekici olmadığı gibi, güzel söz söyleme sa-

natına da pek az olanak tanıyordu bu konu. ..., 17.. yılında kent olmuş. Kentle ilgili tek ilgi çekici olay, elyazmalarında yazılıp saklanan, yazarı ve resmi daireleri silip süpürmüş olan, on yıl önceki bir yangın.

Beklenilmedik bir olay, aklımdaki karmaşayı çözümleyiverdi. Tavan arasına çamaşır asan bir kadın, yongalar, süprüntüler ve kitaplarla dolu bir sepet bulmuş orada. Benim okumaya karşı hevesim bütün evce bilinmekteydi. Ben tam defterimi açmış, kalemimi kemirerek, halk için bir öğütler denemesi üzerinde düşünürken, kilercibaşı kadın sevinç içinde, "Kitaplar! Kitaplar" diye bağırarak utkuyla odama getirdi sepeti. Ben de coşkuyla, "Kitaplar!" diye bağırarak sepete atıldım. Gerçekten de yeşil ve mavi kâğıtlarla kaplanmış bir yığın kitap buldum orada. Bunlar, bir eski takvimler koleksiyonuydu. Bunu anlayınca heyecanımı yitirdim. Fakat bu beklenilmedik buluntu yine de sevindirmişti beni. Ne de olsa kitaptı bunlar. Çamaşırcı kadına gümüş bir elli kapiklik vererek, cömertçe ödüllendirdim gayretini. Yalnız kaldığımda gözden geçirmeye koyulduğum takvimlerim az sonra şiddetle ilgilendirmeye başladılar beni. Hiç aralıksız 1744'ten 1799'a kadar, yani 55 yılın takvimleriydi bunlar. Takvimlere, âdet olduğu üzere takılan mavi kâğıtlar, eski bir yazıyla doldurulmuşlardı. Bu satırlara göz attığımda, sadece hava durumu ve çiftlik hesaplarıyla ilgili kısa terimsel bilgiler taşıdıklarını hayretle gördüm. Zaman geçirmeden bu paha biçilmez notları okuyup anlamaya girişince, kısa bir süre sonra, sıkı bir kronolojik sıra içinde, ata yurdumun aşağı yukarı yüz yıllık eksiksiz bir tarihi ile karşılaştığımı anladım. Takvimler bundan başka, bitip tükenmek bilmez bir ekonomik, istatistik, meteorolojik ve öteki bilimsel gözlemler yükünü taşıyordu. Çünkü düzgün, ilgi çekici ve öğretici bir anlatı çıkarabileceğimi görmüştüm onlardan. Bu değerli anıtsal belgeleri yeterince inceledikten sonra, Goryuhino köyü tarihi ile ilgili yeni kaynaklar aramaya başladım ve kısa bir süre sonra kaynak bolluğu karşısında şaşkına döndüm.

Tam altı ayımı bir ön incelemeye verip, sonunda çoktandır arzu ettiğim işe giriştim ve Tanrının yardımıyla, 1827 yılı, içinde bulunduğumuz Kasım ayının 3'ünde yapıtımı tamamladım. Şimdi, şu anda, adını anımsayamadığım, bana benzeyen bir tarihçinin daha önce yapmış olduğu gibi, çetin işimin üstesinden gelmiş olarak kalemimi bir kenara bırakıyor ve yapıtımı düşünmek üzere hüzün içinde bahçeye çıkıyorum.* Hatta Goryuhino tarihini yazdıktan sonra, yaşamam için bir neden kalmadı, görevim tamamlandı ve sonsuz uykuya dalmak zamanı geldi gibi geliyor bana!

Goryuhino tarihini yazarken yararlandığım kaynakların listesini sunuyorum şimdi:

1. Eski takvimler koleksiyonu, *54 parça.* İlk 20 parçası şifreyle kısaltılmış eski bir yazıyla dolu. Bu elyazmasının yazarı, dedemin babası Andrey Stepanoviç Byelkin. El yazması, üslubunun açıklığı ve özlüğü ile göze çarpıyor. Örneğin:

Mayıs 4 — Kar. Trişka kabalığı yüzünden dövüldü.
Mayıs 6 — Boz inek öldü. Senka sarhoşluğu yüzünden dövüldü.
Mayıs 8 — Hava açık.
Mayıs 9 — Yağmur ve kar. Trişka hava yüzünden dövüldü.
Mayıs 10 — Hava açık. Yeni kar. Üç tavşan avladım.

İşte elyazması, böylece, yorumsuz sürüp gidiyor. Öteki 35 parçada da çeşitli yazarlar var. Çoğu da *bakkal yazısı* denilen şifreli ya da şifresiz cinsten. Birbirleriyle ilintisiz, imla kuralları gözetilmeksizin, pek çok şey yazılmış. Bir yerde bir de kadın eli karışmış araya. Bu bölüme dedem İvan Andreyeviç Byelkin'le ninemin, yani onun karısı Yevpraksiya Alekseyevna'nın, ayrıca kâhya Garbovitski'nin notları giriyor.

---

* *Roma İmparatorluğunun Gerileme ve Çöküş Tarihi* adlı yapıtını tamamladıktan sonra Gibbon'un söylediği ünlü sözler.

2. Goryuhino vakanüvisinin yıllığı. Bu ilgi çekici elyazması, yıllık yazarının kızıyla evli bulunan, benim papaz yoluyla geçti elime. Papazın çocukları yıllığın ilk yapraklarını koparıp, sözüm ona uçurtma yapmakta kullanmışlar. Bu uçurtmalardan biri de, benim avlumun ortasına düşmüştü. Onu yerden alıp gerisin geri çocuklara atmak istediğimde, üzerinde birtakım yazılar olduğunu fark ettim. Daha ilk bakışta bunun yıllıktan koparılmış bir yaprak olduğunu anladım ve bereket versin ötekileri kurtarabildim. Bir çeyrek kile yulafa ele geçirdiğim bu yıllık, derin bir bilgelik eseri olarak ve görülmemiş tumturaklılıktaki üslubuyla göze çarpıyor.

3. Sözlü rivayetler. Hiçbir haberi önemsememezlik etmedim. Bu konuda muhtar Avdey'in, bir zamanlar (söylediklerine göre) kâhya Garbovitski'ye metreslik etmiş olan annesi Agrefena Trifonova'nın özellikle yardımlarını gördüm.

4. Köylülerin ahlak ve servetleriyle ilgili olarak eski muhtarların gözlemlerini içeren nüfus sicilleri. (Hesap ve gider defterleri.)

Başkenti Goryuhino'nun adını taşıyan bu ülke, yeryüzünde 240 desyatina'dan* fazla bir yer kaplamaktadır. Burada yaşayanların sayısı 63 cana kadar çıkar. Kuzeyi Deriutova ve Perkumova köyleriyle sınırlanmaktadır. Bu köylerin sakinleri yoksul, cılız, bodur insanlar olup, sahipleri ise kendilerini tavşan avı sanatına vermiş kimselerdir. Güneyde Sivka Nehri Goryuhino'yu başıbozuk Karaçevski rençberlerinin topraklarından ayırır. Bunlar azgın acımasızlıklarıyla tanınmış, tedirgin edici komşulardır. Batısında, bilge ve aydın beylerin yönettiği bolluk içindeki Zaharino'nun çiçeğe durmuş tarlaları uzanır. Doğu kıyısı kimsenin yaşamadığı yerlerle, yalnız kuşburnu bitkisinin yetişip, sadece kurbağaların tekdüze vıraklamalarının işitildiği ve eski bir söylenceye göre bir cinin yaşamakta olduğu geçit vermez bir bataklıkla bitişiktir.

---

* Bir desyatina: 1,09 hektar. – ç.n.

Not: Bu bataklığa *Cinli Bataklık* da denilmektedir. Söylentiye göre, yarı kaçık bir çoban kadın, domuz sürüsünü bu ıssız yerlerin yakınında güderken gebe kalmış ve bir türlü inandırıcı bir biçimde açıklayamamış bu olayı. Halk da bunu bataklık cininden bilmiş. Fakat bu masal, tarihçilerin ilgisine değmez. Hele Niebuhr'dan sonra ona inanmak, bağışlanamaz bir hata olur.

Goryuhino, eski zamanlardan beri, verimli, sağlam iklimiyle ün kazanmıştır. Bereketli tarlalarında çavdar, yulaf, arpa ve karabuğday yetişir. Kayın korusu ve çam ormanı, Goryuhinolulara evlerini kurmaları ve ısıtmaları için odun ve kuru dal sağlar. Fındık, kuşburnu, kırmızı yabanmersini ve böğürtlen eksik olmaz. Görülmedik bollukta mantar yetişir. Bunlar süt kaymağında pişirildikleri zaman, sağlığa aykırı olmakla birlikte, çok hoş bir yiyecek elde edilir. Bent, sazan balıklarıyla doludur. Sivka Irmağı'nda ise turna ve lot balığı bulunur.

Goryuhinolular, genellikle orta boylu, sağlam yapılı, kül rengi gözlü, sarı ya da kızıl saçlı kimselerdir. Kadınları, yukarı doğru kalkıkça burunları, çıkık elmacık kemikleri ve şişmanlıkları ile göze çarparlar.

Not: Muhtarın nüfus sicillerine yazdığı gözlemlerde, *eti budu yerinde kadın* deyimine sık sık rastlanmaktadır.

Erkekler iyi ahlaklı, çalışan (özellikle kendi tarlalarında), yiğit, savaşçı kimselerdir. Birçoğu tek başına ayı avına çıkar, çevrede yumruk dövüşündeki ustalıklarıyla ün kazanmışlardır ve aşağı yukarı hepsi sarhoşluk zevkine şehvet derecesinde düşkündürler. Kadınlar ev işlerinden başka, erkeklerin işlerini de büyük ölçüde paylaşırlar. Yiğitlikte de onlardan geri kalmazlar. İçlerinden pek azı muhtardan çekinir. Onlar konak avlusunda tetikte bekleyen ve (Slovence *mızrak* sözcüğünden türetilmiş) *mızrakçı kadınlar* adını taşıyan güçlü toplumsal bekçilerdir. Mızrakçı kadınların belli başlı görevi; dökme demirden levhaya ellerindeki taşla olabildiğince sık

vurarak canileri korkutmaktır. Baştan çıkarıcının ayartmalarına sertçe ve özlü bir biçimde karşılık verirler.

Goryuhinolular hasır, hasır sepet ve hasır sandalet ürünleriyle eskiden beri verimli bir pazar elde etmişlerdir. Onlara bu konuda, bahar olduğu zaman eski İskandinavlar gibi kayıklarla, yılın öteki mevsimlerinde ise pantolonlarını dizlerine kadar kıvırdıktan sonra yürüyerek geçtikleri Sivka Irmağı yardım eder.

Goryuhino dili kesin olarak Slavcanın bir dalı olmakla birlikte, o da Rusça kadar başkalık gösterir. Kısaltmalarla ve kesikliklerle doludur. Bazı harfler büsbütün yok olmuş ya da başka harflerle değişmiş durumdadır. Bununla birlikte eski Rusçayı konuşanlar, Goryuhinocayı kolaylıkla anlar ve bu öte yandan bizim için de böyledir.

Erkekler genellikle on üç yaşlarındayken, yirmi yaşlarındaki kızlarla evlenirlermiş. Karılar dört ya da beş yıl boyunca kocalarını döverler, bundan sonra da artık kocalar karılarını dövmeye başlar, böylece her iki cinsin de bir süre egemenliğiyle denge sağlanmış olurmuş.

Cenaze töreninin yapılışı şöyleymiş: Kulübede boşu boşuna fazla yer kaplamasın diye, merhum daha öldüğü gün mezarlığa götürülürmüş. Bu yüzden, tabut içinde köy dışına çıkarıldığı anda ölünün aksırarak ya da esneyerek akrabalarını sevince boğduğu olurmuş. Kadınlar, kocaları öldüğünde bir yandan feryat ederek, bir yandan da şu sözleri söyleyerek gözyaşı dökerlermiş: "İki gözüm, yiğit efendiciğim benim! Beni kime bıraktın da gittin? Şimdi ben neyle anacağım seni?" Mezarlık dönüşü merhumun şerefine bir şölen verilir; akrabaları ve dostları, gayretlerine ve onun anısına bağlılık derecelerine göre iki-üç gün, bazen de bir hafta sarhoş gezerlermiş. Bu eski törenler bugün de uygulanmaktadır.

Goryuhinoluların giysileri bir pantolon ve bunun üzerine giyilen bir gömlekten ibarettir. Onların Slav kökenli oluşlarının seçkin bir belirtisidir bu. Kışın, sırtlarında koyun derisin-

den bir gocuk taşırlar, fakat gerçek bir gereksinmeden çok, fiyaka olsun diye yaparlardı bunu. Çünkü genellikle bir omuzlarının üzerine iliştiriverdikleri gocuğu, hareket isteyen en ufak bir çaba gösterecekleri zaman fırlatıp atarlar.

Bilim, sanat ve şiir Goryuhino'da eski zamanlardan beri yeterince parlak bir biçimde var olagelmiştir. Papazın ve zangoçların dışında da okuryazar kişiler her zaman bulunurdu burada. Yıllıklar, 1767 yıllarında yaşamış olup, sadece sağ eliyle değil, aynı zamanda sol eliyle de yazabilen muhtar yardımcısı Terenti'den söz ederler. Bu olağanüstü adam, çevrede rica mektupları, özel pasaportlar vb. gibi her türlü mektup yazmadaki ustalığıyla ün kazanmış. Sanatı, yardımseverliği ve bir sürü ilginç olaya karışmışlığı yüzünden başı sık sık belaya girmiş, adamakıllı yaşlanıncaya kadar yaşamış, her iki eliyle yazdığı yazılar da artık iyice tanındığı için, tam sağ ayağıyla yazmayı öğrendiği bir sırada ölmüş. O, okuyucunun aşağıda göreceği gibi, Goryuhino tarihinde önemli bir rol oynamaktadır.

Müzik, kültürlü Goryuhinolular için her zaman sevilen bir sanat kolu olmuştur. Onların konutlarında, özellikle de küçük bir çam ağacı ve iki başlı kartal tasviriyle süslü eski halkevinde balalayka ve gayda sesleri, duygulu yürekleri bugüne kadar okşayarak çınlayagelmiştir.

Şiirsel edebiyat, bir zamanlar eski Goryuhino'da büyük bir gelişme göstermişti. Arhip Lısi'nin şiirleri, sonraki kuşakların belleğinde günümüze kadar ulaşmıştır.

Yumuşaklık bakımından ünlü Vergileus'un *Çoban Şiirleri* ayarında olan bu şiirler, imgelem güzelliği bakımından Bay Sumarokov'un* idillerini epeyce geçerler. Üslup züppeliği bakımından ise bizim şiir Tanrılarımızın gerisinde kalmakla birlikte, çetrefillik ve sivri zekâlılık bakımından onlardan aşağı kalmazlar.

A.P. Sumarokov: 18. yüzyıl Rus şair ve oyun yazarı. – ç.n.

Şu taşlamayı örnek olarak verelim:

Konak avlusuna doğru
Muhtar Anton geliyor, (Nakarat)
Koynunda çetele çubuklar taşıyor, (Nakarat)
Çıkarıp beye veriyor,
Ve bey hiçbir şey anlamadan
Çetele çubuklarına bakıyor.
Ah sen, muhtar Anton,
Beyleri soyup soğana çevirirdin
Köyün iliğini sömürdün
Karına hediyeler aldın.

Okuyucuya böylelikle Goryuhino hakkında etnografik ve istatistiksel bilgiler verdikten, ona Goryuhinoluların ahlak ve geleneklerini tanıttıktan sonra, asıl konumuza gelebiliriz şimdi.

DESTANSAL ÇA LAR, MUHTAR TRİFON

Goryuhino'nun yönetim biçimi birkaç kez değişti. Goryuhino, sırasıyla, önce köy topluluğunca seçilen muhtarlar, sonra derebeyinin atadığı kâhyalar, en sonunda da derebeyinin kendisince yönetildi. Bu çeşitli yönetim biçimlerinin yarar ve zararlarını sırası geldikçe aşağıda açıklayacağım.

Goryuhino'nun kuruluşu ve ilk ahalisinin niteliği, bilinmezliğin karanlığıyla örtülmüş bulunmaktadır. Bulanık söylenceler, Goryuhino'nun bir zamanlar zengin ve büyük bir köy olduğunu, bütün Goryuhinoluların bolluk içinde yaşadıklarını, öşürün yılda bir kez toplanarak birkaç araba içinde kim olduğu bilinmeyen birine gönderildiğini bildiriyorlar. Herkes ucuza alır, pahalıya satarmış o zamanlar. Kâhya diye bir şey yokmuş, muhtarlar kimseyi incitmezler, ahali az çalışır fakat bolluk içinde yaşar, çobanlar sürülerini ayaklarında çizmelerle güderlermiş. Biz bu tablonun büyüleyiciliğine kapılacak değiliz. Altın çağ, bütün halkların ortak düşüncesidir

ve insanların, bugünden hiçbir zaman hoşnut olmayıp ve geleceğine ilişkin olarak da pek az ümit beslemek gerektiğini deneyleriyle öğrenip, bir daha dönülemeyecek olan geçmişi düş güçlerinin bütün çiçekleriyle süslediklerini kanıtlar sadece. Belgeler ise şu gerçeği gösteriyor:

Goryuhino köyü, eski zamanlardan beri ünlü Byelkin ailesine aitti. Fakat birçok başka yurtluklara sahip olan atalarım, bu sapa yöreyle ilgilenmiyorlardı. Goryuhino, önemsiz bir vergi ödüyor ve halk toplantısı adı verilen köy kurullarında, halk tarafından seçilen muhtarlarca yönetiliyordu.

Fakat zamanın akışı içinde Byelkinlerin aile mülkleri parçalanıp dağılmaya yüz tuttu. Zengin dedenin yoksullaşan torunları görkemli alışkanlıklarından el çekmeyip, şimdi on kat küçülmüş olan yurtluktan, yine eski dolgun geliri istiyorlar, zehir zemberek yönergeler yayımlıyorlardı birbiri arkasına. Muhtar bunları köy kurulunda okuyor, kurul üyeleri parlak söylevler çekiyorlar, ahali dalgalanıyordu. Fakat beyler iki kat öşür yerine, yarım kapiklikle mühürlenmiş yağlı bir kâğıda yazılı kurnazca bahaneler ve alçak gönüllü yakınmalar elde ediyorlardı.

Goryuhino üzerinde kara bulutlar dolaşıyor, fakat kimse farkında bile olmuyordu bunun. Halk tarafından seçilmiş son muhtar olan Trifon'un başta bulunuşunun son yılı, tam kilise bayramının kutlandığı gün, tüm halkın bağrışıp çağrışarak eğlence evinin (argoda meyhanenin adı budur) çevresinde toplandığı ya da birbirleriyle kucaklaşarak ve yüksek sesle Arhip Lısi'nin şarkılarını söyleyerek sokaklarda gezindikleri bir sırada, bir çift lâgar beygirin koşulu olduğu sepet örtülü, tenteneli bir araba girdi köye. Arabacı yerinde pejmürde bir Yahudinin oturduğu bu arabadan, sevinç içindeki halka sanki merakla bakan kasketli bir kafa uzandı. Ahali, gülüşlerle ve kaba şakalarla karşıladı arabayı. [Not: Bazı kendini bilmezler, giysilerinin eteklerini boru biçiminde kıvırarak Yahudi arabacıya takılıyorlar ve komik bir tavırla:

"Kefere, kefere, git de domuz kulağı ye..." diye bağırıyorlardı. (Goryuhino zangocunun yıllığından.)]

Fakat araba köyün ortasında durup da içinden sıçrayarak inen yabancı, buyurur gibi bir sesle muhtar Trifon'u istediği zaman şaşırıp kaldılar. İki köy kurulu üyesi, o sırada eğlence evinde olan büyük adamı buldular; koluna girerek, saygıyla getirdiler. Yabancı, hiddetli bir bakış fırlatıp, ona bir mektup uzattı ve bir an önce okuması buyruğunu verdi. Goryuhino muhtarları arasında, hiçbir zaman hiçbir şey okumamak geleneği vardı. Muhtar okuma yazma bilmiyordu yani. Muhtar yardımcısı Avdey'e haber salındı. Kendisi, hemen yakındaki bir ara sokakta bir çitin dibinde uyurken bulunarak yabancıya getirildi. Fakat ya ansızın uyandırılmış olması ya da acı bir önsezi nedeniyle, okunaklı bir yazıyla kaleme alınmış olmasına karşın mektubun harfleri Avdey'e çok karışık geldi ve muhtar yardımcısı da işin içinden çıkamadı. Yabancı, muhtar Trifon'a ve yardımcısı Avdey'e yakası açılmadık sövgüler savurdu. Onları yeniden uyumaya gönderip mektubun okunmasını ertesi güne bıraktı, kendisi de hükümet kulübesine yollandı. Yahudi de arkasında, onun küçük bavulunu oraya taşıdı.

Goryuhinolular sessiz bir şaşkınlık içinde bu olağanüstü olayı izlediler. Fakat kısa bir süre sonra araba da Yahudi de yabancı da unutuldu. Gün, gürültü patırtı içinde sona erdi, Goryuhino kendisini beklemekte olan şeyi sezinlemeksizin uykuya daldı.

Goryuhinolular, güneş doğar doğmaz pencereleri tıkırdatılıp genel toplantıya çağrılarak uyandırıldılar. Yurttaşlar, birbiri arkasına, toplantı alanı olarak kullanılan hükümet kulübesi avlusuna sökün ettiler. Gözleri bulanık ve kırmızıydı. Yüzleri şişmişti. Eski, mavi bir kaftan giymiş olarak gösterişli bir tavırla hükümet kulübesi önündeki basamaklarda duran kasketli adama esneyerek, kaşınarak bakıyorlar, bu adamı daha önce nerede görmüş olduklarını anımsamaya

çalışıyorlardı. Muhtar Trifon'la yardımcısı Avdey, başları açık, iki yüzlü bir uysallık ve derin bir acı içinde onun yanında dikilmekteydiler. Yabancı:

— Herkes burada mı? diye sordu.

Muhtar:

— Bütün üyeler geldi mi? diye yineledi soruyu.

Yurttaşlar:

— Herkes tamam, diye yanıtladılar.

O zaman muhtar, beyden bir tezkere geldiğini bildirerek, yardımcısına bunu ahaliye okumasını buyurdu. Avdey yutkundu, yüksek sesle şunları okudu:

Trifon İvanov!

Bu mektubu taşıyan vekilim X, yönetimi ele almak üzere ata yurdum Goryuhino köyüne geliyor. O gelir gelmez köylüleri tezelden topla ve buyruğumu onlara bildir. Özellikle de vekilim X'in köylülere vereceği buyruklar, tıpkı benimkilermiş gibi dinlenecektir. O ne isterse istesin, tartışılmadan yerine getirilecek, yoksa X dilediği gibi sert davranabilecektir. Beni bunu yapmaya, köylülerin utanmazca söz dinlemezlikleri ve senin, muhtar Trifon, onlara hilekârca göz yumuşun zorladı.

İmza X. X. *

Sonra X, ayaklarını X harfi gibi açarak ve Q harfi gibi elini beline dolayarak, şu kısa ve anlamlı söylevi çekti.

"Bana bakın bana; aklınızı başınıza devşirin. Şımarık insanlar olduğunuzu biliyorum. Fakat ben, sizin kafanızdaki ahmaklığı dünkü sarhoşluğunuzdan daha çabuk geçireceğim galiba."

Bu zehir zemberek tezkereyi, Goryuhino'yu yönettiği günlere ait diğer andaçlarla birlikte İkona mahfazasına saklamış olan muhtar Trifon'dan kopya ettim. Yoksa bu çok önemli belgeyi kendi başıma bulup çıkaramazdım.

Sarhoşluk marhoşluk kalmamıştı kimsede. Goryuhinolular yıldırım çarpmışçasına kolları kanatları kırık, korku içinde, evlerine dağıldılar.

KÂHYA X'İN YÖNETİMİ

X, yönetim dizginini eline aldı ve kendi politik sistemini uygulamaya girişti. Bu sistem özel olarak incelenmeye değer.

Sistemin temel dayanağı şu idi: Köylü zengin olduğu ölçüde şımarık, yoksul olduğu ölçüde ise yumuşak başlıdır. Bu noktadan hareketle X, yumuşak başlılık köylülüğün başta gelen erdemiymişçesine atayurtta yumuşak başlılığı sağlamak üzere çalışmaya koyuldu. Köylüler için bir sayım defteri tutarak, onları zenginler ve yoksullar diye bölümlere ayırdı. 1) Ödenmemiş vergiler varlıklı köylüler arasında paylaştırıldı ve her türlü sertliğe başvurularak tahsil edildi. 2) Yoksullar ve aylaklar, çalışmak üzere hemen tarlalara gönderildi. Eğer onun hesabına göre bunların çalışmalarından istenilen sonuç elde edilmezse, bu köylüler öteki köylülerin yanına ırgat olarak veriliyorlardı. Buna karşılık olarak da, ırgat çalıştıran köylüler kâhyaya isteğe bağlı bir haraç ödüyorlardı. Köleliğe verilen kişiler ise, ödenmemiş vergilerin dışında iki kat âşar ödeyerek özgürlüklerini elde etme hakkına tam olarak sahiptiler. Bütün toplumsal yükümlülükler, varlıklı köylülere düşüyordu. Acemi asker kaydı sorunu ise, çakırcı kâhya için tam bir bayramdı... Çünkü kura, baldırı çıplağın ya da müflisin birine düşmedikçe, bütün zengin köylüler fidye ödeyerek sıra ile askerlikten kurtuluyorlardı.* Meclis top-

---

Melun kâhya, Anton Timofey'i demire bağladı ve ihtiyar Timofey, 100 ruble fidye ödeyerek oğlunu kurtardı. Kâhya, Petruşka Yeremeyev'i zincire vurdu, onu da babası 68 ruble fidye ödeyerek kurtardı. Sonra melun kâhya, Leha Tarasov'u zincirlemek istedi, fakat o, ormana kaçtı. Kâhya buna fena halde içerleyerek ağzına geleni söyledi ve ayyaş Vanka'yı kente görürüp acemi asker yazdırdılar. (Goryuhino köylülerinin ifadesi.)

lantıları ortadan kalkmıştı. Öşür azar azar, fakat hiç aralık vermeksizin bütün bir yıl boyunca toplanıyordu. Bunun dışında kâhya, beklenilmedik başka salmalar da koymuştu. Köylüler eskiye oranla öyle pek de fazla ödüyor görünmüyorlardı, ama ne kazanabiliyor ne de yeterince biriktirebiliyorlardı. Üç yıl içinde Goryuhino tümüyle yoksullaştı.

Goryuhino mahzunlaştı, pazar ıssızlaştı, Arhip Lısi'nin şarkıları işitilmez oldu. Çocuklar da sefil kaldılar. Köylülerin yarısı tarlada, yarısı ırgatlıkta çalışıyordu. Ve kilise bayramı günü, o günden sonra, yıllık yazarının ifadesine göre, büyük sevinç ve mutluluk günü değil, acı bir anı ve keder yıldönümü oldu.

1830

Roslavlev

Roslavlev'i okurken bu yapıtın konusunun çok yakından bildiğim gerçek bir olaya dayandığını görüp şaşırdım. Bay Zagoskin'in* hikâyesinde kahraman olarak seçtiği mutsuz kadın, bir zamanlar benim dostumdu. Yazar unutulmuş bir olaya halkın ilgisini yeniden yöneltti, zamanla yatışmış olan nefret duygularını uyandırdı ve mezarların sessizliğini bozdu. Şimdi bir gölgeyi savunacağım ben. Okuyucu, arzumun içtenliğine saygı duyarak, kalemimin güçsüzlüğünü bağışlasın. Kendimden de epeyce söz etmek zorunda kalacağım. Çünkü alınyazım zavallı dostumun alınyazısına uzun süre bağlı kaldı.

1811 yılı kışında sosyeteye çıkardılar beni. ilk izlenimlerimi betimlemeye girişmeyeceğim. O güne kadar hayatı kapalı odalarda ve öğretmenlerle geçen on altı yaşında bir kızın, birdenbire sonu gelmez balolara katılmaya başlayınca neler hissedeceği kolayca tahmin edilir. Yaşamın verdiği bütün canlılığa, bir eğlence kasırgası içine daldım. O sıralarda düşünmeyi bilmiyordum henüz... Çok yazık; çünkü gözlenmeye değer bir dönemdi o.

Benimle birlikte balolarda görünen genç kızlar arasında Prenses ... özellikle göze çarpıyordu. (Bay Zagoskin ona Polina demiş. Bu adı olduğu gibi bırakıyorum.) Şimdi anlatacağım olay nedeniyle kısa zamanda dost olduk onunla.

Zagoskin: Dönemin bir Rus tarihçisi. – ç.n.

Yirmi iki yaşlarında bir delikanlı olan kardeşim, o dönemin salon adamlarındandı. Dışişlerinde görevli olduğu biliniyor, dans ederek ve çapkınlık yaparak Moskova'da yaşıyordu. Polina'ya tutuldu, ailelerimiz arasında bir yakınlaşma sağlamamı diledi benden. Kardeşim ailemizin putuydu, benden de her istediğini koparırdı.

Ben ona yaranmak için Polina'ya yaklaşırken, kısa bir süre sonra içtenlikle bağlandım genç prensese. Tuhaf ve daha çok da çekici yanları olan bir insandı. Onu henüz anlamıyordum ama sevmeye başlamıştım bile. Farkında olmadan, onun gözleriyle görmeye, onun görüşleriyle düşünmeye başladım. Babası devlet hizmetinde emektar bir kimseydi. Şatafatlı bir arabası ve nişanları vardı yani. Uçarı, basit bir adamdı bununla birlikte. Fakat annesi ölçülü bir kadındı. Olgunluğuyla, mantığıyla göze çarpardı.

Polina her baloda ve toplantıda görünürdü. Çevresi hayranlarıyla çevriliydi. Ona durmadan kompliman yaparlar, fakat o bunlardan sıkılır ve bu can sıkıntısı, gururlu, soğuk bir görünüş verirdi prensese. Bu görünüş onun Grek yüzüne, kara kaşlarına son derece yakışırdı. Esprilerim, bu düzgün ve sıkıntılı yüzde bir gülümseme yaratabildikleri zaman çok mutlu olurdum.

Polina, hiçbir ayrım yapmaksızın, pek çok okurdu. Babasının kitaplığının anahtarı ondaydı. Bu kitaplık XVIII. yüzyıl yazarlarının yapıtlarından oluşuyordu genellikle. Genç kız Montesquieu'dan Crebillon'un romanlarına kadar bütün Fransız edebiyatıyla tanışıktı. Rousseau'yu ezbere bilirdi. Kitaplıkta Sumarokov'un yapıtlarının dışında tek bir Rusça kitap yoktu. Polina bunları da hiçbir zaman okumuş değildi. Bana bir gün, Rus yazınını güçlükle anlayabildiğini söylemişti. Moskovalı şiir yazıcılarının ona getirdiği şiircikler de içinde olmak üzere, Rusça hiçbir şey okumuyordu sanırım. Konudan biraz ayrılacağım şimdi. İşte neredeyse otuz yıldır bu zavallılara Rusça okumadığımız ve ana dilimizle

(sözüm ona) derdimizi anlatamadığımız için sövüp sayıyorlar. (Not: "Y. Milovslaki"nin yazarının bu kaba suçlamaları tekrar etmesi günah oluyor. Biz hepimiz okuduk onu. Romanının Fransızcaya çevrilmesini de sanıyorum bizden birine borçlu.) Sorun şurada: Rusça okumak çok sevindirdi bizi. Fakat yazınımız Lomonosov'dan öteye gitmiyor ve henüz dar kapsamlı. Birkaç seçkin şairimiz var kuşkusuz. Fakat bütün okuyucuların sadece şiirle ilgilenmelerini beklemek olanaksız. Düzyazı alanında bir tek *Karamzin Tarihi* var. İlk iki üç roman birkaç yıl önce ortaya çıktı. Oysa Fransa'da, İngiltere'de ve Almanya'da birbirinden ilginç romanlar durmadan izler birbirini. Çeviri bile göremiyoruz. Hani görsek de, siz dilediğinizi yapın ama ben özgünlerini yeğliyorum. Dergilerimiz, edebiyatçılarımız için ilgi çekici. Biz her şeyi, haberleri ve bilgileri yabancı kitaplardan öğrenmek zorundayız. Böylece de (düşünen ve insanoğlunun düşüncelerini izleyen herkes) yabancı dil ile düşünüyor. Yazarlarımızın Rus kitaplarına gösterdiğimiz umursamazlıktan hiç durmadan yakınmaları, şapkalarımızı Schleier modaevinden satın alışımıza, bizim şapka yapımcılarımızın ürünleriyle yetinmeyişimize kızan Rus tüccarlarının yakınmalarını andırıyor.

Yüksek sosyete yaşamının anıları, hatta tarihsel dönemde bile güçsüz ve değersizdir. Fakat bu gezgin kadının Moskova'ya gelişi derin izlenimler bıraktı bende. M-me de Staël'di* bu. Rusya'ya yazın, Moskovalıların büyük bir bölümünün yazlığa gittiği bir dönemde geldi. Rus konukseverliği kendini gösterdi. Ünlü yabancı kadını nasıl ağırlayacaklarını bilemiyorlardı. Yemekler veriliyordu onuruna. Baylar ve bayanlar onu görmeye koşuyorlar ve genellikle düş kırıklığına uğruyorlardı. Çünkü elli yaşlarında ve yaşına göre giyinmemiş bir kadın çıkıyordu karşılarına. Tavırları hoşa gitmiyor, sözleri uzun kaçıyordu. Giysinin kollukları da son derece kısaydı.

Madame de Stael (1766-1817), Fransız kadın yazar. – ç.n.

Polina'nın babası daha önce Paris'ten tanıdığı M-me de Staël onuruna bir yemek verdi ve bizim Moskovalı bütün akılı evvellerimizi çağırdı buna. *Corinne*'nin yazarını burada gördüm. Dirseklerini masaya dayamış, başköşede oturuyor, güzel parmaklarıyla kâğıttan borucuklar yapıp açıyordu. Keyfinin yerinde olmadığı belliydi. Birkaç kez konuşmak istediyse de sardıramadı. Bizim aklı evvellerimiz her zamanki ölçülerince yiyip içiyor, M-me de Staël'in sohbetinden çok, prensin balık çorbasından memnun kaldıkları görülüyordu. Kadınlar yapmacık tavırlarla kırıtıp duruyorlardı. Onlar da, erkekler de sessizliği arada bir bozuyor, Avrupalı ünlü bir kişinin huzurunda duydukları ürkeklik ve kendi düşüncelerinin değersizliği konusundaki kanıları belli oluyordu.

Yemek süresince Polina iğne üstündeymişçesine oturdu. Konukların ilgisi mersin balığı ile M-me de Staël arasında paylaştırılmıştı. Ondan her an bir *bon-mot** bekliyorlardı. En sonunda, hem de oldukça gözü pek bir cinas kopardılar. Espri hemen yakalandı, kahkahalar ve bir övgü mırıltısı yükseldi. Prens mest olmuştu. Polina'ya baktım. Yanakları alev alev yanıyor, gözlerinde yaşlar biriktiği görülüyordu. Konuklar M-me de Staël ile adamakıllı uzlaşmış olarak masadan kalktılar ve onun söylediği cinası kente yaymak üzere arabalarına binip gittiler.

Polina'ya:

— Ne oldu sana *ma chère*?** diye sordum. Bu birazcık serbest espri mi dokundu sana böyle?

Polina:

— Ah azizim, diye yanıtladı beni; tam bir ümitsizlik içindeyim. Bu olağanüstü kadın, bizim yüksek sosyeteyi ne kadar değersiz buldu kim bilir! O, parlak görüşleri, yürek coşkunluğunu, esinleyici sözleri değerlendirebilen ve kendisini

* Cinas. – R.y.n.
** Azizim. – R.y.n.

anlayan kişilerle çevrili olmaya alışıktır. Fakat burada... Tanrım! Üç saat boyunca ne bir düşünce kırıntısı, ne de tek ilginç bir söz! Ahmak kişiler, ahmakça bir tumturaklılık, hepsi bu! Kim bilir ne kadar sıkılmıştır? Ne kadar da yorgun görünüyordu! Onlara gerekli olanı, bu kültür maymunlarının anlayabilecekleri şeyi gördü ve bir cinas fırlatıverdi. Nasıl da kaptılar bunu! Utançtan yerin dibine geçtim, hüngür hüngür ağlayacaktım az kalsın... –Sözlerini hararetle sürdürüyordu.– Fakat bırak bizim yüksek sosyete süprüntüleri için onlara layık olanı düşünsün. O hiç olmazsa bizim gösterişsiz, yalın halkımızı görüp anlamış. Batılı birine yaltaklanmak için halkımızın sakalıyla eğlenmeye kalkan o dayanılmaz, yaşlı soytarıya verdiği yanıtı duydun: "Bundan yüzyıl önce sakalını korumasını bilen bir halk, zamanımızda da kafasını korumasını bilecektir." Ne kadar hoş bir insan! Ne çok seviyorum onu! Ona kötülük edenlerden nasıl nefret ediyorum!

Polina'nın tedirginliğini fark eden sadece ben değildim. Aynı anda başka bir çift anlayışlı göz de onun üzerinde durmuştu. M-me de Staël'in kara gözleriydi bunlar. Ne düşündüğünü bilmiyorum. Fakat yemekten sonra genç prensese yaklaşarak sohbete daldı onunla. Birkaç gün sonra da şu pusula geldi M-me de Staël'den:

*"Ma chère enfant, je suis toute malade. Il serait bien aimable à vous de venir me ranimer. Tâchez de l'obtenir de m-me votre mère et veuillez lui présenter les respects de votre amie de S."**

Bu pusula şimdi bende. Meraktan çatlamama karşın Polina bana M-me de Staël'le ilişkileri konusunda hiçbir zaman açıklamada bulunmadı. Bir deha olduğu kadar da iyi yürekli bir kimse olan bu hoş kadın, onu kendinden geçiriyordu.

Sevgili çocuğum, çok hastayım, beni canlandırmak için lütfedip ziyaretime gelirseniz çok sevinirim. Annenizden bunun için izin almaya çalışın ve ona sizi seven *de S.*nin saygılı selamını iletin. – R.y.n.

Birini kötülemek isteği kişiyi nerelere kadar vardırıyor! Kısa bir süre önce çok hatırı sayılır bir toplulukta bütün bunları anlatırken "Belki de M-me de Staël Napolyon'un casusuydu, Prenses ... de ona gerekli bilgileri verdi," deyip çıktılar. "İnsaf edin," dedim, "Napolyon'un on yıldır kovaladığı M-me de Staël, soylu ve iyi insan M-me de Staël, Chateaubriand'ın, Byron'ın dostu M-me de Staël, nasıl Napolyon'un casusu olabilir!.." Hassas burunlu Kontes B. "Pekâlâ olabilir!" diye karşı çıktı. "Napolyon şeytan mı şeytan. M-me de Staël de anasının gözüydü!"

Herkes, hâlâ anımsadığım sorumsuz bir tavırla yaklaşan savaştan söz ediyordu. XV. Louis dönemi Fransası'na öykünme modası vardı o zamanlar. Yurt sevgisi ukalalıkmış gibi görünüyordu. O dönemin aklı evvelleri Napolyon'u gözü kararmış bir yaltakçılıkla göklere çıkarıyorlar, bizim başarısızlıklarımızla eğleniyorlardı. Anayurt savunucuları ise, ne yazık ki, biraz safdildiler. Pek de eğlenceli bir tarzda alaya almıyorlar ve hiç etkili olamıyorlardı. Yurt sevgileri sosyete çevrelerinde Fransızca konuşulmasını ve dile yabancı sözcükler sokulmasını acımasızca kınamanın, bir de Kuznetski Köprüsü'ne şiddetle karşı çıkmanın ve buna benzer şeylerin sınırını aşamıyordu. Gençler Rus olan her şeyden horgörü ve umursamazlıkla söz ediyorlar ve yarı şaka yarı ciddi, Rusya'nın da bir Ren Konfederasyonu* akıbetine uğrayacağı kehanetinde bulunuyorlardı. Tek sözcükle, toplum çirkef içinde yüzmekteydi.

Ansızın istila haberi ve hükümdarın bildirisiyle şaşkına döndük. Moskova çalkalanıyordu. Kont Rastopçin'in basit halk için yayımladığı tek yapraklı bildiriler ortaya çıktı. Halk öfkelendi. Sosyete maskaraları uslandılar. Bayanlar sil-

---

Napolyon'un 1806 yılında Kutsal Roma-Cermen İmparatorluğu'nu ortadan kaldırarak birçok küçük Alman devletinin birleştirilmesinden oluşturduğu konfederasyon. – ç.n.

kinip canlandı. Fransız dilinin ve Kuznetski Köprüsü'nün düşmanları sosyete çevrelerinde kesin bir üstünlük kazandılar. Konuk odaları yurtseverlerle doldu. Kimisi tabakasındaki Fransız enfiyesini dökerek, Rus enfiyesi çekmeye başladı. Kimisi on tane Fransızca broşür yaktı; kimisi de kırmızı şaraptan el çekerek ekşi kvas'a başladı. Herkes Fransızca konuşmaya tövbe etti. Herkes Pojarski ve Minin'in adlarını ünlüyor, bir yandan menzillerden atları bile değiştirmeden Saratovski köylerine yollanmaya hazırlanırken, öte yandan bir halk savaşını öğütlüyorlardı.

Polina önceleri nasıl öfkesini gizlemiyorduysa, şimdi de horgörüsünü gizlemiyordu. Bu kaşla göz arasındaki değişiklik ve ödleklik onu çileden çıkarıyordu. Bulvarda, Presnenski havuzlarında kasten Fransızca konuşur, yemek masasında ve uşaklar da oradayken yurt sevgisine, yiğitliğe kasten karşı çıkar ve kasten Napolyon ordusunun sayıca çokluğundan ve onun askeri dehasından söz ederdi. Orada bulunanlar bir jurnalden kaygılanarak sararır ve onu yurdun düşmanına bu bağlılığından ötürü kınamakta gecikmezlerdi. Polina horgörüyle gülümser, "Keşke bütün Ruslar anayurtlarını benim sevdiğim kadar sevseler" derdi.

Bu davranışları şaşırtıyordu beni. Her zamanki alçakgönüllü ve suskun Polina'nın bu cesareti nereden aldığını anlayamıyordum. Bir gün kendisine:

— İnsaf et, dedim. İşimiz olmayan şeye karışmak üstüne görev mi senin? Bırak erkekler dövüşsün, bağıra çağıra politikadan söz etsinler. Kadınlar savaşa gidecek değil ya! Bonapart'tan size ne?

Gözleri şimşek gibi çaktı:

— Utan, dedi. Kadınların anayurdu yok mu? Onların babaları, erkek kardeşleri, kocaları yok mu? Acaba bizim damarlarımızda akan kan Rus kanı değil mi? Yoksa bizim sadece balolarda *ekosez** yaparak döndürülmek, evde de

---

Eski bir İskoç dansı – ç.n.

kanaviçeye köpekçikler işlemek için mi doğduğumuzu sanıyorsun? Hayır, ben kadının toplum üzerinde, ya da hiç değilse bir adamın kalbi üzerinde nasıl etkili olabileceğini biliyorum. Bizi tutsak ettikleri aşağılık durumu kabul etmiyorum. M-me de Staël'e bak! Napolyon sanki bir düşman ordusuymuşçasına savaşıyordu onunla... Amcam da hâlâ Fransız ordusunun yaklaşmasından ötürü onun duyduğu korkuyla eğlenmeye cesaret edebiliyor? Sakin olunuz hanımefendi; Napolyon size karşı değil, Rusya'ya karşı savaşıyor... Evet! Eğer amcam Fransızların eline düşse, gezgin diye Royal Palas'a bırakırlardı onu. Ama aynı durum M-me de Staël'in başına gelmiş olsa, devlet zindanında can verirdi. Ya Charlotte Corday?* Ya bizim Marfa Posadnista? Ya Prenses Laskova? Neyim eksik onlardan? Herhalde gözü pekliğim ya da kararlılığım değil?

Polina'yı şaşkınlık içinde dinliyordum. Onda böyle ateşli bir tutku, böyle bir ikbalperestlik bulunduğunu hiçbir zaman sezmemiştim. Heyhat! Ruhunun olağanüstü nitelikleri ve aklının yiğit yüceliği onu nerelere götürdü! Sevgili yazarım ne kadar doğru söylemiş: *Il n'est de bonheur que dans les vois communes.***

Hükümdarın gelişi genel dalgalanmayı şiddetlendirdi. Yurtseverlik coşkunluğu yüksek sosyeteyi de kapladı sonunda. Konuk salonları tartışma meclisleri olup çıktı. Her yerde yurtseverce özverilerden söz ediliyordu. Varını yoğunu feda eden genç kont Mamonov'un ölümsüz söylevi dilden dile dolaşıyordu. Bu olaydan sonra bazı kız anneleri kontun artık kıskanılacak bir damat olmadığına değindilerse de, biz hepimiz yine de tapıyorduk ona. Adı Polina'nın dilinden düşmüyordu. Bir keresinde kardeşime:

---

* Charlotte Corday (1768-1793), Fransız devrimci Marat'yı öldüren kralcı kız. – ç.n.

** Fr. Mutluluk sadece herkesin geçtiği yollarda bulunabilir. –Chateaubrian'ın sözleri olmalı.– R.y.n.

— Siz ne feda edeceksiniz? diye sordu.

Benim çapkın:

— Henüz kendi yurtluğum yok benim, diye yanıtladı onu. Topu topu otuz bin ruble borcum var, o da anayurduma feda olsun.

Polina öfkelenerek:

— Bazı kimseler için onur da, anayurt da bir şey anlatmaz, dedi. Kardeşleri çarpışma alanında can verirken, onlar konuk salonlarında züppelik yaparlar. Bu gibi soytarıların kendisine aşk numarası yapmasına izin verecek kadar alçak bir kadın var mıdır bilmem?

Kardeşim kızardı ve:

— Son derece titiz bir kimsesiniz prenses, diye karşı çıktı. Herkesin sizin kişiliğinizde bir M-me de Staël görmesini ve size Corinne'den tiradlar okumasını istiyorsunuz. Bir kimsenin kadınları hafife alması, biliniz ki onun anayurdunu ve anayurdunun düşmanlarını hafife alması anlamına gelmez.

Bu sözleri söyleyerek arkasını döndü. Ölesiye küsüştüklerini sanıyordum ama yanılmışım. Kardeşimin küstahlığı Polina'nın hoşuna gitmişti. Onun yakışıksız şakasını öfkesinin soylu parlayışına bağışlamış, bir hafta sonra da Manomovski Alayı'na girdiğini öğrenince, onları barıştırmamı benden kendisi istemişti. Kardeşim coşku içindeydi. Hemen evlenme önerisinde bulundu Polina'ya. Prenses razı oldu. Fakat düğünü savaş sonuna ertelediler. Ertesi gün de kardeşim orduya katılmak üzere hareket etti. Napolyon Moskova üzerine ilerliyor, bizimkiler geriliyordu. Moskova tedirginlik içindeydi. Moskovalılar birbiri arkasına kentten ayrılıyorlardı. Prens ve karısı prenses, hep birlikte onların ... köyüne gitmeye annemi razı ettiler.

Bağlı olduğu kentten yirmi verst uzaktaki ... köyüne gittik. Çevremiz, çoğu Moskova'dan gelen komşularla doluydu. Herkes her gün bir aradaydı. Köydeki hayatımız da kenttekine benziyordu. Ordudan aşağı yukarı her gün mek-

tup geliyor, yaşlı kadınlar haritada *açık ordugâh*'ın bulunduğu yeri arıyor, bulamayınca da kızıyorlardı. Polina sadece politikayla uğraşıyordu. Gazetelerin ve bir de Rastopçin bildirilerinin dışında hiçbir şey okumuyor, kitap yüzü açmıyordu. Çevresinin dar görüşlü insanlarla dolu oluşu, durmadan saçma sapan yargılar ve aslı astarı olmayan haberler çıkışı onu çok üzüyordu. Anayurdun kurtuluşundan ümidini kesiyor, Rusya hızla çöküyormuş sanıyor, her askeri bülten ümitsizliğini artırıyor, Kont Rastopçin'in polisiye bildirileri ise prensesi çileden çıkarıyordu. Bu bildirilerin alaycı üslubu en aşırı cinsten bir terbiyesizlik, Rastopçin'in aldığı önlemler ise dayanılmaz bir barbarlık gibi görünüyordu ona. O dönemin, gözü pekçe uygulanışı Rusya'yı kurtaran ve Avrupa'yı özgür kılan, korkunç fakat o denli büyük görüşüne aklı ermiyordu onun. Rusya haritasına eğilerek saatler geçiriyor, ordunun hızlı hareketlerini izleyip verstleri hesaplıyordu. Tuhaf düşünceler geliyordu aklına. Bir gün köyden ayrılıp Fransız ordugâhına girmek ve Napolyon'a kadar gizlice sokularak onu öldürmek niyetinde olduğunu bildirdi. Onu öyle bir girişimin çılgınca bir şey olduğuna inandırmak benim için güç olmadı, ama ikinci bir Charlotte olmak düşüncesi uzun süre çıkmadı aklından.

Babasının oldukça uçarı bir adam olduğunu daha önce söylemiştim. Aklı fikri, köyde de elden geldiğince Moskova'daki gibi yaşamadaydı. Davetler veriyor, kurduğu *theâtre de Sociéte** Fransız *Proverbes*'leri** oynuyor, bizi hoşnut etmeye, eğlendirmeye çalışıyordu. Birkaç tutsak subay gelmişti kente. Bu yeni simalar prensi sevindirdi ve valiye rica ederek onları kendi evinde barındırmak için izin aldı...

Dört kişiydiler bunlar. İçlerinden üçü hatırı sayılır yaralarıyla, doğrusu böbürlenmeye hak kazanmış olmakla birlik-

---

* Amatör ev tiyatrosu – R.y.n.

** Atasözleri – R.y.n.

te, Napolyon'a körü körüne bağlı, dayanılmaz ölçüde yaygaracı, oldukça önemsiz kişilerdi. Fakat dördüncü subay son derece ilgi çekici bir kimseydi.

26 yaşında bir delikanlıydı bu. İyi bir aile çocuğuydu. Hoş bir yüzü vardı. Tavrı çok güzeldi. Hemen ayrı bir yer kazandı gözümüzde. İltifatlarımızı soylu bir alçakgönüllülükle karşılardı. Çok az, fakat kanıtlayıcı konuşurdu. Kendisine savaşın gidişi ve orduların harekâtını açık açık anlatabilen ilk kişi olduğu için Polina hoşlandı ondan. Rus ordularının geri çekilişinin anlamsız bir kaçış olmadığını, bunun Rusları katılaştırdığı ölçüde Fransızları kaygılandırdığını doğrulayarak prensesin yüreğine su serpti.

Polina ona, "Fakat siz imparatorunuzun yenilmezliğine inanmıyor musunuz yoksa?" diye sordu.

Senikur (ondan da bay Zagoskin'in taktığı adla söz edeceğim), bir süre sustuktan sonra, bulunduğu durumda açık yürekliliğin güç bir şey olduğunu söylemekle yetindi. Polina bir yanıt alabilmekte ayak diredi. Senikur, Fransız ordularının, Rusya'nın güneyine doğru ilerlemelerinin Fransızlar için tehlikeli olabileceğini, aslında 1812 seferinin galiba sona erdiğini, fakat henüz bunun kesinlikle ortaya çıkmadığını söyledi.

Polina:

— Ne sona ermesi! diye karşı çıktı ona. Napolyon durmadan ilerliyor, bizse durmadan geriliyoruz!

Senikur:

— Bizim için daha kötü olan da bu zaten, diye karşılık verdi ve konuyu değiştirdi.

Komşularımızın ödlekçe kehanetlerinden de, ahmakça yiğitlik taslayışlarından da bıkıp usanan Polina, işin aslını bilmeye dayanan yansız görüşleri can kulağıyla dinlerdi.

Kardeşimden ipe sapa gelmez mektuplar alıyordum. Bunlar akıllıca, ya da kötü şakalarla, Polina'ya ilişkin sorularla, kaba saba aşk itirafları ve buna benzer ıvır zıvırlarla

doluydular. Polina bunları okur, canı sıkılır ve omuzlarını silkerdi. Bana:

— Şu senin Aleksey'in boş bir insan olduğunu kabul et, derdi. Bu koşullarda, savaş alanlarından bile hiçbir şey anlatmayan mektuplar yazabildiğine göre, tekdüze aile yaşamı boyunca bana nelerden söz edecek kim bilir?

Yanılıyordu. Kardeşimin mektuplarının sıklığı, onun değersiz bir kişi olduğundan değil, bizim için çok onur kırıcı olmakla birlikte, bir önyargıdan ileri geliyordu. O, kadınlara karşı, onların kıt anlayışlarına göre ayarlanmış bir dil kullanılması gerektiğini ve önemli şeylerin onları ilgilendirmediğini sanıyordu. Her yerde kabalık sayılabilecek böyle bir kanı, bizim gözümüzde üstelik ahmakçaydı da. Bir sürü ipe sapa gelmez şeyle uğraşan Rus erkekleriyle karşılaştırıldığında, Rus kadınları daha iyi öğrenim görmüş, daha çok okuyan, daha çok düşünen kimselerdir, hiç kuşku yok.

Borodino Çarpışması'nın haberi yayıldı. Herkes bundan söz ediyordu. Herkes kendince en doğru bilgilere sahipti ve herkeste ayrı bir ölü, yaralı listesi vardı. Kardeşimden mektup alamıyorduk. Son derece kaygılıydık. Neden sonra, her çeşit laf taşıyıcılarından biri uğrayarak onun tutsak düştüğünü bildirdi bize. Bu arada, Polina'ya da onun öldüğünü fısıldayıvermiş. Polina derin bir kedere gömüldü. Kardeşime âşık değildi. Onu uzun boylu düşündüğü de yoktu. Fakat bu haberden sonra, onun kişiliğinde, acı çeken bir insan, bir kahraman görerek gizli gizli ağlamaya başlamış. Birkaç kez gözyaşı dökerken yakaladım onu. Fakat ıstırap çeken anayurdumuzun sonunu hiç iyi görmediğini bildiğimden, bu şaşırtmadı beni. Ona acı veren şeyin başka bir nedeni olabileceğini düşünmedim.

Bir sabah bahçede dolaşıyordum. Senikur da yanımda yürüyordu. Polina'dan söz ediyorduk. Onun olağanüstü niteliklerinin genç Fransızı allak bullak ettiği ve güzelliğinin

onu şiddetle etkilediği gözümden kaçmıyordu. Gülerek, tıpkı romanlardakine benzer bir durumda olduğunu söyledim ona. Düşmana tutsak düşen yaralı şövalye, kapatıldığı kalenin sahibesine âşık oluyor ve kalbini çalmayı başararak sonunda evleniyor onunla.

Senikur:

— Hayır, dedi. Prenses beni Rusya'nın düşmanı olarak görüyor ve anayurdunu hiçbir zaman bırakmayacaktır.

Bu sırada ağaçlı yolun sonunda Polina'yı görerek ona doğru yürüdük. Hızlı adımlarla yaklaşıyordu bize. O kadar solgundu ki şaşırıp kaldım.

Senikur'un selamını yanıtlamayarak, bana:

— Moskova düştü, dedi.

Yüreğim daraldı, gözlerimden sel gibi yaşlar boşandı. Senikur başını eğerek sustu.

Prenses, öfkeden titreyen bir sesle sürdürdü sözlerini:

— Soylu, aydın Fransızlar, zaferlerini kendilerine yaraşır biçimde kutladılar. Moskova'yı ateşe verdiler, Moskova iki gündür yanıyor.

Senikur:

— Ne diyorsunuz? diye bağırdı. Olamaz bu.

Polina soğuk bir tavırla:

— Geceyi bekleyin, herhalde kızıllığı görürsünüz, diye yanıtladı onu.

Senikur:

— Tanrım! dedi. Mahvoldu o. Nasıl? Moskova'nın yanmasının bütün Fransız ordusunun yıkımı olduğunu, Napolyon'un hiçbir yerde hiçbir biçimde tutunamayacağını, kısa bir süre sonra başıbozuk ve hoşnutsuz bir orduyla yakılıp yıkılmış, boşaltılmış topraklardan geçerek çekilmek zorunda kalacağını görmüyor musunuz yoksa? Fransızların, kendi cehennemlerini kendilerinin hazırladığını nasıl düşünebildiniz! Hayır, hayır, Moskova'yı Ruslar yaktı, Ruslar! Korkunç, barbarca bir cömertlik! Şimdi her şey çözümlendi artık.

Anayurdunuz tehlikeyi atlattı. Fakat bizimkiler ne olacak, İmparatoruınuz ne olacak...

Fransız yanımızdan ayrıldı. Polina ve ben, kendimize gelemiyorduk.

— Senikur haklı mı, Moskova'yı bizimkiler mi yaktı yoksa? dedi. Eğer öyleyse... Oh! Bir Rus kadını olmakla övünebileceğim! Bütün dünya bu büyük özveriye şaşıp kalacak! Şimdi yenilgimiz de korkunç görünmüyor bana. Onurumuz kurtuldu çünkü. Avrupa kendi kolunu kesen, kendi başkentini yakan bir halkla savaşmayı bundan böyle hiçbir zaman göze alamayacaktır.

Gözleri öyle bir parlıyor, sesi öyle çınlıyordu ki! Kucakladım onu. Soylu bir coşkudan doğan gözyaşlarımız ve anayurdumuz adına ateşli yakarılarımız birbirine karıştı. Polina, gizli bir emir gelmişçesine:

— Kardeşin... dedi. Ne mutlu ona, tutsak değil o. Sevin, Rusya'nın kurtuluşu uğruna can verdi.

Bir çığlık attım ve kendimden geçerek onun kollarının arasına yığıldım...

1831

Dubrovski

1

Eski Rus derebeylerinden Kirila Petroviç Troyekurov, yurtluklarından birinde yaşamaktaydı. Zenginliği, soyluluğu ve ilişkileri, yurtluklarının bulunduğu illerde büyük bir saygınlık sağlamıştı ona. Komşuları en küçük kaprislerini yerine getirmek için birbirleriyle yarışır, il memurları Troyekurov adını duyduklarında tir tir titrerlerdi. Kirila Petroviç, kendisine verilmesi zorunlu bir haraç olarak kabul ederdi bu yaltaklanma gösterilerini. Konağı, onun şamatalı ve kimi zaman da azgın eğlentilerini paylaşarak beyefendinin uçarı gönlünü hoş etmeye hazır konuklarla her zaman dolu olurdu. Hiç kimse onun çağrısını geri çevirmek ya da belirli günlerde gereken saygıyla Pokrovskoye köyüne gelmemek cüretini gösteremezdi. Kirila Petroviç, cahil bir adamın bütün kusurlarını açığa vururdu ev yaşantısında. Çevresindekilerce şımartılmış olduğu için, ateşli tabiatının bütün parlayışlarına ve oldukça sınırlı aklına esen bütün düşüncelere tam bir özgürlük tanımaya alışmıştı. Fiziksel yeteneklerinin olağanüstü güçlülüğüne karşın oburluğu yüzünden haftada iki kez sancıdan kıvranır ve her akşam da kafayı çekmese olmazdı. Konağın yanındaki bölmelerden birinde, cinslerine özgü el işleriyle uğraşarak on altı odalık yaşamaktaydı. Bölmenin pencereleri tahta bir kafesle kapatılmıştı. Kapılarda, anahtarları Kirila

Petroviç'te bulunan kilitler asılıydı. Genç kapatmalar, belli saatlerde bahçeye çıkar, iki kocakarının gözetimi altında dolaşırlardı. Zaman zaman Kirila Petroviç, onlardan kimilerini kocaya verir, yerlerine yenileri getirilirdi. Köylülere ve çiftlik halkına karşı kendisine onca bağlılık göstermelerine aldırış etmeksizin sert ve keyfince davranırdı. Onlar da efendilerinin zenginliği ve ünüyle böbürlenir, onun güçlü korumasına güvenerek, komşularına karşı davranışlarında yerine göre çok şey yapma hakkı görürlerdi kendilerinde.

Troyekurov'un işi gücü, geniş topraklarında yaptığı gezintilerden, sürekli şölenlerden ve her gün bir yenisi uydurulan şakalardan ibaretti. Bu şakaların kurbanı yeni bir tanıdık olurdu genellikle. Bununla birlikte, eski ahbaplar da öyle her zaman paçayı kurtaramazlardı. Bunlardan bir tekinin, Andrey Gavriloviç Dubrovski'nin bir ayrıcalığı vardı sadece. Emekli bir muhafız birliği teğmeni olan Dubrovski, Troyekurov'un en yakın komşusuydu ve yetmiş cana sahipti. En yüksek rütbeli kişilerle ilişkilerinde bile kibirli davranan Troyekurov, bu eski dostunun mütevazı konumuna aldırmaz, saygı gösterirdi Dubrovski'ye. Bir zamanlar çalışma arkadaşlığı yapmış olduklarından, Troyekurov onun ne titiz ve sağlam bir kişiliğe sahip olduğunu deneylerle biliyordu. Olaylar uzun süre birbirlerinden ayırmıştı onları. Mali durumu bozulan Dubrovski, görevinden ayrılmak ve elinde tek servet olarak kalan köyüne yerleşmek zorunda kalmıştı. Durumu öğrenen Kirila Petroviç, onu koruması altına almak istemişse de, Dubrovski teşekkür etmiş, yoksul ve bağımsız kalmayı yeğlemişti. Birkaç yıl sonra da Troyekurov emekli bir general-anşef olarak yurtluğuna döndü. Eski dostlar karşılaştılar ve çok sevindiler yeniden görüştüklerine. Ondan sonra da hemen her gün buluşmaya başladılar. Öldüm bittim hiç kimseyi ziyaretleriyle şereflendirmemiş olan Kirila Petroviç, teklifsizce uğramaya başladı eski dostunun evceğizine. Yaşıt oluşları, aynı toplumsal sınıftan gelişleri ve aynı

biçimde yetiştirilişleri nedeniyle, gerek kişilikleri, gerek dünya görüşleri bakımından az çok benzerlerdi birbirlerine. Bazı bakımlardan alınyazıları da birbirine benzemişti. Her ikisi de severek evlenmişler, az sonra her ikisi de birer bebekle dul kalmışlardı. Dubrovski'nin oğlu Petersburg'da eğitim görüyor, Kirila Petroviç'in kızı ise babasının gözetimi altında büyüyordu. Troyekurov sık sık Dubrovski'ye:

— Buraya bak kardeş, Andrey Gavriloviç, derdi. Eğer senin Volodka akıllı uslu bir adam olarak dönerse, meteliksiz de olsa Maşa'yı veririm ona.

Andrey Gavriloviç başını sallar, hep aynı sözlerle yanıtlardı onu:

— Hayır, Kirila Petroviç. Benim Volodka, Mariya Kilorovna'ya eş olamaz. Onun gibi yoksul bir soylunun şımarık bir bebeğin kâhyası olmaktansa, yine yoksul bir soylu kızla evlenerek, evinin reisi olması daha uygundur.

Herkes kibirli Troyekurov'la yoksul komşusu arasındaki dostluğu kıskanıyor ve ikincisinin, Dubrovski'nin Kirila Petroviç'in sofrasında otururken, sözlerinin, ev sahibinin sözlerine aykırı olup olmadığına aldırış etmeksizin, düşüncelerini dosdoğru söyleyiverme yürekliliğini göstermesine şaşıp kalıyordu. Kimileri Dubrovski'ye özenerek zorunlu boyun eğiş sınırları dışına çıkmaya yeltenecek oldularsa da; Kirila Petroviç onları öyle bir tersledi ki, hevesleri kursaklarında kaldı. Sadece Dubrovski'ydi bu genel yasanın dışında kalan. Fakat umulmadık bir olay her şeyi altüst etti.

Sonbahar başlangıçlarında bir gün, Kirila Petroviç uzak bir av bölgesine gitmeye hazırlanıyordu. Bir gün önceden, köpeklere ve seyislere sabah saat beşte hazır olmaları için buyruk verilmişti. Kirila Petroviç'in yemek yiyeceği yere çadır ve mutfak takımları önceden gönderilmişti. Ev sahibi ve konuklar, beş yüzden fazla zağar ve tazının kendi köpekçe dilleriyle Kirila Petroviç'in cömertliğini överek, bolluk ve sıcaklık içinde yaşadıkları köpekhaneye gittiler. Burada, hasta

köpekler için başhekim Timoşka'nın bakımı altında bir revir, bir de ayrıca cins dişi köpeklerin doğurdukları ve eniklerini emzirdikleri bir bölme bulunuyordu. Kirila Petroviç bu güzel kurumla övünür, konukları karşısında her birinin artık yirmi kez görmüş olduğu köpekhanesiyle böbürlenmek için en küçük bir fırsatı kaçırmazdı. Çevresinde konukları, Timoşka ve başköpekçilerin eşliğinde köpekhanesini gezmeye koyuldu derebeyi. Bazı köpek kulübelerinin önünde duruyor, kâh hasta köpeklerin sağlığına ilişkin sorular yöneltiyor, kâh az çok sert ve haklı azarlamalarda bulunuyor, kâh köpekleri yanına çağırarak onlarla tatlı tatlı sohbet ediyordu. Konuklar, Kirila Petroviç'in köpekhanesine hayran kalmayı görev sayıyorlardı kendileri için. Sadece Dubrovski yüzünü asmış susuyordu. Çok ateşli bir avcıydı o. Durumu ancak iki zağar ve bir tazı sürüsü beslemesine elverişliydi. Bu gösterişli kurum karşısında az çok kıskançlık duymaktan alamıyordu kendini.

Kirila Petroviç:

— Niçin somurtuyorsun kardeş? diye sordu. Köpekhanemi beğenmiyor musun yoksa?

Dubrovski sert bir tavırla:

— Hayır, diye yanıtladı. Köpekhaneniz olağanüstü. Adamlarınızın köpekleriniz kadar iyi yaşadıklarını sanmam.

Bu söz, köpekçilerden birinin ağırına gitti.

— Tanrının ve efendimizin sayesinde yaşayışımızdan bir yakınmamız yok çok şükür, dedi. Fakat doğrusunu isterseniz, bir başkası hatta soylulardan biri, yurtluğunu buradaki herhangi bir kulübeyle değiştirse hiç de fena olmazdı. Daha iyi ısınır, karnı daha çok doyardı hiç olmazsa.

Uşağın bu küstahça çıkışı, Kirila Petroviç'i kahkahayla güldürdü. Konuklar ise bu esprinin ucunun kendilerine de dokunabileceğini duyumsamakla birlikte, onlar da kahkaha ile güldüler. Kirila Petroviç'in arkasından, Dubrovski sarardı, fakat hiçbir şey söylemedi. Bu sırada bir sepet içinde yeni doğmuş enikleri getirdiler Kirila Petroviç'e. İki tanesini se-

çip ayırdı, ötekilerin öldürülmesi buyruğunu verdi. Bu arada Andrey Gavriloviç gözden yitmiş, kimse de ayrımsamamıştı bunu.

Kirila Petroviç konuklarıyla birlikte köpekhaneden dönüp akşam yemeğine oturdu ve ancak o zaman Dubrovski'nin yokluğunu ayrımsayarak nerede olduğunu sordu. Evine gittiğini söylediler. Troyekurov, hemen yetişip onu mutlaka geriye döndürmeleri buyruğunu verdi adamlarına. Av köpeklerinin yeteneklerini değerlendirme konusunda deney sahibi ve duyarlıklı bir kişi olan, ayrıca avcılıkla ilgili her türlü tartışmayı yanılmadan çözüme ulaştıran Dubrovski olmaksızın hiçbir zaman ava çıkmazdı. Dubrovski'nin ardı sıra koşturulan uşak henüz sofradan kalkılmadığı bir sırada dönerek, Andrey Gavriloviç'in söylenenlere kulak asmadığını ve dönmek istemediğini efendisine arz etti. İçtikleri her zamanki gibi başına vuran Kirila Petroviç gücendi ve eğer geceyi Pokrovskoye'de geçirmek üzere hemen gelmezse, kendisinin, Troyekurov'un, onunla bir daha barışmamak üzere bozuşacağını söylemesi için aynı uşağı ikinci kez Andrey Gavriloviç'e gönderdi. Uşak yeniden tabanları yağladı. Kirila Petroviç masadan kalktı; konukları savdı ve yatmaya gitti.

Ertesi gün kalkar kalkmaz, Andrey Gavriloviç'in orada olup olmadığını sordu. Yanıt yerine üç köşe katlanmış bir mektup uzattılar kendisine. Kirila Petroviç, yazıcısına onu yüksek sesle okuması buyruğunu verdi ve şunları işitti:

İyiliksever efendim,

Köpekçiniz Paramoşka'yı benden özür dilemesi için göndermediğiniz sürece Pokrovskoye'ye gelmek niyetinde değilim. Onu cezalandırmak ya da bağışlamak benim arzuma bağlı olacaktı. Sizin kölelerinizin şakalarına katlanmak niyetinde olmadığım gibi, sizinkilere de katlanacak değilim. Çünkü ben soytarı değil, eski bir soyluyum.

Her zaman buyruğunuzda.
Andrey Dubrovski

Bu mektup bugünkü protokol anlayışına göre oldukça yakışıksız sayılabilir. Fakat Kirila Petroviç'in tepesini attıran, mektubun tuhaf üslubu ve düzenlenişi değil, özü oldu. Yalınayak yataktan fırlayarak:

— Ne! diye gürledi. Adamlarımı özür dilemek üzere ona gönderecekmişim, o da ister bağışlayacak, ister cezalandıracakmış ha! Kendini ne sanıyor bu adam? Kimin karşısında olduğunun farkında mı? Ben onu... ayaklarıma kapanıp hüngür hüngür ağlatmazsam! Troyekurov'la aşık atmanın ne demek olduğunu göstereceğim ona!

Kirila Petroviç giyindi ve her zamanki tantanasıyla ava çıktı. Fakat av başarılı geçmedi. Bütün gün sadece tek bir tavşana rastlayıp onu da kaçırdılar. Kırda, çadır altında yenen öğle yemeği de iyi geçmedi, ya da en azından Kirila Petroviç'in zevkine göre olmadı. Kirila Petroviç aşçıyı dövdü. Konukları haşladı. Dönüşte de bütün av kafilesi ile birlikte kasıtlı olarak Dubrovski'nin tarlalarını çiğnedi.

Aradan birkaç gün geçti, fakat iki komşu arasındaki düşmanlık yatışmadı. Andrey Gavriloviç, Pokrovskoye'ye dönmüyor, onsuz Kirila Petroviç'in canı sıkılıyor; sıkıntısı, yüksek sesle söylenen son derece onur kırıcı sözler halinde dışa vuruyor, bunlar da bire bin katılarak oralı derebeylerinin çabaları sayesinde Dubrovski'ye kadar ulaşıyordu. Yeni bir olay son barışma ümidini de yok etti.

Dubrovski bir gün küçük yurtluğunu gezerken, kayın koruluğuna yaklaştığı bir sırada balta sesleri, az sonra da devrilen bir ağacın çatırtısını işitti. Hızla koruluğa yöneldi ve babalarının evindeymişçesine ormandan ağaç aşırmakta olan Pokrovskoye köylüleriyle burun buruna geldi. Köylüler onu görünce kaçmaya yeltendiler. Fakat Dubrovski ve arabacısı bunlardan iki tanesini yakalayıp, elleri kolları bağlı olarak eve getirdiler. Kazanan taraf hemen oracıkta üç tane de düşman atı ele geçirmişti. Dubrovski çok öfkelenmişti. Troyekurov'un haydutluklarıyla ünlü adamları, Dubrovski ile efen-

dileri arasındaki dostluğu bildikleri için, onun topraklarında çapulculuk yapmayı göze alamamışlardı o güne kadar. Şimdiyse ortaya çıkan uyuşmazlıktan yararlanmaya başladıkları anlaşılıyordu. Dubrovski bütün savaş kurallarını hiçe sayarak, tutsaklarını, yine korusundan kesip aldıkları ince değneklerle terbiye etmeye, atları da kendisinin büyükbaş beylik hayvanlar listesine katarak, işe göndermeye karar verdi.

Haber, Kirila Petroviç'e aynı gün ulaştı. Troyekurov küplere bindi ve öfkesinin ilk dakikasında yapmak istediği, aklına ilk gelen şey, bütün adamlarıyla birlikte Kistenevka'ya (komşusunun köyü bu adı taşıyordu) saldırarak taş üstünde taş bırakmamak, derebeyini de çiftliğinde kıstırıp tepelemek oldu. Bu gibi kahramanlıklar yapmakta şaşılacak bir yan yoktu Troyekurov için. Fakat az sonra düşüncelerinin yönü değişti.

Kirili Petroviç, salonda bir aşağı bir yukarı ağır ağır gezinirken bir ara pencereye göz attı ve avlu kapısının önünde bir troykanın durduğunu gördü. Başında meşin kasket, sırtında kaba pamukludan bir kaput, ufak tefek bir adam arabadan çıkarak kâhyanın bölmesine doğru yürüdü. Troyekurov bölge yargıcı Şabaşkin'i tanıdı ve onu yanına çağırmalarını buyurdu. Bir dakika sonra Şabaşkin Kirila Petroviç'in karşısındaydı ve üst üste temennalar çakarak, derin bir saygı içinde, buyruklarını bekliyordu onun.

Troyekurov:

— Merhaba, dedi. Adın da aklıma gelmiyor ya, niye geldin bakalım?

Şabaşkin:

— Kente gidiyordum efendimiz, diye yanıtladı. Bana efendimizden iletecekleri buyruklar vardır belki diye İvan Demyanova'ya bir uğrayayım dedim.

— Tam zamanında uğradın, adın da aklıma gelmiyor ya, bir işim var seninle. Votka getirsinler sana ve söyleyeceklerime kulak ver.

Bu sevimli kabul, hoş bir etki uyandırdı bölge yargıcı üzerinde. Votka içmeyeceğini söyledi ve Kirila Petroviç'i can kulağıyla dinlemeye koyuldu.

Troyekurov:

— Bir komşum var, dedi. Küçük toprak sahibi, terbiyesizin biri. Yurtluğunu elinden almak istiyorum onun. Sen ne dersin bu işe?

— Eğer bazı vesikalar varsa efendimiz, yahut da...

— Saçmalıyorsun kardeşlik, ne vesikası. Buyruklar ne güne duruyor? Babayiğitlik, hiçbir hakka sahip olmadan yurtluğu ele geçirebilmekte. Dur hele: Bu yurtluk bizimdi bir zamanlar. Spıtsin diye birinden satın alınmış ve sonradan Dubrovski'nin babasına satılmıştı. Bunu kurcalayamaz mıyız?

— Çok güç yüce efendimiz. Bu satış herhalde yasaya uygun olarak yapılmıştır.

— Bir düşün bakalım kardeşlik, araştır hele.

— Eğer, sözgelişi, efendimiz herhangi bir biçimde komşusunun tapusunu ya da ona yurtluğunu elinde tutma hakkı veren satın alma belgesini elde edebilselerdi, o zaman hiç kuşkusuz...

— Anlaşıldı, anlaşıldı, fakat işin kötüsü, onun bütün kâğıtları bir yangın sırasında yanıp kül oldu.

— Ne diyorsunuz efendimiz! Kâğıtları yanıp kül oldu ha! Daha ne istiyorsunuz efendimiz? Öyleyse emir buyrun, hemen mahkemeye başvuralım. Bütün istediklerinizi elde edeceğinizden hiç kuşkunuz olmasın.

— Öyle mi dersin? Bana bak! Sana güveniyorum ha! Sen de karşılığını alacağını unutma...

Şabaşkin, yerlere kadar eğilerek Kirila Petroviç'i selamlayıp çıktı. Tasarlanan iş üzerinde o günden sonra çalışıp çabaladı ve Dubrovski, onun becerikliliği sayesinde tam iki hafta sonra bir çağrı belgesi aldı kentten. Kistenevka köyü üzerindeki mülkiyet hakkı konusunda, bir an önce gerekli açıklamalarda bulunması isteniyordu.

Bu beklenmedik sorgu karşısında şaşırıp kalan Andrey Gavriloviç, aynı gün kaleme aldığı bir tezkereyle, Kistenevka köyünün merhum ebeveyninin ölümü üzerine kendisine kaldığını, miras hakkı gereğince ona sahip olduğunu, burada Troyekurov'la ilgili hiçbir husus bulunmayıp, bu mülkiyet hakkına yöneltilmiş her yabancı talebin iftira ve dolandırıcılıktan başka bir şey olmadığını oldukça kaba bir dille bildirdi.

Mektup, bölge yargıcı Şabaşkin üzerinde çok hoş bir etki uyandırdı. Bir kere, Dubrovski'nin pratikten pek az anladığını, sonra da böylesine çabuk parlayan ve burnunun dikine giden bir adamın kolayca çok kötü duruma düşürüleceğini görmüştü.

Andrey Gavriloviç, bölge yargıcının sorularını soğukkanlılıkla incelediğinde, bunları ayrıntılı olarak yanıtlamak gerektiğini gördü. Ve (sonradan o da yetersiz sayılan) oldukça derli toplu bir açıklama kaleme aldı.

İş uzamaya başladı. Haklılığı konusunda en küçük bir kuşkusu olmayan Andrey Gavriloviç, olayı hiç umursamıyor, ayrıca çevresine para saçmayı ne arzu ediyor, ne de bu olanağa sahip bulunuyordu. Mürekkep yalamışlar takımının satılık vicdanlarıyla alay edenlerin başında her zaman kendisi bulunduğu halde, bir iftiraya kurban gitmek düşüncesi aklının ucundan bile geçmiyordu. Troyekurov da, giriştiği davayı kazanmak konusunda aynı ölçüde umursamazlık içindeydi kendi açısından. Şabaşkin onun adının etkisinden yararlanarak, yargıçları korkutarak ve satın alarak, her türlü yasa ve kararnameyi çarpık çurpuk yorumlayarak, onun hesabına çalışıp çabalıyordu. Ve işte ne olduysa oldu; Dubrovski, 18.. yılının 9 Şubat günü, yani teğmen Dubrovski ile general-anşef Troyekurov arasındaki tartışmalı yurtluk konusunda mahkeme kararını dinlemek, hoşnutluk ya da hoşnutsuzluğunu yazılı olarak bildirmek üzere ilçe mahkemesine gelmesini bildiren bir çağrı aldı kent polisi aracılı-

ğıyla. Aynı gün kente hareket etti. Yolda Troyekurov'un arabası onu geçti. Birbirlerine tepeden bakışlar fırlattılar ve bu sırada Dubrovski kötü bir gülümseme fark etti hasmının yüzünde.

2

Andrey Gavriloviç kentte bir tüccar tanıdığına indi, geceyi onda geçirdi ve ertesi gün sabahleyin ilçe mahkemesine çıktı. Kimse dikkat bile etmedi ona. Dubrovski'nin hemen arkasından da Kirila Petroviç geldi. Yazıcılar ayağa kalkıp divitlerini kulaklarının arkasına koydular. Mahkeme üyeleri onu eğilip bükülerek, yaltaklanarak karşıladılar; rütbesine, yaşına ve kalıbına saygı gösterip bir koltuk sürdüler altına. Troyekurov açık kapının önüne oturdu. –Andrey Gavriloviç duvara yaslanmış, ayakta duruyordu.– Salon derin bir sessizliğe gömüldü ve zabıt kâtibi, çınlayan bir sesle mahkemenin kararını okumaya koyuldu.

Mülkiyetlerine tartışma götürmezce sahip olduğumuz yurtluklarımızı elimizden almak için, Rusya'mızda kullanılabilecek olan yöntemlerden birini görmenin herkesi memnun edeceğini düşünerek kararı olduğu gibi buraya alıyoruz:

18.. yılı Ekimi'nin 27'sinde ... İlçe Mahkemesi, Petrov oğlu general-anşef Kirila Troyekurov'a ait olup ... İli Kistenevka köyünde bulunan, ... erkek can, ... dönüm çayır ve araziden ibaret yurtluğunu Gavril oğlu hassa teğmeni Andrey Dubrovski tarafından haksız temellükü işini inceledi. Anlaşıldığı cihetle: Adı edilen general-anşef Troyekurov, geçen 18.. yılının 9 Haziran günü bu mahkemeye verdiği dilekçesinde; o zamanlar ... ademi merkeziyet bölgesinden taşra yazmanı olarak hizmet gören sekizinci dereceden memur ve süvari nişanı taşıyan merhum babası Yefim oğlu Pyotr Troyekurov'un 17.. yılı 14 Ağustosu'nda soylu sını-

fından büro memuru Yegor oğlu Fadey Spitsın'dan, (... sayımına göre Kistenevka haneleri diye adlandırılan) sözü edilen Kistenevka köyünün ... çevresinde bulunan yurtluğu, 4'üncü sayıma göre ... kadar erkek can ve onların bütün mülkleriyle, çiftlikle, sürülmüş ve sürülmemiş bütün topraklarla, orman ve biçilmiş ot yığınlarıyla, Kistenevka adını taşıyan nehirden balık avlama hakkıyla, bu yurtluğa ait bütün araziler ve ahşap bey evleriyle, yani kısaca Yegor oğlu Fadey Spitsın'a babasından (soylu sınıfından olup Terenti oğlu çavuş Yegor Spitsın) miras olarak mülkiyetine ne geçtiyse, bir tek can ve bir karış toprak dışarıda kalmamak üzere tümüyle birlikte 2.500 rubleye satın aldığını, tapu belgesinin ... Mahkeme Kurulunca aynı gün düzenlenerek yürürlüğe konduğunu ve babasının aynı Ağustos ayının 26'sında ... İlçe Mahkemesince yurtluğa malik kılınarak kendisinin vâris tayin edildiğini, nihayet 17.. yılı Eylül ayının 6'sında babasının Tanrının rahmetine kavuştuğunu, fakat dilek sahibi general-anşef Troyekurov'un 17.. yılından yani küçük yaştan itibaren ordu hizmetinde olup daha ziyade yurtdışı seferlerinde bulunduğu için ne babasının ölümünden, ne de kendisine kalan yurtluktan haberdar olduğunu, şimdi ise emekli olarak hizmetten büsbütün ayrılıp babasının ... ve ... illerinde, ... ve ... ilçelerinde ve çeşitli köylerde bulunan hepsi 3.000 candan ibaret yurtluklarına döndüğünde bunlardan yukarıda belirtilen ... canlık bir bölümü (yani ... sayımına göre ... candan ibarettir) arazi ve bütün tarlalarıyla birlikte yukarıda adı geçen hassa teğmeni Andrey Dubrovski tarafından hiçbir hakka dayanmadan işgal edilmiş bulunduğunu bildirip babasına satıcı Spitsın tarafından verilmiş olan gerçek tapu belgesini de ilişikte ibraz etmekte ve adı geçen yurtluğun Dubrovski'nin haksız temellükünden kurtarılarak kayıtsız şartsız kendisine, Troyekurov'a verilmesini ve Dubrovski'nin bu haksız temellük sonucunda elde etmiş olduğu gelirin gerekli soruşturma sonucunda tesbit edilerek

Dubrovski'nin Troyekurov'a tazminat ödemeye mahkûm edilmesini talep etmektedir.

Bu dilekçe üzerine ... İlçe Mahkemesince yapılan araştırma sonucunda anlaşıldığı cihetle de: Tartışmalı yurtluğun yukarıda adı geçen bugünkü sahibi hassa teğmeni Dubrovski, bölge yargıcına mahallinde verdiği ifadede; mahut Kistenevka'da bulunan ve halihazırda ... can toprak kölesi ve tarlalarıyla sahip olduğu yurtluğun kendisine topçu teğmeni babasından kaldığını, babasının da bu yurtluğu, dilek sahibinin babası olup 17.. yılı 30 Ağustos günü ... İlçe Mahkemesi'nin tanıklığında dokuzuncu dereceden memur Vasil oğlu Grigor Sobolev'e vekâletname veren eski taşra yazmanı, sonraki sekizinci dereceden memur Troyekurov'dan satın almış olup bu alımsatım anlaşmasının sözü geçen vekâletnamede bulunması gerektiğini, çünkü Troyekurov'a alım satım anlaşması gereğince büro memuru Spitsın'dan gelen yurtluğun, ... kadar toprak kölesinin Troyekurov tarafından Dubrovski'nin babasına satılmış olduğunu ve anlaşma gereğince satış bedeli 3.200 rublenin Troyekurov tarafından tümüyle ve kesinlikle tahsil edilip Troyekurov'un vekili Sobolev'den Dubrovski'nin babasına tapu belgesini vermesini istediğinin özellikle bu vekâletnamede belirtilmiş bulunduğunu; bu arada yine aynı vekâletnamede, bütün bedel ödenmiş olduğu için Gavril Dubrovski'nin tapu işlemi bitirilinceye kadar satın almış olduğu yurtluk üzerinde bundan böyle gerçek bir mal sahibi gibi temellük ve yönetim hakkına sahip olduğu ve bundan böyle satıcı Troyekurov'un ve hiç kimsenin bu yurtlukla bir ilgisi kalmadığının belirtildiğini; fakat vekil Sobolev'in böyle bir tapu belgesini babasına ne zaman ve hangi resmi makam huzurunda verdiğinin o zamanlar çok küçük yaşta olduğu için tarafından bilinmediğini, babasının ölümünden sonra da böyle bir belge bulunmadığını, fakat bu tapu belgesinin de 17.. yılında evlerinde çıkan ve köy sakinlerince bilinen bir yangın sırasında diğer evrak ve emvalle bir-

likte yanmış olabileceğini tahmin ettiğini ve bu yurtluğa Troyekurov'ca satıldığı ya da Sobolev'e vekâletname verildiği günden, yani 17.. yılından babasının öldüğü 17.. yılına ve şimdiye kadar hiçbir tartışma söz konusu olmadan Dubrovskilerin sahip olduğunu, bütün çevre sakinlerinin buna tanıklık edebileceğini belirtmiş bulunmaktadır. Toplam olarak 52 kişiden ibaret çevre sakinleri de yemin ettirilerek yapılan soruşturmalarında anımsayabildikleri kadarıyla, sözü geçen tartışmalı yurtluğun gerçekten de 70 yıldır herhangi bir tartışma söz konusu olmadan adı geçen Dubrovskilerin mülkiyetinde bulunduğunu, fakat bunun hangi anlaşma ya da belgeye dayandığını bilmediklerini; işin başında sözü edilen, yurtluğun ilk satın alıcısı eski taşra yazmanı Pyotr Troyekurov'un bu yurtluğa sahip olup olmadığını ise anımsamadıklarını; Bay Dubrovskilerin evinin bundan 30 yıl önce bölgede geceleyin çıkan bir yangın sonucunda yanmış olduğunu, ayrıca tartışmalı yurtluğun gelirinin o zamandan bu yana hiç değilse yılda 2.000 rubleden daha az olamayacağını ifade etmişlerdir.

Buna karşılık Pyotr oğlu general-anşef Kirila Troyekurov bu yılın Ocak ayının 3'ünde bir dilekçe ile bu mahkemeye başvurmuş bulunmakta; her ne kadar adı geçen muhafız birliği teğmeni Andrey Dubrovski tarafından soruşturma sırasında bu işle ilgili olarak merhum babası Gavril Dubrovski'nin kendisine şarta bağlı satılan yurtluğa ilişkin ve dokuzuncu dereceden memur Sobolev'e verdiği vekâletname ibraz edilmişse de, bu vekâletnamenin gerçek bir tapu olmadığı gibi hatta 19 sayılı genel kararname ve 29 Kasım 1752 tarihli nizamnameler gereğince hiçbir kanıt değeri de taşımadığını; zaten vekâletnameyi verenin, yani babasının ölümüyle, 1818 yılı Mayısı'nın ... günü tarihli nizamname gereğince bu vekâletnamenin ortadan kalktığını –ve ayrıca– tartışmalı yurtluklar konusunda kanunun önce tapu belgelerine, eğer tapu belgesi yoksa araştırma yoluna gittiğini ileri sürmekte

ve söz konusu yurtluğun kendi hesabına ait olduğuna dair tapu belgesini kanıt olarak ibraz etmiş olduğunu belirtip, bu tapu belgesi ve sözü geçen nizamnameler gereğince yurtluğun adı geçen Dubrovski'nin haksız temellükünden kurtarılarak miras hukukuna istinaden kendisine geri verilmesini ve kendilerine ait olmayan mülkleri ellerinde tutup kendilerine ait olmayan gelirlerden kanunsuz olarak yararlanan derebeylerine uygulandığı üzere, kovuşturma sonucunda Dubrovski'nin ne kadar tazminat ödemesi gerektiğinin tespit ve iddia sahibi Troyekurov'a verilmek üzere tahsil edilmesini talep etmektedir.

Mesele ve meseleye ilişkin yasalar incelenerek ... İlçe Mahkemesi'nde gereği düşünüldü.

Anlaşıldığı üzere, Pyotr oğlu general-anşef Kirila Troyekurov en son sayıma göre ... erkek can, arazi ve tarlalardan ibaret olup Kistenevka köyünde bulunan ve halihazırda Gavril oğlu muhafız birliği teğmeni Andrey Dubrovski'nin mülkiyetinde görülen söz konusu tartışmalı yurtluğun soylu sınıfından büro memuru Fadey Spitsın tarafından sonradan sekizinci dereceden memur olan merhum taşra yazmanı babasına 17.. yılında satıldığına dair gerçek bir tapu belgesi ibraz etmiş bulunmaktadır. Yine aynı belgede yazılı olduğu üzere, alıcı Troyekurov aynı yıl ... İlçe Mahkemesince yurtluğa malik ve oğlu da vâris kılınmıştır. Gerçi buna karşı muhafız birliği teğmeni Andrey Dubrovski de babası Dubrovski adına tapu işlemi yapılması için müteveffa alıcı Troyekurov tarafından dokuzuncu dereceden memur Sobolev'e verilen vekâletnameyi ibraz etmişse de bu gibi muamelelerle gayrimenkullerin mülkiyeti onaylanmadığı gibi, hatta geçici mülkiyet bile nizamname gereğince yasaklanmış bulunmakta ve zaten vekâletname de vericisinin ölümüyle tümüyle hükümsüz kalmaktadır. Ayrıca, bu vekâletnamede, sözü geçen tartışmalı yurtluğa ilişkin tapu işleminin gerçekten nerede ve ne zaman yapılacağı da anlaşılmadığı gibi,

Dubrovski de kovuşturmanın başladığı 18.. yılından bugüne kadar bu konuda mahkemeye açık kanıtsal belgeler ibraz edememiştir.

Mahkememizce bu nedenle, sözü geçen yurtluğun ibraz edilen tapu belgesi gereğince ... sayıda can, arazi ve tarlalarıyla birlikte tümüyle general-anşef Troyekurov'a ait olduğuna; yurtluğun muhafız birliği teğmeni Dubrovski'nin yönetiminden alınarak Troyekurov'un zorunlu mülkiyetine devredilmesine ve tarafınca tevarüs edildiğinin ... İlçe Mahkemesi'ne resmen bildirilmesine; general-anşef Troyekurov'un ayrıca kendisine miras olarak kalan yurtluğun haksız temellükü sonucunda elde edilen gelirin de muhafız birliği teğmeni Dubrovski'den tahsil edilmesine ilişkin talebin ise, bu yurtluğun yaşlı kimselerin ifadesine göre yıllardır bir anlaşmazlık söz konusu olmadan Dubrovskilerin mülkiyetinde bulunması; Dubrovskilerin bu yurtluğu haksız olarak temellük ettikleri konusunda bu zaman zarfında Troyekurov tarafından bir itiraz yapılmadığının anlaşılması ve zaten kanunun emri gereğince eğer bir kimse yabancı bir toprağı eker ya da yabancı bir mülkü çitle çevirirse bu haksız temellük konusunda bir talepte bulunulduğu ve çit ve yapılarla birlikte haklı tarafa geri verilmesi gerekip ve takdirle, bu toprağın, üzerinde ekin, çevresindeki çit ve Troyekurov'a ait yurtluğun üzerindeki her şeyle reddedilmesine ve ayrıca bütün malların general-anşef Troyekurov'a devredilmesi sırasında muhafız birliği teğmeni Dubrovski'nin kendi kişisel eşyaları konusunda açık kanıtlar göstermek şartıyla şikâyete hakkı olduğunun belirtilmesine davacı ve davalının yüzlerine tefhim edilmek ve temyiz yolları açık olmak üzere oybirliğiyle karar verildi.

Zabıt kâtibi sustu. Yargıç ayağa kalktı ve Troyekurov'un karşısında yerlere kadar eğilerek imzalaması için divitle birlikte kâğıtları uzattı. O da mahkemenin kararını tümüyle kabul ettiğine dair imzasını attı.

Sıra Dubrovski'de idi. Evrakı ona zabıt kâtibi sundu. Fakat Dubrovski başını öne eğerek kımıldamadan durdu. Zabıt kâtibi Dubrovski'den ikinci kez kararı tümüyle kabul ettiğine ya da vicdanen kendisinin haklı olduğu kanısında ise yasanın öngördüğü süre içinde temyiz amacıyla gereken yere başvuracağını belirterek imzasını atmasını istedi. Dubrovski susuyordu... Ansızın başını kaldırdı. Gözleri çakmak çakmaktı. Ayağını yere vurdu ve zabıt kâtibini öylesine itti ki, adam yere yuvarlandı. Mürekkep hokkasını da kaptığı gibi yargıca fırlattı. Herkes korkudan donup kalmıştı. Dubrovski bir yandan da:

— Nasıl? Tanrının kilisesi ayaklar altına alınıyor ha! Defolun alçak herifler! diye bağırıyordu.

Sonra Kirila Petroviç'e dönerek:

— İşitilmiş şey mi yüce efendimiz! dedi. Köpekçiler köpeklerini Tanrının kilisesine sokuyor! Kilisede köpekler koşuyor! Ben bunu size soracağım...

Gürültüye koşup gelen inzibatlar güçlükle durdurdular onu. Sonra götürüp arabasına oturttular. Arkasından da bütün mahkeme kurulunun eşliğinde Troyekurov çıktı. Dubrovski'nin bu ani çılgınlığı onu şiddetle sarsmış, zaferini gölgelemişti.

Yargıçlar ondan teşekkür beklerken, bir tek okşayıcı söz bile elde edemediler. Troyekurov aynı gün Pokrovskoye'ye hareket etti. Dubrovski ise yataktaydı bu sırada. Bereket versin, büsbütün cahil olmayan ilçe doktoru vantuzla kan almayı, sülük ve kuduz böcekleri yapıştırmayı becerebildi. Hasta akşama doğru biraz düzelip kendine geldi. Ertesi gün de onu artık hemen hemen kendisinin olmayan Kistenevka'ya götürdüler.

3

Bir süre sonra zavallı Dubrovski'nin sağlığı daha da kötüleşti. Gerçi çılgınlık nöbetleri tekrar etmiyordu ama yaşlı adamın gücü de gözle görülürcesine tükenmekteydi. Yaptığı

işleri unutuyor, odasından pek az dışarı çıkıyor, bütün gün düşüncelere dalıp gidiyordu. Bir zamanlar onun oğlunu büyütmüş olan Yegorovna, bu iyi yürekli kocakarı, şimdi de onun dadısı olmuştu. Onu tıpkı bir bebek gibi kolluyor, yiyecek ve uyku zamanlarını anımsatıyor, besliyor, yatağına yatırıyordu. Andrey Gavriloviç sessizce onun dediklerini yapıyor, başkaca da kimseyle bir şey konuşmuyordu. Ne işlerini, ne de çiftliğinin yönetimini düşünecek durumdaydı. Yegorovna, bütün bunları o sırada Petersburg'da yaya koruma alaylarından birinde görevli genç Dubrovski'ye bildirmek gereğini duydu. Bu amaçla, gider defterinden bir yaprak kopararak, Kistenevka'nın tek okuma yazma bilen kişisi aşçı Haiton'a bir mektup yazdırdı ve mektubu aynı gün kent postanesine gönderdi.

Okuyucuyu da hikâyemizin gerçek kahramanıyla tanıştırmanın zamanı geldi artık.

Vladimir Dubrovski, askeri lisede öğrenim görmüş, koruma birliği asteğmeni rütbesiyle okulunu bitirmişti. Babası oğlunun sıkıntı çekmemesi için ondan hiçbir şey esirgemez, genç adam bekleyebileceğinden de çoğunu alırdı evden. Eli açık, gösterişten hoşlanan bir delikanlı olduğu için göz kamaştırıcı geçici heveslere dalmaktan geri kalmaz; kumar oynar, borca girer, geleceği konusunda kuşku duymaz ve her yoksul delikanlı gibi karşısına er geç bir zengin yavuklu çıkacağı düşüyle avunurdu.

Bir akşam üstü evinde birkaç subay arkadaşıyla birlikte divanlara uzanmış, kehribar ağızlıklarını tüttürürlerken, uşağı Grişa, üzerindeki yazı ve damgası genç adamı bir anda şaşkına çeviren bir mektup getirdi. Vladimir Dubrovski mektubu çabucak açtı ve şunları okudu:

"Efendimiz, Vladimir Andreyiviç, –ben senin yaşlı dadın– babacığının sağlığını bildirmeye karar verdim sana! Kendisi çok kötü, bazen abuk sabuk konuşuyor ve bütün

gün aptal bir çocuk gibi oturuyor –fakat ölüm Tanrı buyruğudur–. Yiğidim, durma gel! Senin için Pesaçneye atları da yollayacağız. İlçe mahkemesinin gelip bizi Kirila Petroviç Troyekurov'a vereceğini söylüyorlar –çünkü sözde biz onlarınmışız, oysa biz kendimizi bildik bileli siziniz– ve hiçbir zaman da böyle bir şey işitmedik. Sen, Petersburg'dasın. Durumu çar babamıza bildirebilseydin o bizi kurtarırdı belki. Sadık kölen, dadın.

Orına Yegorovna Buzıreva

Oğlum Grişa Tanrıya emanet olsun. Nasıl, iyi hizmet ediyor mu sana? İşte ikinci haftadır yağmur yağıyor burada ve çoban Radyo, Nikola yortusu günü öldü."

Vladimir Dubrovski, bu adamakıllı karışık satırları büyük bir heyecanla üst üste birkaç kez okudu. Küçük yaşta annesiz kalmış, sekiz yaşında da babasını hemen hemen tanıyamadan Petersburg'a getirilmişti. Bu nedenle romantik bir bağlılığı vardı babasına. Aile yaşamının dingin mutluluklarını tadamadığı için de bu yaşama özlem duymaktaydı.

Babasını yitirmek düşüncesiyle içi daralıyor, dadısının mektubundan anlayabildiği kadarıyla da zavallı hastanın durumu onu dehşete düşürüyordu. Babasının ıssız bir köyde ahmak bir kocakarı ve uşakların eline terk edildiğini, birtakım uğursuz felaketlerin tehdidi altında bulunduğunu, yapayalnız, maddi ve manevi ıstıraplar içinde eriyip tükendiğini gözlerinin önüne getiriyor, canice umursamazlığından ötürü için için yiyordu kendini. Babasından uzun zamandır mektup alamamış, fakat onun bir geziye çıkmış ya da çiftlik işlerine dalmış olduğunu düşünerek sorup soruşturmak gereğini duymamıştı.

Babasının hastalığı mademki onun orada bulunmasını gerektirecek durumdaydı, gitmeye ve hatta istifa etmeye karar verdi. Onun tedirginliğini fark eden arkadaşları evden

ayrıldılar. Yalnız kalan Vladimir bir izin dilekçesi yazdı, çubuğunu ateşledi ve derin düşüncelere daldı.

İzne çıkmak için aynı gün gereken girişimlerde bulundu ve üç gün sonra da kentler arası toprak yoldaydı artık.

Vladimir Andreyeviç, Kistenevka sapağının bulunduğu menzile yaklaşıyordu. Yüreği kederli önsezilerle doluydu. Babasını sağ bulamayacağından korkuyor, köyde kendisini bekleyen hüzünlü yaşama tarzı, ıssızlık, tenhalık, yoksulluk, hiç anlamadığı çiftlik işleri konusunda karşılaşacağı güçlükler gözünün önünde canlanıyordu. Menzile varınca menzil bekçisinin odasına gidip arabası için posta atları istedi. Menzil bekçisi onun gideceği yeri öğrenince, Kistenevka'dan gönderilen atların bugünle dört gündür kendisini beklemekte olduğunu bildirdi. Az sonra da bir zamanlar onu ahırda gezdiren ve küçük tayının bakımı ile uğraşan yaşlı arabacı Anton, Vladimir Andreyeviç'in karşısındaydı. Anton genç efendisini görünce gözleri yaşardı, yerlere kadar eğilerek selam verdi, yaşlı efendisinin henüz sağ olduğunu bildirdi ve hemen atları koşmaya seğirtti. Vladimir Andreyeviç, kahvaltı teklifini reddederek çabucak yola koyuldu. Anton'un sürdüğü araba kır yollarından ilerlerken konuşmaya başladılar.

— Söylesene Anton, babamla Troyekurov arasındaki sorun nedir?

— Tanrı bilir babacığım Vladimir Andreyeviç... Efendimizle, anlarsın ya, Kirila Petroviç arasında anlaşmazlık çıkmış. O da çoğu zaman kendisi yargıç olduğu halde bu kere efendimizi mahkemeye vermiş. Biz kölelere efendilerimizin işlerine karışmak düşmez ya, doğrusunu isterseniz, babanız suyuna gitmeliydi onun, baltanın kör yanı kamçıyla kırılmaz.

— Demek bu Kirila Petroviç'in buralarda astığı astık kestiği kestik, öyle mi?

— Ne diyorsunuz efendimiz! Yargıcı, anlarsın ya, hiçe sayıyor. Polis şefi dersen, karşısında el pençe divan. Beyler

saygılarını sunmak için ayağına kadar geliyorlar. Yani, efendime söyleyeyim, eğer yalak sahibiysen, çok domuzun olur.

— Bizden zorla yurtluğumuzu alacakmış, doğru mu?

— Oh, efendim, biz de işittik böyle bir şey. Geçenlerde bizim muhtarın vaftiz töreninde Pokrovskoye zangocu demiş ki, "Dalga geçmenizin sonu geldi artık, Kirila Petroviç'in pençesine düşüyorsunuz artık". Demirci Mikita da ona, "Bırak Savelyiç, sana ne be bacanak, ortalığı bulandırma! Kirila Petroviç kendi başına buyruk, Andrey Gavriloviç kendi başına. Bizler ise Tanrının ve çarın kullarıyız" demiş. Ama elin ağzına kilit vuramazsın ki.

— Troyekurov'un malı olmak istemiyorsunuz demek?

— Troyekurov'un malı olmak mı? Tanrı esirgesin! O bazen kendi adamlarının bile canına okurken, eline bir de yabancılar geçerse sadece derilerini yüzmekle kalmaz, bir de içlerine saman doldurur. Yok! Tanrı Andrey Gavriloviç'e uzun ömür versin. Eğer ona bir şey olacak olursa o zaman da bize senden, velinimetimizden başkası gerekmez. Sen bizi kimselere verme, biz sana arka çıkarız.

Anton bu sözleri söyleyip kamçısını şaklattı, dizginlerini sarstı, atlar dörtnala kalktılar.

Yaşlı arabacının bu bağlılığı karşısında duygulanan Dubrovski sustu, yeniden düşüncelere daldı. Bir saatten daha fazla geçmişti ki, Grişa ansızın "İşte Pokrovskoye!" diye bağırarak onu düşüncelerinden uzaklaştırdı. Dubrovski başını kaldırdı. Geniş bir gölün kıyısından geçiyorlardı. Gölden çıkan bir dere uzakta, tepeler arasında kıvrıla kıvrıla uzayıp gidiyordu. Tepelerden birinde, sık yeşil bir koruluğun üzerinde büyük, taştan yapılmış bir konağın yeşil damı ve kulesi yükseliyordu. Bir öteki tepede, beş kubbeli bir kilise ve eski bir çan kulesi göze çarpmaktaydı. Bunların yakınlarına da bostanları ve su kuyularıyla, köy kulübeleri serpilmişti. Dubrovski tanıdı buraları. Kendisinden iki yaş küçük olan ve

ileride çok güzel bir dilber olacağı daha o zamandan anlaşılan Maşa Troyekurova ile bu tepe üzerinde oyun oynadıklarını anımsadı. Anton'a Maşa'yı sormak istedi ama nedense utanıp vazgeçti bundan.

Derebeyi konağına yaklaştıklarında, bahçenin ağaçları arasında beyaz bir kadın giysisinin kımıldadığını gördü Dubrovski. Fakat o sırada, posta arabacılarının olduğu gibi köy arabacılarının da ortak duygusuna, gösterişçiliğe kapılan Anton, atları şiddetle kamçılayarak köprüden ve köyün yanından son hızla geçti. Köyü arkada bırakıp bir dağa tırmandılar ve Dubrovski kayın koruluğunu, soldaki açık alanda bulunan kırmızı kuleli kül rengi evceğizi gördü. Yüreği hızla çarpmaya başladı. Kistenevka, babasının yoksul evi, karşısındaydı.

Araba on dakika sonra konağın avlusuna girdi. Delikanlı anlaşılmaz bir heyecanla bakıyordu çevresine. On iki yıldır uzaktaydı baba ocağından. O buradayken çit kıyısına henüz dikilen kayın fideleri yetişmiş, dallı budaklı ağaçlar olmuşlardı. Bir zamanlar aralarından geçen geniş yolun özenle süpürüldüğü üç düzgün çiçek tarhıyla süslü bahçe, şimdi ayağı köstekli bir atın yayıldığı biçilmemiş bir çayırlığa dönüşmüştü. Köpekler önce havlamaya kalktılarsa da, Anton'u tanıyınca susup kuyruklarını sallamaya başladılar. Çiftlik halkı kulübelerinden fırlayarak gürültülü sevinç gösterileriyle genç efendilerinin çevresini aldı. Dubrovski bu candan kalabalığı güçlükle yararak köhne merdivenleri bir solukta tırmandı. Sofada karşısına çıkan Yegoravna, ağlayarak kucakladı elinde büyüyen delikanlıyı. Dubrovski bu iyi yürekli kocakarıyı göğsüne bastırarak:

— Merhaba dadı, merhaba! dedi. Babam nerede? İyi mi?

Tam o sırada başında takke, sırtında bir gecelik entari, uzun boylu, zayıf, solgun benizli bir yaşlı adam, ayaklarını güçlükle sürüyerek salona girdi. Güçsüz bir sesle:

— Hoş geldin Volodka! dedi.

Vladimir hararetle kucakladı babasını. Bu sevinç hasta adamı sarstı. Gücü tükendi, dizleri dermansızlaştı, eğer oğlu tutmasaydı az kalsın düşüyordu.

Yegorovna ona:

— Niye kalkarsın yataktan, dedi. Ayakta duracak halin yok, yine de kimseden geri kalmamaya hevesleniyorsun.

Yaşlı adamı yatak odasına taşıdılar. Oğluyla konuşmaya çabaladı. Fakat düşünceler kafasında birbirine karışıyor, sözleri arasında bir bağıntı kuramıyordu. Sonra sustu, öylece yarı uyur, yarı uyanık dalıp gitti. Onun bu durumu Vladimir'i sarsmıştı. Babasının yatak odasına yerleşti ve kendilerini yalnız bırakmalarını istedi. Ev halkı çekildi. Sonra herkes Grişa'ya dönerek onu uşakların odasına götürdüler. Köy töresince bin bir ikramla ağırlayıp sorular ve hoş geldin beş gittinlerle canına okudular.

4

Yemek masasının üzerinde bir tabut duruyor şimdi.

Gelişinden birkaç gün sonra genç Dubrovski işleri ele almak istedi, ama babası ona gerekli açıklamalarda bulunacak durumda değildi. Andrey Gavriloviç'in bir vekili de yoktu. Delikanlı babasının kâğıtlarını karıştırırken sadece bölge yargıcının ilk mektubunu ve buna verilen yanıtın müsveddesini buldu. Bunlardan dava hakkında açık bir fikir edinemeyip işin zaten kendiliğinden haklı oluşuna güvenerek sonuçları beklemeye karar verdi.

Bu arada Andrey Gavriloviç'in sağlığı gittikçe bozulmaktaydı. Vladimir onun kaçınılmaz sonunu görüyor, tam bir çocukluk haline dönen yaşlı adamın yanından ayrılamıyordu.

Bu arada da belirli süre geçmiş, temyiz dilekçesi verilmemişti. Kistenevka, Troyekurov'undu artık. Şabaşkin onun

huzuruna çıkıp temennalar çakarak ve kutlamalarda bulunarak, yüce efendilerinden, yeni elde ettikleri yurtluğun temellük zamanını ve bunu bizzat mı, yoksa birini vekil tutarak mı yapacaklarını tespit etmelerini diledi. Kirila Petroviç bozuldu. Para pul düşkünü bir adam değildi aslında. İntikam arzusuyla çok ileri gitmişti. Vicdanı sızlıyordu şimdi. Hasmının, gençlik arkadaşının düştüğü durumu biliyor, artık zafer kıvanç vermiyordu yüreğine. Şabaşkin'e müthiş bir bakış fırlatarak, ona sövmek için bir neden aradı. Fakat yeterli bir bahane bulamayınca, sert bir tavırla:

— Defol! dedi. Bu seni ilgilendirmez.

Şabaşkin, efendisinin keyifsiz olduğunu görerek bir temenna çaktı ve hemen gözden kayboldu. Yalnız kalan Kirila Petroviç bir aşağı bir yukarı gezinmeye ve kafası çok karışık olduğu zamanlarda yaptığı gibi ıslıkla "Zafer Gürleyişleri Yükselsin" marşını çalmaya başladı.

Sonunda hafif yarış arabasını hazırlamaları buyruğunu verdi, sıkıca giyindi (eylül sonlarıydı artık) ve arabayı kendisi kullanarak avludan çıktı.

Az sonra uzaktan Andrey Gavriloviç'in evceğizini gördü, çelişik duygular doldurdu içini. Doyurulmuş intikam duygusu ve büyüklük tutkusu, daha soylu duyguları bir ölçüde bastırıyordu. Fakat nihayet sonuncular kazandı. Yaşlı komşusuyla barışmaya, yurtluğunu da geri vererek anlaşmazlığın izlerini silmeye karar verdi. Bu iyi niyetle gönlünü yatıştıran Kirila Petroviç, arabasını hafif bir tırısla komşusunun çiftliğine sürdü, doğruca avluya girdi.

Bu sırada hasta, yatak odasının penceresinde oturuyordu. Kirila Petroviç'i tanıdı, yüzü bir anda karmakarışık oldu. Her zamanki solgun benzi kıpkırmızı bir renk aldı. Gözleri çakmak çakmak parlıyor, ağzından anlaşılmaz sesler dökülüyordu. Bu sırada aynı odada çiftlik defterleriyle uğraşmakta olan oğlu başını kaldırdı, babasının durumu karşısında şaşırıp kaldı. Hasta adam, korku ve öfke içinde parmağıyla av-

luyu gösteriyordu. Sonra koltuktan kalkmak isteğiyle çabuk çabuk gecelik entarisinin eteklerini topladı, doğruldu... ve ansızın düştü. Oğlu ona doğru atıldı. İnme, yaşlı adamı yere sermişti.

Vladimir:

— Çabuk, çabuk, doktor gelsin kentten! diye bağırmaya başladı.

Bu sırada içeri giren bir uşak:

— Kirila Petroviç sizi istiyor, dedi.

Vladimir korkunç bir bakış fırlattı ona.

— Söyle Kirila Petroviç'e, ben onu dışarı attırmadan kendisi çekip gitsin. Defol! diye bağırdı.

Uşak sevinç içinde efendisinin buyruğunu yerine getirmeye koştu. Yegorovna ellerini birbirine vurarak ipince, ağlamaklı bir sesle:

— Efendiciğimiz, dedi, başcağızını belaya sokacaksın! Kirila Petroviç bizi çiğ çiğ yer.

Vladimir sert bir tavırla:

— Dadı, sus, dedi. Anton'u doktor için kente gönder hemen.

Yegorovna çıktı. Girişte kimse yoktu. Bütün adamları Kirila Petroviç'e bakmak için koşup avluda toplanmışlardı. Taşlığa çıktı ve genç efendisinin yanıtını ileten uşağın sözlerini işitti. Kirila Petroviç arabasında otururken duydu bunu. Yüzü geceden de karanlık oldu. Horgörüyle arabasını avlu boyunca ağır ağır sürdü. Bir dakika önce Andrey Gavriloviç'in oturmakta olduğu pencereye bir göz attı, fakat o, orada yoktu artık. Dadı, efendisinin buyruğunu unutmuş öylece duruyordu. Çiftlik halkı bağıra çağıra olayla ilgili görüşlerini belirtiyorlardı. Vladimir ansızın çıkarak, kesik kesik:

— Doktor istemez artık, dedi. Babam öldü!

Ortalık karıştı. Adamları yaşlı efendilerinin odasına fırladılar. Andrey Gavriloviç Dubrovski, onu Vladimir'in taşımış olduğu kanepede yatıyordu. Sağ eli döşemeye sarkmış, başı

göğsüne düşmüştü. Henüz soğumamış olan, fakat ölümün şimdiden sevimsizleştirdiği bu vücutta hiçbir hayat belirtisi yoktu. Yegorovna feryada başladı. Uşaklar artık onların özenine bırakılmış olan cesedin çevresini aldılar, yıkadılar, 1797 yılında dikilmiş olan üniformasını giydirdiler ve bir zamanlar çevresinde efendilerine hizmette bulundukları masanın üzerine yatırdılar onu.

5

Cenaze töreni ölümün üçüncü günü yapıldı. Zavallı yaşlı adamın kefenlenmiş cesedi mumlarla çevrelenmiş olarak masada yatmaktaydı. Oda, çiftlik halkıyla doluydu. Cenazeyi kaldırmaya hazırlanıyorlardı. Vladimir ve üç uşak tabutu omuzladılar. Papaz, ona eşlik eden zangoçla birlikte cenaze duaları okuyarak önde yürüyordu. Kistenevka'nın sahibi son kez geçti evinin eşiğinden. Tabutu koruluk boyunca taşıdılar. Kilise, korunun arkasındaydı. Gökyüzü açık, hava soğuktu. Ağaçlardan güz yaprakları dökülüyordu.

Korudan çıktıklarında ahşap Kistenevka kilisesini ve yaşlı ıhlamur ağaçlarıyla kaplı mezarlığı gördüler. Vladimir'in annesi de orada yatmaktaydı. Dün onun mezarının yanına taze bir çukur daha açılmıştı.

Kilise, efendilerine son görevlerini yerine getirmek için gelen Kistenevkalı köylülerle dolmuştu. Genç Dubrovski koro yerinde durdu. Ne ağlıyor, ne de dua ediyordu. Fakat yüzü korkunçtu. Kederli ayin sona erdi. Cesetle, önce Vladimir, sonra bütün çiftlik halkı ve köylüler vedalaştılar. Sonra kapağı koyup tabutu çivilediler. Köylü kadınlar yüksek sesle feryat ediyorlar, erkekler ise yumruklarıyla gözyaşlarını siliyorlardı ara sıra. Vladimir ve o üç uşak, bütün köy halkının eşliğinde tabutu mezarlığa taşıdılar. Tabut mezara indirildi. Orada bulunan herkes avuç avuç toprak

atarak çukuru doldurdular ve son bir saygı selamından sonra dağılıp gittiler. Vladimir çabucak uzaklaştı. Herkesi geride bıraktı ve Kistenevka koruluğuna dalıp gözden kayboldu.

Yegorovna, papazı ve bütün kilise görevlilerini genç efendisinin adına cenaze yemeğine çağırdı ve onun bu yemekte bulunmak niyetinde olmadığını bildirdi. Böylece peder Anton, karısı Fedotovna ve zangoç; merhumun erdemleri ve mirasçısının karşılaşacağı anlaşılan güçlükler konusunda Yegorovna'yla düşünce alışverişinde bulunarak derebeyi konağına doğru yürümeye koyuldular. (Troyekurov'un gelişi ve gördüğü kabul tarzı bütün çevrede çoktan duyulmuştu ve oralı çarıklı erkânıharpler, bunun doğuracağı ciddi sonuçları kestirebiliyorlardı.)

Papazın karısı:

— Her şey olacağına varır, dedi. Fakat, eğer efendimiz Vladimir Andreyeviç olmazsa çok yazık. Yiğit delikanlı doğrusu.

Yegorovna:

— Efendimiz o olmayacak da kim olacak! diye atıldı. Kirila Petroviç boşuna kızıp köpürüyor. Sağlam kayaya çarptı bu kez. Benim şahinim kendisini korumasını bilir. İnşallah koruyucu melekleri de bırakmayacak onu. Kirila Petroviç kurum kurum kurumlansın! Ama benim Grişam "Hoşt, ihtiyar köpek! Bas git buradan!" diye bağırdığında, nasıl da kuyruğunu kıstırıp gitmişti!

Zangoç:

— Ah, Yegorovna, dedi. Fakat Grigori'nin dili nasıl döndü de söyledi bunu. Ben Kirila Petroviç'e yan gözle bakmaktansa, başpapazı kalaylamaya dünden razıyım. Onu görür görmez bir korku, bir telaş alıyor ki insanı... Alnından terler damlamaya başlıyor, belin kendiliğinden büküldükçe bükülüyor artık...

Papaz:

— Dünya telaşı dünyada kalır, dedi. Bugün Andrey Gavriloviç'e okunan cenaze duası yarın da Kirila Petroviç'e okunacak. Ama onun cenaze töreni daha zengin, daha kalabalık olacakmış; Tanrı katında hepsi bir değil mi?

Yegorovna:

— Ah babacığım! dedi atıldı. Biz de bütün çevre halkını çağıralım dedik ama Vladimir Andreyeviç arzu etmedi bunu. Yoksa çok şükür, kuş sütünden başka eksiğimiz yok. Mademki biz bizeyiz, öyleyse ben de sizleri güzelce ağırlarım değerli konuklarımız.

Bu tatlı vaat ve nefis bir ziyafete konmak ümidi, konuşanların adımlarını hızlandırdı. Az sonra da masanın çoktan donandığı, votkanın hazırlandığı derebeyi konağına sağlıcakla vardılar.

Bu sırada Vladimir, içindeki acıyı hareket ve yorgunlukla boğmak için, korunun derinliklerine doğru ilerliyordu. Yola ize aldırış ettiği yoktu. İkide bir çarpan dallar elini yüzünü örseliyor, ayakları sık sık çamura batıyordu. O ise hiçbir şeyin ayrımında değildi. Sonunda dört bir yanı sık ağaçlarla çevrili bir düzlüğe ulaştı. Küçük bir derecik, sonbaharın yarı yarıya çıplaklaştırdığı ağaçların arasında sessizce kıvrıla kıvrıla akıp gidiyordu. Vladimir durdu, soğuk çimenlere oturdu, birbirinden karanlık düşünceler üşüştü aklına... Bütün şiddetiyle duyumsuyordu yalnızlığını. Geleceği korkunç bulutlarla kaplıydı. Troyekurov'la aralarındaki düşmanlığın onu yeni mutsuzluklara sürükleyeceğini kestiriyordu. Ufacık serveti de yabancı ellere geçerse tam bir yoksulluğa düşecekti. Orada uzun süre kımıldamadan oturarak birkaç solgun, buruşuk yaprağı sürükleyip götüren derenin sessizce akışını seyretti. Bu akışla hayat arasındaki değişmez, yalın benzerlik bütün canlılığıyla gözlerinin önünde belirdi. Sonunda havanın kararmaya başladığını görüp kalktı ve bir dönüş yolu aradı. Onu doğruca evinin kapısına götüren patikaya çıkıncaya kadar, yollarını bilmediği bu koruda daha uzun süre dolaştı durdu.

Ansızın papaz ve kilise görevlileri çıktı karşısına. Dubrovski, bunun bir uğursuzluk belirtisi olduğunu düşündü ve elinde olmaksızın kıyıya çekilip bir ağacın arkasına gizlendi. Onlar Dubrovski'yi görmediler. Aralarında hararetle konuşarak geçtiler yanından.

Papaz karısına:

— Kötülükten uzaklaş, iyilik yap, diyordu. Burada kalmamız gerekmez artık. İşin nereye varacağı bizi ilgilendirmez.

Karısı da ona bir şeyler söyledi ama Dubrovski iyice işitemedi bunları.

Yaklaştığında kalabalık bir insan topluluğu gördü. Bunlar konak avlusunda toplanmakta olan köylüler ve çiftlik halkıydı. Uzaktan, olağandışı gürültüler ve konuşmalar geldi Vladimir'in kulağına. Ambarın yanında iki troyka duruyordu. Taşlıkta da aralarında bir şeyler konuştukları anlaşılan üniformalı birkaç yabancı adam vardı.

Vladimir, onu görünce koşup gelen Anton'a sertçe:

— Ne oluyor? diye sordu. Kim bunlar, ne istiyorlar?

Yaşlı adam nefesi tıkanarak:

— Ah babamız, Vladimir Andreyeviç, diye yanıtladı. Mahkeme geldi. Bizi Troyekurov'a veriyorlar. Bizi senin merhametinden esirgiyorlar!..

Vladimir başını öne eğdi. Adamlar bahtsız efendilerinin çevresinde toplandılar. Onun ellerini öpüyor:

— Sen bizim babamızsın, senden başka efendi istemeyiz! Efendimiz, emret mahkemenin hakkından gelelim. Ölürüz de teslim olmayız, diye bağırıyorlardı.

Vladimir onlara bakıyor, tuhaf duyguların etkisi altında ürperiyordu. Adamlarına:

— Sakin olun, dedi. Ben emir kullarıyla görüşeceğim.

Kalabalıktan:

— Görüş babamız, diye bağırdılar. Görüş de utandır melunları.

Vladimir memurlara yaklaştı. Şabaşkin, başında kasket, elleri böğründe, tepeden bakışlarla süzüyordu çevresini. Elli yaşlarında, kırmızı yüzlü, bıyıklı, enine boyuna bir adam olan polis şefi, kendilerine doğru yaklaşan Dubrovski'yi görünce gırtlağını temizledi, hırıltılı bir sesle:

— Bir daha tekrar ediyorum, diye bağırdı. İlçe mahkemesinin kararı gereğince, şimdiden sonra Kirila Petroviç Troyekurov'un malısınız. Onu da bay Şabaşkin temsil ediyor burada. Bay Şabaşkin'in bütün buyruklarını yerine getireceksiniz. Kadınlar! Sizler de sevip sayın onu. Çünkü o sizlere çok meraklıdır.

Polis şefi bu kaba espriyi yapıp kahkahalarla güldü. Şabaşkin ve öteki üyeler de onu izlediler. Vladimir öfkeden boğulacak gibiydi. Yapmacık bir soğukkanlılıkla, şakacı polis şefine:

— Ne demek oluyor bu, öğrenebilir miyim? dedi.

Kurnaz memur:

— Bu şu demek oluyor ki, diye yanıtladı: Biz burasını Kirila Petroviç Troyekurov'a devretmeye, *işi olmayanların da* kuzu kuzu çekip gitmelerini bildirmeye geldik.

— Fakat siz herhalde, köylülerimden önce bana başvurabilir, derebeylik haklarımdan el çekmem gerektiğini bildirebilirdiniz...

Şabaşkin hor gören bir bakışla:

— Sen de kimsin? dedi. Eski derebeyi, Gavil oğlu Andrey Dubrovski Tanrının merhametine kavuştu. Biz sizi tanımıyoruz ve tanımak da istemeyiz.

Kalabalıktan bir ses:

— Vladimir Andreviç bizim genç efendimizdir, dedi.

Polis şefi ürkütücü bir tavırla:

— Kim o ağzını açmaya cesaret eden? dedi. Ne efendisi? Hangi Vladimir Andreyeviç? Sizin efendiniz Kirila Petroviç Troyekurov'dur, anladınız mı odun oğlu odunlar?

Aynı ses:

— Hadi canım sen de! dedi.

— Ne! İsyan ha! diye gürledi. Hey, muhtar! Buraya gel.

Muhtar ileri çıktı.

— Benimle konuşmak cesaretini gösteren kim idiyse hemen bulup çıkar onu! Ben onun!..

Muhtar kalabalığa dönerek konuşanın kim olduğunu sordu. Fakat herkes susuyordu. Ansızın arka sıralardan bir homurtu koptu, yükseldi, yükseldi, bir dakika içinde korkunç haykırışlara dönüştü. Polis şefi sesini yavaşlattı ve yatıştırıcı şeyler söylemek istediyse de kalabalığın arasından:

— Ne bakıp duruyoruz onun suratına, diye bir ses yükseldi. Çocuklar! defedelim şunları!

Kalabalık harekete geçti. Şabaşkin ve öteki memurlar kendilerini sofaya dar atıp, kapıyı arkalarından sürgülediler.

Aynı ses yeniden duyuldu:

— Çocuklar, bağlayalım onları!

Kalabalık kapıya yüklenmeye başladı. Fakat Dubrovski:

— Durun, diye bağırdı. Sersemler! Ne yapıyorsunuz? Kendinizi de, beni de mahvedeceksiniz. Evlerinize gidin, rahat bırakın beni. Korkmayın, çar merhametlidir. Ondan ricada bulunacağım. O bizi incitmez. Hepimiz onun çocuklarıyız. Ama siz isyana, haydutluğa kalkarsanız, sizi nasıl kanatları altına alır?

Genç Dubrovski'nin sözleri, çınlayan sesi ve heybetli görünüşü istenilen etkiyi sağladı. Gürültüler yatıştı, herkes dağıldı, avlu boşaldı. Memurlar sofada oturuyorlardı. Neden sonra Şabaşkin usulca kapıyı açtı, taşlığa çıktı ve üst üste temennalar çakarak kendilerini korumak merhametliliğini göstermesinden ötürü Dubrovski'ye teşekküre başladı. Vladimir onu horgörüyle dinledi ve hiçbir şey söylemedi.

Bölge yargıcı:

— İzniniz olursa burada gecelemeye karar verdik, diye sözlerini sürdürdü. Ortalık karardı. Hem yolda köylülerinizin saldırısına uğrarız belki. Bizden bu iyiliği esirgemeyin.

Emir buyurun da salona bizim için kuru ot döşesinler hiç olmazsa! Ortalık ağarır ağarmaz biz çekip gideriz!

Dubrovski soğuk bir tavırla:

— Ne isterseniz yapın, diye yanıtladı onu. Ben buranın sahibi değilim artık.

Bu sözleri söyleyip babasının odasına çekildi, kapıyı arkasından sürgüledi.

6

Kendi kendine:

— Eh, dedi. Her şey bitti böylece. Daha sabahleyin başımı sokacak bir damım, yiyecek bir lokma ekmeğim vardı. Yarın ise doğduğum, babamın öldüğü evi, onun ölümünden ve benim yoksulluğumdan sorumlu olan adama bırakmak zorundayım.

Sonra gözleri, annesinin portresine takılıp kaldı. Ressam onu beyaz bir sabahlık içinde, saçlarında kırmızı bir gül, parmaklığa dayanmış olarak canlandırmıştı.

Vladimir:

— Bu portre de ailemin düşmanının eline geçecek, diye düşündü. Ya kırık dökük sandalyelerle birlikte kilere atılıverecek ya da onun köpekçilerinin alaylarına, yorumlarına konu olsun diye sofaya asılacak. Ve bu odaya, annemin yatak odası olan, babamın öldüğü bu odaya da onun ya kâhyası, ya da haremi yerleşecek. Hayır! Hayır! Bana yaramadı bu kederli ev, ona da yaramasın daha iyi!

Vladimir dişlerini sıktı. Korkunç düşünceler beliriyordu kafasında. Evde yönetimi ele alan memurlar, iki de bir şunu bunu istiyor, kendisine kadar ulaşan bu sesler kederli Dubrovski'yi tedirgin ediyordu. Sonunda gürültüler kesildi.

Vladimir, komodini ve çekmeceleri açarak merhumun evraklarını incelemeye koyuldu. Bunların büyük bölümü çiftlik hesapları ve çeşitli konulara ilişkin yazışmalardı. Vla-

dimir okumadan yırttı bunları. Sonra üzerinde *karımın mektupları* yazısı bulunan bir paket geçti eline. Vladimir son derece duygulanarak okumaya koyuldu bunları. Mektuplar Osmanlı-Rus Savaşı sırasında yazılmış, Kistenevka'dan cepheye postalanmışlardı. Genç kadın yapayalnız geçen hayatını, çiftlik işlerini anlatıyor; ayrılıktan incelikle yakınıyor, kocasını eve, sevgili eşinin kollarına çağırıyordu.

Mektuplardan birinde küçük Vladimir'in sağlığı konusundaki tedirginliğini yazıyor; bir ötekinde de onun erken gelişen yeteneklerinden ötürü duyduğu sevinçten, oğlu için umduğu mutlu, parlak gelecekten söz ediyordu. Vladimir her şeyi unutmuş, bunları okumaya dalmıştı. Aile saadetinin mutlu havasına kendini öylesine kaptırmıştı ki, zamanın nasıl geçtiğini ayrımsamadan, duvar saatinin on biri vurduğunu duydu. Vladimir mektupları cebine koydu, eline bir mum alarak oradan çıktı. Emir kulları salonda, döşemeye serilmiş uyuyorlardı. Boşalttıkları bardaklar masada duruyor, keskin bir rom kokusu yükseliyordu odadan. Vladimir onların yanından nefretle geçerek sofaya çıktı. Kapı kilitliydi. Anahtarı bulamayıp yeniden salona döndü. Onu masanın üzerinden aldı, kapıyı açtı ve ansızın köşeye sinmiş bir adamla burun buruna geldi. Adamın elinde bir balta parlıyordu. Mumu ona doğru tutunca, bunun demirci Arhip olduğunu gördü.

— Ne arıyorsun burada? diye sordu ona.

Arhip:

— Ah, siz misiniz Vladimir Andreyeviç? diye fısıltıyla karşılık verdi. Tanrı esirgesin! İyi ki mum vardı elinizde!

Vladimir demirciye şaşkın şaşkın bakarak:

— Niye gizlendin buraya? diye sordu.

Arhip:

— Şey... diye kekeledi. İstedim ki... Herkes evde mi diye bakacaktım da...

— Peki, bu balta neyin nesi?

— Balta mı? Balta mı dediniz? Fakat gece vakti baltasız dolaşılmaz ki!.. Bu emir kulları değil mi ya, çok yaramaz adamlar, efendime söyleyeyim...

— Sarhoşsun sen. Bırak bu baltayı, git yat.

— Ben mi sarhoşum? Babacığım, Vladimir Andreyeviç, ağzıma bir damla koydumsa gözlerim kör olsun... Zaten şarap mı geliyor insanın aklına? İşitilmiş şey mi? Memurlar bize sahip çıkmaya kalksın, efendilerimizi evlerinden kovsun, işitilmiş şey mi? Melunlar, nasıl da horulduyorlar! Şöyle bir çırpıda hepsini temizleyip, sonra da izleri yok etmek!..

Dubrovski kaşlarını çattı. Kısa bir süre sustuktan sonra:

— Dinle Arhip, dedi. İş değil bu. Emir kullarının bir günahı yok. Sen feneri yak, peşimden gel benim.

Arhip, efendisinin elinden mumu aldı. Feneri sobanın arkasında arayıp bularak yaktı. Birlikte merdivenlerden inip avlu boyunca yürüdüler. Gece bekçisi dökme demirden levhayı çalmaya, köpekler havlamaya başladı.

Dubrovski:

— Gece bekçileri kim? diye sordu.

İnce bir ses duyuldu:

— Biziz babacağım! Vasilsa ve Lukerya.

Dubrovski onlara:

— Evlerinize gidin, dedi. Beklemenize gerek yok.

Arhip:

— Artık bitti! diye mırıldandı.

Kadınlar:

— Sağ ol velinimet, diyerek hemen evlerine yollandılar.

Dubrovski biraz daha yürüdü. İki adam ona doğru yaklaşıp seslendiler. Dubrovski, Anton ve Grişa'nın seslerini tanıdı.

— Niçin uyumadınız? diye sordu onlara.

Anton:

— Uyuyacak zaman mı? dedi. Biz niye yaşadık bugüne kadar? Kimin aklına gelirdi ki...

Dubrovski:

— Yavaş! diye sözünü kesti onun. Yegorovna nerede?

Grişa:

— Evde, odasında, dedi.

— Git buraya getir onu. Adamlarımızın hepsini de çıkar evden. Emir kullarından başka kimse kalmasın. Anton, sen de arabayı koş.

Grişa gitti ve az sonra annesiyle birlikte döndü. Kocakarı soyunmamıştı bu gece. Emir kullarından başka kimse gözünü yummamıştı evde.

Dubrovski:

— Herkes burada mı? diye sordu. Evde kimse kalmadı ya?

Grişa:

— Memurlardan başka kimse kalmadı, diye yanıtladı.

Dubrovski:

— Kuru ot ya da saman getirin buraya, dedi.

Adamlar ahıra koşup kucaklarında kuru ot desteleri taşıyarak döndüler.

— Yığın taşlığa onları. Ha, şöyle. Hadi çocuklar ateş getirin şimdi!

Arhip fenerin camını kaldırdı, Dubrovski çırayı ateşledi.

Arhip'e:

— Dur, dedi. Aceleyle sofa kapısını kilitledim galiba. Çabuk koş, onu aç.

Arhip:

— Daha neler! Açacakmışım! diye mırıldanarak kapıyı kilitledi, Dubrovski'nin yanına döndü.

Dubrovski çırayı yaklaştırdı. Otlar tutuştu. Döne döne yükselen alev, bütün avluyu aydınlattı.

Yegorovna:

— Ah! diye inledi. Ne yapıyorsun Vladimir Andreyeviç?

Dubrovski ona:

— Sus! dedi. Sonra adamlarına dönerek:

— Hadi çocuklar, hoşça kalın! diye sürdürdü sözlerini. Ben Tanrı bilir nereye giderim artık. Yeni efendinizle mutlu olmanızı dilerim.

Adamlar:

— Babamız, velinimetimiz! diye karşılık verdiler ona. Ölürüz de bırakmayız seni. Biz de seninle geleceğiz.

Atlar koşulmuştu. Dubrovski Grişa'yla birlikte arabaya oturdu ve buluşma yerinin Kistenevka Korusu olduğunu bildirdi onlara. Anton atları kamçıladı, araba avludan çıktı.

Bir rüzgâr esti ve alevler bir anda bütün evi sardı. Kızıl bir duman kıvrılıyordu çatıda. Camlar çatırdamaya, parçalanıp dökülmeye, alev alev yanan kalaslar düşmeye başladı. Bu sırada:

— Yanıyoruz! İmdat! Yanıyoruz! diye feryatlar ve haykırışlar yükseldi.

Yüzünde kinli bir gülümsemeyle yangını seyreden Arhip:

— Daha neler! dedi.

Yegorovna ona:

— Arhip'ciğim! dedi, kurtar şu melunları, Tanrı ödülünü verir:

Demirci:

— Daha neler! diye yanıtladı onu.

Bu sırada, pencereden emir kullarının iki katlı çerçeveyi zorla kırmaya çalıştıkları görüldü. Fakat aynı anda çatı, büyük bir çatırtıyla çöktü, feryatlar kesildi.

Az sonra bütün çiftlik halkı avluya dökülmüştü. Kadınlar bağrışa çığrışa pılı pırtılarını kurtarmaya çalışıyorlar, bebeler yangını keyifle seyrederek hoplayıp zıplıyorlardı. Ateş kasırgası, kıvılcımları uçurmaya, kulübeleri de tutuşturmaya başladı.

Arhip:

— Şimdi tadından yenmez oldu işte! dedi. Ne de güzel yanıyor be! Pokrovskoye'den seyretmesi ne hoş olur kim bilir?

Bu sırada yeni bir olay dikkatini çekti demircinin. Yanmakta olan ambarın çatısında dört bir yandan alevlerle çevrilmiş, nereye sıçrayacağını bilemeyen bir kedi koşup duruyordu. Zavallı hayvan acı acı miyavlayarak yardım istiyordu. Çocuklar onun bu ümitsiz çırpınışlarına bakıp gülmekten kırılıyorlardı.

Demirci onlara:

— Ne gülüyorsunuz yumurcaklar! dedi öfkeyle. Tanrı korkusu yok mu sizde? Tanrının bir yaratığı ölüyor, siz sersemler buna seviniyorsunuz!

Sonra yanan çatıya bir merdiven dayadı ve sürünerek kediye doğru yaklaştı. Onun niyetini anlayan hayvan, can korkusu ve minnettarlıkla Arhip'in yenlerine tutundu. Demirci yarı kavrulmuş bir halde, ganimetiyle birlikte aşağı indi. Sonra şakalaşan çiftlik ahalisine dönerek:

— Hadi çocuklar, hoşça kalın, dedi. Benim yapacak bir işim kalmadı burada. Sağlıcakla kalın, kemlikle anmayın beni.

Demirci gitti. Yangın, azgınlığını biraz daha sürdürdükten sonra yatıştı. Korlaşmış kalas yığınları gecenin karanlığında ışıl ışıl parlıyor, felaketzede Kistenevkalılar bunların çevresinde dolaşıp duruyorlardı.

7

Yangın haberi ertesi gün bütün çevreye yayıldı. Herkes ayrı bir görüş ileri sürerek yorumluyordu olayı. Kimileri, Dubrovski'nin adamlarının cenaze töreninde sarhoş olduktan sonra evi dikkatsizlik sonucu yaktıklarında ısrar ediyor, kimileri de elde edilen yeni köyün şerefine kafayı tütsüleyen emir kullarını suçlu buluyor; birçokları da mahkeme üyeleri ve bütün ev halkıyla birlikte evin kendi kendine yandığını ileri sürüyordu. Bazı kimseler ise gerçeği kestiriyor, bu korkunç yıkımın sorumlusunun kin ve ümitsizlik duygularıyla hare-

ket eden Dubrovski'den başkası olamayacağını ileri sürüyorlardı. Troyekurov ertesi gün yangın yerine gelerek, kovuşturmayı kendisi yönetti. Polis şefi, bölge yargıcı, noter ve yazıcının, ayrıca Vladimir Dubrovski, Yegorovna dadı, uşak Grigori, arabacı Anton ve demirci Arhip'in sırra kadem bastıkları anlaşıldı. Bütün çiftlik halkı, emir kullarının çatı çöktüğü sırada yandıklarını belirttiler. Adamların yanmış kemikleri küllerin ve molozların altından çıkarıldı. Vasilisa ve Lukerya kadınlar, Dubrovski ve demirci Arhip'i yangından birkaç dakika önce gördüklerini söylediler. Bütün kanıtlar, demirci Arhip'in yaşadığını ve eğer yangının tek suçlusu değilse bile, en azından baş suçlusu olduğunu gösteriyordu. Kuşkular Dubrovski üzerinde yoğunlaşıyordu. Kirila Petroviç, olayı ayrıntılı bir dilekçeyle valiye bildirdi ve böylece yeni bir dava açılmış oldu.

Kısa bir süre sonra, meraklara ve yorumlara bol bol konu sağlayan yeni olaylar işitilmeye başlandı.

...'de haydutlar türemiş, bütün çevreye dehşet salmaya başlamışlardı. Hükümetin bunlara karşı aldığı önlemler yetersiz kalıyordu. Her biri ötekinden daha iyi düzenlenmiş soygunlar birbirini izliyordu.

Ne yolların, ne de köylerin güvenliği kalmıştı. Birkaç troyka dolusu haydut güpegündüz bütün il çevresini dolaşıyor, yolcuları ve posta arabalarını çeviriyor, köylere giriyor, derebeyi evlerini yağmalıyor ve sonra ateşe veriyorlardı. Çete reisi zekâsı, gözü pekliği ve bir çeşit iyilikseverliğiyle ün salmıştı. İnanılmayacak hikâyeler anlatılıyordu hakkında. Bütün ağızlarda Dubrovski adı dolaşmaktaydı. Herkes bu gözü pek şakilerin başında bulunan kişinin, ondan başka kimse olmadığına emindi. Bir şeye şaşılıyordu sadece: Troyekurov'un çiftliklerine dokunulmamaktaydı. Haydutlar onun ne bir ambarını yağmalıyor, ne de bir yük arabasını çeviriyorlardı. Troyekurov kendisine yapılan bu özel işlemi, bütün kentte uyandırdığı dehşet ve bir de köylerinde oluşturduğu

sıkı polis örgütlerine bağlıyordu. Komşular Troyekurov'un böbürlenmelerine önceleri bıyık altından gülerken ve çağrısız konukların her yerden daha kârlı çıkacakları Pokroskoye'yi ziyaret etmelerini her an beklerlerken, sonunda onlar da Troyekurov'a hak vermek ve haydutların ona anlaşılmaz bir saygı gösterdiklerini kabul etmek zorunda kaldılar. Troyekurov şişindikçe şişiniyor, Dubrovski'nin her yeni soygun haberi duyulduğunda, şimdiye kadar bu haydudun kılına bile dokunmamış olan vali, polis şefleri ve bölük komutanlarını alaylarıyla yerin dibine sokuyordu.

Bu sırada Troyekurov'un köyünde, kilise yortusu günü olan 1 Ekim geldi çattı. Fakat bu şenliği ve daha sonraki olayları anlatmaya girişmeden önce, okuyucuyu, onun için yeni olan ya da hikâyemizin başında şöyle bir değindiğimiz kişilerle tanıştırmak zorundayız.

8

Kirila Petroviç'in daha önce kısaca sözünü ettiğimiz kızının hikâyemizin kadın kahramanı olduğunu, okuyucu artık anlamıştır sanırız. Anlattığımız olayların geçtiği sırada genç kız on yedi yaşında ve güzelliğinin doruğundaydı. Babası onu deli gibi seviyor, fakat herkese yaptığı gibi, ona karşı da aklına estiğince davranıyordu. Kimi zaman kızının en küçük heveslerini yerine getirmek için çırpınır, fakat kimi zaman da sert, hatta acımasız davranışlarıyla ürkütürdü onu. Kendisine bağlılığından kuşku duymadığı halde, hiçbir zaman güvenini kazanamamıştı kızının. Genç kız duygularını, düşüncelerini ondan gizlemeye alışmıştı. Çünkü bunların nasıl karşılanacağını hiçbir zaman kesin olarak bilemezdi. Arkadaşsız, yalnız başına büyümüştü. Komşuların karılarıyla kızları çok seyrek gelirlerdi Kirila Petroviç'e. Çünkü onun evinde yapılan olağan sohbetler ve eğlentiler erkek arkadaşlığını, kadınların ise orada bulunmamasını gerektirirdi. Kirila Petroviç'in

şölenlerine gelen konukların arasında pek seyrek görünürdü dilberimiz. Çoğunluğu XVIII'inci yüzyıl Fransız yazarlarının yapıtlarından oluşan büyük bir kitaplık vardı elinin altında. *Mükemmel Aşçı Kadın* dışında hiçbir zaman, hiçbir şey okumamış olan babası, kitap seçimi konusunda ona yol gösterecek durumda değildi. Maşa da her çeşit başka kitabı bir yana bırakıp romanlarda karar kıldı doğal olarak. Bir zamanlar Mademoiselle Mimi'nin yönetiminde başlayan öğrenimini böylece tamamladı. Kirila Petroviç bu Fransız eğitmene büyük güven ve yakınlık göstermiş, fakat yakınlığının izleri fazlasıyla göze batar duruma gelince, onu sessizce bir başka çiftliğe göndermek zorunda kalmıştı. Ardında oldukça iyi bir anı bırakmıştı Mademoiselle Mimi. İyi yürekli bir kızdı. Kirila Petroviç'in üzerinde sahip olduğu besbelli etkiyi hiçbir zaman kötüye kullanmazdı. Derebeyi tarafından ikide bir değiştirilen öteki gözdelerinden farklıydı bu bakımdan. Kirila Petroviç'in de onu ötekilerden daha çok sevdiği görülüyordu. Mademoiselle Mimi'nin Güneyli çizgilerini taşıyan karagözlü oğlu, dokuz yaşında bir yaramaz, Kirila Petroviç'in yanında yetiştiriliyordu ve onun oğlu olarak kabul edilmişti. Oysa Kirila Petroviç'le iki su damlası kadar benzeşen bir sürü yalın ayak başı kabak başka çocukcağız, derebeyinin pencereleri altında koşturup duruyor ve hizmetkâr sayılıyorlardı. Kirila Petroviç, Moskova'dan küçük Saşa'sı için bir Fransız öğretmen yazıp istetmiş ve şimdi anlatmaya başlayacağımız olaylar sırasında da bu öğretmen Pokrovskoye'ye gelmişti.

Öğretmen sevimli görünüşü, sade davranışlarıyla Kirila Petroviç'in hoşuna gitti. Kirila Petroviç'e bonservislerini ve yanında dört yıl eğitmen olarak çalıştığı onun bir akrabasının tavsiye mektubunu sundu. Kirila Petroviç bunları birkaç kez gözden geçirdi ve hoşuna gitmeyen tek nokta Fransız'ın gençliği oldu. Hoşnutsuzluğu, bu sevimli kusurun zavallı öğretmenler için çok gerekli olan sabır ve deneyim gibi özellik-

lerle bir arada bulunamayacağı düşüncesinden ileri gelmiyordu. Kafasında başka kuşkular vardı ve hemen de açıklamaya karar verdi bunları.

— Gel buraya Maşa, dedi. Söyle şu mösyöye; pekâlâ, onu kabul ediyorum ama kızlarıma sarkıntılık etmeye kalkışsın diye değil! Yoksa ben onu, o it oğlu iti... Bunu çevir ona Maşa.

Maşa kızardı, öğretmene dönerek ona babasının kendisinden ağırbaşlılık ve dürüstlük beklediğini söyledi Fransızca olarak.

Fransız, genç kızın önünde eğilerek, iltifattan yoksun kılınsa bile saygı kazanmayı ümit ettiğini bildirdi.

Maşa sözcüğü sözcüğüne çevirdi bu yanıtı.

Kirila Petroviç:

— Anlaşıldı, anlaşıldı, dedi. Ona ne iltifat, ne de saygı gerekli. Görevi Saşa ile uğraşmak, çocuğa gramer ve coğrafya öğretmektir. Çevir bunları.

Maşa babasının kaba anlatımını yumuşatarak bu sözlerini de çevirdi Fransızcaya ve Kirila Petroviç, Fransız'ı kendisine ayrılan odanın bulunduğu bölmeye gönderdi.

Genç Fransız hiç ilgilendirmemişti Maşa'yı. Çünkü soylu sınıfının önyargılarıyla yetişmiş olan genç kız için bir öğretmen de, uşak ya da usta türünden bir şeydi. Uşak ya da usta ise erkekten sayılmazdı onun anlayışına göre. Genç kız, Monsieur Desforges üzerinde uyandırdığı etkiyi, delikanlının bocalayışını, telaşını, ses tonundaki değişmeleri de ayrımsamadı. Sonra birkaç gün üst üste oldukça sık rastladığı halde fazla bir ilgi göstermedi delikanlıya. Fakat beklenilmedik bir olay genç kızın düşüncesini tümüyle değiştirdi.

Pokrovskoye derebeyinin başlıca eğlence konularından biri de, avlusunda her zaman yetiştirilen birkaç ayı yavrusuydu. Bunları azıcık büyüdüklerinde salona getirtir, kedilerle ve eniklerle boğuşturarak saatlerce eğlenirdi. Yavrular erginleştikleri zaman ise zincire vurulur, gerçekten avlanacak-

ları zamanı beklerlerdi. Kimi zaman bir ayı, konağın pencereleri önüne getirilir, üzerine çiviler çakılmış boş bir şarap fıçısı yuvarlanırdı ona doğru. Hayvan fıçıyı önce koklar, sonra şöyle bir dokunurdu. Fakat çiviler pençelerine batınca öfkelenerek fıçıyı daha kuvvetli iter, canı da daha fazla yanardı. Öfkeden kuduran zavallı canavar böğürerek fıçıya atılır, onu boşu boşuna kızdıran şey elinden alınıncaya kadar bu böylece sürüp giderdi. Kimi zaman da bir arabaya bir çift ayı koşulduğu, konukların, istekleriyle ya da zorla bu arabaya bindirilerek Tanrıya emanet edildikleri olurdu. Fakat Kirila Petroviç'in şakaları içinde en ünlüsü şu idi:

Aç bırakılmış bir ayı, duvara çakılan bir halkaya iple bağlanarak boş bir odaya kapatılırdı. İp bütün odayı dolaşacak uzunlukta olur, sadece karşıdaki köşe korkunç canavarın saldırısından korunabilecek uzaklıkta kalırdı. Genellikle bir acemiyi bu odanın kapısına getirir, ansızın içeri iter ve kapıyı üstünden kilitleyerek zavallı kurbanı kıllı yaratıkla baş başa bırakırlardı. Üstü başı yırtılan ve kan revan içinde kalan zavallı konuk, can havliyle bu tek korunaklı köşeyi arayıp bulur, fakat kimi zaman tam üç saat boyunca duvara yapışıp kalarak iki adım ötesindeki azgın canavarın kendisine doğru nasıl böğürüp sıçradığını, şaha kalktığını, ona ulaşmak için nasıl yırtınıp çabaladığını görmek zorunda bırakılırdı. Rus derebeyinin soylu eğlenceleri bunlardı işte! Gelişinden birkaç gün sonra öğretmeni anımsayan Troyekurov, onu ayı odasında şöyle bir ağırlamak istedi. Bu amaçla bir sabah Monsieur Desforges'u yanına çağırdı ve birlikte karanlık koridorlar boyunca yürümeye başladılar. Ansızın yandaki kapının açılmasıyla, iki uşağın Fransızı odaya itip, arkasından kapıyı kilitlemeleri bir oldu. Öğretmen kendini toparladığında, iple bağlı ayıyı karşısında buldu. Canavar, konuğunu uzaktan şöyle bir koklayıp hırıldamaya başladı. Sonra ansızın arka pençeleri üzerinde doğrularak onun üzerine yürüdü... Fransız ne şa-

şırdı, ne de kaçtı. Saldırıyı bekledi. Ayı tam yanına geldiği zaman, Desforges cebinden küçük bir tabanca çıkarıp aç hayvanın kulağına dayayarak ateş etti. Ayı yuvarlandı. Koşup geldiler. Kapı açıldı. Şakasının sonucu karşısında şaşıp kalan Kirila Petroviç içeri girdi. Derebeyi, olup bitenin mutlaka açıklanmasını istiyordu. Desforges'a hazırlanan bu oyunu, ona önceden kim bildirmişti? Ya da Fransız niçin dolu bir tabanca taşıyordu üstünde? Troyekurov kızını çağırttı. Koşup gelen Maşa, babasının sorularını Fransız'a iletti.

— Ayıya ilişkin bir şey işitmedim, diye yanıtladı Desforges. Tabancaya gelince, unvanım dolayısıyla benden özür dilenmesini bekleyemeyeceğim hakaretlere katlanmak niyetinde olmadığım için her zaman taşırım yanımda.

Maşa ona şaşkın şaşkın baktı ve söylediklerini Kirila Petroviç'e çevirdi. Kirila Petroviç bir karşılık vermedi. Ayıyı dışarı çıkarıp postunu yüzmeleri buyruğunu verdikten sonra adamlarına dönerek:

— Babayiğit delikanlıymış be! dedi. Korkmadı! Vallahi korkmadı...

Derebeyi o andan sonra Desforges'u sevmeye başladı ve onu sınamayı bir daha aklından geçirmedi artık.

Fakat bu olay, Marya Kirilovna üzerinde çok daha büyük bir etki uyandırdı. İmgelemi altüst olmuştu. Ölü ayı ve onun başında hiçbir şey olmamış gibi duran, kendisiyle sakin sakin konuşan Desforges'un görüntüsü gözlerinin önünden gitmiyordu. Genç kız, yiğitliğin ve onurluluğun tek bir sınıfa özgü şeyler olmadığını anlamıştı. O zamandan sonra da genç öğretmene, her an biraz daha içtenleşen bir saygı göstermeye başladı. Aralarında bazı bağlantılar kurulmuştu. Desforges hemen canla başla ders vermeye koyuldu ona. Artık bundan sonra, Maşa'nın henüz kendi kendine itiraf etmemekle birlikte, Desforges'a âşık olduğunu anlamakta okuyucu güçlük çekmeyecektir.

9

Yortu arifesinde konuklar toplanmaya başladılar. Kimileri derebeyi konağına ve onun yanındaki bölmelere, kimileri kâhyaya, üçüncüler papaza, dördüncüler de zengin köylülere iniyorlardı. Ahırlar yolcu atlarıyla dolmuş, avlu ve ambarlar çeşit çeşit arabalarla dolup taşmıştı. Sabah saat dokuzda çanlar sabah ayinini duyurdu ve herkes Kirila Petroviç'in yaptırdığı ve her yıl da onun armağanlarıyla süslenen yeni taş kiliseye yollandı. O kadar çok saygıdeğer konuk toplandı ki, kilisede yer bulamayan sıradan köylüler kilise sahanlığında ve bahçe duvarlarının üzerinde ayakta duruyorlardı. Kirila Petroviç henüz gelmediği için ayin başlamıyordu. Sonunda derebeyi, altı at koşulu bir arabayla gelerek Marya Mirilovna'nın eşliğinde, tantana ile yerini aldı. Erkeklerin de kadınların da gözleri Marya Kirilovna üzerinde toplanmıştı. Birinciler şaşkın, onun güzelliğini seyrediyor, ikinciler ise ilgiyle tuvaletini süzüyorlardı. Ayin başladı. Koro, mihrapta ilahi okumaya başladı. Kirila Petroviç de onlara katılıyor, sağına soluna bakmadan dua ediyordu. Zangoç yüksek sesle *bu tapınağın kurucusunun* da adını anınca gösterişli bir alçak gönüllülükle yere kapandı.

Ayin sona erdi. İsa tasvirine ilk olarak Kirila Petroviç yaklaştı. Herkes onun arkasından yürüyordu. Sonra komşular, Kirila Petroviç'in yanına gelerek derebeyine saygılarını sundular. Bayanlar ise Maşa'nın çevresini kuşatmışlardı. Kirila Petroviç kiliseden çıkarken herkesi yemeğe çağırdı. Sonra arabasına binerek evine hareket etti. Öteki arabalar da onun arkasında yola koyuldular. Odalar konuklarla dolup taşıyordu. Her an gelen yeni kişiler, kalabalığı yarıp ev sahibinin yanına güçlükle ulaşabiliyorlardı. Modası geçmiş, eski ve pahalı tuvaletler giyinmiş olan bayanlar, kurala uygun bir yarım daire çevirip oturmuşlardı. Hepsi de inciler, pırlantalar içindeydi. Erkekler havyar ve votkanın yanında toplan-

mışlar, kendi aralarında bağıra çağıra konuşuyorlardı. 80 takımlık bir masa hazırlanıyordu salonda. Uşaklar, arı gibi, şişeleri, sürahileri diziyor, sofra örtülerini düzeltiyorlardı. Sonunda baş uşak:

— Yemek hazır! diye bağırdı.

Masaya ilkin Kirila Petroviç oturdu. Onun arkasından bayanlar, kurumlanarak ve az çok yaşlılık sırasını gözeterek yerlerini aldılar. Genç kızlar, ürkek bir keçi sürüsü gibi birbirlerine sokula sokula, hepsi bir arada yer seçip oturdular. Erkekler ise onların karşısına yerleştiler. Öğretmen ve küçük Saşa, masanın sonunda yan yana oturuyorlardı. Uşaklar, tabakları rütbe sırasına göre dağıtmaya başladılar. Bu konuda kararsızlığa düştüklerinde Lavaterce* tahminlere başvuruyor, genellikle de yanılmıyorlardı. Tabaklarla kaşıkların şıkırtısı konuklardan yükselen uğultuya karışıyor, şölenini ağzı kulaklarında seyreden Kirila Petroviç, konukseverliğinin tadını sonuna kadar çıkarıyordu. Bu sırada altı at koşulu bir araba girdi avluya.

— Bu da kim? diye sordu ev sahibi.

Birkaç kişi birden:

— Anton Pafnutyiç, diye yanıtladılar onu.

Kapı açıldı ve Anton Pafnutyiç Spitsin girdi. Elli yaşlarında tostoparlak bir adamdı bu.

Yuvarlak ve çiçek bozuğu yüzü, üç çatallı bir sakalla bezenmişti. Selam vererek, gülümseyerek ve özür dilemeye hazırlanarak yemek salonuna daldı...

Kirila Petroviç:

— Servis getirin! diye seslendi. Buyur Anton Pafnutyiç. Otur ve anlat bakalım, ne demek oluyor bu? Ayinimde yoktun, yemeğe de geç kaldın. Sana hiç yakışmıyor bunlar. Hem dindar, hem de boğazına düşkünsündür çünkü.

Lavater: İnsanların dış görünüşlerinden yararlanarak kişiliklerini açıklamak konusunda araştırmalarıyla tanınan Alman bilgini. – ç.n.

Anton Pafnutyiç, peçeteyi nohut renkli kaftanının ilmeğinden geçirirken:

— Kabahatliyim Kirila Petroviç, diye yanıtladı. Kabahatliyim azizim. Yola erken çıkmıştım. Fakat daha on verst gitmeden ön tekerleğin çemberi ortadan ikiye ayrılmaz mı? Ne buyrulur? Bereket, köy uzakta değildi. Bin bir güçlükle oraya varana, demirciyi arayıp bulana, işleri iyi kötü yoluna koyana kadar, ne yaparsın, tam üç saat geçti. Kistevna Ormanı yoluyla kestirmeden gelmekten de korkup dolana dolana geldim...

— Bak hele! diye atıldı Kirila Petroviç. Evet, gözü pekler takımından olmadığını biliyoruz ya, niye korkuyormuşsun bakalım?

— Nasıl niye korkuyor muşum Kirila Petroviç? Dubrovski'den korkuyorum, başka neden korkacağım? İnsan neye uğradığını anlamadan pençesine düşüverir onun. Yaman delikanlı. Kimseye göz açtırmıyor. Hele benim, herhalde iki kat derimi birden yüzer.

— Peki kardeşlik, niye bu ayrıcalığı göstersin sana?

— Niye olacak aziz Kirila Petroviç? Merhum Andrey Gavriloviç'in davası için tabii. Siz hoşnut olasınız diye, yani vicdanlı ve insaflı davranarak, Dubrovskilerin Kistenevka'yı hiçbir hakka sahip olmadan, sadece sizin hoşgörünüzden yararlanarak ellerinde tuttukları yolunda ifade veren ben değil miyim? Merhum, nur içinde yatsın, benden bunun hesabını soracağını söylemişti. Babasının sözünü bakarsın oğlu yerine getirir. Tanrı esirgedi bugüne kadar. Bir ambarımı soydular topu topu. Ama bir de bakarsın çiftliğe kadar gelivermişler!

Kirila Petroviç:

— Laf aramızda, senin çiftlikte de hazineye konarlar hani! dedi. Kırmızı kasan tıka basa doludur sanırım.

— Nerdee, aziz Kirila Petroviç! Doluydu dolu olmasına ya, şimdi tam takır kuru bakır!

— Atıyorsun Anton Pafnutyiç! Biz kırk kişiyiz, birbirimizi tanırız! Paracıklarını nereye harcıyorsun yani? Bir lokma bir hırka yaşarsın, konuk kabul etmezsin, köylülerini soyup soğana çevirirsin. Öyleyse ha babam biriktiriyorsundur.

Anton Pafnutyiç gülümseyerek:

— Şaka etme lütfunda bulunuyorsunuz aziz Kirila Petroviç, diye mırıldandı. Biz, Tanrı tanıktır ki iflas ettik.

Ve Anton Pafnutyiç, ev sahibinin derebeyice şakasının etkisini yağlı bir börek parçasıyla gidermeye koyuldu.

Kirila Petroviç onu bıraktı ve evine ilk kez konuk gelip masanın öbür ucunda, öğretmenin yanında oturmakta olan yeni polis şefine döndü:

— Nasıl, dedi. Dubrovski'yi siz bari yakalayacak mısınız bay polis şefi?

Polis şefi irkildi, eğilip selam verdi, gülümsedi, kekeledi ve neden sonra:

— Çaba göstereceğiz yüce efendimiz, diyebildi.

— Hım... Çaba göstereceksiniz! Çoktandır çaba gösteriyorlar ya, bir şey çıktığı yok. Sonra, onun niçin yakalamalı canım? Dubrovski'nin haydutları polis şeflerinin çok işine yarıyor: Gelmeler gitmeler, yolluklar, kovuşturmalar filan derken, paralar cebe! Nasıl yok edersin böyle bir velinimeti? Öyle değil mi bay polis şefi?

Polis şefi büsbütün utanıp sıkılarak:

— Çok doğru yüce efendimiz, dedi.

Konuklar kahkahalarla güldüler.

Kirila Petroviç:

— İçleri dışları bir olan delikanlıları severim. Merhum polis şefimiz Taras Alekseyeviç'e yazık oldu doğrusu. Eğer onu yakmasalardı, ortalık daha patırtısız olurdu şimdi. Sahi Dubrovski'den ne haber? En son nerede gördüler onu?

Boğuk bir kadın sesi:

— Benim evde Kirila Petroviç, diye cıvıldadı. Geçen salı günü yemekte bendeydi...

Bütün bakışlar safça bir dul olan, iyi yürekli ve neşeli olduğu için herkesçe sevilen Anna Savişna Globova'ya yöneldi. Herkes merakla onun hikâyesini dinlemeye hazırlandı.

— Efendime söyleyeyim bundan üç hafta önce Vanyuşa'ma postayla para yollamak için kâhyayı kente göndermiştim. Oğlumu şımartmam. İstesem de şımartacak durumda değilim zaten. Fakat bir koruma birliği subayının kedine özen göstermesi gerektiğini siz de takdir edersiniz. Ben de, Tanrı ne verdiyse, elimden geldiğince Vanyuşa'mla paylaşırım gelirimi. İşte böylece 2.000 ruble gönderdim ona. Dubrovski aklıma geldi gelmesine ya, kent yakın, topu topu yedi verst, sonra Tanrının da yardımıyla inşallah bir şeycikler olmaz diye düşündüm. Bir de ne göreyim: Akşam benim kâhya sapsarı bir yüzle, üstü başı yırtık, yayan yapıldak çıka gelmesin mi! Tabii feryadı bastım:

— Bu ne hal! Ne oldu?

Kâhya bana:

— Anneciğim, Anna Savişna, haydutların saldırısına uğradım, dedi. Az kalsın beni de öldürüyorlardı. Dubrovski'nin kendisi de oradaydı. Önce beni asmak istedi ama sonradan acıyıp bıraktı. Fakat soyup soğana çevirdiler. Arabayla atı da aldılar.

Kâhyanın bu sözleri üzerine elim ayağım buz kesti. Ah göklerdeki babamız, şimdi Vanyuşa'm ne olacak diye düşündüm. Çaresiz, oğluma bir mektup yazarak anlattım durumu. Yanına on para katamadan sadece hayır dualarımı gönderdim ona.

Bir hafta, iki hafta geçti, bir de baktım bir araba giriyor benim avluya. Bir general seninle görüşmek istiyor, dediler. Buyursun, dedim. Otuz beş yaşlarında esmer, siyah saçlı, bıyıklı, sakallı, tıpatıp Kulnev'in* portresine benzeyen bir adam içeri girerek kendini merhum kocam İvan Andreye-

---

Y. P. Kulnev (1763-1812), ünlü bir Rus generali. – ç.n.

viç'in dostu ve çalışma arkadaşı olarak tanıttı. Yakından geçerken onun dul karısının burada oturduğunu öğrenince uğramadan edemediğini söyledi. Konuğu artık Tanrı ne verdiyse ağırladım; sonra şundan bundan konuşurken söz dönüp dolaşıp Dubrovski'ye geldi. Başımdan geçen acı olayı anlattım ona. Benim generalin yüzü asıldı:

— Tuhaf şey, dedi. Ben Dubrovski'nin öyle herkese değil, sadece tanınmış zenginlere saldırdığını, sonra onları bile büsbütün soymayıp yalnız paralarına ortak olduğunu işitmiştim. Hele hiç kimse cinayetle suçlayamaz onu. Bir dalavere olmasın bu işte? Kâhyanızı çağırtır mısınız buraya?

Kâhyayı çağırmaya gittiler. Adam geldi ve daha generali görür görmez dondu kaldı. General ona:

— Anlat bakalım kardeşlik, dedi. Dubrovski seni soymuş, sonra da asmak istemiş öyle mi? Nasıl oldu bu?

Kâhyam tir tir titreyerek generalin ayaklarına kapandı:

— Babacığım, suçluyum, şeytana uydum, yalan söyledim, diye inledi.

General:

— Madem öyle, dedi, her şeyin nasıl olup bittiğini hanımefendiye anlat da ben de dinleyeyim bari.

Kâhya kendine gelemiyordu.

General:

— Ne oldu, anlat hadi, diye sürdürdü sözlerini. Dubrovski'ye nerede rastladın?

— İki Çamlar'ın orada babacığım, İki Çamlar'ın orada.

— Peki, ne dedi sana?

— Kimin adamısın, nereye ve niçin gidiyorsun? diye sordu.

— Peki sonra?

— Sonra mektubu ve paraları istedi.

— Evet?

— Mektubu ve paraları ona verdim.

— Peki o, o ne yaptı?

— Babacığım, suçluyum.

— Hadi söyle, ne yaptı o?

— Paraları ve mektubu bana geri vererek "Yolun açık olsun, postala onları" dedi.

— Ee, sen ne yaptın?

— Babacığım, suçluyum.

General korkunç bir tavırla:

— Seninle sonra hesaplaşacağım iki gözüm, dedi. Hanımefendi, siz de emir buyurun, bu dolandırıcının sandığını arasınlar. Sonra bana teslim edin onu. Ben ona dünyanın kaç bucak olduğunu öğretirim. Biliniz ki, Dubrovski de bir koruma birliği subayı idi. Bir arkadaşını incitmek istemez o.

Generalin kim olduğunu anlamıştım. Ne diyeceğimi bilemiyordum. Arabacılar kâhyayı arabanın sürücü yerine bağladılar. Paralar bulundu. General yemeğe bende kaldı ve sonra kâhyayı da alarak hemen gitti. Benim kâhyayı ertesi gün çırılçıplak soyulmuş ve bir meşeye bağlanmış olarak buldular ormanda.

Herkes, özellikle de genç kızlar çıt çıkarmadan dinlemişlerdi Anna Savişna'nın hikâyesini. İçlerinden çoğu Dubrovski'nin kişiliğinde bir roman kahramanını görüyor, yürekleri ondan yana çarpıyordu. Hele Radcliffe'in* gizemli korkularıyla beslenmiş ateşli bir düşçü olan Marya Kirilovna için bu, özellikle böyleydi.

Kirila Petroviç:

— Anna Savişna, sana gelen o adamın Dubrovski olduğunu mu sanıyorsun gerçekten? diye sordu. Çok yanılmışsın. Konuğun kimdi bilmem ama Dubrovski olmadığı kesin.

— Nasıl olur azizim? Kâhyanın yolunu kesen, onu durdurup üstünü başını arayan Dubrovski değil de kimdi öyleyse?

— Kim olduğunu bilmem ya, Dubrovski olmasa gerek.

Anna Radclifte. 18. yüzyıl romantik İngiliz yazarı.

Ben çocukluğunu anımsarım onun. Saçları karardı mı kararmadı mı bilmem, fakat o zamanlar kıvırcık sarı saçlı bir çocuktu. Bir de, Dubrovski'nin benim Maşa'dan beş yaş büyük olduğunu ve dolayısıyla şimdi otuz beş değil yirmi üç yaşında filan olacağını kesinlikle biliyorum.

Polis şefi:

— İsabet buyurdunuz yüce efendimiz, diye atıldı. Vladimir Dubrovski'nin eşkâli var cebimde. Onun yirmi üç yaşında olduğu noktası noktasına yazılı orada.

Kirila Petroviç:

— Öyle mi! dedi. Oku da dinleyelim bari. Onun eşkâlini öğrenmemiz hiç de fena olmaz. Bakarsın gözümüze çarpar, yakalayıveririz...

Polis şefi cebinden oldukça kirli bir kâğıt çıkardı, kurumlanarak açtı ve makamla okumaya başladı.

— "Eski çiftlik halkının anlattıklarına göre Vladimir Dubrovski'nin eşkâli:

Yaş 23, boy orta, yüz kusursuz, sakal yok, gözler koyu kahverengi, saçlar sarı, burun çekme. Kişisel özellikleri: Bunlar anlaşılamadı."

Kirila Petroviç:

— Hepsi bu kadar mı? diye sordu.

Polis şefi kâğıdı katlarken:

— Bu kadar, diye yanıtladı.

— Kutlarım seni bay polis şefi! Sevsinler senin o kâğıdını! Bu eşkâle göre Dubrovski'yi yakalamamız hiç de zor olmayacak. Yahu, kim orta boylu, sarı saçlı, çekme burunlu, koyu kahverengi gözlü değil ki! Üç saat Dubrovski'nin kendisiyle konuşsan, kiminle teşerrüf ettiğini anlayamayacağına bahse girerim. Diyecek yok vallahi, şu emir kulları çok sivri zekâlı oluyor doğrusu.

Polis şefi çıt çıkarmadan kâğıdı cebine koydu ve lahanalı kaz kızartmasını sessizce atıştırmaya koyuldu. Bu arada konukların çevresini birkaç kez dolaşan uşaklar, her birinin

kadehini doldurmaya başlamışlar, şampanyayı aratmayan köpüklü Gorski ve Tsimlyanski şaraplarından birkaç şişe gürültüyle açılmıştı. Yüzler kızarmaya, konuşmalar daha canlı, daha bağıntısız, daha neşeli olmaya başladı.

Kirila Petroviç:

— Yok, diye sürdürüyordu sözlerini, merhum Taras Alekseyeviç gibi polis şefi gelmez bir daha! Beceriksiz, ahmak bir adam değildi o... Yazık ki yaktılar babayiğidi. Yoksa Dubrovski'nin çetesinden tek kişi bile kurtulamazdı onun elinden. Hepsini tek tek kıskıvrak yakalar, Dubrovski'nin kendisi de rüşvet bile verse, kurtaramazdı yakasını. Taras Alekseyeviç paraları almasına alırdı ya, Dubrovski'yi de koyvermezdi. Merhumun huyu böyleydi işte. Yok! Bizzat benim paçaları sıvayıp, uşakları toplayıp haydutların ardına düşmem gerekiyor galiba. İlk fırsatta yirmi adam yollayacağım. Bakın nasıl temizleyecekler haydutlara yataklık eden o koruluğu. Adamlarım korkak değildir. Her biri tek başına bir ayının üstüne yürür. Haydutlardan mı yılacaklar.

Bu sözler üzerine kıllı ahbabını ve bir zamanlar kurbanı olduğu bazı şakaları anımsayan Anton Pafnutyiç;

— Ayınızın sağlığı yerinde mi, aziz Kirila Petroviç? diye sordu.

— Mişa sonsuzluğa göçtü, diye yanıtladı Kirila Petroviç. Şerefli bir ölümle, düşman kurşunuyla can verdi.

Parmağıyla Desfergos'u göstererek:

— İşte, onu yere seren kahraman da bu, dedi. Benim Fransız'ım örnek olsun sana. Senin öcünü komadı... hani... anımsarsın ya!.

Anton Pafnutyiç karışarak:

— Nasıl anımsamam, dedi. Hep aklımda! Demek Mişa öldü ha? Yazık oldu Mişa'ya, vallahi yazık oldu! Ne oyunbaz, ne akıllı hayvancıktı! Öyle ayı zor ele geçer bir daha. Fakat bu niçin öldürdü onu?

Kirila Petroviç büyük bir zevkle girişti Fransız'ının zaferini anlatmaya. Çevresindeki her şeyle böbürlenmekten çok hoşlanırdı çünkü. Konuklar Mişa'nın ölümüyle ilgili hikâyeyi merakla dinliyorlar ve kendi yiğitliğinden söz edildiği aklının ucundan bile geçmeyen Desforges'a hayretle bakıyorlardı.

Yemek üç saat sonra sona erdi. Ev sahibi peçetesini masaya bıraktı. Konuklar kalktılar. Kahve içip iskambil oynayacakları ve yemek salonunda keyifle başladıkları kafa tütsüleme işini sürdürecekleri konuk salonuna geçtiler.

10

Saat yedi sıralarında konuklardan kimileri kalkmak istediler. Fakat içtiği punçlarla çakır keyif olan ev sahibi, avlu kapısının kilitlenmesi buyruğunu verdi ve sabaha kadar kimsenin avludan dışarı adım atamayacağını bildirdi. Az sonra orkestra gürledi, salon kapıları açıldı ve balo başladı. Ev sahibiyle yakın ahbapları başköşede oturuyor, kadehleri birbiri üstüne yuvarlayarak gençliğin neşesini zevkle seyrediyorlardı. Yaşlı kadınlar iskambil oynuyorlardı. Bir hafif süvari subayının bulunmadığı her yerde olduğu gibi, burada da kavalyeler damlardan azdı. İşe yarar bütün erkekler kapışılmıştı. Hepsinin arasında da öğretmen göze çarpmaktaydı. Herkesten daha çok dans ediyordu. Bütün genç kızlar onu seçiyor ve onunla vals yaparlarken kendilerini kuş gibi duyumsuyorlardı. Birkaç kez Marya Kirilovna ile dans etmeleri, genç kızların alaylı imalarına yol açtı. Sonunda yorgun ev sahibi gece yarısına doğru danslara son verdi, sofranın kurulması buyruğunu verdi ve kendisi yatmaya gitti.

Kirila Petroviç'in yokluğu daha bir serbestlik ve canlılık kattı topluluğa. Kavalyeler damların yanına oturmak gözü pekliğini gösterdiler. Genç kızlar gülüyor, yanlarındakilerle fısıldaşıyorlardı. Bayanlar masanın çevresinde, uzaktan uzağa konuşuyorlardı. Erkekler içiyor, tartışıyor, kahkahalarla

gülüyorlardı. Kısaca, bu gece yemeği son derece eğlenceli geçti ve çok hoş anılar bıraktı.

Sadece tek bir kişi katılmıyordu genel neşeye: Anton Pafnutyiç asık bir yüzle, tek söz etmeden yerinde oturuyor, yemeğini dalgın dalgın yiyor ve çok tedirgin görünüyordu. Haydutlara ilişkin konuşmalar allak bulmak etmişti onu. Onlardan korkması için yeterli bir neden bulunduğunu da göreceğiz şimdi.

Anton Pafnutyiç kırmızı kasasının boş olduğuna Tanrıyı tanık göstererek yemin ederken yalan söylemiyor, günaha girmiyordu. Kırmızı kasa boştu gerçekten de. Bir zamanlar onun içinde koruduğu paralar, şimdi gömleğinin altında, göğsünün üzerinde taşıdığı meşin bir keseye geçmişti. Herkese karşı duyduğu güvensizliği ve hiç dinmeyen korkusunu böylece yatıştırabiliyordu. Gecelemek zorunda olduğu bu yabancı çatı altında, onu hırsızların kolayca sızabileceği tenha bir odaya göndermelerinden korkuyor, gözleri güvenilir bir arkadaş arıyordu. Desforges'da karar kıldı sonunda. Fransız'ın güçlü kuvvetli bir kişi olduğunu gösteren dış görünüşü ve bir de daha çok, zavallı Anton Pafnutyiç'in aklına her gelişte tir tir titreten ayıyla karşılaştığı sırada gösterdiği yüreklilik, ona bu seçimi yaptırmıştı. Masadan kalktıklarında, Anton Pafnutyiç üst üste yutkunarak ve gırtlağını temizleyerek genç Fransız'ın çevresinde dolanmaya koyuldu ve neden sonra söze başlayabildi:

— Şey yani, bu geceyi sizin odanızda geçirebilir miyim mösyö? Çünkü malumunuz...

Desforges saygıyla eğilerek:

— *Que désire monsieur?** diye sordu.

— Hay Allah, mösyö, daha Rusça öğrenemedin demek! *Je ve, mua şe vu kuşe?*** Anlıyor musun?

---

* Mösyö ne arzu ediyor?

** (Bozuk bir Fransızcayla) Sizde uyumak istiyorum.

Desforges:

— *Monsieur, Très volontiers, veuillez donner des ordres en conséquence**, diye yanıtladı onu.

Fransızca konusundaki bilgisinden ötürü çok memnun kalan Anton Pafnutyiç, hemen gerekli buyruğu vermeye gitti.

Konuklar kendi aralarında vedalaşmaya başladılar ve herkes kendine ayrılan odaya yollandı. Anton Pafnutyiç de öğretmenle birlikte onun bölmesine gitti. Karanlık bir geceydi. Desforges yolu fenerle aydınlatıyordu. Onun arkasından oldukça canlı hareketlerle yürüyen Anton Pafnutyiç, paracıklarının henüz kendisinde olduğuna inanmak istercesine, arada bir göğsündeki gizli keseyi yokluyordu.

Bölmeye geldiklerinde öğretmen mumu yaktı, ikisi de soyunmaya başladılar. Bu arada Anton Pafnutyiç odada dolaşarak kilitleri ve pencereleri gözden geçiriyor, bu inceleme içini rahat ettirmediğinden başını iki yana sallayıp duruyordu. Kapıda tek bir sürgü vardı, pencereler ise çift çerçeveli değildi. Desforges'a bunlardan yakınmaya kalkıştı ama Fransızcası bu kadar karışık bir açıklamayı yapabilmekten çok uzaktı. Fransız anlamadı onu. Anton Pafnutyiç de yakınmalarını kesmek zorunda kaldı. Yatakları karşılıklıydı. İkisi de uzandılar ve öğretmen mumu söndürdü.

Anton Pafnutyiç, Rusça "söndürmek"** fiilini yarım yamalak bir şekilde Fransızca çekime uydurarak bağırdı:

— *Perkua ve tuşe, perkua ve tuşe?**** Ben karanlıkta *dermir***** yapamam.

Memnuniyetle efendim, gereken buyruğu veriniz.

Rusça "söndürmek", fiili "tuşıt"tır. İkinci çoğul kişi çekiminde "tuşite" olur. – ç.n.

"Niçin söndürüyorsunuz, niçin söndürüyorsunuz?" – R.y.n.

Not: Rusça "söndürmek" fiili bu cümle içinde Fransızcanın "er" ile biten fiillerine benzetilerek çekiliyor. – ç.n.

Uyumak. – R.y.n.

Desforges onun bağırmalarından bir şey anlamadı ve iyi geceler diledi.

Spitsin yorgana bürünerek:

— Lanet olası gâvur, diye homurdandı. Mumu söndürmek çok gerekliydi sanki. Bu daha kötü oldu onun için. Ben ışıksız uyuyamam.

Sonra Fransızca:

— Mösyö, mösyö! *Je ve avek vu parle**, dedi.

Fakat Fransız yanıtlamadı onu ve az sonra horlamaya başladı.

Anton Pafnutyiç: "Horluyor hınzır Fransız" diye düşündü. "Fakat beni uyku tutmayacak bu gidişle. Ya hırsızlar giriverirse açık kapıdan! Ya da pencereye tırmanıverirseler! Bunu, bu hınzırı, top atsan uyandıramazsın!.."

— Mösyö! Hey mösyö! Şeytan götürsün seni!

Anton Pafnutyiç sustu. Yorgunluk ve kafasındaki şarap buharları yavaş yavaş korkusunu bastırdı. Önce uyuklamaya başladı, az sonra da derin bir uykuya kaldı.

Tuhaf bir uyanış bekliyordu onu. Uykusunun arasında, birisinin sessizce gömleğinin yakasını çekiştirdiğini duyumsuyordu. Anton Pafnutyiç gözlerini açtı ve güz sabahının gümüşsü aydınlığında Desforges'u karşısında buldu. Fransız bir elinde küçük bir tabanca tutuyor, ötekiyle de gizli keseyi açıyordu. Anton Pafnutyiç donakaldı. Titreyen bir sesle.

— *Kes ke se mösyö, kes ke se?*** diyebildi.

Öğretmen temiz bir Rusçayla:

— Sus, dedi, konuşma! Konuşma, gebertirim yoksa! Ben Dubrovski'yim.

---

* Sizinle konuşmak istiyorum. – R.y.n.

** Ne oluyor bayım, ne oluyor? – R.y.n.

11

Bundan önceki birkaç bölümün olaylarını, daha önce geçmiş olmalarına karşın şu ana kadar anlatmadığımız başka olaylarla açıklamak için okuyucudan izin isteyeceğiz şimdi.

... menzilinde, menzil bekçisinin yukarıda şöyle bir değindiğimiz evinin bir köşesinde, terbiyeli ve sabırlı görünüşlü bir yolcu oturuyordu. Halktan bir aydın ya da bir yabancı, yani posta yollarında sözü geçmeyen bir kimse olduğu anlaşılıyordu. Yaylısı avluda duruyor, yağlanmayı bekliyordu. Sahibinin pek de varlıklı bir kimse olmadığını gösteren küçük bir bavul vardı bunun içinde. Yolcu ne çay, ne kahve ısmarlıyor, menzil bekçisinin bölmenin arkasında oturan karısını çileden çıkaran bir ıslık çalarak, arada bir pencereye göz atıyordu.

Kadın yavaş bir sesle:

— Bir de bu ıslıkçı çıktı başımıza! diye söylendi. Hele bak, nasıl da çalıyor. Melun gâvur, çatlar inşallah!

Menzil bekçisi:

— Canım, ne olacak? dedi. Ne var bunda? Bırak çalsın adam.

— Ne mi olacak? diye karşı çıktı. Bunun ne anlama geldiğini bilmiyor musun yoksa?

— Ne anlama geliyormuş? Islık giren evde para durmazmış, öyle mi? Peh! Pahomovna, ıslık çalınsa da çalınmasa da, bizde zaten para nanay ve de olamaz!

— Neyse ne, bırak gitsin şunu Sidoriç. Ne zevk alıyorsun adamı tutmaktan? Ver atları, cehennem olup gitsin.

— Bekleyecek biraz Pahomovna. Ahırda topu topu üç troykalık at var. Dördüncü arabanın atları dinleniyor. Bakarsın hatırlı yolcular çıkagelir. Fransız'ın yüzünden belaya girmek istemem. Şişt! Duyuyor musun? Vallahi gelen var işte! Breh breh breh! Amma da esaslı araba ha! General meneral olmasın sakın?

Merdivenlerin önünde bir yaylı araba durdu. Arabacı yerinden fırlayan uşak kapıyı açtı ve resmi kaputlu, beyaz kasketli genç bir adam, az sonra menzil bekçisinin karşısındaydı. Onun ardı sıra gelen uşak, elinde taşıdığı bir kutuyu pencere kıyısına koydu.

Subay buyurucu bir sesle:

— Atları getir, dedi.

Menzil bekçisi:

— Derhal, diye yanıtladı onu. Seyahat belgenizi lütfedin de.

— Seyahat belgesi yok. Ben başka tarafa gidiyorum. Beni tanımadın mı yoksa?

Menzil bekçisinin eli ayağı dolaştı ve arabacıları acele ettirmek için dışarı fırladı.

Genç adam odada aşağı yukarı dolaşmaya başladı ve bir ara bölmenin arkasına uğrayarak, menzil bekçisinin karısına bu yolcunun kim olduğunu sordu usulca.

Kadın:

— Vallahi bilmem ki, Fransızın biri işte, diye yanıtladı. Beş saattir at bekliyor ve ıslık çalıyor. Kafa şişirdi melun.

Genç adam yolcuya Fransızca:

— Nereye gidiyorsunuz? diye sordu.

Fransız:

— Yakındaki kente, diye yanıtladı. Oradan da, beni uzaktan öğretmen olarak tutan bir derebeyinin yanına gideceğim. Bugün yerime ulaşabileceğimi düşünüyordum ama bay menzil bekçisi başka türlü karar verdi herhalde. Bu ülkede at bulmak çok güç bay subay.

Subay:

— Buralı derebeylerden hangisine gidiyorsun acaba? diye sordu.

— Bay Troyekurov'a, diye yanıtladı Fransız.

— Troyekurov'a mı? Kimmiş bu Troyekurov?

— *Ma foi, mon officer** pek az iyi şey işittim onun hakkında. Çok kibirli ve başına buyruk bir derebeyi olduğunu söylüyorlar. Ev halkına karşı çok acımasız davranırmış. Kimse geçinemezmiş onunla, adını duyunca tir tir titrermiş herkes. Öğretmenlere de keyfince davranırmış. Hatta iki tanesini öldüresiye dövdüğünü söylüyorlar.

— Bakın şu işe! Siz de kalkmış bu canavarın yanına gidiyorsunuz şimdi.

— Ne yaparsınız bay subay? İyi bir maaş öneriyor. Her şey ondan yılda üç bin ruble. Belki şansım ötekilerden daha iyi gider diyorum. Yaşlı bir annem var. Maaşımın yarısını ona göndereceğim geçinmesi için. Geri kalan parayla da beş yıl içinde ileride bağımsız bir yaşam kurmama yetecek küçük bir kapital biriktirebilirim. O zaman, *bonsoir***, Paris'e gider, ticaret hayatına atılırım.

Subay:

— Troyekurov'un evinde tanıyan var mı sizi? diye sordu.

Öğretmen:

— Hiç kimse tanımıyor, dedi. Troyekurov, Moskova'daki dostlarından biri aracılığıyla mektupla istetti beni. O dostun da yurttaşım olan aşçısı beni salık vermiş. Doğrusunu isterseniz, ben Rusya'ya öğretmenliğe değil, pastacılık yapmaya gelmiştim ya, ülkenizde öğretmenlik işinin pastacılıktan çok daha kârlı olduğunu söylediler.

Subay bir süre düşündü, sonra:

— Bakın, dedi. Size bu öğretmenlik işi yerine, hemen şu anda gerisin geri Paris'e dönmeniz koşuluyla, on bin lira temiz para önerseler, ne yapardınız?

Fransız şaşkın şaşkın subaya baktı, gülümsedi ve başını salladı.

---

* Doğrusu ya, bay subay... – R.y.n.

** Elveda. – R.y.n.

Menzil bekçisi içeri girerek:

— Atlar hazır, dedi.

Uşak da aynı şeyi yineledi.

Subay:

— Geliyorum şimdi, dedi. Siz dışarı çıkın bir dakika.

Menzil bekçisi ve uşak çıktılar. Subay Fransızca olarak konuşmasını sürdürdü:

— Şaka etmiyorum. On bin verebilirim size. Buna karşılık bana sizin yokluğunuz ve evraklarınız gerekli.

Bu sözleri söyleyerek kutuyu açtı, birkaç deste kâğıt para çıkardı oradan.

Fransız'ın gözleri fal taşı gibi açıldı. Ne düşüneceğini bilemiyordu. Şaşkınlık içinde:

— Benim yokluğum... Benim evraklarım... diye yineledi. İşte evraklarım burada... Fakat şaka ediyorsunuz siz. Ne yapacaksınız benim evraklarımı?

— Bu sizi ilgilendirmez. Soruyorum; evet mi, hayır mı?

Fransız kulaklarına hâlâ inanamayarak evraklarını genç subaya uzattı. Subay çabucak gözden geçirdi onları.

— Pasaportunuz... İyi. Tavsiye mektubu, bakarız. Nüfus kâğıdı, çok güzel. Peki, işte paralarınız. Dönün geriye. Hoşça kalın...

Fransız donakalmıştı. Subay dönerek:

— En önemlisini unutuyordum az kalsın, dedi. Bütün bunların aramızda kalacağına dair şeref sözü verin bana. Şeref sözü mü?

— Şeref sözü! diye yanıtladı Fransız. Evraklarımı aldınız fakat onlarsız ne yapacağım?

— Vardığınız ilk kentte sizi Dubrovski'nin soyduğunu söylersiniz. Size inanacaklar ve gerekli belgeleri vereceklerdir. Hoşça kalın. Paris'e bir an önce varmanızı ve annenizi sağlıcakla bulmanızı dilerim.

Dubrovski odadan çıktı, arabaya bindi ve tozu dumana katarak uzaklaştı.

Menzil bekçisi pencereden dışarı bakıyordu. Araba hareket eder etmez karısına dönerek:

— Biliyor musun Pahomovna, diye bağırdı! Dubrovski'ydi o giden!

Kadın bir anda pencereye fırladı, fakat çok geç kalmıştı. Dubrovski uzaklardaydı. Bunun üzerine kocasını azarlamaya başladı.

— Sidoriç, sen Tanrıdan korkmaz mısın! Niçin daha önce söylemedin! Bir kere olsun Dubrovski'ye baksaydım! Şimdi bekle ki bir daha uğraya! Vicdansız bir adamsın sen! Evet, vicdansızsın!

Fransız put gibi duruyordu hâlâ. Subayla yaptığı anlaşma, paralar, hepsi bir düşmüş gibi geliyordu ona. Fakat para desteleri orada, cebindeydi ve bu şaşırtıcı olayın gerçekliğini apaçık onaylıyorlardı.

Sonra atları kente kadar kiralamaya karar verdi. Arabacı elini öyle ağırdan aldı ki ancak geceleyin varabildiler kente. Kapısında nöbetçi yerine yıkık dökük bir kulübe bulunan karakola gelmeden önce Fransız arabayı durdurdu. İndi. Yaylıyı ve bavulu votka içmesi için arabacıya hediye ettiğini işaretlerle anlattıktan sonra yürüyüp gitti. Fransız, Dubrovski'nin teklifi karşısında ne kadar şaşırdıysa, arabacı da onun bu cömertliğine öyle şaşıp kaldı. Fakat yabancının aklını oynattığı sonucuna vararak candan bir selamla ona teşekkür etti ve kente girmeyi aklından bile geçirmeden, sahibini çok iyi tanıdığı bildik bir eğlence evinin yolunu tuttu. Bütün bir geceyi orada geçirdikten sonra ertesi gün boş bir troykayla, yaylısız ve bavulsuz, şişmiş bir surat ve kıpkırmızı gözlerle çekip gitti.

Fransız'ın evraklarını elde eden Dubrovski, görmüş olduğumuz gibi, gözünü kırpmadan Troyekurov'un karşısına çıktı ve onun evine yerleşti. Gizli niyetleri ne olursa olsun (bunları sonra öğreneceğiz), davranışlarında göze batan bir şey yoktu. Doğrusu, küçük Saşa'nın eğitimiyle pek az ilgile-

niyor, onu haylazlık yapmakta alabildiğine başıboş bırakıyor, sözüm ona verdiği derslerin sonuçlarını almaya öyle pek aldırmıyordu. Buna karşılık bayan öğrencisinin müzik alanındaki başarılarını canla başla izliyor, sık sık saatlerce piyanonun başında kalıyordu onunla. Herkes seviyordu genç öğretmeni. Kirila Petroviç avda gösterdiği gözü peklik ve çeviklikten; Marya Kirilovna bıkıp usanmadan çabalaması ve çekingen yakınlığından, Saşa yaramazlıklarına göz yumuşundan, ev halkı ise iyi yürekliliği, bir de maddi durumuyla bağdaşmaması gereken eli açıklığından ötürü. Onun da bütün aileye bağlandığı ve artık kendini bu aileden saydığı görülüyordu.

Kendini öğretmen olarak tanıtışından, yukarıda anlatılan yortu gününe kadar aşağı yukarı bir ay geçmişti. Bu gösterişsiz Fransız'ın, aslında adı bütün çevre zenginlerini dehşet içinde bırakan korkunç bir haydut olduğu aklının ucundan bile geçmiyordu kimsenin. Dubrovski bütün bu süre boyunca Pokrovskoye'den dışarı adım atmadığı halde, köylülerin hikâye uydurma konusundaki yetenekleri sayesinde haydutları üzerine söylentilerin ardı arkası kesilmedi. Fakat belki de çetesi, reisin yokluğunda da boş durmuyordu.

Kişisel düşmanı ve yokluğunun başlıca sorumlularından biri olarak saymaya hakkı olduğu adamla aynı odada gecelerken Dubrovski kendini tutamamış, varlığını bildiği keseyi ele geçirmeye karar vermişti.

Öğretmenlikten ansızın haydutluğa geçiverişinin zavallı Anton Pufnutyiç'i ne kadar şaşırttığını yukarıda gördük.

Pokrovskoye'de geceleyen konuklar, sabah saat dokuzda birbiri arkasına konuk salonunda toplanmaya başladılar. Marya Kirilovna sırtında bir sabahlıkla, önceden kaynatılmış semaverin başında oturuyor; Kirila Petroviç ise, sırtında pamukludan bir ev ceketi ve ayağında terlikler, bardak yıkama tasına benzeyen kocaman fincanından çayını yudumluyordu. En son Anton Pafnutyiç geldi. Yüzü sapsarıydı ve öy-

lesine altüst olmuş bir durumdaydı ki, konuklar şaşıp kaldılar. Kirila Petroviç ise hasta olup olmadığını sordu. Hiçbir şey olmamış gibi oracıkta oturan öğretmene dehşet içinde kaçamak bakışlar fırlatan Spitsın, bir iki anlamsız sözle yanıtladı Troyekurov'u. Birkaç dakika sonra içeri giren uşak, Spitsın'a arabasının hazır olduğunu bildirdi. Anton Pafnutyiç çabucak vedalaştı ve kahvaltıya kalması için ev sahibinin yaptığı ısrarlara rağmen, apar topar odadan çıkarak hemen hareket etti. Kimse ona ne olduğuna akıl erdiremedi. Kirila Petroviç, onun midesinin bozulmuş olduğunda karar kıldı. Çaydan ve veda kahvaltısından sonra diğer konuklar da dağılmaya başladılar ve az sonra boşalan Pokrovskoye'de alışılmış yaşama düzeni geri geldi.

12

Birkaç gün, belirtmeye değer hiçbir şey olmadan geçip gitti. Pokrovskoyelilerin yaşamı bir örnek sürüp gidiyordu. Kirila Petroviç her gün ava çıkıyor, Marya Kirilovna ise okuma, küçük gezintiler ve müzik dersleriyle –özellikle müzik– oyalanıyordu. Genç kız, yüreğinde olup bitenleri anlamaya başlıyor, genç Fransız'ın erdemlerine karşı kayıtsız olmadığını, elinde olmaksızın üzülerek itiraf ediyordu kendi kendine. Delikanlı ise kendi yönünden, saygı ölçülerinin ve terbiye kurallarının sınırları dışına çıkmayarak, genç kızın gururunu incitmiyor, onun korkutucu kuşkularını yatıştırıyordu. Marya Kirilovna, gittikçe daha bir güvenle kaptırıyordu kendini bu çekici alışkanlığa. Desforges'suz canı sıkılıyor, birliktelerken her an onunla ilgileniyor, onun her konudaki düşüncelerini bilmek istiyor ve her zaman aynı görüşü paylaşıyordu delikanlıyla. Belki henüz âşık değildi ama karşısına çıkacak ilk engel ya da herhangi bir küçücük olay, yüreğindeki tutkuyu alevlendirmeye yetebilirdi.

Marya Kirilovna, bir gün öğretmenin kendisini beklemekte olduğu, salona girdiğinde genç adamın solgun yüzünde bir tedirginlik belirtisi okuyarak şaşırdı. Genç kız, piyanonun kapağını açtı, parmaklarını tuşlar üzerinde şöyle bir dolaştırdı. Dubrovski, başının ağrıdığını ileri sürerek dersi kesti ve nota defterini kapatırken, gizlice bir pusula uzattı Marya Kirilovna'ya.

Genç kız daha kendini toparlayamadan pusulayı aldı ve hemen o dakika buna pişman oldu, ama Dubrovski salonda değildi artık. Marya Kirilovna odasına döndü, pusulayı açtı ve şunu okudu.

"Bugün saat 7'de ırmak kıyısındaki kameriyede bulunun. Sizinle konuşmam gerekiyor."

Genç kız merak içinde kalmıştı. Hem isteyerek hem de korkarak, çoktandır bekliyordu bu itirafı. Zaten tahmin ettiği her şeyin onaylanışını işitmek hoş olurdu, ama ona koca olmayı hiçbir zaman ümit edemeyecek durumda bulunan bir kimseden böyle bir aşk itirafı dinlemenin kendisine yakışmayacağını söylüyordu içi. Buluşma yerine gitmeye karar verdi. Fakat öğretmenin aşk itirafını nasıl karşılayacağı konusunda kesin bir karara varamıyordu. Öfkeyle mi, şakayla mı, yoksa sessiz bir kabullenişle mi karşılık vermeliydi ona? Bu arada sık sık saate bakıyordu. Hava karardı. Mumları getirdiler. Kirila Petroviç, komşularıyla boston oynamaya oturdu. Saat yediye çeyrek kalayı vurdu ve Marya Kirilovna taşlığa çıktı. Çevresine bakınıp bahçeye doğru koştu.

Karanlık bir geceydi. Gökyüzü bulutlarla kaplıydı. Fakat Marya Kirilovna, karanlığa karşın bildiği yollardan ilerleyerek az sonra kameriyeye ulaştı. Soluk almak, Desforges'un karşısına kayıtsız, sakin bir tavırla çıkabilmek için azıcık duraklad. Fakat Desforges oradaydı zaten.

Delikanlı durgun, kederli bir sesle:

— Teşekkür ederim, dedi. Dileğimi reddetmediniz. Eğer kabul etmemiş olsaydınız, büyük bir ümitsizliğe düşecektim.

Marya Kirilovna önceden hazırlanmış bir cümleyle yanıtladı onu:

— Gösterdiğim hoşgörüden ötürü beni pişman etmeyeceğinizi umarım.

Delikanlı susuyor ve içinden bir çatışma geçirdiği anlaşılıyordu. Sonunda:

— Bazı olaylar nedeniyle... sizi bırakıp... gitmek zorundayım, dedi. Zaten herhalde az sonra siz de işiteceksiniz. Fakat ayrılık öncesinde size her şeyi benim anlatmam gerekiyor...

Marya Kirilovna bir şey söylemedi. Bu sözlerin, beklenen itirafa bir giriş olduğunu sanmıştı.

Genç adam başını öne eğerek:

— Sandığınız kimse değilim ben, diye sürdürdü sözlerini. Ben Fransız Desforges değil, Dubrovski'yim!

Marya Kirilovna bir çığlık attı.

— Korkmayın Tanrı aşkına! dedi. Adım korkutmasın sizi. Evet; babanızın bir lokma ekmekten yoksun ettiği, baba ocağından kovduğu ve haydutluk yapmak zorunda bıraktığı o mutsuz kişi benim. Fakat ne kendi adınıza ne de onun adına benden korkmanıza gerek var. Düşmanlık sona erdi. Bağışladım onu. Biliniz ki, onun kurtarıcısı sizsiniz. İlk kanlı zaferim onun üzerinde gerçekleşecekti. Yangın çıkaracağım yeri, onun odasına nereden gireceğimi ve kaçış yollarını nasıl keseceğimi tasarlayarak konağın çevresinde dolaştığım bir sırada, göklerin bir meleği gibi siz geçtiniz yakınımdan ve o anda yüreğimdeki nefret uçup gitti. Sizin oturduğunuz evin kutsallığını, sizinle kan bağlılığı olan bir kimsenin benim lanetime konu olamayacağını anladım. Bir çılgınlıktan uzaklaşırcasına uzaklaştım kin duygusundan. Sizin ak giysilerinizi uzaktan görebilmek ümidiyle, günlerce Pokrovskoye bahçeleri çevresinde dolaştım. Önlemsiz gezintilerinizde, çalılardan çalılara gizlenerek arkanızdan geldim. Sizi koruduğumu, benim gizlice bulunduğum o yerlerde sizin tehlikelerden

uzak olduğunuzu düşünerek mutlu oluyordum. Sonunda bir fırsat geçti elime. Evinize yerleştim. Bu üç hafta, ömrümün tek mutlu günleri oldu benim için. Onların anısı, kederli yaşamımın tek sevinç kaynağı olacaktır... Bir haber aldım bugün. Bundan sonra burada daha fazla kalamam artık. Bugün... şu dakika... ayrılmak zorundayım sizden. Fakat beni lanetlemeyesiniz, benden kuşkulanmayasınız diye, daha önce her şeyi anlatmak zorundayım size. Ara sıra düşünün Dubrovski'yi. Biliniz ki, bambaşka amaçlar için yaratılmıştı o. Sizi sevebilen bir yüreği vardı. Biliniz ki, hiçbir zaman...

Tam bu sırada hafif bir ıslık sesi işitildi. Dubrovski sustu. Genç kızın elini yakaladı, yanan dudaklarına yapıştırdı onu. Islık yeniden işitildi.

Dubrovski:

— Elveda, dedi. Çağırıyorlar beni. Bir dakika gecikme beni yaşamımdan edebilir.

Oradan ayrıldı. Marya Kirilovna kımıldamadan öylece duruyordu. Dubrovski dönerek yeniden elini tuttu onun.

Yumuşak ve dokunaklı bir sesle genç kıza:

— Eğer günün birinde bir mutsuzluğa uğrar, yardımsız ve koruyucusuz kalırsanız, o zaman koşup bana geleceğinizi, kurtuluşunuz için gereken her şeyi benden isteyeceğinizi vaat eder misiniz? Benim sadakatimi reddetmeyeceğinizi vaat eder misiniz? dedi.

Marya Kirilovna susuyor, sadece ağlıyordu. Islık üçüncü kez işitildi.

Dubrovski:

— Beni mahvediyorsunuz! diye bağırdı. Yanıt vermediğiniz sürece ayrılmayacağım buradan. Evet mi, hayır mı?

Zavallı güzel kız:

— Vaat ediyorum, diye fısıldadı.

Marya Kirilovna, Dubrovski ile görüşmesinin heyecanı içinde bahçeden çıktı. O zaman herkesin sağa sola koşuştuğunu, konakta bir hareket olduğunu, avluda bir sürü adam

bulunduğunu, taş basamakların önünde de bir troyka durduğunu gördü. Uzaktan Kirila Petroviç'in sesini işitti ve yokluğunun belli olmasından korkarak, içeri girmekte acele etti. Salonda Kirila Petroviç karşıladı onu. Konuklar polis şefinin çevresini almışlar, soru yağmuruna tutuyorlardı adamı. Polis şefi, sırtında bir yol giysisi, tepeden tırnağa silahlı ve gizemli, telaşlı bir tavırla yanıtlıyordu onları.

Kirila Petroviç:

— Neredeydin Maşa? diye sordu. Monsieur Desforges'a rastladın mı?

Maşa güçlükle olumsuz bir yanıt verebildi.

Kirila Petroviç:

— Düşünebiliyor musun? diye sürdürdü sözlerini. Polis şefi onu yakalamaya gelmiş buraya. Sözüm ona o, Dubrovski'nin ta kendisi imiş.

Polis şefi saygıyla:

— Yüce efendimiz, bütün eşkâl derken...

Kirila Petroviç:

— Sıktın be birader! diye sözünü kesti onun. Sen de, eşkâlin de cehennem olup gidin. İşin aslını kendim iyice anlamadan, sana Fransız mıransız vermem ben. Anton Pafnutyiç'in, o ödlek, yalancı herifin sözüne nasıl inanılır? Öğretmenin onu soymak istediği hayaline kapılmış. Peki niçin o sabah ağzını açıp da tek söz etmedi bu konuda bana?

— Fransız korkutmuş onu yüce efendimiz, diye yanıtladı polis şefi. Sonra, konuşmayacağına dair yemin de ettirmiş...

Kirila Petroviç:

— Yalan! diye kestirip attı. Ak koyun kara koyun belli olur şimdi.

Bu sırada içeri giren bir uşağa:

— Nerede kaldı öğretmen? diye sordu.

Uşak:

— Hiçbir yerde bulunamıyor efendimiz, dedi.

Kuşkulanmaya başlayan Troyekurov:

— Öyleyse arayıp bulun onu! diye bağırdı.

Sonra polis şefine:

— Şu pek övdüğün eşkâli görelim hele, dedi.

Polis şefi kâğıdı hemen uzattı ona.

— Hım... hım... Yirmi üç yaşındaymış... Doğru ama ne çıkar bundan...

— Öğretmen nerede?

Yanıt yine aynı idi:

— Bulunamıyor efendimiz.

Kirila Petroviç tedirgin olmaya başlamıştı. Marya Kirilovna ise yarı canlı, yarı ölü gibiydi.

Babasının gözüne çarptı bu:

— Sarardın Maşa, dedi. Korktun mu?

Maşa:

— Yo, hayır babacığım, diye yanıtladı. Başım ağrıyor da.

— Odana git kızım, sakin ol.

Maşa babasının elini öptü, hemen odasına gitti. Orada kendini yatağa atarak boğulurcasına ağlamaya başladı. Hizmetçi kızlar koşup geldiler, onu soydular, soğuk suyla ve bin bir çeşit kolonyayla ovdular, yatıştırıp yatırdılar. Genç kız tedirgin bir uykuya daldı.

Bu arada Fransız hâlâ bulunamamıştı. Kirila Petroviç büyük bir öfke içinde, "Zafer Gürleyişleri Yükselsin" marşını ıslıkla çalarak, salonda bir aşağı bir yukarı dolaşıyor, konuklar kendi aralarında fısıldaşıyorlardı. Polis şefinin faka bastığı anlaşılıyordu. Fransız'ı bulamadılar. Önceden haber alarak kaçıp gitmiş olmalıydı. Fakat kimden ve nasıl almıştı bu haberi? Bu sır olarak kaldı.

Saat on biri vurdu, fakat uyku düşündüğü yoktu kimsenin. Sonunda Kirila Petroviç polis şefine sert bir tavırla:

— Ee? dedi. Sabahı burada edecek değilsin herhalde, benim evim meyhane değil! Eğer o Dubrovski'yse bile, sen bu

hantallığınla Dubrovski mubrovski yakalayamazsın aslanım! Hadi yallah! Bir daha da gözünü dört aç.

Sonra konuklara dönerek şunları söyledi.

— Siz de söyleyin, hazırlasınlar arabalarınızı, benim uykum var!

Troyekurov, konuklarından böyle kabaca ayrıldı işte.

13

İlgi çekici hiçbir şey olmadan bir süre daha geçti. Fakat yaklaşan yazın başlangıcında, Troyekurovların aile yaşantısında büyük değişiklikler oldu.

30 verst ötede, Prens Vereyski adında zengin bir derebeyinin yurtluğu vardı. Kendisi uzun süre yabancı ülkelerde kalmış, yurtluğunu emekli bir binbaşı yönetmiş, Pokrovskoye ile Arbatov arasında herhangi bir ilişki kurulmamıştı. Fakat prens, Mayıs ayının sonlarında yurtdışından dönerek, o güne kadar hiç görmediği köyüne geldi. Sosyete yaşantısına alışmış bir kimse olduğu için yalnızlığa dayanamazdı; gelişinin üçüncü gününde, bir zamanlar tanışmış oldukları Troyekurov'a öğle yemeğine gitti. Prens elli yaşlarında filandı ama çok daha yaşlı gösteriyordu. Yaptığı bin bir çeşit aşırılık onu kemirmiş, silinmez izlerini bırakmıştı üzerinde. Buna karşılık, hoş, ilgi çekici bir görünüşü vardı yine de. Hep yüksek sosyetede bulunmuş olmasının kazandırdığı bir alışkanlık da, özellikle kadınlarla olan ilişkilerinde bir çeşit sevimlilik veriyordu ona. Hep dağınık bir yaşantı sürdürmek ister ve hep sıkılırdı.

Bu ziyaret çok memnun etti Kirila Petroviç'i. Bunu, yüksek sosyeteyi bilen bir kimsenin kendisine gösterdiği saygının bir belirtisi olarak kabul etmişti. Konuğunu, âdeti üzere, çiftlikteki yapıları gezdirmekle ağırlamaya başladı ve köpekhaneye götürdü. Fakat prens bu yoğun köpek kokusundan neredeyse boğulacak bir durumda, üzerine esans serpilmiş mendilini burnuna tıkarak, kendini zor attı dışarı. Budanmış

ıhlamur ağaçları, dört köşe havuzu ve ölçülü biçili ağaçlıklı yollarıyla bahçe de hoşuna gitmedi. O, İngiliz bahçelerini ve sözüm ona doğayı severdi. Fakat yine de, gördüğü şeyleri övdü, hayranlığını belirtti.

Bir uşak gelip sofranın hazırlandığını bildirdi. Yemeğe çıktılar. Bu ziyaretten pişmanlık duymaya başlayan prens, yaptığı gezintiden yorgun düşmüş, topallıyordu.

Fakat salonda onları Marya Kirilovna karşıladı ve kızın güzelliği yaşlı kurdun başını döndürdü. Troyekurov, konuğunu genç kızın yanına oturttu. Onun varlığı prensi canlandırmış, neşelendirmişti. Anlattığı meraklı hikâyelerle de birkaç kez kızın ilgisini çekebildi. Yemekten sonra atlı bir gezinti önerdi Kirila Petroviç. Fakat prens, kadife çizmelerini ileri sürerek ve damla hastalığından şaka yollu yakınarak bağışlanmasını diledi. Güzel komşu kızıyla bir arada olmak için bir fayton gezintisini yeğledi. Fayton hazırlandı. Yaşlı adamlar ve güzel kız, üçü birden arabaya binip yola koyuldular. Sohbet uzadıkça uzadı. Marya Kirilovna sosyete adamının kurnazca ve eğlendirici komplimanlarını candan bir neşeyle dinlerken, Vereyski ansızın Kirila Petroviç'e döndü, bu yapının niçin yandığını ve ona ait olup olmadığını sordu!.. Kirila Petroviç'in yüzü asıldı. Yanmış yurtluk dolayısıyla anımsadığı şeyler canını sıkmıştı. Bu toprakların şimdi kendisine, bir zamanlar ise Dubrovski'ye ait olduğunu söyledi.

Vereyski:

— Dubrovski'ye mi? diye sordu. Nasıl, şu ünlü hayduta mı yani?

— Onun babasına, diye yanıtladı Troyekurov. Babası da haydudun biriydi zaten.

— Sahi, Rinaldo'muz ne oldu acaba? Sağ mı, yakalandı mı?

— Hem sağ hem de selamette! Ve polis şeflerimiz hırsızlarla işbirliği ettiği sürece de yakalanacağı yok. Sahi prens, Dubrovski sizin Arbotovo'ya da gelmişti değil mi?

— Evet, geçen yıl bir şeyler yakmış ya da yağmalamış galiba. Bu roman kahramanıyla yakından tanışmak ne kadar ilgi çekici olur kim bilir? Öyle değil mi Marya Kirilovna?

Troyekurov:

— Siz hangi ilgi çekicilikten söz ediyorsunuz! dedi. Onunla tanışıyor zaten. Dubrovski tam üç hafta müzik dersi verdi ona. Bereket versin hiçbir şey almadı derslerin karşılığında!

Kirila Petroviç bunları söyleyip Fransız öğretmenin hikâyesini anlatmaya başladı. Marya Kirilovna sanki iğne üstünde oturuyordu. Vereyski büyük bir ilgiyle dinledi hikâyeyi, olup biteni çok tuhaf buldu ve konuyu değiştirdi. Döndüklerinde, arabasının getirilmesi buyruğunu verdi, geceyi orada geçirmesi için Kirila Petroviç'in ısrarlı ricalarına karşın akşam çayından sonra hemen ayrıldı. Fakat daha önce Kirila Petroviç'i Marya Kirilovna ile birlikte yurtluğuna davet etmiş, kibirli Troyekurov da geleceklerini vaat etmişti. Çünkü komşusunun prens oluşunu, iki nişanını ve 3.000 canlık yurtluğunu göz önünde tutarak, Vereyski'yi bir ölçüde eşit sayıyordu kendine.

Bu ziyaretten iki gün sonra Kirila Petroviç ve kızı, Prens Vereyski'ye konukluğa gittiler. Arbotovo'ya girerken göze çarpan temiz ve hoş görünüşlü köylü kulübelerini, İngiliz şatolarından esinlenerek yapılmış taştan derebeyi konağını elinde olmaksızın zevkle seyrediyordu Troyekurov. Konağın, önünde koyu yeşil bir çayırlık uzanıyor, boyunlarındaki çıngırakları çınlatarak İsviçre inekleri otluyordu burada. Konağı, dört bir yandan çok geniş bir bahçe kuşatıyordu. Ev sahibi, konuklarını basamakların önünde karşılayarak, güzel genç kıza kolunu verdi. Üzerine üç kişilik takım yerleştirilmiş masanın bulunduğu görkemli bir salona girdiler. Prens, konuklarını pencerenin önüne götürdü. Çok hoş bir görünüm serildi gözlerinin önüne. Volga karşılarında akı-

yor, yelkenleri gergin, yüklü mavnalar onun üzerinde kayıp gidiyor ve çok yerinde olarak ölüm sandalı adı verilen balıkçı kayıkları nehrin üzerinde kımıldanıp duruyorlardı. Volganın ötesinde tepeler ve tarlalar uzanıyor ve birkaç köy, çevreye bir canlılık katıyordu. Sonra prensin yabancı ülkelerden satın aldığı tablolardan oluşan bir galeriyi gezmeye koyuldular. Prens, Marya Kirilovna'ya, bunların içerdikleri çeşit çeşit anlamları, ressamların hayat hikâyelerini açıklıyor, tabloların üstün ya da kusurlu yanlarını gösteriyordu. Tablolar üzerinde çok bilmiş bir ukalanın önceden belirlenmiş diliyle değil, fakat duyarak ve sezerek konuşuyordu. Marya Kirilovna candan bir ilgiyle dinliyordu onu. Az sonra masaya oturdular. Troyekurov, Amphitryon'un* şaraplarını ve sahip olduğu aşçısının ustalığını hakkıyla değerlendirdi. Marya Kirilovna ise, henüz ikinci kez gördüğü bu adamla hiç bocalamadan ve kendini hiç sıkmadan çene çalabiliyordu. Yemekten sonra ev sahibi bahçeye çıkmalarını önerdi. Üzerine adalar serpilmiş geniş bir gölün kıyısındaki kameriyeye oturarak kahvelerini içerlerken bir mızıka sesi duyuldu ve çift kürekli bir sandal, gelip kameriyeye yanaştı. Gölde, adalar çevresinde bir gezintiye çıktılar. Bu adalardan kimilerine de uğrayarak, birisinde mermer bir yontu, ötekinde ıssız bir mağara, bir üçüncüsünde de üzerinde gizemli yazılar bulunan ve Marya Kirilovna'nın prensin nazikçe geçiştirmeleriyle pek de giderilmeyen, genç kızlık merakını uyandıran bir anıt buldular. Zaman hiç sezdirmeden geçmiş, hava kararmaya başlamıştı. Prens havanın serinlediğini ve çiğ düştüğünü ileri sürerek eve dönmelerinde acele etti. Semaver onları bekliyordu. Prens Marya Kirilovna'dan, bu yaşlı bekârın evinde ev sahibeliği etmesini istedi. Genç kız, sevimli gevezenin tükenmek bilmez hikâyelerini

---

* Amphitryon: Eski Yunan mitolojisi kahramanlarından. Konuksever ev sahibi. – ç.n.

dinleyerek fincanlara çay koydu. Bu sırada bir patlama işitildi ve bir havai fişek gökyüzünü aydınlattı. Prens, Marya Kirilovna'ya bir şal uzatarak, onu ve Troyekurov'u balkona çağırdı.

Konağın önünde, karanlıkta renk renk alevler tutuşuyor, dönerek buğday başakları, palmiyeler ve fıskiyeler biçiminde yükseliyor, sonra yağmur gibi, yıldızlar gibi açılıp sönüyorlar, sonra yeni alevler tutuşuyordu. Marya Kirilovna çocuk gibi seviniyor, Prens Vereyski onun bu hayranlığına memnun oluyordu. Troyekurov ise *tous les frais*'yi* prensin kendisine gösterdiği saygının ve hoşa gitme çabasının göstergesi olarak kabul ettiğinden pek memnundu.

Akşam yemeği de öğlenkinden daha az özenli değildi. Konuklar kendilerine ayrılan odalara çekildi; ertesi sabah da, kısa süre sonra yine görüşecekleri üzerine birbirlerine söz vererek sevimli ev sahibinden ayrıldılar.

14

Marya Kirilovna, odasının açık penceresi önünde oturmuş gergef işliyordu. Aşk dalgınlığıyla gülü yeşil ibrişimle işleyen Conrad'ın sevgilisi gibi, ibrişimleri birbirine karıştırmıyor, iğnesinin altında kanaviçe bir örnek desenleri yineleyip duruyordu. Bununla birlikte genç kızın düşünceleri elindeki işte değil, uzaklardaydı.

Ansızın bir el, sessizce pencereye uzandı, birisi gergefin üzerine bir mektup bıraktı ve Marya Kirilovna daha ne olup bittiğini anlayamadan gözden yitti. Aynı anda da odaya giren bir uşak, genç kıza, Kirila Petroviç'in onu çağırdığını bildirdi. Marya Kirilovna korkudan titreyerek mektubu başörtüsünün altına gizledi, çabucak babasının yanına koştu.

Bütün bu masraflar. – R.y.n.

Kirila Petroviç yalnız değildi. Prens Vereyski de orada oturuyordu. Marya Kirilovna içeri girince, prens ayağa kalktı ve her zamanki tavrına uymayan bir bocalama havası içinde, sessizce selamladı genç kızı.

Kirila Petroviç:

— Yanıma gel Maşa, dedi. Sevineceğini umduğum bir haberim var sana. İşte sana bir nişanlı! Prens seninle evlenmek istiyor.

Maşa taş kesildi. Bir ölüm sarılığı kapladı yüzünü. Susuyordu. Prens ona yaklaştı, elini tuttu ve etkileyici bir tavırla, kendisinin mutluluğu olmaya razı olup olmadığını sordu Marya'ya. Maşa susuyordu.

Kirila Petroviç:

— Razı, dedi. Elbette razı. Fakat bilirsiniz prens; kızların ağzından kolay kolay çıkmaz bu söz. Hadi çocuklar, öpüşün! Size mutluluklar dilerim!

Maşa kımıldamaksızın duruyordu. Yaşlı prens onun elini öptü. Ansızın genç kızın solgun yüzünden gözyaşları yuvarlanmaya başladı. Prens hafifçe yüzünü astı.

Kirila Petroviç:

— Git, git, git! dedi. Gözyaşlarını kurula, neşelen de gel buraya.

Sonra Vereyski'ye dönerek:

— Kocaya varacakları zaman hepsi ağlar bunların, diye sürdürdü sözlerini. Alışmışlar bir kere... Ee prens, biraz da işten, yani çeyizden söz edelim şimdi.

Marya Kirilovna, oradan ayrılması için babasının verdiği izinden can atarcasına yararlandı. Odasına koştu, kapıyı arkasından sürgüledi ve kendisini yaşlı prensin karısı olarak gözlerinin önüne getirip gözyaşlarını koyverdi artık. İğrenç, nefret edilecek bir kimse olarak görüyordu prensi şimdi... Nikâh bir cellat kütüğü, bir mezarmışçasına ürkütüyordu onu... Ümitsizlik içinde:

— Hayır, hayır! diye yineledi. Ölürüm, manastıra giderim, Dubrovski'ye varırım daha iyi!

Bu sırada mektubu anımsadı ve onun Dubrovski'den geldiğini sezinleyerek açtı. Mektup gerçekten de ondandı ve sadece şu satırdan ibaretti:

"Gece saat 10'da. Aynı yerde."

15

Ay parlıyordu. Sessiz bir temmuz gecesiydi. Kimi zaman bir esinti çıkıyor, yumuşak bir hışırtı dolaşıyordu bütün bahçeyi.

Güzel kız hafif bir gölge gibi yaklaştı buluşma yerine. Görünürde kimse yoktu. Ansızın kameriyenin arkasından Dubrovski karşısına çıkıverdi.

Durgun, kederli bir sesle:

— Her şeyi biliyorum, dedi. Vaadinizi anımsayın.

Maşa:

— Siz bana koruyucu elinizi uzatıyorsunuz. Gücenmeyin ama bu ürkütüyor beni. Bana nasıl yardım edeceksiniz, diye yanıtladı onu.

— Sizi nefret ettiğiniz bir kimseden kurtarabilirim.

— Tanrı aşkına, ona dokunmayın. Eğer beni seviyorsanız, el sürmeye kalkışmayın ona. Herhangi korkunç bir olayın sorumlusu olmak istemem.

— Ona dokunmayacağım. Sizin arzularınız benim için kutsaldır. Size yaşamını borçlu o. Hiçbir zaman bir cinayet işlenmeyecek adınıza. Ben cinayet işlesem bile siz temiz kalmalısınız. Fakat zalim babanızdan nasıl kurtaracağım sizi?

— Ümit var daha. Gözyaşlarım ve üzüntümün büyüklüğü onu etkiler diye umuyorum. Dikbaşlıdır, fakat beni de çok sever.

— Boş yere ümide kapılmayın. Gözyaşlarınızı aşk değil, para evliliği yapan bütün genç kızlara özgü o olağan korku ve nefretle açıklayacaktır. Ya sizin mutluluğunuzu size karşın kurmayı kafasına koymuşsa? Ya alınyazınızı ömrünüz bo-

yunca yaşlı bir kocanın egemenliği altına vermek için size zorla duvak giydirecek olursa? O zaman ne olacak?

— O zaman, o zaman... Yapacak bir şey kalmıyor. Gelip alın beni, sizin karınız olacağım.

Dubrovski titredi. Solgun yüzü kıpkırmızı oldu ve aynı anda eskisinden daha beter solgunlaştı. Başını öne eğerek uzun süre sustu. Sonra:

— Bütün gücünüzle yalvarın babanıza, dedi. Ayaklarına kapanın, geleceğinizin korkunçluğunu, hastalıklı, yıkık bir ihtiyarın yanında solacak olan gençliğinizi gözlerinin önünde canlandırın onun. Gerekirse müthiş bir açıklamada bulunmaktan da çekinmeyin. Eğer o size karşı amansız davranmakta ısrar ederse, o zaman siz de korkunç bir koruyucu bulacağınızı söyleyin ona. Zenginliğin sizi bir dakika bile mutlu edemeyeceğini, lüksün ise alışıncaya kadar çok kısa bir süre için sadece yoksulluğu avutabileceğini söyleyin. Sakın yılmayın ondan. Öfkesi, tehditleri ürkütmesin sizi. Tanrı aşkına, hiç değilse küçücük bir ümit ışığı belirinceye kadar direnin. Fakat yine de başka bir çare kalmazsa...

Dubrovski birden elleriyle yüzünü kapadı. Boğuluyor gibiydi. Maşa ağlıyordu... Delikanlı acı bir iç çekişle:

— Zavallı, zavallı alınyazım! dedi. Yaşamımı verebilirdim sizin için. Sizi uzaktan görmek, elinize dokunmak bile aklımı başımdan alırken, vücudunuzu deli gibi çarpan kalbime bastırmak ve "Meleğim, ölebiliriz artık!" demek olanağını elde edebileceğim bir sırada, ben zavallı mutluluktan kaçınmak, bütün gücümle ondan uzaklaşmak zorunda kalıyorum... Ayaklarınıza kapanmaya, bu akıl almaz, bu hak edilmemiş armağandan ötürü Tanrıya teşekkür etmeye cesaret edemiyorum. Ah! Ondan nefret etmeye ne kadar hakkım var! Fakat yüreğimde nefrete yer olmadığını duyumsuyorum şimdi.

Dubrovski, onun güzel vücudunu usulca kucakladı ve usulca göğsüne bastırdı. Kız da başını güvenle yasladı genç haydudun omzuna. İkisi de susuyorlardı.

Zaman akıp gidiyordu. Neden sonra Maşa:

— Gitmeliyim, dedi.

Dubrovski derin bir uykudan uyanırcasına kendine geldi. Genç kızın elini tuttu ve bir yüzük geçirdi parmağına.

— Eğer bana başvurmaya karar verirseniz, o zaman bu yüzüğü getirip şu meşenin kovuğuna bırakın, dedi. Ben ne yapacağımı bilirim.

Sonra genç kızın elini öptü, ağaçların arasında gözden yitti.

16

Vereyski'nin dünürlüğü, komşularca bilinmeyen bir şey değildi artık. Kirila Petroviç kutlamaları kabul ediyor, düğün hazırlıkları yapılıyordu. Maşa kesin bir tavır almayı hep daha sonraya bırakıyordu. Bununla birlikte yaşlı güvey adayına karşı davranışları soğuktu ve zorunlu ölçüler içindeydi. Prens tedirginlik duymuyordu bundan. Aşk konusunda tez canlılık etmiyor, genç kızın sessiz kabullenişiyle yetiniyordu.

Fakat zaman da geçmekteydi. Maşa, sonunda bir şeyler yapmaya karar vererek Prens Vereyski'ye bir mektup yazdı. Mektupta ona karşı en ufak bir bağlılık duymadığını içtenlikle itiraf ediyor; prensin içinde bir yüce gönüllülük duygusu uyandırmaya çalışıyor, kendisiyle evlenmekten vazgeçmesini, hatta onu bu konuda babasına karşı savunmasını diliyordu. Kızcağız mektubu usulca Vereyski'ye verdi. Prens yalnız kalınca mektubu okudu, fakat nişanlısının içtenliği onu hiç de etkilemedi. Tam tersine, düğünün bir an önce yapılması gerekliliğini gördü ve bunun için de mektubu gelecekteki kayınbabasına göstermeyi zorunlu buldu.

Kirila Petroviç küplere bindi. Mektubundan haberi olduğunu Maşa'ya belli etmemesi için prens güçlükle kandırdı onu. Kirila Petroviç kızına bu konuda bir şey söylememeye

razı oldu, fakat artık zaman yitirmemeye ve düğünün hemen ertesi gün yapılmasına karar verdi. Prens çok yerinde buldu bu kararı. Nişanlısına giderek, mektubun kendisini çok üzdüğünü, fakat zamanla onun sevgisini kazanabileceğini umduğunu, onsuz kalmak düşüncesinin kendisine çok ağır geldiğini, kendi idam kararını kabul etmeye gücünün yetmediğini söyledi. Bundan sonra genç kızın elini saygıyla öperek Kirila Petroviç'in kararına ilişkin tek söz etmeden çıkıp gitti.

Fakat prens daha avludan çıkmamıştı ki, Kirila Petroviç kızının odasına girdi, doğrudan doğruya, yarın düğüne hazır olması buyruğunu verdi. Prens Vereyski'nin sözleriyle zaten dolu olan Marya Kirilovna gözyaşlarını koyverdi, babasının ayaklarına kapanarak acıklı bir sesle:

— Babacığım, babacığım! diye inledi. Kıymayın bana. Ben prensi sevmiyorum. Onun karısı olmak istemiyorum...

Kirila Petroviç korkutucu bir tavırla:

— Bu da ne demek oluyor? dedi. Sen bugüne kadar sus, razı ol, şimdi her şeyin kararlaştırıldığı bir sırada da oyun bozanlık etmeye, vazgeçmeye kalk? Hoppalığı bırak kızım. Bu yolla bir şey koparamazsın benden.

Zavallı Maşa:

— Kıymayın bana, diye yalvardı. Beni niçin kendi yanınızdan kovuyor, sevmediğim bir kimseye veriyorsunuz? Acaba çok mu canınızı sıktım sizin? Ben eskisi gibi yine sizinle olmak istiyorum. Babacığım, benim yokluğum üzecek sizi. Mutsuz olduğumu düşündükçe de daha çok üzüleceksiniz. Babacığım, zorlamayın beni, ben kocaya varmak istemiyorum...

Kirila Petroviç duygulanmıştı. Fakat belli etmedi bunu; kızını itti, sert bir tavırla:

— Bütün bunlar saçma, anladın mı! dedi. Ben senin mutluluğun için gerekli olan şeyi senden iyi bilirim. Gözyaşlarını akıtma boş yere, öbür gün düğünün yapılacak!

Maşa:

— Öbür gün! diye haykırdı. Tanrım! Hayır, hayır, olamaz bu! Babacığım, bakın eğer siz bana kıymaya karar verdiyseniz, ben de kendime sizin aklınıza bile getiremeyeceğiniz bir koruyucu bulurum. O zaman beni nerelere sürüklediğinizi görüp dehşet içinde kalırsınız!

Troyekurov:

— Ne? Ne? dedi. Tehdit ha? Seni küstah kız seni, beni tehdit ediyorsun ha! Sana öyle bir oyun oynarım ki, neye uğradığını şaşırırsın bak! Beni koruyucularla korkutmaya cüret ediyorsun demek. Kimmiş bakalım bu koruyucu?

Maşa ümitsizlik içinde:

— Vladimir Dubrovski! dedi.

Kirila Petroviç kızının aklını oynattığını sanarak şaşkın şaşkın baktı ona. Küçük bir sessizlikten sonra:

— Güzel! dedi. Kurtarıcın her kim ise sen bekle onu. Şimdilik de bu odada otur bakalım. Düğüne kadar buradan dışarı adım atmayacaksın.

Kirila Petroviç bunları söyleyip çıktı. Kapıyı da arkasından kilitledi.

Zavallı genç kız başına gelecekleri gözünün önüne getirerek uzun süre ağladı. Fakat bütün düşündüklerini birdenbire söyleyivermesi yatıştırmıştı onu. Alınyazısı ve ne yapması gerektiği konusunda soğukkanlılıkla düşünmeye koyuldu. İlk iş, bu nefret ettiği nikâhtan kurtulabilmekti. Böyle bir talihtense, bir haydudun karısı olmayı bin kez yeğlerdi. Dubrovski'nin ona verdiği yüzük gözüne çarptı. Onunla baş başa kalmak, karar anından önce bir kez daha görüşüp konuşmak için büyük bir istek duyuyordu. Önsezileri, Dubrovski'yi akşam üstü bahçede kameriyenin yanında bulacağını söylüyordu ona. Hava kararır, kararmaz gidip onu orada beklemeye karar verdi. Hava karardı, Maşa çıkmaya hazırlandı. Fakat kapı, üstünden anahtarla kilitlenmişti. Hizmetçi kız kapının arkasından, Kirila Petroviç'in onu bırakmamaları buyruğunu söyledi. Genç kız tutuklanmıştı. Büyük bir onur kırıklığı için-

de pencerenin kıyısına oturdu. Soyunmadı ve hiç kımıldamadan karanlık gökyüzüne bakarak gece yarısına kadar öylece kaldı. Sabaha karşı biraz uyukladıysa da, kederli düşlerle durmadan irkildi ve güneşin ilk ışınları uyandırdı onu.

17

Uyandı ve aklına ilk gelen düşünce durumunun korkunçluğu oldu. Çağırdığı hizmetçi kız, Kirila Petroviç'in akşam üstü Arbatovo'ya gidip geç saatlerde döndüğünü, kızının oradan çıkmaması ve kimseyle konuşturulmaması için kesin buyruk verdiğini, ayrıca papaza her ne nedenle olursa olsun köyden ayrılmaması konusunda buyruk verilmiş olmasının dışında, düğüne ilişkin herhangi özel bir hazırlık görülmediğini söyleyerek Marya Kirilovna'nın sorularını yanıtladı. Bu haberleri verdikten sonra genç kızın yanından ayrıldı, kapıyı yeniden kilitledi.

Hizmetçi kızın söyledikleri genç mahpusu kinlendirmiş, katılaştırmıştı. Kafası karıncalanıyor, kanı tutuşuyordu sanki. Olup bitenleri Dubrovski'ye iletmeye karar verdi ve yüzüğü esrarlı meşe ağacının kovuğuna göndermek için bir çare düşünmeye başladı. Bu sırada penceresine küçük bir taş çarptı, cam şıngırdadı. Marya Kirilovna bahçeye bakınca onu, birtakım gizli işaretler yapmakta olan küçük Saşa'yı gördü orada. Küçüğün kendisine olan bağlılığını bilen genç kız çok sevindi onun gelişine. Pencereyi açarak:

— Merhaba Saşa, dedi. Niçin çağırıyorsun beni?

— Bir isteğiniz var mı diye öğrenmeye geldim ablacığım. Babamız çok öfkeli. Bütün eve sizinle konuşmayı yasakladı. Fakat siz ne istiyorsanız bana söyleyin, ben sizin için hepsini yaparım.

— Teşekkür ederim sevgili Saşa'cığım. Dinle bak, şu kovuğu olan yaşlı meşe ağacını biliyor musun, hani kameriyenin yanındaki?

— Biliyorum ablacığım.

— Öyleyse, eğer beni seviyorsan, hemen oraya koş, bu yüzüğü onun kovuğuna bırak! Dikkatli ol, kimseye görünme.

Bu sözleri söyleyip yüzüğü çocuğa attı, pencereyi kapattı.

Saşa yüzüğü yerden alarak yıldırım gibi koşup gitti. Üç dakika sonra da gizemli ağacın yanındaydı. Azıcık durdu, göğsü inip kalkarak çevresini gözden geçirdi ve yüzükcüğü kovuğa bıraktı. İşini başarı ile bitirip tam Marya Kirilovna'ya tekmil götürmek üzereyken, kameriyenin arkasından üstü başı yırtık, kızıl saçlı, şaşı bir oğlan çıktı, meşeye doğru fırladı, elini kovuğa soktu. Saşa bir sincaptan daha çevik, oğlanın üzerine atıldı, kollarıyla sımsıkı sarıldı ona.

Öfkeyle:

— Ne yapıyorsun burada?" dedi.

Çocuk ondan kurtulmaya çabalayarak:

— Sana ne? diye karşılık verdi.

Saşa:

— Bırak o yüzüğü, kızıl tüylü tavşan! diye bağırdı. Yoksa gösteririm sana!

Öteki, yanıt yerine bir yumruk patlattı Saşa'nın yüzüne. Fakat Saşa onu bırakmadı ve avazı çıktığı kadar: "Hırsız var! Hırsız var! Buraya gelin! Buraya gelin!" diye bağırmaya başladı.

Oğlan olanca gücüyle Saşa'nın elinden kurtulmaya çabalıyordu. Şasa'dan iki yaş büyük ve ondan çok daha güçlü olduğu görülüyordu ama Saşa da ondan daha becerikliydi. Birkaç dakika boğuştular. Sonunda kızıl saçlı oğlan kazandı. Saşa'yı yere yuvarlayıp boğazına sarıldı.

Fakat tam bu sırada güçlü bir el onun fırça gibi dimdik kızıl saçlarından yakaladı ve bahçıvan Stepan yerden yarım arşın yukarıya kaldırdı oğlanı...

— Seni gidi kızıl şeytan dedi. Sen küçük beyi dövmeye nasıl cesaret edersin bakayım...

Saşa sıçrayıp doğruldu:

— Hile yaptın, dedi. Yoksa ölsen yıkamazdın beni! Hemen ver yüzüğü, bas git hadi.

Kızıl saçlı oğlan:

— Hadi canım sen de! dedi ve ansızın olduğu yerde dönerek, fırça gibi saçlarını Stepan'ın elinden kurtardı ve hemen kaçmaya davrandı. Ama Saşa ona yetişip arkadan itti. Ayakları yerden kesilen oğlan düştü, bahçıvan da onu yeniden yakalayarak kuşağıyla bağladı.

Saşa:

— Yüzüğü geri ver! diye bağırıyordu.

Stepan:

— Siz durun küçük bey, dedi. Kâhyaya götürelim, o bunun hakkından gelir.

Bahçıvan tutsağını konuk avlusuna doğru götürüyor; Saşa da, yırtılan, yeşil otlarla kirlenen pantolonuna üzgün üzgün bakarak onun yanı sıra yürüyordu. Ansızın üçü birden, ahıra doğru giden Kirila Petroviç'i karşılarında buldular.

Kirila Petroviç:

— Ne oluyor? diye sordu Stepan'a.

Stepan olup biteni kısaca anlattı, Kirila Petroviç dikkatle dinledi onu. Sonra Saşa'ya dönerek:

— Sen, haylaz, ne işin var bununla? dedi.

— Kovuktan yüzüğü çaldı babacığım, emredin geri versin yüzüğü.

— Ne yüzüğü, hangi kovuktan?

— Bana Marya Kirilovna'nın... şey, işte o yüzük...

Saşa bozuldu, dili dolaştı. Kirila Petroviç yüzünü astı ve başını sallayarak:

— Burada da Marya Kirilovna işe karıştı demek! dedi. Ne olup bittiyse anlat, yoksa sana ince değnekle öyle bir sopa çekerim ki feleğini şaşırırsın.

— Vallahi babacığım, ben babacığım... Marya Kirilovna bana hiçbir şey söylemedi babacığım...

— Stepan, git, şöyle güzel, taze bir değnek kes kayın ağacından...

— Babacığım, durun hepsini anlatacağım size. Ben bugün avluda koşarken Marya Kirilovna abla pencereyi açtı, ben koşarak pencerenin altına gittim, ablam kazara yüzüğü parmağından düşürdü, ben de onu kovuğa gizledim ve... bu kızıl saçlı çocuk da yüzüğü çalmak istedi.

— Kazara düşürdü, sen de gizlemek istedin ha... Stepan, git getir şu değneği.

— Babacığım, durun, her şeyi anlatacağım. Marya Kirilovna abla, o yüzüğü meşe ağacının kovuğuna koymamı söyledi, ben de koşup yüzüğü kovuğa koydum. Fakat bu kötü çocuk...

Kirala Petroviç kötü çocuğa dönerek korkutucu bir tavırla:

— Sen kimin malısın? diye sordu.

— Ben Bay Dubrovskilerin çiftliğindenim, diye karşılık verdi.

Kirila Petroviç'in yüzü karardı:

— Sen beni efendin olarak kabul etmiyorsun galiba, dedi. Güzel. Peki bahçemde ne arıyordun?

Çocuk büyük bir umursamazlıkla:

— Ahududu çalıyordum, diye yanıtladı.

— Al işte! Uşak efendisinin aynasıdır. Peki, benim bahçemin ahududuları meşe ağacında mı yetişiyor acaba?

Çocuk hiçbir karşılık vermedi.

Saşa:

— Babacığım, ona emredin, yüzüğü geri versin, dedi.

Kirila Petroviç:

— Sus Aleksandr! diye karşılık verdi ona. Bunu sana ödeteceğimi unutma. Şimdi doğruca odana git. Sana gelince şaşı oğlan, sen az cinlerden değilsin sen! Yüzüğü ver de, evine git hadi.

Çocuk avucunu açarak elinde hiçbir şey olmadığını gösterdi.

— Eğer bana her şeyi olduğu gibi anlatırsan seni kamçılamam, üstelik de beş kapik veririm. Yoksa sana öyle bir sopa çekerim ki, feleğini şaşırırsın. Hadi!

Çocuk hiçbir şey söylemedi ve başını eğip tam bir aptal pozu takındı, öylece kaldı.

Kirila Petroviç:

— Pekâlâ, dedi. Bir yere kapatın bunu, kaçmaması için bir de nöbetçi dikin başına. Yoksa topunuzun derisini yüzerim!

Stepan çocuğu götürüp güvercinliğe kapattı, yaşlı kuşçu kadın Agafiya'yı ona göz kulak olmakla görevlendirdi.

Kirila Petroviç çocuğu gözleriyle izleyerek:

— Şimdi polis şefini getirtmeli kentten, dedi. Hem de bir an önce.

Kirala Petroviç odada bir aşağı bir yukarı gezinerek, ıslıkla, öfkeli öfkeli "Zafer Gürleyişleri"ni çalarken, "Hiç kuşku yok" diye düşünüyordu. "Kızın o alçak Dubrovski ile hâlâ ilişkisi var. Fakat acaba gerçekten de yardıma çağırdı mı onu? Bu kez onu kapana kıstırdım galiba, elimizden kurtulamayacak. Bu olaydan yararlanacağız. Dur bakayım! Bir çıngırak sesi. Çok şükür, polis şefi geldi."

— Hey! Yakalanan çocuğu buraya getirin!

Bu arada bir araba avluya girdi ve artık tanıdığımız polis şefi toz toprak içinde odaya daldı.

Kirila Petroviç ona:

— Çok iyi bir haberim var, dedi. Dubrovski'yi yakaladım!

Polis şefi sevinçli bir tavırla:

— Çok şükür, yüce efendimiz, dedi. Nerede hani?

— Yani Dubrovski'yi değil de, çetesinden birini yakaladım demek istiyorum. Şimdi getirecekler onu. Doğrudan doğruya reislerini yakalamamızda işimize yarayacak o. İşte geldi.

Korkunç bir haydut bekleyen polis şefi, 13 yaşlarında sıska bir oğlanla karşılaşınca şaşıp kaldı. Kirila Petroviç'e döndü, bir açıklama bekledi. Kirila Petroviç de, Marya Kirilovna'ya ilişkin bölümü geçerek sabahki olayı bir çırpıda anlattı.

Polis şefi arada bir küçük serseriye göz atarak Kirila Petroviç'i dikkatle dinledi. Kendisine aptal süsü veren çocuk, çevresinde olup bitenlerle hiç ilgilenmiyormuş gibiydi.

Sonunda polis şefi:

— Sizinle yalnız bir yerde görüşebilir miyiz yüce efendimiz? dedi.

Kirila Petroviç onu yandaki odaya götürerek kapıyı arkadan sürgüledi.

Yarım saat sonra, tutuklunun kendisi için verilecek kararı beklediği salona döndüler yeniden.

Polis şefi ona:

— Bey, seni kentteki tutsak evinde kamçılatmak, sonra da sürgüne göndermek istiyor ya, ben sana arka çıkıp bağışlattım, dedi. Çözün onu.

Çocuğu çözdüler.

Polis şefi:

— Beye teşekkür et, dedi.

Çocuk, Kirila Petroviç'in yanına geldi, elini öptü.

Kirila Petroviç:

— Hadi, çek git evine, dedi. Bir daha da ağaç kovuklarından ahududu aşırma.

Çocuk çıktı. Sevinçle, sıçraya sıçraya basamaklardan indi ve arkasına bakmadan, tarlalar boyunca koşarak Kistenevka'nın yolunu tuttu. Köye varınca en uç tarafta bulunan yarı yıkılmış bir kulübenin önünde durarak pencereyi tıkırdattı. Kepenk kalktı, bir kocakarı göründü.

Çocuk:

— Ekmek ver nine, dedi. Sabahtan beri bir şey yemedim, açlıktan ölüyorum.

Kocakarı:

— Ah Mitya, sen misin! diye yanıtladı onu. Hangi delikteydin şeytan yavrusu?

— Sonra anlatırım nine, ekmek ver Tanrı aşkına.

— İçeri girsene.

— Zaman yok nine, daha koşup bir yere gitmeliyim. Ekmek ver, İsa aşkına, ekmek ver.

Kocakarı:

— Ne hınzır oğlan be! diye homurdandı. Al! İşte sana bir dilim ekmek.

Bunu söyleyerek bir dilim kara ekmek uzattı pencerecikten. Çocuk, ekmek dilimini hırsla ısırdı, çiğneye çiğneye bir anda uzaklaştı.

Hava kararmaya başlıyordu. Mitya, ekin destelerinin yanından ve sebze bahçelerinden geçerek, Kistenevka Korusu'na süzüldü.

Koruluğun ileri muhafızları olan İki Çamlar'ın oraya varınca durdu, çevresine bakındı, kesik kesik ve keskin bir ıslık işitildi. Koruluktan bir adam çıkarak çocuğa yaklaştı.

18

Kirila Petroviç, marşını her zamankinden daha tiz bir ıslıkla çalarak salonda bir aşağı bir yukarı dolaşıyordu. Bütün ev hareket halindeydi. Uşaklar koşuşuyor, hizmetçi kızlar telaşla bir şeyler yapıyor, ambarlarda arabacı atları koşuyor, avluda halk birikiyordu. Küçük hanımın tuvalet odasında, aynanın karşısında, çevresi hizmetçi kadınlarla çevrili bir bayan, sapsarı bir yüzle ve hiç kımıldamadan öylece duran Marya Kirilovna'yı süslüyordu. Genç kızın başı, pırlantaların ağırlığı altında kederle eğilmişti. Vücuduna özensiz bir el dokunduğunda hafifçe titriyor, fakat hiçbir şey söylemeden boş gözlerle aynaya bakıyordu.

Kapının önünde Kirila Petroviç'in bağırdığı işitildi.

— Bitmedi mi daha?

Bayan:

— Şimdi bitiyor, diye yanıtladı onu. Marya Kirilovna! Kalkıp bir gözden geçirin bakalım nasıl oldu?

Marya Kirilovna kalktı. Fakat hiçbir şey söylemedi. Kapı açıldı.

Bayan, Kirila Petroviç'e:

— Gelin hazır, dedi. Arabaya binebilir.

Kirila Petroviç:

— Hayırlı olsun, diye yanıtladı onu. Sonra masanın üzerinde duran haçı alarak, dokunaklı bir sesle kızına:

— Yanıma gel Maşa, dedi. Seni kutsayayım.

Zavallı kız onun ayaklarına kapandı, hüngür hüngür ağlamaya başladı. Gözyaşları arasında:

— Babacığım... Babacığım... diyebildi ve tıkandı.

Kirila Petroviç çabucak kutsadı onu. Kızcağızı yerden kaldırdılar ve neredeyse taşıyarak götürdüler arabaya. Yanına annesinin yerine bir kadın, ayrıca bir de hizmetçi kız oturdu. Kilisenin yolunu tuttular. Damat orada bekliyordu onları. Gelini karşılamaya çıktı ve genç kızın solgunluğu, tuhaf görünüşü karşısında sarsıldı. Soğuk, boş kiliseye birlikte girdiler. Kapılar arkalarından kapandı. Papaz, ikona bölmesinden çıktı ve tören hemen başladı. Sabahtan beri düşündüğü tek şey Dubrovski'nin gelmesiydi. Bir an bile yitirmemişti ümidini. Fakat papaz, ona olağan soruyu yöneltliği zaman titredi, dondu kaldı. Yine de ağırdan alıyor, hâlâ Dubrovski'nin gelmesini bekliyordu. Ve onun yanıtını beklemeyen papazın dudaklarından, o geri alınması olanaksız sözler döküldü.

Tören sona ermişti. Genç kız sevimsiz kocasının soğuk öpücüğünü duyumsadığı, orada bulunanların sevinçli kutlama sözlerini işittiği zaman bile, yaşamın sonsuza değin demirden bir kıskaç içine girdiğine, Dubrovski'nin uçarcasına gelip onu kurtarmadığına inanamıyordu. Prens ona birkaç

tatlı söz söyledi ama o hiçbirini anlamadı. Kiliseden çıktılar. Sahanlıkta Pokrovskoye köylüleri toplanmıştı. Genç kızın bakışları hızla taradı onları, sonra yeniden eski duygusuzluğuna büründü.

"Gençler" arabada yan yana oturarak Arbatovo'nun yolunu tuttular. "Gençler"i orada karşılamak için Kirila Petroviç çoktan gitmişti Arbatovo'ya. Genç karısıyla baş başa kaldıklarında, onun soğuk tavrı prensin hiç de canını sıkmadı. Yakışık almayacak sevda sözleri ya da gülünç kaçacak coşkularla usanç vermedi genç kıza. Söyledikleri, yanıt istemeyen sade sözlerdi hep. Böylece on verst kadar yol aldılar. Atlar girintili çıkıntılı köy yolunda hızla ilerliyor, fakat İngiliz yayları takılmış olan araba, aşağı yukarı hiç sarsıntı yapmıyordu. Ansızın arkadan gelen birtakım sesler işitildi. Araba durdu. Silahlı bir kalabalık kuşattı çevresini. Yüzünün üst yanı maskeli bir adam, genç prensesin oturduğu yandaki kapıyı açarak, ona:

— Serbestsiniz, inin! dedi.

Prens:

— Ne demek oluyor bu? diye bağırdı. Sen de kimsin?

Prenses:

— Bu Dubrovski'dir, dedi.

Soğukkanlılığını yitirmeyen prens, yan cebinden bir yol tabancası çıkararak maskeli hayduta ateş etti. Prenses bir çığlık attı ve dehşet içinde elleriyle yüzünü kapadı. Dubrovski omzundan yaralanmıştı. Gömleğinde iri bir kan lekesi vardı... Prens hiç zaman yitirmeden öteki tabancasını çıkardı. Fakat ateş etmesine fırsat verilmeden kapılar açıldı, birkaç güçlü el onu arabadan çekip çıkardı ve tabancasını elinden aldılar. Prensin üzerinde bıçaklar parladı.

Dubrovski:

— Dokunmayın ona! diye bağırdı.

Karanlık yüzlü suç ortakları geri çekildiler.

Sonra solgun prensese dönerek, yeniden:

— Serbestsiniz, dedi.

Genç kız:

— Hayır, diye karşılık verdi. Artık çok geç. Nikâhlandım. Prens Vereyski'nin karısıyım ben.

Dubrovski ümitsizlik içinde:

— Ne diyorsunuz! diye bağırdı. Olamaz! Onun karısı değilsiniz. Zorlandınız buna. Hiçbir zaman kabul etmediniz bunu...

Prenses kesin bir tavırla:

— Kabul ettim, diye karşılık verdi. Yemin de ettim. Prens kocamdır. Emir verin, serbest bıraksınlar onu. Beni de onunla bırakın. Ben sözümde durdum. Son ana kadar bekledim sizi... Fakat şimdi, söylediğim gibi, artık çok geç. Bırakın bizi.

Dubrovski onu dinlemiyordu artık. Yaranın acısı ve şiddetli ruh sarsıntısı gücünü tüketti, tekerleğin dibine düştü. Haydutlar reislerinin çevresini aldılar. Dubrovski güçlükle birkaç şey söyleyebildi onlara. Atına bindirdiler onu. İki kişi Dubrovski'yi, bir üçüncüsü de atın gemini tutarak, arabayı yolun ortasında, adamları bağlı, atları da çözülmüş olarak bırakıp, fakat hiçbir şey yağmalamadan ve reislerinin kanına karşılık olarak bir damla bile kan akıtmadan bir yana sapıp gittiler.

19

Sık bir ormanın ortasındaki dar bir çimenlikte, toprak bir tabyadan ve bir hendekten oluşan bir siper yükselmekteydi. Bunun arkasında da birkaç kulübecik ve toprağa kazılmış birkaç barınak vardı.

Dışarıda, giysilerinin birbirini tutmazlığı ve hepsinin silahlı oluşlarından haydut oldukları hemen anlaşılan bir sürü başı açık adam, bir karavananın başına oturmuş yemek yiyorlardı. Toprak tabyada, küçük bir topun yanında bağdaş

kurup oturmuş olan nöbetçi, iğnesini usta bir terzi becerikliliğiyle kullanarak giysisini yamıyor, sık sık çevreyi gözetliyordu.

Gerçi elden ele dolaşan bir maşrapa vardı ama kalabalık tuhaf bir sessizlik içindeydi. Haydutlar yemek yemeyi bitirerek birbiri arkasına kalkıyor, dua ediyorlardı. Kimileri kulübelerine gidiyor, kimileri ormana dağılıyor ya da Ruslarda âdet olduğu üzere yatıp uyuyorlardı.

Nöbetçi dikişi bitirdi. Pırtısını silkti ve keyifle süzdü yamayı. Sonra iğneyi yenine iliştirip ata biner gibi topun üzerine oturarak, avazı çıktığı kadar, hüzünlü, eski bir türküyü çığırmaya koyuldu.

Yeşil orman, anne orman, uğuldama
Engel olma düşünmesine bu delikanlının

Bu sırada kulübelerden birinin kapısı açıldı; beyaz başlıklı, temiz pak ve derli toplu giyinmiş yaşlı bir kadın göründü eşikte.

Dargın bir sesle:

— Yeter Stepka, yeter! dedi. Bey dinleniyor, sen ise hiç aldırış etmeden yaygara yapıyorsun burada. Sizde ne vicdan, ne de merhamet var!

Stepka:

— Bağışla Yegorovna! diye karşılık verdi ona. Peki, yapmam bir daha. Babamız dinlensin de iyileşsin.

Yaşlı kadın içeri girdi, Stepka ise toprak tabyada gezinmeye koyuldu.

Yaşlı kadının çıktığı kulübede, bölme arkasındaki portatif bir karyolada yaralı Dubrovski yatmaktaydı. Tabancaları, karşısındaki küçük bir masada duruyordu. Kılıcı ise başucunda asılıydı. Bu topraktan yeraltı barınağının döşemesi ve duvarları değerli halılarla kaplanmıştı. Köşede gümüş bir kadın tuvalet takımı ve bir boy aynası duruyordu. Dubrovski elinde açık bir kitap tutuyordu. Fakat gözleri kapalıydı. Bölme-

nin arkasından ona bir göz atan yaşlı kadın, efendisi uyuyor mu, yoksa düşünüyor mu anlayamadı.

Dubrovski ansızın irkildi. Savunma mevziinden alarm verilmişti. Stepka, başını pencerecikten içeri sokarak:

— Babacığım! Vladimir Andreyeviç! Bizimkiler işaret veriyorlar, aranıyoruz! diye bağırdı.

Dubrovski karyoladan sıçradı, silahını alarak kulübeden dışarı çıktı. Haydutlar bağrışa çığrışa toplanıyorlardı. O görünür görünmez ortalığı derin bir sessizlik kapladı.

Dubrovski:

— Herkes burada mı? diye sordu.

— Devriyelerin dışında herkes burada, diye yanıtladılar onu.

Dubrovski:

— Yerlerinize! diye bağırdı.

Haydutlar önceden belirtilen yerlerini aldılar. O sırada üç devriye, koşarak savunma mevziinin giriş kapısına geldiler. Dubrovski onları karşılayarak:

— Ne oluyor? diye sordu.

Devriyeler:

— Askerler ormanda, kuşatıyorlar bizi, diye karşılık verdiler.

Dubrovski, kapının kapatılması buyruğunu vererek, kendisi topun yanına gitti. Gitgide yaklaşan bazı sesler gelmeye başladı ormandan. Haydutlar sessizce bekleşiyorlardı. Ansızın üç dört askerin ağaçlar arasından çıktıkları ve hemen geriye dönüp ateş ederek arkadaşlarına işaret verdikleri görüldü.

Dubrovski:

— Vuruşmaya hazırlanın! dedi.

Haydutlar arasında bir dalgalanma oldu, sonra her şey yine sessizliğe gömüldü. O zaman yaklaşan birliğin gürültüsünü işittiler. Ağaçlar arasında silahlar parladı ve yüz elli kişilik bir bölük asker, ormandan çıkarak bağrışlarla tabyaya

saldırdı. Dubrovski topun fitilini ateşledi. Atış başarılı olmuş, birinin başı kopmuş, iki kişi de yaralanmıştı. Askerler arasında bir karışıklık oldu. Fakat subay ileri fırladı. O ve arkasından gelen askerler, hendeğe doğru koştular. Haydutlar tüfekleri ve tabancalarıyla onlara ateş ediyor, bir taraftan da hendekte yirmi arkadaşlarını yaralı olarak bırakıp tabyaya tırmanmakta olan azgın askerlere karşı ellerindeki baltalarla tabyayı savunuyorlardı. Göğüs göğüse çarpışma başladı. Askerler tabyaya tırmanmışlardı artık. Haydutlar gerilemeye başladılar. Fakat Dubrovski subaya yaklaşarak tabancasını göğsüne dayadı, ateş etti. Subay sırt üstü yuvarlandı. Birkaç asker onu kollarından tutarak çabucak ormana taşıdılar. Ötekiler de komutanlarını yitirmiş oldukları için bir an durdular. Yüreklenen haydutlar, bu duraksama anından yararlanarak askerleri bozguna uğratıp hendeğe sıkıştırdılar. Kuşatanlar kaçmaya, haydutlar da bağrışarak onları kovalamaya başladılar. Zafer kazanılmıştı. Dubrovski, düşmanın kesin olarak bozguna uğradığını anlayıp adamları durdurdu. Kalesine kapandı ve yaralıların toplanması, nöbetçilerin bir kat artırılması, kimsenin bir yere ayrılmaması buyruğunu verdi.

Son olaylar, Dubrovski'nin gittikçe pervasızlaşan hareketlerine karşı hükümeti ciddi olarak uyardı. Bulunduğu yer öğrenilmişti. Dubrovski'yi ölü ya da diri olarak ele geçirmek üzere bir bölük asker gönderildi. Çetesinden yakaladıkları birkaç adamdan, Dubrovski'nin artık onların arasında bulunmadığını öğrendiler. Adamların anlattığına göre, Dubrovski, o kanlı çarpışmadan birkaç gün sonra suç ortaklarını toplayarak, onlardan ayrılmak niyetinde olduğunu bildirmiş ve onlara yaşama tarzlarını değiştirmelerini öğütleyerek şunları söylemiş:

— "Benim yönetimim altında zenginleştiniz. Hepiniz kolayca herhangi uzak bir ile gidip geri kalan ömrünüzü dürüstçe çalışarak bolluk içinde geçirebilirsiniz. Ama sizler hay-

dutluğa alıştığınız için belki de zanaatınızı bırakmak istemeyeceksinizdir."

Bu sözlerden sonra yanına sadece ...'i alıp onlardan ayrılmış. Nereye gittiğini bilen yokmuş.

Bu anlatılanlar kuşkuyla karşılandı önce. Çünkü adamların reislerine olan bağlılıkları biliniyordu. Onu kurtarmaya çalıştıklarını sandılar. Fakat sonraki olaylar bunları doğruladı. Korkunç baskınların, yangınların, soygunların sonu gelmiş, yollar güvenliğe kavuşmuştu. Sonradan Dubrovski'nin yurtdışına kaçtığı öğrenildi.

1832-33

Maça Kızı

Maça kızı gizemli bir felaket habercisidir.

–En yeni fal kitabından–

1

Ve yağmurlu, kapanık
Havalarda sık sık
Toplanırlardı;
–Tanrı günahlarını bağışlasın!–
Büyük kumar oynarlardı.
Ve kazanır
Ve tebeşirle
Yazarlardı.
Böylece, yağmurlu kapanık havalarda
Ciddi bir tavırla
Uğraşırlardı.

Bir gün, Atlı Birliği Muhafızları'ndan Narumov'un salonunda iskambil oynuyorlardı. Uzun kış gecesi fark ettirmeden geçip gitti ve sabahın saat beşinde yemeğe oturuldu. Kazananlar büyük bir iştahla yiyor, yitirenler boş tabaklarının karşısında dalgın dalgın oturuyorlardı. Fakat şampanya ortaya çıkınca sohbet canlandı, herkes yiyip içmeye başladı.

Ev sahibi:

— Ne durumdasın Surin? diye sordu.

— Her zamanki gibi yitirdim tabii. Şanssız olduğumu kabul etmeliyim: *Mirandol*'ce* oynuyor, hiçbir zaman hırslanmıyor, hiçbir mantıksız davranışta bulunmuyorum. Ama yine de yitiriyorum işte!

— Demek bir kerecik olsun ayartılmıyor, bir kerecik olsun floşa gideyim demiyorsun ha?.. Şaşıyorum şu senin iradene.

Konuklardan biri, orada bulunan genç mühendisi göstererek:

— Peki Hermann'a ne dersiniz! dedi. Ömründe eline iskambil kâğıdı almamış, ömründe ağzından bir "pot" sözü çıkmamış ama saat beşlere kadar bizimle oturup oyunumuzu seyrediyor!

Hermann:

— Kumar çok ilgimi çekiyor, dedi. Fakat gereğinden daha çoğunu kazanmak ümidiyle kendime gerekli olanı gözden çıkarabilecek durumda değilim.

Tomski:

— Hermann Almandır, bu yüzden de hesabını bilir, işte hepsi bu! diyerek düşüncesini belirtti. Fakat aklımın ermediği biri varsa, o da büyük annem kontes Anna Fedotovna'dır.

Konuklar:

— Nasıl? Ne bakımdan? diye bağrıştılar.

Tomski:

— Büyük annem nasıl oluyor da firavun oyununa katılmıyor, akıl erdiremiyorum! diye sürdürdü sözlerini.

Narumov:

— Şaşılacak ne var bunda? diye sordu. Seksen yaşındaki kocakarı da varsın kumar oynamayıversin!

— Öyleyse onun hakkında hiçbir şey bilmiyorsunuz siz?

— Yoo! Bir şey bildiğimiz yok doğrusu!

— Sahi mi? Dinleyin öyleyse:

Blöfsüz oynamak, sağlamcı oynamak. – ç.n.

"Büyük annemin bundan altmış yıl önce Paris'e gittiğini ve orada büyük bir hayranlık uyandırdığını bilmeniz gerek. *La Vénus moscovite*'i* görmek için halk peşinden koşarmış. Richelieau da kur yaparmış ona. Büyük annemin yeminle anlattığına göre, yüz bulamadığı için az kalsın canına kıyıyormuş adam.

Kadınlar firavun oyunu oynarlarmış o zamanlar. Bir gün sarayda, söylendiğine göre, Orléans Dükün'e büyük miktarda para ütülmüş büyük annem. Eve dönünce, yüzündeki yapma benleri ve jüponlu etekliğini çıkarıp, dedeme durumu anlatarak parayı ödemesini emretmiş.

Merhum dedem, anımsayabildiğim kadarıyla, büyükannemin başuşağı gibi bir şeydi. Yangından korkar gibi korkardı ondan. Fakat yitirilen miktarın korkunçluğunu görünce aklı başından gitmiş, koşup hesapları getirmiş, yarım milyon rubleyi ancak altı ayda harcadıklarını kanıtlayıp, Paris, Moskova ya da Saratov civarında köylerinin olmadığını belirterek, bu parayı ödemeyi kesinlikle reddetmiş. Büyük annem de ona bir şamar aşketmiş ve dedemin gözden düşüşünün bir belirtisi olarak o gece yalnız başına yatıp uyumuş.

Verdiği bu ailevi cezanın onu yola getirdiğini umarak ertesi gün kocasını yanına çağırtmış, ama bakmış ki dedem nuh diyor peygamber demiyor. Yaşamında ilk kez kocasıyla mantık çerçevesi içinde konuşmaya ve ona açıklamalarda bulunmaya tenezzül etmiş. Alttan alarak, her borcun bir olmadığını, bir prensle bir arabacı arasında fark bulunduğunu kanıtlayıp onu utandıracağını umuyormuş. Nerdee! Dedem ayak diremekte devam etmiş. Olmaz da olmaz! Büyük annem ne yapacağını şaşırmış.

Çok ilginç bir adamla şöyle bir tanışıklığı varmış. Hakkında bir sürü inanılmaz şey anlatılan Kont St. Germain'in

---

Moskova Venüsü – R.y.n.

adını işitmişsinizdir. Bu adamın, kendisine Gezginci Yahudi süsü verdiğini, kendisini yaşam iksiri, kimya taşı gibi şeylerin bulucusu olarak gösterdiğini bilirsiniz.* Onu bir şarlatan sayarak alaya alırlardı. Casanova da, anılarında bu adamın casus olduğundan söz eder. Fakat St. Germain, bütün bu esrarengizliğine karşın, saygıdeğer bir görünüşe sahip ve topluluk içinde son derece centilmen bir kimseymiş. Büyük annem onu hâlâ deli gibi sever ve hakkında saygısızca bir söz edildiğini işittiği zaman öfkelenir. Büyük annem, St. Germain'in büyük bir servete sahip olduğunu biliyormuş. Ona başvurmaya karar vermiş ve bir pusula yazarak bir an önce gelmesini rica etmiş.

Bu ihtiyar ve tuhaf adam hemen gelmiş, gelir gelmez de büyük annemin sel gibi akan gözyaşlarıyla karşılaşmış. Büyük annem, kocasının barbarlığını en kara renklerle betimledikten sonra, konta, tüm ümidini onun dostluğuna ve centilmenliğine bağladığını bildirmiş.

St. Germain düşünceye dalmış. Sonunda, büyük anneme şunları söylemiş:

"Size bu miktarı sunarak hizmette bulunabilirim. Fakat borcunuzu ödemediğiniz sürece içinizin rahat etmeyeceğini biliyor, bu bakımdan da sizi yeni kaygılara düşürmek istemiyorum. Bir yol daha var: Yitirdiğiniz parayı yeniden kazanabilirsiniz."

Büyük annem:

"Fakat sayın kont, hiç paramız olmadığını söylüyorum size" diye yanıtlamış onu.

St. Germain:

"Paraya gerek yok," diye sözlerini sürdürmüş. "Şimdi lütfen beni dinleyin."

"Gezginci Yahudi": Rivayete göre, Hazreti İsa'nın tekrar dünyaya gelmesi zamanına kadar serseri dolaşmaya mahkûm Yahudi.
"Kimya Taşı": Başka madenleri altına çevirdiği iddia edilen tılsımlı taş. – ç.n.

Bunu söyledikten sonra da, her birimizin sahip olmak için çok şey feda edebileceğimiz sırrını büyük anneme açmış...

Genç kumarcılar kulak kesildiler. Tomski çubuğunu ateşledi, bir nefes çekti ve sözlerini sürdürdü:

Büyük annem hemen o akşam Versailles'da, *au jeu de la Reine** boy göstermiş. Kasa, Orléans Dükü'ymüş. Büyük annem borcunu ödemediği için usulca özür dileyip bahane olarak uydurduğu küçük bir hikâyeyi anlatmış ve dükün karşısına, oyuna oturmuş. Üç kart çekip birbiri arkasına sürmüş. Kartların üçü de kazanmış ve büyük annem zararını tamamen çıkarmış."

Konuklardan biri:

— Rastlantı olmuştur! dedi.

Hermann:

— Uydurma! diyerek görüşünü belirtti.

Bir üçüncüsü:

— Kartlar hileli olamaz mı sanki? diye söze karıştı.

Tomski ciddi bir tavırla:

— Sanmam, diye karşılık verdi.

Narumov:

— Bak hele! dedi. Üst üste kazanacak üç kartı kestirebilen bir büyük annen var ve sen şimdiye kadar ondan sırrını elde edemedin ha?

Tomski:

— Nasıl elde edeceksin birader! diye karşılık verdi. Birisi de babam olmak üzere dört oğlu vardı büyük annemin. Dördü de iflah olmaz kumarcılar oldukları halde, sırrını hiçbirine açmadı. Herhalde onlar için, hatta benim için hiç de fena bir şey olmazdı bu. Fakat amcam Kont İvan İlyiç bana ne anlattı bakın, hem de şerefiyle temin ederek: Hani şu milyonlarca rubleyi batırarak yoksulluk içinde ölen

---

Kraliçenin kumar oyununda – R.y.n.

merhum Çaplitski vardı ya, işte o, gençliğinde galiba Zoriç'e, üç yüz bin lira kadar bir para ütülmüş. Ümitsizlik içinde kıvranıp duruyormuş. Gençlerin haylazlıklarını hiçbir zaman hoş görmeyen büyük annemin nedense Çaplitski'ye acıyacağı tutmuş. Ona, birbiri arkasına sürmesi gereken üç kart söylemiş ve bir daha ömrünün sonuna kadar kumar oynamayacağına şeref sözü almış. Çaplitski hemen alacaklısına koşmuş, oyuna oturmuşlar. Çaplitski birinci karta elli bin sürmüş ve kasayı kazanmış. Sonra bir pot, bir pot daha derken, zararını çıkardığı gibi üstelik kâra da geçmiş...

— Fakat yatalım artık. Saat altıya çeyrek var.

Gerçekten de hava ağarmaya başlamıştı. Gençler son kadehlerini yuvarlayıp dağıldılar.

2

Il paraît que monsieur est décidément
pour les suivantes.
Que voulez-vous, madame? Elles sont
*plus fraîches.**

Sosyetede bir konuşma

Yaşlı kontes, ... tuvalet odasında, aynanın karşısında oturuyordu. Üç odalık kız vardı çevresinde. Birisi allık şişesini, öteki firkete kutusunu, üçüncüsü de ateş kırmızısı renginde şeritlerle kaplı hotozu tutmaktaydı. Çoktan solmuş olan güzelliği konusunda kontesin en ufak bir iddiası yoktu ama yine de bütün gençlik alışkanlıklarını sürdürür; 1770 yıllarının modasını titizlikle izler ve tıpkı altmış yıl öncesi gibi, uzun

---

Demek kesinlikle odalık kızları yeğliyorsunuz Monsieur?
Ne yaparsınız Madame, daha körpe oluyorlar." – R.y.n.
Not: Şair Denis Davidov'la, I. Aleksandr'ın sevgilisi Mariya Narusyin arasında geçen bir konuşma; Davidov'un Puşkin'e yazdığı bir mektupta yer almaktadır. – ç.n.

uzun, özene bezene giyinirdi. Kontesin beslemesi olan genç bir kız da, pencere kıyısına oturmuş gergef işlemekteydi.

Bu sırada içeri giren genç subay Tomski:

— Merhaba *grand maman**, *bon jour, madmoiselle Lise*, dedi. Sizden bir dileğim var *grand maman*.

— Nedir o, *Paul*?

— Size dostlarımdan birini takdim etmeme ve kendisini cuma günkü balonuza getirmeme izin verin.

— Doğrudan doğruya baloya getir onu, bana da orada takdim edersin. Dün akşam ...'lerde miydin?

— Elbette! Çok eğlendik. Saat beşe kadar dans ettik. Yeletskaya o kadar güzeldi ki!

— İnsaf et iki gözüm! Neresi güzel onun? Büyük annesi Prenses Darya Petrovna öyle miydi?.. Sahi, Prenses Petrovna şimdi çok yaşlanmış olmalı, öyle değil mi?

Tomski dalgın bir tavırla:

— Ne yaşlanması? diye karşılık verdi. Öleli yedi yıl oluyor.

Genç kız, başını kaldırıp delikanlıya bir işaret çaktı. Tomski, akranının ölümünün yaşlı kontesten gizlendiğini anımsayarak dudaklarını ısırdı. Fakat kontes, kendisi için yeni olan bu haber karşısında hiçbir aşırı tepki göstermedi.

— Öldü ha! Bilmiyordum! Huzura onunla birlikte kabul olunmuştuk. Takdim edildiğimiz sırada çariçe...

Ve kontes, hikâyesini torununa yüzüncü kez anlattı.

Sonra:

— Haydi Paul, yardım et de kalkayım, dedi. Lizanka, enfiye kutum nerede?

Ve tuvaletini tamamlamak üzere odalıklarıyla birlikte paravanın arkasına geçti. Tomski, genç kızla birlikte kaldı.

Lizaveta İvanovna sessizce:

— Kontese kimi takdim etmek istiyorsunuz? diye sordu.

Büyük anne. – R.y.n.

— Narumov'u. Kendisini tanır mısınız?

— Hayır! Subay mı, sivil mi?

— Subay.

— Mühendis mi?

— Hayır! Atlı Birliği Muhafızı. Mühendis olduğunu da nereden çıkardınız?

Genç kız güldü ve bir karşılık vermedi.

Kontes, paravanın arkasından:

— *Paul,* diye seslendi. Yeni bir roman gönder bana. Fakat şimdikilerden olmasın lütfen.

— Nasıl bir şey istiyorsunuz *grand maman?*

— Öyle bir roman olsun ki, roman kahramanı ne babasını, ne de annesini boğup öldürsün. Suda boğulmuş cesetlerden de söz edilmesin. Suda boğulmuş insanlardan ödüm kopuyor!

— Bunların dışında roman yok şimdi. İster misiniz Rus romanlarından göndereyim size?

— Rus romanı var mı sahiden?.. Gönder iki gözüm, hemen gönder.

— Hoşça kalın *grand maman,* acele işim var... Hoşça kalın Lizaveta İvanovna! Narumov'un mühendis olduğunu da nereden çıkardınız?

Tomski bunları söyleyerek tuvalet odasından çıktı.

Lizaveta İvanovna yalnız kalınca, elindeki işi bırakarak pencereden dışarıya bakmaya başladı. Az sonra sokağın bir kıyısında, köşedeki evin arkasından çıkan genç bir subay belirdi. Genç kızın yanakları kızardı ve yeniden işine koyulup başını kanaviçenin üzerine eğdi. Kontes de o sırada tamamen giyinmiş olarak çıktı ve Lizaveta'ya:

— Lizanka, söyle de arabayı koşsunlar, gezmeye çıkalım, dedi.

Lizaveta gergef işlemeyi bırakıp kalkarak işlerini toplamaya koyuldu.

Kontes:

— Ne o, anacığım! Yoksa sağır mı oldun! diye bağırdı. Git, çabucak arabayı koşmalarını emret.

Genç kız usulca:

— Baş üstüne! dedi ve sofaya doğru koştu.

Bir uşak içeri girerek Prens Pavel Aleksandroviç'in gönderdiği kitapları kontese verdi.

Kontes:

— Güzeel! dedi. Kendisine teşekkür ettiğimi söylersin. Lizanka. Lizanka! Nereye koşuyorsun Allahaşkına?

— Giyinmeye gidiyorum.

— Giyinirsin anacığım, giyinirsin. Otur şuraya. Birinci cildi açıp yüksek sesle oku bakalım...

Genç kız, kitabı alarak yüksek sesle birkaç satır okudu.

Kontes:

— Daha yüksek, daha yüksek! diye bağırdı. Ne oldu sana anacığım? Sesin mi kısıldı yoksa?.. Dur... Sandalyeni bana doğru yaklaştır bakayım... Biraz daha... Ha, oldu şimdi!

Lizaveta İvanovna henüz iki sayfa okumuştu ki kontes esnedi ve:

— Bırak şu kitabı! dedi. Ne saçma şey! Prens Pavel'e geri gönderip teşekkürlerimi bildirsinler... Araba ne oldu?

Lizaveta İvanovna sokağa göz atarak:

— Hazırlanmış, dedi.

— Niçin giyinik değilsin hâlâ? Her zaman beklemek zorunda bırakırsın beni! Artık bu kadarı da fazla kaçıyor anacığım.

Liza odasına koştu. Henüz iki dakika geçmemişti ki kontes olanca gücüyle çıngırağı çalmaya başladı. Üç odalık kız kapıların birinden, uşak da öteki kapıdan koşarak içeri girdiler.

Kontes onlara:

— Çağrıldığınız zaman niçin gelmiyorsunuz? dedi. Lizaveta İvanovna'ya kendisini beklediğimi söyleyin.

Lizaveta İvanovna sırtında açık bir giysi, başında şapkasıyla girdi.

Kontes:

— Nihayet gelebildiniz anacığım! dedi. Fakat bu ne biçim kıyafet! Niçin süslendiniz böyle?.. Kimin hoşuna gitmek istiyorsunuz?.. Peki, hava nasıl? Rüzgâr var galiba?

Uşak:

— Hayır kontes hazretleri! diye karşılık verdi. Hava çok sakin!

— Her zaman düşüncesizce konuşursunuz! Açın bakalım havalandırma penceresini! Gördünüz mü, rüzgâr esiyor işte! Hem soğuk var! Atları çözsünler! Lizanka, gitmiyoruz. Boşu boşuna süslenmiş oldun.

Lizaveta İnanovna: "İşte benim yaşamım!" diye düşündü.

Gerçekten de çok mutsuz bir varlıktı o. Dante, "El ekmeği acı olur, yabancı bir eşiğin basamaklarını tırmanmak zordur!"* der. Bir genç kızdan daha iyi kim bilebilir? Kontes ... kötü ruhlu bir insan değildi kuşkusuz. Fakat sosyetenin şımarttığı bir kadın olarak başına buyruk; sevgileri geçmişte kalan, bugüne yabancı bütün yaşlı insanlar gibi de pinti, en soğuk cinsinden bencil bir kimseydi. Yüksek sosyetenin bütün boş kaygılarına o da katılır, balolar için tasalanır, balo gecelerinde de allıklanmış, eski moda giyinmiş olarak, balo salonunun biçimsiz, gereksiz bir süsü gibi bir köşede otururdu. Konuklar, geleneksel bir töreni uygularcasına kendisini yerlere kadar eğilip selamlayarak yanından geçerler, bir daha da kimse kontesle meşgul olmazdı. Kimseyi kişisel olarak tanımadan ve protokol kurallarını sıkıca izleyerek bütün kenti salonunda kabul ederdi. Sofada ve

---

Dante'nin, metinde Rusça çevirisi yer almış olan mısralarının aslı şöyledir:
"Tu proverai si come sa di sale
lo pane altrui e com'è duro calle
lo scendere e'l salir per l'altrui scale."
La Divina Commedia, Il Paradiso, canto XVII. – ç.n.

kızlar odasında oturan çok sayıda hizmetçileri, bu ölmekte olan kocakarıyı durmadan tırtıklayarak ve istedikleri gibi yaşayarak semirip yaşlanmaktaydılar. Lizaveta İvanovna, evin çilekeşiydi. Çayı o koyar ve şeker tüketiminin fazlalığından ötürü azar işitirdi. Kontese yüksek sesle roman okur, yazarın bütün hatalarının suçlusu o olurdu. Gezilerinde kontese eşlik eder, havanın ve kaldırımın bozukluğundan yine o sorumlu tutulurdu. Kendisine bir maaş saptanmıştı, fakat bu hiçbir zaman tam olarak ödenmezdi. Buna karşılık, herkes gibi, yani pek az kişinin giyinebildiği gibi giyinmesi istenirdi. Sosyetedeki durumu çok acıklıydı. Onu herkes tanır, fakat hiç kimse fark etmezdi. Balolarda *vis-à-vis** eksik olduğu zaman dans eder; kadınlar, tuvaletlerindeki bir yeri düzeltmek için tuvalet odasına gidecekleri zaman koluna girip onu da götürürlerdi. Onurlu bir kızdı. Durumunu bütün derinliğiyle hissediyor, sabırsızlık içinde çevresine bakarak kurtarıcısını arıyordu. Fakat hoppaca uçarılıkları içinde bile hesaplılığı elden bırakmayan delikanlılar, ilgileriyle şereflendirmiyorlardı onu. Oysa Lizaveta İvanovna, bu delikanlıları çevresinde dolaştıran küstah ve soğuk genç kızlardan yüz kere daha tatlıydı. Çok kez can sıkıcı, görkemli salonları sessizce bırakarak ağlamak için bütün eşyası, üzeri duvar kâğıtlarıyla kaplanmış bir paravan, bir komodin, bir aynacık ve bir karyoladan ibaret olan, bakır şamdan içindeki yağlı bir mumun sönük sönük aydınlattığı odasına kapanırdı!

Bu hikâyenin başlangıç bölümünde anlattığımız akşamdan iki gün sonra ve şimdi anlatmakta olduğumuz sahneden bir hafta önce, Lizaveta İvanovna pencere kıyısında oturmuş gergef işlerken bir ara sokağa göz attı ve orada, gözlerini genç kızın penceresine dikmiş, hareket etmeden duran genç mühendisi gördü. Başını indirerek yeniden işiyle meşgul ol-

---

* Çift. – R.y.n.

maya koyuldu. Beş dakika sonra yeniden göz attığında, genç subayın aynı yerde durmakta olduğunu gördü. Yoldan geçen subaylarla kırıştırmak gibi bir âdeti olmadığı için sokağa bakmaktan vazgeçerek iki saat kadar başını kaldırmaksızın dikişiyle uğraştı. Öğle yemeğini getirdiler. Kalkıp gergefini toplarken gözü bir ara sokağa kaydığında, subayın hâlâ orada durmakta olduğunu gördü. Çok tuhafına gitti bu. Yemekten sonra pencereye yaklaşarak bir çeşit tedirginlikle sokağa baktığı zaman, subay orada değildi artık. Genç kız da bir süre sonra bu olayı unuttu...

İki gün sonra, arabaya binmek üzere kontesle evden çıktıklarında, delikanlıyı yeniden gördü. Yüzünü nohut renkli kaputunun yakasıyla siperlemiş olarak aynı kapı aralığında duruyor, şapkasının altında kara gözleri parlıyordu. Lizaveta İvanovna, nedenini kendisi de bilmeden ürktü ve açıklanamaz bir yürek çarpıntısı içinde arabaya oturdu.

Eve döner dönmez hemen pencereye koştu. Subay, bakışlarını genç kıza dikmiş olarak aynı yerde durmaktaydı. Merak içinde kıvranarak ve kendisi için son derece yeni bir duyguyla heyecanlanarak geri çekildi.

Artık ondan sonra gün geçmedi ki, genç adam belirli saatte evin pencereleri altında görünmesin. Onunla gene kız arasında önceden kararlaştırılmamış ilişkiler kuruldu. Liza her zamanki yerine oturmuş çalışırken delikanlının yaklaştığını hissediyor, her gün daha uzun süre bakıyordu ona. Bunun genç adamı çok mutlu ettiği anlaşılıyordu. Liza, gençlere özgü o keskin bakışla, gözleri karşılaştığı zaman genç adamın solgun yanaklarının nasıl çarçabuk kızarıverdiğini görüyordu. Bir hafta sonra delikanlıya gülümsedi...

Tomski, bir dostunu takdim etmek üzere kontesten izin istediğinde, zavallı genç kızın yüreği küt küt atmıştı. Fakat Narumov'un mühendis değil de atlı birliği muhafızı olduğunu öğrenince, patavatsızca sorusuyla sırrını uçarı Tomski'ye belli ettiği için üzülmüştü.

Hermann, ona küçük bir kapital bırakarak ölen Ruslaşmış bir Alman'ın oğluydu. Bağımsızlığını pekiştirmek gerektiğine kuvvetle inanmış bir kimse olarak, parasının faizlerine de dokunmaz, sadece maaşıyla geçinir, en küçük geçici heveslere bile kapılmazdı. Fakat içine kapalı ve onurlu bir delikanlı olduğu için arkadaşlarının eline onun bu aşırı tutumluluğuyla alay etmek fırsatı pek az geçerdi. Güçlü tutkuları, ateşli bir düş gücü vardı. Fakat onu gençlerin düştükleri alışılmamış yanılgılardan koruyan bir irade gücüne sahipti. Örneğin, kumara aşırı bir düşkünlüğü vardı ama kendi sözleriyle, durumun daha çok kazanmak ümidiyle kendisine gerekli olanı gözden çıkarmaya izin vermediği kanısında olduğu için elini hiçbir zaman iskambil kâğıtlarına sürmez, buna karşılık sabahlara kadar kumar masalarının arkasında oturarak hummalı bir heyecan içinde oyunun gidişini izlerdi.

Üç kart hakkında anlatılan olay, delikanlının muhayyilesini şiddetle etkiledi ve bütün bir gece aklından çıkmadı. Ertesi gün akşam üstü Petersburg'da dolaşırken de şu düşünceler geçiyordu aklından:

"Yaşlı kontes bana sırrını açmaz mı acaba? Ya da kazanacak olan o üç kartı söylemez mi ki? Niçin denemeyeyim şansımı?.. Huzuruna çıkar, sevgisini kazanır, belki de sevgilisi olurum... Fakat hep zaman isteyen şey bunlar. Oysa kontes seksen yedi yaşında; bir hafta sonra, iki gün sonra ölebilir!.. Ya hikâyeye ne demeli? Böyle bir şeye inanılabilir mi? Hayır: Tutumluluk, ölçülülük ve çalışkanlık; işte benim üç güvenilir kartım! İşte servetimi üç katına, yedi katına çıkaracak, bana esneklik ve bağımsızlık getirecek olan şeyler!"

İşte böylece fikir yürüte yürüte dolaşırken, Petersburg'un belli başlı sokaklarından birinde, eski yapı bir evin karşısında buldu kendini. Sokak arabalarla doluydu. Kupa arabaları, evin aydınlatılmış kapısına yaklaşıyorlardı birbiri arkasına. Her dakika ya genç bir dilberin biçimli bacağı, ya şıngırdayan mahmuzuyla bir subay çizmesi ya da çizgili bir

çorap ve bir diplomat fotini uzanıyordu. Heybetli bir tavırla dikilmekte olan kapıcının yanından kürkler ve mantolar çabuk çabuk geçip gidiyorlardı. Hermann durdu. Köşedeki bekçiye:

— Kimin evi bu? diye sordu.

Bekçi:

— Kontes ...'in, diye karşılık verdi.

Hermann titredi. O şaşırtıcı hikâye yeniden kafasında canlandı. Ev sahibesini ve onun inanılmaz yeteneğini düşünerek, evin çevresinde dolaşmaya başladı. Kendi sakin köşesine gecenin geç saatlerinde döndü. Uzun süre uyuyamadı. Uykuya daldığı zaman ise düşlerini iskambil kâğıtları, yeşil bir masa, banknot desteleri ve fiş yığınları doldurdu. Köşeleri güvenle dönerek kart üstüne kart sürüyor, durmadan kazanarak altınları önüne yığıyor, banknotları cebine yerleştiriyordu. Ertesi gün geç saatlerde uyandığında, düşsel zenginliğinin yitişine üzülerek yeniden kentte dolaşmaya çıktı ve kendini yeniden Kontes ...'in evinin karşısında buldu. Sanki anlaşılmaz bir güç onu oraya çekiyordu. Durup pencerelere bakmaya başladı. Bir kitap ya da bir iş üzerine eğildiği anlaşılan siyah saçlı bir başçık gördü bunlardan birinde. Başçık kalktı. Hermann körpe bir yüz ve bir çift siyah gözle karşılaştı. İşte o dakika, delikanlının alınyazısı belirlendi.

3

*Vous m'écrivez, mon ange, les lettres de quatre pages plus vite gue je ne puis les lire.**

Bir Mektuplaşmadan

Meleğim, bana dörder sayfalık mektuplarınızı öyle çabuk yazıyorsunuz ki okumaya yetişemiyorum. – R.y.n.

Lizaveta İvanovna, giysisini ve şapkasını henüz çıkarmıştı ki kontes onu yeniden çağırttı, yeniden arabanın hazırlanmasını emretti. Evden çıktılar. Tam iki uşağın yaşlı kadını kaldırarak arabanın kapısından soktukları bir sırada, Lizaveta İvanovna tekerleğin yanı başında mühendisini gördü. Delikanlı, genç kızın elini yakaladı ve ödü kopan Lizaveta İvanovna daha kendini toparlayamadan gözden kayboldu. Bir mektup kalmıştı genç kızın elinde. Onu eldiveninin içine gizledi ve yol boyunca ne bir şey işitti, ne de gördü. Arabada giderken kontesin hiç durmadan soru sorma huyu vardı:

— Demin karşılaştığımız kimdi? Bu köprünün adı ne? O tabelada ne yazıyor? Lizaveta İvanovna bu kez düşünmeden, tutarsız karşılıklar vererek kontesi kızdırdı.

— Ne oldu sana anacığım? Tetanosa mı tutuldun yoksa? İşitmiyor musun beni, anlamıyor musun?.. Çok şükür ne sesim hırıldıyor, ne de bunadım!

Lizaveta İvanovna dinlemiyordu onu. Eve döner dönmez odasına koştu, mühürlenmemiş bir zarf içindeki mektubu eldiveninden çıkarıp okudu... Tatlı, saygılı, sözcüğü sözcüğüne Almanca romanların birinden alınmış bir aşk itirafıydı bu. Fakat Lizaveta İvanovna Almanca bilmiyordu ve mektup çok hoşuna gitti.

Lakin bir yandan da tedirgindi. Genç bir erkekle ilk kez gizli, sıkı fıkı ilişkilere giriyordu. Durumun yakışıksızlığı korkutuyordu onu. Pervasız davranışından ötürü kendisini azarlıyor, ne yapacağını bilemiyordu. Pencere önüne oturmaktan vazgeçerek ve ilgisizlik göstererek genç subayın daha ileri gitmek hevesini mi kırmalıydı? Mektubunu geri mi göndermeli, yoksa soğuk, kesin bir karşılık mı vermeliydi? Gidip kimseden akıl danışamıyordu. Ne bir dostu ne de bir akıl hocası vardı. Sonunda, mektubu yanıtlamaya karar verdi.

Yazı masasının başına geçip bir divit, bir kâğıt alarak düşünceye daldı. Mektubuna birkaç kez başlangıç yaptıysa da

hepsini yırtıp attı. İfadesini ya gereğinden çok hoşgörülü ya da gereğinden çok acımasız buluyordu. Sonunda kendisini hoşnut eden şu birkaç satırı yazabildi:

"Niyetinizin dürüstlüğüne ve düşüncesizce bir davranışla beni incitmek istemediğinize eminim. Fakat tanışıklığımız böyle bir biçimde başlamamalıdır. Mektubunuzu size geri gönderiyor, hak etmediğim bir saygısızlıktan ötürü bundan böyle yakınmak zorunda kalmayacağımı ümit ediyorum."

Ertesi gün Hermann'ın geldiğini gören Lizaveta İvanovna, gergefinin başından kalkarak salona geçti, havalandırma penceresini açtı ve genç subayın çevikliğine güvenerek mektubu sokağa fırlattı.

Hermann koşup geldi, mektubu yerden aldı ve gidip bir pastaneye oturdu. Mührü kopararak kendi mektubunu ve Lizaveta İvanovna'mn yanıtım gördü. Beklediği de buydu zaten. Kafası çevirdiği dolapla dolu olarak eve döndü.

Bundan üç gün sonra, şeytan gözlü, küçük bir bayan, Lizaveta İvanovna'ya bir giyim evi mağazasının pusulasını getirdi. Lizaveta İvanovna yine bir masraf kapısıyla karşı karşıya olduğunu düşünerek kaygılı bir tavırla pusulayı açtı ve ansızın Hermann'ın yazısıyla burun buruna geldi.

— Yanılmışsınız cancağızım, dedi. Bu pusula bana yazılmamış.

Cesur kız, yüzündeki kurnaz gülümsemeyi gizlemeden:

— Hayır, dosdoğru size yazıldı! dedi. Okuyun lütfen!

Lizaveta İvanovna pusulaya hızla göz gezdirdi. Hermann, buluşmalarını istiyordu.

Lizaveta İvanovna bu isteğin hem çabukluğundan, hem de ileri sürülüş tarzından ürkerek:

— Olamaz! dedi. Hayır, gerçekten de bana yazılmamış bu!

Ve mektubu küçücük parçalara ayırıncaya kadar yırttı.

Küçük bayan:

— Eğer mektup size değildiyse, niçin yırttınız onu? dedi. Hiç olmazsa gönderene geri götürürdüm.

Küçük kızın bu iması üzerine Lizaveta İvanovna kızardı ve:

— Rica ederim cancağızım! dedi. Bundan böyle pusula taşımayın bana. Sizi buraya gönderene de, utanması gerektiğini söyleyin...

Fakat Hermann yılmadı, Lizaveta İvanovna her gün çeşitli yollarla gönderilmiş mektuplar alıyordu ondan. Bunlar Almancadan çevrilemiyordu artık. Hermann, tutkusuyla esinlenerek onları bizzat yazıyor, kendine özgü bir dil kullanıyordu. Hem sarsılmaz bir istek, hem de azgın bir düş gücünün başıboşluğu ifade ediliyordu bu mektuplarda. Lizaveta İvanovna, artık onları geri göndermeyi düşünmüyor, okumaktan büyük bir zevk duyuyordu. Sonra o da yazmaya başladı ve pusulaları, gittikçe daha uzun, daha yumuşak mektuplara dönüştü. Sonunda, pencereden şu mektubu attı delikanlıya:

"Bugün ... elçisinin balosu var. Saat ikiye kadar orada kalacağız. İşte size benimle baş başa kalmanız için fırsat. Kontes ayrılır ayrılmaz adamlarının her biri bir yere dağılır. Sofada sadece kapıcı kalır ama o da genellikle odasına çekilir. Saat on bir buçukta gelin. Doğrudan doğruya basamakları tırmanın. Eğer dış sofada birisiyle karşılaşacak olursanız, kontesin evde olup olmadığını sorun ona. Olmadığını söyleyeceklerdir. O zaman yapacak bir şey yok. Geri dönmek zorunda kalacaksınız. Fakat büyük bir olasılıkla, kimse çıkmayacaktır karşınıza. Kızların hepsi bir odada toplanıp otururlar. Dış sofadan sola dönerek dosdoğru yürürseniz, kontesin yatak odasına gelirsiniz. Odadaki paravanın arkasında iki küçük kapı göreceksiniz. Sağdaki kapı, kontesin hiçbir zaman girmediği çalışma odasına açılır. Siz soldaki kapıdan geçerek bir koridora çıkacaksınız. Oradaki dar, kıvrımlı merdiven, sizi benim odama ulaştırır."

Hermann belirli saatin gelmesini beklerken, bir kaplan gibi tir tir titriyordu. Saat akşamın onu olduğunda, kontesin evinin önüne gelmişti bile. Berbat bir hava vardı. Rüzgâr uğulduyor, lapa lapa sulu bir kar yağıyordu. Fenerlerin donuk bir aydınlıkla parlattığı sokaklarda kimsecikler yoktu. Ara sıra, lagar beygirini sürerek, gecikmiş bir yolcu aranan bir arabacının geçtiği oluyordu. Hermann'ın sırtında sadece bir redingot vardı, fakat ne rüzgârı ne de karı hissediyordu. Sonunda, kontesin kupa arabası getirildi. Hermann bir an için, samur bir kürke sarılı iki büklüm kocakarının, koluna giren uşaklar tarafından taşındığını; onun arkasında da, sırtına ince bir manto giyinmiş, saçlarını taze çiçeklerle süslemiş olan besleme kızı gördü. Kapıları çarparak kapatılan araba, gevşek karın üzerinde ağır ağır yola koyuldu. Kapıcı evin kapısını örttü. Pencereler karardı. Hermann boşalan evin çevresinde dolaşmaya başladı. Fenere yaklaşarak gözlerini saatin yelkovanına dikip geri kalan dakikaların geçmesini bekledi. Hermann saat tam on bir buçukta evin kapısındaki basamakları tırmandı ve pırıl pırıl aydınlatılmış bir antreye girdi. Kapıcı yoktu. Merdivenleri koşarak çıktı ve dış sofaya açılan kapıyı açtığında, lambanın altında, eski moda, kirlenmiş koltuklara uzanmış uyuyan bir uşakla karşılaştı. Hermann hafif, güvenli adımlarla onun yanından geçti. Salon ve konuk odası karanlıktı. Sadece, dış sofadaki lambanın ışığında hafifçe aydınlanıyorlardı. Hermann yatak odasına girdi. Eski tasvirlerle dolu ikona mahfazasının önünde, altın bir kilise kandili ölgün ölgün yanmaktaydı. Kumaşlarının rengi atmış koltuklarla, yastıkları kuş tüyünden, yaldızları dökülmüş divanlar, Çin işi duvar kâğıtlarıyla kaplı duvarların kıyısına içler acısı bir simetri anlayışı içinde dizilmişlerdi. Paris'te M-me Lebrun tarafından yapılmış iki portre asılıydı duvarlarda. Bunların birincisi, kırk yaşlarında al yanaklı, tombul, parlak yeşil üniformalı ve göğsü nişanlı bir adamdı; ötekisiyse kartal burunlu, şakaklarından arkaya

doğru taranmış pudralı saçlarında bir gül bulunan genç bir dilberi canlandırıyordu. Odanın köşe bucağı, porselenden çobancıklar, ünlü *Leroy* tarafından yapılmış masa saatleri, kutucuklar, şerit metreler ve geçen yüzyılın sonunda Montgolfier balonu ve Mesmer manyetizmasıyla birlikte icat olunmuş çeşitli kadın oyuncaklarıyla doluydu. Hermann paravanın arkasına geçti. Burada küçük, demir bir karyola ile, sağdaki çalışma odasına, soldaki koridora açılan iki kapı vardı. Hermann soldaki kapıyı açtı ve zavallı beslemenin odasına çıkan dar, kıvrımlı merdiveni gördü... Fakat geri dönerek karanlık çalışma odasına girdi.

Zaman yavaş yavaş ilerliyordu. Her taraf sessizlik içindeydi. Konuk odasındaki saat on ikiyi vurdu. Bütün odalardaki saatler, birbiri arkasına on ikiyi vurdular. Sonra yeniden her yer sessizliğe gömüldü. Hermann soğuk sobaya yaslanmış, öylece duruyordu. Sakindi. Tehlikeli fakat gerekli bir girişimde bulunmaya karar vermiş bir adam gibiydi, kalbi düzenle atıyordu. Saatler önce sabahın birini, sonra ikisini vurdular ve Hermann yaklaşan arabanın gürültüsünü işitti. Elinde olmaksızın heyecanlandı... Araba yaklaştı ve durdu. Hermann, arabanın basamakları açıldığında çıkan sesi duydu. Evden bir gürültü yükseldi. Koşuşmalar, bağrışmalar işitildi ve ev aydınlandı. Kontesin üç eski odalığı koşarak yatak odasına girdiler. Kontes de yarı canlı bir halde odaya girerek Volter tipi koltuğa çöktü. Gözünü bir deliğe uyduran Hermann, yanındaki Lizaveta İvanovna'nın geçtiğini gördü. Merdivenin basamaklarında onun telaşlı ayak seslerini işitti. Yüreğinde vicdan azabına benzer bir duygu uyandıysa da, hemen söndü. Delikanlı yine kaskatı kesildi.

Kontes, aynanın önünde soyunmaya başladı. Güllerle süslü hotozunu çıkardılar. Firketeler yağmur gibi yağdı. Sırmalı, sarı giysisi, şişmiş ayaklarının dibine düştü. Hermann, kontesin tuvaletinin tüm iğrenç sırlarına tanık oldu. Yaşlı kadın sonunda gecelik bir gömlek ve bir gece hotozuyla kaldı.

Yaşına başına daha çok uygun düşen bir giyim içinde, daha az korkunç, daha az biçimsiz görünüyordu.

Bütün yaşlı insanlar gibi kontesin de uykusuzlukla başı dertteydi. Soyunduktan sonra pencere kıyısındaki Volter tipi koltuğa oturdu ve hizmetçileri gönderdi. Şamdanları götürdüler, oda yeniden tek bir kandilin aydınlığında kaldı. Kontes sapsarı bir hayalet gibi, sarkık dudaklarını oynatarak ve sağa sola sallanarak öylece oturuyordu. Bulanık gözlerinde en ufak bir anlam kırıntısı okunmuyordu. İnsan ona bakınca, bu korkunç kocakarının kendi istemiyle değil de, gizli bir elektrik gücünün etkisiyle sallandığını düşünebilirdi.

Bu ölü yüz, ansızın, anlatılmaz bir biçimde değişti. Dudaklarının kımıldaması durdu, gözleri canlandı. Yabancı bir erkek duruyordu kontesin karşısında.

Adam hafif ve anlaşılır bir sesle:

— Korkmayın, Tanrı aşkına korkmayın! dedi. Hiçbir kötü niyetim yok. Bir iyilikte bulunmanız için yalvarmaya geldim sadece.

Yaşlı kadın susarak ona bakıyor, hiçbir şey işitmemiş gibi görünüyordu. Hermann onun sağır olabileceğini düşünerek, bu kez kulağına eğilip aynı şeyleri tekrar etti. Kocakarı susmakta devam ediyordu.

Hermann.

— Kendinizden hiçbir şey yitirmeden, beni yaşamım boyunca mutlu kılabilirsiniz, diye sözlerini sürdürdü. Üst üste üç kartı tahmin edebileceğinizi biliyorum...

Hermann durdu. Kontes kendisinden ne istendiğini anlamıştı galiba. Bir karşılık vermek için sözcük arıyor gibiydi. Sonunda:

— Bir şakaydı bu! dedi. Yemin ederim ki bir şakaydı bu!

Hermann sert bir tavırla:

— Şakayla filan ilgisi yok bunun! diye karşı çıktı. Zararını çıkarmasına yardım ettiğiniz Çaplitski'yi anımsayın.

Kontes gözle görülecek biçimde bozuldu. Yüz hatları, şiddetli bir iç sıkıntısı geçiriyormuşçasına karmakarışık oldu. Fakat yaşlı kadın, az sonra yine eski duygusuzluğuna gömüldü.

Hermann:

— Bu üç güvenilir kartı söyler misiniz bana? diye sürdürdü sözlerini.

Kontes susuyordu. Hermann konuşmasına devam etti:

— Kimin için saklıyorsunuz sırrınızı? Torunlarınız için mi? Onlar zaten zengin. Üstelik paranın değerini de bilmiyorlar. Sizin üç kartınız, tutumsuz bir kimsenin ne işine yarar? Babasından kalan mirası korumasını bilmeyen insanı, hiçbir şeytani güç yoksulluk içinde ölmekten kurtaramaz. Ben tutumsuz değilim. Paranın değerini bilirim. Kartlarınızı boşu boşuna kullanmış olmayacağım. Ne olur, söyleyin hadi!..

Sustu ve heyecan içinde kontesin yanıtını bekledi. Kontes susuyordu. Hermann diz çöktü.

— Eğer yüreğiniz bir zamanlar aşk duygusunu tattıysa, yeni doğmuş bir bebeğin ağlayışı sizi bir kerecik olsun gülümsettiyse, eğer göğsünüzde bir zamanlar insansal bir şeyler çarptıysa, bütün bunların adına; zevcelik, sevgililik, analık duyguları adına, yaşamda kutsal bildiğiniz ne varsa hepsinin adına yalvarırım, reddetmeyin beni! Açın sırrınızı! Gizlemekle ne geçecek elinize?.. Belki bu sır, korkunç bir günah, sonsuz bir lanet, şeytani bir antlaşma taşıyordur yedeğinde... Düşünün ki, yaşlısınız, uzun süre yaşayacak değilsiniz; ben sizin günahınızı kendi ruhuma üstlenmeye hazırım. Yeter ki sırrınızı açın bana. Düşünün ki, bir insanın mutluluğu sizin elinizde ve düşünün ki sadece ben değil, çocuklarım, torunlarım, torunlarımın torunları da sizi saygıyla anacak, bir azize gibi kutsayacaklar...

Tek bir sözcük çıkmıyordu yaşlı kadının ağzından.

Hermann kalktı. Dişlerini sıkarak:

— İhtiyar cadaloz! dedi. Seni nasıl konuşturacağımı bilirim ben...

Bu sözle birlikte cebinden bir tabanca çıkardı.

Tabancayı görünce kontes ikinci bir şiddetli iç sarsıntısı daha geçirdi. Atıştan sakınmak istercesine başını eğip kolonu siper etti... Sonra sırtüstü yuvarlandı... ve hareketsiz kaldı.

Hermann yaşlı kadının elini tutarak:

— Çocukluğu bırakın şimdi, dedi. Son olarak soruyorum: Bana üç kartı söyleyecek misiniz, söylemeyecek misiniz?

Kontes karşılık vermedi. Hermann onun ölmüş olduğunu gördü.

4

7 Mai 18..
*Homme sans moeurs et sans religion!**

Bir Mektuplaşmadan.

Lizaveta İvanovna sırtında henüz balo tuvaletiyle, derin düşünceler içinde odasında oturuyordu. Eve döner dönmez, gözlerinden uyku akarak hizmetine gelen odalık kızı, kendi başına soyunacağını söyleyerek savmakta acele etmiş, yürek çarpıntıları içinde odasına çıkmıştı. Hermann'ı orada bulacağını umuyor, fakat istemiyordu bunu. Daha ilk bakışta delikanlının gelmediğini anladı ve buluşmalarına engel olduğu için kadere teşekkür etti. Tuvaletini çıkarmadan oturarak, bu kadar kısa bir zaman içinde kendisini böylesine uzaklara çeken olaylar dizisini anımsamaya çalıştı. Genç adamı pencereden ilk kez görüşünden bu yana üç hafta bile geçmemişti ama çoktan mektuplaşmaya başlamıştı onunla; ve delikanlı, bir gece buluşması elde etmeye kadar vardırabilmişti işi! Genç kız, sadece birkaç mektubundaki imzasından biliyordu onun adını. Ne konuşmuşlukları, ne sesini işitmişliği vardı...

---

7 Mayıs 18..
Ahlaksız ve dinsiz bir adam! – R.y.n.

Ve bu akşama varıncaya kadar onun hakkında bir şey duymuş da değildi. Tuhaf şey! Aynı akşam baloda, her zamankinin aksine olarak kendisiyle değil de başkalarıyla kırıştıran genç prenses Polina ...'ya karşı asık bir surat takınan Tomski, kayıtsızlık göstererek prensesten intikam almak için Lizaveta İvanovna'yı dansa kaldırmış, bitmek tükenmek bilmez bir dans olan mazurkaya başlamıştı onunla. Tomski dans boyunca, mühendis subaylara olan tutkunluğundan ötürü Lizaveta İvanovna'ya takılmış, onun tahmin edebileceğinden çok daha fazla şey bildiğini söyleyip durmuştu. Şakalardan bazıları öylesine isabetliydi ki, Liza, sırrının Tomski tarafından bilinip bilinmediği konusunda birkaç kere kuşkuya düşmüş ve gülerek:

— Kimden öğrendiniz bütün bunları? diye sormuştu.

Tomski:

— Yabancı olmadığınız o bayın ahbabından, diye karşılık vermişti. Çok ilginç bir adamdan!

— Kimmiş bu ilginç adam?

— Adı Hermann'dır.

Lizaveta İvanovna hiçbir şey söylememiş, fakat eli ayağı buz kesmişti...

Tomski:

— Gerçekten de romanlara yaraşır bir adamdı bu Hermann, diye sözlerini sürdürmüştü. Bir Napolyon profili, fakat bir Mephistopheles ruhu vardır onda. Eğer vicdanında en az üç cinayet yatmıyorsa, şaşarım doğrusu. Fakat nasıl da sarardınız!..

— Başım ağrıyor da... Hermann... şey... işte, her kimse... o adam ne söyledi size?..

— Hermann, size yabancı olmayan ahbabının tutumundan hiç de hoşnut değil... Onun yerinde olsaymış, çok daha başka türlü davranırmış. Hatta bana öyle geliyor ki, bu Hermann'ın sizde gözü var. Ahbabının sevda ah'larını hiç de kayıtsız dinlemiyor en azından!..

— Peki, beni nerede görmüş ki?

— Kilisede, belki de bir gezintide görmüştür!.. Kim bilir? Belki de siz uykudayken gelip odanızda görmüştür sizi; ondan her şey umulur...

Bu sırada *oubli ou regret** sorusuyla yanlarına üç bayan gelmiş, Lizaveta İvanovna'yı ıstırap verici ölçüde meraklandırmaya başlayan konuşma yarıda kalmıştı.

Fakat Tomski'nin seçtiği bayan, Prenses ...'ten başkası olmadı. Prenses, salonda fazladan bir tur atarak, bir kere de sandalyesinin önünde fazladan dönüş yaparak Tomski'yle anlaşmanın yolunu bulmuştu. Yerine dönen Tomski'nin aklına ne Hermann, ne de Lizaveta İvanovna geldi artık. Yarıda kalan konuşmalarına yeniden başlamak arzusuyla genç kızın içi içine sığmıyordu ama mazurka sona erdi, yaşlı kontes de az sonra eve dönmek üzere kalktı.

Tomski'nin sözleri mazurka gevezeliğinden başka bir şey değildi ama hayalci genç kızı allak bullak etmişti bunlar. Tomski'nin çiziştirdiği portreyle genç kızın hayalinde canlandırdığı portre benzeşiyor ve en yeni romanların yardımıyla artık hiçbir olağanüstülüğü kalmayan bu yüz, onun hayal gücünü hem ürkütüyor, hem büyülüyordu. Genç kız, çıplak kollarını haç biçiminde kavuşturmuş, henüz çiçeklerle süslü başını açık göğsüne eğmiş, öylece oturuyordu... Ansızın kapı açıldı ve Hermann içeri girdi. Liza titredi, ürkek bir fısıltıyla:

— Neredeydiniz siz? diye sordu.

Hermann:

— Yaşlı kontesin yatak odasındaydım, diye yanıtladı onu. Şimdi onun yanından geliyorum. Kontes öldü.

— Aman Allahım!.. Neler söylüyorsunuz?..

Unutuş mu? Pişmanlık mı? – R.y.n.
Not: Bu bir salon oyunudur. İki ad iki bayanın olur. Soruyu üçüncü bayan sorar. Bay, seçtiği ad hangi bayanınsa onunla dansa kalkar. – ç.n.

Hermann:

— Hem de benim yüzümden öldü galiba, diye sözlerini sürdürdü.

Lizaveta İvanovna göz ucuyla delikanlıya baktı ve kulaklarında Tomski'nin sözleri çınladı: *Bu adamın ruhunda en az üç cinayet yatmıyorsa, şaşırırım doğrusu!* Hermann pencere kıyısına, genç kızın yanına oturarak her şeyi olduğu gibi anlattı.

Lizaveta İvanovna dehşet içinde dinliyordu onu. Bütün tutkulu mektupların, o ateşli isteklerin, o küstahça ve inatçı kollamanın, bütün bunların nedeni aşk filan değildi demek! Demek, tek düşündüğü şey paraydı bu adamın! Onun arzularının ve mutluluğunun Liza'yla bir ilgisi yoktu! Zavallı besleme, bir haydudun, onun yaşlı velinimetini öldüren bir katilin gözü bağlı bir yardakçısından başka bir şey değildi demek!.. Gecikmiş ve yürek paralayıcı bir pişmanlık duygusu içinde hüngür hüngür ağlamaya başladı. Hermann bir şey söylemeden Liza'ya bakıyordu. O da ıstırap içindeydi. Fakat Hermann'ın katı yüreğine dokunan şey ne zavallı genç kızın gözyaşları, ne de acı çekerkenki o şaşılacak tatlılığıydı. Ölmüş kocakarıyı düşündükçe de vicdan azabı duymuyordu. Fenasına giden tek bir şey vardı: Ona zenginlik getirecek olan sırrın bir daha ele geçmezcesine yitip gidişi.

Lizaveta İvanovna en sonunda:

— Siz bir canavarsınız! dedi.

Hermann:

— Onun ölmesini istemiyordum, diye karşılık verdi.

Tabancam dolu değildi.

Sustular.

Sabah oluyordu. Lizaveta İvanovna eriyip tükenmekte olan mumu söndürünce, odası solgun bir ışıkla aydınlandı. Genç kız, ağlamaktan kızarmış gözlerini kuruladı ve Hermann'a baktı. Delikanlı kollarını kavuşturmuş, yüzünden

düşen bin parça, pencere kıyısında oturmaktaydı. Şaşılacak kadar Napolyon'un portresini andırıyordu bu görünüşü. Bu benzerlik Lizaveta İvanovna'yı bile şaşırttı.

Genç kız en sonunda:

— Evden nasıl çıkacaksınız? diye sordu. Sizi gizli bir merdivenden göndermeyi düşünüyordum. Fakat bunun için yatak odasının yanından geçmek gerekiyor, ben korkarım.

— Gizli merdiveni nasıl bulacağımı anlatın, ben kendim giderim.

Lizaveta İvanovna kalktı, komodinden bir anahtar çıkararak Hermann'a verdi ve merdiveni bulması için gerekli bilgileri ayrıntılı olarak anlattı. Hermann onun soğuk, uysal elini sıktı, eğik başına bir öpücük kondurdu ve çıktı.

Kıvrımlı merdivenden inerek yeniden kontesin yatak odasına girdi. Ölmüş kocakarı taş kesilmişçesine oturuyor, yüzünde derin bir dinginlik okunuyordu. Hermann onun karşısında durdu, korkunç gerçeğe iyice inanmak istercesine uzun süre kontese baktı. Sonunda, çalışma odasına girdi, duvar kâğıtlarının arkasından kapıyı el yordamıyla buldu ve garip duyguların etkisi altında heyecanlanarak karanlık merdivenden inmeye başladı. Belki de –diye düşünüyordu– bundan altmış yıl önce, yine bu saatte, yine bu merdivenden, nakışlı saçları *à l'oiseau royal** taranmış, –şimdi mezarında çoktan çürümüş olan– mutlu bir delikanlı, üç köşeli şapkasını yüreğine bastırarak yine bu yatak odasına süzülmüştür... Onun yaşlanmış sevgilisinin yüreği de bugün çarpmaz olmuştu işte...

Hermann, merdivenin dibinde bir kapı gördü. Bu kapıyı da aynı anahtarla açınca, onu sokağa çıkaran bir aralıkta buldu kendini.

Kral kuşu stili. – R.y.n.

5

Bu gece merhum Barones von W...
göründü bana. Beyazlar içindeydi ve
"Merhaba, bay danışman!" dedi.

Swedenborg*

Hermann o uğursuz geceden üç gün sonra, sabah saat dokuzda, kontesin cenaze duasının okunacağı ... Manastırı'na gitti. Pişmanlık duymuyordu ama ona "Kocakarının katili sensin!" diye seslenip durmakta olan vicdanının sesini büsbütün susturmak da elinde değildi. Dindar bir adam olmamakla birlikte, bir yığın kör inanca sahipti. Ölü kontesin, ona bir kötülük yapabileceğine inanıyordu. Bu bakımdan, kendisini bağışlatmak için cenaze törenine katılmaya karar verdi.

Kilise doluydu. Hermann kalabalık insan yığını arasından kendisine güçlükle yol açabildi. Tabut, sırma işlemeli kadifeden bir kumaşla kaplı gösterişli bir katafalkın üzerinde duruyordu. Merhume, kollarını göğsünde kavuşturmuş, başında dantelalı bir hotoz ve sırtında beyaz, atlas bir giysiyle yatmaktaydı. Ev halkı kuşatmıştı çevresini. Omuzları şeritli siyah kaftanları ve ellerinde mumlarla uşaklar, derin bir matem içinde akrabaları; çocukları, torunlar ve çocukların torunları. Kimse ağlamıyordu. Gözyaşı dökmek *une affectation*** olurdu çünkü. Kontes o kadar yaşlıydı ki ölümü kimseyi üzmedi. Zaten akrabaları çoktandır ölü sayıyorlardı onu. Genç bir papaz, cenaze töreni söylevini verdi. Uzun yıllar boyunca sessiz ve duygulandırıcı bir biçimde Hıristiyanca bir ölüme hazırlanan bu dindar kadının semaya gürültüsüz patırtısız uru-

---

* Emanuel von Swedenborg (1688-1772), İsveçli teosofist.
Teosofi: İnsanın Tanrı ya da meleklerle görüşmesi olanağının bulunduğunu ileri süren felsefe. – ç.n.

** Yapmacık bir şey. – R.y.n.

cunu yalın ve dokunaklı sözcüklerle belirten vaiz; "O kutsal düşüncelere dalmış olarak karanlıklar içindeki güveyi beklerken ölüm meleği gelip onu aldı" dedi.*

Sıra o hazin göreve gelmişti.

Ölüyle önce akrabaları vedalaştılar. Sonra, yıllardır onların ölümlü eğlentilerine katılmış olan kişinin önünde eğilmeye gelmiş bir sürü konuk harekete geçti. Sonra da sıra hizmetkârlara geldi. Katafalka en son yaklaşan kişi, merhumenin yaşıtı, yaşlı kâhya kadın oldu. Koluna giren iki odalık kızın yardımıyla yürüyordu. Toprağa kadar eğilecek gücü yoktu. Fakat hanımının soğuk elini öperek birkaç damla gözyaşı akıtan tek kişi o oldu. Onun arkasından da Hermann tabuta yaklaşmaya karar verebildi. Toprağa eğildi ve çam dallarıyla kaplı soğuk döşemede bir süre öylece kaldı. Sonra merhumeninki kadar solgun bir yüzle kalkarak, katafalkın basamaklarına yaklaştı ve başını eğdi... O anda ölü tek gözünü kırparak alaylı alaylı bakıyormuş gibi geldi ona. Hermann telaşla dönmeye çabaladı, ayağı sürçtü ve sırtüstü yere yuvarlandı. Gelip kaldırdılar. Aynı anda bayılan Lizaveta İvanovna'yı da kilise sahanlığına taşıdılar. Bu olay, kederli törenin görkemliliğini birkaç dakika için bozdu. Ziyaretçiler arasında boğuk bir mırıltı yükseldi. Merhumenin yakın akrabalarından zayıf bir mabeynci, yanında duran bir İngilizin kulağına eğilerek, genç subayın kontesin gayri meşru oğlu olduğunu fısıldadı. İngiliz de soğuk bir "*Ya!*" ile karşılık verdi buna.

Hermann bütün gün kendini toparlayamadı. Yemeğini tenha bir meyhanede yiyerek, hiç âdeti olmadığı halde, içindeki çarpıntıyı bastırabilmek için epeyce içki içti. Fakat şarap büsbütün karıştırdı aklını. Eve dönerek giysilerini bile çıkarmadan kendini yatağa attı ve derin bir uykuya daldı.

"Semaya uruç" sözü özellikle Hz. Meryem için kullanılır. Hıristiyanlar bu olayın anısını 15 Ağustos yortusuyla kutlarlar. – ç.n.

Uyandığında geceydi. Odası ay ışığıyla aydınlanıyordu. Saate baktı: Üçe çeyrek vardı. Uykusu kaçmıştı. Karyolanın üzerine oturarak yaşlı kontesin cenaze törenini düşünmeye başladı.

O sırada birisi sokaktan pencereye, Hermann'a baktı ve hemen kayboldu. Hermann'ın dikkatini bile çekmedi bu. Bir dakika sonra ön odanın kapısının açıldığını işitti. Hermann, her zamanki gibi kafayı tütsülemiş olan emir erinin gece gezintisinden döndüğünü düşündü. Fakat yabancı bir ayak sesiydi bu. Birisi terliklerini sürüyerek geliyordu. Kapı açıldı, beyaz giysili bir kadın girdi içeri. Hermann yaşlı sütninesinin geldiğini sanarak, onun bu saatte gelmesine şaşıp kaldı. Fakat beyazlı kadın kayarak ansızın Hermann'ın karşısında belirdi ve Hermann kontesi tanıdı.

Kontes sert bir sesle:

— Kendi istemime aykırı olarak buraya geldim, dedi. Dileğini yerine getirmem emredildi. Arka arkaya kazanacak olan üç kart; üçlü, yedili ve bey'dir. Fakat bir günde sadece tek bir kart sürecek, ondan sonra da ömrünün sonuna kadar kumar oynamayacaksın. Beslemem Lizaveta İvanovna'yla evlenmen şartıyla da ölümümü sana bağışlıyorum...

Bu sözleri söyleyip sessizce döndü, kapıya vardı, terliklerini sürüyerek gözden yitip gitti. Hermann, sofa kapısının çarparak kapanmasından çıkan sesi işitti ve birisinin sokaktan, yeniden kendisine, pencereye baktığını gördü.

Hermann uzun süre aklını başına toplayamadı. Sonra öteki odaya geçti. Emir eri yere uzanmış uyuyordu. Hermann güçlükle uyandırabildi onu. Emir eri her zamanki gibi sarhoştu, doğru dürüst bir şey öğrenme olanağı yoktu ondan. Sofa kapısı sürmeliydi. Hermann odasına döndü ve gördüğü düşü bir yere yazdı.

6

— *Bekleyin!*
— *Bana bekleyin demeye nasıl cüret edersiniz?*
— *Efendimiz, ben lütfen bekleyin dedim!**

Fiziksel dünyadaki iki eşyanın aynı anda aynı yeri kaplayamaması gibi, insan aklında iki saplantı yan yana yaşayamaz. Üçlü, yedili ve bey düşüncesi, Hermann'ın imgeleminde ölü kocakarının hayalini az sonra bastırdı. Üçlü, yedili, bey! Bunlar delikanlının aklından çıkmıyor, dilinden düşmüyordu. Genç bir kız gördü mü, "Ne güzel endamı var!" diyordu, "Gerçek bir kupa üçlüsü." Kendisine "Saat kaç" diye sorulduğunda, "Yediliye beş var" diye karşılık veriyordu. Her göbekli adam ona bey'i anımsatıyordu. Üçlü, yedili ve bey, kılıktan kılığa girerek Hermann'ı uykusunda da izliyorlardı. Üçlü, karşısında görkemli bir çiçek gibi açıyor; yedili, gotik avlu kapıları; bey, muazzam bir örümcek kılığına giriyordu. Sonunda bütün düşünceleri tek bir noktada toplandı. Kendisine çok pahalıya patlayan bu sırdan yararlanmak. İstifa ederek seyahate çıkmayı düşünmeye başladı. Paris'in açık kumarhanelerinde, büyülenmiş kader tanrıçasından bir hazine koparmak istiyordu. Fakat olaylar onu sıkıntıya girmekten kurtardı.

Zengin kumarcılar, Moskova'da ünlü Çekalinski'nin başkanlığında bir dernek kurmuşlardı. Ömrünü kumar masalarında geçirmiş olan Çekalinski, kazandığında bono kabul ederek, yitirdiklerini ise peşin para ile ödeyerek bir zamanlar milyonlarca ruble kâr etmişti. Yıllar boyunca edindiği deneyimi ona arkadaşlarının güvenini sağlamış; kapısının herkese açık olması, becerikli aşçısı, sevimliliği ve güler yüzlülüğü sayesinde de halkın saygısını kazanmıştı.

"Bekleyin" sözcüğü asıl metinde Fransızca olarak, "Atande" şeklinde yer almaktadır. Bu aynı zamanda bir kumar terimidir. – ç.n.

Çekalinski, Petersburg'a geldi. Kumar uğruna baloları unutan, firavun oyununun heyecanını çapkınlığın zevkine yeğleyen gençler akın akın ona koştular. Hermann'ı Çekalinski'ye Narumov götürdü.

Terbiyeli garsonlarla dolu odalardan geçtiler. Birkaç general ve gizli danışman vist oynuyorlardı. Kumaş kaplı divanlara yan gelip oturmuş olan gençler yiyip içiyor, pipolarını tüttürüyorlardı. Ev sahibi konuk salonunda, çevresine yirmi kadar oyuncunun kümelendiği uzun bir masanın arkasına oturmuş banko tutuyordu. Son derece saygıdeğer görünüşlü, altmış yaşlarında bir adamdı bu. Başı gümüş aklığında saçlarla kaplıydı. Dolgun ve canlı yüzünden iyi yüreklilik okunuyordu. Devamlı bir gülümsemenin canlandırdığı gözleri pırıl pırıldı. Narumov ona Hermann'ı takdim etti. Çekalinski delikanlının elini dostça sıkarak, kendi evindeymişçesine davranmasını rica etti ve yine kartları dağıtmaya koyuldu.

Parti uzun sürdü. Otuzdan fazla kart vardı masada. Çekalinski her oyundan sonra oyuncuların ellerini düzenlemelerine zaman bırakmak için bir süre duruyor, zararları not ediyor, oyuncuların isteklerini soruyor, nazik bir tavırla da bir kartın dalgın bir el tarafından kıvrılan ucunu düzeltiyordu. Nihayet parti sona erdi. Çekalinski kartları karıştırdı ve ikinci partiye hazırlandı. Hermann, tam o sırada oynamakta olan şişman bir bayın arkasından elini uzatarak:

— İzninizle bir kâğıt da ben çekeyim, dedi.

Çekalinski gülümsedi ve emre amade olduğunu belirten bir tavırla sessizce başını eğdi. Narumov uzun süren orucuna son verişinden ötürü Hermann'ı gülerek kutlayıp ona iyi bir başlangıç diledi.

Hermann, koyduğu paranın miktarını tebeşirle kartının üzerine yazarak:

— Tamam! dedi.

Kasa sahibi gözlerini kırpıştırarak:

— Ne kadar efendimiz? diye sordu. Özür dilerim efendimiz, iyice seçemiyorum da.

Hermann:

— Kırk yedi bin ruble! diye karşılık verdi.

Bu sözler üzerine bütün başlar bir anda çevrildi, bütün bakışlar Hermann'ın üzerinde toplandı. Narumov, "Çıldırdı seninki!" diye düşündü.

Çekalinski yüzünden hiç eksik olmayan gülümsemesiyle:

— Özür dilerim, fakat biraz hızlı gittiniz, dedi. Kimse bir keresinde iki yüz yetmiş beş rubleyi aşmadı daha.

Hermann:

— Ne yapalım yani? diye karşı çıktı. Kartımı görüyor musunuz, görmüyor musunuz, onu söyleyin siz!

Çekalinski, aynı uysal kabullenmiş tavrıyla başını eğdi:

— Size yalnız şunu bildirmek isterim ki, arkadaşlarımın güvenine layık bir kimse olarak, sadece peşin para ile oynayabilirim. Sözünüz benim yönümden şüphesiz ki senet değerindedir, fakat oyunun ve hesapların düzeni bakımından parayı kartınızın üzerine koymanızı rica edeceğim.

Hermann cebinden bir çek çıkararak Çekalinski'ye verdi. Çekalinski kaçamak bir göz attıktan sonra, çeki Hermann'ın kartının üzerine koydu.

Kartları açtı. Sağa dokuzlu, sola üçlü düştü.

Hermann kartını göstererek:

— Benimki kazandı! dedi.

Oyuncular arasında bir mırıltı yükseldi. Çekalinski somurttu, fakat az sonra yeniden gülümser tavrını takındı. Hermann'a:

— Paranızı hemen emreder misiniz? diye sordu.

— Lütfederseniz.

Çekalinski cebinden birkaç banknot çıkararak hemen hesabını temizledi. Hermann paralarını alıp masadan ayrıldı. Narumov aklını başına toplayamıyordu. Hermann bir bardak limonata içti ve evine gitti.

Ertesi gün akşam üstü yeniden Çekalinski'nin salonundaydı. Ev sahibi kart dağıtıyordu. Hermann masaya yaklaştı. Oyuncular hemen yer açtılar. Çekalinski onu sevimli bir tavırla selamladı.

Hermann yeni partinin başlamasını bekledi, kartını çekti ve üzerine kendi kırk yedi bin rublesiyle birlikte dünkü kazancını da koydu.

Çekalinski kartları açtı, sağa vale, sola yedili düştü.

Hermann yedilisini açtı.

Herkesin ağzından bir "Ah!" sesi yükseldi. Çekalinski açıkça bozuldu. Doksan dört bin rubleyi sayıp Hermann'a uzattı. Hermann, paraları soğukkanlılıkla aldı ve hemen çıkıp gitti.

Ertesi akşam yine masanın başına geldi. Herkes onu bekliyordu. Generaller ve gizli danışmanlar, bu olağanüstü oyunu görmek için kendi vistlerini bırakmışlardı. Genç subaylar divanlardan sıçrayıp indiler. Garsonların hepsi konuk salonuna dolmuştu. Herkes Hermann'ın çevresini kuşattı. Öteki oyuncular kendi kartlarını sürmeyip sabırsızlık içinde oyunun nasıl sonuçlanacağını merakla beklemeye koyuldular. Hermann solgun, fakat hâlâ gülümsemekte olan Çekalinski'ye karşı tek başına oynamaya hazırlanarak masanın başında duruyordu. Her biri birer deste kart açtı. Çekalinski kartları karıştırdı. Hermann kartını çekti ve üstü banknotlarla dolu olarak sürdü. Bir düelloya benziyordu bu. Her tarafı derin bir sessizlik kapladı.

Çekalinski elleri titreyerek kartları açtı. Sağa kız, sola bey düştü.

Hermann:

— Bey kazandı! diyerek kartını açtı.

Çekalinski nazik bir tavırla:

— Kızınız kaybetti, dedi.

Hermann titredi. Önünde bey yerine bir maça kızı duruyordu gerçekten de. Gözlerine inanamıyor, nasıl olup da yanıldığına akıl erdiremiyordu.

O anda maça kızı göz kırpıp gülümsüyormuş gibi geldi ona. Korkunç benzerlik karşısında sarsıldı ve dehşet içinde:

— Kocakarı! diye haykırdı.

Çekalinski yitirilmiş banknotları önüne çekti. Hermann kıpırdamadan öylece duruyordu. Neden sonra masadan ayrıldığında, oyuncular:

— Yaman oynadı! diye yüksek sesle düşüncelerini belirttiler.

Çekalinski yeniden kartları karıştırdı. Oyun eski düzenini aldı.

SONUÇ

Hermann aklını oynattı. Obuhov Hastanesi'nin 17 numaralı koğuşunda yatıyor ve hiçbir soruya karşılık vermeyip olağanüstü bir çabuklukla "Üçlü, yedili, bey! Üçlü yedili, kız!.." diye mırıldanıp duruyor.

Lizaveta İvanovna, çok sevimli bir delikanlıyla evlendi. Bir yerde memur olan bu gencin iyi bir geliri var. Kendisi, yaşlı kontesin eski kâhyasının oğludur. Lizaveta İvanovna, yoksul bir akraba kızını yanına almış, büyütüyor.

Tomski süvari yüzbaşısı oldu, Prenses Polina ile evleniyor.

1833

Kırcali

Kırcali, aslında Bulgardı. Türkçede savaşçı, yiğit kişi anlamına gelir bu ad. Asıl adını bilmiyorum.

Haydutluklarıyla tüm Moldavya'yı titretmişti. Nasıl bir adam olduğunu göstermek için yaptığı işlerden birini kısaca anlatmak yeter:

Bir gece Arnavut Mihaylaki'yle birlikte bir Bulgar köyüne saldırmışlar. Köyü iki ucundan tutuşturup bütün kulübeleri bir bir dolaşmaya başlamışlar. Kırcali adam öldürüyor, Mihaylaki ganimetleri topluyormuş. Bir yandan da "Kırcali, Kırcali!" diye bağırarak bütün köyü çil yavrusu gibi dağıtmışlar.

Aleksandr İpsilanti ayaklanıp ordu toplamaya başladığı zaman, Kırcali birkaç eski arkadaşını göndermişti ona. İpsilanti Ayaklanması'nın amacını filan bildiği yoktu. Fakat bu hareket sırasında Türklerin, hatta Moldavyalıların zararına zengin olabileceğini açıkça görüyordu.

Aleksandr İpsilanti yiğit bir adamdı aslında. Fakat iyice hesaplamadan giriştiği bu hareketi başarabilmek için gerekli yeteneklerin birçoğuna sahip değildi. Yönetimindeki insanların gönlünü hoş etmeyi bilmiyordu. Adamlarının ona ne saygısı vardı, ne de güveni. Yunan gençliğini mahvettiği başarısız bir savaştan sonra yerini İordaki Olibioti'ye bırakmak zorunda kaldı; Avusturya sınırlarına doğru at sürdü; korkaklar, söz dinlemezler, alçaklar diye adlandırdığı adamlarına oradan lanetler savurdu. Oysa bu korkaklarla alçak-

ların çoğu, kendilerinden yedi kat güçlü düşmana karşı ümitsiz bir savunma savaşı vererek, Seko Manastırı duvarlarının dibinde ya da Prut Nehri kıyılarında ölüp gitmişlerdi.

Kırcali, Georgi Kantakuzin'in müfrezesindeydi. İpsilanti için söylediklerimiz, Kantakuzin için de geçerlidir. Skulyani Çarpışması'ndan bir gün önce Rus komutanlığına başvuran Kantakuzin, bizim topraklarımıza geçme izni almıştı. Müfreze yöneticisiz kaldı bu yüzden. Fakat Kırcali'nin, Safyanos'un, Kantagoni'nin ve ötekilerin, bir yöneticiye ihtiyaçları yoktu zaten.

Skulyani Çarpışması'nı, bütün korkunçluğuyla sanırım kimse anlatamadı. Karşılarında on beş bin Türk sipahisini görünce geri çekilmeye başlayan; Arnavutlardan, Yunanlardan, Bulgarlardan ve birtakım döküntülerden oluşmuş, hiçbir savaş deneyinden geçmemiş yedi yüz adam düşünün. Prut kıyısına sıkışan bu müfrezenin iki tane topu vardı. Yassa valiliğinden alınan bu toplarla, isim günü şölenlerinde ateş edilirdi sadece. Topçu savaşına girişmek Türklerin çok işine geliyordu, fakat Rus komutanlığının izni olmadan yapamazlardı bunu. Çünkü mermiler mutlaka bizim bölgemize düşecekti. Sınır karakolunun (bugün merhum olan) komutanı, kırk yıldır orduda çalıştığı halde ömrü boyunca mermi vızıltısı işitmemişti. Fakat Tanrının takdiriyle, o gün işiteceği varmış. Birkaç tanesi kulağının dibinden geçti hatta. İhtiyarcık çok kızdı buna. Karakolda bulunan Ohotski Piyade Alayı'nın binbaşısını azarladı bu yüzden. Ne yapacağını bilemeyen binbaşı nehir kıyısına koştu; karşı kıyıda at oynatan Türk delibaşlarını parmağıyla tehdit etti. Bunu gören delibaşlar, atlarının başını geriye çevirip dörtnala uzaklaştılar. Onların arkasından da bütün Türk müfrezesi hareket etti. Parmağını sallayan binbaşının adı Horçevski idi. Şimdi nerede olduğunu, ne yaptığını bilmiyorum.

Türkler ertesi gün Hetaeristlere saldırmakta gecikmediler. Ne top, ne de mancınık kullanmaya olanak bulamadık-

ları için kılıçlarını çekmişlerdi. İnsafsız bir savaş oldu. Yatağanlar kelleler kesti. Türklerin tarafında mızraklı atlılar da göze çarpıyordu. Nekrasoyistlerdi* bunlar. Hetaeristler, çarın izniyle Prut Nehri'ni geçerek bizim bölgemize girdiler. Kantagoni'yle Safyanos en sona kalmışlardı. Bir gün önce yaralanan Kırcali, zaten sınır karakolunda yatıyordu. Safyanos öldürüldü. Çok şişman bir adam olan Kantagoni, mızrakla karnından yaralanmıştı. Bir eliyle kılıcını kaldırdı, öteki eliyle kavradığı düşman mızrağını kendi karnına daha fazla sokarak, düşmanını yanına çekip kılıcını onun başına indirdi. İkisi birden yuvarlandılar.

Her şey bitmişti. Türkler savaşı kazanmışlardı. Moldavya temizlenmişti. Altı yüz kadar Arnavut, Besarabya'ya dağıldı. Ne yiyip ne içeceklerini bilmiyorlardı ama kurtarıcı saydıkları Ruslara yine de minnettardılar. Başıboş, fakat düzgün bir hayat sürmeye başladılar. Yarı Türk Besarabya'nın kahvehanelerinde ağızlarında uzun çubukları, küçük fincanlarından kahvelerini yudumlayarak oturuyorlardı. Nakışlı cepkenleriyle sivri uçlu, kırmızı çarıkları aşınmaya başlamıştı ama püsküllü feslerini yan yatırıyorlardı yine de. Enli kuşaklarından da yatağanlar, piştovlar sarkıyordu hâlâ. Bu uysal adamların bir zamanlar Moldavya'yı haraca bağlayan şakiler, korkunç Kırcali'nin yoldaşları olduğu kimsenin aklına gelmezdi. Oysa Kırcali'nin kendisi de onların arasındaydı.

Bunu öğrenen Yassa paşası, barış antlaşması gereğince Rus komutanlığından haydudun geri verilmesini istedi.

Polis Kırcali'yi aramaya başladı. Gerçekten de Kişinev'de olduğu öğrenildi. Bir akşam üstü arkadaşlarıyla oturmuş yemek yerken kaçak bir rahibin evinde yakaladılar onu.

Kırcali tutuklandı. Kendisinin kim olduğunu saklamadı. Fakat sözlerine şunları da ekledi:

---

* Osmanlı İmparatorluğu'nda yerleşen Rus muhalifleri. – ç.n.

"Prut'u geçeli beri kimseye ilişmedim, kimsenin kılına dokunmadım. Ben haydudum ama Türkler, Moldavyalılar, Eflâklılar için haydudum. Ruslar için sadece konuğum. Safyanos bütün top mermilerini bitirdiği zaman sınır karakoluna gelmiş; son atışlar için yaralılardan düğme, çivi, zincir toplamış; yatağanların topuzlarını almıştı. O zaman ona yirmi tane beşliğimi* vermiş, parasız kalmıştım. Benim gibi bir adamın, o günden beri sadakayla yaşadığını Tanrı biliyor! Ruslar ne diye beni düşmanlarıma teslim ediyorlar şimdi?"

Kırcali bu sözleri söyledikten sonra, hakkında verilecek kararı sessizce beklemeye koyuldu.

Bekleyişi çok sürmedi. Eşkıyaya romantik açıdan bakmak zorunda olmayan ve karşı tarafın isteklerini haklı bulan yöneticiler, Kırcali'nin Yassa'ya gönderilmesi buyruğunu verdiler.

O sırada küçük bir memur olan, bugün önemli bir mevkiye sahip, akıllı, duygulu bir adam, Kırcali'nin gönderilişini ayrıntılarıyla anlattı bana.

Tutsakevinin kapısında bir posta arabası duruyormuş... (Bu posta arabasının ne biçim bir şey olduğunu bilmiyorsunuzdur belki. Üstü kapalı, dar bir arabadır bu. Genellikle altı ya da sekiz beygir koşulur. Bıyıklı, kalpaklı bir Moldavyalı bunlardan birinin sırtına biner; bağırıp kamçılayarak hayvanları oldukça hızlı bir tırısa kaldırır. Eğer beygirlerden biri geri kalacak olursa, arabacı korkunç küfürler savurarak hayvanı çözüp oracıkta bırakıverir. Dönüş sırasında onu aynı yerde, sessiz sedasız otlarken bulacağını bilmektedir çünkü. Bir menzilden sekiz beygirle yola çıkan bir yolcunun, öteki menzile bazen bir çift beygirle ulaştığı olur. On beş yıl önce durum böyleydi. Besarabya Ruslaştıktan sonra Rus koşumları, Rus arabaları kullanılmaya başlandı.)

---

* Ufak gümüş para. – ç.n.

İşte 1821 yılı Eylülü'nün son günlerinde, tutsakevinin kapısında böyle bir posta arabası duruyormuş. Kollukları inik Yahudiler terliklerini sürüye sürüye, Arnavutlar yırtık pırtık, şairane giysileri içinde; boylu boslu Moldavyalı kadınlarsa kucaklarında kara gözlü çocuklarıyla arabanın çevresini kuşatmışlar. Erkekler susuyor; kadınlar bir şey olmasını bekliyorlarmış sabırsızlıkla.

Kapı açılmış; birkaç tane polis görevlisi subay çıkmış dışarıya. Onların arkasından da iki asker, zincire vurulu Kırcali'yi çıkarmışlar.

Otuz yaşlarında kadarmış o sırada. Düzgün, sert çizgili, esmer bir yüzü varmış. Uzun boylu, geniş omuzluymuş. Çok güçlü bir adam olduğu ilk bakışta belli oluyormuş. Alacalı bulacalı bir sarık varmış başında. İnce beline de enli bir kuşak dolalıymış. Kalın mavi çuhadan bir cepken, dizlerine kadar sarkan bir gömlek varmış üzerinde. Çarıkları pırıl pırılmış. Gururlu, sakin bir tavır içindeymiş.

Memurlardan biri (aşınmış üniformasının üstünde üç tane düğme sallanıp duran kırmızı suratlı bir ihtiyarcık), iri bir patlıcanı andıran burnunun üzerine madeni çerçeveli gözlük iliştirerek, elindeki kâğıdı açıp Moldavyaca okumaya başlamış. Arada sırada gururlu bir tavırla Kırcali'ye bakıyormuş. Kırcali kendisiyle ilgili olduğu anlaşılan bu yazıyı dikkatle dinliyormuş. Memur, okumasını bitirince kâğıdı katlamış, orada toplanan halka "Dağılın" diye bağırmış, sonra arabanın yanaştırılması buyruğunu vermiş. Kırcali ona dönerek Moldavyaca bir iki şey söylemiş. Yüzü yumuşadığı gibi, sesi de titriyormuş bu sırada. Sonra gözünden yaşlar boşanmış; zincirlerini şıkırdatarak polis memurunun ayaklarına kapanmış. Polis memuru korkup geriye çekilmiş. Askerler onu kaldırmak istemişlerse de Kırcali ellerindeki, ayaklarındaki demir bilezikleri toparlayarak kendisi kalkmış. Arabaya yürüyüp "Hadi!" diye bağırmış. Jandarmalar yanına oturmuşlar, Moldavyalı kamçısını şaklatmış, araba yola koyulmuş.

Genç memur, polise:

"Kırcali ne söyledi size?" diye sormuş.

Polis gülerek:

"Karısıyla çocuklarına göz kulak olmamı istedi," demiş. "Kilia'dan az ötede. Bir Bulgar köyünde oturuyorlarmış. *Kendisi yüzünden* onların başına bir iş gelmesinden korkuyormuş. Sersem herif."

Genç memurun hikâyesi çok etkilemişti beni. Zavallı Kırcali'ye acımıştım. Uzun süre ona ilişkin hiçbir şey öğrenemedim. Birkaç yıl sonra genç memurla yeniden karşılaştık. Geçmişten söz etmeye başladık.

— Ne oldu şu sizin Kırcali? dedim. Sonradan herhangi bir haber alabildiniz mi ondan?

Memur:

— Almaz olur muyum, dedi. Sonra şu hikâyeyi anlattı:

Paşa, karşısına getirilen Kırcali'nin kazığa çekilmesi buyruğunu vermiş. Fakat idam, bayrama kadar ertelenmiş. Kırcali'yi zindana tıkmışlar.

Gözetimine yedi Türk verilmiş. Bunlar Kırcali'ye saygı duyuyor, anlattığı olağanüstü hikâyeleri bütün Doğulular gibi ağızlarının suyu akarak dinliyorlarmış.

Gözetleyicilerle tutuklu arasında sıkı bir bağ kurulmuş. Bir gün Kırcali onlara:

"Kardeşler," demiş, "benim zamanım yaklaştı. Kimse alınyazısını değiştiremez. Kısa bir süre sonra sizlerden ayrılacağım. Beni anmanız için size bir şey bırakmak istiyorum."

Türkler kulak kesilmişler:

Kırcali:

"Kardeşler," diye sözlerini sürdürmüş, "bundan üç yıl önce merhum Mihaylaki'yle soygunculuk yaparken, Yassa'dan az öteye, stepe, parayla dolu bir kazan gömmüştük. Şimdi bu paraların ikimize de yaramayacağı anlaşıldı. Öyleyse onları siz çıkarın; aranızda kardeşçe bölüşün."

Gözetleyicilerin akılları başlarından gitmiş. Gizli yeri nasıl bulacaklarını tartışmaya başlamışlar: Düşünüp taşınıp en sonunda kendilerini oraya Kırcali'nin götürmesine karar vermişler.

Gece olmuş. Türkler tutsağın boynundaki halkayı çıkarıp ellerini sicimle bağlamışlar. Sonra hep birlikte stepe doğru yola çıkmışlar.

Kırcali tek bir yönde, tepeden tepeye götürmüş onları. Uzun süre yol almışlar. Şaki sonunda büyük bir kayanın yanında durarak güneye doğru on iki adım saymış; bulunduğu yeri ayağıyla gösterip "Burası," demiş.

Türkler kendi aralarında konuşup görüşmüşler. İçlerinden dördü, yatağanlarını çıkarıp toprağı kazmaya koyulmuş. Diğer üçü gözcü kalmış. Kırcali, kayanın üstüne oturup onlara bakmaya başlamış.

Ara sıra:

"Ne oldu? Bulamadınız mı daha? İyice kazdınız mı?" diye soruyormuş.

Canla başla çalışan Türkler kan ter içinde:

"Yok, bulamadık daha," diye karşılık veriyorlarmış.

Kırcali, sabırsızlık belirtileri göstermeye başlamış. Bir yandan da:

"Ne adamlar yahu! Doğru dürüst toprak kazmasını bile beceremiyorlar. Ben olsam iki dakikada bitirirdim!" diye söyleniyormuş.

Bir aralık:

"Çocuklar! Ellerimi çözün de, bir yatağan verin bana," demiş.

Türkler düşünüp taşınmışlar; sonunda:

"Ne olacak yani?" diye karara varmışlar. "Ellerini çözüp bir yatağan da ona verelim. Ne var bunda? O tek başına; biz yedi kişiyiz."

Sonunda Kırcali, elinde bir silahla serbest kalmış: Kim bilir neler hissetmiştir o anda!.. Canla başla işe koyulmuş. Gö-

zetleyicileri de ona yardım ediyormuş... Ansızın yatağanı onlardan birinin göğsüne sapladığı gibi, kuşağındaki iki piştovu çekip almış.

Ötekiler, Kırcali'nin elindeki silahları görünce kaçışmışlar.

Genç memur sonra şunları ekledi sözlerine:

"Kırcali şimdi Yassa bölgesinde yine şakilik yapıyor. Geçenlerde hükümdara bir mektup gönderip beş bin leva istedi. İsteği yerine getirilmezse Yassa'yı ateşe vereceğini, hükümdarın sarayına kadar gireceğini bildirdi. Kendisine beş bin levayı gönderdiler."

Kırcali, böyle bir adam işte!

1834

Mısır Geceleri

1

— *Quel est cet homme?*
— *Ha c'est un bien grand talent,*
il fait de sa voix tout ce qu'il veut.
— *Il devrait bien, madame, s'en*
*faire une culotte**

Çarski, Petersburg'un yerlilerindendi. Henüz otuzunda bile değildi. Bekârdı. Çalışmak gibi bir zorunluluğu da yoktu. Devletin iyi günlerinde vali yardımcılığı yapmış olan merhum amcası, hatırı sayılır bir servet bırakmıştı kendisine. Şen şakrak bir hayat sürebilirdi. Fakat şiir yazmak ve bunları yayınlamak mutsuzluğuna uğramıştı. Edebiyat dergilerinde adı "şair"e çıkmıştı. Uşak odalarındaysa "muharrir" diye söz edilirdi ondan.

Büyük ayrıcalıklara sahiptirler ama şairler birçok bakımdan mutsuz kişilerdir yine de. (Doğrusunu isterseniz; "ismin -in hali" yerine "-i hali"ni kullanmak, ya da "şiirsel özgürlüğün" gerektirdiği birtakım biçim oyunları yapmak gibi haklarının dışında Rus şairlerinin herhangi bir ayrıcalıkları olduğunu sanmıyoruz. Fakat şimdilik bunu bir yana bırakalım.)

— Bu adam da kim?
— O mu? O, büyük bir yetenektir. Sesiyle her şey yapabilir.
— Öyleyse kendisine bir pantolon yapsa ya madam. – R.y.n.

"Şairlik" unvanı, beterin beteri bir şeydir. Bu damgayı bir kere yediniz mi, bir daha ömrünüz boyunca kurtulamazsınız. Halk, kendi malı sayar sizi. Onun yararına çalışmaktan, ona kıvanç vermekten başka bir düşünceniz olamaz. Diyelim tatilden döndünüz. Karşılaşacağınız ilk soru, "Yeni bir şeyler getirdiniz mi bize?" olacaktır. İşlerinizin bozuk gitmesine ya da bir yakınınızın hastalığına mı üzülüyorsunuz? "Hadi... hadi..." diye kurnaz kurnaz gülümserler, "Yine esin perisiyle baş başasınız!.." Âşık mı oldunuz? İngiliz mağazasından bir "anı defteri" satın alan sevgiliniz, kendisi için aşk şiirleri döktürmenizi bekler artık. Çok az tanıdığınız bir adamla önemli bir iş konuşmaya gittiniz diyelim. Hemen oğlunu çağırır, filanca şiiri okumaya zorlar onu. Yumurcak da başını gözünü yara yara sizin kendi şiirlerinizi okuyup kafa şişirir. "Bunlar şairlik zanaatının hoş yanlarıdır! Niye can sıkıcı olsunlar?" gibi bir düşünce ileri sürülebilir. Oysa Çarski, kendi söylediğine bakılırsa; kutlamalardan, sorgulardan, anı defterlerinden, yumurcaklardan öylesine bıkmış ki, kaba bir davranışta bulunmamak için her an kendini tutmak zorunda kalıyormuş.

Genç adam, bu dayanılmaz unvanlardan kurtulmak istiyor; elinden gelen her şeyi yapıyordu bu konuda. Edebiyat toplantılarından bucak bucak kaçar; sosyeteden adamlarla, bunların da en boş kafalılarıyla arkadaşlık kurardı. Hep havadan sudan konuşur, "edebiyat" sözünü ağzına bile almazdı. Giyim kuşamda, Petersburg'a ilk kez gelmiş genç bir Moskovalı gibi, modaya titizlikle uyardı. Çalışma odası, bir kadının yatak odası kadar derli topluydu. Kimse, burada bir yazar yazıyor demezdi. Masaların üstüne ve altına kitaplar saçılmamıştı. Divan örtüsüne mürekkep damlaları sıçramamıştı. Yani esin perisinin varlığını, süpürgeyle fırçanın da yokluğunu gösteren hiçbir düzensizlik belirtisi görülemezdi bu odada. Sosyetedeki dostlarından herhangi biri onu elde kalem yakaladığı zamanlar Çarski çok üzülürdü. Yetenekli,

duygulu bir insanın saçma sapan şeylerle uğraşacağına inanılmaz. Fakat Çarski kimi zaman ateşli bir at hastası, kimi zaman kaşarlanmış bir kumarbaz, kimi zaman da işinin ustası bir obur olarak gösterirdi kendini. Oysa gerçekte dağ beygirini Arap atından ayırt edemez, oyunda kozları hep unutur, haşlanmış patatesi içten içe Fransız mutafağının bütün hünerlerine üstün sayardı. Düzensiz bir hayat sürüyordu. Bütün balolarda boy gösterir, bütün diplomatik yemeklerde bulunurdu. Rezan dondurması gibi, şölenlerin ayrılmaz bir parçasıydı.

Fakat şairdi ne de olsa, içindeki tutkuya karşı koyamazdı. Aklına *sersemce düşünceler* estiği zaman (o buna *esin* diyordu) odasına kapanır, gece yarılarına kadar ha babam yazardı. Candan dostlarına söylediğine göre, gerçek mutluluğu o sıralarda bulurmuş. Geri kalan zamanlarda, yüzünde iğreti bir gülümseyiş, "Yeni bir şeyler yazdınız mı?" sorusuna karşılık vererek dolaşıp dururdu.

Bir sabah engin bir yürek genişliğiyle uyandı. Böyle zamanlarda içiniz dupduru hayallerle doludur. Duygularınız, dilinizin ucuna geligeliveren sözcüklerle canlanıp biçimlenir. Düşünceleriniz uyumla ilerler, dizeler birbiri arkasına diziliverir. Çarski, bütün benliğiyle tatlı bir unutuşa gömüldü... Dünyanın bütün kaygıları, bütün tuhaflıkları gözünden silindi. Genç adam şiir yazıyordu.

Ansızın çalışma odasının kapısı gıcırdadı, yabancı bir baş uzandı. Çarski irkildi, kaşlarını çattı. Hiçbir zaman sofada oturmayan uşaklarına içinden lanetler savurarak kederli bir sesle:

— Kim o? diye seslendi.

Yabancı girdi.

Uzun boylu, zayıf, otuz yaşlarında bir adamdı bu. Esmer yüzünün anlamlı bir görünüşü vardı. Lüle lüle siyah saçlarla gölgelenen solgun, yüksek alnı, parlak, siyah gözleri, kartal burnu, çökük, kirli sarı yanaklarını çevreleyen gür sakalı, bu

adamın Rus olmadığını gösteriyordu. Dikişleri solmuş siyah bir frak vardı üzerinde. Sonbahar adamakıllı ilerlemiş olduğu halde yazlık bir pantolon giyinmişti. Sarımsı gömlek göğüslüğünün üzerindeki yıpranmış, siyah boyunbağında yalancı bir elmas iğne parlıyordu. Külüstür şapkası hem iyi, hem kötü günler görmüşe benziyordu. Ormanda karşınıza çıksa haydut sanabilirdiniz bu adamı. Sosyetede karşılaşsanız, siyasal amaçlı bir suikastçı; sofada görseniz, davul tozu ve minare gölgesi satan şarlatanlardan biri olduğunu düşünürdünüz.

Çarski Fransızca:

— Ne istiyorsunuz? diye sordu.

Yabancı, yerlere kadar eğilerek:

— *Signor, lei voglia perdonarmi se...* *, diye karşılık verdi.

Çarski onu oturtmadı, kendisi ayağa kalktı; İtalyanca konuşmaya başladı. Adam:

— Napolili bir sanatçıyım ben, dedi. Çeşitli nedenlerle yurdumu bırakmak zorunda kaldım; yeteneğime güvenerek Rusya'ya geldim.

Çarski, bu Napolilinin birkaç viyolonsel konseri vereceğini, bunun için ev ev dolaşarak bilet sattığını sandı. Bir yirmi beş rublelik vererek onu bir an önce başından savmaya hazırlanıyordu ki, yabancı:

— *Signor,* diye ekledi. Meslektaşınıza dostça bir yardımda bulunacağınızı, devam ettiğiniz salonlara beni de tanıtacağınızı umarım.

Hiçbir söz Çarski'nin onuruna bundan daha fazla dokunamazdı. Kendisine meslektaş çıkan adama kibirli bir bakış fırlattı; öfkesini güçlükle tutarak:

— Kim olduğunuzu ve beni kim sandığınızı sorabilir miyim? dedi.

Sinyor... bağışlayın beni, lütfen, eğer... – R.y.n.

Napolili onu sıktığını anlamıştı.

— *Signor, ho creduto... ha sentito... la vostra Eccelenza mi pardonera...** diye kekeledi.

Çarski yine sert bir sesle:

— Ne istiyorsunuz? diye sordu.

— Sizin parlak yeteneğiniz üzerine çok söz işittim. Buralı bayların, sizin gibi seçkin bir şairi kayırmak için ellerinden gelen her şeyi yapacaklarına inanarak kapınızı çalmaya cesaret ettim...

Çarski:

— Yanılıyorsunuz *Signor,* diyerek İtalyan'ın sözünü kesti. Şairlik unvanı yoktur bizde. Bizim şairlerimiz baylardan yardım dilenmezler; çünkü kendileri bay'dır. Eğer sanat koruyucularımız (şeytan götürsün onları) bunu bilmiyorlarsa, kendileri için daha da kötü. Bir bestecinin, *libretto*** yazmak için sokaktan toplayacağı üstü başı yırtık papazlar yoktur bizde. Bizim şairlerimiz yardım dilenmek için yayan yapıldak kapı kapı dolaşmazlar. Ayrıca, şaka olsun diye benim büyük bir şair olduğumu söylemişlerdir size. Bir zamanlar başarısız birkaç taşlama yazdığım doğrudur. Fakat Tanrıya şükürler olsun sayın şairlerle hiçbir ortak yanım yok; olmasını da istemem.

Zavallı İtalyan bocaladı. Çevresine bakındı. Tablolar, mermer ve bronz yontular, gotik etajerlere yerleştirilmiş değerli oyuncaklar başını döndürdü. Başında püsküllü, ipek bir takke, sırtında Çin işi yaldızlı bir entari bulunan, kuşak diye beline bir Türk şalı dolamış bu *dandy*'yle*** boyunbağı aşınmış, frakı eskimiş, yoksul, göçebe bir sanatçı olarak kendisi arasında hiçbir ortak yan bulunmadığını anladı. Birbirini tutmaz birkaç söz mırıldanarak özür diledi; selam ve-

---

Sinyor... düşünmüştüm ki... sanıyorum ki... ekselans özür dilerim... – r.y.n

Bir operanın sözlerinin yazılı bulunduğu kitap. – R.y.n.

*** Züppe. – R.y.n.

rip çıkmak istedi. Yabancının acıklı durumu Çarski'ye dokundu. Huysuzdu, fakat iyi yürekli bir insandı. Bu işi bir onur sorunu yaptığı için utanıyordu şimdi.

İtalyan'a:

— Nereye gidiyorsunuz? dedi. Durun... Hakkım olmayan bir unvanı reddetmek, şair olmadığımı belirtmek zorundayım. Şimdi sizin işlerinize gelelim. Size elimden gelen her yardımı yapmaya hazırım. Müzikçi misiniz?

İtalyan:

— Hayır, *Eccelenza!**, diye karşılık verdi. Yoksul bir emprovizatörüm ben.

Çarski, yaptığı kabalığa birdenbire pişman olarak:

— Emprovizatör ha! diye bağırdı. Niçin daha önce söylemediniz bunu?

Yabancının elini içtenlikle sıktı:

Onun bu dostça tavrı İtalyan'ı canlandırmıştı. Birkaç sözcükle tasarılarını anlattı. Kılık kıyafetinden de anlaşıldığı gibi, paraya gereksinimi vardı. Rusya'da işlerini yoluna koyacağını umuyordu.

Bu sözleri ilgiyle dinleyen Çarski:

— Başarı kazanacağınızı umarım, diye karşılık verdi. Sosyete bir emprovizatör dinlemedi bugüne kadar. Merak edeceklerdir. Doğrusunu isterseniz bizim burada İtalyanca pek bilinmez; sizi anlayamayacaklardır. Fakat bu o kadar önemli değil. Önemli olan, moda yaratmanızdır.

Emprovizatör düşünceli bir tavırla:

— Eğer İtalyanca bilen yoksa, beni dinlemeye kim gelir? dedi.

— Korkmayın, gelirler. Kimisi meraktan, kimisi ne türlü olursa olsun zaman geçirmek düşüncesiyle, kimisi de İtalyancadan anladığını göstermek için gelecektir. Tekrar ediyorum, önemli olan moda yaratabilmenizdir. Ben bunu başaracağınıza inanıyorum.

Ekselans. – R.y.n.

Çarski emprovizatörün adresini aldı; dostça ayrıldılar. Genç adam, hemen o gece İtalyan'ın işini kotarmaya girişti.

2

Ben çarım, ben köleyim, ben solucanım,
ben Tanrıyım.

Derjavin

Çarski ertesi gün karanlık, kirli bir otelin 35 numaralı odasını arıyordu. Kapıyı bulup çaldı. Dünkü İtalyan çıktı.

Çarski:

— Tam bir başarı! dedi. İşiniz oldu sayılır. Prenses ..., salonunu veriyor size. Dün akşam Petersburg'un yarısını bir araya getirebildiğim bir toplantıda sizden söz ettim. Biletleri, duyuruları hemen bastırın. Büyük bir zafer kazanmasanız bile, çok gelir sağlayacağınızdan kuşkum yok...

İtalyan, sevincini Güneylilere özgü, canlı hareketlerle belli ederek:

— En önemlisi de bu, diye bağırdı. Bana yardım edeceğinizi biliyordum. *Corpo di basso!** İkimiz de şairiz. Şairler, kim ne derse desin, iyi çocuklardır! Size nasıl teşekkür edeceğimi bilemiyorum. Durun... Bir emprovizasyon dinlemek ister misiniz?

— Emprovizasyon mu dediniz?.. Dinleyiciler olmadan müzik çınlamadan, alkış sesleri işitmeden yapabilir misiniz bunu?

— Hiçbiri önemli değil! Beni anlayacak dinleyici kalabalığını nerede bulacağım? Siz şairsiniz, herkesten daha iyi anlarsınız benim şiirimi. Sizin sessiz takdiriniz benim için alkış tufanlarından çok daha değerlidir... Bir yere oturun ve bir konu verin bana.

Allah kahretsin. – R.y.n.

Çarski bir bavulun üzerine oturdu. (Daracık odadaki sandalyelerden biri kırıktı; ötekine de kâğıtlar, çamaşırlar yığılmıştı.) Emprovizatör masanın üzerinden gitarını aldı, Çarski'nin karşısında durdu. Kemikli parmaklarını tellerde dolaştırıyor, verilecek konuyu bekliyordu.

Çarski:

— İşte size bir konu, dedi. *Şair, şarkılarını bestelerken tam bir özgürlüğe sahiptir. Kalabalık, ona yön gösteremez.*

İtalyan'ın gözleri parladı. Gitarını akort etti, başını gururla kaldırdı, içinde birdenbire yükselen ateşli dizeler dudaklarından dökülmeye başladı. Çarski'nin belleğinde kalan bu dizeleri, bize sonradan bir dostumuz iletmişti:

Yürüyor şair, bakarak dünyaya
Fakat hiç kimseyi görmeden.
Yabancının biri şu sırada
Onun yolunu kesiyor birden...

"Söyle bakalım bay şair
Niçin böyle kederli ve yıkıksın?
Bu başıboş dolaşmak da nedir?
Sen ki yücelere çıkmıştın.

Bir sis perdesi kaplamış gözlerini
Yüreğinde anlamsız bir acı var
Durmadan kendine çekiyor seni
Birtakım yararsız konular.

Gökyüzüdür dehanın yeri
Ve gerçek bir şair her zaman
Oradan almalıdır eserini
Kaçınmalıdır yararsız konulardan."

— Peki öyleyse; uzaklarda
Bir gemi onu özlemle beklerken;
Rüzgâr katarak tozu dumana
Bir sel yatağında eser; neden?

Geçerek dağları, kuleleri
Cılız bir ağaca konan kartala
Sorsana bunun nedenini.
Ve niçin dilber Desdemona
Zenci bir köleye verdi kalbini?

Çünkü yasak tanımaz rüzgâr,
Zincir vurulmaz kartala, genç kız kalbine
Şair de öyledir işte
İçinden geldiği gibi yaşar.

Uçup gider kartal gibi,
Canı nereyi çektiyse.
Ve seçer esin perisini;
Desdemona nasıl seçtiyse...

İtalyan sustu... Çarski'ye bakarak:

— Nasıl budunuz? diye sordu.

Çarski o kadar heyecanlanmıştı ki bir süre konuşamadı; sanatçının elini kavrayıp kuvvetle sıktı.

Emprovizatör bir kez daha:

— Ha? dedi, nasıl buldunuz?

Şair:

— Bu, şaşılacak bir şey! diye karşılık verdi. Yabancı bir düşünceyi yıllardır içinizde taşıyormuşçasına hemen benimseyip geliştirdiniz. Üstelik yorulmadan, duraklamadan, esin perisinin ayrılmaz yoldaşı olan tedirginliğe bir an bile düşmeden!.. Şaşılacak şey!.. Şaşılacak şey!..

Emprovizatör:

— Her yetenek için bunlar söylenebilir, dedi. Bir parça Karrara mermerinde Jupiter'in gizlendiğini gören, sonra demir kalem ve çekiç yardımıyla onu açığa çıkaran yontucunun dehasına ne dersiniz? Şairin düşüncesi neden ölçülü, uyaklı belirir kafasında? Emprovizatörün gizini de kendisinden başka kimse anlayamaz. Niçin çabucak etkilenebiliyorum? Kendi ruhumla, yabancı bir düşünce arasında na-

sıl bir anda bağ kurabiliyorum? Bunları size anlatmamın hiçbir yararı olmaz. İyisi mi, vereceğim ilk gösteriden söz edelim şimdi... Hem pahalı kaçmaması, hem de zarar etmemem için bilet fiyatı ne kadar olmalı dersiniz? *La signora Catalani'nin** 25 ruble aldığını söylüyorlar. Fena fiyat değil...

Şiirin doruklarından birdenbire bakkal dükkânının raflarına düşmek Çarski'nin pek hoşuna gitmemişti, ama hayatın zorunluluklarını da anlamıyor değildi. İtalyan'la birlikte para hesabı yapmaya koyuldu. Fakat İtalyan bu konuda öyle bir açgözlülük gösteriyor, dünya malına karşı tutkusunu öyle hırsla açığa vuruyordu ki parlak emprovizasyonun uyandırdığı güzel duyguları büsbütün yitirmemek için Çarski bir yolunu bulup hemen ayrıldı. Aklı başka yerlerde dolaşan İtalyan, bu değişikliğin farkında bile olmadı. Onu koridor boyunca, merdivenlere kadar geçirdi; orada yerlere kadar eğilerek sonsuz saygılarını bildirdi.

3

Biletler 10 rubledir; saat 7'de başlar.

Bir afişten

Prenses ...'in salonu emprovizatörün buyruğuna verilmişti. Sahne kurulmuş, on iki sıra sandalye dizilmişti. Gösteri günü akşamın yedisinden sonra salon aydınlatıldı; kapıya da küçük bir masa konulup bilet satışı ve denetimi için uzun burunlu, yaşlı bir kadın oturtuldu. Kadının tüm parmakları yüzüklerle süslüydü. Başında gri bir şapka, şapkasında da ucu kırık tüyler vardı. Eşikte jandarmalar duruyordu. Dinleyiciler toplanmaya başladı. Çarski ilk gelenlerdendi.

Bayan Katalani. Ünlü İtalyan şarkıcısı (1779-1849). – ç.n.

Gösterinin başarısında onun da büyük payı olacaktı. İşlerin yolunda olup olmadığını öğrenmek için İtalyanla konuşmak istedi. Yandaki odalardan birinde sabırsızlıkla saatine bakarken buldu onu. Teatral bir biçimde giyinmişti. Baştan aşağı karalar içindeydi. Gömleğinin dantelalı yakasını kıvırmış; boynu, tuhaf beyazlığıyla açıkta kalmıştı. Bu beyazlıkla, sık, kara sakalı arasında göz alıcı bir zıtlık vardı. Lüle lüle saçları alnına, kaşlarının üstüne dökülüyordu. Çarski'nin hoşuna gitmedi bütün bunlar. Bir şairin sirk soytarısı gibi giyindiğini görmek canını sıkmıştı. Biraz konuştuktan sonra salona döndü. Kalabalık durmadan artıyordu.

Kısa bir süre sonra, bütün koltuklar göz kamaştırıcı bayanlarla dolmuştu. Erkekler sahne kıyısına, duvarların yanına, en arkadaki sandalyelere sıkışmışlardı. Müzikçiler sahnenin iki yanındaki yüksekçe yerlerine yerleşmişlerdi. Orta yerdeki bir masanın üzerinde porselen bir vazo duruyordu. Salonda yer kalmamıştı. Herkes sabırsızlıkla gösterinin başlamasını bekliyordu. Saat yedi buçukta müzikçilerde bir kıpırdanma görüldü. Sonra hep birden *Tancredi* uvertürünü çalmaya başladılar. Herkes iyice yerleşti; ses kesildi. Uvertürün son notaları çınlarken, emprovizatör, dört bir yandan yükselen şiddetli alkış sesleri arasında sahnenin ucuna kadar yürüdü.

Çarski, emprovizatörün ilk anlarda nasıl bir izlenim uyandıracağını kaygıyla bekliyordu. Dinleyiciler, Çarski'nin tersine, sanatçının giyimini hiç de yadırgamadılar. İtalyan, bir sürü lambanın ve kandilin pırıl pırıl aydınlattığı sahnede dururken, şimdi Çarski de gülünç bir yan bulamıyordu onda. Alkışlar kesildi; mırıltılar dindi... Emprovizatör, bozuk bir Fransızcayla, sayın konukların birkaç konu saptamalarını, kâğıtlara yazıp kendisine vermelerini rica etti. Bu beklenilmedik çağrı üzerine herkes birbirinin yüzüne baktı; kimseden bir yanıt gelmedi. Çarski hemen sahnenin yakı-

nında bir yerdeydi. İşin ucunun kendisine dokunacağını sezinleyerek kaygılandı. Emprovizatöre konuyu onun vermesi gerekecekti. Nitekim az sonra birkaç bayanın başı Çarski'ye çevrildi. Önce fısıltıyla, sonra seslerini gittikçe yükselterek ona seslenmeye başladılar. "Çarski" adını işitince emprovizatör de ayaklarının ucunda yükselerek gözleriyle onu arayıp buldu; dostça gülümseyerek bir kurşunkalem ve bir kâğıt parçası uzattı. Bu komedide rol oynamak zorunda kalışı Çarski'nin hoşuna gitmemişti ama yapacak bir şey yoktu. Kalemle kâğıdı İtalyan'ın elinden alıp bir şeyler karaladı. İtalyan, sahneden inerek masadaki vazoyu aldı; ona uzattı. Çarski de kâğıdı vazoya attı. Çarski'nin davranışı etkisini göstermekte gecikmedi. İki gazeteci, edebiyatçı olmak sıfatıyla, kendilerini birer konu yazmak zorunda hissettiler. Napoli elçiliği sekreteri ve kısa bir süre önce Avrupa gezisinden dönen, durmadan Floransa'yı sayıklayan genç bir delikanlı birer konu yazarak bükülmüş kâğıtları vazoya attılar. En sonunda da çirkin bir kız, annesinin buyruğuyla, gözlerinde yaşlar tanelenerek İtalyanca birkaç satır karaladı; kulaklarına kadar kızararak kâğıdı götürüp emprovizatöre verdi. Bu sırada bayanlar, belli belirsiz gülümseyerek bakışlarıyla sessizce onu izlemişlerdi. Emprovizatör sahneye döndü; vazoyu masaya koydu, kâğıtları birbiri arkasına çıkararak yüksek sesle okudu:

Çençi ailesi.

(La famiglia dei Çençi.)
L'ultimo giorno di Pompeia.
Cleopatra e i suoi amanti.
La primavera veduta da una prigione.
Il trionfo di Tasso. *

Çençi ailesi. Pompei'nin son günü. Kleopatra ve âşıkları. Zinaan penceresinden görülen bahar. Tasso'nun zaferi. – R.y.n.

Alçakgönüllü İtalyan:

— Saygıdeğer konuklar hangisinden başlamamı emrederler? diye sordu. Ben mi seçeyim, yoksa kura mı çekelim?

Kalabalıktan birisi:

— Kura çekelim!.. diye bağırdı.

Herkes:

— Kura! Kura! diye tekrarladı.

Emprovizatör, vazoyu eline alarak yine sahneden indi.

Zavallı İtalyan, yalvaran bakışlarla ilk sırayı taradı. Fakat burada oturan göz kamaştırıcı bayanlardan hiçbirinin kılı kıpırdamadı. Bizim Kuzeyli soğukkanlılığımıza alışık olmayan emprovizatörün çaresizlikten kıvrandığı görülüyordu. Ansızın bir köşeden beyaz eldivenli, küçük, şirin bir elceğizin uzandığını gördü... İtalyan canlandı, ikinci sıranın ucunda oturan güzeller güzeli genç dilbere yaklaştı. Dilber, hiçbir sıkılganlık belirtisi göstermeden kalktı, aristokratik elini büyük bir sadelikle vazoya sokarak bükülmüş kâğıtlardan birini çıkardı.

Emprovizatör:

— Açıp okumak lütfunda bulununuz, dedi.

Dilber kâğıdı açtı; yüksek sesle okudu:

— *Cleopatra e i suoi amanti.*

Bu sözler gür bir sesle söylenmemişti. Fakat salon kulak kesildiği için herkes işitti. Genç ve güzel bayanı, içten teşekkürlerini belirten bir eğilişle selamladıktan sonra, emprovizatör yine sahneye çıktı. Topluluğa dönerek:

— Efendim, dedi. Kura sonucunda emprovizasyon konusu olarak *Kleopatra ve âşıkları* çıktı. Bu konuyu seçen sayın konuğun bana bir açıklamada bulunmasını dileyeceğim: Burada hangi âşıklardan söz ediliyor acaba? *Perché la granda regina aveva molto...**

---

* Çünkü büyük melikenin birçok... – R.y.n.

Bu söz üzerine birkaç bay, kahkahalarla güldü. Emprovizatör biraz bozuldu.

— Bu konuyu seçen kişinin hangi tarihsel dönemi amaçladığını bilmek isterdim, diye sözlerini sürdürdü. Eğer bana bir açıklamada bulunurlarsa, kendilerine minnettar kalacağım.

Kimse bir karşılık vermedi. Birkaç bayan, deminki çirkin kızı süzmeye başladı. Kötü durumda kalan zavallı genç kız o kadar utandı ki kirpiklerinin ucunda gözyaşı damlaları birikti... Çarski bu kadarına dayanamazdı artık. Emprovizatöre döndü; İtalyanca:

— Konuyu ben seçtim, dedi. Aurelius Victor'un söylediklerini amaçlamıştım. Onun yazdığına göre; Kleopatra âşıklarıyla antlaşma yapar, yaşattığı aşk gecelerini onlara hayatlarıyla ödetirmiş... Ama yine de onun bu şartını seve seve kabul eden hayranları eksik olmazmış... Bana öyle geliyor ki, biraz zorca bir konu bu... Bir başkasını seçemez misiniz?..

Fakat emprovizatör kendinden geçmeye başlamıştı bile... Müzikçilere başlamalarını işaret etti... Yüzü korkunç bir biçimde sararıyor, vücudu hummaya tutulmuşçasına titriyordu. Gözleri tuhaf bir ateşle parlıyordu.

Siyah saçlarını eliyle arkaya attı, mendilini çıkararak yüksek alnında biriken ter damlalarını sildi... ve ansızın ileri doğru bir adım attı... Kollarını göğsünde kavuşturdu... Müzik sustu... Emprovizasyon başladı:

Saray pırıl pırıldı. Şarkıcılar
Coşmuştu flavta ve lir sesleriyle.
Süzerek baygın gözlerini melike
Atıyordu şuh kahkahalar.
Gönüller tahta doğru sürükleniyordu
Fakat o birdenbire durdu;
Güzel başı derin bir düşünceyle
Düştü altın kadehin üzerine...

Sanki herkes uyukluyordu şimdi;
Koro da, konuklar da susmuştu.
O, yeniden kaldırıp gözlerini
Yüzü ışıldayarak konuştu:
— Aşkım mutluluk verecekse size
Satın alabilirsiniz bu mutluluğu...
Ama bir eşitlik olmalı, değil mi,
Aramızdaki alışverişte?
Ben aşkımı koyuyorum ortaya...
Söyleyin, onun bir gecesini
Var mı satın almak isteyen hayatıyla?

Sustu ve herkesi bir korku sardı;
Yürekler titredi şehvetle...
Melike, hor gören bakışlarını
Gezdirdi hayranlarının üzerinde...
O, dinlerken şaşkın mırıltıları,
Ansızın biri fırlayıp çıktı;
Arkasından iki kişi daha...
Gözleri çakmak çakmaktı,
Yürüdüler cesur adımlarla,
Melike onları karşıladı;
Ve satılmış oldu böylece
Üç hayat karşılığında üç gece.
Taş kesilmiş konukların karşısında
Çekiyor kuraları birer birer.
Uğursuz bir tastan, kâhinler.

Birinci: Flavius, yiğit bir asker;
Yıllarca dövüşmüştü Roma ordusunda.
Bir kadının hakaretini
Yediremezdi onuruna;
Ve şehvetin meydan okuyuşuna
Savaşa girer gibi karşılık vermişti...
İkinci Kriton, genç bilge;

Doğmuştur Epikür ormanlarında;
Harit'lerin, Afrodit'in, Amur'un
Hayranı ve şairiydi...
Sonuncu, ilkbahar çiçekleri gibi
Taptaze bir delikanlı;
Yeni terliyordu bıyıkları.
Ünsüzdü, adı tarihe geçmedi.
Gençliğin sınırsız tutkuları
Kaynıyordu atılgan yüreğinde...
Melike, hüzünlü bakışlarını
Durdurdu onun üzerinde.

— Ant içerim, ey zevklerin anası,
Bütün benliğimi vereceğim sana...
Uysal bir cariye gibi gireceğim,
Sonsuz okşayışların yatağına...
Kulak ver, ey yüce Afrodit,
Ey Hades'in müthiş Tanrıları,
Yeraltı hükümdarları, kulak verin bana:
Ant içerim ki, sabaha kadar
Tutkuyla karşılık vereceğim
Sahiplerimin arzularına;
Şehvetin bütün sırlarını
Onlara bir bir öğreteceğim...
Ama Aurora, ölümsüz şafak
Saçınca erguvan ışıklarını,
Ant içerim ki, bu mutlu başlar
Birer birer yuvarlanacak...

1835

Yüzbaşının Kızı

1
Bir Muhafız Birliği Çavuşu

— *Yarın bir muhafız birliğinde bir yüzbaşı olabilirdi.*
— *Nene gerek, bırak orduda çalışsın.*
— *Çok doğru! Varsın sürünsün...*
...
— *Peki, babası kim onun?*

Knyajnin

Babam Andrey Petroviç Grinyov, gençliğinde Kont Münnich'in emrinde çalışmış. 17.. yılında kıdemli binbaşı rütbesiyle emekliye ayrılmış. O günden bu yana, kendi malı olan Simbirsk köyünde yaşıyordu. Annem Avdotya Vasilyevna Y. de, oralı, yoksul fakat soylu bir ailenin kızıydı. Babamla Simbirsk'te evlenmişler. Biz aslında dokuz kardeşmişiz. Fakat kardeşlerimin hepsi de bebekken ölmüşler.

Ben daha annenin karnındayken, yakın aile dostlarımızdan muhafız birliği binbaşısı B.nin yardımıyla Semenovski Alayı'na çavuş yazılmışım. Eğer umutlar boşa çıkıp annem kız doğuracak olsaymış, babam dünyaya gelmeyen çavuşun ölümünü gerekli yere bildirecek, iş de böylece kapanacakmış.

Öğrenimimi tamamlayıncaya kadar izinli sayılıyordum. O zamanın eğitim yöntemi şimdikinden başkaydı. Beş yaşı-

ma bastıktan sonra seyis Savelyiç'in eline verildim. Kendisi uyanık davranışlarından ötürü lalalığıma atanmıştı. Onun gözetimi altında yetişerek on iki yaşıma vardığımda Rus gramerini iyice öğrenmiş, bir tazı yavrusunun nitelikleri üzerine yanılmadan konuşabilecek duruma gelmiştim. Bu sırada babam, Monsieur Beaupré adında bir Fransız tuttu benim için. Kendisi çiftliğin yıllık şarap ve zeytinyağı ihtiyacıyla birlikte Moskova'dan ısmarlanmıştı. Fransız'ın gelişi Savelyiç'in çok canını sıktı. Kendi kendine "Çocuğun ne eksiği var?" diye homurdanıp duruyordu; "Çok şükür yıkanması, taranması, beslenmesi yerinde. Kendi adamın yokmuş gibi sen git elin mösyösünü kirala! Boşu boşuna para harca!.."

Beaupré'ın asıl mesleği berberlikmiş. Sonra bir ara Prusya'da askerlik yapmış. Sonra da ne anlama geldiğini pek kavramadan *pour être outchel** kalkıp Prusya'ya gelmiş. İyi bir delikanlıydı. Fakat çok uçarı, çok derbederdi. En güçsüz yanı da karşı cinse aşırı tutkusuydu. Bu yüzden sık sık tokatlanır, günlerce oflayıp puflardı artık. Ayrıca, kendi deyimiyle, *şişe düşmanı* bir adam değildi. Yani (Rusçasını söylemek gerekirse) içkiye pek düşkündü. Fakat bizim evde şarap sadece yemekten sonra, o da birer kadehcik verildiğinden ve zavallı öğretmen her keresinde atlandığından, Beaupré az sonra Rus likörüne alıştı. Sonra da mide için çok daha yararlı olduğunu ileri sürerek, onu kendi ülkesinin şaraplarına yeğlemeye başladı.

Hemen dost olmuştuk Fransız öğretmenle. Anlaşmaya göre bana *Fransızca, Almanca* ve *bütün bilimleri* öğretmek zorundaydı ya, o bunun yerine benden ayaküstü çat pat Rusça öğrenmeyi yeğledi. Sonra da herkes kendi işiyle uğraşmaya başladı artık. Aramızdan su sızmıyordu. Benim için ondan daha iyi bir öğretmen bulunamazdı. Fakat kader az sonra ayıracakmış bizi. Bakın nasıl oldu bu iş.

---

* Öğretmen olmak için.

Şişman ve çopur bir kız olan çamaşırcı Palaşka ile tek gözlü sığırtmaç kız Akulka, bir gün anlaşmışlar, aynı anda annemin ayaklarına kapanıp işledikleri büyük günahı itiraf etmişler. Gözyaşları içinde, toyluklarından yararlanarak kendilerini baştan çıkaran mösyöden yakınmışlar.

Bu gibi konularda şakası olmayan annem, durumu babama iletmekte gecikmemiş tabii. Babam ceza verirken fazla düşünüp taşınan insanlardan değildi. Hemen yanına çağırtmış düzenci Fransız'ı. Mösyö'nün küçük beye ders vermekte olduğunu bildirmişler. Babam da bunun üzerine kalkıp odama gelmiş.

Bu sırada Beaupré yatağa uzanmış, mışıl mışıl uyuyordu. Size daha önce Moskova'dan benim için bir harita getirdiğini söylemiş miydim? Hiçbir işe yaramadan duvarda asılı duran bu harita, kâğıdının genişliği ve güzelliğiyle çoktandır aklımı çeliyordu. Sonunda ondan uçurtma yapmaya karar vermiş, Beaupré'in de uykuda olmasından yararlanarak işe girişmiştim.

Ben tam Ümit Burnu'na ağaç kabuklarından bir kuyruk takarken babam içeri giriverdi. Yaptığım coğrafya alıştırmalarını görünce kulağımı çekti; sonra Beaupré'e doğru koştu, zavallı adamı sarsaklayarak uyandırdı ve ağzına ne gelirse söylemeye başladı. Neye uğradığını şaşıran Beaupré kalkmaya çabalıyor, fakat bir türlü beceremiyordu bunu. Körkütük sarhoştu çünkü. Daha ne olup bittiğini anlayamadan, babam adamcağızı yakasından tuttuğu gibi yataktan kaldırdı, ite kaka kapı dışarı etti. Hemen aynı gün de çiftlikten kovdu. Savelyiç'in keyfine diyecek yoktu tabii. Eğitimim böylece sona ermiş oldu.

Güvercin kovalayarak, uşakların çocuklarıyla birdirbir oynayarak birkaç yıl daha geçirdim. Fakat on altı yaşımı bitirdiğim yıl hayatım temelden değişti.

Bir sonbahar günü annem salonda reçel kaynatıyor, ben de onun yanında durmuş fıkır fıkır kaynayan köpük-

lere bakarak yalanıyordum. Babam pencere önüne oturmuş, her yıl hiç kaçırmadan aldığı *Saray Yıllığı*'nı okuyordu. Bu kitaba karşı eksilmeyen bir ilgisi vardı. Her okuyuşunda şaşılacak kadar heyecanlanır, neredeyse kendinden geçerdi. Babamın huylarını, alışkanlıklarını ezbere bilen annem, zavallı kitabı her zaman elden geldiğince uzak bir yere sokuşturmaya çalışır, böylece *Saray Yıllığı* kimi kez aylarca gözüne çarpmazdı babamın. Fakat bir kere de kazara rastladı mı, saatlerce elinden bırakmazdı artık.

Böylece babam arada bir omuzlarını silkerek, kendi kendine, "Tümgeneral!.. Benim bölüğüme kavuştu!.. İki nişan sahibi!.. Acaba onunla çoktan beri..." diye bir şeyler mırıldanarak yıllığı okuyordu. Sonra divana fırlattı onu, düşünceye daldı. Babam böyle düşünmeye başladı mı hep bir kaygı alırdı beni.

Nitekim bir süre sonra ansızın anneme döndü.

— Avdotya Vasilyevna, dedi, Petruşa kaç yaşında şimdi?

Annem:

— İşte, on yedisine bastı ya, dedi. Hani Nastasya Garasimovna halanın bir gözüne perde indiği yıl doğduydu da, sonra...

Babam:

— Anlaşıldı, diye kesti. Görev zamanı geldi demektir. Kız peşinde koştuğu, güvercinliklere tırmandığı yeter artık.

Oğlundan hemen ayrılmak düşüncesi anneme o kadar dokundu ki elindeki kaşık tencereye düşüverdi. Yüzü gözyaşlarıyla ıslandı.

Buna karşılık ben duyduğum heyecanı anlatamam. Orduya katılmak düşüncesi kafamda özgürlük ve Petersburg hayatının mutluluklarına ilişkin hayallerle birleşiyordu. Kendimi bir Muhafız Birliği'nde subay olarak göz önüne getiriyordum. Bana göre, bir insanın elde edebileceği en yüksek şan buydu.

Babam tasarılarını değiştirmekten de, ertelemekten de hoşlanmazdı. Yola çıkacağım gün kararlaştırıldı. Bir gün önce, emrine gireceğim komutana mektup yazacağını söyleyerek kâğıt kalem istedi benden.

Annem:

— Prens B.ye benden de selam yazmayı unutma Andrey Petroviç, dedi. Petruşa'yı kanatları altına alacağını umarım.

Babam kaşlarını çatarak:

— Neler saçmalıyorsun! diye karşılık verdi. Prens B.ye mektup yazan kim?

— Az önce Petruşa'nın komutanına mektup yazmak istediğini söyleyen sen değil miydin?

— Ee, ne olmuş?

— İyi ya, Petruşa'nın komutanı Prens B. değil miydi? Onu Semyonovsk Alayı'na yazdırmıştık ya.

— Yazdırmıştık! Fakat ne çıkar bundan? Petruşa, Petersburg'a gitmiyor. Orada boş yere para harcamaktan, çapkınlıktan başka ne öğrenecek? Yok; bırak orduda çalışsın, burnunu sürtsün, barut koklasın da züppe değil asker olsun. Hıh. Muhafız Birliği'ne yazdırmışız da! Nüfus kâğıdı nerede bunun? Al getir.

Annem nüfus kâğıdımı, vaftiz gömleğimle birlikte sakladığı kutudan çıkarıp getirdi, titreyen bir elle uzattı babama. Babam inceden inceye okudu onu, sonra karşısına, masaya koydu, mektuba başladı.

Meraktan içim içime sığmıyordu. Petersburg'a değilse nereye gönderiyorlardı beni. Gözlerimi babamın ağır aksak işleyen kaleminden ayıramıyordum. Sonunda mektubu bitirdi, onu nüfus kâğıdımla birlikte bir zarfa koydu, mühürledi, gözlüklerini çıkardı ve yanına çağırdı beni.

— İşte eski arkadaşım, dostum Andrey Karloviç R.ye yazdığım mektup, dedi. Orenburg'a onun emrine girmeye gidiyorsun.

Başımdan bir kazan kaynar su döküldü sandım. Bütün umutlarım bir anda yerle bir olmuştu. Petersburg düşleri ku-

rarken, demek ıssız, tenha bir ülkenin can sıkıntıları bekliyormuş beni. Bir dakika önce içimi coşkuyla dolduran çalışma düşüncesi, şimdi ağır bir yük gibi sırtıma çökmüştü. Fakat yapacak bir şey de yoktu. Ertesi gün basamakların önüne çekilen yol arabasına bavulum, çay takımlarımın bulunduğu sandık, sıcak ev hayatımın son izleri olan çörekler ve böreklerle dolu çıkınlar yerleştirildi. Annemle babam uğurlamaya çıktılar beni.

Babam:

— Yolun açık olsun Pyotr, dedi. Edeceğim yemini tut, doğrulukla çalış. Komutanlarını dinle. Aferin peşinde koşup kendini pek fazla yıpratma ama çalışmaktan da kaçma. Ve şu atasözünü hiç çıkarma aklından: "Elbiseni yeniyken, şerefini gençken koru."

Annem gözyaşları içinde kendime iyi bakmamı öğütledi. Savelyiç'ten çocuğuna göz kulak olmasını istedi. Sırtıma tavşan kürkü bir gocuk, onun üstüne de tilki derisinden bir yelek giydirdiler. Savelyiç'le birlikte arabaya oturdum, gözyaşları içinde uğurlandım.

Aynı gece Simbirsk'e vardım. Gerekli öteberiyi satın almak için burada bir gün kalmak zorundaydım. Savelyiç görevlendirilmişti satın alma işiyle. Bir hana indik. Savelyiç sabahleyin dükkânları dolaşmaya çıktı. Ben pencereden pis bir ara sokağa bakmaktan bıkıp hanın içinde dolaşmaya başladım. Bilardo salonuna girdiğimde otuz beş yaşlarında, uzun boylu, kara kaytan bıyıklı bir bay gördüm orada. Sırtında bir sabahlık, elinde bilardo sopası vardı. Dişlerinin arasına bir ağızlık sıkıştırmıştı. Oyun arkadaşı olan markacı, kazandığında bir kadeh votka içiyor, kaybedince bilardo masasının altından dört ayak olup sürünüyordu. Onları seyretmeye koyuldum. Oyun uzadıkça markacı daha sık görünmeye başladı. Öyle ki salonda bilardo masasının altından çıkmaz oldu. Kaytan bıyıklı bay, fatiha okur gibi birkaç küfür salladı ona, sonra bana dönerek birlikte bir parti yapmamızı

önerdi. Bilardo oynamayı bilmediğimi söyleyerek reddettim bu öneriyi. Besbelli çok şaşırmıştı. Neredeyse acıyarak süzdü beni. Ama yine de laflamaya başladık. Adı İvan İvanoviç Zurin'miş. ... Muhafız Alayı'nda komutanmış. Simbirsk askerlik Şubesi'ne geldiğinden, bu handa kalıyormuş şimdi.

Yakında meslektaş olacağımızı öğrenen Zurin, Tanrı ne verdiyse, askerce bir yemeğe çağırdı beni. Sevinerek kabul ettim. Masaya oturduk. Arkadaşım çok içiyor, artık bu ordu geleneklerine alışmam gerektiğini söyleyerek benim kadehimi de habire dolduruyordu. Anlattığı askerlik fıkralarına katıla katıla gülüyordum. Masadan kalktığımızda tam anlamıyla dost olmuştuk. Zurin beni bilardo öğretmeye çağırdı.

— Biz subaylar bu oyunu mutlaka öğrenmeliyiz, diyordu. Diyelim sefer sırasında bir ilçeye uğradın. Hadi bakalım ne yapacaksın? Her zaman da Yahudi dövülmez ki! İster istemez bir hana gidip bilardo oynamaya başlarsın. Ee, bunun için de oynamayı bilmek gerekir!

Aklım yatmıştı bu işe. Büyük bir istekle bilardo sopasını kavradım. Zurin beni yüksek sesle yüreklendiriyor, az zamanda gösterdiğim başarıya şaşıp kalıyordu. Birkaç dersten sonra, hani kazanç için değil ama hiç değilse boşu boşuna oynamamak için, parasına, sayısı bir kuruşuna oynamamızı önerdi. Dünyada parasız oyun oynamaktan daha berbat bir alışkanlık olamayacağını söylüyordu. Bu öneriyi de kabul ettim. Zurin kendine punç istedi, bana da bunu bir kere denemem gerektiğini söyledi. Orduda çalışırken mutlaka punç içmek gerekirmiş. Punçsuz askerlik mi olurmuş! Dinledim onu. Bu arada oyunumuz sürüp gidiyordu. İçkimi yudumladıkça gözü pekliğim artıyordu. Toplarım ikide bir yan banttan dışarı fırlıyor, ben öfkeleniyor, kim bilir nasıl hesap tutan markacıyı paylıyor, gitgide büyütüyordum oyunu. Kısaca, başıboş bırakılan sersem bir çocuk nasıl davranırsa, tıpkı öyle davranıyordum. Bu arada zamanın nasıl geçtiğini fark etmedim bile. Zurin bir ara saate baktı, bilardo topunu bırak-

tı. Yüz ruble yitirdiğimi bildirdi bana. Biraz şaşaladım. Param Savelyiç'teydi çünkü. Özür dilemeye giriştim.

Zurin:

— Rica ederim, diye sözümü kesti. Niçin kaygılanıyorsunuz? Ne zaman verirseniz olur. Hadi, Arinuşka'ya gidiyoruz şimdi.

Siz olsanız ne yapardınız? Günü nasıl uygunsuz başladıysam, öyle bitirdim. Akşam yemeğini Arinuşka'da yedik. Zurin habire kadehimi dolduruyor, askerliğe alışmam gerektiğini tekrarlayıp duruyordu. Masadan kalktığımızda, güçlükle ayakta durabiliyordum. Hana gece yarısı döndük. Savelyiç basamaklarda karşıladı bizi. Ordudaki görevimi ciddiyetle benimseyişimin belirgin izlerini görünce, inledi. Ağlamaklı bir sesle:

— Efendiciğim, sana ne oldu böyle? dedi. Nerede bu hallere düştün? Ah, Tanrım! Günahımız neydi?

Ben söyleyecek söz bulamayıp:

— Sus, moruk! diye bağırdım. Sarhoş musun nesin... Git yat, ama daha önce beni yatır.

Ertesi gün uyandığımda başım zonkluyor, bir gün önceki olayları sisler içinde anımsıyordum. Bir fincan çayla içeri giren Savelyiç, beni düşüncelerimden ayırdı, başını sallayarak:

— Haylazlığa pek erken başladın Pyotr Andreyiç, dedi. Kime çektin acaba? Ne deden ayyaştı, ne baban, annene zaten söz yok; doğduğundan beri *kvas*'tan* başka içki koymadı ağzına. Peki, kim suçlu bundan? O mösyö alçağı! İkide bir Antıpyevna'ya koşar: "Madam, Je vu pri, vodka" deyip dururdu. Al işte sana "je vu pri"! Tövbe tövbe, iyi şey öğretti it oğlu it. Kendi adamın yokmuş gibi sen git elin gâvurunu lala diye kirala, böyle olur işte!

Utanmıştım. Öte yandan döndüm:

— Çık dışarı Savelyiç, dedim. Çay istemiyorum.

Rus şırası.

Fakat bir kere vaaza başladı mı Savelyiç'i susturmak olacak iş değildi.

— Haylazlığın sonunu görüyorsun işte Pyotr Andreyiç. Kafan kazan gibi olmuş, canın bir şey yemek istemiyor. Bilmem ki ne içerler? Bir bardak turşu suyu içmek ya da bir kadeh likörle çakırkeyif olmak varken. Öyle değil mi?

Bu sırada bir çocuk girdi içeri. Bana bir pusula uzattı. İ. İ. Zurin'den geliyordu. Açtım ve şu satırları okudum:

Azizim Pyotr Andreyeviç, dün yitirdiğin yüz rubleyi sana bu pusulayı getiren çocukla göndermeni rica ederim. Paraya çok ihtiyacım var.

Her zaman hizmetinde
İvan Zurin

Yapacak bir şey yoktu. Umursamaz bir tavır takındım; hem kasadarım, hem çamaşırcım, hem de işlerimin yürütücüsü olan Savelyiç'e dönerek çocuğa yüz ruble vermesini emrettim.

Savelyiç şaşkınlıktan küçük dilini yutacaktı neredeyse. Kekeleyerek:

— Ne?! Ha? Niçin? diye sordu.

Elden geldiğince soğukkanlı olmaya çalışarak.

— Ona borcum var, dedim.

Savelyiç gitgide daha çok şaşırıyordu.

— Borcun var ha? diye bağırdı. Fakat efendiciğim, ne zaman borçlandın ona? Bu nasıl iş? Efendim, sen bilirsin, ama ben para vermeyeceğim.

Bu önemli dakikada bu dik başlı ihtiyarın hakkından gelmezsem, bir daha onun vesayetinden kurtulamayacağımı düşündüm ve yüzüne tepeden bir bakış fırlatarak:

— Ben efendiyim, sen de benim uşağımsın, dedim. Paralar benimdir. Onları oyunda yitirdim, çünkü canım öyle istedi. Akıl vereceğine sana söyleneni yap.

Neye uğradığını şaşıran Savelyiç ellerini çarptı, öylece kalakaldı.

— Ne duruyorsun! diye bağırdım.

İhtiyar ağlamaya başladı. Titrek bir sesle:

— İki gözüm Pyotr Andreyiç, dedi. Beni kederden öldürmek mi istiyorsun? Gözümün bebeği! Dinle bu ihtiyarı; şaka ettiğini, bizde o kadar para olmadığını yaz o dolandırıcıya. Yüz ruble! Aman Allahım! De ki, annemle babam bana kumar oynamayı yasak ettiler, ancak cevizine oynayabilirim...

— Zırvayı bırak, diye sertçe sözünü kestim. Ver şu parayı, yoksa ensenden tuttuğum gibi kapı dışarı edeceğim seni.

Savelyiç iki gözü iki çeşme, yüzüme baktı, dediğimi yapmaya gitti. Acımıştım zavallı ihtiyara. Fakat artık çocuk olmadığımı kanıtlamak, özgürlüğüme kavuşmak istiyordum.

Zurin'in parası gönderildi. Savelyiç beni bu uğursuz handan bir an önce çıkarma telaşındaydı. Gelip arabanın hazır olduğunu bildirdi. Bilardo öğretmenimle vedalaşmadan, günün birinde bir daha görüşeceğimizi düşünmeden, içimde gizli bir sızı ve sessiz bir pişmanlıkla Simbirsk'ten ayrıldım.

2
Kılavuz

Ey uzak ülke, güzel ülke
Ey bilmediğim ülke!
Ne kendi isteğimle geldim sana
Ne de soylu bir atın sırtında.
Beni, bu yiğit delikanlıyı
Gençliğin ateşi getirdi buraya
Bir de başımdaki şarap dumanları.

Eski bir türkü

Yol boyunca düşündükleri hiç de hoş şeyler değildi. O zamanın ölçülerine göre küçümsenemeyecek bir para yitirmiştim. İçimde, handaki davranışımın aptalca olduğunu istemeye istemeye itiraf ediyor, Savelyiç'in karşısında bir suçluluk duyuyordum. Bütün bunlar üzüyordu beni. İhtiyar, arabacının yanına oturmuştu. Benden yana hiç bakmıyor, yalnız atları dehlemek için açıyordu ağzını. Onunla ne yapıp edip barışmak istiyor, fakat söze nereden başlayacağımı bilmiyordum.

Neden sonra:

— Hadi Savelyiç, yeter artık, barışalım, dedim. Suçlu olduğumu kabul ediyorum. Dün haylazlık ettim, üzdüm seni.

Bundan böyle daha akıllı davranacağıma, seni dinleyeceğime söz veriyorum. Hadi, kızma artık, barışalım.

— Ah, ah, iki gözüm Pyotr Andreyeviç! (İhtiyar derin derin içini çekti.) Ben kendime kızıyorum. Bütün suç bende. Seni handa yalnız başına nasıl bıraktım! Ah, ahmak kafa! Şeytana uydum, şu kayyumun karısına bir uğrayayım dedim. Uzaktan akrabam olur. Tabii atalar sözünün dediği çıktı. Uğrama akrabaya, girer başın belaya. Of, of... Şimdi efendilerimin yüzüne nasıl bakacağım ben? Çocuklarının içki içtiğini, kumar oynadığını duyarlarsa ne demezler?

Zavallı Savelyiç'i avutmak için epeyce dil döktüm, bundan böyle ona danışmadan beş para harcamayacağıma söz verdim. Arada bir başını sallıyor, kendi kendine, "Yüz ruble! Dile kolay!" diye homurdanıyordu. Fakat sonunda yatıştı.

Atandığım bölgeye yaklaşıyordum. Zaman zaman tepelerle, hendeklerle kesilen iç karartıcı bir bozkır uzanıyordu dört bir yanımdan. Her yer karla örtülüydü. Güneş batmak üzereydi. Arabam dar bir yolda daha doğrusu köylü kızaklarının açtığı bir iz üzerinde ilerliyordu. Arabacı, birden çevreye bakınmaya başladı, sonra şapkasını çıkararak bana dönüp:

— Efendim, emrederseniz geri dönelim! dedi.

— O niye?

— Hava bozmaya başladı da. Rüzgâr gitgide şiddetleniyor. Baksanıza, nasıl tozutuyor karları...

— Canım, bu da dert mi?

— Ya şuraya, şuraya baksanıza. Görmüyor musunuz ne olduğunu? (Kamçısıyla doğuyu gösteriyordu.)

— Beyaz bozkırla açık gökten başka bir şey görmüyorum.

— Şuna, şuna, şu küçük buluta bakın.

Tam ufuk çizgisinin orada küçük bir bulutçuk gördüm gerçekten de. İlk bakışta uzak bir tepecik sanılabilirdi. Arabacı bunun bir tipiyi haber verdiğini açıkladı.

O bölgenin tipileri üzerine önceden bir şeyler işitmişliğim vardı. Birçok yük arabasının nasıl kar altında kaldığını biliyordum. Savelyiç de arabacıdan yana çıkmış, geri dönmeyi öğütlüyordu. Fakat rüzgâr pek şiddetli görünmedi bana. Tipi bastırmadan bir sonraki menzile ulaşacağımızı umarak, arabacıya elini daha çabuk tutmasını emrettim.

Adam hayvanları dörtnala kaldırdı; fakat gözü hâlâ doğudaydı. Atlar yel gibi uçuyorlardı. Rüzgâr da gitgide şiddetleniyordu bu arada. Küçük bulut genişledi, genişledi, beyaz bir duman oldu. Sonra yoğunlaşarak yükseldi, büyüdü ve yavaş yavaş bütün göğü kapladı. İlkin ince ince serpiştiren kar, ansızın lapa lapa yağmaya başladı. Rüzgâr uğulduyor, karlar döne döne havaya yükseliyordu. Gökyüzü bir anda kararmış; bulanık bir kar deniziyle örtülmüştü. Göz gözü görmez oldu.

Arabacı:

— Hey, efendim! diye seslendi. Yandık, tipi!..

Başımı arabadan çıkarıp baktım. Yüzüme kırbaç gibi çarpan tipiden başka hiçbir şey görünmüyordu. Rüzgâr öyle bir kudurmuşlukla uluyordu ki, canlıydı sanırdınız. Savelyiç'le benim üzerime lapa lapa kar yağıyordu. Atlar adım adım ilerliyorlardı. Az sonra da durdular.

Sabırsızlanarak:

— Niye gitmiyorsun! diye bağırdım arabacıya.

Arabacı:

— Nereye gideyim? diye karşılık verdi, yerinden inerken. Kim bilir neredeyiz? Ne yol, ne iz belli. Dört bir yanımız sisle kaplı.

Ben adama sövüp saymaya başlamışken, Savelyiç ondan yana çıktı.

— Sen kimseye kulak asmadın ki efendim! diyordu. Hana dönsen, sıcak bir çay içsen, sabaha kadar yatıp uyusan kötü mü olurdu? Tipi diner, biz de yolumuza giderdik. Nereye koşuyoruz böyle? Düğüne mi yetişeceksiniz?

Savelyiç haklıydı. Ama yapacak bir şey yoktu artık. Kar lapa lapa yağıyor, arabanın çevresinde gitgide kalınlaşan bir tabaka halinde yükseliyordu. Atlar başlarını öne eğmiş duruyor, arada bir titriyorlardı. Arabacı çevrede dolanıyor, ne yapacağını bilemediğinden koşumları düzeltiyordu. Savelyiç homurdanıyordu. Ben hiç değilse bir ev ya da bir yol izi görürüm umuduyla dört bir yana bakınıyor, fakat tipinin bulanık çevriminden başka bir şey seçemiyordum. Ansızın bir karaltı çarptı gözüme.

— Hey, arabacı, diye seslendim, baksana, oradaki karaltı nedir?

Arabacı baktı, baktı, sonra yerine oturarak:

— Tanrı biliyor ya efendim, dedi; araba desem araba değil, ağaç desem ağaç değil, ama gerçekten de bir şey kımıldıyor orada. Kurt ya da insandır belki de.

Ben arabacıya oraya doğru hareket etmesini emrettim. Karaltı da aynı anda karşıdan bize doğru yöneldi. İki dakika sonra kavuştuk. Bir adamdı bu.

Arabacı:

— Hey, iyi adam! diye seslendi. Yol nerede biliyor musun?

Yolcu:

— Yol, burada, ayaklarımın altında, diye karşılık verdi; ama neye yarar?

Ben:

— Hey köylü! dedim; buraları bilir misin? Beni bir hana götürsene.

Yolcu:

— Buraları bilirim, diye karşılık verdi. Çok şükür, karış karış bilirim hem de. Fakat havayı görmüyor musun? Bir anda sapıtırız yolu. En iyisi burada durup beklemek. Belki tipi diner, gök açılır da yıldızların ışığında yolu yitirmeden ilerleriz.

Adamın soğukkanlılığı canlandırmıştı beni. Tam kendimi Tanrıya emanet edip bozkırın ortasında gecelemeye karar

vermişken, bizim yolcu, kedi gibi bir sıçrayışta arabacının yanına çıkıp oturdu:

— Hey, dedi, çok şükür köy uzakta değil; hayvanları sağa çevir de sür.

Arabacı hoşlanmamıştı bu işten:

— Niye sürecekmişim? diye sordu. Hani, yol nerede? Nasıl olsa ne atlar, ne de koşumlar senin, gönlünün dilediğini yaparsın.

Arabacı haklı göründü bana.

— Öyle ya, dedim; köyün uzakta olmadığını nereden anladın?

— Çünkü rüzgâr duman kokusu getirdi bir ara, diye karşılık verdi köylü. Yakında köy var demektir bu.

Adamın bu açık sözlülüğü şaşırtmıştı beni. Arabacıya hareket etmesini emrettim. Atlar karlara bata çıka ilerlemeye başladılar. Araba kâh bir kar yığınına saplanıyor, kâh bir hendeğe giriyor, bir o yana, bir bu yana sallanarak sessizce yol alıyordu. Bir teknenin, bir fırtınalı denizde çalkanmasına benziyordu bu. Karşımda oturan Savelyiç, sarsıntıdan, her dakika benim iki yanıma yuvarlanacakmış gibi oluyor, durmadan inliyordu. Hasırdan kapı perdesini indirdim, kürküme iyice büründüm, usul usul ilerleyen araba beni beşik gibi sallarken, fırtınanın uğultusu kulaklarımda gitgide bir ninniye dönüştü; uyuklamaya başladım.

Ömrüm boyunca unutamayacağım bir düş görüyordum. Ondan sonra başıma gelecek olan tuhaf olaylarla birlikte anımsadığımda, bana hâlâ peygamberce gelen bir düştür bu. Okuyucu kınamasın beni. Çünkü boş inançlara karşı ne kadar kuşku duyulursa duyulsun, onlara kapılmanın yine de insan oğluna özgü olduğunu biliyordur sanırım.

Gençliğin yerini düşlere bıraktığı uyku öncesinin belirsiz görüntüleri içinde onlarla kaynaştığı bir ruh durumu vardır. Ben o durumdaydım işte. Fırtınanın hâlâ kudurmuşçasına uluduğunu, uçsuz bucaksız kar çölünde o yana, bu yana do-

laştığımızı görüyordum. Ansızın bir kapı çıktı karşıma ve çiftliğimizin avlusuna girdik. Aklıma ilk gelen şey, eve izinsiz dönüşüme babamın kızacağı, bunu belki de söz dinlemezlik sayacağı oldu. Kaygıyla indim arabadan. Baktım, annem basamaklarda beni bekliyor. Büyük bir üzüntü içinde olduğu belli. "Yavaş," diyor; "baban ölüm döşeğinde, seninle helalleşmek istiyor". Dehşet içinde ardına düşüyorum onun. Yatak odasına giriyoruz. Oda ölgün bir ışıkla aydınlatılmış. Yanında üzgün yüzlü insanlar duran yatağa doğru sessizce yaklaşıyorum. Annem cibinliği usulca kaldırıyor ve "Andreyiç Petroviç," diyor, "bak Petruşa geldi. Senin hastalığını öğrenip geri dönmüş. Kalk da ona hayır duası et". Ben diz üstü çöküyor, gözlerimi hastaya dikiyorum. O da nesi? Babamın yerine kara sakallı bir köylü yatıyor yatakta, bana da neşeyle bakıyor. Bu işe akıl erdiremeyip anneme dönüyorum, "Ne demek oluyor bu?" diyorum. "Bu adam babam değil. Bir köylüden ne diye hayır duası isteyeyim?" Annem, "Fark etmez Petruşa!" diye karşılık veriyor: "O senin babalığındır.* Hadi, elini öp de hayır duası etsin sana." Ben razı olmuyorum buna. O zaman köylü yataktan atladığı gibi belinden bir balta çekip dört bir yana saldırmaya başlamıyor mu? Koşmak istiyorum, fakat bir türlü koşamıyorum. Oda ölülerle dolu. Ayağım cesetlere takılıyor, kan birikintilerine bastıkça kayıyordu... Korkunç köylü bu arada dostça sesleniyordu bana: "Korkma; bana sığın... yanıma gel, hayır duamı al." Ben hem dehşet, hem şaşkınlık içindeydim... Tam o sırada uyandım. Atlar durmuştu. Savelyiç kolumu çekiştiriyor:

— Geldik efendim, hadi in, diyordu.

Gözlerimi ovuşturarak sordum:

— Nereye geldik?

Rusçası "Posajyonnıy atyets". Düğünlerde güveye ya da geline babalık yapan kimse. Bir bakıma, bizdeki "sağdıç"ın karşılığı.

— Hana. Tanrının yardımıyla dosdoğru gelip duvara dayandık. Küçük bey, çabuk ol, içeri gir de ısın.

Arabadan indim. Şiddeti azalmakla birlikte, tipi hâlâ devam ediyordu. Hava öyle karanlıktı ki göz gözü görmüyordu. Hancı kapıda karşıladı bizi. Eteğinin altında bir fener tutuyordu. Dar, fakat oldukça temiz bir odaya girdim. Bir çıra aydınlatıyordu burayı. Duvarda bir tüfekle uzun bir Kazak kalpağı asılıydı.

Hancı Yayık Kazaklarındandı. Altmış yaşlarında kadar gösteren, hâlâ canlı, dinç bir köylüydü bu. Savelyiç de ardım sıra yol sandığını taşıyıp getirdi. Çay kaynatmak için hancıdan ateş istedi. Ömrümde hiçbir zaman canımın o denli çay istediğini anımsamıyorum. Hancı istenileni getirmeye gitti.

Savelyiç'e:

— Ya kılavuz nerede? diye sordum.

— Buradayım efendimiz, diye bir ses geldi yukarıdan.

Ocağın oradaki peykeye bakınca, kara bir sakal ve bir çift parlak gözle karşılaştım.

— Ne o kardeş, üşüdün mü? diye sordum.

— İnce bir kaftanın içinde üşünmez olur mu? Gocuğum vardı ya, ne yalan söyleyeyim, dün meyhaneciye rehin bıraktım. Bu kadar şiddetli ayaz olacağını sanmamıştım.

O sırada hancı, kaynayan bir semaverle içeri girdi. Kılavuzumuzu bir fincan çay içmeye çağırdım. Adam peykeden indi. İlgi çekici bir görünüşü vardı. Kara sakalına yer yer kır düşmüştü. İri, canlı gözleri fıldır fıldır dönüyordu. Sevimli, fakat hileci bir anlatım vardı yüzünde. Saçları çepeçevre kesilmişti. Yırtık bir kaftanla bir Tatar şalvarı vardı üzerinde. Çay dolu fincanı uzattım. Durdu, yüzünü buruşturdu:

— Efendimiz, emredin de bir bardak şarap getirsinler, dedi. Biz Kazaklarda çay içmek geleneği yoktur.

İsteğini hoşnutlukla yerine getirdim. Hancı yüklükten bir şişeyle bir bardak çıkardı, adama yaklaştı ve yüzünü görür görmez:

— Vay, dedi, yine buradasın ha! Hangi rüzgâr attı?

Kılavuzum anlamlı anlamlı göz kırptı, bir bilmeceyle karşılık verdi:

— Bostanda uçuyordum, kendir gagalıyordum, nine bir taş attı, taş yanımdan geçti. Ee! Sizinkilerden ne haber?

— Ne olsun? Akşam duasında çan çalacaklardı, papazın karısı izin vermedi, papaz konukluğa gitti, şeytanlar kilise mezarlığında dolaşıyor.

Benim baldırı çıplak:

— Sus amca! diye karşı çıktı. Yağmur yağarsa mantar biter, mantar bitince sepet de bulunur. Şimdi sen (burada bir daha göz kırptı) baltanı kuşağına sok. Korucu dolaşıyor. Efendimiz! Sağlığınıza içiyorum!

Bunu söyleyerek bardağı aldı, istavroz çıkardı ve bir dikişte yuvarladı şarabı. Sonra eğilerek selamladı beni, yeniden peykeye döndü.

Bu çapulcu konuşmasının ne anlama geldiğini bilemezdim o sırada. Fakat sonradan, 1772'de patlak veren ve bastırılan Yayık Kazanları ayaklamasından söz edildiği sonucunu çıkardım. Savelyiç kaygıyla kulak kabartmıştı köylüyle hancının konuşmasına. Bir onu, bir ötekini kuşkulu gözlerle süzüyordu. Han ya da oraların deyişiyle *umet*, bütün köylerden uzakta, ıssız bir yerde, bozkırın ortasındaydı. Bir haydut yuvasına pek benziyordu. Fakat yapacak bir şey yoktu. Yeniden yola koyulmak da olanaksızdı. Savelyiç'in tedirginliği pek eğlendiriyordu beni. Bu arada, geceyi geçirmek üzere sedire uzandım. Savelyiç sobanın yanına çekilmeye karar verdi. Hancı yerde yatıyordu. Az sonra bütün odayı horultular doldurdu, ben de derin bir uykuya daldım.

Sabahleyin oldukça geç bir saatte uyandığımda, tipi dinmişti. Güneş parlıyordu. Uçsuz bucaksız bozkır, göz kamaştırıcı bir kar tabakasıyla örtülüydü. Atlar koşulmuştu. Hancıya hesabı ödedim. Adam öyle ölçülü bir ücret aldı ki bizden, Savelyiç bile her zamankinin aksine, ne tartıştı, ne de

pazarlığa girişti. Dünkü kuşkuları da tümüyle silindi kafasından. Kılavuzu çağırdım, yardımından ötürü teşekkür ettim ve Savelyiç'e dönerek, ona elli kapik bahşiş vermesini emrettim. İhtiyar suratını astı:

— Elli kapik bahşiş! dedi. Niyeymiş bu? Onu arabamızla hana getirdik diye mi? Efendim, siz bilirsiniz, fakat bizim bol keseden harcayacak elli kapiğimiz yok. Herkese bahşiş verirsek çok geçmeden kendimiz aç kalırız.

Bu konuda tartışamazdım Savelyiç'le. Paraların tümüyle onun denetiminde bulunacağına söz vermiştim. Fakat öte yandan da canım sıkılmıştı. Beni bir felaketten olmasa bile, hiç değilse çok tatsız bir durumdan kurtaran adama borcumu ödeyemiyordum.

İstifimi bozmadan:

— İyi, dedim, madem elli kapik vermek istemiyorsun, öyleyse elbiselerimden birini çıkar onun için. Üstünde bir şeyi yok. Benim tavşan kürkü gocuğumu ver ona.

Savelyiç:

— Babacığım, Pyotr Andreyiç, insaf edin! diye inledi. Tavşan kürkü gocuğu niçin verelim ona? İt oğlu it ilk meyhanede satıp parasıyla kafayı çeksin diye mi?

Benim baldırı çıplak:

— Satıp parasıyla kafayı mı çekerim, yoksa satmaz mıyım, artık orası seni ilgilendirmez moruk, dedi. Efendimiz lütfedip kürklerini bana veriyorlar. Paşa gönülleri böyle istiyor. Senin gibi bir uşak parçasına ise, tartışmak değil, emredileni yapmak düşer.

Savelyiç küskün bir sesle:

— Haydut, sen Allahtan korkmaz mısın! diye karşılık verdi. Çocuğun henüz iyiye kötüye akıl erdiremediğini görüyorsun, toyluğundan yararlanıp onu soymak istiyorsun, değil mi? Bey gocuğu senin nene gerek? Kör olası.

Lalama:

— Rica ederim, ukalalığı bırak, dedim. Gocuğu hemen buraya getir.

Savelyiç yine:

— Yüce Tanrım! diye inledi. Tavşan kürkü gocuk daha yepyeni! Verdiğin de bari bir adam olsa! Ayyaşın, baldırı çıplağın teki!

Bununla birlikte taşvan kürkü gocuk da ortaya çıkmıştı. Köylü hemen oracıkta denemeye girişti onu. Benim bedenim için bile küçülen gocuk, ona bir parça dar gelmişti doğrusu. Fakat adam, dikiş yerlerini söke söke onu sırtına geçirmeyi başardı. Dikişlerin çatırtısını işiten Savelyiç, dokunsalar ağlayacaktı.

Serseri, pek hoşnut kalmıştı armağanımdan. Beni arabaya kadar geçirdi, yerlere kadar eğilerek:

— Efendimiz, teşekkür ederim! dedi. Tanrı gönlünüze göre versin. İyiliğinizi ömrümce unutmayacağım!

O kendi yoluna gitti, ben de Savelyiç'in üzüntüsüne aldırmayıp daha ileri doğru yola koyuldum. Az sonra da, dünkü tipiyi, kılavuzumu, tavşan kürkü gocuğu unutmuştum bile.

Orenburg'a varınca doğru generale çıktım. Uzun boylu, fakat yaşlılık yüzünden hafifçe kamburlaşmış bir adamdı bu. Uzun saçları tümden ağarmıştı. Eski, soluk üniforması Anna Yoannovna zamanının savaşlarını anımsatıyordu. Konuşmasında şiddetli bir Alman aksam vardı. Babamın yazdığı mektubu verdim. Babamın adını işitince bana şöyle bir bakıp:

— Tanrım! dedi. Andrey Petroviç'in delikanlılığının üstünden ne kadar zaman geçti ki, böyle bir delikanlının babası olmuş! Ah zaman! Zaman!

Sonra mektubu açtı, arada bir düşüncelerini belirterek alçak sesle okumaya başladı.

"Devletli Andrey Karloviç! Umarım ki aziz efendimiz..." Bu ne seremoni canım? Şuna bak, hiç utanmıyor! Evet her şeyin başı disiplin; ama eski bir kamarad'a böyle mi yazar insan?.. "Aziz efendimiz unutmamışlardır..." Hım... "Ve... Merhum feld-mareşal Munn... ile... seferde... ve Karolinchen'e..." Ehe,

Bruder! Demek hâlâ anımsıyor eski yaramazlıklarımızı; "Gelelim asıl konuya... Size benim çapkını..." Hım... "Eti sizin kemiği benim" de ne demek? Bir Halk deyimi olmalı...

Bana dönerek:

— "Eti sizin kemiği benim" de ne demek? diye tekrarladı.

Ben elden geldiğince saf görünmeye çalışarak:

— Tatlılıkla davranmak, incitmemek, alabildiğine özgür bırakmak, yani eti sizin kemiği benim demektir bu, dedim.

— Hım... Anlıyorum... "Ve onu başıboş bırakmamak..." Yok, eti sizin kemiği benim başka bir anlama geliyor olmalı... "Bu arada... nüfus kâğıdı..." Hani, o nerede? Ha, işte... "Semyonovsk Alayı'na yazdırılması..." İyi, iyi, hepsi yapılacak... "Seni eski bir arkadaşın ve dostun olarak içtenlikle kucaklamama izin ver" Ha! Hele şükür!.. vesaire... vesaire...

Mektubu okuyup bitirdi, nüfus kâğıdımı bir yana ayırdı ve:

— Evet azizim, dedi. Babanın bütün istekleri yerine getirilecek. Subay ... Alayı'na atanacaksın. Ama zaman yitirmemek için yarından tezi yok Belogorski Kalesi'ne gidiyorsun. Yüzbaşı Mironov'un komutası altına gireceksin. İyi, dürüst bir insandır. Orada gerekli eğitimi görecek, disipline alışacaksın. Orenburg'da kalman için bir neden yok. Bir delikanlı için başıboşluk iyi şey değildir. Fakat bugün yemeğe bende kalmanızı rica ederim.

İçimden:

"İşler gitgide sarpa sarıyor," diye düşündüm. "Daha anamın karnındayken Muhafız Birliği'ne çavuş yazılmam neye yaradı? Sonunda beni nerelere sürükledi bu? ... Alayı'na, Kırgız bozkırlarının sınırında ıssız bir kaleye!.."

Yemeği Andrey Karloviç ve yaşlı yaveriyle birlikte yedim. Masada Alman tutumluluğu hemen göze çarpıyordu. Gene-

ralin beni bir an önce garnizona postalamasının, biraz da, bekâr sofrasında fazladan bir konuk görmemek isteği olduğunu sanıyorum. Ertesi gün veda ettim kendisine, atandığım yere doğru yola koyuldum.

3
Kale

Bizler bu kalenin erleriyiz.
Tayınımızı yer, suyumuzu içeriz;
Gelirse amansız düşmanlarımız
Her zaman açıktır soframız
Gülleyi koyduk mu topa
İyi bir ziyafet çekeriz onlara.

Bir asker türküsü

Eski zaman insanları, cancağızım.

Anasının kuzusu

Belogorsk Kalesi Orenburg'dan kırk verst ötedeydi. Yol, Yayık Irmağı'nın sarp kıyıları boyunca ilerliyordu. Irmak donmamıştı henüz. Boz renkli dalgalar, beyaz bir kar tabakasıyla örtülü tekdüze kıyıların arasında hüzünle kararıyordu. Onların ötesinde de Kırgız bozkırları uzayıp gidiyordu. Ben üzüntülü düşüncelere gömülmüştüm. Garnizon hayatını hiç de çekici bulmuyordum. Emrine gireceğim yüzbaşı Mironov'u gözümün önünde canlandırmaya çalışıyor; görevinden başka bir şey düşünmeyen, en küçük dengesizliğimi katıksız hapisle cezalandırmaya hazır, sert, öfkeli bir ihtiyar

olarak düşünüyordum onu. Hava kararmaya başlamıştı bu arada. Oldukça hızlı yol alıyorduk.

Arabacıma:

— Kaleye çok var mı daha? diye sordum.

Adam:

— Yo, diye karşılık verdi; işte, geldik bile.

Surlar, kuleler ve toprak bir tabya görmek umuduyla dört bir yana bakındım. Fakat kütüklerden yapılma bir çitle çevrili küçük bir köyden başka bir şey göremedim. Bir yanda yarı yarıya karla örtülmüş üç ya da dört ot yığını; öte yanda, ağaç kabuğundan yapılma kanatları tembelce sarkan bir yel değirmeni vardı.

Şaşkın şaşkın:

— Hani, kale nerede? diye sordum.

Arabacı küçük köyü gösterecek:

— İşte ya! diye karşılık verdi ve aynı anda içeri girdik.

Dökme demirden, eski bir top duruyordu kapıda. Dar, eğri büğrü sokaklardan geçtik. Kulübeler basıktı, çoğunun üzeri samanla örtülüydü. Arabacıya beni komutana götürmesini emrettim. Az sonra, yüksekçe bir yere kurulmuş ahşap bir evceğizin önünde durduk. Evin hemen yanında, yine ahşap bir kilise vardı.

Kimse karşıma çıkmadı. Taşlığı geçtim, sofa kapısını açtım. Yaşlı bir asker bir masanın başına oturmuş, elindeki yeşil üniformanın dirseğine mavi bir kez parçası yamıyordu. Gelişimi bildirmesini emrettim.

Yaşlı asker:

— İçeri gir cancağızım, dedi; bizimkiler evde.

Eski bir zevkle döşenmiş temiz bir odacığa girdim. Köşede kap kacak dolabı duruyordu. Camlı, çerçeveli bir subay diploması asılıydı duvarda. Onun hemen yanında da "Kistrin ve Oçakov'un ele geçirilmesi"ni, ayrıca "Gelin seçme" ve "Kedinin gömülmesi" olaylarını gösteren ahşap baskı tablolar göze çarpıyordu. Sırtında yünlü bir fanila, başörtülü, yaş-

lı bir kadın oturuyordu pencere kıyısında. Karşısında oturan subay üniformalı, tek gözlü bir ihtiyarın kollarına gerili örgüyü çözüyordu.

İşini bırakmadan:

— Ne istiyorsunuz anacığım? diye sordu.

Buraya atandığımı, görevim gereğince bay yüzbaşıyı görmeye geldiğimi bildirdim. Ve bu sözle birlikte tam, komutan sandığım bir gözü kör subaya dönmek üzereyken, ev sahibesi, içimden boyuna tekrarlayıp durduğum söylevi kesti:

— İvan Kuzmiç evde yok, dedi. Rahip Gerasim'e konukluğa gitti. Fakat ne fark eder anacığım; onun karısıyım ben. Hoş geldin sefalar getirdin. Otur iki gözüm.

Sonra hizmetçi kıza seslendi, gidip çavuşu çağırmasını emretti. Tek gözünü merakla üzerime diken yaşlı subaycık:

— Hangi alayda görevli olduğunuzu sorabilir miyim? dedi.

Söyledim.

— Muhafız Birliği'nden buraya gönderilişinin nedenini de sorabilir miyim?

Komutanlığın böyle uygun gördüğünü bildirdim.

Yorulmaz sorgucu:

— "Sanırım bir Muhafız Birliği subayına yakışmayacak davranışlardan ötürü..." diye sözlerini sürdürmekteyken, yüzbaşının karısı:

— Zırvayı bırak, dedi. Delikanlının yol yorgunu olduğunu görüyorsun. Seninle mi uğraşsın şimdi... kollarını da doğru tut... Anacığım, (bana dönerek sürdürdü sözlerini) sen de bu ıssız yere sürüldün diye hiç canını sıkma. Buraya gelenlerin ne ilki, ne de sonuncususun sen. Sabreden derviş muradına ermiş. Şvabrin Aleksey İvaniç adam öldürdüğü için buraya gönderileli beş yıl oldu. Yaa! Şeytana uymuş bir kere... Bir üsteğmenle birlikte, görüyor musun şu işi, kentin dışına çıkmışlar. Kılıçları da yanlarında... Sonra da hadi bakalım, başlamışlar vuruşmaya ve Aleksey İvaniç, üsteğmeni

öldürmüş, hem de iki tanık önünde! Ne gelir elden? Bir iştir olmuş bir kere.

O sırada çavuş içeri girdi. Boylu boslu bir Kazak delikanlısıydı bu.

Yüzbaşının karısı:

— Maksimiç! dedi. Beyefendiyi temizce bir eve yerleştir.

Çavuş:

— Baş üstüne Vasilisa Yegorovna, diye karşılık verdi. Kendilerini İvan Polejayev'in evine yerleştirsem nasıl olur?

Yüzbaşının karısı:

— Düşünmeden konuşuyorsun Maksimiç, dedi. Polejayev'in başı yeterince kalabalık zaten. Sonra bize hısım olur, amiri olduğumuzu da hiç unutmaz. Sen beyefendiyi... adınız soyadınız neydi iki gözüm? Pyotr Andreyiç, öyle mi?.. Pyotr Andreyiç'i Samyo Kuzov'a götür sen. Dolandırıcı herif, atını bizim bostana salmış. Ee Maksimiç, bir vukuat yok ya?

Kazak:

— Çok şükür, her şey yolunda, diye karşılık verdi. Yalnız onbaşı Prohorov bir tas sıcak su yüzünden Ustinya Negulina'yla hamamda dövüşmüş...

Yüzbaşının karısı bir gözü kör subaya dönerek:

— İvan İğnatyiç! dedi. Prohorov'la Ustinya'yı sorguya çek, bakalım kim haklı, kim haksız. Ama ikisini de cezalandır. Maksimiç, hadi bakalım. Pyotr Andreyiç, Maksimiç kalacağınız eve götürecek sizi.

Selam verip çıktım. Çavuş kalenin öbür ucunda, ırmağın yüksek kıyısına kurulmuş bir kulübeye götürdü beni. Kulübenin bir bölümünde Semyon Kuzov ailesi oturuyordu. Öteki bölümü bana verdiler. Tahta perdeyle ikiye ayrılmış, oldukça temiz bir odaydı bu. Savelyiç bavulları açıp eşyaları yerleştirirken, ben daracık pencereden dışarıya bakmaya koyuldum. Hüzün verici bir bozkır uzanıyordu göz alabildiğine. Yandan birkaç kulübe görünüyor, birkaç tavuk geziniyordu sokakta. Bir kocakarı, elinde yalakla kapı önünde

durmuş, domuzlara sesleniyor, onlar da ona dostça homurtularla karşılık veriyorlardı. Gençliğim böyle bir yerde geçecekmiş meğer! İçimi bir hüzün kapladı, pencereden ayrıldım, ağzıma bir lokma koymadan yatmaya çekildim.

Savelyiç:

— Yüce Tanrım, hiçbir şey yemiyor! Çocuğu hasta düşerse hanımımım bana ne der! diye kederle söylenip duruyordu.

Ertesi sabah tam giyinmek üzereyken kapı açıldı, genç bir subay girdi içeri. Kısa boylu, esmer, adamakıllı çirkin suratlı, fakat son derece canlı bir delikanlıydı bu.

Bana Fransızca:

— Böyle damdan düşer gibi geldiğim için özür dilerim, dedi. Dün öğrendim gelişinizi. Bir insan yüzü görmeyi öylesine özlemiştim ki daha fazla bekleyemezdim. Burada bir süre yaşadıktan sonra siz de anlayacaksınız bunu.

Bunun, düello nedeniyle Muhafız Birliği'nden çıkarılan subay olduğunu anladım. Hemen kaynaştık. Şvabrin hiç de aptal bir insan değildi. Etkili, ilgi çekici bir konuşması vardı. Komutanın ailesini, çevresini, alınyazımın beni sürükleyip getirdiği bu ülkeyi, canlı, parlak bir dille, büyük bir neşe içinde tasvir etti. Ben onun anlattıklarına içtenlikle gülerken kapı açıldı, dün komutanın evinin girişinde üniforma yamayan yaşlı asker içeri girdi. Vasilisa Yegorovna'nın beni yemeğe çağırdığını bildirdi. Şvabrin de hemen benimle gelmeye karar verdi.

Komutanın evine yaklaşırken, uzun saç örgüleri ve üç köşeli şapkalarıyla yirmi kadar yaşlı asker gördük alanda. Safta toplanmışlardı. Yaşlı, uzun boylu, dinç bir adam olan komutan, başında takke, sırtında bej renkli, pamuklu bir gecelik entariyle onların karşısında duruyordu. Bizi görünce yanımıza yaklaştı, bana dostça birkaç söz söyledi, sonra yine işinin başına döndü. Durup eğitime bakacakken, Vasilisa Yegorovna'yı bekletmememizi söyledi bize. Kendisi de arkamızdan geleceğini vaat etti.

— Burada görülmeye değer yeni bir şey yok, diye tamamladı sözlerini.

Vasilisa Yegorovna güler yüzle, hiçbir yabancılık göstermeden karşıladı bizi. Kırk yıllık ahbapmışız gibi senli benli davrandı bana. Yaşlı askerle hizmetçi kız Palaşka sofrayı kuruyorlardı.

Yüzbaşının karısı:

— Benim İvan Kuzmiç, eğitimi ne diye bu kadar uzattı bugün? dedi. Palaşka, git yemeğe çağır beyefendiyi. Peki, Maşka nerede?

Tam bu sırada, on sekiz yaşlarında, toparlak yüzlü, pembe yanaklı bir kız girdi içeri. Açık kumral saçlarını, utançtan kıpkırmızı kesilen kulaklarının arkasına doğru, dümdüz taramıştı. Daha ilk görüşte pek hoşlanmadım bu kızdan. Önyargıyla bakıyordum ona. Şvabrin, yüzbaşının kızı Maşa'nın tam bir aptal olduğunu söylemişti çünkü. Genç kız bir köşeye çekildi, dikişe başladı. Bu arada çorbayı getirdiler. Kocası hâlâ gelmeyen Vasilisa Yegorovna, onu çağırmak üzere Palaşka'yı ikinci kez gönderdi.

— Beyefendiye git, sayın konukların beklediğini, çorbanın soğuyacağını söyle: Eğitim kaçmaz nasıl olsa, gırtlak patlatmak için çok zamanı var daha.

Daha sonra yüzbaşı, tek gözlü ihtiyarla birlikte çıkageldi.

Karısı:

— Nedir bu anacığım? dedi. Yemek sofrada bekliyor, sen hâlâ görünürde yoksun.

İvan Kuzmiç:

— Görev başında olduğumu biliyorsun Vasilisa Yegorovna, diye karşılık verdi. Askercikleri eğitiyordum.

Karısı:

— Ee, yeter artık! diye karşı çıktı. Askerleri eğitiyormuş, laf! Ne senin bir şey öğrettiğin var, ne de onların bir şey öğrendiği. Evinde oturup gününü duayla geçirirsen daha iyi olacak. Değerli konuklar, yemeğe buyurun.

Sofraya oturduk. Vasilisa Yegorovna susmak bilmiyor, sorular yağdırıyordu bana. Anam babam sağ mı, nerede oturuyorlar, durumları nasıl?

Babamın üç yüz cana sahip olduğunu öğrenince:

— Dile kolay! dedi. Dünyada zengin insanlar da var doğrusu! Bize gelince iki gözüm, topu topu bir canımız, Palaşka'mız var. Ama çok şükür yaşayıp gidiyoruz. Tek sıkıntımız var, Maşa. Kocaya varacak yaşa geldi ya, ne çeyizi var, ne bir şeyi. Şimşir bir tarak, bir kese, bir de (tövbeler tövbesi) üç kapik hamam parası. İyi bir adam çıkarsa ne âlâ! Yoksa kız oğlan kız, sonsuz nişanlı, evde oturup kalacak.

Marya İvanovna'ya bir göz attım. Kıpkırmızı olmuştu. Tabağına birkaç damla gözyaşı damladı hatta. Acıdım kızcağıza. Hemen konuyu değiştirmek için, hiç de yeri yokken:

— Başkırdlar, sizin kaleye saldırmak için hazırlanıyorlarmış, doğru mu? dedim.

İvan Kuzmiç:

— Bunu da nereden çıkardınız azizim? diye sordu.

— Orenburg'da söylediler.

Komutan:

— Saçma! diye düşüncesini belirtti. Burada çoktandır çıt çıktığı yok. Başkırdlara gözdağı verildi; Kırgızların da akılları başlarına getirildi. Bir daha buralara sokulacaklarını sanmam. Ama sokulacak olurlarsa da öyle bir ders veririm ki onlara, on yıl kendilerini toplayamazlar.

Ben, yüzbaşının karısına dönerek:

— Ya siz, dedim; böyle bir kalede, tehlikelerle burun buruna yaşamaktan korkmuyor musunuz?

Yaşlı kadın:

— Alıştık cancağızım, diye karşılık verdi. Yirmi yıl önce alaydan buraya gönderildiğimizde Tanrı bilir ya, nasıl da korkmuştum bu kör olası gâvurlardan; vaşak postundan kalpaklarını gördüm mü, hele çığlıklarını işittim mi, inanır mısın iki gözüm, içime fenalıklar gelirdi. Ama öyle kanıksa-

dım ki şimdi, hani düşmanlar kalenin çevresinde cirit atıyor deseler, yerimden kımıldamam.

Şvabrin tumturaklı bir tavırla:

— Vasilisa Yegorovna gözü pek bir kadındır, diye düşüncesini belirtti.

İvan Kuzmiç:

— Evet, öyledir, dedi, kuru gürültüye pabuç bırakanlardan değildir.

Ben:

— Ya Marya İvanovna? diye sordum; o da sizin gibi gözü pek mi?

Vasilisa Yegorovna:

— Maşa mı? dedi. Yok, Maşa korkaktır. Tüfek sesine alışamadı hâlâ. Duydu mu tir tir titrer. İvan Kuzmiç bundan iki yıl önce, benim isim günü yortusunda, nereden aklına estiyse bizim topu ateşlediydi de, korkudan az daha öbür dünyayı boyluyordu güvercinim. Kör olası topla o zamandan beri ateş etmiyoruz artık.

Sofradan kalktık. Yüzbaşıyla karısı uyumaya çekildiler. Biz Şvabrin'le çıktık ve bütün akşamı birlikte geçirdik.

4
Düello

Ha, peki peki öyleyse koru kendini
Gör bak, nasıl delip geçeceğim seni!

Knyajnin

Birkaç hafta sonra Belogorsk Kalesi'ne alışmakla kalmayıp, hoşlanmaya da başlamıştım bu hayattan. Komutanın evinde, akrabalarıymışım gibi davranıyorlardı bana. İvan Kuzmiç ve karısı son derece saygıdeğer kimselerdi. İvan Kuzmiç, subaylığa erlikten yükselmiş, öğrenimsiz, olağanüstü yanı olmayan bir insandı. Fakat son derece dürüst ve iyiydi. İpleri karısının elindeydi. Bu da onun kaygısızlığına denk düşüyordu. Vasilisa Yegorovna devlet görevini tıpkı kendi ev işleri gibi görüyor, evceğizi nasıl yönetiyorsa kaleyi de öylece çekip çeviriyordu.

Marya İvanovna, yanımda yabancılık çekmiyordu artık. Isınmıştık birbirimize. Akıllı, duygulu bir kız olduğunu anlamıştım onun. Bu iyi aileye, hatta tek gözlü garnizon teğmeni İvan İgnatyiç'e, nasıl olduğunu fark etmeden alışıvermiştim. Şvabrin'e kalırsa, onunla Vasilisa Yegorovna arasında uygunsuz bir ilişki varmış. Düpedüz iftiraydı bu, gerçekle en ufak bir ilgisi yoktu. Ama Şvabrin hiç kaygılanmadan söylüyordu bunu.

Subaylık emrim gelmişti. Fakat çalışmadan yana bir sıkıntım yoktu. Tanrıya emanet edilen kalede ne geçit töreni, ne eğitim yapıldığı vardı. Nöbet bile tutulmuyordu. Komutan, aklına estikçe, kendi bildiğine göre eğitiyordu askerleri. Ama her dönüşten önce, yanılmamak için istavroz çıkarmalarına rağmen, adamların hiçbiri sağını solunu öğrenememişti daha. Birkaç Fransızca kitap vardı Şvabrin'de. Onları okumaya koyuldum ve içimde edebiyata karşı bir heves uyandı. Sabahlarımı okumakla, çeviri yapmakla, ara sıra da şiir yazmaya uğraşmakla geçirmeye başladım. Yemeği genellikle komutanın evinde yiyor, günün öteki kesimini de çoğu zaman orada geçiriyordum. Akşamları, o çevrenin baş dedikoducusu olarak bilinen karısı Akulina Pamfilovna'yla birlikte papaz Gerasim çıkıp gelirdi kimi zaman. Aleksey İvaniç Şvabrin'le her gün görüşüyorduk. Fakat sohbeti gitgide daha az çekici olmaya başlamıştı benim için. Komutanın ailesinden hep alayla söz etmesi, özellikle de Marya İvanovna için kullandığı iğneli sözler hiç hoşuma gitmiyordu. Evet, bir başka topluluk yoktu kalede. Ama ben de böyle bir şey istemiyordum zaten.

Başkırdların ayaklanacağı konusundaki söylentilerin aslı çıkmadı. Kalemizin çevresinde barış egemendi. Fakat sonradan bunun geçici bir barış olduğu anlaşılacaktı.

Edebiyatla uğraştığımı söylemiştim daha önce. Yaşıma göre hiç de küçümsenemeyecek denemelerim vardı. Birkaç yıldır yazdığım şiirlerden biri pek hoşuma gitti. Yazarların kimi zaman akıl danışıyormuş gibi görünüp, kendilerini övecek okuyucu aradıkları bilinen bir şeydir. Ben de şiirimi yazıp bitirince Şvabrin'e götürdüm. Kalede şiirden anlayabilecek tek kişi oydu. Küçük bir girizgâhtan sonra defterimi cebimden çıkardım, şu dizeleri okudum:

Sevda düşüncesini içimden atmak,
Unutmak istiyorum o dilberi;
Ah, Maşa'dan kaçıp kurtulmak
Uçup gitmek bir kuş gibi!

Fakat beni tutsak eden o gözler
Her an karşımda duruyor
Gönlüm hep onları özler
Ruhum için için eriyor

Neler çektiğimi gel gör de
Maşa, acı bana, yan bana
Unutmam seni bir an bile
Sevgilim, inan bana...

Övüleceğim konusunda en ufak bir kuşku duymadan:

— Nasıl buldun? diye sordum Şvabrin'e.

Fakat genellikle hoşgörülü bir kimse olan Şvabrin, ne yazık ki şiirimin hiç de iyi olmadığını bildirdi kesin bir tavırla.

Canımın sıkıldığını belli etmemeye çalışarak:

— Neler iyi değilmiş? diye sordum.

Arkadaşım:

— Çünkü, diye karşılık verdi, çünkü bu gibi dizeler ancak öğretmenim Vasili Kiriliç Trdeyakovski'nin* harcıdır ve nedense onun aşk şiirlerini pek anımsattılar bana.

Bunu söyleyip defteri elimden aldı, her dizeyi, her sözcüğü benimle en iğneleyici biçimde alay ederek amansızca deşelemeye başladı. Daha fazla dayanamadım. Defterimi çekip aldım elinden. Bir daha da yazdığım şeyleri ona hiçbir zaman göstermeyeceğimi söyledim. Şvabrin, savurduğum bu tehdidi de alaya aldı:

— Bakalım, dedi, tutabilecek misin sözünü? İvan Kuzmiç nasıl yemeklerden önce bir bardak votka içmeden edemezse, şiirler de dinleyicisiz edemez. Peki, sözünü ettiğin bu tatlı tutkulara, sevda acılarına konu olan Maşa da kim? Sakın bizim Marya İvanovna olmasın bu?

Yüzümü astım:

— Seni ilgilendirmez, diye karşılık verdim. Kimse kim. Senin ne düşüncelerin, ne de yorumların gerekli bana.

V. K. Trdeyakovski (1703-1769), yeteneksizliğiyle tanınmış bir yazar.

Şvabrin gitgide daha çok tepemi attırıyordu:

— Oho! Bencil bir şair ve alçakgönüllü bir âşık! Fakat şu dostça öğüdümü unutma: Başarıya ulaşmak istiyorsan, şiirden medet umma.

— Beyefendi, ne demek istediğinizi anlayamıyorum. Lütfen açıklar mısınız?

— Hay hay. Eğer Marya İvanovna'nın karanlık bastıktan sonra sana gelmesini istiyorsan, ona tatlı şiirler yerine bir çift küpe armağan et, demek istiyorum.

Kan beynime sıçradı. Öfkemi güçlükle tutarak:

— Onun hakkında niçin böyle düşünüyorsunuz? diye sordum.

— Çünkü onun huyunu kendi deneyimlerimden biliyorum.

— Yalan söylüyorsun, alçak! diye haykırdım kudurmuşçasına. Şerefsizce yalan söylüyorsun.

Şvabrin'in rengi attı. Kolumu sıkarak:

— Bunun hesabını vereceksin, dedi. Sizi düelloya davet ediyorum.

Sevinçle:

— Baş üstüne, diye karşılık verdim. Her zaman emrinizdeyim!

Onu paramparça edebilirdim o dakikada.

Hemen İvan İgnatyiç'e gittim. Komutanın karısının buyruğuyla, elinde bir iğne, kışa kurumak üzere ipe mantar dizerken buldum onu. Beni görünce:

— Vay, Pyotr Andreyiç! dedi. Hoş geldiniz! Hangi rüzgâr attı? Size nasıl bir hizmette bulunabileceğimi sorabilir miyim?

Kısaca, Aleksey İvaniç'le kavga ettiğimi ve oradan, İvan İgnatyiç'ten tanığım olmasını dilemeye geldiğimi açıkladım. İvan İgnatyiç tek gözünü fal taşı gibi açmış ilgiyle dinliyordu beni. Sözlerimi bitirince:

— Yani, dedi, Aleksey İvaniç'i boğazlamak dileğindesiniz ve benim de buna tanık olmamı istiyorsunuz? Ha? Sorabilir miyim?

— Evet, söylediğiniz gibi.

— İnsaf edin Pyotr Andreyiç! Nereden aklınıza esti bu? Aleksey İvaniç'le kavga mı ettiniz? Ne çıkar bundan! Küfür dediğin avlu kapısına asılmaz ya! O size sövdüyse, siz de ona sövün. Suratınıza bir yumruk mu attı? Siz de patlatın onun kulağının üstüne bir tane. İki, üç, derken biter. Sonra biz barıştırırız sizi. İnsanın bir yakınını boğazlaması ne demektir? Sorabilir miyim? Gerçi onu boğazlarsanız hiç de fena olmazdı. Tanrı selamet versin, Aleksey İvaniç'i koruyacak halim yok. Ama ya o sizi şişlerse? Ha? O zaman ne olacak? Kim zararlı çıkacak bundan? Sorabilir miyim?

Çokbilmiş teğmenin yorumları, düşüncemden caydırmadı beni. İsteğimde direndim.

İvan İgnatyiç:

— Siz bilirsiniz, dedi. Dilediğinizi yapın. Fakat benim tanıklığıma ne gerek var? Anlamı ne bunun? İnsanların dövüşmesinde görülecek ne var, sorabilir miyim?

Ben düelloda tanığın görevini yarım yamalak anlatmaya çalıştım ya, İvan İgnatyiç bir türlü anlamaya yanaşmıyordu beni.

— Siz bilirsiniz, dedi. İlle de karışacaksam bu işe, gidip görevimi yerine getireyim bari. İvan Kuzmiç'e, kalede bir cinayet işlenmek üzere olduğunu, bunun kışla kurallarına aykırı olduğunu bildireyim. Artık o gerekli önlemleri alır...

Ürkmüştüm. İvan İgnatyiç'i komutana bir şey söylememesi için kandırmaya çalıştım, bir sürü dil döktüm. Neden sonra, bunu yapmayacağı konusunda söz verdi, ben de onun yardımından vazgeçtim.

Akşam, her zamanki gibi komutanın evindeydim yine. Herhangi bir kuşkuya yol açmamak, sıkıcı sorularla karşılaşmamak için, şen, kayıtsız görünmeye çalışıyordum. Fakat ne yalan söyleyeyim, benim durumumda olan herkesin hemen hemen her zaman sahip olmakla övündüğü o soğukkanlılığı elde edemiyordum bir türlü. Ağlamaklı duygular

kabarıyordu içimde. Marya İvanovna'yı her zamankinden daha sevimli buluyordum. Onu belki de son kez gördüğümü düşündükçe, boğazıma bir şey tıkanır gibi oluyordu. Şvabrin geldi bu sırada. Yanına gittim, bir köşeye çekerek İgnatyiç'le yaptığım konuşmayı haber verdim.

Soğuk bir tavırla:

— Tanığa gerek yok, dedi; tanık olmadan da işimizi görürüz.

Çarpışma yeri olarak kalenin aşağısındaki ot yığınlarının arkasını uygun gördük ve ertesi gün saat yedide orada bulunmayı kararlaştırdık. Öyle dostça konuşuyor olmalıydık ki, İvan İgnatyiç sevinçten kendini tutamayıp baklayı ağzından çıkarıverdi. Mutlu bir yüzle, bana:

— Ha şöyle, dedi. Barışın kötüsü, kavganın iyisine yeğdir. Keskin sirke kendi küpünü patlatır.

Bir köşede iskambil falı açan komutanın karısı:

— Ne dedin, ne dedin İvan İgnatyiç? diye sordu. İyice işitemedim.

Yüzümün asıldığını gören ve verdiği sözü anımsayan İvan İgnatyiç bozuldu, ne karşılık vereceğini bilemedi. Şvabrin imdada yetişti bu sırada:

— İvan İgnatyiç barışmamızı kutluyor da, dedi.

— Fakat kimle kavga ettin anacığım?

— Pyotr Andreyiç'le. Oldukça sert bir tartışma geçti aramızda.

— O da niye?

— Hiç yoktan. Bir şiir yüzünden Vasilisa Yegorovna.

— Tam da kavga edecek şeyi bulmuşsunuz! Şiir yüzünden!.. Peki, nasıl oldu bu?

— Bakın, nasıl oldu. Pyotr Andreyiç bir şiir yazmış geçenlerde. Bugün gelip bana okudu. Ben de kendi sevdiğim bir şiiri okumaya başladım:

Yüzbaşının kızı, yüzbaşının kızı
Sokağa çıkma gece yarısı...

Aramızda anlaşmazlık çıktı. Pyotr Andreyeviç öfkelenmişti önce. Fakat sonradan, herkesin istediği şiiri okumakta özgür olduğunu kavrayınca tartışma sona erdi.

Şvabrin'in utanmazlığı karşısında, az kalsın çileden çıkıyordum. Fakat kaba imalarını benden başka anlayan olmadı. Hiç değilse, kimse ilgilenmedi onlarla. Konuşma, şiirlerden şairlere yöneldi. Komutan, bütün bu adamların yoldan çıkmış, iflah olmaz, ayyaş kimseler olduğuna değindi. İnsanı görev yapmaktan alıkoyan, hiçbir iyi şeye götürmeyen şiir yazma işinden el çekmemi öğütledi.

Şvabrin'in orada bulunuşu sinirlerimi altüst ediyordu. Çok geçmeden komutanla ve ailesiyle vedalaştım, eve gelip kılıcımın ucunu gözden geçirdim, Savelyiç'e beni sabahleyin saat yedide uyandırmasını emrederek çekildim.

Ertesi gün kararlaştırılan saatte ot yığınlarının arkasında durmuş düşmanın gelmesini bekliyordum. Az sonra göründü.

— Her an üstümüze gelebilirler, dedi. Elimizi çabuk tutalım.

Üniformalarımızı çıkardık, kısa kollu kaftanlarımızla kaldık, kılıçlarımızı çektik. Tam o sırada, yanında beş askerle birlikte bir ot yığınının arkasından İvan İgnatyiç çıkıverdi. Kale komutanına götüreceğini bildirdi bizi. İster istemez boyun eğdik. Askerler çevremizde sıralandılar. Tören adımları atarak, bizi şaşılası bir tantanayla götüren İvan İgnatyiç'in ardı sıra kaleye yollandık.

Komutanın evine geldik. İvan İgnatyiç kapıyı açtı, gösterişli bir tavırla:

— Getirdim, diye seslendi.

Vasilisa Yegorovna karşıladı bizi.

— Ah, anacığım! Nedir bu? Nasıl olur? Nereden çıktı? Kalemizde cana kıyıcılık mı tasarlanıyor? İvan Kuzmiç, hemen hapse at bunları! Pyotr Andreyiç! Aleksey İvaniç! Verin bakayım kılıçlarınızı, verin, verin, ha şöyle... Palaşka, yük-

lüğe götür bu kılıçları. Pyotr Andreyiç! Senden beklemezdim bunu. Utanmıyor musun? Aleksey İvaniç'e diyeceğim yok: Onu zaten adam öldürdü diye çıkardılar Muhafız Birliği'nden. Onun yüce Tanrıya inandığı yok. Ya sen? Sana ne oluyor? Sen de mi onun yoluna girdin?

İvan Kuzmiç, kafasını sallayarak karısının her dediğini onaylıyor, arada bir:

— Duydun mu? diyordu, Vasilisa Yegorovna doğru söylüyor. Ordu tüzüğünce düello yasaklanmıştır.

Palaşka bu arada kılıçlarımızı aldı, yüklüğe götürdü. Elimde olmaksızın gülümsedim. Şvabrin ciddiyetini bozmuyordu. Yüzbaşının karısına soğuk bir tavırla:

— Size büyük saygım vardır, dedi. Fakat bizi yargılamaya hakkınız olmadığını belirtmemek elimde değil. İvan Kuzmiç'e bırakın bunu. Onun işidir.

Yüzbaşının karısı:

— Aman azizim! diye karşı çıktı. Acaba karıyla koca, tek bir ruh, tek bir beden değil midir? İvan Kuzmiç! Esnemenin sırası mı? Hemen ayrı ayrı yerlere tık şunları. Katıksız hapis ver de akıllarını başlarına devşirsinler. Papaz Gerasim'e söyle, o da ayrıca versin cezalarını. Tanrıdan özür dileyip insanların karşısında pişmanlık getirsinler.

İvan Kuzmiç neye karar vereceğini bilemiyordu, Marya İvanovna sapsarı kesilmişti. Fırtına yavaş yavaş dindi, komutanın karısı yatıştı ve zorla öpüştürdü bizi. Palaşka kılıçlarımızı getirdi. Sözde barışmış olarak ayrıldık oradan. İvan İgnatyiç de yanımızdaydı.

Ona sert bir tavırla:

— Bana şeref sözü verdiğinizi unutarak gidip komutana her şeyi söylemeye utanmadınız mı? dedim.

Teğmen:

— İvan Kuzmiç'e bir şey söylediysem gözüm çıksın, diye karşılık verdi. Vasilisa Yegorovna her şeyi söke söke öğrendi benden ve komutana duyurmadan kendi yürüttü işi. Ayrıca, olayın böyle sonuçlanmasına çok şükür.

Bunu söyleyip evine saptı. Şvabrin'le yalnız kaldık.

— Bu iş böyle bitmez, dedim.

— Hiç kuşkusuz, diye karşılık verdi. Küstahlığınızı kanınızla ödeyeceksiniz. Fakat sanırım bir süre gözaltında tutacaklar bizi. Birkaç gün yalancıktan uzlaşmış görünmek zorundayız. Hoşça kalın!

Hiçbir şey olmamışçasına ayrıldık.

Komutanın evine döndüm, her zamanki gibi Marya İvanovna'nın yanına oturdum. İvan Kuzmiç evde yoktu. Vasilisa Yegorovna ev işleriyle uğraşıyordu. Alçak sesle konuşmaya başladık. Marya İvanovna Şvabrin'le çekişmemiz yüzünden nasıl tedirgin olduğunu anlatıyordu tatlılıkla:

— Kılıçlarla dövüşeceğinizi işitince donakaldım. Şu erkekler ne tuhaf! Bir hafta sonra kesinkes unutacakları bir söz için boğazlanmaya, yalnız kendi hayatlarını değil... başkalarının mutluluklarını da feda etmeye hazırdırlar. Fakat ben, kavgayı sizin çıkarmadığınıza eminim. Hiç kuşku yok, Andrey İvaniç suçludur.

— Bu sonuca nereden varıyorsunuz Marya İvanovna?

— Bilmem... O kadar alaycı ki! Aleksey İvaniç'i sevmiyorum ben. Kanım hiç ısınmadı ona. Fakat tuhaf şey, onun benden hoşlanmamasını da hiç istemezdim. Bu ürküttü beni.

— Peki bu konuda düşünceniz nedir Marya İvanovna? Sizden hoşlanıyor mu, hoşlanmıyor mu?

Marya İvanovna kekeledi, kızardı.

— Hoşlandığını sanıyorum, diye karşılık verdi.

— Nereden anladınız bunu?

— Çünkü evlenmek istedi benimle.

— Evlenmek istedi ha! Peki ne zaman?

— Geçen yıl. Siz gelmeden iki ay önce.

— Fakat siz kabul etmediniz bunu?

— Gördüğünüz gibi, Aleksey İvaniç akıllı, varlıklı bir insan. İyi bir aileden geliyor. Bunlardan hiç kuşkum yok. Ama

kilisede, herkesin gözü önünde onunla öpüşeceğimi düşündükçe... Hayır, olamaz bu! İsterse dünyayı versinler!

Marya İvanovna'nın anlattıkları gözlerimi açmıştı. Pek çok şey aydınlanmıştı kafamda. Şvabrin'in ondan niçin hep zehir gibi bir dille söz ettiğini anlıyordum şimdi. Karşılıklı eğilimimizi sezmiş, bizi birbirimizden ayırmaya çalışıyordu demek. Kaba, yakışıksız bir şaka değil de, tasarlanmış bir iftira olduklarını anlayınca, tartışmamıza yol açan sözler daha iğrenç göründüler bana. Bu kötü dilli küstah adamı cezalandırmak isteği daha da kabardı içimde. Uygun bir fırsat kollamaya başladım.

Çok beklemedim. Ertesi gün bir aşk şiiri yazmaya oturmuş, kaleminin ucunu kemirerek uyak ararken, Şvabrin benim küçük pencereyi tıkırdattı. Kalemi bıraktım, kılıcımı kuşanıp çıktım.

Bana:

— Niçin erteleyelim işimizi? dedi. Bizi gözetleyen yok. Irmak kıyısına gidelim. Orada kimse engel olmaz bize.

Sessizce yürüdük. Dik bir keçi yolundan inerek tam ırmağın kıyısında durduk. Kılıçlarımızı çektik. Şvabrin daha ustaydı benden. Ama ben daha güçlü, daha gözü pektim. Sonra, bir zamanlar askerlik yapmış Monsieur Beaupré'in verdiği eskrim derslerinden yararlanıyordum. Şvabrin bu kadar tehlikeli bir hasımla karşılaşacağını beklemiyordu besbelli. Uzun süre zarar veremedik birbirimize. Sonunda Şvabrin'in gerilemeye başladığını sezerek daha bir canlılıkla saldırıya geçtim ve kıyının ucuna kadar sıkıştırdım onu. Tam bu sırada bana seslenildiğini işittim. Şöyle bir baktım, Savelyiç keçi yolundan aşağı, bana doğru koşuyor... Aynı anda göğsüme, sağ omzumun biraz aşağısına şiddetli bir kılıç darbesi indi; düştüm, kendimden geçtim.

5
Aşk

Ah sen, genç kız, güzel kız!
Böyle çiçeğin burnunda kocaya varma
Anana babana danış bir kere
Anana, babana, akrabalara
Aklını başına devşir güzel kız
Aklını başına devşir, çeyiz topla

Halk türküsü

Benden iyisine düşersen beni unutursun
Benden kötüsüne düşersen beni ararsın

Halk türküsü

Ayılınca bir süre kendime gelemedim, ne olup bittiğini anımsayamadım. Yabancısı olduğum bir odada, karyolada yatıyordum. Büyük bir bitkinlik içindeydim. Karşımda, elinde bir mum, Savelyiç duruyordu. Birisi, göğsümle omzumu sıkıca saran bir sargıyı özenle çözüyordu. Düşüncelerim yavaş yavaş açıklık kazandı. Düelloyu anımsadım ve yaralı olduğumu anladım. O sırada kapı gıcırdadı. Beni ta içimden titreten bir fısıltı işittim:

— Nasıl? Nasıl oldu?

Savelyiç içini çekerek:

— Hep aynı, diye karşılık verdi. Beş gündür komada. Dönmek istiyor, dönemiyordum.

Güçlükle:

— Neredeyim? Kim var orada? diyebildim.

Marya İvanovna yatağa yaklaştı, üzerime eğildi:

— Nasılsınız? Kendinizi nasıl hissediyorsunuz? dedi.

Bitkin bir sesle:

— Çok şükür, iyiyim, diye karşılık verdim. Siz misiniz Marya İvanovna? Söyleyin!

Daha fazla konuşmaya gücüm yetmedi. Sustum. Savelyiç derin bir oh çekti. Yüzü sevinçle aydınlandı.

— Kendine geldi, kendine geldi! diye tekrarlayıp duruyordu. Çok şükür, Tanrım! Hey, Pyotr Andreyeviç, iki gözüm! Ödümü kopardın! Dile kolay, beş gün...

Marya İvanovna sözünü kesti ihtiyarın:

— Onunla çok konuşma Savelyiç, dedi. Bitkindir daha.

Kapıyı sessizce kapayıp çıktı. Kafam arı kovanı gibi uğulduyordu. Demek komutanın evindeydim. Marya İvanovna beni ziyaret ediyordu. Savelyiç'e bazı sorular sormak istedim. Fakat ihtiyar, başını salladı, kulaklarını tıkadı. Üzüntü içinde gözlerimi kapadım, az sonra derin bir uykuya daldım.

Uyanınca Savelyiç'e seslendim, fakat onun yerine Marya İvanovna çıktı karşıma. Melek sesiyle selamladı beni. O an benliğimi kaplayan tatlı duyguyu anlatamam. Elini yakaladım, duygulu gözyaşlarıyla ıslatarak üzerine eğildim onun. Maşa geri çekmedi elini ve ansızın dudakları yanaklarıma değdi! Kızgın, taze öpücüğünü hissettim onların. Tenime bir kor düştü sandım.

— Sevgili Marya İvanovna, tatlı Marya İvanovna, dedim; karım ol, bu mutluluğu benden esirgeme.

Titredi, elini çekerek:

— Allah aşkına sakin olun, dedi. Tehlike geçmedi daha. Yaranız her an açılabilir. Kendinizi benim için koruyun hiç değilse.

Bunu söyleyip odadan çıktı. Coşkudan sarhoş olmuş gibiydim. Mutluluk canlandırmıştı beni. O, benim olacak! O, seviyor beni! Bu düşünce, bütün varlığımı dolduruyordu.

Ondan sonra hızla iyileşmeye başladım. Kalede hekim olmadığı için alay berberi tedavi ediyordu beni. Bereket versin, fazla konuşan berberlerden değildi. Gençliğim, sağlam yapım, iyileşmemi çabuklaştırıyordu. Komutanlar, ailecek benim için ne yapacaklarını bilemiyorlardı. Marya İvanovna başucumdan ayrılmıyordu. İlk uygun fırsatta, yarım kalmış aşk ilanına yeniden giriştim. Marya İvanovna bu kez daha sabırla dinledi beni. Hiç nazlanmadan, kırıtmadan, o da bana karşı kayıtsız olmadığını, annesiyle babasının, kızlarının mutluluğundan hiç kuşku yok, sevinç duyacaklarını bildirdi.

— Fakat iyi düşün, diye ekledi; senin annenle baban yönünden bir engel çıkmasın?

Düşünceye daldım. Annemden yana kuşkum yok. Fakat babamın huyunu, dünya görüşünü bildiğim için, aşkımı pek fazla umursamayacağını, onu genç bir adamın sersemliği olarak yorumlayacağını seziyordum. Bunu içtenlikle Marya İvanovna'ya itiraf ettim; fakat babama da elden geldiğince dokunaklı bir mektup yazarak babalık onayını istemekten geri kalmadım.

Yazdığım mektubu Marya İvanovna'ya gösterdim. Onu o kadar inandırıcı, o kadar duygulandırıcı buldu ki olumlu yanıt alacağımızdan kuşkusu kalmadı artık. Gençliğin ve aşkın tüm içtenliğiyle pembe düşler görmeye başladı.

İyileştikten sonraki ilk günlerde Şvabrin'le barıştım. İvan Kuzmiç beni düello nedeniyle azarlarken şöyle demişti:

— Ah, Pyotr Andreyiç! Seni hapse atmam gerekirdi ya, cezanı zaten çektin. Aleksey İvaniç'e gelince, fırına tıktım onu. Kılıcına da Vasilisa Yegorovna el koydu. Biraz yalnız kalıp düşünsün de yaptığına pişman olsun.

Mutluluğum, yüreğimde düşmanca duygular beslememi engelledi. Şvabrin'i serbest bırakmalarını diledim. İyi yürek-

li komutan, karısının da onayıyla, Şvabrin'i hapisten çıkarmaya karar verdi. Şvabrin yanıma geldi, aramızda geçenler için derin bir üzüntü duyduğunu bildirdi. Suçu tümüyle üstlendi ve geçmişi unutmamı diledi benden. Yaradılıştan kin tutmayı sevmem. Kavgamızı da, onun eliyle aldığım yarayı da bağışladım. İftirasını, incinmiş bir onurun, geri çevrilmiş bir aşkın üzüntüsüne bağladım. Bahtsız hasmımı içtenlikle bağışladım.

Bir süre sonra sağlığıma tümüyle kavuşup kendi evime taşındım. Pek umutlanmadan, içimdeki kötü önsezileri bastırmaya çalışarak mektubumun karşılığını bekliyordum. Vasilisa Yegorovna'yla kocasına bir şey söylememiştim daha. Fakat teklifim onları şaşırtmayacaktı. Ne ben, ne Marya İvanovna, duygularımızı onlardan gizlemeye çalışıyorduk; mutluluğumuzu onaylayacaklarını önceden biliyorduk.

Neden sonra bir sabah, Savelyiç bir mektupla girdi içeri. Mektubu titreyen ellerimle yakaladım. Zarfın üstündeki yazı babamındı. Olağanüstü bir durumla karşı karşıya olduğumu anlamıştım. Çünkü mektupları bana hep annem yazar, babam en alta birkaç satır eklerdi. Zarfı açmayı bir türlü göze alamıyor, üstündeki tumturaklı yazıyı okuyup duruyordum:

Oğlum Pyotr Andreyeviç Grinyov'a. Orenburg iline bağlı Belogorsk Kalesi'nde.

Yazının biçiminden mektupta yazılı olanlara ilişkin bir şeyler çıkarmaya çalışıyordum. Sonunda onu açmaya karar verdim ve daha ilk satırlara göz gezdirir gezdirmez, her şeyin altüst olduğunu anladım. Mektup şöyleydi:

Oğlum Pyotr! Mironov kızı Marya İvanovna'ya nikâhlanmak için baba onayı istediğin mektubunu bu ayın 15'inde aldık. Davranışını onaylamak niyetinde olmadığım gibi, oraya, yanına gelmeye, koskoca subay olmana

bakmaksızın sana güzel bir ders vermeye hazırlandığımı bilesin: Çünkü sen, kendin gibi haytalarla düello etmek için değil, anayurt savunması için verilen kılıcı taşımaya henüz layık olmadığını gösterdin. Andrey Karloviç'e tez elden mektup yazacak, seni Belogorsk Kalesi'nden alması-nı, kafandaki sersemliğin geçeceği uzak bir yere atamasını isteyeceğim. Düello ettiğini, yaralandığını işiten annen, duyduğu acıdan hasta düştü, yatıyor şimdi. Nedir bu yaptıkların? Yüce merhametine fazla umut bağlamayı göze almamakla birlikte, seni doğru yola getirmesi için Tanrıya yalvarıyorum.

Baban A. G.

Mektup, çeşitli duygular uyandırmıştı içimde. Babamın hiç gözünü kırpmadan kullandığı ağır sözler, derin bir biçimde onurumu yaralamıştı. Marya İvanovna'dan söz ederkenki umursamazlığı, haksız olduğu kadar yakışıksız bir davranış olarak da görünüyordu bana. Hele Belogorsk Kalesi'nden bir başka yere atanmayı düşündükçe, dehşete düşüyordum. Fakat en çok annemin hastalığı üzmüştü beni. Düelloyu annemle babama duyuran kişinin Savelyiç olduğundan kuşkum yoktu. İçimde büyük bir öfkenin kabardığını hissediyordum. Daracık odamı bir aşağı, bir yukarı arşınladım, ihtiyar lalamın karşısında durdum, onu şöyle bir süzüp korkunç bir sesle:

— Senin yüzünden yaralanışımı, bir ay ecelle pençeleşmemi yeterli bulmamışa benziyorsun, dedim. Annemi de öldürmek istediğin anlaşılıyor.

Savelyiç, gözyaşları neredeyse boşanıverecekmiş gibi:

— İnsaf edin efendim, dedi, ne demek istiyorsunuz? Yaralanmanız benim yüzümden oldu ha! Kendi göğsümü siper ederek, seni Aleksey İvaniç'in kılıcından kurtarmaya koştuğumu Tanrı biliyor! Kör olası ihtiyarlık aman vermedi. Peki, annene ne yapmışım?

— Daha ne yapacaksın, dedim. Hakkımda jurnaller düzenlemeni kim istedi senden? Yoksa bunun için gizli buyruk mu aldın?

Savelyiç artık gözyaşlarını tutamayarak:

— Ben ha? Hakkında jurnaller düzenlemişim ha? diye inledi. Hey yüce Tanrım! Öyleyse beyefendinin bana neler yazdığını bir okuyuver: Seni nasıl jurnallediğimi göreceksin.

Bunu söyleyip bir mektup çıkardı cebinden. Şu aşağıdaki satırları okudum:

Utan, ihtiyar köpek! Verdiğim sıkı buyruklara aldırmayıp oğlum Pyotr Andreyeviç'in davranışlarını bildirmedin bana. Haylazlıklarını yabancılar duyurmak zorunda kaldılar. Sen görevini, bey buyruğunu böyle mi yerine getirirsin? Gerçeği örtbas ettiğin, toy bir çocuğa yardakçı olduğun için, seni, ihtiyar köpeği, domuz çobanı yapacağım. Bu yazdıklarımı okur okumaz, bana hemen onun sağlık durumunu bildirmeni emrediyorum. Düzeldiğini yazıyorlar, doğru mu? Yarasının nerede olduğunu, tedavisinin iyi yapılıp yapılmadığını özellikle bildir.

Savelyiç'in haklılığı, kuşkularımla ve çıkışımla onu boş yere incittiğim ortadaydı. Özür diledim. Fakat ihtiyarcık bir türlü avunamıyordu.

— Meğer bugünleri de görecekmişiz! diye tekrarlayıp duruyordu. Efendilerimizden görmediğimiz bir bu lütuf kalmıştı! Ben ihtiyar köpek, ben domuz çobanı... Üstelik senin yaralanmana da ben yol açtım, öyle mi? Yok, iki gözüm Pyotr Andreyiç. Bütün suç benim değil, o kör olası mösyönündür: Demir şişleri birbirine çarpıp tepinmeyi ondan öğrendin. Sanki çarpıp tepinmekle elin kötüsünden korunacaksın! Mösyö tutup boş yere para harcamak çok gerekliydi de!..

Fakat Savelyiç değilse kimdi beni babama jurnalleyen? General mi? Görünüşe göre onun beni umursadığı yoktu

pek. İvan Kuzmiç'e gelince, düelloyu yukarıya iletmeyi gerekli bulmamıştı. Aklıma bir sürü olasılık geliyor, hiçbirinde karar kılamıyordum. Kuşkularım Şvabrin üzerinde toplanıyordu. Beni jurnallemekten bir onun çıkarı vardı. Böylelikle kaleden uzaklaştırılabilir, yüzbaşının ailesiyle ilişkilerim kesilebilirdi. Her şeyi olduğu gibi Marya İvanovna'ya bildirmeye gittim. Merdiven başında karşıladı beni. Daha yanına yaklaşırken:

— Ne oldu sana böyle? dedi. Betin benzin kül gibi olmuş!

— Her şey bitti! diye karşılık verdim. (Ve babamın mektubunu uzattım ona.)

Sararma sırası ona gelmişti.

Mektubu okuyup bitirdikten sonra titreyen bir elle geri verdi, titreyen bir sesle:

— Yazgım böyleymiş demek... dedi. Yakınlarınız aralarında istemiyorlar beni. Her şeyde Tanrının dediği olur! Bize gerekli olan şeyi, o bizden daha iyi bilir. Elden ne gelir Pyotr Andreyiç? Hiç değilse siz mutlu olun...

Ellerine sarıldım:

— Hayır, olamaz bu! diye haykırdım. Sen beni sevdikten sonra, ben her şeye hazırım. Gidip seninkilerin ayaklarına kapanalım. Kendi halinde, sade insanlardır onlar; katı yürekli, kibirli kimseler değillerdir... Onların onayını alalım, nikâhlanalım; zamanla babamın da yumuşayacağına eminim. Annem bizden yana çıkacaktır; o, yumuşak kalplidir...

Maşa:

— Hayır, Pyotr Andreyiç, diye karşılık verdi. Annenle babanın onayı olmadan varamam sana. Onlar bunu istemedikçe, sen de mutlu olamazsın. Tanrının istemine boyun eğelim. Günün birinde kendine yeni bir yavuklu bulursan, bir başkasını seversen, bahtın açık olsun Pyotr Andreyiç; ben ikiniz için de dua edeceğim...

Bu sözleri söylerken gözyaşları boşanıverdi, koşarak ayrıldı yanımdan. Onun ardı sıra odaya girmek istediysem de, kendimde olmadığımı hissederek eve döndüm.

Oturmuş kara kara düşünürken, Savelyiç birdenbire düşüncelerimden ayırdı beni. Yazılı bir kâğıt uzatarak:

— Oku efendim, dedi. Efendimin ispiyoncusu muyum, babayla oğulun arasını bulandırmak mı istiyorum, gör!

Kâğıdı aldım. Savelyiç'in babama yanıtıydı bu. Mektup sözcüğü sözcüğüne şöyleydi:

Devletli Andrey Petroviç,
İyiliksever babamız!

Lütfen göndermiş olduğunuz mektubunuzu aldım. Beni, kulunuzu, bey buyruklarını yerine getirmemekle suçluyor, azarlamak lütfunda bulunuyorsunuz. Fakat ben, ihtiyar köpek değil, sizin sadık kulunuz, bey buyruklarını her zaman dinlemiş, size her zaman canla başla hizmet ederek saçımı sakalımı ağartmışımdır. Pyotr Andreyeviç'in yaralandığını sizi üzmemek için yazmamıştım. Şimdi hanımefendinin, annemiz Avdotya Vasilyevna'nın, kaygıdan yatağa düştüğünü öğrenmiş bulunuyorum. Onun sağlığı için Tanrıya dua edeceğim. Pyotr Andreyeviç, sağ omzunun altından, tam göğsünün üstündeki kemikcikten bir ya da bir buçuk santim derinliğinde bir yara almıştı. Kendisini ırmak kıyısından komutanın evine taşıdık ve burada berber Stepen Karamonov tarafından tedavi edildi. Çok şükür sağlığına kavuşmuş bulunmaktadır, şen ve esendir. Komutanlar, söylendiğine göre, çok hoşnutlarmış ondan. Vasilisa Yegorovna'nın öz oğlu gibidir. Başına böyle bir iş geldi diye de kınamamalı delikanlıyı: At bile dört ayaklı olmasına rağmen tökezler. Bana domuz güttüreceğinizi yazmak lütfunda bulunmuşsunuz; buyruklarınız karşısında boynum kıldan incedir. Kölece selamlarımı iletirim.

Sadık uşağınız
Arhip Savelyev

İhtiyarcığın yazdıklarını okurken birkaç kez gülmekten kendimi alamadım. Ben babama mektup yazacak durumda değildim. Annemi yatıştırmak için de Savelyiç'in mektubunu yeterli buldum.

O günden sonra durumum değişti. Marya İvanovna benimle hemen hemen hiç konuşmuyor, ne zaman karşılaşsak bir fırsatını bulup uzaklaşıyordu yanımdan. Komutanın evinden soğumaya başlamıştım. Yavaş yavaş tek başıma evde oturmaya alıştım. Vasilisa Yegorovna ilkin birkaç kez sitem etti. Fakat ayak diredi ğimi görünce üstelemedi. İvan Kuzmiç'le görevimiz gerektirdikçe görüşüyorduk. Şvabrin'le pek seyrek karşılaşıyor, istemeye istemeye selamlıyorduk birbirimizi. Onun bana karşı gizli bir düşmanlık beslediğini seziyor, bu da kuşkularımı doğruluyordu. Hayat gitgide çekilmez olmaya başlamıştı. Yalnızlıkla, işsizlikle beslenen, karanlık bir umursamazlığa gömüldüm. Bu yalnızlık içinde aşkım büsbütün alevleniyor, gitgide daha dayanılmaz oluyordu. Kitap okumaya, edebiyata olan ilgimi de yitirdim. İçim karardıkça kararıyor, aklımı kaçırmaktan ya da kendimi haytalığa vurmaktan korkuyordum. Fakat tam o sırada ortaya çıkan beklenmedik olaylar, hayatımın gidişi üzerinde önemli etkiler yaptı. Ansızın güçlü ve hayırlı bir sarsıntı yarattı ruhumda.

6
Pugaçev Ayaklanması

Delikanlılar, kulak verin
Biz yaşlıların anlatacaklarını dinleyin.

Bir türküden

Tanığı olduğum tuhaf olayları anlatmaya geçmeden önce, 1773 yılı sonlarında Orenburg ilinin durumu üzerine birkaç söz söylemek zorundayım.

Rus çarlarının egemenliğini kısa bir süre önce kabul eden bir sürü yarı vahşi oymak yaşıyordu bu geniş ve zengin ilin çevresinde. İkide bir başkaldırmaları, yasalı ve uygar bir hayata alışkın olmayışları, gerilikleri ve zalimlikleri, onları dizgin altında tutabilmek için hükümetin sürekli bir gözetimini gerektiriyordu. Gerekli sayılan bölgelere kaleler kurulmuş, Yayık kıyılarının en eski sahipleri olan Kazaklar yerleştirilmişti buralara. Gelgelelim, yörede can ve mal güvenliğini korumakla görevli Yayık Kazaklarının kendileri, bir süredir, kaygı verici, sakıncalı yurttaşlar olmuşlardı hükümet için. 1772 yılında Kazak başkentinde bir ayaklanma patladı. Disiplini sağlamak için oraya gönderilen kıdemli general Traubenberg'in aldığı sert önlemler yol açmıştı bu ayaklanmaya. Traubenberg barbarca öldürüldü, yönetimde başına buyruk bir değişiklik yapıldı. Fakat az sonra, top gülleleri ve insafsız cezalarla ayaklanma bastırıldı.

Ben Belogorsk Kalesi'ne gelmezden az önce olmuştu bunlar. Ortalık yatışmışa benziyor, ya da öyle görünüyordu şimdilerde. Doğrusu, gizli gizli kin besleyen, yeniden karışıklık çıkarmak için fırsat kollayan kurnaz asilerin görünüşteki pişmanlıklarına komutanlığın inandığı yoktu pek.

Şimdi hikâyeye dönüyorum:

Bir akşamüstü (1773 yılı Ekim başlarındaydı bu) sonbahar rüzgârının uğultusunu dinleyerek ve penceremden ayın çevresinde koşuşup duran bulutlara bakarak tek başıma evde oturuyorken, gelip komutanın beni çağırdığını söylediler. Hemen kalkıp gittim. Şvabrin, İvan İgnatyiç ve Kazak çavuşu da oradaydılar. Buna karşılık ne Vasilisa Yegorovna, ne de Marya İvanovna vardı orada. Komutan kaygılı bir tavırla karşılık verdi selamıma. Kapıyı sürgüledi, orada ayakta duran çavuşun dışında herkesi oturttu, cebinden bir kâğıt çıkararak şöyle dedi:

— Sayın subaylar, önemli bir haber aldık! Generalin yazdıklarını dinleyin şimdi:

Gözlüğünü taktı ve şunları okudu:

Belogorsk Kalesi Komutanı
Yüzbaşı Mironov'a.
–Gizlidir–

Don Kazaklarından olup geçenlerde hapisten kaçan Yamelyan Pugaçev adındaki bozguncu, kendini merhum çarımız III. Petro olarak tanıtmak küstahlığında bulunup bir haydut çetesi toplamış. Yayık köylerinde ayaklanmalar çıkarmış, birkaç kaleyi ele geçirerek yakıp yıkmış, her yerde yağmalar yapmış, cinayetler işlemiştir. Bundan ötürü sayın komutan, bu mesajı alır almaz, adı geçen haydut ve düzmece çarı püskürtmek için gerekli önlemleri almanızı, buyruğunuzda bulunan kaleye saldırması halinde de kendisini tümüyle yok etmenizi rica ederim.

Komutan, gözlüğünü çıkardı, kâğıdı katlayarak:

— Gerekli önlemleri almak! dedi. Dile kolay. Haydudun güçlü olduğu anlaşılıyor. Bizim elimizdeyse, Kazakları saymazsak, topu topu yüz otuz adam var. Maksimiç, alınma ama Kazaklardan pek umut yok. (Çavuş gülümsedi.) Fakat emir emirdir subay efendiler! Görevlerinizi bilin, nöbetçi ve gece devriyesi çıkarın; saldırı halinde de kale kapılarını kapattırıp askerlerinizin başına geçin. Sen, Maksimiç. Kazaklarına göz kulak ol. Topu gözden geçirin, iyice temizleyin. En önemlisi de bu konuda ağzınızı sıkı tutmanızdır. Kalede hiç kimse şimdiden öğrenmemeli bunu.

İvan Kuzmiç, buyruklarını verdikten sonra serbest bıraktı bizi. İşittiklerimizi konuşarak çıkarken, Şvabrin'e;

— Ne dersin? diye sordum. Nasıl sonuçlanacak bu iş?

— Tanrı bilir, bakalım, diye karşılık verdi. Şimdilik önemli bir şey görmüyorum ben. Fakat, eğer...

Sözünü tamamlayacak yerde, ıslıkla bir Fransız aryasına başladı.

Ne kadar sakındıysak da, haberin kaleye yayılmasını önleyemedik. İvan Kuzmiç, karısına duyduğu büyük saygıya rağmen, görevle ilgili böyle bir sırrı dünyada açmazdı ona. Generalin mesajını alır almaz, ustaca bir oyunla başından savmıştı Vasilisa Yegorovna'yı: Sözde, papaz Gerasim, Orenburg'dan çok ilgi çekici haberler almış da kimseye söylemiyormuş bunları. Vasilisa Yegorovna bunu duyar duymaz da evde kalır mı, hemen papazın karısına konuk gitmeye hazırlanmış, evde yalnız kalıp canı sıkılmasın diye, İvan Kuzmiç'in öğüdüyle Maşa'yı da yanına almıştı.

İvan Kuzmiç yalnız kalınca hemen bize haber salmış, konuşulanları işitmesin diye Palaşka'yı da yüklüğe kilitlemişti.

Vasilisa Yegorovna, papazın karısından hiçbir şey öğrenemeden eve döndü. Yokluğunda, İvan Kuzmiç'in toplantı düzenlediğini, Palaşka'nın kilit altında tutulduğunu öğrendi. Kocası tarafından aldatıldığını anlayıp bir soru yağmuruna

tuttu onu. Fakat İvan Kuzmiç hazırdı bu saldırıya. Hiç renk vermeden, bocalamadan yanıtladı meraklı hayat arkadaşının sorularını:

— Biliyor musun anacığım, dedi; bizim kadınların aklına, sobalarında saman yakmak esmiş; bunun nasıl bir felakete yol açabileceğini düşünsene! Subayları toplayıp kadınların bundan böyle sobalarında saman yerine çalı çırpı, kuru dal yakmaları konusunda kesin buyruk verdim.

Vasilisa Yegorovna:

— Öyleyse Palaşka'yı yüklüğe kapatmak da neyin nesi? diye sordu. Zavallı kız, biz gelene kadar niçin orada kaldı bakayım?

İvan Kuzmiç, bu soruyu beklemiyordu işte. Bocaladı, birbirini tutmaz şeyler mırıldandı. Vasilisa Yegorovna kocasının bir dolap çevirdiğini anladıysa da, bu gibi durumlarda ondan bir şey koparamayacağını bildiğinden sorularına son verdi; sözü, Akulina Pamfilovna'nın çok güzel bir yöntemle hazırladığı hıyar turşusuna getirdi. Fakat bütün gece uyku girmedi gözüne. Kocasının kendisinden gizlediği şeyin ne olabileceğini düşündü durdu.

Ertesi gün sabah ayininden dönerken, İvan İgnatyiç'e rastladı. Tek gözlü teğmen, topu, çocukların soktuğu paçavra, kamış, yonga, aşık ve bin türlü çerçöpten temizlemekle uğraşıyordu.

Komutanın karısı:

— Bu savaş hazırlıkları da ne ola ki? diye düşündü. Kırgızlardan bir saldırı mı bekleniyor yoksa? Fakat İvan Kuzmiç bu gibi saçmalıkları niye gizlesin benden?

Kadınlık merakını inadına kızıştıran sırrı öğrenmeye kesin olarak karar verip sertçe seslendi İvan İgnatyiç'e:

İlkin, sanığın dikkatini dağıtmak için, soruşturmaya ilgisiz sorularla başlayan bir yargıç gibi, ekonomik işler konusunda birkaç uyarıda bulundu. Sonra bir süre sustu, derin derin içini çekti, başını sallayarak:

— Aman Yarabbim! dedi. Haberleri duydun değil mi? Peki ne olacak şimdi?

İvan İgnatyiç:

— Ya, anacığım! diye karşılık verdi. Tanrı büyüktür: Yeterli sayıda askerimiz var, barut bol, topu da temizledim. Tanrının izniyle hakkından geliriz o Pugaçev domuzunun!

Komutanın karısı:

— Pugaçev de kim? diye sordu.

O zaman İvan İgnatyiç boşboğazlık ettiğini anlayıp, dilini ısırdı. Fakat ok yaydan çıkmıştı bir kere. Vasilisa Yegorovna, duyduklarını kimseye anlatmayacağına söz verip her şeyi bülbül gibi söyletti ona.

Komutanın karısı verdiği sözü gerçekten de tuttu; papazın karısı dışında kimseye bir şey söylemedi. Ona da, bozkırda otlayan ineğini haydutlar ele geçirmesin diye söylemişti bunu.

Az sonra herkes Pugaçev'den söz ediyordu. Söylentiler çeşit çeşitti. Komutan, komşu köylerde ve kalelerde olup bitenleri öğrenip gelmekle görevlendirdi çavuşu. İki gün sonra dönen çavuş, kaleden altmış verst ötede, bozkırda, pek çok ateş gördüğünü, Başkırdlardan da bilinmeyen bir kuvvetin bu yana doğru ilerlediğini işittiğini bildirdi. Bununla birlikte, daha ileriye gitmeyi göze alamadığından, dişe dokunur bir şey söyleyecek durumda değildi.

Kaledeki Kazaklar arasında olağanüstü bir hareketlilik göze çarpıyordu. Sokaklarda öbek öbek toplanıyorlar, kendi aralarında usul usul bir şeyler konuşuyorlar, bir süvari ya da bir kızla askeri gördüler mi dağılıveriyorlardı. Casuslar sokulmuştu içlerine. Hıristiyanlığa dönmüş bir Kalmuk olan Yulay, komutana önemli bir haber getirdi. Yulay'ın söylediğine göre, çavuşun anlattıkları uydurmaymış. İkiyüzlü Kazak, dönüşünde, isyancıların yanına gittiğini, otağına kadar ulaşabildiği başbuğun ona elini öptürüp kendisiyle uzun uzun konuştuğunu anlatmış arkadaşlarına. Komutan hemen

hapse attı çavuşu, onun yerine Yulay'ı atadı. Bu değişiklik açık bir hoşnutsuzluk yarattı Kazaklar arasında. Yüksek sesle homurdanıyorlardı. Komutanın buyruğunu uygulayan İvan İgnatyiç, kendisine:

— Göreceksin sen, kışla faresi! dendiğini kulaklarıyla işitmişti.

Komutan, tutuklusunu aynı gün sorguya çekmeyi düşünüyordu ya, çavuş, herhalde arkadaşlarının yardımıyla hemen o gün hapisten kaçtı.

Yeni bir olay büsbütün artırdı komutanın tedirginliğini. Kargaşa çıkarmak amacıyla bildiriler dağıtan bir Başkırd yakalanmıştı. Bu olay üzerine subayları yeniden toplantıya çağırmayı düşünen komutan, Vasilisa Yegorovna'yı uygun bir bahaneyle yine evden uzaklaştırmak istedi. Fakat o kadar açık yürekli ve dürüst bir insandı ki, ilk yönteminden başkası gelmedi aklına:

— Dinle beni Vasilisa Yegorovna, dedi öksürerek; papaz Gerasim'in kentten...

Karısı:

— Bırak yalanı İvan Kuzmiç, diye sözünü kesti komutanın, toplantı düzenlemek ve Yemelyan Pugaçev'den bensiz söz etmek istiyorsan, bu kez hava alacaksın!

İvan Kuzmiç, fal taşı gibi açtı gözlerini:

— Peki anacığım, peki dedi, maden her şeyi biliyorsun, gitmene gerek yok, senin yanında da konuşuruz.

— Hah şöyle iki gözüm, diye karşılık verdi karısı; sen kim, kurnazlık yapmak kim? Şimdi çağırt bakalım subaylarını.

Yeniden toplandık. İvan Kuzmiç, karısı da oradayken, Pugaçev'in bildirisini okudu bize. Yazıyı yarı cahil bir Kazağın kaleme aldığı belliydi. En kısa zamanda kalemize gelmek niyetinde olduğunu bildiren haydut, Kazakları ve askerleri çetesine çağırıyor, komutanlara da karşı koymamalarını öğütlüyor, yoksa idam edilecekleri tehdidini savuruyordu.

Kalsa, fakat güçlü bir anlatımı vardı bildirisinin. Cahil insanlar üzerinde tehlikeli bir etki yaratabilirdi.

Vasilisa Yegorovna:

— Bak sen şu dolandırıcıya! diye bağırdı. Hangi cesaretle böyle bir şey öneriyor bize? Onu karşılamaya çıkacak, ayaklarına sancaklar serecekmişiz! Seni it oğlu it seni! Kırk yıldır namusumuzla hizmet gördüğümüzü, çok şükür buraların düzenini sağladığımızı bilmiyor mu acaba? Acaba bu hayduta kulak asan komutanlar var mıdır?

İvan Kuzmiç:

— Sanmam, olmaması gerekir, diye karşılık verdi; fakat baksanıza, haydut bir sürü kale ele geçirmiş.

Şvabrin:

— Gerçekten güçlü olduğu anlaşılıyor, diye düşüncesini belirtti.

Komutan:

— Gerçek gücünü şimdi öğreniriz, dedi. Vasilisa Yegorovna, bana ambarın anahtarını ver. İvan İgnatyiç, Başkırd'ı buraya getir; Yulay da kamçıları alıp gelsin.

Vasilisa Yegorovna:

— Dur İvan Kuzmiç, deyip ayağa kalktı. Maşa'yı alıp bir yere götüreyim. Yoksa çığlıkları işitip korkar. Doğrusu ya, ben de soruşturma dinlemeye pek hevesli değilim. Sağlıcakla kalın.

Eski zaman yargılama yöntemi içinde işkence öylesine kökleşmişti ki onu ortadan kaldıran hayırlı yasa, uzun bir süre etkisiz kaldı. Sanığın suçu üstlenmesi, onun gerçekten suçlu olduğunu göstermeye yeterli bir kanıt sayılıyordu. Sağlıklı bir hukuk kavrayışına tam anlamıyla aykırı, temelsiz bir görüş. Çünkü sanığın suçu yadsıması nasıl onun suçsuzluğuna kanıt olmazsa, bunun gibi, suçu üstlenmesi de suçluluğunun kanıtı olamaz. Hatta günümüzde bile, işkencenin, bu barbarca yöntemin kalkmasından yakınan yargıçlar olduğunu işitiyorum. Bizim zamanımızdaysa onun gerekliliğinden kimse-

nin kuşkusu yoktu; ne yargıçların, ne de sanıkların. Bu yüzden hepimiz olağan karşıladık komutanın buyruğunu. İvan İgnatyiç, Başkırd'ı almaya gitti. Adam ambarda, Vasilisa Yegorovna'nın kilidi altındaydı. Birkaç dakika sonra alınıp sofaya getirildi. Komutan, tutsağın içeriye alınmasını emretti.

Başkırd, eşiği güçlükle aştı (prangalıydı çünkü) ve uzun kalpağını çıkararak kapının yanında durdu. Ona şöyle bir bakmamla, tüylerimin diken diken olduğunu hissettim. Bu adamı hiçbir zaman unutmayacağım. Yetmiş yaşlarında kadar gösteriyordu. Ne burnu, ne kulakları vardı. Kafası dipten kazınmıştı ve sakal yerine birkaç kırçıl tüy sarkıyordu çenesinden. Kısa boylu, cılız, kamburca bir adamdı. Fakat çekik gözleri hâlâ çakmak çakmak yanıyordu. Taşıdığı korkunç işaretlerden, onun 1741 Ayaklanması'na katılıp bu yüzden cezalandırılmış isyancılardan biri olduğunu anlayan komutan:

— Bak hele! dedi. Demek zamanında kapanımıza bir kez daha düşmüşsün ihtiyar kurt. Kafan böyle dümdüz rendelendiğine göre, ilk isyanın değil bu. Yaklaş bakalım; söyle, kim gönderdi seni?

İhtiyar Başkırd susuyor, boş gözlerle bakıyordu komutana.

İvan Kuzmiç:

— Niye susuyorsun? diye sürdürdü sözlerini. Rusçadan anlamıyor musun yoksa? Yulay, sor bakalım sizin dilden, kalemize kim yollamış onu?

Yulay, İvan Kuzmiç'in sorusunu Tatarca tekrarladı. Fakat Başkırd ona da aynı boş gözlerle baktı ve çıt çıkmadı ağzından.

Komutan:

— Yahşi*, dedi. Bak bakalım nasıl bülbül gibi konuşturacağım seni. Çocuklar! Şu soytarının mintanını çıkarın da sırtını okşayıverin biraz. Yulay, işini iyi gör ha!

Yahşi: Kafkas dillerinde "güzel" anlamında kullanılır.

İki asker, Başkırd'ı soymaya başladı. Zavallının yüzünde kaygılı bir anlam belirmişti. Çocukların eline düşmüş bir hayvan gibi dört bir yana bakınıyordu. Fakat askerlerden biri adamı kucaklayıp omuzladığında ve Yulay kamçıyı alıp tam vurmak için kolunu kaldırdığında, güçsüz, yalvaran bir inilti çıkardı Başkırd ve başını sallayarak ağzını açtı: Dil yerine düdük bir et parçası kımıldıyordu orada.

Bugün çarımız Aleksandr'ın insancıl egemenliği altında yaşarken, gözlerimle gördüğüm bu olayı anımsadıkça, eğitimin hızla elde ettiği başarılara, insan sevgisinin bu denli gelişip yayılmasına şaşmadan edemiyorum. Genç adam! Bir gün bu yazdıklarım eline geçerse, en yararlı, en köklü değişikliklerin, ancak ahlakların düzelmesi yoluyla, hiçbir zorlayıcı sarsıntı olmadan gerçekleşenler olduğunu unutma...

Hepimiz donup kalmıştık.

Komutan:

— Peki, dedi; ondan bir şey öğrenemeyeceğimiz anlaşıldı. Yulay, Başkırd'ı ambara götür. Baylar, konuşacağımız başka şeyler de var.

Tam durumu gözden geçirmeye başlamışken, ansızın, soluk soluğa, allak bullak olmuş bir yüzle Vasilisa Yegorovna girdi içeri.

Komutan şaşırarak:

— Ne oldu sana? diye sordu. Bu ne hal?

Vasilisa Yegorovna:

— Felaket anacığım, felaket! diye inledi. Nijneozernıy Kalesi bu sabah düşmüş. Papaz Gerasim'in işçisi az önce oradan geldi. Haydutların kaleyi nasıl ele geçirdiklerini görmüş. Komutanı ve bütün subayları asmışlar. Askerler tutsak edilmiş. Caniler göz açıp kapayıncaya kadar burada olacaklar.

Bu beklenmedik haber allak bullak etmişti beni. Nijneozernıy Kalesi'nin sessiz, alçakgönüllü bir delikanlı olan komutanını tanıyordum. İki ay kadar önce Orenburg'dan gelmiş, İvan Kuzmiç'te konaklanmıştı. Nijneozer-

nıy Kalesi, yirmi beş verst ötemizdeydi. Birkaç saat içinde Pugaçev'in bize de saldırmasını beklemek gerekiyordu. Ansızın Marya İvanovna'nın ne olacağı düşüncesi beynime bir ok gibi saplandı. Komutana:

— Dinleyin İvan Kuzmiç! dedim. Görevimiz, kanımızın son damlasına kadar kaleyi savunmamızı emrediyor; bu konuda söylenecek söz yok. Fakat kadınların güvenliğini düşünmek zorundayız. Yol henüz tehlikeli değilse, onları Orenburg'a ya da daha uzak, daha güvenli, canilerin ulaşamayacağı bir yere gönderin.

İvan Kuzmiç karısına dönerek:

— İşittin anacağım, dedi. İsyancılarla kozumuzu paylaşmadan önce, sizi daha uzak bir yere göndereyim mi, ne dersin?

Vasilisa Yegorovna:

— Saçma! diye karşılık verdi. Kurşunların ulaşamayacağı bir kale var mıdır? Belogorsk niye güvenilir olmasınmış? Çok şükür yirmi iki yıldır yaşıyoruz burada. Başkırdını da, Kırgızını da gördük. Pugaçev'e niye dayanmayalım?

İvan Kuzmiç:

— Peki anacığım, peki, dedi, sen buraya güveniyorsan kal. Fakat Maşa ne olacak? Destek gelene kadar dayanırsak ne âlâ; yok, caniler kaleyi daha önce ele geçirirlerse, Maşa'nın hali ne olur?

— O zaman...

Vasilisa Yegorovna kekeledi, sustu. Bütün benliğiyle sarsıldığı belliydi.

Hayatında belki de ilk kez, karısı üzerinde sözlerinin etkili olduğunu gören komutan, devam etti:

— Yok, Vasilisa Yegorovna; Maşa'nın burada kalması doğru değil. Orenburg'a, vaftiz anasına gönderelim onu. Orada yeterince asker ve top var. Surları da taştandır. Sana da onunla birlikte gitmeni öğütlerim. Gerçi yaşlısın, ama kaleyi ele geçirecek olurlarsa başına gelecekleri düşün.

Karısı:

— Peki, dedi; Maşa'yı gönderelim. Ama benim için boşuna uğraşma, bir yere gitmem. Bu yaştan sonra senden ayrılmak, yabancı topraklarda yalnız bir mezar aramak gerekmez bana. Birlikte yaşadık, birlikte ölürüz.

Komutan:

— Nasıl istersen öyle olsun, dedi. Fakat elimizi çabuk tutmalıyız. Git, Maşa'yı yolculuğa hazırla. Yarın gün doğmadan yola salalım onu. Fazla adamımız olmasa da yanına birkaç kişi katarız. Nerede o?

Karısı:

— Akulina Pamfilovna'da, diye karşılık verdi. Nijneozernıy'ın düştüğünü işitince fenalaştı; hastalanmasından korkuyorum. Yüce Tanrım; bugünleri görmek için mi yaşadık!

Vasilisa Yegorovna kızının yol hazırlığını sağlamak için çıktı. Komutanlıkta konuşma devam ediyordu. Fakat ben ne bir şey söylüyor; ne de söylenenleri dinleyebiliyordum artık.

Marya İvanovna, solgun bir yüzle, ağlamaktan şişmiş gözlerle geldi akşam yemeğine. Yemek sessizce yenildi ve her zamankinden daha erken kalkıldı sofradan. Komutanla ve ailesiyle vedalaştık, evlerimize dağıldık. Fakat ben az sonra, bilerek unuttuğum kılıcımı almak için geri döndüm. Marya İvanovya'yı yalnız bulacağımı söyleyen bir önsezi vardı içimde. Gerçekten de öyle oldu. Beni kapıda karşılayıp kılıcımı uzattı. Gözyaşları arasında:

— Elveda Pyotr Andreyiç! dedi. Beni Orenburg'a gönderiyorlar. Sağlıcakla, mutlulukla kalın. Belki Tanrının izniyle yine görüşürüz; ama görüşemezsek...

Göğsünden taşan hıçkırıklar sözünü tamamlamasına engel oldu. Kucakladım, bağrıma bastım onu:

— Elveda meleğim, dedim. Elveda sevgilim, canım! Başıma ne gelirse gelsin, son nefesimde bile dudaklarımdan senin adın dökülecek, son duam seninle ilgili olacak, inan bana!

Maşa göğsüme kapanmış, hüngür hüngür ağlıyordu. Onu tutkuyla öptüm ve çabucak çıktım odadan.

7
Saldırı

Başım benim, başcağızım
Sonuncu dereceden memur başı
Tam otuz yıl, üç yıl daha
Sessizce hizmet ettin çara
Ah, kazanamadın başcağızım

Ne beş on kuruş, ne bir mutluluk
Ne bir çift iyi söz
Ne de büyük bir rütbe
Kazandığın tek şey başcağızım
Yüksek bir darağacı oldu
Akçaağaçtan bir kiriş
Ve ibrişimden bir ilmek.

Halk türküsü

O gece ne soyundum, ne de uyudum. Gün doğar doğmaz Marya İvanovna'nın çıkacağı kale kapısına gitmek, orada onunla son bir kez daha vedalaşmak istiyordum. Büyük bir değişiklik seziyordum benliğimde: Şimdiki iç çarpıntısı, bir süre önce gömüldüğüm kederden çok daha katlanılır geliyordu bana. Ayrılığın hüznü, belirsiz fakat tatlı umutlarla, tehlikeyi bir an önce göğüslemek isteği ve bir yükselme tutkusuyla birleşiyordu. Gece çabucak geçiverdi. Ben tam ev-

den dışarı çıkmak üzereyken kapı açıldı, içeri giren onbaşı, bizim Kazakların Yulay'ı da zorla alıp götürerek geceleyin kaleden kaçtıklarını, ayrıca, kalenin çevresinde kimliği belli olmayan insanların dolaştığını bildirdi. Marya İvanovna'nın kaleden dışarı çıkmaya vakit bulamamış olabileceği düşüncesi, beynime bir ok gibi saplandı. Onbaşıya çabucak birkaç emir verdim, hemen komutanın evine koştum.

Hava ağarıyordu artık. Sokakta uçarcasına ilerlerken bana seslenildiğini işittim. Baktım, İvan İgnatyiç. Ardım sıra gelirken:

— Nereye gidiyorsunuz? dedi. İvan Kuzmiç tabyada. Sizi almak için gönderdi beni. Pugaçev gelmiş.

Yüreğim titreyerek:

— Ya Marya İvanovna? diye sordum; kaleden çıkabildi mi?

İvan İgnatyiç:

— Çıkmadı, dedi. Haydutlar Orenburg yolunu tutmuşlar. Kale kuşatılmış durumda. Çok kötü Pyotr Andreyiç!

Tabyaya vardık. Çevresi kalın kütüklerle sağlamlaştırılmış yüksekçe bir yerdi burası. Kale sakinlerinin hepsi oradaydı. Kışla askerleri silahlarını kuşanmış bekliyorlardı. Top, bir gün önceden getirilip yerleştirilmişti. Komutan, sayısı pek de kabarık olmayan asker dizisinin önünde geziniyordu. Tehlikenin yakınlığı olağanüstü bir canlılık vermişti bu eski kurda. Kalenin yakınlarında, ovada, yirmi kadar atlı görünüyordu. Kazak oldukları belliydi. Fakat aralarında, vaşak postundan kalpakları ve okluklarıyla hemen göze çarpan Başkırdlar da vardı. Komutan son bir kez daha dolaşarak ordusunu gözden geçirdi ve askerlere:

— Göreyim sizi evlatlarım, dedi. Çariçe anamız* için dövüşeceğiz bugün; bütün dünyaya yiğit, sözünün eri kimseler olduğumuzu kanıtlayacağız!

---

* O sırada Rus tahtında Çariçe II. Katerina vardı.

Askerler hep bir ağızdan, komutanlarına bağlılıklarını bildirdiler. Şvabrin yanımda durmuş, gözlerini ayırmadan düşmana bakıyordu. Bozkırda dağınık olarak gezinen atlılar, kalede bir hareketlilik olduğunu görünce kümelendiler, kendi aralarında görüşmeye başladılar. Komutan, topu o kümenin üzerine yöneltmesini emretti İvan İgnatyiç'e ve fitili kendi eliyle yerleştirdi. Gülle vızıldayarak havayı yardı ve adamlara hiçbir zarar vermeden üzerlerinden geçip gitti. Küme dağıldı, atlılar dörtnala uzaklaştılar, bozkır boşaldı.

Bu sırada Vasilisa Yegorovna, yanında ondan ayrılmak istemeyen Maşa'yla birlikte tabyaya geldi. Kocasına:

— Hey, ne oluyor? dedi; savaş nasıl gidiyor? Hani, düşman nerede?

— Uzakta değil, diye karşılık verdi. Fakat Tanrının yardımıyla her şey yolunda gidecek. Ne o Maşa, korkuyor musun kızım?

— Hayır babacığım, dedi. Evde tek başıma daha çok korkarım.

Bunu söylerken bana baktı, güçlükle gülümsedi. Dün onun elinden aldığımı anımsayarak, kılıcımın kabzasını sıktım. Sevgilimi onunla koruyacağımı düşündükçe içim içime sığmıyor, kendimi bir şövalye olarak görüyordum. Gönlümün sultanının güvenine layık olduğumu bir an önce göstermek için çatışma anının gelmesini sabırsızlıkla bekliyordum.

Bu sırada, kalenin yarım verst ötesindeki bir tepenin ardından yeni atlılar belirdi ve az sonra mızraklarla, oklar ve yaylarla silahlanmış bir insan kalabalığı yayıldı bozkıra. Kalabalığın tam ortasında beyaz bir at üstünde, kırmızı kaftanlı, yalın kılıç bir adam ilerliyordu. Pugaçev olmalıydı bu. Durdu. Adamları çevresini aldılar ve besbelli onun buyruğuyla kümeden ayrılan dört atlı, kaleye doğru dörtnala at sürdüler. Baktık, bize ihanet eden Kazaklardı bunlar. İçlerinden biri, yukarıya doğru uzattığı elinde bir kâğıt

tutuyordu. Bir başkası mızrağına takılı kesik bir kafayı, Yulay'ın kafasını sallayarak bize doğru savurdu. Zavallı Kalmuk'un başı, komutanın ayaklarının dibine düştü. Hainler bağırdılar:

— Ateş etmeyin, çarı karşılamaya çıkın. Çar burada.

İvan Kuzmiç:

— Şimdi görürsünüz siz! diye bağırarak karşılık verdi. Evlatlarım! Ateş!

Askerler bir yaylım ateşi açtılar. Mektubu tutan Kazak sendeledi, attan yuvarlandı. Ötekiler, hayvanlarının başını çevirip dörtnala uzaklaştılar. Marya İvanovna'ya göz ucuyla baktım. Yulay'ın kanlı başını görmek, allak bullak etmişti onu. Yaylım ateşiyle de sağırlaşmış, sersemlemişti. Yaprak gibi sallanıyordu. Komutan onbaşıyı çağırdı, ölü Kazak'ın elindeki kâğıdı alıp getirmesini emretti. Onbaşı aşağı indi. Bozkır'a çıktı, adamın atını da geminden tutup getirdi. Mektubu komutana uzattı. İvan Kuzmiç ona şöyle bir göz gezdirdikten sonra yırtıp attı. Bu arada isyancıların saldırıya hazırlandıkları görülüyordu. Az sonra kulaklarımızın dibinde kurşunlar vızıldamaya başladı. Birkaç ok hemen yanı başımıza, toprağa ya da çite saplandı.

Komutan:

— Vasilisa Yegorovna! Burada kadınların yapacağı bir şey yok, dedi. Maşa'yı götür. Baksana, kız yarı canlı, yarı ölü.

Kurşun yağmuru altında kalınca yelkenleri suya indiren Vasilisa Yegorovna, kum gibi adam kaynayan bozkıra bir göz attı, sonra kocasına dönüp:

— İvan Kuzmiç, dedi. Hayat da, ölüm de Tanrı buyruğudur. Maşa'yı kutsa. Maşa git babanla vedalaş.

Maşa, beti benzi kül gibi, titreyerek İvan Kuzmiç'e yaklaştı, diz çöktü, eğilerek selamladı babasını. Yaşlı komutan, elini üç kere kızının üzerinden geçirdi, sonra tutup kaldırdı onu, öptü, boğuk bir sesle:

— Oh, Maşa sağlıcakla kal kızım, dedi. Tanrıya dua et; o seni bırakmayacaktır. İyi bir adam bulur evlenirsen, Tanrı ikinizi de mutlu etsin. Biz Vasilisa Yegorovna'yla nasıl yaşadıysak, siz de öyle yaşayın. Hadi, elveda Maşa. Vasilisa Yegorovna hemen götür onu. (Maşa babasının boynuna atıldı, hüngür hüngür ağlamaya başladı.)

Vasilisa Yegorovna da ağlıyordu. Kocasına:

— Biz de kucaklaşalım, dedi. Elveda Kuzmiç'im. İstemeden seni incittiğim olduysa bağışla beni!

Komutan:

— Elveda iki gözüm! dedi. Hadi, yeter artık! Durmayın, eve gidin. Zaman kalırsa, Maşa'ya bir köylü fistanı giydir.

Komutanın karısıyla kızı uzaklaştı. Ben Marya İvanovna'nın arkasından bakıyordum. Bir ara kaçamak bir bakış fırlattı bana, başını salladı.

İvan Kuzmiç bütün ilgisini düşmana yöneltmişti şimdi. İsyancılar başbuğlarının çevresinde toplandılar, ansızın atlardan inmeye başladılar.

Komutan:

— İşte şimdi sıkı durun evlatlarım, dedi; saldırıya geçiriyorlar.

Aynı anda korkunç çığlıklar, haykırışlar yükseldi. İsyancılar kaleye doğru koşarak saldırıya geçtiler. Top atışa hazırdı. Komutan onların yakına kadar gelmesini bekledikten sonra, bir daha ateşledi fitili. Gülle, tam ortasına düşmüştü kalabalığın. İsyancılar iki yana dağıldılar, geriye çekilmeye başladılar... Başbuğları en önde, tek başına kalmıştı... Kılıcını sallıyor, besbelli yeniden kızıştırmaya çalışıyordu onları... Bir an için kesilen çığlıklar, haykırışlar yeniden yükseldi.

— Hadi evlatlarım! diye bağırdı. Kapı açılsın, trampetler çalsın! Evlatlarım, ileri! Hücum! Ardım sıra gelin!

Komutan, İvan İgnatyiç ve ben, bir an önce tabyadan dışarı fırladık. Fakat kışla askerleri bunu göze alamamış, yerlerinden kımıldamamışlardı.

İvan Kuzmiç:

— Evlatlarım, ne oluyor, ne duruyorsunuz? diye haykırdı. Ölürsek ölürüz, asker değil miyiz?

Aynı anda gelip bize kavuşan isyancılar, zorla kaleye girdiler. Trampet sesi kesildi, askerler tüfeklerini attılar. Bir ara ayaklarımın yerden kesildiğini hissettim. Fakat kalkıp toparlandım ve isyancılarla birlikte kaleye girdim. Başından kanlar akan komutanı, bir caniler topluluğu kuşatmıştı. Kalenin anahtarını istiyorlardı ondan. Tam yardıma atılacakken birkaç düzine Kazak çullandı üstüme.

— Çara karşı koymanın ne demek olduğunu göstereceğiz size! diyerek, kuşaklarıyla kıskıvrak bağladılar beni.

İtile kakıla sokaklarda sürüklenmeye başladık. Ahali, ellerinde ekmek ve tuz, kapılardan çıkıyordu. Bir çan sesi yükseldi. Hükümdarın alanda tutsakları beklediği ve bağlılık yeminini kabul edeceği duyuruldu. Ahali alana koşuştu; bizi de oraya sürüklediler.

Pugaçev, komutan evinin taşlığında, bir koltuğa kurulmuştu. Sırma işlemeli bir Kazak kaftanı vardı sırtında. Sırma püsküllü, uzun, samur külahını kaşlarının üstüne yıkmıştı. Gözleri kıvılcımlar saçıyordu. Bu yüzü bir yerden tanır gibiydim. Kazak ileri gelenleri almıştı çevresini. Papaz Gerasim, sapsarı bir yüzle, titreyerek, elinde bir haçla basamaklarda duruyor; görünüşe göre, karşısına getirilen kurbanlar için sessizce aman diliyordu ondan. Alanda kaşla göz arasında bir darağacı kuruluverdi. Yaklaştığımızda Başkırdlar ahaliyi dağıttılar, Pugaçev'in karşısına çıkardılar bizi. Çan sesi kesildi. Ortalığı derin bir sessizlik kapladı.

Düzmece çar:

— Komutan hangisi? diye sordu.

Bizim çavuş, kalabalığı yarıp çıktı, eliyle İvan Kuzmiç'i gösterdi. Pugaçev müthiş bir bakış fırlattı ihtiyara.

— Bana, çarına, nasıl karşı koyarsın? dedi.

Yarası hâlâ kanayan, gitgide bitkinleşen komutan, son gücünü topladı, tok bir sesle:

— Sen mi benim çarımsın? dedi. Sen bir hırsızdan ve düzenbazdan başka bir şey değilsin, anladın mı?

Pugaçev'in yüzü karardı, elindeki beyaz mendili salladı. Birkaç Kazak, yaşlı yüzbaşıyı yakalayıp darağacına sürüklediler. Bir gün önce sorguya çektiğimiz dilsiz Başkırd, kaşla göz arasında ortaya çıkmış, elinde ilmek, ata biner gibi darağacının kirişine oturuvermişti. Az sonra zavallı İvan Kuzmiç'i havada sallanırken gördüm. Sonra İvan İgnatyiç'i çıkardılar Pugaçev'in karşısına:

— Çar Pyotr Feodoroviç'e bağlılık yemini et! dedi Pugaçev ona.

İvan İgnatyiç de yüzbaşının sözlerini tekrarladı:

— Sen bizim çarımız değilsin. Sen amcacığım, hırsızın, düzenbazın birisin!

Pugaçev bir kez daha salladı mendilini. Zavallı üsteğmeni de eski komutanının yanı başına astılar.

Sıra bana gelmişti. Yiğit arkadaşlarımın sözlerini tekrarlamaya hazırlanarak gözümü kırpmadan bakıyordum Pugaçev'e. Bir de ne göreyim, Şrabrin kafası çepeçevre tıraşlı, sırtında bir Kazak kaftanı, Kazak ileri gelenleri arasından çıktı, Pugaçev'e yaklaştı, kulağına bir şeyler fısıldadı. Pugaçev bunun üzerine yüzüme bile bakmadan:

— Asın onu! dedi.

İlmeği boynuma geçirdiler. Günahlarımı bağışlaması, yakınlarımı koruması için Tanrıya yakarmaya başladım. Katiller beni darağacının altına sürüklerken, bir yandan da:

— Korkma, korkma! deyip duruyorlardı.

Kim bilir, belki de gerçekten iyilik etmek istiyorlardı bana.

Ansızın bir haykırış yükseldi:

— Durun, melunlar! Bekleyin!

Cellatlar bir an için durdular. Baktım, benim Savelyiç, Pugaçev'in ayaklarına kapanmış.

Zavallı lalam:

— Babacığım! diye yalvarıyordu; bey çocuğunu öldürmekle ne geçecek eline? Bırak onu; sana fidye verirler. Eğer gözdağı vermek için ille de birini astıracaksan, emret, beni, bu ihtiyarı assınlar!

Pugaçev'in bir işaretiyle serbest bıraktılar beni.

— Efendimiz bağışladı seni! dediler.

O anda duyduklarımı anlatamam. Kurtuluşuma sevineyim mi, üzüleyim mi, bilemiyordum. Birbirini tutmaz duygular içindeydim. Beni yeniden düzmece çarın karşısına götürdüler, diz çöktürdüler. Pugaçev kocaman, damar damar elini uzattı bana.

Yanımdakiler:

— Öp elini, öp elini! diyorlardı.

Fakat ben, idamların en korkuncunu bile böyle bir alçalmaya yeğlerim.

Savelyiç arkamda duruyordu. Beni dürterek:

— İki gözüm, Pyotr Andreyiç! diye fısıldadı. Dik başlılık etme! Ne çıkar bundan? Canı cehenneme deyip şu namus... (hay Allah!) öpüver onun elini.

Kımıldadım, Pugaçev kolunu indirdi, alaycı bir gülümseyişle:

— Hazret sevinçten sersemlemiş olmalı, dedi. Bırakın kalksın!

Kaldırıp serbest bıraktılar beni. Bir kıyıya çekilip bu korkunç güldürünün devamını izlemeye koyuldum.

Ahali bağlılık yemini etmeye başladı. Birbiri arkasına yaklaşıyor, haçı öpüyor, sonra düzmece çara bağlılıklarını bildiriyorlardı. Sıra, kışla askerlerine geldi. Bölük berberi orada durmuş, köy makasıyla Kazak biçimi tıraş ediyordu onları. Sonra silkinerek Pugaçev'e yaklaşıyor, elini öpüyorlar; o da onları bağışladığını bildirerek çetesine kabul ediyordu. Bütün bu tören üç saat kadar sürdü. Neden sonra Pugaçev koltuktan kalktı. Kazak ileri gelenleriyle birlikte taş mer-

divenlerden indi. Gösterişli bir koşum taşıyan beyaz atını getirdiler. İki Kazakın koltuklamasıyla sıçrayıp eyere oturdu. Papaz Gerasim'e, yemeği orada yiyeceğini bildirdi. Bir kadın çığlığı koptu bu sırada. Birkaç haydut, taşlıkta Vasilisa Yegorovna'yı sürüklüyorlardı. Saçı başı dağılmış, elbiseleri paralanmış, neredeyse çırılçıplak kalmıştı. Hırkası, haydutlardan birinin sırtına geçmişti bile. Ötekiler kuştüyü şilteleri, sandıkları, çay takımını, çamaşırları ve daha ne varsa, evin bütün pılı pırtısını sürüklüyorlardı.

Zavallı kadıncağız:

— Evlatçıklarım! Bırakın beni! diye bağırıyordu. Babacıklar, beni İvan Kuzmiç'e götürün!

Birdenbire darağacını görüverdi ve kocasını tanıdı. O zaman yürek paralayan bir sesle:

— Katiller! diye haykırdı. Ne yaptınız ona? İvan Kuzmiç, hayatım, kahraman asker! Ne Prusya süngüleri, ne Türk kurşunları kılına dokunamamıştı senin. Şerefli savaşlarda değil de, bir hapishane kaçkınının elinde mi ölecektin!

Pugaçev:

— Susturun şu cadalozu! diye bağırdı.

O zaman genç bir Kazak, kılıcıyla bir darbe indirdi başına, Vasilisa Yegorovna taşlığın basamaklarına cansız düştü. Pugaçev atını sürdü, ahali ardı sıra atıldı.

8
Davetsiz Misafir

Davetsiz misafir Tatardan kötüdür.

Atasözü

Alan boşalıverdi. Ben hâlâ olduğum yerde duruyor, birbirini hızla izleyen korkunç olaylarla allak bullak olmuş kafamı bir türlü toparlayamıyordum.

Her şeyden çok Marya İvanovna'nın yazgısının belirsizliği ıstırap veriyordu bana. Neredeydi şimdi? Ne durumdaydı acaba? Gizlenebilmiş miydi? Güvenilir bir yer miydi sığınağı?

Bu gibi kaygı verici düşüncelerle dolu olarak komutanın evine girdim... İn cin top oynuyordu... Sandalyeler, masalar, sandıklar parçalanmış, kap kacak kırılmış, işe yarar ne varsa yağmalanmıştı. Marya İvanovna'nın odasına giden küçük merdiveni bir solukta tırmanarak, ömrümde ilk kez odasına girdim. Haydutlar didik didik etmişlerdi yatağını. Dolap kırılmış, içinde ne varsa alınıp götürülmüştü. Bomboş ikona mahfazalarının önünde bir kandil hâlâ ölgün ölgün yanıyordu. İki duvar arasında asılı duran aynaya bir şey olmamıştı. Fakat bu sakin köşenin sahibi neredeydi? Bir düşünce ok gibi saplandı beynime... Gözlerimden zehir gibi acı yaşlar bo-

şandı ve sevgilimin adını haykırdım... Hafif bir gürültü duyuldu bu sırada; dolabın arkasından, sapsarı bir yüzle, tir tir titreyerek Palaşa çıkıverdi. Ellerini birbirine çarpıp:

— Ah, Pyotr Andreyiç! dedi. Ne felaket! Ne korkunç şeyler!

Ben boğulurcasına:

— Ya Marya İvanovna, Marya İvanovna nerede? diye haykırdım:

Palaşa:

— Küçük hanım yaşıyor, diye karşılık verdi. Akulina Pamfilovnalara gizlendi.

Dehşet içinde:

— Ne? diye inledim; papazın karısına ha? Tanrım! Fakat Pugaçev orada!..

Odadan fırladım, bir anda sokakta buldum kendimi. Hiçbir şey görmeden, düşünmeden ve hissetmeden, bir solukta papazın evine koştum. Bağırtılar, kahkahalar, şarkılar yükseliyordu oradan... Pugaçev'le arkadaşları cümbüş yapıyordu. Palaşa da ardım sıra koşup gelmişti. Ses etmeden Akulina Pamfilovna'yı çağırmaya gönderdim onu. Bir dakika geçmeden, papazın karısı, elinde boş bir votka şişesiyle kapının önüne geldi.

Yüreğim tıkanıverecekmiş gibi:

— Allah aşkına! Söyleyin, Marya İvanovna nerede? diye sordum.

Papazın karısı:

— Zavallı çocuk orada, bölmenin arkasında, benim yatağımda yatıyor, diye karşılık verdi. Biliyor musun, az kalsın bir felakete uğruyorduk Pyotr Andreyiç. Fakat atlattık, Tanrıya şükür olsun. Haydut yemeğe oturduktan az sonra zavallı yavrucak kendine gelip inlemesin mi!.. Dondum kaldım... Herif işitti sesi:

— "Kocakarı, kim o inleyen?" diye sordu.

Ben elin hırsızının önünde yerlere kadar eğilerek:

— "Yeğenimdir hükümdarım, dedim. Hastalandı da, iki haftadır yatıyor böyle."

— "Yeğenin genç mi?"

— "Gençtir hükümdarım."

— "Kocakarı, göster bakalım şu yeğenini bana."

Yüreğim yerinden oynadı. Fakat ne gelir elden?

— "Baş üstüne hükümdarım," dedim. "Fakat kız hastadır, kalkıp efendimizin yanına gelecek durumda değil."

— "Olsun, kocakarı, gidip ben bakarım."

Ve kör olası, bölmeye kadar gitti, ne demezsin! Perdeyi araladı, atmaca gibi par par yanan gözleriyle baktı! Fakat, oh... Çok şükür bu kadarcıkla kaldı iş! Yemin ederim, ben de, kocam da, en korkunç bir ölümü bile göze almıştık artık. Bereket versin, güvercinim tanımıyordu onu. Yüce Tanrım, ne günlere kaldık. Zavallı İvan Kuzmiç! Kimin aklına gelirdi ki!.. Ya Vasilisa Yegorovna? Ya İvan İgnatyiç? Onu niye astılar peki? Sizi nasıl oldu da bağışladılar anacığım? Ya şu Aleksey İvaniç Şvabrin'e ne buyurulur? Saçını onlar gibi kestirmiş, onlarla birlikte eğleniyor şimdi! Beceriklliliğine diyecek yok doğrusu. Biliyor musunuz, tam ben hasta yeğenimden söz ederken yüzüme öyle bir bakış baktı ki, yüreğimi deldi geçti sandım. Fakat bereket versin açığa vurmadı işi.

Tam o sırada konukların sarhoş bağırtıları ve papaz Gerasim'in sesi işitildi. Adamlar şarap istiyor, papaz da karısına sesleniyordu. Kadıncağızın eli ayağına dolaştı:

— Pyotr Andreyiç, evinize gidin, dedi; sizinle uğraşamayız şimdi. Katiller papaz uçuruyor yukarıda! Herifler sarhoşken ellerine düşersem felaket olur. Elveda Pyotr Andreyiç. Başa gelen çekilir. Yeter ki Tanrı el çekmesin bizden.

Bunu söyleyip gitti. Biraz yatışmış olarak eve döndüm. Alanın yanından geçerken, baktım ki birkaç Başkırd darağacının yanında dikilmiş, asılanların çizmelerini çekip çıkarıyorlar. İçimde parlayan öfkeyi güçlükle dizginleyebildim. Karşı koymanın hiçbir yararı yoktu. Haydutlar kalede koşu-

şuyor, subay evlerini yağmalıyorlardı. Sarhoş bağırtıları yükseliyordu her yerden. Eve vardım. Savelyiç eşikte bekliyormuş beni. Görür görmez:

— Çok şükür! diye haykırdı. Katillerin seni yeniden yakaladıklarını sanmıştım. Fakat iki gözüm Pyotr Andreyiç! İnanır mısınız? Dolandırıcılar her şeyimizi yağmaladılar; elbiseleri, çamaşırları, eşyaları, kap kacağı, nemiz var nemiz yok alıp götürdüler. Fakat ne yapalım! Çok şükür, seni bıraktılar ya! Efendim, başbuğlarını tanıdın, değil mi?

— Yo, nereden tanıyayım?

— Nasıl olur babacığım? Handa senin gocuğu sızdıran sarhoşu unuttun mu? Tavşan kürkü gocuk yepyeniydi daha. Hınzır herif, üstüme uyduracağım diye nasıl da çatır çatır sökmüştü onu!

Şaşakalmıştım. Pugaçev'le benim kılavuz arasındaki benzerlik hemen göze çarpıyordu gerçekten. İkisinin aynı adam olduğunu aklım kesti ve o zaman hayatımın niçin bağışlandığını anladım. Olayların bu tuhaf ilişkisine şaşmamak elde değildi: Serserinin birine armağan edilen ufak bir gocuk beni asılmaktan kurtarıyor, hanlardan hanlara sürtüp duran bir sarhoş, kaleler kuşatıyor, devleti temelinden sarsıyordu!

Dünya yıkılsa alışkanlıklarını bozmayan Savelyiç:

— Yemek yemeyecek misin efendim? diye sordu. Evde de bir şey yok ya. Gidip bakayım da, bir şeyler hazırlayayım.

Yalnız kalınca kara kara düşünmeye başladım. Ne yapmalıydım? Caninin egemenliği altındaki bir kalede kalmak ya da onun çetesinin ardı sıra gitmek bir subaya yakışacak bir şey değildi. Görevim, bu güç koşullarda anayurdum için nerede daha çok yararlı olabilirsem, orada bulunmamı gerektiriyordu... Fakat aşkım, Marya İvanovna'nın yanında kalmaya, onu tek başına, koruyucusuz bırakmamaya zorluyordu beni. Karşı konulmaz bir duyguydu bu da. Ayaklanmanın hızlı ve kaçınılmaz sonunu önceden görüyordum, ama Marya İvanovna bu durumdayken kaygılanmamak elimde değildi yine de.

Bu sırada içeri giren bir Kazak, düşüncelerimi yarıda bıraktı:

— Yüce çarımız sizi istiyor.

"Yüce çar"ın isteğini yerine getirmek üzere kalkarken:

— Nerede kendisi? diye sordum.

Kazak:

— Komutanın evinde, dedi. Fakat efendimiz, her şey çok önemli bir kişi olduğunu gösteriyor onun. Yemekte tek başına iki kızarmış domuz yavrusunu gövdeye indirmiş. Banyoyu da öyle yaktırmış ki, Taras Kuroçkin baygınlık geçirmiş, keseyi Fomka Bikvayev'e verip çıkmış. Kova kova soğuk suyla ancak kendine getirebilmişler. Yok canım, çok önemli işaretler bunlar... Banyoda çarlık işaretlerini gösterdiğini de söylüyorlar: Göğsünün bir yanında beş kapik büyüklüğünde iki başlı kartal, öbür yanında kendi resmi varmış...

Kazakla tartışmayı gereksiz bularak onunla birlikte komutanın evine yollandım. Pugaçev'le görüşmemizin nasıl olacağını, nasıl sonuçlanabileceğini kafamda canlandırmaya çalışıyordum. O sırada pek de soğukkanlı olmadığımı söylemeye gerek var mı!

Komutanın evine vardığımda ortalık kararmak üzereydi. Darağacı, üstündeki kurbanlarıyla, korkunç bir karaltı halinde yükseliyordu. Zavallı Vasilisa Yegorovna'nın cesedi hâlâ taşlıkta yatıyor, iki Kazak nöbet tutuyordu başında. Haberci Kazak, gelişimi bildirmek üzere yanımdan ayrıldı; az sonra dönerek, çok değil bir gün önce Marya İvanovna'yla öylesine tatlı ayrıldığımız odaya aldı beni.

Olağanüstü bir görünümle karşılaştım: Üstüne örtü serilmiş, şişeler ve bardaklarla donatılmış bir masanın çevresinde Pugaçev ve Kazak ileri gelenlerinden on kadar arkadaşı, külahları, renk renk gömlekleriyle oturmuşlardı. Adamakıllı içtikleri belliydi. Hepsinin suratı kıpkırmızı olmuştu. Gözleri pırıl pırıl parlıyordu. Aralarında ne Şvabrin, ne de çavuş (yani bizim hainler) vardı.

Pugaçev beni görünce:

— Vay efendimiz! Hoş geldiniz, onurlandırdınız bizi. Buyurun, rica ederim, dedi.

Arkadaşları sıkışıp yer açtılar bana. Sessizce masanın bir ucuna iliştim. Yanımda oturan boylu boslu, yakışıklı bir Kazak delikanlısı, benim için bir bardağa votka doldurdu. Dokunmadım bile. İlgiyle gözden geçirmeye koyuldum bu topluluğu. Pugaçev dirseklerini masaya dayamış, kocaman yumruklarını kara bir sakalla kaplı çenesine yaslamış, başköşede oturuyordu. Düzgün, hatta güzel denebilecek yüzünde hiç de yabanıl bir anlam yoktu. Yanında oturan elli yaşlarında bir adamla sık sık konuşuyor, kimi zaman "kont", kimi zaman "Timofeyiç", kimi zaman "Amca" diyordu ona. Hepsi birbirine arkadaşça davranıyor, hiç de özel bir saygı göstermiyorlardı başbuğlarına. Konuşma, sabahki saldırı, ayaklanmanın başarısı ve gelecekteki hareketler üzerineydi. Her biri kendini övüyor, kendi tasarılarını öneriyor ve serbestçe tartışıyordu Pugaçev'le. Orenburg üzerine yürüyüş, işte bu tuhaf savaş kurulunda kararlaştırıldı. Biliyoruz, neredeyse acıklı bir zaferle taçlanacaktı bu pervasız hareket! Seferin ertesi gün başlamasında karar kılındı.

Pugaçev:

— Kardeşler, dedi; yatmadan önce, en sevdiğim türküyü söyleyelim. Çumakov! Başla!

Yanımda oturan Kazak delikanlısı, ince bir sesle, Volga yedekçilerinin hüzünlü türküsüne başladı. Hep bir ağızdan katıldılar ona:

Yeşil orman, anne orman, uğuldama
Engel olma düşünmesine bu delikanlının
Yarın hesap vermeye çıkacağım
En korkunç yargıcın karşısına, çarın
Başlayacak sormaya çar baba
Söyle bakalım köylü oğlu, söyle
Kimlerle gittin soyguna, yağmaya

Çok muydu yoldaşların?
Söyleyeceğim sana çar baba
Bir bir anlatacağım gerçeği
Yoldaşlarım dört taneydi
Birinci yoldaşım karanlık gece
İkincisi çelik hançerim
Safkan atımdı üçüncüsü
Dördüncü yoldaşım sıkı bir yay
Ve amansız oklardı habercilerim.
Aferin, diyecek çar baba
Aferin sana köylü oğlu
Soygunda olduğu kadar
Söz söylemekte de ustasın
İşte bunun için çocuğum
Sana şu karşıki alanda
Bir ev armağan ediyorum
Üç direk, bir kirişten yapılma.

İdamlıkların söylediği bu yalın halk türküsünün, üzerimde bıraktığı etkiyi anlatamam. Türkücülerin çarpıcı yüzleri, pürüzsüz sesleri, zaten kendiliğinden etkileyici sözlere kattıkları hüzünlü eda; bütün bunlar, şiirsel ürperişlerle dolduruyordu içimi.

Konuklar birer bardak daha yuvarladılar, masadan kalkıp Pugaçev'le vedalaştılar. Ben de onlar gibi yapmak istiyordum ki, Pugaçev:

— Otur, dedi; seninle konuşacaklarım var.

Baş başa kaldık. Birkaç dakika ikimiz de sustuk. Pugaçev dik dik yüzüme bakıyor, arada bir sol gözünü kurnaz kurnaz kırpıştırıyordu. Sonra birdenbire gülmeye başladı. Öyle candan bir neşeyle gülüyordu ki elimde olmaksızın ben de katıldım ona.

— Efendimiz, benim delikanlılar ilmeği boynuna geçirdiklerinde korktuğunu itiraf et! Korkudan ödün patladı değil mi? Ha?.. Uşağın olmasa darağacının kirişinde sallanıyor-

dun şimdi. Hemen tanıdım moruğu. Fakat ne dersin efendimiz, o gece seni hana götüren adamın yüce hükümdarın ta kendisi olduğu gelir miydi aklına? (Bunu söyleyip görkemli, gizemli bir tavır takındı.) Bana karşı çok suçlusun; fakat düşmanlarımdan gizlenmek zorunda olduğum bir sırada bana yardım etmiştin, bunun için bağışladım seni. Bak, daha neler neler elde edeceksin! Tahtımı ele geçireyim, bak daha ne armağanlar vereceğim sana! Emrimde canla başla çalışacağına söz veriyor musun?

Dolandırıcının bu sorusu ve pervasızlığı öyle gülünç geldi ki bana, gülümsemekten kendimi alamadım.

Pugaçev yüzünü astı:

— Ne gülüyorsun? dedi. Benim çar olduğuma inanmıyor musun yoksa? Doğru söyle.

Bocaladım. Bir baldırı çıplağın çarlığını kabul etmem söz konusu olamazdı. Bağışlanmaz bir tabansızlık olarak görünüyordu bana bu. Adamın yüzüne karşı dolandırıcı olduğunu söylemek de akıl kârı değildi. Bile bile ölüme gitmek olurdu bu da. Darağacının altında, halkın gözü önünde, öfkemin ilk kızgınlığıyla söylemeye hazırlandığım şey, şimdi boş bir kabadayılık gibi görünüyordu bana. Ne diyeceğimi bilemiyordum. Pugaçev karanlık bir yüzle bekliyordu yanıtımı. Neden sonra (şimdi bile bu dakikayı anımsadıkça övünç duyarım) görev duygusu, insansal güçsüzlüğüme baskın geldi.

— Dinle, dedim, düşündüklerimi olduğu gibi söyleyeceğim sana. Sen karar ver; seni çar olarak kabul edebilir miyim? Akıllı bir adamsın. İkiyüzlülük ettiğimi hemen anlarsın.

— Peki, kimim ben öyleyse?

— Kim olduğunu Tanrı bilir ya, bana kalırsa tehlikeli bir oyun oynuyorsun.

Pugaçev gözleriyle şöyle bir taradı beni:

— Demek çar Pyotr Fedoroviç olduğuma inanmıyorsun ha? dedi. Peki, öyle olsun. Fakat at binenin, kılıç kuşananın

değil midir? Eski zamanlarda Girişka Otrepyev* saltanat sürmedi mi? Hakkımda dilediğini düşün, fakat beni bırakma. Başka şeye de burnunu sokma. Mühür kimdeyse Süleyman odur. Bana canla başla hizmet et; mareşal da olursun, prens de. Ha, ne dersin?

— Yok, dedim kesin bir tavırla. Doğuştan soyluyum ben. Çariçe anamıza yeminim var. Sana hizmet edemem. Eğer gerçekten iyiliğimi istiyorsan, bırak beni, Orenburg'a gideyim.

Pugaçev düşünceye daldı:

— Peki, dedi, bırakayım. Fakat hiç değilse bana karşı çalışmayacağına söz verir misin?

— Nasıl böyle bir söz verebilirim? diye yanıtladım onu. Bunun elimde olmadığını sen de bilirsin: Sana karşı yürümemi emrederlerse, yürürüm, başka bir şey yapmak söz konusu olamaz. Sen de başbuğsun, adamlarından itaat istemiyor musun? Bana verilen görevi yerine getirmekle yükümlü değil miyim? Boynum kıldan ince. Eğer bırakırsan beni, sağ ol; asarsan, Tanrının önünde vereceğin hesabı kendin düşün. Ben gerçek bildiğim şeyi söyledim.

İçtenliğim Pugaçev'i etkilemişti. Omzuma vurarak:

— Öyle olsun bakalım, dedi. Asmaksa asmalı, bağışlamaksa bağışlamalı! Canının istediği yere git ve dilediğin işi yap. Yarın gel, vedalaş benimle. Hadi git yat şimdi; benim de gözlerim kapanıyor neredeyse.

Pugaçev'den ayrılıp sokağa çıktım. Sessiz, ayazlı bir geceydi. Ayın ve yıldızların ışığı, alanı, darağacını aydınlatıyordu. Kalede bütün ışıklar sönmüş, her yer sessizliğe gömül-

---

Rus çarı Müthiş Ivan'ın ölümünden sonra Boris Gudonov adında bir soylu, çarın biricik oğlunu da öldürtmüş, tahta geçmişti. Fakat Grişka Otrepyev adında genç bir papaz, Müthiş İvan'm oğlu olduğunu ileri sürerek ordu topladı, tahtı ele geçirdi ve bir yıl (1605-1606) saltanat sürdü. Adı, Rus tarihine Düzmece Dimitri diye geçmiştir.

müştü. Sadece meyhaneden bir aydınlık sızıyor, geç kalmış ayyaşların bağırışları işitiliyordu. Papazın evine bir göz attım. Pancurlar, avlu kapısı sımsıkı kapanmıştı. Orası da derin bir sessizlik içindeydi.

Evime geldiğimde Savelyiç'i meraktan ve kaygıdan dokuz doğururken buldum. Özgürlük haberini işitince sevinçten deliye döndü. İstavroz çıkararak:

— Tanrım, şükürler olsun! dedi. Gün doğar doğmaz kaleden ayrılıp arkamıza bakmadan gidelim. Sana bir şeyler hazırlamıştım iki gözüm; karnını doyur, sonra da İsa efendimizin koynundaymışsın gibi sabaha kadar yan gel yat.

İhtiyarın öğüdünü tuttum. Yemeğimi büyük bir iştahla yedikten sonra, ruhça ve bedence bitkinlik içinde, çıplak döşemeye uzanıp uykuya daldım.

9
Ayrılık

Dünyanın en tatlı şeyiydi,
Güzelim, seninle buluşmak
Ah, meğer ne zormuş ayrılmak,
Canımdan ayrılıyorum sanki.

Heraskov

Sabahleyin, erkenden trampet sesleriyle uyandım. Kalkıp alana gittim. Pugaçev'in adamları, dünkü kurbanların hâlâ asılı olduğu darağacının yanında sıraya geçmişlerdi bile. Kazaklar atlarına binmişler, yayalar silahlarını kuşanmışlardı. Sancaklar dalgalanıyordu. Aralarında bizimkini de tanıdığım birkaç top, seyyar kundaklarına yerleştirilmişti. Ahali alanda toplanmış, düzmece çarın çıkmasını bekliyordu. Bir Kazak; komutan evinin taşlığında, güzel, beyaz bir Kırgız atının dizginlerini tutuyordu. Vasilisa Yegorovna'nın cesedini aradım gözlerimle. Azıcık kıyıya çekilmiş, üstüne bir hasır örtülmüştü. Derken Pugaçev göründü. Ahali şapkalarını çıkardı. Düzmece çar, taşlıkta durdu, kalabalığı selamladı. Kazak ileri gelenlerinden biri, bakır mangırla dolu bir torba uzattı ona. Pugaçev avuç avuç para saçmaya başladı. Ahali haykırarak paraların üstüne atıldı; sakatlananlar oldu bu

arada. Pugaçev'in çevresini belli başlı suç ortakları almıştı. Şvabrin de onların arasındaydı. Bakışlarımız karşılaştı. Benimkilerdeki horgörüyü okudu. Gerçek bir düşmanlık, yapmacık bir küçümsemeyle başını çevirdi. Pugaçev, kalabalığın içinde görüp başıyla yanına çağırdı beni.

— Dinle, dedi; hemen şu anda Orenburg'a doğru yola çık, valiye ve bütün generallere beni bir hafta içinde beklemelerini söyle. Çarlarını bir çocuk sevgisi ve itaatiyle karşılasınlar; yoksa hepsini sallandıracağım. İyi yolculuklar efendimiz!

Sonra ahaliye döndü, Şvabrin'i göstererek:

— Evlatlarım, bundan böyle komutanınız budur, dedi. Onun sözünden çıkmayın. Sizden ve kaleden bana karşı o sorumlu olacaktır.

Bu sözleri duyunca dehşetle irkildim. Kalenin komutanı Şvabrin oluyordu ha! Marya İvanovna onun egemenliği altında kalıyordu! Tanrım zavallı kız ne yapacaktı bu durumda? Pugaçev basamaklardan indi. Atını getirdiler. Düzmece çar, kendisine yardım etmek isteyen Kazakları beklemeden çevik bir hareketle eyere sıçradı.

Tam o anda, benim Savelyiç'in kalabalığı yararak Pugaçev'e yaklaştığını, ona bir kâğıt uzattığını görmeyeyim mi! Hayırdır inşallah deyip işin nereye varacağını beklemeye başladım. Pugaçev kurumlu kurumlu:

— Bu da ne? dedi.

Savelyiç:

— Oku, anlarsın, diye karşılık verdi.

Pugaçev kâğıdı aldı, görkemli bir tavırla uzun uzun gözden geçirdi onu. Neden sonra:

— Ne diye böyle karışık yazmışsın? dedi çar, gözlerim hiçbir şey sökemedi. Nerede benim başyazmanım?

Onbaşı üniformalı bir genç, ok gibi fırlayarak Pugaçev'e doğru koştu.

Düzmece çar, kâğıdı ona uzatıp:

— Yüksek sesle oku, dedi.

Lalam ne yazmış olabilirdi Pugaçev'e? Meraktan çatlıyordum. Başyazman gür bir sesle, heceleye heceleye okumaya başladı:

— İki tane gecelik entari, biri pamuklu, biri yollu ipekten; altı ruble.

Pugaçev yüzünü asarak:

— Bu da ne demek oluyor? dedi.

Savelyiç istifini bozmadan:

— Emir buyurursanız, devam etsin, diye karşılık verdi.

Başyazman devam etti:

— İnce yeşil çuhadan bir adet üniforma, yedi ruble... Beyaz çuha pantolon, beş ruble... Hollanda keteninden on iki tane gömlek, kol düğmeleriyle birlikte, on ruble... Bir sandık, bir çay takımı, iki ruble elli kapik...

Pugaçev:

— Nedir bu saçmalık? diye başyazmanın okumasını kesti. Sandıklardan, kol düğmeli gömleklerden bana ne?

Savelyiç yutkundu, açıklamaya girişti:

— Bu, aziz babamız, görmüş olduğunuz gibi, efendimin caniler tarafından çalınan mallarının listesidir.

Pugaçev korkunç bir sesle sordu:

— Hangi canilerden söz ediyorsun?

Savelyiç:

— Babacığım, bağışla, dilim sürçtü de... diye karşılık verdi. Senin çocuklar cani olmasına cani değil ya, eşyaları alıp götürdüler işte. Kızma. At bile dört ayaklı olmasına rağmen tökezler. Emret de okuyup bitiriversin şunu:

Pugaçev başyazmanına:

— Oku, bitir! dedi.

Onbaşı devam etti:

— Biri basma, biri pamuklu taftadan iki yorgan; dört ruble... Tilki kürkü geçirilmiş kırmızı bir ceket, kırk ruble... Bir de yüce efendimize handa verilen tavşan kürk gocuk, on beş ruble.

Pugaçev, gözleri şimşekler çakarak:

— Daha neler! diye haykırdı.

Zavallı lalamın hayatından kaygılandığımı itiraf ederim. Yeniden bir şeyler açıklamaya kalkıştıysa da, Pugaçev sözünü kesti. Kâğıdı başyazmanın elinden çekip aldı, Savelyiç'in yüzüne fırlatarak:

— Bu gibi saçmalıklarla beni oyalamaya nasıl cüret edersin? diye haykırdı. Sersem moruk! Soyulmuşlar, vah vah! Seni ve efendini ötekilerin yanı başında sallandırmadığımız için bana ve adamlarıma ömrün boyunca dua etmelisin, bunak!.. Tavşan kürkü gocuk, ha? Ben şimdi tavşan kürkü bir gocuk veririm sana. İster misin şuracıkta canlı canlı derini yüzdürüp bir gocuk yaptırayım ondan?

Savelyiç:

— Boynum kıldan incedir, diye karşılık verdi. Fakat ben emir kuluyum, efendimin mallarından ben sorumluyum.

Pugaçev çok iyi bir günündeydi anlaşılan. Başkaca bir şey söylemeden döndü, atını sürüp uzaklaştı. Şvabrin ve Kazak ileri gelenleri arkasından gittiler. Çete, düzen içinde kaleden ayrıldı. Ahali Pugaçev'i uğurlamaya atıldı. Alanda Savelyiç'le ikimiz kaldık. Lalam, listesini elinde tutuyor, acı acı bakıyordu ona.

Pugaçev'le aramın iyi olduğunu görünce bundan bir yarar sağlamayı düşünmüş, fakat amacına ulaşamamıştı... Bu yersiz gayretkeşliğinden ötürü azarlamaya başladım onu. Fakat gülmekten de kendimi alamıyordum.

Savelyiç:

— Gül, efendim gül! dedi. Yenilerini alacağımız zaman bakalım yine gülecek misin?..

Marya İvanovna'yla görüşmek için hemen papazın evine gittim. Papazın karısı üzücü bir haberle karşıladı beni. Geceleyin Marya İvanovna'nın ateşi yükselmiş. Şimdi baygın yatıyor, durmadan sayıklıyormuş. Birlikte, yattığı odaya gittik. Sessizce yatağa yaklaştım. Marya İvanovna'nın yüzü,

bir gün içinde öylesine değişmişti ki allak bullak oldum. Hasta, tanımadı beni. Uzun süre başucunda durdum. Sanırım beni avutmak için bir şeyler söyleyen papaz Gerasim'i ve karısını dinlemiyordum bile. İçimde karanlık düşünceler kaynaşıyordu. Elinden tutacak kimsesi olmayan, kötü yürekli isyancılar arasında tek başına kalan zavallı yetim kızcağızın durumunu, kendi güçsüzlüğümü, çaresizliğimi düşündükçe tüylerim ürperiyordu. Hele Şvabrin, hele o, büsbütün kurcalıyordu aklımı. Düzmece çardan aldığı egemenlikle, nefret ettiği zavallı suçsuz kızın bulunduğu kalede yönetimi ele geçiren bu adamdan her şey beklenebilirdi. Ne yapmalıydım? Marya İvanovna'ya nasıl yardım edebilirdim? Onu Şvabrin canisinin elinden nasıl kurtarabilirdim? Tek bir yol vardı: Hemen o dakikadan tezi yok Orenburg'a doğru yola çıkmak, Belogorsk Kalesi'nin bir an önce kurtarılması için elden gelen her şeyi yapmak. Papazla ve Akulina Pamfilovna'yla vedalaştım. Artık karım saydığım genç kızı onlara emanet ettim. Sonra hastanın elceğizini tuttum, gözyaşlarımla ıslatarak öptüm.

Papazın karısı:

— Elveda, dedi; elveda Pyotr Andreyiç. İnşallah daha iyi günlerde de görüşürüz. Unutmayın bizi, sık sık yazın. Zavallı Marya İvanovna, siz de olmayınca ne kadar yalnız, ne kadar korunmasız kalacak!

Alana çıkıp bir dakika kadar durdum. Darağacına bir göz attım, eğilip selamladım. Sonra kaleden çıktım, yanımdan ayrılmayan Savelyiç'le birlikte Orenburg yolunda yürümeye başladık.

Kendimi düşüncelere kaptırmış giderken ansızın nal sesleri geldi arkadan. Bir Kazaktı bu. Yedeğindeki bir Başkırd atını dizginlerinden tutmuş, tozu dumana katarak geliyor, bir yandan da uzaktan işaretler yapıyordu bana. Durup bakınca bunun bizim çavuş olduğunu gördüm. Yanıma kadar geldi, attan indi, öteki hayvanın dizginini bana uzatarak:

— Efendimiz! dedi, babanız size bir at ve kendi sırtındaki kürkü bağışlıyor. (Koyun postundan bir kürk bağlıydı eyere.) Bir de (çavuş, kem küm etmeye başlamıştı) size... elli kapik... bağışlıyor ama... onu yolda düşürmüşüm. Bağışlayın beni.

Savelyiç ona yan yan bakıp:

— Yolda düşürdün ha? diye homurdandı. Ya koynundaki şıngırdayan nedir? Utanmaz herif!

Çavuş hiç bozuntuya vermeden:

— Koynumda ne şıngırdıyormuş? diye karşılık verdi. İlahi ihtiyar! Şıngırdayan, atın gemi, para değil.

Ben:

— Anlaşıldı! diyerek tartışmayı kestim. Seni gönderene teşekkürlerimi ilet. Düşürdüğün parayı da dönerken bulmaya bak, votka içersin.

Adam atının başını çevirerek:

— Çok teşekkür ederim efendimiz, diye karşılık verdi. Ömrüm boyunca duacınız olacağım.

Bu sözleri söyler söylemez, bir eliyle koynunu tutarak atını dörtnala kaldırdı, tozu dumana katıp gitti.

Gocuğu giydim, Savelyiç'i terkime yerleştirerek ata bindim.

İhtiyar:

— Görüyorsun ya efendim, dedi; dolandırıcıya verdiğim dilekçe boşa gitmedi. Hırsız herif utandı demek. Gerçi ne lagar Başkırd beygiri, ne de koyun postundan gocuk dolandırıcıların bizden aşırdıklarının ve senin o bağışladığının yarısı etmez ya, neyse, yine de işe yararlar; sonra, domuzdan bir kıl koparsan kârdır.

10
Kentin Kuşatılması

Otağını çayırlara ve dağlara kurarak
Yükseklerden bir kartal gibi süzdü kenti
Ve hendekler kazdırarak ordugâh gerisinde
Gece kente salacağı yıldırımlarını gizledi.

Heraskov

Orenburg'a yaklaşırken kafaları kazınmış bir prangalı mahkûmlar kalabalığı gördük. Celladın kırbacı, yüzlerinin biçimini değiştirmişti. Kışla askerlerinin denetiminde, savunma mevzileri yapımında çalışıyorlardı. Kimileri kürekle toprağı belliyor, kimileri hendeklerden çıkardıkları süprüntüleri el arabalarıyla taşıyorlardı. Toprak tabyada duvarcılar, kentin surlarını kerpiçle onarıyorlardı. Nöbetçiler bizi kapıda durdurup kimlik belgelerimizi istediler. Çavuş, Belogorsk Kalesi'nden geldiğimi öğrenir öğrenmez dosdoğru generale çıkardı beni.

General bahçedeydi. Sonbaharın serin soluğuyla çıplaklaşan elma ağaçlarını gözden geçiriyor; bahçıvanın yardımıyla, özene bezene çaput sarıyordu onlara. Derin bir sükûnet, sağlık ve esenlik okunuyordu yüzünde. Gelişim sevindirdi onu. Hemen, tanığı olduğum korkunç olayları anlatmamı is-

tedi. Her şeyi bir bir anlattım. İhtiyar, beni ilgiyle dinliyor, bu arada kuru dalları budamaktan da geri kalmıyordu.

Acıklı hikâyem sona erdiğinde:

— Zavallı Mironov! dedi. Çok yazık, iyi bir subaydı. Bayan Mironov da çok iyi bir kadındı, hele mantar salamurası yapmaktaki ustalığına diyecek yoktu doğrusu! Ya Maşa, yüzbaşının kızı, o ne oldu?

Maşa'nın kalede, papazın karısının yanında kaldığını söyledim.

General:

— Vay, vay, vay! İşte bu çok kötü! dedi. Haydutların sağı solu belli olmaz. Zavallı kız ne yapar orada?

Belogorsk Kalesi'nin uzak olmadığını, zavallı Belogorskluların kurtarılması için ekselanslarının ordu göndermekte gecikmeyeceklerini umduğumu söyleyerek karşılık verdim. General kuşkuyla salladı başını:

— Bakalım hele, dedi. Konuşacağız bunu. Bana bir fincan çay içmeye gelmenizi rica ederim: Savaş kurulu toplanacak bugün. Pugaçev'in yaptığı dengesizlikler ve ordusunun durumu üzerine bize güvenilir bilgiler verebilirsiniz. Hadi, o zamana kadar gidip dinlenin şimdi.

Kalacağım evi Savelyiç düzene koymuştu bile. Oraya gidip belirli zamanın gelmesini beklemeye koyuldum. Toplantı saatini iple çekiyordum. Alınyazımın üzerinde büyük etkisi olabilecek bir toplantıydı bu. Belirtilen saatte komutanın odasında boy göstermekte gecikmediğimi okuyucu kolayca anlamıştır. Orada kent memurlarından biriyle karşılaştım. Aklımda yanlış kalmadıysa, gümrük müdürüydü bu. Şişman, pembe yanaklı bir ihtiyardı. Sırmalı kadifeden bir kaftan vardı üzerinde. Bana İvan Kuzmiç'in başına gelenleri anlattırdı. Onunla vaftiz akrabalığı varmış. Sözlerimi sık sık tamamlayıcı sorularla, öğretici uyarılarla kesiyordu. Bunlar, onun, savaş sanatından anlamasa bile zeki ve doğuştan akıllı bir kimse olduğunu gösteriyordu en azından. Bu arada sa-

vaş kurulunun öteki üyeleri de yerlerini aldılar. Aralarında, generalden başka ordudan olan yoktu. Herkes yerleştikten ve kendilerine birer fincan çay sunulduktan sonra, sorunu olabildiğince açık ve ayrıntılı bir biçimde ortaya koyan general, şöyle bağladı sözlerini:

— Şimdi baylar, isyancılara karşı takınacağımız tavır konusunda karar almamız gerekiyor. Saldırı mı, savunma mı? Her iki yöntemin de kendilerine göre yararlı ve zararları yanları vardır. Düşmanın en kısa zamanda yok edilmesi için saldırı harekâtına daha çok umut bağlanabilir. Buna karşılık, savunma harekâtı çok daha tehlikesiz ve güvenlidir. Şimdi, yasa gereğince, yani en küçük rütbeden başlayarak oyları toplayacağız. (Burada bana döndü:) Bay asteğmen, lütfen düşüncenizi belirtin!

Kalktım, kısa ve özlü sözlerle, Pugaçev çetesinin niteliğini anlatarak, düzmecenin düzenli bir askeri birlik karşısında tutunamayacağını kesinlikle belirttim.

Sözlerim, belli ki hiç hoşuna gitmemişti memurların. Bir delikanlı toyluğu, gözü karalığı görüyorlardı bunlarda. Homurtular yükseldi. Birinin "süt kuzusu" diye mırıldandığını kulaklarımla işittim. General bana döndü, gülümseyerek:

— Bay asteğmen! dedi. Savaş kurallarında ilk oylar, genellikle savunma harekâtından yana verilir. Bir yasadır bu. Şimdi oyları toplamaya devam edelim. Müdür bey! Sizin düşünceniz nedir?

Sırmalı kadifeden kaftan giymiş ihtiyar, içine adamakıllı rom karıştırdığı üçüncü fincan çayını bir solukta yuvarladı ve generale:

— Bence efendimiz, ne saldırı ne de savunma harekâtına girişmenin gereği yok; diye karşılık verdi.

Şaşıran general.

— Nasıl olur müdür bey? diye karşı çıktı. Ya savunma harekâtını benimseyeceksiniz, ya saldırı... Üçüncü bir taktik hareket yoktur.

— Efendimiz, satın alma harekâtına girişiniz!

— Ha! ha! ha! Son derece akıllıca bir düşünce. Satın alma harekâtını da taktik harekât sayacak, öğüdünüzden yararlanacağız. Serserinin başına... örtülü ödenekten yetmiş, hatta yüz ruble koyabiliriz.

— Ve o zaman (gümrük müdürü atılmıştı) bu serseriler başbuğlarını prangaya vurup getirmezlerse, gümrük müdürü değil, Kırgız davarı olayım!

General:

— Bunu sonra daha ayrıntılı olarak görüşürüz, dedi. Fakat ne olursa olsun, savaşa hazırlanmamız gerekiyor. Baylar oylarınızı yasa gereğince belirtmenizi bekliyorum.

Kimse benden yana çıkmadı. Bütün memurlar, ordunun güçsüzlüğünden, başarısının güvenilmezliğinden, saldırıya geçmenin bağışlanamaz bir serüvencilik olacağından ve buna benzer şeylerden söz ettiler. Herkes, açık savaş alanında silahın şansını denemektense, topların ve surların gerisinde, güvenlik içinde kalmanın daha akıllıca bir iş olacağı kanısındaydı. Neden sonra, bütün görüşleri dinleyen general, piposunun külünü temizledi ve şu söylevi çekti:

— Baylar! Bana gelince, ben tümüyle bay asteğmenin görüşünden yana olduğumu belirtmek zorundayım. Çünkü bu görüş, saldırı harekâtının hemen hemen her zaman savunma harekâtına üstün olduğunu gösteren taktik belgelere dayanmaktadır.

Burada durdu, piposunu yeniden doldurmaya başladı. Gururum okşanmıştı. Aralarında hoşnutsuzluk ve tedirginlikle fısıldaşan memurlara şöyle tepeden bir bakış fırlattı.

Piposundan derin bir nefes alan general, ağzından, burnundan koyu bir duman yığını salıverirken:

— Fakat beyler, diye sürdürdü sözlerini, konu, yüce çariçenin bana emanet ettiği bölgenin güvenliğiyle ilgili olunca, böyle büyük bir sorumluluğu üstlenmeyi göze alamam. Yani, kentin içinde kuşatmayı beklemenin, düşma-

nın saldırısını topçu ateşiyle ve (olanaklar elverdiğinde de) bir çıkış hareketiyle püskürtmenin daha akıllıca, daha güvenilir bir davranış olduğunda birleşen oy çoğunluğuna katılıyorum.

Tepeden bakma sırası memurlardaydı. Toplantı sona erdi. Kendi görüşüne aykırı olarak, bilgisiz ve deneysiz adamların görüşlerini izleyen bu saygıdeğer askerin güçsüzlüğü karşısında üzüntü duymamak elde değildi.

Söz konusu toplantıdan birkaç gün sonra, Pugaçev'in, verdiği sözü tutarak Orenburg üzerine yürüdüğünü öğrendik. Kale burçlarından isyancıların ordusuna baktım. Belogorsk saldırısından bu yana sayıları on kat daha artmış gibi geldi bana. Aralarında, Pugaçev'in egemenliği altına giren kalelerin küçük topçu birlikleri de vardı şimdi. Sonra kurulun aldığı kararı anımsayarak, Orenburg surları gerisinde daha uzun süre kalacağımı gördüm ve üzüntüden ağlamaklı oldum.

Orenburg kuşatmasını anlatacak değilim. Aile notlarına değil, tarihe mal olmuş bir olaydır bu. Fakat kısaca söylemem gerekirse, yöneticilerin kısır görüşlülüğü yüzünden, ahali için öldürücü bir şey olmuştu bu kuşatma. Açlığa ve her türlü yıkıma katlanmak zorundaydılar. Orenburglular dayanılmaz günler geçirdiler. Herkes büyük bir umutsuzluk içinde, alınyazılarının nereye varacağını bekliyordu. Pahalılık, tek sözcükle, korkunçtu. Evlerin avlusuna düşen top gülleleri kimseyi şaşırtmıyordu, hatta Pugaçev'in saldırıları bile umursanmaz olmuştu artık. Ben can sıkıntısından patlıyordum. Zaman geçiyor, bütün yollar kesildiği için Belogorsk Kalesi'nden mektup gelmiyordu. Ayrılık gitgide dayanılmaz olmuştu. Marya İvanovna gözümde tütüyor, alınyazısının belirsizliğini düşündükçe içim acıyla burkuluyordu. Gönlümü, küçük çarpışmalarla avutabiliyordum bir parça. Pugaçev'in sayesinde iyi bir ata sahip olmuştum. Zaten az olan yiyeceğimi onunla paylaşıyor, her gün sırtına binip kent dışına

çıkarak Pugaçev süvarileriyle yapılan çarpışmalara katılıyordum. Bu çarpışmalarda üstünlük hep karşı yanda kalıyordu. Çünkü canilerin elinde top vardı. İyi hayvanlara sahiptiler. Üstelik zilzurna sarhoş saldırıyorlardı. Kentin güçsüz süvari birliği onları alt edecek durumda değildi. Kimi zaman, açlıktan bitkin düşmüş piyade birliklerimizin de savaş alanına çıktığı oluyordu. Fakat kalın kar tabakası, dağınık düşman süvarilerini engelledi. Toplarımız toprak tabyanın üstünde boşu boşuna gümbürdüyor, savaş alanına çıkınca da çakılıp kalıyor, atların bitkinliği yüzünden ilerleyemiyorlardı. Taktik harekâtımız, uygulamada bu durumdaydı! Orenburg memurlarının sağduyu ve akıllılık dedikleri şey, bu sonucu vermişti işte!

Bir gün, adamakıllı kalabalık bir düşman birliğini nasıl olduysa dağıtıp kovalamaya başladığımızda, arkadaşlarından geri kalan bir Kazaka yetiştim. Tam Türk işi palamı sallamak üzereyken, adam kalpağını çıkararak:

— Selam, Pyotr Andreyiç! Nasılsınız, iyisinizdir inşallah? diye bağırmaz mı?

Baktım, bizim çavuş. İçim, anlatılmaz bir sevinçle doldu.

— Selam Maksimiç! dedim. Belogorsk'tan çıkalı çok oldu mu?

— Yeni geldim aziz Pyotr Andreyiç; daha dün döndüm. Size de bir mektubum var.

Heyecandan soluğum kesilmişti:

— Hani, nerede? diye bağırdım.

Maksimiç elini koynuna sokarak:

— Burada işte, diye karşılık verdi. Onu ne yapıp ne edip size ulaştıracağım konusunda Palaşa'ya söz vermiştim.

Bunu söyleyip katlanmış bir kâğıt parçası uzattı bana ve tozu dumana katarak uzaklaştı. Kâğıdı açtım, bir solukta şu aşağıdaki satırları okudum:

Tanrı birdenbire babamdan, annemden yoksun kıldı beni. Şu dünyada ne bir akrabam, ne bir koruyucum var. Her zaman iyiliğimi istediğinizi ve herkese yardıma hazır olduğunuzu bildiğimden, size başvuruyor, bu mektubun elinize ulaşması için Tanrıya yalvarıyorum. Maksimiç, onu size ulaştırmak için söz verdi. Yine Maksimiç'in Palaşa'ya anlattığına göre, sık sık kaleden çıkıp çarpışmalara katıldığınızı görüyormuş uzaktan. Kendinizi hiç sakınmıyor, sizin için gözyaşları akıtarak Tanrıya yakaranları düşünmüyormuşsunuz. Uzun süre hasta yattım. İyi olduktan sonra, burada babamın yerine komutanlığı ele alan Aleksey İvanoviç, papaz Gerasim'in gözünü Pugaçev'le korkutarak, beni zorla onun elinden aldı. Şimdi kendi evimizde tutuklu olarak yaşıyorum.

Aleksey İvanoviç, kendisiyle evlenmeye zorluyor beni. Canilere yeğeni olduğumu söyleyen Akulina Pamfilovna'nın yalanını çıkarmamakla hayatımı kurtardığını ileri sürüyor. Fakat Aleksey İvanoviç gibi bir adamın karısı olmaktansa ölürüm daha iyi. Bana çok merhametsiz davranıyor. Düşüncemi değiştirmez, ona karı olmayı kabul etmezsem, beni canilerin ordugâhına yollayacağını söylüyor. "Lizaveta Harlova'nın başına gelen sizin de başınıza gelir" diyor. Düşünmek için bana biraz zaman vermesini rica ettim kendisinden. Üç gün daha beklemeye razı oldu. Eğer üç gün sonra ona varmazsam, gözümün yaşına bakmayacakmış. Azizim Pyotr Andreyiç! Tek umudum sizsiniz. Beni, bu zavallı kızı, kanatlarınızın altına alın. Bize yardım kuvveti gönderilmesi için generale, bütün komutanlara yalvarın; olanak varsa kendiniz de gelin. Her zaman size bağlı, zavallı yetim.*

Marya Mironova

---

* *Lizaveta Harlova:* Pugaçev'in bir süre metres tuttuğu, sonra Kazaklar tarafından öldürülen bir komutan kızı.

Mektubu okuyup bitirince çıldıracak gibi oldum. Zavallı atımı kıyasıya mahmuzlayarak kente yollandım. Kızcağızı kurtarabilmek için yol boyunca kafa patlatıyor, fakat hiçbir çözüm yolu bulamıyordum. Kente dörtnala girip atımı dosdoğru komutanlığa sürdüm. Yıldırım gibi generalin odasına daldım. General lületaşından piposunu tüttürerek bir aşağı bir yukarı dolaşıyordu. Beni görüp durdu. Görünüşüm şaşırtmış olmalıydı onu. Bu soluk soluğa gelişimin nedenini sordu kaygıyla.

— Efendimiz, dedim, şu anda öz babammışsınız gibi başvuruyorum size. Yalvarırım geri çevirmeyin dileğimi. Hayatımın bütün mutluluğu sizin vereceğiniz karara bağlı olacak.

Şaşıran ihtiyar:

— Hayrola azizim, dedi. Nedir? Söyle, ne yapabilirim senin için?

— Efendimiz, bana bir bölük askerle elli tane Kazak verin; gidip Belogorsk Kalesi'ni düşmandan temizleyeyim.

Herhalde çıldırdığımı sanan general (ki yanılmıyordu) yüzüme dik dik baktı. Neden sonra:

— Nasıl olacak bu? dedi. Belogorsk Kalesi'ni nasıl temizleyeceksin düşmandan?

Ben coşkuyla:

— Söz veriyorum, diye bağırdım. Başaracağım bunu. Yeter ki isteğimi yerine getirin.

General başını sallayarak:

— Olmaz delikanlı, dedi. Ara o kadar açılınca, düşman, baş stratejik noktayla bağlantınızı kolayca keser ve üzerinizden kesin bir zafer kazanır. Kesilen bağlantı...

Onun taktik hareket konusunda yeni bir söyleve başlamak üzere olduğunu görünce korktum, sözünü kesmekte acele ettim:

— Yüzbaşı Mironov'un kızı mektup yazmış; yardım istiyor benden. Şvabrin kendisiyle evlenmeye zorluyormuş onu.

— Öyle mi? Şu koca *Schelm** Şvabrin yok mu; bir elime geçsin, yirmi dört saat içinde yargılatıp kale korkuluğunda kurşuna dizdireceğim! Fakat şimdilik dişimizi sıkmaktan başka çare yok...

Artık kendimi yitirmişçesine:

— Dişimizi sıkmak mı? diye haykırdım; fakat o, bu arada Marya İvanovna'yla evlenecek!..

General:

— Canım, varsın evlensin, diye düşüncesini belirtti. Ne çıkar bundan? Hatta şimdilik Şvabrin'in karısı olması daha iyi. Kendine bir koruyucu bulmuş olur hiç değilse. Onu kurşuna dizdikten sonra, Tanrı büyüktür, nasıl olsa yeni bir kısmet çıkar Marya İvanovna'ya. Sevimli dulların şansı açıktır. Yani, kızlardan daha kolay koca buluyorlar demek istiyorum.

Umutsuzluktan boğulur gibi:

— Onu Şvabrin'e kaptırmaktansa ölürüm daha iyi, dedim.

İhtiyar:

— Vay, vay, vay! dedi. Şimdi anlıyorum. Demek Marya İvanovna'ya tutkunsun. Oo, o zaman başka! Zavallı delikanlı. Ama yine de ne bir bölük asker, ne de elli Kazak verebilirim sana. Çılgınca bir hareket olurdu bu; böyle bir sorumluluğu üstlenemem.

Başımı eğdim. Derin bir umutsuzluğa kapılmıştım. Ansızın şimşek gibi bir düşünce geçti aklımdan. Bunun ne olduğunu, eski romancıların söylediği gibi, okuyucu gelecek bölümde öğrenecek.

Schelm: Dolandırıcı.

11
İsyancıların Otağı

Doğuştan yırtıcıdır yırtıcı olmasına ya
Aslan, karnını az önce doyurmuştu
Tatlı bir dille bana
"İnime niye geldin?" diye sordu.

A. Sumarokov

Generalden ayrılıp çabucak odama döndüm. Savelyiç her zamanki öğütleriyle karşıladı beni:

— Şu ayyaş haydutlarla çarpışmaktan ne zevk alıyorsun efendiciğim! Soylu bir kimseye yakışır mı bu? Günün birinde yok yere kendini ziyan edeceksin. Türklerle ya da İsveçlilerle dövüşsen hadi neyse! İnsan bu haydutların adını bile anamaz!..

Bütün paramın ne kadar olduğunu sorarak sözünü kestim. Savelyiç keyifli keyifli gülümsedi:

— Yeterince var efendiciğim... Dolandırıcılar aramadık yer komadılar ya, ben yine de gizleyebildim onları.

Bunu söyleyip, içi gümüş sikkeyle dolu, uzun örme bir kese çıkardı cebinden.

— Peki Savelyiç, dedim, onun yarısını bana ver şimdi. Yarısı sende kalsın. Ben Belogorsk Kalesi'ne gidiyorum.

İyi yürekli lalam titreyen bir sesle:

— Azizim Pyotr Andreyiç! dedi. İnsaf et; haydutlar bütün geçitleri tutmuşken nasıl gidersin oraya? Kendine acımıyorsan, anana babana acı. Nereye gidiyorsun? Niçin gidiyorsun? Azıcık bekleyiver. Ordu gelsin, dolandırıcıları yakalasın, ondan sonra canının çektiği yere git.

Kararım kesindi. İhtiyara:

— Laf ebeliğinin zamanı değil, diye karşılık verdim. Gitmek zorundayım, bu böyle. Korkma Savelyiç: Tanrı büyüktür, belki yine görüşürüz. Bana bak, cimrilik etme sakın. Kendini sıkma. Canın ne istiyorsa, üç kat pahalı da olsa al. Bu paraları sana veriyorum. Eğer üç gün içinde dönmeyecek olursam...

Savelyiç:

— Bu da ne demek efendim? diye sözümü kesti. Seni yalnız bırakacağımı mı sandın? İşte, ölürüm de bunu yaptıramazsın bana. Madem gitmeye karar verdin, yayan yapıldak da olsa peşine düşer, seni yalnız bırakmam. Bu taş duvarların gerisinde sensiz oturacağım ha! Çok şükür, aklımı kaçırmadım daha! Sen bilirsin efendim, ama ben senden ayrılmam.

Savelyiç'le tartışmanın boşuna olduğunu bildiğimden, hazırlığı yapmasına izin verdim. Yarım saat sonra ben, safkan atımın sırtındaydım. Savelyiç de lagar, topal bir beygire binmişti. Kent sakinlerinden biri, hayvanı besleyecek yiyecek bulamadığı için, beş para almadan Savelyiç'e vermişti onu. Kent kapısına geldik. Nöbetçiler bıraktılar bizi. Orenburg'dan çıktık.

Hava kararmaya başlamıştı. Yolum, Pugaçev'in barınağı olan Berda köyü yakınlarından geçiyordu. Ana yol karla örtülüydü. Fakat bozkır, baştan başa, her gün yenilenen nal izleriyle kaplanmıştı. Sıkı bir tırısla ilerliyordum. Ardım sıra güçlükle gelebilen Savelyiç, ikide bir:

— Daha yavaş efendim! Tanrı aşkına daha yavaş! diye bağırıyordu. Bu kör olası beygir, senin uzun bacaklı şeytana

yetişemiyor. Pyotr Andreyiç... Aziz Pyotr Andreyiç!.. Kendini yiyip bitirme!.. Yüce Tanrım, efendimin çocuğu mahvoluyor!..

Az sonra Berda'nın ışıkları görünmeye başladı. Köyün doğal siperlerine, hendeklere yaklaşıyorduk. Savelyiç sızıltıyı kesmiyor, ama ardım sıra gelmekten de geri kalmıyordu. Köyü kazasız belasız geçmeyi umarken, birdenbire, karanlığın içinden eli sopalı beş köylü gördüm. Pugaçev barınağının öncü karakoluna çıkmıştık. Adamlar seslendiler. Parolayı bilmediğim için, yanlarından sessizce geçmek istedim. Fakat çevremi kuşatıverdiler. İçlerinden biri, atımı geminden yakaladı. Kılıcımı çektiğim gibi, köylünün kafasına indirdim. Şapkası adamı ölümden kurtarmıştı. Fakat sendeledi, gemi bıraktı. Ötekiler korkup kaçıştılar. Onların bu şaşkınlığından yararlanarak atımı mahmuzladım, hayvan ok gibi fırladı.

Gecenin gitgide koyulaşan karanlığı beni her tehlikeden koruyabilirdi. Fakat bir de baktım, Savelyiç arkamdan gelmiyor. İhtiyarcık topal atıyla haydutların elinden kaçamamıştı demek. Ne yapabilirdim? Birkaç dakika bekleyip yakalandığına iyice aklım kesince atımın başını çevirdim, gerisin geri, onu kurtarmaya döndüm. Hendeklere yaklaşırken gürültüler, bağırtılar ve benim Savelyiç'in sesini duydum uzaktan. Atımı hızla sürdüm. Birkaç dakika sonra, az önce beni durduran nöbetçi köylüler arasındaydım yine. Adamlar Savelyiç'i kıstırmışlar, atından indirip bağlamaya hazırlanıyorlardı. Beni görünce pek sevindiler. Bağırarak üstüme atılıp bir anda alaşağı ettiler. İçlerinden başkan olduğu anlaşılan biri, az sonra çara götüreceğini söyledi bizi.

— Sizi şimdi mi asarız, yoksa efendimizin buyruğuyla sabahı mı bekleriz, bilmem... diye ekledi.

Daha fazla direnmedim. Savelyiç de bana uydu. Devriyeler tantanayla götürdüler bizi.

Hendekleri aşıp köye girdik. Bütün kulübelerde ışık vardı. Gürültüler, bağrışlar geliyordu her yerden. Sokakta bir

sürü insana rastladık ya, karanlıkta kimsenin gözüne çarpmadık. Orenburglu bir subay olduğum anlaşılmadı. Bizi doğruca, dört yol ağzının köşesinde bir kulübeye getirdiler. Kapıda birkaç şarap fıçısı ve iki top duruyordu.

Köylülerden biri:

— İşte saraya geldik, dedi. Şimdi gelişinizi bildireceğim.

Kulübeye girdi.

Savelyiç'e bir göz attım. İhtiyarcık usul usul bir dua mırıldanıyor, istavroz çıkarıyordu. Adamakıllı bekledik. Köylü neden sonra dönerek:

— Gir, dedi bana. Efendimiz, subayın içeri alınmasını buyurdu.

Kulübeye ya da köylülerin deyişiyle, saraya girdim. İki yağ kandiliyle aydınlatılmış, duvarları yaldızlı kâğıtla kaplı bir odaydı bu. Fakat peykeleri, makası, ipe asılı leğeni, köşedeki fırın çatalı ve üstüne toprak çanaklar dizilmiş önlüğüyle* herhangi bir köy odasından farkı yoktu. Pugaçev, sırtında kırmızı bir kaftan, ellerini gösterişli bir tavırla böğrüne dayamış, kutsal tasvirlerin altında oturuyordu. Yapmacık bir uysallık içinde, ileri gelen arkadaşlarından birkaçı oturuyordu çevresinde. Orenburg'dan bir subay gelmesinin onları adamakıllı meraklandırdığı, gösterişli bir karşılama törenine hazırlandıkları belliydi. Pugaçev görür görmez tanıdı beni. Yapmacık görkemi kayboluverdi.

Canlılıkla:

— Vay efendimiz! dedi. Hayırdır inşallah? Hangi rüzgâr attı sizi?

Özel bir işim için giderken adamlarının beni durdurduğunu söyledim.

— Fakat ne işiymiş bu?

Kem küm ettim. Pugaçev, topluluk karşısında sırrımı açıklamaktan çekindiğimi sanarak arkadaşlarına döndü, çıkmalarını emretti. İki kişi dışında herkes bu emre uydu.

---

* Rus sobalarının önünde bulunan genişçe bir alan.

— Onların yanında çekinmeden konuşabilirsin, dedi. Onlardan hiçbir şey gizlemem.

Düzmece çarın gözdelerine yan gözle şöyle bir baktım. Bunlardan biri sıska, kambur, ak sakallı bir ihtiyardı. Sırtındaki kaba kumaştan yapılmış boz kaftana çaprazlama geçirilmiş mavi şeritten başka, ilgi çekici bir yan görmedim onda. Fakat ötekini ömrümce unutmayacağım. Uzun boylu, geniş omuzlu, iri yarı, kırk beş yaşlarında bir adamdı bu. Gür ve kızıl sakalı, kıvılcımlar saçan kül rengi gözleri, deliksiz burnu, alnındaki ve yanaklarındaki kızılımtırak lekeler, bu çillerle kaplı geniş yüze şaşılası bir güç veriyordu. Kırmızı bir gömlek, bir Kırgız kaftanı ve bir Kazak şalvarı vardı üzerinde. Birincisinin (sonradan) kaçak onbaşı Beloborodov olduğunu öğrendim. İkinci adam ise (Hlopuşa lakabıyla tanınan) Sibirya maden ocaklarından üç kere kaçabilmiş sürgün bir cani, Afanası Sokolov idi. Beni şiddetle sarsan duygulara rağmen, elimde olmaksızın kendimi içinde bulduğum bu topluluk, adamakıllı kamçılıyordu muhayyilemi. Fakat Pugaçev, az önceki soruyla kendime getirdi beni:

— Söyle bakalım, hangi iş için çıktın Orenburg'dan?

O anda tuhaf bir düşünce geldi aklıma. Alınyazım beni Pugaçev'le bir kez daha karşılaştırmakla, amacıma ulaşabilmem için bir fırsat vermiş olmuyor muydu? Bu fırsattan yararlanmaya karar verdim. Ve aklıma gelen ilk cümleyle, içtenlikle yanıtladım Pugaçev'i:

— İncitilen yetim bir kızı kurtarmak için Belogorsk Kalesi'ne gidiyordum.

Pugaçev'in gözleri parladı:

— Hangi adamım yetim bir kızı incitmeye cesaret edebiliyor? diye gürledi. Şeytanın bacanağı olsa, kurtulamayacak elimden. Söyle, suçlu kim?

— Suçlu Şvabrin'dir, dedim. Papazın evinde gördüğünüz hasta bir kız vardı ya, işte onu tutsak etmiş, kendisiyle evlenmeye zorluyor.

Pugaçev, ürkütücü bir tavırla:

— Şvabrin'e göstereceğim, dedi. Başına buyruk davranmanın, halkı incitmenin ne demek olduğunu öğreteceğim. Astıracağım onu.

Hlopuşa, hırıltılı bir sesle:

— İzin verirsen sana bir şey söyleyeyim, dedi. Şvabrin'i kale komutanlığına atamada tez canlılık etmiştin, şimdi de astırmakla tez canlılık ediyorsun. Üstlerine bir soyluyu getirmekle Kazakları darılttın, şimdi de ilk duyduğun söze kanarak adam astırıp soyluları ürkütme.

Mavi şeritli ihtiyar:

— Onlara ne acımalı, ne de bağışta bulunmalı, diye düşüncesini belirtti. Zararı yok, Şvabrin'i sallandıralım. Fakat bu subay efendiyi de niçin teşrif buyurdukları konusunda doğru dürüst sorguya çekersek fena olmaz. Çarlığını tanımıyorsa, senden adalet beklemeye de hakkı olamaz. Yok, eğer tanıyorsa, bugüne kadar Orenburg'da senin düşmanlarınla niye oturdu? Onu sorgu odasına götürüp biraz dağlasak, ha, ne dersin? Bana öyle geliyor ki, Orenburg'dan casus olarak yolladılar bu efendiyi.

İhtiyar caninin mantığı çok inandırıcı göründü bana. Kimlerin elinde bulunduğumu düşününce, bütün vücudumdan soğuk bir ürperti geçtiğini hissettim. Tedirginliğim Pugaçev'in gözünden kaçmamıştı. Göz kırparak:

— Ne dersiniz efendimiz? diye sordu. Benim mareşal doğru söylüyor galiba, ha?

Pugaçev'in işi şakaya vurduğunu görmek biraz canlandırmıştı beni. Ellerinde bulunduğumu, boynumun kıldan ince olduğunu bildirdim.

Pugaçev:

— Peki, dedi. Söyle bakalım, sizin kent ne durumda?

— Çok şükür, diye karşılık verdim. Her şey tıkırında.

Pugaçev:

— Her şey tıkırında ha! dedi. Fakat ahali açlıktan kırılıyor!

Düpedüz doğru söylüyordu. Fakat ben, verdiğim yemin gereğince, bütün bunların boş söylentiler olduğu, Orenburg'da yeterince erzak bulunduğu konusunda onu inandırmak için dil döktüm.

İhtiyar:

— Görüyorsunuz işte, diye söze karıştı, gözünün içine baka baka yalan söylüyor. Kaçıp gelenler ağız birliğiyle Orenburg'da açlığın ve ölümün kol gezdiğini, ahalinin (hem de seve seve) leş yediğini söylüyor; fakat bu efendi, bizi her şeyin yolunda olduğuna inandırmaya çalışıyor. Madem Şvabrin'i asacaksın, aynı darağacına bu delikanlıyı da çek ki kimsenin hakkı kalmasın.

Pugaçev, melun ihtiyarın sözlerinden etkilenmişe benziyordu. Bereket, Hlopuşa imdada yetişti. Arkadaşına:

— Yeter Naumiç, dedi, sana kalsa herkesi boğar, kesersin. Başımıza alikıran baş kesen mi oldun? Bir ayağın çukurda, üfleseler canın çıkacak, ama gözün hâlâ asmakta, kesmekte... Akıttığın kanlar vicdanını sızlatmaya az mı geliyor?

Beloborodov:

— Ya sen, sen niye yaltaklanıyorsun? diye karşı çıktı. Yüreğine bu yufkalık nereden geldi böyle?

Hlopuşa:

— Doğru, dedi; ben de günah işledim. Bu el (kemikli yumruğunu sıktı ve gömleğinin yenini sıyırıp kıllı kolunu ortaya çıkardı) ve bu kol da Hıristiyan kanına bulaştı. Fakat ben konukları değil, hasımlarımı öldürdüm. Hem de serbest dört yol ağızlarında, karanlık ormanlarda... Öyle soba başında oturup da kahramanlık taslayarak değil. Onları topuzla, balta tersiyle yere serdim. Karı gibi çene çalarak değil...

İhtiyar öte yana dönüp:

— Yırtık burun! diye homurdandı.

Hlopuşa:

— Orada ne homurdanıyorsun moruk! diye gürledi. Yırtık burnu gösteririm ben sana. Dur bakalım, senin de zamanın gelecek. Tanrının yardımıyla sen de koklayacaksın o kızgın maşaları... Fakat dikkat et, o zamana kadar sakalını yolmayayım!..

Pugaçev görkemli bir tavırla:

— General efendiler! diye sesini yükseltti. Kesin şu zırıltıyı. Orenburg köpeklerinin tümü birden darağacında kuyruğu titretse umursamam ama bizim koca itler kendi aralarında hırlaşmaya başlarlarsa ondan korkarım işte! Hadi, barışın bakayım.

Hlopuşa ve Beloborodov, tek sözcük söylemeden, karanlık bakışlarla süzdüler birbirlerini. Benim için hiç de hayırlı bir sonuca ulaşmayacağı anlaşılan bu konuşmayı değiştirmek gerektiğini görerek Pugaçev'e döndüm, şen bir tavırla:

— Ah! dedim. At ve gocuk için sana teşekkür etmeyi unutuyordum az kalsın. Sen olmasan kente varamaz, yarı yolda donup kalırdım.

Bu buluşum işe yaramıştı. Pugaçev neşelendi. Gözünü kırpıştırarak:

— İyilik eden, iyilik bulur, dedi. Şimdi söyle bakalım, Şvabrin'in incittiği kızla ne ilgin var? Yiğidin gönlü yarasız olmazmış derler... Ha, yanılıyor muyum?

Hava yumuşamıştı. Gerçeği gizlemeyi gereksiz bularak:

— O kız yavuklumdur, diye karşılık verdim.

Pugaçev:

— Yavuklun ha! diye bağırdı. Niye daha önce söylemezsin bunu? Sizi evlendirip güzel bir şölen yapacağız! (Sonra Beloborodov'a döndü). Dinle mareşal! Bu delikanlı, eski ahbabımdır. Oturup karnımızı doyuralım şimdi. Sabah ola, hayır ola. Hele bir geceyi atlatalım da, ona ne yapacağımızı yarın düşünürüz.

Pugaçev'in masasına oturmak şerefinden yoksun kalmaya dünden razıydım ama yapacak bir şey yoktu. İki genç Ka-

zak kızı, ev sahibinin kızları, masaya beyaz bir örtü yaydılar. Ekmek, balık çorbası, şarap ve birayla dolu şişeler getirdiler. Kendimi ikinci kez, Pugaçev'le ve korkunç arkadaşlarıyla bir şölende buldum.

İster istemez tanığı olduğum cümbüş, gece yarısına kadar sürdü. Masa arkadaşlarım üzerinde, içki neden sonra etkisini göstermeye başladı. Pugaçev oturduğu yerde uyukluyordu. Arkadaşları kalktılar, onu bırakmam için bana da bir işaret yaptılar. Birlikte çıktık. Hlopuşa'nın buyruğuyla nöbetçi Kazak beni hükümet kulübesine götürdü. Savelyiç de oradaydı. Kapıyı üstümüze kilitlediler. Olup bitenler lalamı öylesine şaşkına çevirmişti ki ağzını açıp bir şey sormadı bana. Karanlıkta uzandığını, uzun süre ahlayıp vahladığını işittim. Sonunda horuldamaya başladı. Ben derin düşünceler içinde bütün gece gözümü kırpmadım.

Sabahleyin gelip, Pugaçev'in beni çağırdığını söylediler. Kapısının önünde, üç Tatar atı koşulu bir yaylı duruyordu. Ahali sokakta birikmişti. Pugaçev'le kulübenin girişinde karşılaştık. Üstünde yol kıyafeti vardı. Sırtına kürk giymiş, başına bir Kırgız kalpağı takmıştı. Bir gün önceki arkadaşlarım almıştı çevresini. Bunlar, dün tanık olduğum olaylara taban tabana zıt, yapmacık bir uysallık içindeydiler. Pugaçev şen bir tavırla selamladı beni, kendisiyle birlikte yaylıya binmemi emretti.

Binip yerleştik. Pugaçev, yaylıyı ayakta süren geniş omuzlu Tatar arabacıya:

— Belogorsk Kalesi'ne çek! dedi.

Kalbim hızla çarptı. Atlar hareket etti, çıngırak çınladı, troyka ok gibi fırladı.

Çok iyi tanıdığım bir ses:

— Dur! Dur! diye çınladı bu sırada. Baktım Savelyiç karşıdan bize doğru koşuyor. Pugaçev, arabacıya durmasını emretti.

— Babacığım! Pyotr Andreyiç! diye bağırıyordu. Beni ihtiyar halimle bunların arasında bırakma, bu dolan...

Pugaçev:

— Vay moruk! dedi. Tanrı bizi yine karşılaştırdı ha! Hadi, atla bakalım arabacının yanına.

Savelyiç yerleşirken:

— Sağ ol devletlim, sağ ol babamız, dedi. Benim gibi bir ihtiyarın elinden tuttuğun için Tanrı yüz yıl sağlık, esenlik içinde yaşatsın seni. Ömrümce dua edeceğim sana; tavşan kürkü gocuğu da bir daha ağzıma almayacağım.

Bu tavşan kürkü gocuk, Pugaçev'in gerçekten de tepesini attırabilirdi sonunda. Bereket versin, düzmece ya işitmedi, ya da yersiz bir taşlama sayıp geçti bu sözü. Atlar dörtnala kalktı. Sokağın iki yanına dizilen ahali, yerlere kadar eğilerek selamlıyordu Pugaçev'i. O da başıyla selamlıyordu her iki yanını. Az sonra köyden çıktık, dümdüz bir yolda hızla ilerlemeye başladık.

O an, içimden neler geçtiğini kestirmek güç değil. Artık bütün bütün yitirdim sandığım, gönlümün biricik sultanını görecektim birkaç saat sonra. Kavuşma dakikasını gözlerimin önünde canlandırıyordum... Sonra, alınyazımı yine elinde tutan, olayların beni yine tuhaf bir biçimde karşılaştırdığı insanı düşünüyordum. Sevgilimi kurtarmak için yola çıkan bu adamın bilinçsiz zalimliği, kan dökücü alışkanlıkları aklıma geldi! Yüzbaşı Mironov'un kızı olduğunu bilmiyordu onun. Şvabrin öfkeye kapılarak her şeyi açıklayabilirdi. Pugaçev, belki bir başka yolla da öğrenebilirdi gerçeği... O zaman Marya İvanovna'nın hali ne olurdu? bunu düşününce bütün vücudumdan soğuk bir esinti geçtiğini, tüylerimin diken diken olduğunu hissettim.

Ansızın Pugaçev bir soruyla düşüncelerimden ayırdı beni:

— Efendimiz ne düşünüyor acaba?

— Ben düşünmeyeyim de kim düşünsün? diye karşılık verdim. Subayım ve soylu bir aileden geliyorum. Daha dün

sana karşı dövüşürken, bugün seninle aynı yaylıda yan yanayım ve hayatımın bütün mutluluğu sana bağlı.

Pugaçev:

— Ne o, dedi, korkuyor musun yoksa?

O gün beni bağışlamış olduğunu, şimdiyse yalnız esirgemesine değil, yardımına da bel bağladığımı söyleyerek karşılık verdim.

Düzmece çar:

— Sen de haklısın, vallahi haklısın! dedi. Benim çocukların sana nasıl yan yan baktıklarını gördüm. İhtiyar, hâlâ casus olduğunda, işkence edilmen ve asılman gerektiğinde ayak diredi. Fakat ben razı olmadım buna. Sonra Savelyiç ve Tatar arabacı işitmesinler diye, sesini alçaltarak ekledi: Ismarlama bir bardak şarapla, armağan ettiğin tavşan kürk gocuk aklıma geldi de ondan. Görüyorsun, kardeşlerinin dediği gibi pek öyle kan içici değilim.

Belogorsk Kalesi'nin alınışı gözlerimin önünde canlandı. Fakat onunla tartışmanın gereksizliğini düşünerek, hiçbir şey söylemedim.

Pugaçev bir süre sonra:

— Orenburg'da ne diyorlar benim için? diye sordu.

— Seninle başa çıkmanın kolay olmadığını söylüyorlar. Doğrusu, tanıttın kendini.

Düzmecenin yüzünde sevinçli bir gurur ifadesi belirdi:

— Öyledir, dedi neşeyle. Savaşmakta ustayımdır. Sizin Orenburg'dakilerin Yüzeyevç Çarpışması'ndan haberi var mı? Kırk general öldürüldü, dört ordu tutsak edildi orada. Ne dersin, Prusya kralı boy ölçüşebilir miydi benimle?

Haydudun bu böbürlenişi pek hoşuma gitmişti.

— Sen ne dersin? dedim. Hakkından gelebilir miydin Frederick'in?

— Fyodor Fedoroviç'in mi? Niye olmasın? Sizin generallerin hakkından geliyorum ya? Onlar da onu yenmemişler miydi? Şimdiye kadar silahım hep zafer kazandı. Hele biraz bekle. Moskova üzerine yürüyeyim, bak neler olacak daha!..

— Moskova'ya gitmeyi mi tasarlıyorsun yoksa?

Düzmece, bir parça düşündü, sonra hafif bir sesle:

— Tanrı bilir, dedi. Yolum dar; istediğim gibi yürütemiyorum işlerimi. Adamlarım dik kafalılık ediyorlar. Hırsızdır onlar. Dizginlerini sıkı tutmam gerekiyor. İlk başarısızlıkta, kendi boyunlarını kurtarmak için benim başımı vereceklerdir.

Pugaçev'e:

— Gördün mü ya! dedim. Zaman geçmemişken, kendi isteğinle onlardan ayrılsan, çariçenin merhametine sığınsan daha iyi olmaz mı?

Acı acı güldü:

— Olmaz, dedi. Benim için bağışlanmak söz konusu değildir. Nasıl başladıysam öyle sürdüreceğim. Bakarsın başarırım da! Grişa Otrepyev Moskova'yı ele geçirdi ya!

— Ama sonunun ne olduğunu da biliyorsundur, değil mi? Sarayın penceresinden attılar onu; kestiler, yaktılar, küllerini topa koyup savurdular.

Pugaçev, vahşi bir esinlenmeyle:

— Dinle! dedi, bir masal anlatacağım sana. Çocukluğumda yaşlı bir Kalmuk'tan dinlemiştim. Bir gün kartal, kuzguna: "Kuzgun kardeş, söylesene," demiş, "şu dünyada nasıl oluyor da sen üç yüz yıl, bense topu topu otuz yıl yaşıyorum?" Kuzgun, "Şundan azizim," diye yanıtlamış onu, "sen taze kan içiyorsun, bense leşle besleniyorum". Kartal düşünmüş, "Hadi, ben de leşle beslenmeyi bir deneyeyim," demiş. Tamam mı, tamam. Kartalla kuzgun uçup gitmişler. Derken bir at leşi görmüşler aşağıda. İnip çökmüşler başına. Kuzgun bir yandan gagalıyor, bir yandan övgüler düzüyormuş leşin lezzetine. Kartal bir gagalamış, iki gagalamış, sonra kanat çırpıp havalanırken, "Yok arkadaş," demiş kuzguna, "üç yüz yıl leşle beslenmektense, bir kere taze kan içmek çok daha iyi, sonrası Allah kerim". Ne dersin Kalmuk masalına? Ha?

— Güzel, dedim, çok güzel. Fakat cinayetle, haydutlukla yaşamak, leş gagalamaktır bence.

Pugaçev yüzüme şaşkın şaşkın baktı, hiçbir şey söylemedi. İkimiz de kendi düşüncelerimize gömülüp sustuk. Tatar arabacı yanık bir türkü tutturmuştu. Savelyiç uyukluyor, oturduğu yerde ileri geri sallanıyordu. Karla kaplı dümdüz yolda yaylı uçarcasına ilerliyordu... Ansızın tanıdık çit ve çan kulesiyle Yayık'ın yalçın kıyısındaki köy göründü... On beş dakika sonra da Belogorsk Kalesi'ne giriyorduk...

12
Yetim Kız

İncecik elma fidanımızın
Ne yaprağı var, ne fışkını
Şu gencecik gelinin de
Ne anası var, ne babası
Ne elinden tutanı var
Ne hayır dua edeni

Bir düğün türküsü

Yaylı, komutan evinin basamaklarına yanaştı. Ahali, Pugaçev'i çıngırağından tanımış, ardımız sıra koşuyordu. Şvabrin basamaklarda karşıladı düzmeceyi. Kazaklar gibi giyinmiş, sakal koyvermişti. Hain, yaltaklanmak için birkaç söz söyleyerek Pugaçev'in yaylıdan inmesine yardım etti. Beni görence şaşaladı, fakat çabuk toparladı kendini. Elini uzatarak:

— Demek sen de katıldın bize? dedi. Geç bile kaldın!

Hiçbir şey söylemeden yüzümü öte yana çevirdim.

Benim için öylesine sıcak anılar taşıyan odaya girdiğimizde yüreğim burkuldu. Merhum komutanın diploması, geçmiş günlerin bir mezar yazıtı gibi hâlâ duvarda asılıydı. Pugaçev, bir zamanlar karısının dırdırıyla serseme dönen zaval-

lı İvan Kuzmiç'in uyukladığı divana oturdu. Şvabrin kendi eliyle votka getirdi ona. Pugaçev kadehini yuvarladı, beni göstererek:

— Efendimizi de ağırla, dedi.

Şvabrin elindeki tepsiyle bana da yaklaştı. Fakat bir kez daha yüzümü öte yana çevirdim. Büyük bir tedirginlik için-de olduğu belliydi. Her zamanki uyanıklığıyla, Pugaçev'in kendisiden hoşnut olmadığını kestirmişti hiç kuşkusuz. Onun bakışları altında kaçacak delik arıyor, fakat bana gü-vensiz bakışlar fırlatıyordu arada bir. Pugaçev, kalenin duru-mu, düşman ordusuna ilişkin söylentiler ve buna benzer şey-ler üzerinde bir süre bilgi aldıktan sonra, hiç beklenmedik bir anda:

— Kardeş, dedi, söyle bakalım, kimdir şu tutukladığın kız? Onu bana göstersene.

Şvabrin'in beti benzi kül gibi oldu. Titreyen bir sesle:

— Hükümdarım dedi, hükümdarım, tutuklu değil o... hastadır... odasında yatıyor.

Düzmece yerinden kalkarak:

— Beni ona götür, dedi.

Bir kaçamak bulup işin içinden sıyrılmak olanağı yoktu. Şvabrin, Pugaçev'i Marya İvanovna'nın odasına götürdü. Ben de arkalarından gidiyordum.

Hain, merdivenlerde durarak:

— Hükümdarım, dedi, benden her şeyi istemek hakkına sahipsiniz. Fakat bir yabancıyı karımın yatak odasına sok-mamı emretmeyin.

Titredim. Şvabrin'i paralamaya hazırlanarak:

— Evlendin ha! dedim.

Pugaçev:

— Ağır ol! diye durdurdu beni. Bu benim işim. Şvabrin'e dönerek sürdürdü sözlerini: Sen de ukalalık etme; nazlanma-yı da bırak. Karınmış, değilmiş, vız gelir bana. Kimi istersem sokarım yanına. Efendimiz, ardım sıra gel...

Şvabrin, odanın kapısında yeniden durdu, kesik kesik:

— Hükümdarım, dedi, önceden haber vereyim ki, kendisi beyin hummasından yatıyor; üç gündür, ne dediğini bilmeden sayıklıyor.

Pugaçev:

— Aç şu kapıyı! dedi.

Ceplerini karıştırmaya başlayan Şvabrin, anahtarı yanına almadığını söyledi. Pugaçev, bir tekme salladı kapıya; kilit söküldü, odaya girdik.

Baktım ve donakaldım. Marya İvanovna, sırtında yırtık pırtık bir köylü fistanı, yüzü sapsarı, bir deri bir kemik, saçı başı darmadağın, döşemede oturuyordu. Önünde bir su testisi, testinin üstünde bir dilim ekmek duruyordu. Zavallı kız beni görence titredi, bir çığlık attı. O sırada ben ne yaptım, anımsamıyorum şimdi.

Pugaçev, Şvabrin'e baktı, acı acı gülerek:

— Güzel bir hastanen varmış! dedi.

Sonra Marya İvanovna'ya yaklaştı:

— Söyle bana güvercinim, kocan niçin cezalandırıyor seni? Ona karşı ne kabahat işledin?

Marya İvanovna:

— Kocam ha! diye tekrarladı. O, kocam değil benim. Hiçbir zaman karısı olmayacağım onun! Eğer beni kurtarmazlarsa, kendimi öldürmeye karar verdim.

Pugaçev, korkunç bir bakış fırlattı Şvabrin'e:

— Bir de beni aldatmaya cüret ettin ha! dedi. Densiz herif, nasıl bir ceza hak ettiğini biliyor musun?

Şvabrin dizüstü çöktü... O sırada içimi kaplayan horgörü, nefretimi de öfkemi de bastırmıştı. Hapishane kaçkını bir Kazak'ın ayakları altında yuvarlanan bu soyluya iğrentiyle bakıyordum.

Pugaçev yumuşadı:

— Bu kez bağışlıyorum seni, dedi. Fakat bundan sonra işleyeceğin ilk suça, bunun da ekleneceğini unutma.

Sonra Marya İvanovna'ya döndü, tatlı bir sesle:

— Çıkabilirsin güzel kız, dedi. Sana özgürlüğünü bağışlıyorum. Ben hükümdarım.

Marya İvanovna hızla bir bakış fırlattı ona; karşısında duran adamın annesiyle babasının katili olduğunu anlayınca elleriyle yüzünü örttü, kendinden geçerek döşemeye yuvarlandı. Ona doğru atıldım. Fakat aynı anda, eski bir tanıdık, Palaşa, büyük bir gözü peklikle odaya daldı, hanımıyla uğraşmaya başladı. Pugaçev çıktı. Üçümüz de konuk odasına indik. Düzmece çar, gülerek:

— Ee efendimiz! dedi. Kızın güzelini yakalamışsın. Şimdi papaza adam gönderip, yeğenini gelin etmeye zorlayalım mı? Ben babanız olurum, Şvabrin de sağdıçlık yapar. Yer, içer, keyfimize bakarız!

Korktuğum başıma geldi. Pugaçev'in son sözleri Şvabrin'i yüreğinden yaralamıştı. Kendinden geçmişçesine:

— Hükümdarım! diye haykırdı. Suçluyum, yalan söyledim size. Fakat Grinyov da sizi aldatıyor. O, papazın yeğeni değil, bu kalenin alınışı sırasında idam edilen İvan Mironov'un kızıdır.

Pugaçev, şimşekler çakan gözlerini üzerime dikti, şaşkın şaşkın:

— Bu da ne demek? diye sordu.

Ben, kılımı bile kıpırdatmadan:

— Şvabrin gerçeği söyledi size, diye karşılık verdim.

Pugaçev'in yüzü karardı:

— Bunu daha önce söylememiştin bana! dedi.

— Kendin karar ver, diye yanıtladım onu. Adamlarının yanında Mironov'un kızının hayatta olduğunu söyleyebilir miydim? Dişleriyle paralarlardı onu. Kimse kurtaramazdı kızcağızı.

Pugaçev gülerek:

— Bu da doğru ya! dedi. Benim ayyaşlar gözünün yaşına bakmazlardı zavallı kızın. Papazın çaçaron karısı bizimkileri aldatmakla iyi etmiş.

Onun iyi bir duyarlılık içinde olduğunu görerek:

— Dinle, dedim; seni nasıl adlandıracağımı bilemiyorum, bilmek de istemiyorum... Fakat Tanrı tanığımdır, benim için yaptıklarına karşılık hayatımı seve seve verirdim. Ne var ki, vicdanıma, Hıristiyanlık inancıma aykırı bir şeyi isteme benden. Velinimetimsin. Başladığın gibi bitir: Bırak beni, zavallı yetim kızla birlikte, alnımıza hangi yön yazılmışsa çekip gidelim. Nerede olursan ol ve başına ne gelirse gelsin, günahkâr ruhunun kurtuluşu için ikimiz de Tanrıya dua edeceğiz...

Sözlerimin, Pugaçev'in katı yüreğini yumuşattığı belliydi.

— Hadi, dediğin gibi olsun! Asmaksa asmalı, bağışlamaksa bağışlamalı. Benim âdetim budur. Yavuklunu al, dilediğin yere götür, mutluluk içinde yaşayın.

Sonra Şvabrin'e döndü, egemenliği altında bulunan bütün karakol ve kalelerden serbestçe geçebilmem için bir belge hazırlamasını emretti. Şvabrin erimiş bitmişti sanki. Öylece, taş kesilmişçesine duruyordu. Pugaçev onu yanına alarak kaleyi denetlemeye çıktı. Ben yol hazırlığı yapacağımı ileri sürerek evden ayrılmadım.

Yalnız kalınca, hemen sevgilimin odasına koştum. Kapı arkadan sürmelenmişti. Çaldım.

Palaşa:

— Kim o? dedi.

Söyledim.

Kapının ötesinden Marya İvanovna'nın tatlı sesi geldi:

— Azıcık bekleyin Pyotr Andreyiç. Üstümü değiştiriyorum. Siz Akulina Pamfilovna'ya gidin, ben de az sonra oraya gelirim.

Özür dileyerek ayrıldım oradan; papaz Gerasim'in evine gittim. Papazla karısı koşarak kapıda karşıladılar beni. Savelyiç onlara her şeyi anlatmış.

Akulina Pamfilovna:

— Hoş geldiniz Pyotr Andreyiç, dedi. Şükür kavuşturana. Nasılsınız? Bizler her Allahın günü düşünüyorduk sizi. Hele Marya İvanovna neler neler çekti yokluğunuzda; zavallı yavrum!.. Fakat, söyler misin cancağızım, Pugaçev'le nasıl oldu da uyuştunuz böyle? Nasıl oldu da öldürmedi sizi? Neyse, cani herife bunun için de teşekkürler.

Papaz Gerasim:

— Kocakarı, yeter, diye söze karıştı. Bırak şu boş boğazlığı. Çok konuşanların cehennemde yanacaklarını unutma! Azizim Pyotr Andreyiç, girin rica ederim! Görüşmeyeli ne kadar, ne kadar uzun zaman oldu değil mi?

Papazın karısı, Tanrı ne verdiyse ağırlamaya koyuldu beni. Bu arada çenesi de durmak bilmiyordu. Marya İvanovna'yı ellerinden almak için Şvabrin'in nasıl kendileri üzerinde baskı yaptığını, Marya İvanovna'nın nasıl ağladığını, onlardan ayrılmak istemediğini, (ateş gibi bir kız olan ve çavuşun kaval çalıp oynatmak istediği) Palaşka'yı kullanarak aralarında nasıl sürekli bir bağlantı kurduklarını, bana mektup yazması için Marya İvanovna'ya nasıl öğütte bulunduğunu vs. vs. bir bir anlattı. Sıra bana gelince, ben de kendi başımdan geçenleri kısaca özetledim. Papazla karısı, Pugaçev'i aldattıklarının Pugaçev'ce bilindiğini işitince istavroz çıkardılar.

Akulina Pamfilovna:

— İsa bizi korusun! dedi. Tanrının hışmından esirgesin bizi. Şu Aleksey İvanoviç Şvabrin'e diyecek yok doğrusu, malın gözüymüş!

Bu arada kapı açıldı, solgun yüzünde bir gülümsemeyle Marya İvanovna girdi içeri. Köylü fistanını çıkarmış, eskisi gibi yalın ve sevimli giyinmişti.

Elini tuttum, uzun süre tek sözcük söylemeden öylece kaldım. İkimiz de yüreklerimiz dopdolu, susuyorduk. Ev sahipleri, orada kendilerinin fazla olduğunu hissederek çıktılar. Baş başa kaldık. Çevremizdeki her şey unutuluverdi. Konuştuk... konuştuk. Bir türlü doymak bilmiyorduk konuşmaya.

Marya İvanovna, ben kaleden ayrıldıktan sonra başına ne geldiyse hepsini birer birer anlattı. Yaşadığı korkunç durumları, iğrenç Şvabrin'in çektirdiklerini gözlerimin önünde canlandırdı. Geçmiş mutlu günleri de anımsadık... İkimiz de ağladık. Sonunda, geleceğe ilişkin tasarılarımı anlatmaya koyuldum ona. Pugaçev'in egemenliğinde ve Şvabrin'in komutasında bulunan bir kalede kalamazdı artık. Kuşatılmış bir kentin bütün acılarını yaşamakta olan Orenburg da düşünülemezdi. Dünyada tek bir akrabası yoktu. Köye, annemle babamın yanına gelmesini önerdim. Önce durakladı. Babamın dostça olmayan tavrı ürkütüyordu onu. Kaygılarını yatıştırdım. Babamın, anayurdu için kahramanca can veren değerli bir askerin kızını mutlaka bağrına basacağını, bunu kendine görev sayacağını biliyordum.

Sonunda:

— Sevgili Marya İvanovna! dedim. Seni şimdiden karım sayıyorum. Akıl almaz olaylar bizi öylesine bağladı ki birbirimize, dünyada hiçbir güç bu bağı koparamaz.

Marya İvanovna içtenlikle, açık yüreklilikle dinledi beni. Ne utangaçlık gösterilerinde bulundu, ne de olmadık bahaneler ileri sürdü. O da alınyazısının benimkiyle birleştiğini seziyordu. Fakat yine de babamla annemin onayı olmadan karım olamayacağını tekrarladı. Ben de karşı çıkmadım artık. Tutkuyla, içtenlikle öpüştük. Böylece aramızda her şey karara bağlanmış oldu.

Bir süre sonra Pugaçev'in kargacık burgacık yazısıyla imzalanmış geçiş belgesini getiren çavuş, hükümdarın beni çağırdığını söyledi. Gittiğimde yola çıkmak üzere hazırlanmıştı. Bu korkunç insandan, benden başka herkes için bir canavar, bir cani olan bu adamdan ayrılırken hissettiklerimi anlatamam. Neden söylemeyeyim gerçeği? O an büyük bir yakınlık duyuyordum ona karşı. Onu, önderlik ettiği caniler yığınından koparıp almak, daha zaman varken başını kurtarmak için ateşli bir istek duyuyordum içimde. Fakat Şvabrin

ve çevremizde biriken ahali, yüreğimi dolduran şeylerin hepsini söylememe engeldi.

Dostça vedalaştık. Kalabalığın arasında Akulina Pamfilovna'yı gören Pugaçev, parmağını sallayarak gözdağı verdi ona. Anlamlı anlamlı göz kırptı. Sonra yaylısına bindi, Berda'ya hareket emri verdi ve yaylı yola çıktığında, oturduğu yerden bir kez daha uzanarak:

— Hoşça kal efendimiz! diye seslendi bana. Yine görüşürüz inşallah.

Gerçekten de yine görüştük görüşmesine, ama hangi koşullarda!..

Pugaçev gitti. Yaylısının hızla uzaklaştığı beyaz bozkıra uzun uzun baktım. Ahali dağıldı. Şvabrin bir yere sıvıştı. Ben de papazın evine döndüm. Yola çıkmamız için her şey hazırdı. Daha fazla oyalanmak istemiyordum. Eşyalarımız eski komutanlık arabasına yüklenmişti. Atlar göz açıp kapayıncaya kadar koşuluverdi. Marya İvanovna, kilisenin arkasına, babasının ve annesinin mezarlarıyla son bir kez daha vedalaşmaya gitti. Ona eşlik etmek istedim; fakat kendisini yalnız bırakmamı istedi. Birkaç dakika sonra, gözlerinden sessizce boşanan yaşlarla sırılsıklam döndü. Arabamız kapıya çekilmişti. Papaz Gerasim'le karısı bizi uğurlamak için basamaklara çıktılar. Marya İvanovna, ben, bir de Palaşa, yaylıya yerleştik. Savelyiç çıkıp arabacı yerine oturdu.

İyi yürekli Akulina Pamfilovna:

— Elveda Marya İvanovna, güvercinim benim! dedi. Elveda Pyotr Andreyiç, aslanım! Yolunuz açık olsun, Tanrım ikinizin üstünden de kanatlarını eksik etmesin!

Yola koyulduk. Komutan evinin penceresinde duran Şvabrin gözüme çarptı. Kötü, karanlık bir anlatım okunuyordu yüzünde. Yere serilmiş bir düşman karşısında kahramanlık taslamak gereğini duymayıp gözlerimi öte yana çevirdim. Arabamız kale kapısından çıktı. Belogorsk Kalesi'ni, bir daha dönmemek üzere geride bıraktık.

13
Tutuklanma

— *Kızmayınız efendim, görevim gereğince*
Sizi şu an tutuklamak zorundayım.
— *Buyurun, ben hazırım; fakat daha önce*
İfademi alacağınızı umarım.

Knyajnin

Daha bu sabah, düşüncesi bana ıstıraplı bir kaygı veren sevgili Marya'yla böyle umulmadık bir biçimde birleşiverince, kendime inanamıyordum. Olup bitenler bir düş gibi geliyordu bana. Marya İvanovna dalgın gözlerle bir bana, bir yola bakıyor; belli ki düşüncelerini toparlayıp bir türlü kendine gelemiyordu. Susuyorduk. Yüreklerimiz yorgun düşmüştü. Zamanın nasıl geçtiğini fark etmeden, iki saat sonra, yine Pugaçev'in egemenliğindeki yakın kaleye geliverdik. Burada atlar değiştirildi. Bu işin bir çırpıda yapılmasından ve kale komutanı olan sakallı Kazak'ın çevremizde pervane gibi dönmesinden, çalçene arabacının bizi bir saray gözdesi gibi tanıttığını anladım.

Yine yola koyulduk. Hava kararmaya başlamıştı. Küçük bir kente yaklaşıyorduk. Sakallının dediğine göre, düzmece çara katılmaya gelen büyük bir birlik varmış orada. Devriyeler önümüzü kesti.

— Arabada kim var? sorusuna, arabacı gür bir sesle:

— Çarın bacanağı, diye karşılık verdi. Ailesi de yanında.

Muhafızlar, korkunç küfürler savurarak ansızın kuşatıverdiler bizi.

Bıyıklı bir başçavuş bana:

— Çık dışarı, şeytanın bacanağı! dedi. Sen de ailen de dünyanın kaç bucak olduğunu görürsünüz şimdi.

Yaylıdan indim, beni komutanlığa götürmelerini istedim. Karşılarında bir subay görünce, askerler küfrü bıraktılar. Başçavuş beni binbaşıya götürmek üzere yanıma düştü. Savelyiç ardım sıra geliyor:

— Al işte çarın bacanağı! diye homurdanıyordu kendi kendine. Yağmurdan kaçarken doluya tutulduk... Tanrım, Tanrım! Bütün bu işlerin sonu nereye varacak?

Yaylı da usul usul arkamızdan geliyordu.

Beş dakika sonra, pırıl pırıl aydınlatılmış küçük bir evin önündeydik. Başçavuş yanıma bir nöbetçi bırakıp haber vermek için içeri girdi. Girmesiyle de çıkması bir oldu ve komutanın beni kabul etmeye vakti olmadığını; beni hapse atmalarını, ailemi de yanına götürmelerini emrettiğini bildirdi.

— Ne demek bu? diye haykırdım. Yoksa çıldırdı mı bu adam!

Başçavuş:

— Bilemem efendimiz, diye karşılık verdi. Fakat komutan efendimiz, efendimizin hapse atılmalarını, sayın ailenizin de kendisine götürülmesini emrettiler efendimiz!

Basamaklara doğru atıldım. Nöbetçiler beni durdurmaya kalkışmadılar. Önüme gelen ilk odaya ok gibi daldım. Altı tane Muhafız Birliği subayı iskambil oynuyordu burada. Kâğıt dağıtan binbaşıya bakınca şaşıp kaldım. Bir zamanlar Simbirsk hanında yüz rublemi üten İvan İvanoviç Zurin'in ta kendisiydi bu!..

— Hey, diye bağırdım, doğru mu görüyorum? İvan İvaniç! Sensin ha?

— Vay, vay, vay, Pyotr Andreyiç! Hangi rüzgâr attı seni? Nereden geliyorsun böyle? Selam kardeş. Oyuna katılmak istemez misin?

— Sağ ol. Bana hemen bir ev verilmesini emredersen, çok daha iyi olur.

— Evi ne yapacaksın? Benimle kal.

— Olmaz, yalnız değilim.

— İyi ya, arkadaşını da al gel.

— Arkadaş değil; bir... bir genç kızla birlikteyim.

— Bir genç kız mı dedin? Vay be! Nereden tırtıkladın onu? (Zurin bu sözle birlikte öyle anlamlı bir ıslık çaldı ki odadakiler kahkahalarla güldü, ben de adamakıllı bozuldum.)

— Fakat... (Zurin devam ediyordu:) İstediğin gibi olsun. Hemen bir ev verelim sana. Bununla birlikte, doğrusu çok yazık... Eskisi gibi cümbüş yapsaydık... Hey! Asker! Pugaçev'in sevgilisi niye gelmiyor hâlâ? Dik başlılık mı ediyor yoksa? Söyleyin ona, korkmasın, beyefendi yakışıklıdır, kabalık etmez deyin, sonra da ensesinden tuttuğunuz gibi alıp getirin.

Zurin'e:

— Ne demek oluyor bu? dedim. Pugaçev'in sevgilisi de kim? Merhum Yüzbaşı Mironov'un kızıdır o. Kendisini tutsaklıktan kurtardım, şimdi köyümüze götürüyorum, oraya bırakacağım.

— Ne diyorsun? Yoksa demin sözünü ettikleri sen miydin? Hay Allah! Peki, ne demek oluyor bu?

— Sonra her şeyi anlatırım. Fakat şimdi, Tanrı aşkına, askerlerinin ürküttüğü zavallı bir kızı yatıştır.

Zurin hemen gerekli emirleri verdi. Kendisi de elde olmayan bu terslik dolayısıyla Marya İvanovna'dan özür dilemek üzere dışarı çıktı. Başçavuşa, genç kızı kentin en iyi evine yerleştirmesini emretti. Ben geceyi Zurin'de geçirecektim.

Akşam yemeğinden sonra Zurin'le yalnız kalınca, başımdan geçen olayları bir bir anlattım. Büyük bir ilgiyle dinledi beni. Bitirdiğimde, başını sallayarak:

— Kardeş, dedi, hepsi iyi, hoş, fakat aklımın ermediği tek bir şey var: Hangi şeytana uyup da evleniyorsun? Ben, şerefli bir asker olarak, sana doğru bildiğim şeyi söylemek zorundayım: İnan ki evlenmek ahmaklıktır. Karınla cebelleşmekten, çocuk dadılığı etmekten başka yapacak şeyin yok mu? Boş ver yahu! Ne diyeceğim bak: Bırak şu yüzbaşının kızını! Simbirsk yolunu düşmandan temizledim, tehlikesizdir. Onu yalnız başına gönder, annenlere gitsin. Sen burada, benimle birliğimde kal. Orenburg'a dönmen için bir neden yok. İsyancıların eline düşersen, bir kez daha kurtulacağını hiç sanmam. Araya ayrılık girince, sevda saçmalığı kendiliğinden geçer, her şey yoluna girer.

Aynı kanıda değildim onunla. Fakat çariçenin ordusunda kalmanın da bir namus borcu olduğunu hissediyordum. Zurin'in öğüdünü tutmaya karar verdim. Marya İvanovna'yı köye göndererek; ben burada, onun birliğinde kalacaktım.

Soyunmama yardım etmek için gelen Savelyiç'e, ertesi gün Marya İvanovna'yla yola çıkmaya hazır olmasını bildirdim. Hemen dik kafalılığa başladı:

— Bu da ne demek oluyor efendim? Seni nasıl yalnız bırakırım? Babanla annen ne der sonra?

Lalanın huyunu bildiğimden, onu içtenlikle, tatlı sözlerle yola getirmeye çalıştım:

— Arhip Savelyiç, dostum! diye söze başladım. Karşı çıkma, bu iyiliği esirgeme benden. Burada, görev başında bir sıkıntım olmayacak. Ama Marya İvanovna'yı yalnız başına gönderirsem içim rahat etmez. Ona hizmet etmekle bana da hizmet etmiş olacaksın; çünkü bu karışıklık biter bitmez evleneceğim onunla.

Bunu duyan Savelyiç, anlatılmaz bir şaşkınlık içinde ellerini birbirine çarptı:

— Evlenmek ha! dedi. Dünkü çocuk evlenmek istiyor! Fakat baban ne der, annen ne düşünür?

— Kabul edeceklerdir, diye yanıtladım onu. Marya İvanovna'nın kim olduğunu öğrenince kabul etmeleri gerekir. Savelyiç, babam ve annem inanırlar sana; bizim için aracılık yaparsın değil mi? Ha?

Sözlerim dokunmuştu ihtiyarcığa.

— Ah, iki gözüm Pyotr Andreyiç! diye karşılık verdi. Gerçi evlenmen için henüz çok erken ama Marya İvanovna öyle iyi bir kız ki, bu fırsatı kaçırmak yazık olur doğrusu. Hadi, dediğin gibi olsun! O Tanrısal meleği götürecek, babanla annene de böyle bir gelin için çeyizsizliğin bile kusur sayılmayacağını haddim olmayarak bildireceğim.

Savelyiç'e teşekkür ettim ve Zurin'le yataklarımıza uzanıp çene çalmaya başladık. İçim içime sığmıyor, aklıma ne gelirse söylüyordum. Zurin de konuşmaya istekliydi önce. Fakat yavaş yavaş kesikleşti, bağlantısızlaştı, az sonra da bir soruma horultuyla ve burnundan çıkan ıslık sesiyle karşılık verdi. Sustım, bir süre sonra ben de ona uydum.

Ertesi gün sabahtan Marya İvanovna'ya gittim. Kararımı bildirdim. Beni haklı buldu. Zurin'in birliği o gün kentten ayrılıyordu. Elimi çabuk tutmalıydım. Marya İvanovna'yı Savelyiç'e emanet ettim, babamla anneme iletmesi için ber mektup verdim ona, hemen oracıkta vedalaştık.

Marya İvanovna ağlayarak:

— Elveda Pyotr Andreyiç! dedi usulca. Bir daha görüşür müyüz, görüşmez miyiz, orasını Tanrı bilir. Fakat ömrümce unutmayacağım sizi; yüreğimde hep sizi taşıyacağım.

Hiçbir karşılık vermedim. Çevremizde insanlar vardı. Benliğimi sarsan duyguları onların yanında dışa vurmak istemiyordum. Sonunda arabası hareket etti. Üzgün ve suskun, Zurin'e döndüm. Arkadaşım beni neşelendirmeye çalıştı. Ben de biraz açılmak istiyordum doğrusu. Masalar kuruldu; vur patlasın çal oynasın akşamı ettik. Akşamla birlikte de sefere çıktık.

Şubat sonlarında oluyordu bu. Savaş buyruklarının yerine getirilmesine engel olan kış geçiyor; öteki birlikler de elbirliğiyle yardıma hazırlanıyorlardı bize. Pugaçev hâlâ Orenburg önlerindeydi. Bununla birlikte, çevresi gitgide bizimkilerce kuşatılıyor, haydudun ini dört bir yandan kıskaca alınıyordu. İsyancı köyler bizim birlikleri görür görmez, yelkenleri suya indiriyor, haydut çeteleri her yerde önümüzden kaçıyor, her şey, mutlu bir sonun hızla yaklaştığını gösteriyordu.

Çok geçmeden Prens Golitsin, Tatişçev Kalesi yakınlarında Pugaçev'i bozguna uğrattı. Ordusunu darmadağın etti. Orenburg'u kurtardı ve böylece savaşın sonucunu belli eden kesin darbeyi indirmiş oldu. Bu sırada Zurin, isyancı Başkırd çetelerinin üzerine gönderildi. Adamlar, daha karşımıza çıkmadan dağıldılar. İlkbahar küçük bir Tatar köyünde kuşattı bizi. Irmaklar taştı, yollar geçit vermez oldu. Böyle eli kolu bağlı kalmakla duyduğumuz üzüntüyü, haydutlarla ve vahşilerle yaptığımız bu değersiz savaşın sona ermek üzere olduğu düşüncesi bir parça yatıştırıyordu.

Fakat Pugaçev ele geçirilememişti daha. Ansızın Sibirya dökümhaneleri bölgesinde yeniden ortaya çıktı, yeni çeteler topladı ve yeniden çapulculuğa başladı. Yeniden, kazandığı başarılar üzerine söylentiler aldı yürüdü. Sibirya kalelerinin birbiri arkasında düştüğünü işitiyorduk. Az sonra düzmece çarın Kazan'ı ele geçirdiği ve Moskova üzerine yürüdüğü haberi geldi. Bu haber, isyancının pek o kadar güçlü olmadığı kuruntusuyla kendilerini avutan ordu ileri gelenlerini adamakıllı kaygılandırmıştı. Zurin, Volga'yı geçmek buyruğunu aldı.

Seferimizi ve savaşın bitimini uzun uzun anlatacak değilim. Kısaca söylemem gerekirse, son derece yoksulluk çekiyorduk. İsyancıların yakıp yıktığı köylerden geçiyor, zavallı ahaliden, ellerinde ne kalmışsa bu kez biz alıyorduk ister istemez. Mal ve can güvenliği diye bir şey kalmamıştı ülkede.

Derebeyler ormanlarda gizleniyordu. Haydut çeteleri ortalığı kavuruyor, müfreze birlik komutanları kendi bildiklerini okuyorlardı. Ülke baştan başa tutuşmuş, cayır cayır yanıyordu... Tanrı, böylesine çılgınca ve amansız bir Rus ayaklanması daha göstermesin!

Pugaçev kaçıyor, İvan İvanoviç Nihelson kovalıyordu. Az sonra düzmecenin kesin bir bozguna uğradığını işittik. Sonunda Zurin, Pugaçev'in yakalanması haberiyle birlikte harekâtın durdurulması buyruğunu aldı. Savaş sona ermişti. Demek baba ocağına dönebilecektim artık. Onları kucaklayacağımı, hele hiçbir haber almadığım Marya İvanovna'yı göreceğimi düşündükçe içim içime sığmıyor, sevincimden çocuklar gibi zıplıyordum. Zurin gülüyor, omuzlarını silkerek:

— Yok kardeş, diyordu, sonun kötü olacak senin! Evlenmek ha! Hiç yoktan başını yakacaksın!

Fakat bu arada mutluluğuma zehir katan tuhaf bir düşünce girmişti aklıma. O kadar suçsuz insanın kanını akıtan haydudu ve onu bekleyen korkunç sonu düşündükçe içim bir tuhaf oluyordu. "Yamelya! Yamelya!" diye düşünüyordum üzüntüyle. "Neden bir süngüye ya da bir top ateşine hedef olmadın..." Hayatımın en korkunç anlarından birinde beni bağışlamasını ve nişanlımı iğrenç Şvabrin'in elinden kurtarmasını nasıl unutabilirdim?

Zurin'den gerekli izni aldım. Birkaç gün sonra kendimi yine sıcak baba ocağında bulacak, yine sevgili Marya İvanovna'mı görecektim... Fakat birdenbire, hiç beklenmedik bir felakete uğradım.

Birlikten ayrılacağım gün, tam yola çıkacağım sırada, Zurin elinde bir kâğıtla, son derece kaygılı bir yüzle kulübeme geldi. Yüreğim cız etti. Nedenini bilmediğim bir ürküntü kapladı içimi. Zurin emir erimi dışarı gönderdi, benimle bir işi olduğunu söyledi.

Kaygıyla:

— Hayrola? diye sordum.

Elindeki kâğıdı uzatarak:

— Küçük bir tatsızlık, diye karşılık verdi. Oku, az önce aldım.

Bütün müfreze komutanlıklarına gönderilen ve görüldüğüm yerde tutuklanarak hemen Kazan'a, Pugaçev işi için kurulmuş soruşturma kuruluna postalanmamı bildiren gizli bir emirdi bu.

Kâğıt az daha elimden düşüyordu.

Zurin:

— Yapacak bir şey yok! dedi. Görevim, emirlere uymamı gerektirir. Pugaçev'le dostluğun hükümetin kulağına gitmiş olmalı. İşin kötü bir sonuç doğurmayacağını, kurulca suçsuz bulunacağını umarım. Canını sıkma ve hemen yola koyul.

Vicdanım temizdi, yargılanmaktan korkmuyordum. Fakat tatlı buluşma anının belki de aylarca gecikeceğini düşündükçe için için kendimi yiyordum. Araba hazır bekliyordu. Zurin dostça vedalaştı benimle. Arabaya bindim. Yalın kılıç iki muhafız oturuyordu yanımda. Kazan yoluna düştük.

14
Yargılanma

Halkın ağzında laf
Denizde dalga.

Atasözü

Orenburg'dan izinsiz ayrılışım dışında bir suçum olmadığına güvenim tamdı. Bunda da kolayca savunabilirdim kendimi. Çünkü akıncılık, yasaklanmak bir yana, bütün güçlerce destekleniyordu. Buyruklara aykırı davranmakla değil, fazla gözü karalıkla suçlanabilirdim belki. Fakat Pugaçev'le dostça ilişkilerimi kanıtlayacak pek çok tanık bulunabilir, bu da en azından çok kuşku uyandırıcı görünebilirdi. Yol boyunca, beni bekleyebilecek soruları kafamda evirip çeviriyor, yanıtlarımı tasarlıyordum. Yargıç önüne çıktığımda, gerçeği olduğu gibi söylemeye karar verdim. Bunun en yalın, aynı zamanda da en güvenilir savunma yöntemi olduğu kanısındaydım.

Kazak'a vardık. Kent, baştan başa yakılıp yıkılmış, yerle bir edilmişti. Sokaklarda evlerin yerine kömürleşmiş moloz yığınları görülüyor, çatısız ve penceresiz kalmış duvarlar isli isli dikilip duruyordu. Pugaçev buraya da damgasını basmıştı. Kentin sağlam kalmış tek yapısına, orta yerdeki kaleye götürüldüm. Beni muhafızlardan teslim alan nöbetçi subay, de-

mircinin çağrılmasını emretti. Ayaklarıma pranga vuruldu, sımsıkı zincirlendim. Sonra zindana götürüp çıplak duvarlardan ve demir parmaklıklı küçük bir pencereden ibaret dar, karanlık bir hücreye tek başıma kapattılar beni.

Böyle bir başlangıç, hiç de iyi bir son umdurmuyordu insana. Fakat yine de koyvermedim kendimi. Umutsuzluğa kapılmadım. Bütün acı çekenlerin o biricik avuntusuna sığındım: Temiz, fakat parça parça olmuş bir yürekten taşan duanın tatlı lezzetini ilk kez tadarak, gelecek konusunda kaygılanmayı bir yana bırakıp derin bir uykuya daldım.

Ertesi gün gardiyan uyandırdı beni. Kurulca istendiğimi bildirdi. İki asker eşliğinde komutanın evine giden avluya geçtim. Askerler girişte durarak içeri yalnız başıma gireceğimi bildirdiler.

Oldukça geniş bir salona girdim. Üstü kâğıtlarla dolu bir masanın arkasında iki adam oturuyordu. Bunlardan biri sert, soğuk görünüşlü yaşlı bir generaldi. Öteki, yirmi sekiz yaşlarında, yakışıklı bir Muhafız Birliği yüzbaşısıydı. Becerikli ve serbest tavırlı bir insan olduğu görülüyordu. Pencerenin yanına konulmuş ayrı bir masanın başında da yazman oturuyordu. Kalemi kulağının arkasında, kâğıtlara eğilmiş, ifademi yazmaya hazır bekliyordu. Sorgu başladı. Adımı sanımı sordular. General, Andrey Petroviç Grinyov'un oğlu olup olmadığımı bir kere de benden öğrenmek istedi. Söyledim. Bunun üzerine, sert bir tavırla:

— Öyle saygıdeğer bir babanın, böyle uygunsuz bir evladı olması ne kadar acı! diye bir çıkış yaptı bana.

Soğukkanlılığımı yitirmeden, nasıl bir töhmet altında kalırsam kalayım, gerçeği içtenlikle açıklayarak bundan kurtulmayı umduğumu bildirdim. Kendime bu güvenim, generalin hoşuna gitmemişti.

Somurtarak:

— Açıkgöz bir şeye benziyorsun delikanlı, dedi. Ama biz senden açıkgözlerini de gördük.

O zaman genç yargıç, Pugaçev'in hizmetine nasıl ve ne zaman girdiğimi, hangi görevleri yerine getirdiğimi sordu.

Sinirlenmiştim. Bir subay ve bir soylu olarak, Pugaçev'in hizmetine girmemin ve ondan herhangi bir görev almamın söz konusu olamayacağını belirttim.

Yargıç karşı çıktı:

— Arkadaşları canavarca öldürülürken, soylu ve subay olan bir kimse, nasıl bağışlanabiliyor Pugaçev tarafından? Nasıl oluyor da aynı subay ve soylu kişi, isyancıların cümbüşüne katılıyor, baş caniden kürk, at, elli kapik gibi armağanlar alıyor? Nereden doğdu bu tuhaf dostluk? İhanet ya da en azından alçakça bir korkaklık değilse, nedir bu?

Muhafız subayının sözleri, onurumu derin bir biçimde yaralamıştı. Coşkuyla savunmaya başladım kendimi. Tipi sırasında, bozkırda, Pugaçev'le tanışıklığımızın nasıl başladığını, Belogorsk Kalesi'nin alınışında beni nasıl tanıyıp bağışladığını anlattım. Düzmeceden gocuğu ve atı almakta bir sakınca görmediğimin doğru olduğunu, fakat bunun yanı sıra, Belogorsk Kalesi'ni caniye karşı canla başla nasıl savunduğumu söyledim. En sonunda da, korkunç Orenburg kuşatması sırasında gösterdiğim yararlıklara tanıklık edebilecek olan generalin adını verdim.

Asık yüzlü ihtiyar, masadan aldığı bir kâğıdı yüksek sesle okumaya başladı:

Ekselanslarınızın sorusu üzerine; bugünkü karışıklıkta parmağı olduğu canilerle, askerlik göreviyle bağdaşmayan, ettiği yemine aykırı düşen ilişkilere girdiği ileri sürülen asteğmen Grinyov'a ilişkin bilgilerimi iletmekle şeref duyarım: Adı geçen asteğmen Grinyov, geçen 1773 yılı Ekim ayı başlangıcından bu yılın 4 Şubatı'na kadar Orenburg'da görev başındaydı. Fakat bu tarihte kentten ayrıldı, bir daha da komutam altına girmedi. Düşman tarafından gelen kaçakların söylediklerine göre, kendisi Pugaçev'in otağına uğramış ve onunla

birlikte, daha önce görevde bulunduğu Belogorsk Kalesi'ne gitmişler... durum ve davranışlarına gelince, bu konuda...

Yargıç burada okumayı kesti ve sertçe:

— Şimdi kendini nasıl savunacaksın bakalım? dedi.

Bir an, nasıl başladıysam öylece sürdürmek, Marya İvanovna ile olan ilişkimi bütün öteki şeyler gibi açıklamak istedim. Fakat ansızın, karşı durulmaz bir iğrenti uyandı içimde. Adını verecek olursam, kurulca dinlenmek üzere çağırtacaklardı onu. Ve benim için kutsal olan o adın, canilerin iğrenç jurnalleriyle karışacağı; Marya İvanovna'nın onlarla yüzleştirileceği düşüncesi –bu korkunç düşünce–, öylesine allak bullak etti ki beni, bocaladım, ne diyeceğimi bilemedim.

Beni bir çeşit iyi niyetle dinlemeye başlayan yargıçlar, bocaladığımı görünce, eski katı tavırlarına büründüler yeniden. Muhafız subayı, baş ihbarcıyla yüzleştirilmemi istedi. General, *dünkü cani*nin getirilmesini emretti. Merakla kapıya döndüm, beni ihbar edeni beklemeye koyuldum. Az sonra zincir şakırtıları işitildi, kapı açıldı, Şvabrin girdi. Ne kadar değişmişti! Şaşıp kaldım. Korkunç denecek kadar zayıflamış, beti benzi kül gibi olmuştu. Az bir zaman önce kapkara olan saçları tümüyle ağarmış, uzun sakalı da birbirine karışmıştı. Titrek fakat kararlı bir sesle, suçlamalarını tekrar etti. Sözde beni Orenburg'a casus olarak Pugaçev göndermiş. Kentte olup bitenleri rapor etmek için her gün akına çıkıyormuşum. Sonra da açıkça düzmecenin ordusuna katılmışım. İhanet eden öteki arkadaşlarımın kuyusunu kazıyor, düzmecenin gözüne girmek için kaleden kaleye geziyormuşum onunla.

Bu sözleri sessizce dinledim ve bir şeye sevindim. Alçak cani, Marya İvanovna'nın adını vermemişti. Ya hâlâ kendisini horgörüyle reddeden kızı düşündükçe onur kırıklığı duyduğundan ya da yüreğinde beni de susmaya zorlayan duygunun kıvılcımlarını taşıdığından yapmıştı bunu. Ne olursa olsun, soruşturma kurulu önünde Marya İvanovna adı edilme-

di. Kararımı daha da pekiştirdi bu. Yargıçlar, Şvabrin'in suçlamalarını nasıl çürüteceğimi sorduklarında, daha önceki açıklamama ekleyebilecek başkaca bir söz olmadığını bildirdim. General, çıkarılmamı emretti. Şvabrin'le birlikte çıktık. Sessizce, hiçbir şey söylemeden baktım ona. Yüzünde kinli bir gülümseme belirdi, zincirlerini toplayarak önüme geçti, hızlı hızlı yürüyüp gitti. Yeniden zindana kapattılar beni, bir daha da sorguya çıkarmadılar.

Okuyucuya bundan sonra anlatacağım olayların hiçbirinin tanığı olmadım. Fakat hikâyelerini o kadar çok dinledim ki, en küçük ayrıntılara varıncaya kadar belleğime kazındılar. Hani, görmeden de yaşamış gibiyim onları:

Annemle babam, eski zaman insanlarının seçkin bir özelliği olan o candan güler yüzlülükle karşılamışlardı İvanovna'yı. Kendilerine zavallı bir yetim kızı kanatları altına almak fırsatı verdiği için Tanrıya şükrediyorlardı. Az sonra da içtenlikle bağlandılar ona. Çünkü Marya İvanovna'yı tanıyıp da âşık olmamak elde değildi. Aşkım, artık delikanlıca bir sersemlik olarak görünmüyordu babama. Anneme gelince, biricik oğlunun, Petruşa'sının, yüzbaşının tatlı kızıyla evlenmesinden başka bir dileği yoktu.

Tutuklandığımı işitince hepsi beyinlerinden vurulmuşa döndüler. Pugaçev'le olan tuhaf ilişkimi, Marya İvanovna annemle babama öylesine olağan bir şey olarak anlatmıştı ki; bu, onları kaygılandırmak şurada dursun, ara sıra anımsayıp içtenlikle gülmelerine yol açıyordu.

Tahtın devrilmesi, soylular sınıfının yok edilmesi amacını taşıyan bir ayaklanmada benim de parmağım olabileceğine inanmak istemiyordu babam. Savelyiç'i sıkı bir sorguya çekmiş; lalam, efendisinin Yemelka Pugaçev'e konuk olduğuna, haydudun da onu gözettiğine yemin etmişti. Bu, bir parça avuttu ihtiyarları, hayırlı haberler beklemeye koyuldular. Marya İvanovna şiddetle sarsılmıştı; fakat susuyordu. Çünkü alçakgönüllülüğün ve inceliğin doruğunda bir insandı o.

Birkaç hafta geçti... Ansızın Petersburg'daki akrabamız Prens ...'den bir mektup geldi babama. Prens benden söz ediyor; beylik girişten sonra, isyancıların planlarına katılmış olduğuma ilişkin kuşkuların ne yazık ki doğrulandığını, ibret için idam cezasına çarptırılmam söz konusuyken babasının hizmetlerine ve ilerlemiş yaşına duyduğu saygıyla çariçenin suçlu oğulu bağışladığını, onu yüz karası idam cezasından kurtararak Sibirya'nın ücra bir bölgesinde ömür boyu oturmaya mahkûm ettiğini bildiriyordu.

Bu beklenmedik darbe, az kalsın öldürecekti babamı. Her zamanki dayanıklılığını yitirdi. Üzüntülerini o ana kadar içine atarken, birdenbire acı acı yakınmaya başladı.

— Nasıl olur? Nasıl olur? diye tekrarlayıp duruyor, aklını oynatacak gibi oluyordu. Benim oğlum Pugaçev'e yardakçılık etsin! Yüce Tanrım, bugünleri göreyim diye mi yaşattın beni! Çariçe idamdan kurtarıyor onu! Sanki bu bir avuntu mu? Korkunç olan, idam değildir. Benim dedemin dedesi, kutsal bildiği şey uğruna darağacında can verdi. Babam, Bolinski ve Kruşçiv'le birlikte ıstırap çekti. Korkunç olan, bir soylunun yeminine ihanet etmesi; haydutlarla, katillerle, kaçak kölelerle birlikte olmasıdır!.. Ailemiz için ne büyük bir utanç, ne büyük bir leke!..

Annem, onun umutsuzluğu karşısında korkuya kapılıyor, kendi gözyaşlarını gizliyor; söylentilerin asılsızlığından, insan yargılarının güvenilmezliğinden söz ederek avutmaya çalışıyordu babamı. Fakat hiçbir şey kendine getiremiyordu onu.

Marya İvanovna ise herkesten daha çok acı çekiyordu. İstesem kendimi temize çıkarabileceğime inanıyor, gerçeği sezinliyor, mutsuzluğumdan kendini sorumlu tutuyordu. Fakat gözyaşlarıyla acılarını herkesten gizliyor, beni nasıl kurtarabileceğini düşünüyordu hiç durmadan.

Bir akşamüstü babam divana oturmuş, saray yıllığının yapraklarını karıştırıyordu. Fakat düşüncelerinin yıllıkta de-

ğil, ötelerde olduğu belliydi. Islıkla eski bir marş tutturmuştu. Annem sessizce yün bir fanila örüyor, örtüsünün üstüne gözyaşları damlıyordu arada bir. Yine orada, elinde bir örgüyle oturmakta olan Marya İvanovna, ansızın, Petersburg'a gitmek istediğini bildirdi ve bu konuda kendisine yardım edilmesini diledi.

Annem çok üzülmüştü:

— Petersburg'a niçin gidesin? dedi. Yoksa sen de mi bizi bırakıyorsan Marya İvanovna?

Marya İvanovna, alınyazısının bu yolculuğa bağlı olduğunu; dürüstlüğü nedeniyle acı çeken bir insanın kızı olarak, kendine destek bulmak için oraya gideceğini söyledi.

Babam başını eğdi. Oğlunun işlediği suçu anımsatan her söz ağır geliyordu ona, iğneli bir alay olarak görünüyordu. İçini çekerek:

— Git anacığım, dedi. Mutluluğuna engel olmak istemeyiz. Kendine koca olarak rezil bir hain değil, iyi bir insan bulmanı dilerim.

Kalktı, odadan çıktı.

Annemle yalnız kalan Marya İvanovna, tasarılarının bir bölümünü açıkladı ona. Annem yüzbaşının kızını gözyaşları içinde kucakladı, tasarladığı şeyin başarıya ulaşması için yana yakıla dua etti Tanrıya. Marya İvanovna birkaç günlük yol hazırlığından sonra, sadık Palaşa'sı ve benden zorla ayrılan, hiç değilse yavukluma hizmet etmekle avunan sadık Savelyiç'le birlikte Petersburg yoluna düştü.

Sofiya'ya* sağlıcakla varıp çariçenin o sırada Tsarskoya Selo'da olduğunu menzilden öğrenince, orada konaklamaya karar verdi. Paravanla ayrılmış bir köşecik verdiler ona. Menzil bekçisinin karısı, genç kızla sohbeti hemen koyulaştırdı; laf arasında saray sobacısının yeğeni olduğunu söyleyerek, saray hayatının bütün gizli kapaklı yanlarını bir çırpıda

Petersburg yakınları. Tsarskoye Selo (Çar Köyü)'nun bir kesimi.

anlatıverdi. Çariçenin sabahları genellikle saat kaçta uyandığını ve kahve içtiğini, saat kaçta gezintiye çıktığını anlattı. O sırada yanında saray ileri gelenlerinden kimlerin bulunduğunu, dün yemek masasında söylediği şeyleri, akşam kimi kabul ettiğini bir bir sayıp döktü. Tek sözcükle, Anna Vlasyevna'nın anlattığı şeyler, tarih kitaplarının birkaç sayfasına değerdi doğrusu ve gelecek kuşaklar için değer taşıyordu. Marya İvanovna ilgiyle dinledi onu. Sonra bahçeye çıktılar. Anna Vlasyevna, her bir elma ağacının, her bir küçük köprünün hikâyesini anlattı; gezip tozdular, birbirlerinden pek hoşnut kalarak döndüler menzile.

Ertesi gün Marya İvanovna erkenden kalktı, giyindi, usulca bahçeye çıktı. Çok güzel bir sabahtı. Güneş, sonbaharın serin soluğuyla artık sararmaya başlamış ıhlamur ağaçlarının doruklarını aydınlatıyordu. Geniş göl, kıpırtısız, parlıyordu. Bir bir uyanan kuğular, gölün kıyılarını kaplayan sazlıklar arasından kurumlu kurumlu yüzüp çıkıyorlardı. Marya İvanovna, güzel bir çayırlığa doğru yürüdü. Burada, Pyotr Aleksandroviç Rumyantsev* için, kısa süre önce kazandığı zaferin şerefine bir anıt dikilmişti. Ansızın, havlayarak, beyaz bir İngiliz köpeği çıktı önüne. Marya İvanovna korkup durdu. Tam bu sırada hoş bir kadın sesi işitildi:

— Korkmayın ısırmaz.

Başını kaldırıp bakınca, orada, anıtın karşısındaki bankta oturan bir kadın gördü. Marya İvanovna da kanepenin öteki ucuna ilişti. Kadın dik dik bakıyordu ona. Marya İvanovna ise, birkaç kaçamak bakışla tepeden tırnağa gözden geçirebilmişti onu. Beyaz bir sabah elbisesi ve kolsuz bir bluz vardı kadının üzerinde. Başına bir gece başlığı takmıştı. Kırk yaşlarında kadar gösteriyordu. Dolgun ve pembe yüzünde durgun, görkemli bir anlatım vardı. Mavi gözleri ve hafif bir

---

Türk-Rus Savaşı'nda başarı kazanan, II. Katerina tarafından mareşalliğe yükseltilen bir general.

gülümsemeyle aralanmış dudakları, anlatılmaz bir güzellik veriyordu ona. Sessizliği ilk o bozdu:

— Sanırım buralı değilsiniz?

— Evet efendim. Taşradan daha dün geldim.

— Babanız ve annenizle mi geldiniz?

— Hayır efendim, yalnız geldim.

— Yalnız ha! Fakat henüz çok gençsiniz.

— Benim ne babam, ne annem var.

— Buraya bir iş için gelmiş olmalısınız, değil mi?

— Evet efendim. Çariçeden bir dilekte bulunmaya geldim.

— Yetimsiniz. Herhalde size haksızlık edildiğinden, kötü davranıldığından yakınacaksınız?

— Hayır efendim. Ben adalet değil, lütuf dilemeye geldim.

— Kim olduğunuzu sorabilir miyim?

— Yüzbaşı Mironov'un kızıyım.

— Yüzbaşı Mironov! Hani şu Orenburg kalelerinden birinde komutanlık eden mi?

— Evet efendim.

Kadının duygulandığı belliydi. Daha tatlı bir sesle:

— İşinize burnumu sokuyorsam bağışlayın beni, dedi, fakat ben saraydanım. Dileklerinizin ne olduğunu söyleyin bana. Belki size bir yardımım dokunabilir.

Marya İvanovna ayağa kalktı, eğilerek, saygıyla teşekkür etti ona. Bu tanımadığı kadın, her şeyiyle onu kendine çekiyor, içinde güven uyandırıyordu. Sonra katlanmış bir kâğıt çıkardı cebinden, saygıyla uzattı. Kadın kâğıdı aldı, içinden okumaya başladı.

Önce ilgiyle okuyordu. Yumuşak, sevimli bir anlatım vardı yüzünde. Sonra birdenbire değişiverdi bu yüz. Sertleşti. Onun her hareketini göz ucuyla izleyen Marya İvanovna, bu değişiklik karşısında korkuya düştü.

Kadın soğuk bir tavırla:

— Dilediğiniz Grinyov'la ilgili öyle mi? dedi. Çariçenin onu bağışlaması söz konusu olamaz. Çünkü toyluğundan ya da saflığından değil, düpedüz ahlaksız ve zararlı bir insan olduğu için katıldı düzmeceye!

Marya İvanovna:

— Ah, gerçek değil bu! diye bağırdı.

Kadın kıpkırmızı kesilerek:

— Ne demek gerçek değil! dedi.

— Gerçek değil, vallahi gerçek değil! Ben her şeyi biliyorum, her şeyi anlatacağım size. Başına ne geldiyse, hep benim yüzümden oldu. Yargılandığı sırada kendini savunmadıysa, sırf benim adımı bu işe karıştırmamak için yaptı bunu.

Marya İvanovna, bunları söyleyip, okuyucunun bildiği her şeyi bir çırpıda anlatıverdi.

Kadın ilgiyle dinledi onu. Sonra:

— Nerede kalıyorsunuz? diye sordu.

Anna Vlasyevna'da kaldığını öğrenince:

— Ha, biliyorum, dedi. Hoşça kalın. Karşılaşmamızdan kimseye söz etmeyin. Mektubunuza gelecek yanıtı çok beklemeyeceğinizi umarım.

Bunu söyleyip kalktı. Ağaçlı bir yoldan yürüyüp gitti. Marya İvanovna da içi sevinçle, umutla dolu, Anna Vlasyevna'ya döndü.

Ev sahibesi, çıkıştı ona. Sonbaharda, sabahın erken saatlerinde yapılan böyle bir gezintinin genç kız sağlığına zararlı olduğunu söyledi. Sonra semaveri getirdi, tam fincanlara çay doldurup saraya ilişkin bitmez tükenmez hikâyelerine başlamak üzereyken basamakların önünde bir saray arabası durdu ve içeri giren bir saray uşağı Mironov'un kızının çariçe tarafından saraya çağrıldığını bildirdi.

Anna Vlasyevna şaşırdı, eli ayağına dolaştı:

— Aman yarabbi! diye bağırdı. Yüce çariçe, sizi saraya çağırıyor! Nasıl oldu da burada olduğunuzu öğrendi? Fakat anacığım, nasıl çıkacaksınız çariçenin karşısına? Daha saray-

lılar gibi yürümeyi bile bilmiyorsunuzdur... Yoksa ben de mi gelsem sizinle? Hiç değilse bir iki pot kırmanızı önlerim. Sonra, bu yol kıyafetiyle gidemezsiniz saraya. Ebeye haber gönderip, onun jüponlu sarı fistanını mı istesek?

Bunun üzerine uşak, çariçenin Marya İvanovna'yı tek başına ve üstünde hangi kıyafet varsa, öylece istediğini bildirdi. Anna Vlasyevna'nın öğütleriyle, dualarıyla uğurlanarak, saraya yollandı.

Genç kız, alınyazımızın belli olduğunu hissediyor; yüreği şiddetle çarpıyor, duracakmış gibi oluyordu. Birkaç dakika sonra araba sarayın kapısında durdu. Marya İvanovna titreyerek tırmandı basamakları. Kapılar ardına kadar açılıyordu önünde. Boş ve görkemli odalar dizisinden geçti. Saray uşağı yol gösteriyordu. Sonunda iki kanatlı, kapalı bir kapının önünde durdular. Uşak, gelişini bildirmek üzere Marya İvanovna'yı yalnız bırakıp içeri girdi.

Genç kız, çariçeyle yüz yüze geleceğini düşündükçe dizlerinin bağı çözülüyor, güçlükle durabiliyordu ayakları üzerinde. Bir dakika geçmeden kapılar açıldı, Marya İvanovna, çariçenin tuvalet odasına girdi.

Çariçe tuvalet masasının önünde oturuyordu. Saray ileri gelenlerinden birkaç kişi vardı çevresinde. Bunlar, Marya İvanovna'yı görünce saygıyla yol açtılar. Çariçe tatlı bir gülümsemeyle döndü ve Marya İvanovna, kısa bir süre önce öylesine içtenlikle açıldığı kadını tanıdı. Çariçe yanına çağırdı onu; gülümsemeye devam ederken:

— Verdiğim sözü tutabildiğim, dilediğinizi yerine getirdiğim için sevinçliyim, dedim. İşiniz görüldü. Nişanlınızın suçsuzluğuna kesinlikle inanıyorum. Gelecekteki kayınbabanıza yazdığım bu mektubu, kendi elinizle götürmek zahmetine katlanın.

Bunu söyleyerek bir mektup uzattı Marya İvanovna'ya. Genç kız titreyen bir elle aldı mektubu ve gözyaşları içinde çariçenin ayaklarına kapandı. Çariçe kaldırdı onu, öptü:

— Biliyorum, zengin değilsiniz, dedi. Fakat yüzbaşı Mironov'un kızına borçluyum ben. Gelecek konusunda hiçbir kaygınız olmasın. Çeyizinizi ben düzeceğim.

Çariçe, zavallı yetim kıza daha pek çok okşayıcı söz söyledikten sonra gitmesine izin verdi. Marya İvanovna aynı saray arabasıyla ayrıldı saraydan. Dönüşünü sabırsızlıkla bekleyen Anna Vlasyevna, bir soru yağmuruna tuttu genç kızı. Marya İvanovna üstünkörü karşılıklar verdi. Onun bu bellek güçsüzlüğü Anna Vlasyevna'nın pek hoşuna gitmemişti ama bunu taşralı kızların utangaçlığına vererek yine de iyi yüreklilikle bağışladı Marya İvanovna'yı. Marya İvanovna, merak edip de Petersburg'a şöyle bir göz atayım bile demeden, aynı gün gerisin geri köye döndü.

Pyotr Andreyiç Grinyov'un notları burada kesiliyor. Aile arasında anlatılanlardan, 1774 yılı sonunda özel bir buyrukla hapisten kurtulduğunu, Pugaçev'in idamında bulunduğunu, haydudun kalabalık arasında onu tanıyarak başıyla selamladığını öğreniyoruz. Bu baş, az sonra, kanlar içinde ve cansız olarak halka gösterilmişti.

Pyotr Andreyiç, kısa bir süre sonra Marya İvanovna'yla evlenmiş. Çocukları, Simbirsk ilinde bolluk içinde yaşıyorlar şimdi. ...'den otuz verst ötede, on derebeyinin ortak malı olan bir köy vardır. Bey evlerinden birinin duvarında, camlı, çerçeveli bir mektup asılıdır. Bu, İkinci Katerina'nın kendi eliyle Pyotr Andreyiç'in babasına yazdığı, ona oğlunun suçsuzluğunu bildiren, yüzbaşı Mironov'un kızının da zekâsını, ahlakını öven mektuptur. Pyotr Andreyiç Grinyov'un anılarını, dedesinin hikâye ettiği zamanla ilgili bir iş üzerinde çalıştığımızı öğrenen bir torunu vermişti bize. Yazarın akrabalarının izniyle, bunları olduğu gibi yayınlamaya karar verdik. Yalnız, her bölümün başına uygun bir yazıt bulduk; bir de bazı özel adları değiştirmeye cesaret ettik.

19 Ekim 1836

Yayıncı

1829 Seferi Sırasında Erzurum'a Yolculuk

1

Bozkırlar. Bir Kalmuk çadırı. Kafkas suları. Askeri Gürcü yolu. Vladikafkas. Osetinlerin ölü gömme törenleri. Terek. Daryal Geçidi. Karlı dağlardan geçiş. Gürcistan'a ilk bakış. Su kemerleri. Hüsrev Mirza. Duşet ilbayı.

... Moskova'dan Kaluga'ya, Belev'e ve Orel'e gittim. Böylece fazladan 200 verst yol aldım ama Yermolov'u gördüm buna karşılık.* Kendisi Orel'de oturuyor. Çiftliği kentin yakınında bir yerde. Saat sekizde uğradığımda evde yoktu. Yermolov'un, dindar bir ihtiyar olan babasının evinde bulunabileceğini, kapısının da kentli memurlardan başka herkese açık olduğunu arabacımdan öğrendim. Bir saat sonra yeniden uğradığımda, Yermolov kendine özgü sevimliliğiyle karşıladı beni. Daha ilk bakışta, çoğu yandan yapılmış portrelerine hiç de benzemediğini gördüm. Yüzü değişmiş. Kül rengi gözleri pırıl pırıl, kır saçları fırça gibi dimdik. Herkül'ün bedenine bir kaplan başı kondurun; görünüşü tıpkı öyle. Yapmacık iğreti bir gülümseyiş dolaşıyor dudakların-

---

General Yermolov: 1812'de Napolyon'la yapılan savaşlarda başarı göstermiş bir general. Hükümete karşı olduğu için, 1817'de Kafkasya Kolordu Komutanlığı görevine atanarak Petersburg'dan uzaklaştırılmıştı. – ç.n.

da. Düşünceli olduğu ya da yüzünü astığı zaman çok daha yakışıklı oluyor. O sırada Dov'un şairane bir tablosunu andırıyor şaşılacak kadar. Yeşil bir Çerkez cepkeni vardı üzerinde. Odasının duvarlarında Kafkasya egemenliğinin anısı olan kılıçlar, hançerler asılıydı. İşsizlikten ne kadar sıkıldığı hemen belli oluyordu. Acı bir dille Paskeviç'ten söz etti birkaç kez. Kazandığı utkuları küçümsüyordu. Onu, boru sesiyle yıkılan kalelerin fatihi Navin'e benzetti. Yerivan Kontu'nu İsrafil Kontu diye adlandırıp şöyle dedi:

"Bırakın akıllı, becerikli bir paşayı, Şumla komutanı gibi dik başlı bir paşaya çatsa, Paskeviç yine hapı yutar."

Paskeviç'in İran seferi sırasında çok başarılı olduğu, ondan farklı olduğunu göstermek isteyen zeki bir adamın bunu ancak biraz daha başarısız olmakla sağlayabileceği yolundaki bir sözü, Kont Tolstoy'un sözünü Yermolov'a ilettim. Güldü. Kabul etmedi bunu.

"İnsan ve para harcamada daha tutumlu davranabilirdi" dedi. Anılarını yazdığını ya da yazmak istediğini sanıyorum. Karamzin Tarihi'ni beğenmiyor.

"Rus halkının bir hiçlikten doğarak kudrete ve şana nasıl ulaştığını anlatacak ateşli bir kalem gerekli bize" diyor.

Prens Kurbski'nin anılarından *con amore** söz ediyordu. Almanlar da paylarına düşeni aldılar.

"Elli yıl sonra, şimdiki seferde Alman generalleri falan filanın komutasında yardımcı bir Prusya ya da Avusturya ordusunun bulunduğunu sanacaklar."

Yanında iki saat kaldım. Küçük adımı çıkaramadığı için üzüldü. İltifat ederek gönlümü almaya çalıştı. Edebiyattan da söz ettik birkaç kez. Griboyedov'un şiirlerini okurken gülmekten elmacık kemiklerinin ağrıdığını söyledi. Hükümetten ve siyasetten hiç söz etmedik.

---

* Coşkuyla.

Kursk-Harkov yoluna sapacaktım az kalsın. Fakat Kursk meyhanesinde yenebilecek güzel bir yemeği (yolculuklarda önemsiz sayılmaz bu) gözden çıkardım; Kursk meyhanesinden daha ilgi çekici olmayan Harkov Üniversitesi'ni ziyaret etmek konusunda da bir istek duymayıp, dosdoğru Tiflis yolunu tuttum.

Yollar Yelets'e kadar çok bozuktu. Tekerlekler, Odesa çamurunu aratmayan bir çamura saplandı birkaç kez. Yirmi dört saatte topu topu elli verst yol aldığımız günler oldu. Sonunda Voronej bozkırlarına ulaşarak geniş, yemyeşil bir ovada hızla ilerlemeye başladık. Novoçerkeska'da, benim gibi Tiflis'e giden Kont Puşkin'e rastladım.* Birlikte yolculuğa karar verdik.

Avrupa'dan Asya'ya geçiş, saatten saate belli oluyor. Yiten ormanların yerini sık ve bitek çayırlar alıyor. Tepeler yassılaşıyor. Bizim ormanlarımızda bulunmayan kuşlar görülmeye başlıyor. Büyük bir yolun başladığını gösteren tümseklere gözcü gibi tünemiş kartallar, yolcuları gururla süzüyorlar. Bereketli otlaklarda

Azgın kısrak sürüleri
Geziniyor gururla.

Kalmuklar, menzil kulübelerinin yakınlarına yerleşmişler. Çadırlarının yanında, Orlovski'nin güzel desenlerinden tanıdığımız biçimsiz, tüylü katırları yayılıyor. Geçen gün, beyaz keçe ile kaplanmış kareli çubuk örgüden bir Kalmuk çadırına uğradım. Aile kahvaltıya hazırlanıyordu. Orta yerde bir kazan kaynıyor, duman, çadırın tepesinde açılmış bir delikten çıkıp gidiyordu. Güzelce bir Kalmuk kızı oturmuş dikiş dikiyor, bir yandan da tütün içiyordu. Yanına oturarak:

---

* Puşkin, Kafkasya'da görevli küçük kardeşinden böyle şakacı bir dille söz ediyor. – ç.n.

"Adın ne?" dedim.

...

"Kaç yaşındasın?"

"On sekiz."

"Ne dikiyorsun?"

"Şalvar."

"Kime?"

"Kendime."

Tütün çubuğunu bana uzattı, kendisi kahvaltıya oturdu. Kazanda kuyruk yağıyla tuzlu çay kaynıyordu. Kız kendi kepçesini bana uzattı. Onu kırmak istemedim. Dişimi sıkarak biraz yedim. Başka bir halk mutfağının bundan daha kötü bir şey çıkaracağını sanmıyorum. Kemirmek için bir şeyler istedim. Bir parça kuru kısrak eti verdiler. Ona da şükrettim. Kalmuk kızının cilveleri gözümü korkutmuştu. Çadırdan çarçabuk çıktım ve bu bozkır Kirke'sinden* hemen uzaklaştım.

Stavropol'e gelince, beni dokuz yıl önce büyüleyen bulutları gördüm yine. Orada, aynı yerde, göğün enginlerindeydiler. Kafkas sıradağlarının karlı doruklarıydı bunlar.

Georgiyevsk'ten geçerken içmelere uğradım. Büyük değişiklikler olmuştu. Benim zamanımda banyolar derme çatma kulübelerdeydi. Hiç insan eli değmemiş kaynaklar kayalardan fışkırır, dumanlar çıkararak arkalarında beyaz, kırmızımtırak izler bırakarak dağın tepesinden çeşitli yerlere doğru akıp giderlerdi. Kaynar suyu, ağaç kabuklarından kepçelerle ya da kırık şişelerin dipleriyle alırdık. Çok güzel banyolar ve evler kurulmuş şimdi. Ihlamur ağaçlarının gölgelediği bir yol Masuk Dağı'nın eteklerine kadar uzanıyordu. Her yanda sevimli patikalar, yeşil sıracıklar, düzgün çiçek tarhları, köprüler ve pavyonlar göze çarpıyordu. Kaynaklar onarılmış, kıyılarına kesme taşlar döşenmişti. Banyo duvarları-

---

Mitoloji'de bir kadın büyücü. – ç.n.

na belediye yönetmelikleri asılmıştı. Her yerde bir düzen, temizlik, güzellik egemendi.

Kafkasya içmelerinin şimdi çok daha kullanılabilir durumda olduğunu kabul ediyorum. Fakat onların o eski yabanıllıklarını daha çok seviyordum ben. Sarp kayalıklardaki keçi yollarını, fundalıkları ve ara sıra tırmandığım çitsiz uçurumları kederle anımsadım. İçmelerden üzgün bir yürekle ayrılarak gerisin geri Georgiyevsk'e doğru yola çıktım. Az sonra gece bastırdı. Duru gökyüzünde yıldızlar kum gibi kaynıyordu. Podkum kıyısından ilerliyordum. Burada A. Rayevski ile oturur, ırmağın ezgilerini dinlerdik. Uzaklardaki yüce Peştu, çevresinde kümelenmiş uydularının arasında karardıkça karardı; sonra sisler içinde büsbütün görünmez oldu...

Ertesi gün daha ilerilere hareket ettik ve bir zamanlar il olan Yekaterinograd'a vardık.

Askeri Gürcü yolu Yekaterinograd'dan başlıyor. Büyük Posta yolu burada sona eriyor. Atlar Vladikafkas'a kadar kiralanıyor. Koruyucu olarak bir Kazak muhafız birliği, bir piyade birliği, bir de top veriyorlar. Posta, haftada iki kez kalkıyor ve yolcular da ona katılıyorlar. Bu bir *fırsat* sayılıyor.

Çok beklemedik. Posta ertesi gün geldi. Üçüncü günün sabahı saat dokuzda da yola koyulmaya hazırdık. Aşağı yukarı beş yüz kişilik bir kafile, toplanma bölgesinde bir araya gelmişti. Davul çalındı; yola dizildik. Top, yaya askerlerin eşliğinde, önde gidiyordu. Onun arkasında *kaleskalar, Briçkalar**, bir kaleden bir başka kaleye giden askerlerin çadırlı arabaları dizilmişti. En arkadan da gıcırdaya gıcırdaya iki tekerli yük kağnıları geliyordu. Yanlarda katır ve sığır sürüleri koşuyor; kementli, kamçılı yılkıcılar, sırtlarında yamçıları, bir o yana bir bu yana at sürüyorlardı. Bütün bunlar önceleri çok hoşuma gitmişti ya, bir süre sonra sıkılmaya başladım.

Çeşitli tipte arabalar. – ç.n.

Top birliği çok ağır ilerliyor, fitili tütüyor, askerler çubuklarını oradan ateşliyorlardı. Yürüyüşün yavaşlığı (ilk gün topu topu on beş verst ilerleyebilmiştik), kızgın sıcak, yiyecek içecek azlığı, geceyi geçirdiğimiz yerlerin rahatsızlığı ve kağnıların dinmek bilmeyen gıcırtısı en sonunda keyfimi iyice kaçırdı. Tatarlar kağnılarının gıcırtısıyla övünüyorlar. Şerefli insanların kimseden gizlisi saklısı olmazmış. Varsın, yolculuk yaptıklarını herkes işitsinmiş... Bir daha şerefine bu kadar düşkün bir toplulukla yolculuk etmek istemem doğrusu.

Yol, tekdüze uzayıp gidiyor. Çevremizde tepeler var. Kafkasların dorukları gökyüzüne her gün biraz daha yükseliyormuş gibi geliyor insana. Sık sık kaleler çıkıyor karşımıza. Hendekleri o kadar ensiz ki, genç olsak bir hamlede atlayıp geçerdik. Toplar pas tutmuş, Kont Gudoviç zamanından bu yana ateş etmedikleri belli oluyor. Yıkık tabyalarda garnizonun tavukları, kazları geziniyor. Kalelerdeki kulübelerden on yumurtayla bir çanak yoğurdu güçlükle edinebiliyoruz.

İlk ilgi çekici yer Minare Kalesi'ydi. Kafilemiz güzel bir vadi boyunca ilerliyordu. Ihlamur ağaçlarının, çınarların gölgelediği höyükler vardı çevremizde. Vebadan ölmüş birkaç bin insanın mezarıydı bunlar. Üstlerinde, zehirli küllerden doğmuş çiçekler vardı. Sağda Kafkasların karlı dorukları parlıyor; büyük, ormanlık bir dağ yükseliyordu karşımızda. Klee, bu dağın arkasındaydı. Çevresinde bir köy yıkıntısı görülüyordu. Bu köyün adı Tatartub'muş ve bir zamanlar Büyük Kabarda'nın en önemli köyüymüş. İnce, yapayalnız bir minare, bir zamanlar burada insanların yaşadığını gösteriyordu. Kurumuş bir sel yatağının kıyısında taş yığınları arasında, ince bir güzellikle gökyüzüne yükseliyordu. İç merdiveni yıkılmamıştı daha. Basamakları tırmandım; artık molla seslerinin çınlamadığı şerefeye çıktım. Orada, tuğlaların üzerinde, ün düşkünü gezginlerin kazıdığı birkaç belirsiz ad gördüm.

Görünüm gitgide güzelleşiyordu. Yalçın dağların eteklerindeydik. Tepelerinde, uzaktan böcekler gibi ufacık görünen sürüler yayılıyordu. Çobanı da görebiliyorduk. Belki de bir zamanlar tutsak düşmüş, öylece de yaşlanıp gitmiş bir Rustu bu. Ara sıra höyüklere ve yıkıntılara rastlıyorduk yine. Yolun kenarında birkaç tane mezar taşı vardı. Buraya, Çerkez geleneğince, en iyi biniciler gömülmüştü. Taşın üzerine oyulmuş kılıç ve hançer tasvirleri, savaşçı dededen savaşçı torunlara anı olarak kalmıştı.

Çerkezler nefret ediyorlar bizden. Geniş otlaklarından sürüp çıkarmışız onları. Köylerini yakıp yıkmışız, köklerini kurutmuşuz. Onlar da gitgide dağların derinliklerine çekiliyor, oradan baskınlar yapıyorlar. *Barışçı* Çerkezlerin dostluğuna da güvenilmez. İsyancı yoldaşlarına her an yardıma hazırdırlar. Ruhlarındaki şövalyelikten de eser kalmamış. Kendileriyle eşit sayıdaki Kazaklara pek seyrek saldırıyorlar. Yaya birliklerine hiç saldırmazlar. Topu görünce de tozu dumana katarak kaçıp giderler. Buna karşılık, güçsüz ya da savunmasız müfrezelere saldırmak fırsatını hiçbir zaman kaçırmazlar. Yaptıkları kötülükler dilden dile dolaşıyor buralarda. Kırım Tatarları gibi, bunların ellerinden de silahlarını almadıkça yola gelecekleri yok. Fakat aralarında kan davası güttükleri için bu işi başarmak çok zor. Hançer ve kılıç, bedenlerinin ayrılmaz bir parçası olmuş. Bir Çerkez çocuğu, daha konuşmayı öğrenmeden bu silahları kullanmayı öğrenir. Adam öldürmek basit bir beden hareketi demektir onlar için. Tutsaklarını, günün birinde fidye karşılığında serbest bırakacaklarını umarak el altında bulundururlar. Fakat çok kötü davranırlar onlara. Öldüresiye çalıştırır, çiğ hamurla besler, akıllarına estikçe de döverler. Tutsakları çocuklar bekler. Bu çocuklar, en ufak bir söz üzerine, küçük kılıçlarıyla onları öldürmek hakkına sahiptirler. Geçenlerde, askerlere ateş açtığı için barışçı bir Çerkez yakalamışlardı. Adam, tüfeğinin uzun süredir dolu kaldığını söyleyerek kendini temize çıkarmaya çalışıyordu. Bu milletle nasıl uğ-

raşırsın? Karadeniz'in doğu kıyılarını ele geçirerek Çerkezlerin Türklerle ticaret yapmasına engel olabilir, böylece de onları bize yakınlaşmaya zorlayabiliriz belki. Zenginlik karşısında gözleri kamaşır da, yola gelirler bakarsınız. Semaver de önemli bir yenilik olurdu onlar için. Sonra; daha etkili, daha dürüst, çağımızın eğitimine daha uygun bir başka yol var: İncil'in öğütlenmesi. Çerkezler, yakın zamanlarda kabul ettiler Müslümanlığı. Onları etkileyen şey, Kur'an havarilerinin serüvenleri olmuştur. Bu havarilerin arasında Kafkasya'yı uzun süre Rus egemenliğine karşı ayaklandıran, sonunda elimize geçip Soloveto Manastırı'nda ölen Mansur'un, bu olağanüstü adamın seçkin bir yeri var. Kafkasya, Hıristiyan misyonerler bekliyor. Fakat tembel insanlarız bizler. Canlı sözcükler yerine ölü harfler kullanmak, okuma yazma bilmeyen kimselere dilsiz kitaplar yollamak daha kolayımıza geliyor.

Vladikafkas'a, dağların eşiği olan eski Kapkay'a vardık. Çevrede Osetin köyleri var. Bunlardan birini ziyaret edeyim dedim de, bir cenaze alayına rastgeldim. Bir dağ evinin kapısında insanlar birikmişti. İki öküz koşulu bir kağnı duruyordu avluda. Ölünün akrabaları ve dostları hüngür hüngür ağlayarak dört bir yandan geliyor, yumruklarıyla başlarını dövüyorlardı. Kadınlar ses çıkarmadan duruyorlardı. Bir yamçıya sardıkları ölüyü taşıyıp getirdiler.

... like a warrior taking his rest
*With his martial cloak around him**

kağnıya yerleştirdiler. Konuklardan biri merhumun tüfeğini aldı, barutunu üfledikten sonra cesedin yanına koydu. Kağnı hareket etti. Konuklar da onun arkasında yürüdüler. Ölüyü köyün otuz verst uzağına, dağlara gömeceklerdi. Ne yazık ki, kimse bu törenlerin anlamını açıklayamadı bana.

İrlandalı şair Charles Wolf'un bir şiirinden. – ç.n.
"... Dinlenen bir savaşçı gibi / Cenk giysisi içinde"

Osetinler, Kafkas oymaklarının en yoksullarıdır. Kadınları oldukça güzel. Yolculara karşı da iyi davrandıkları söylenir. Hapiste yatan bir Osetinin karısı ve kızıyla karşılaştım kentin kapısında. Adama yemek götürüyorlardı. İkisi de dingin ve cesur görünüyorlardı. Fakat yanlarına yaklaştığımda başlarını eğdiler, yırtık pırtık çarşaflarına sarındılar. Kalede Çerkez *amanat*'ları (rehineleri) gördüm. Canlı, güzel çocuklardı bunlar. Sık sık yaramazlık ediyor, kaleden kaçıyorlarmış. Durumları yürekler acısıydı. Paçavralar içinde, yarı çıplaktılar. Pislikten yanlarına yaklaşılmıyordu. Tahta prangalar vurulmuştu kimilerine. Serbest bırakıldıktan sonra Vladikafkas'ta geçirdikleri günleri özlemiyorlardır sanırım.

Topçu birliği bizden ayrıldı. Piyade birliği ve Kazaklarla yola devam ettik. Kafkasya içlerine doğru ilerliyorduk. Gittikçe şiddetlenen boğuk bir uğultu geldi kulağımıza ve çeşitli yönlerde akıp giden Terek'i gördük. Biz nehrin sol kıyısından ilerliyorduk. Dalgalar, köpek kulübelerine benzeyen küçük Osetin değirmenlerinin tekerleklerini çeviriyordu. Dağların derinliklerine doğru ilerledikçe boğaz daralıyordu. Kayalar arasına sıkışan Terek, bulanık dalgalarıyla onlara çarpa çarpa akıyor, boğaz da bu akıntı boyunca kıvrıla kıvrıla uzayıp gidiyordu. Kayalar oyulmuş, parçalanmıştı. Ben yürüyerek ilerliyor, doğanın bu ürkütücü güzelliği karşısında büyülenmiş gibi sık sık duraklıyordum. Hava kapanıktı. Bulutlar dağların kararan doruklarına biriktikçe birikiyordu. Kont Puşkin ve Şernival, Terek'e bakarak İmatra'yı anımsıyor, *Kuzeyde uğuldayan ırmağı** üstün buluyorlardı. Fakat bu büyüleyici güzelliği hiçbir şeyle karşılaştıracak durumda değildim ben. Lars'a varmadan bir ara kafileden ayrıldım. Kocaman kayaların arasından anlatılmaz bir hırçınlıkla köpüre köpüre akıp giden Terek'e bakmaya başladım. Birdenbire bir asker bana doğru koşarak haykırdı:

---

* Rus şairi Derjavin'den bir dize. – ç.n.

"Durmayın efendimiz, öldürürler!"

Şaşıp kaldım. Meğer bu dar boğazda güvenlik içinde yaşayan haydut Osetinler, Terek boyunca yolculara ateş ederlermiş. Bir gün önce General Bekoviç'e ateş açmışlar. General, kurşunların arasından zor sıyrılıp geçmiş.

Bir kale yıkıntısı vardı kayaların üzerinde. Çevresini, barışçı Osetinlerin kırlangıç yuvalarını andıran evleri kuşatmıştı.

Gecelemek için Lars'ta kaldık. Burada karşılaştığımız bir Fransız gezgin, yolculuğumuzun ilerisi için gözümüzü korkuttu. Arabalarımızı Kobi'de bırakıp yola atla devam etmemizi öğütledi. Fransızla birlikte, ilk kez pis kokulu bir tulumdan Hahetin şarabı içerek, *İliada*'nın şölenini anımsadık:

Ve keçi derisinden tulumlarla içtiğimiz şarap
Ne kadar hoştu!

Burada *Kafkas Tutsağı*'nın* kirlenmiş, yıpranmış bir kopyası geçti elime. Onu büyük bir zevkle okuduğumuzu gizlemeyeceğim. Eksikleri olan bir şiir bu. Acemice yazılmış. Fakat şair birçok şeyin farkına varmış ve içtenlikle yazmış bunları.

Ertesi sabah yola koyulduk. Türk tutsaklar yol yapımında çalışıyorlardı. Yiyeceklerden yakındılar. Kara Rus ekmeğine alışamıyorlarmış. Bana, dostum Şeremetev'in Paris dönüşü söylediği sözü anımsattı bu:

"Paris yaşanılacak yer değil arkadaş. Yiyecek bir şey yok. Kara ekmek bulamıyorsun!"

Lars'tan yedi verst ötede Daryal Karakolu var. Geçit de aynı adı taşıyor. Birbirine koşut iki kaya duvarının arasından geçiyor gibiyiz. Çok dar bir geçit bu. Bir gezginin yazdığı gibi, görmekle kalmıyor, içinde de duyuyorsun bunu. Başımı-

---

* Puşkin'in ilk gençlik yapıtlarından biri. – ç.n.

zın üstünde bir gök parçası, mavi bir şerit gibi uzayıp gidiyor. Dağlardan kopup gelen küçük derecikler. *Ganymede'in Kaçırılması*'nı, Rembrant'ın tuhaf tablosunu anımsattı bana. Geçit, tam Rembrant'ın zevkine göre aydınlatılmıştı zaten.

Terek kimi yerlerde kayaların dibini kemirmiş; kopup yuvarlanan taşlar yer yer yolu tıkamışlar. Karakolun yakınlarında, nehrin üzerine küçük, gözü pek bir köprü kurulmuş. İnsan onun üstünde kendini değirmende sanıyor. Köprü sallanıyor; Terek de değirmen taşlarını döndüren bir çark gibi uğulduyor.

Geçidin tam karşısında, yalçın kayaların üzerinde bir kale yıkıntısı görülüyordu. Söylenceye göre, geçide adını veren Kraliçe Darya saklanıyormuş bu kalede. Masal işte. Darya, eski Farsçada kapı demektir. Plinius'a göre, yanlış olarak Hazer Kapıları diye adlandırılan Kafkas Kapıları buradaymış. Geçit o zamanlar demir kirişli, ağaç kapılarla kapalıymış gerçekten de. Plinius, bu kapıların arkasında Driodoris Nehri'nin aktığını söylüyor. Barbarların saldırısına karşı koymak için bir de kale kurulmuş burada vs. Kont İ. Pototski'nin gezi notlarına bir göz atın. İspanyol romanları kadar ilgi çekici bulacaksınız.

Daryal'dan Kazbek'e doğru hareket ettik. *Troitski Kapıları*'nı gördük burada. (Barutla patlatılarak kayalarda oluşturulan bir kemer.) Bir zamanlar altından bir yol geçiyormuş. Yatağını sık sık değiştirerek Terek akıyor şimdi. Kazbek'e varmadan *Azgın Dere*'nin yakınından geçtik. Şiddetli yağmurlar yağınca korkunç seller geliyormuş bu çukurdan. Biz geçerken kupkuruydu. Azgınlığı adındaydı sadece.

Kazbek köyü, Kazbek Dağı'nın eteğindedir ve Prens Kazbek'in malıdır. Prens kırk beş yaşlarında bir adam. Boyu, Sezar'ın dönemi fligelmanlarından* da uzun. *Duhan*'da bulduk kendisini. (Gürcü meyhanelerine duhan deniyor. Bizim

* Örnek asker. – ç.n.

Rus meyhanelerinden daha kötü, daha pasaklı yerler.) Duvarda göbekli, dört ayağını açmış (öküz derisinden) bir tulum asılıydı. Bizim dev, tulumdan *cihir** çekerek birkaç soru sordu bana. Unvanına ve kalıbına uygun bir saygıyla karşılık verdim. Çok dostça ayrıldı.

İnsan kısa zamanda alışıyor çevreye. Yirmi dört saat geçmeden, Terek'in uğultusu, tuhaf çağlayanları, kayalar ve uçurumlar ilgimi çekmez olmuştu artık. Bir an önce Tiflis'e varmak arzusuyla içim içime sığmıyordu. Bir zamanlar Çakırdağ yakınından da aynı umursamazlıkla geçmiştim. Fakat hava yağmurlu ve sisli olduğu için, şairin *ufkun dayanağı* dediği karlı Kazbek yamaçlarını da göremiyordum doğrusu.

İranlı bir prens bekliyordu; Kazbek'in biraz ötesinde karşımıza çıkan birkaç *kaleska,* zaten dar olan yolu tıkamıştı. Arabalar geçeceği sırada kafile subayı, İranlı bir saray şairini götürdüğünü söyledi ve isteğim üzerine beni Fazıl Han'la tanıştırdı. Çevirmen yardımıyla, tumturaklı bir Doğulu tavrıyla söze başlamıştım ki; Fazıl Han benim saçma sapan sözlerime akıllı uslu karşılıklar verince ne kadar utandım! Beni Petersburg'da yeniden göreceğini umuyor, görüşmemizin kısalığından hayıflanıyordu vs. Kızarıp bozardım. Şakacı, tumturaklı konuşma tarzını bırakarak normal bir Batılı gibi konuşmak zorunda kaldım. Böylece de, biz Ruslara özgü o alaycılığın cezasını çekmiş oldum. Bundan böyle insanları, kafalarındaki papağa ya da tırnaklarındaki kınaya bakarak yargılamayacağım.

Kobi karakolu Kreskovaya Dağı'nın eteklerindeydi. Bu dağı da aşmak zorundaydık. Geceyi karakolda geçirmeye karar vererek dağı nasıl geçeceğimizi düşünmeye koyulduk. Arabaları bırakarak Kazak atlarına mı binmeli, yoksa Osetinlerden kağnı mı kiralamalıydık? Ben ne olur ne olmaz di-

---

Bir Kafkas şarabı. – ç.n.

ye, buraların yönetmeni Bay Çilyayev'e bütün kafilenin ağzından bir dilekçe yazdım; arabalar gelene kadar yatmaya çekildik.

Ertesi gün saat 12 sularında gürültüler, haykırışlar işittik ve olağanüstü bir görünümle karşılaştık. Yarı çıplak bir Osetin kalabalığın sürdüğü 18 çift genç, lagar öküz; dostum O...'nun hafif Venedik *kaleska*'sını güçlükle sürüklüyordu. Bunu görünce hemen kararımı verdim. Ağır Petersburg *kaleska*'mı gerisin geri Vladikafkas'a göndererek Tiflis'e atla gidecektim. Kont Puşkin buna yanaşmadı. Bin türlü ıvır zıvırlar dolu *briçka*'sını bir öküz sürüsüne çektirerek dağı tantanayla geçmeyi yeğledi. Ayrıldık. Ben, yolları gözden geçiren Ogarev'le birlikte hareket ettim.

Yol, 1827 Haziranı'nda oluşan bir toprak çöküntüsü boyunca ilerliyordu. Bu gibi kayşalar, genel olarak yedi yılda bir oluyor. Muazzam bir yığın çökerek bir verst boyunca geçide saçılmış ve Terek'i tıkamış. Aşağı bölgelerdeki nöbetçiler çatırtıyı işitmişler ve nehrin nasıl hızla alçalıp kuruduğunu görmüşler. Terek, iki saatten önce aşamamış bu bendi. Kayşa öylesine korkunçtu!

Tepeye doğru yükseldikçe yükseliyorduk. Atlarımız, altında derecikler şırıldayan gevşek bir kar tabakası üzerinde güçlükle ilerliyorlardı. Ben şaşkınlık içinde yola bakıyor, arabaların buradan geçebileceğini aklım hiç kesmiyordu.

Boğuk bir çatırtı işitildi bu sırada. Bay Ogarev, "Yer kayması" dedi. Çevreye bakınınca, ağır ağır, dökülüp saçılarak yamaçtan aşağı yuvarlanan bir kar topağı gördüm. Ufak çapta kayşalara sık sık rastlanırmış burada. Geçen yıl bir Rus arabacısı Krestovoya Dağı'ndan geçerken yine yer kayması olmuş; korkunç bir yığın, arabayı da atı da arabacıyı da uçurumdan aşağı sürükleyip götürmüş.

Doruğa varmıştık. Granitten yapılmış bir haç var burada. Bu eski anıtı sonradan Yermolov onartmış.

Yolcular burada genellikle arabadan iner, uçurumu yürüyerek geçerler. Bir süre önce yabancı bir konsolos geçiyormuş buradan. Adam korkudan gözlerini bağlatmış. Koluna girip geçirmişler. Bağı çözdüklerinde diz çöküp Tanrıya şükürler etmiş. Kılavuzlar şaşıp kalmışlar.

Müthiş Kafkasya'dan tatlı Gürcistan'a geçiş insanı bir anda büyülüyor. Güney rüzgârı yüzünü okşamaya başlıyor. Gut Dağı'nın tepesine vardığımızda, tehlikeli bir yolun döne döne indiği üç verstlik bir uçurumun dibinde, minyatürleşen Kayşaur Ovası, dört bir yanına saçılmış kayalıklar, bahçeler ve gümüş şerit gibi kıvrıla kıvrıla akıp giden Aragva Deresi gözlerinizin önüne seriliyor.

Ovaya indik. Duru gökyüzünde yeni ay göründü. Sessiz, ılık bir akşam meltemi esiyordu. Geceyi Aragva kıyısında, Bay Çilyayev'in evinde geçirdim. Ertesi gün konuksever ev sahibine veda ederek daha ötelere gitmek üzere yeniden yola koyuldum.

Artık Gürcistan'dayım. İnsanı ürküten dağ geçitlerinin ve müthiş Terek'in yerini, şen Aragva'nın suladığı ışıklı ovalar aldı. Çıplak kayalar yerine yeşil dağlar, meyve ağaçları görüyorum çevremde. Sık sık gördüğüm su kemerleri, buralıların ileri bir uygarlık düzeyine sahip olduğunu gösteriyor. Hele bir tanesinin optik düzeni şaşkına çevirdi beni. Dağın üstünden gelen su, aşağıdan yukarıya akıyormuş gibi görünüyordu.

Paysanaur'da atları değiştirmek için mola verdim. İran prensini geçiren Rus subayına rastladım orada. Az sonra çıngırak sesleri işittim. Asya geleneğine göre yüklenmiş, birbirine bağlı bir katır sürüsünün yola dizildiğini gördüm. Atların gelmesini beklemeden yürüyerek yola koyuldum. Ananur'dan yarım verst ötede, bir yol dönemecinde Hüsrev Mirza'yla* karşılaştım. Arabaları duruyordu. Prens, beni araba-

---

Hüsrev Mirza, İran Şahı'nın torunuydu. İran'daki Rus elçisi Griboyedov'un öldürülmesiyle ilgili olarak, Rusya'ya başsağlığına gidiyordu. – ç.n.

sında otururken görüp başıyla selamladı. Karşılaşmamızdan birkaç saat sonra dağlılar prense saldırmışlar. Hüsrev kurşun seslerini işitince arabadan fırlamış; bir ata bindiği gibi tozu dumana katıp gitmiş. Yanındaki Ruslar, onun bu gözü pekliğine şaşıp kalmışlar. Bana kalırsa; arabaya alışık olmayan genç Asyalı, onu sığınaktan çok bir tuzak gibi gördüğü için böyle davranmıştır.

Ananur'a hiç yorulmadan ulaştım. Atlarım gelmemişti daha. Duşet kentine topu topu on verstlik bir yol kaldığını öğrenince, yine yayan yapıldak yola düştüm. Fakat yolun dağa saracağını bilmiyordum. Bu on verst, yirmi verste bedeldi doğrusu.

Akşam gelip çattı. Durmadan yükseliyordum. Yol belliydi. Fakat kaynak bölgelerinin balçığı yer yer dizlerime kadar çıkıyordu. Adamakıllı yorulmuştum. Karanlık gitgide yoğunlaşıyordu. Ulumalar ve köpek havlamaları işitince, kente yaklaştığımı sanarak sevindim. Yanılmışım. Gürcü çobanlarının köpekleri havlıyormuş. Uluyanlar da buralarda pek bol bulunan çakallarmış. Tez canlılığıma ilençler yağdırıyordum. Fakat yapacak bir şey de yoktu artık. Neden sonra, gece yarısına doğru ışıklar gördüm ve ağaçların gölgelediği evler arasında buldum kendimi. Karşılaştığım ilk adam, beni hemen İlbay'ın yanına götürmeyi önerdi ve karşılığında abaz* istedi.

Yaşlı bir Gürcü subayı olan İlbay, beni karşısında görünce şaşıp kaldı. Kendisinden ilkin soyunabileceğim bir oda, sonra bir bardak şarap, son olarak da kılavuzum için abaz istedim.

İlbay bana nasıl davranması gerektiğini kestiremiyor, şaşkın şaşkın bakıp duruyordu. Dileklerimi yerine getirmek için herhangi bir harekette bulunmadığını görünce, *de la liberté grande*** özür dileyerek, oracıkta soyunmaya koyuldum.

---

* Gürcü parası. – ç.n.

** Bu teklifsizlikten ötürü.

Bereket versin, cebimde yol teskeremi buldum da, Rinaldo Rinaldini değil, kendi halinde bir yolcu olduğumu kanıtlayabildim. Kutsal belge, etkisini göstermekte gecikmedi. Odam ayrıldı, bir bardak şarap getirildi; kılavuzum da Gürcü konukseverliğini zedeleyen açgözlülüğünden ötürü babaca paylandıktan sonra abazını alıp gitti. Kazandığım utkudan sonra yorgun bir savaşçı gibi uykuya dalacağımı umarak kendimi divana attım. Ne gezer! Çakallardan daha tehlikeli varlıklar olan pirelerin saldırısına uğrayınca bütün gece gözümü kırpmak nasip olmadı. Sabahleyin adamım geldi. Kont Puşkin'in, öküzler üzerinde karlı dağları aşarak Duşet'e selametle ulaştığını bildirdi. Bir an önce yola koyulmalıydım! Kont Puşkin'le Şerminal gelip yolculuğu birlikte sürdürmeyi önerdiler. Duşet'ten ayrılırken tatlı bir duygu vardı içimde. Geceyi Tiflis'te geçirecektim çünkü.

Yollar ıssızdı. Fakat yine de çok güzel, çok hoştu. Gortsiskal'dan birkaç verst sonra, Roma seferlerinden kalma eski bir köprünün üzerinden Kura Nehri'ni geçtik. Atlarımızı tırısa, arada bir de dört nala kaldırarak, zamanın nasıl geçtiğini sezmeksizin gece saat on bir sularında Tiflis'e vardık.

2

Tiflis. Halk hamamları. Burunsuz Hasan. Gürcü töreleri. Türküler. Kahetin şarabı. Sıcakların nedeni. Pahalılık. Kentin tanımı. Tiflis'ten ayrılış. Gürcistan gecesi. Ermenistan'ın görünüşü. Çifte geçitler. Bir Ermeni köyü. Gergerler. Griboyedov. Bezobdal. Maden suyu kaynağı. Dağlarda fırtına. Gümrü'de geceleme. Ararat. Sınır. Türk konukseverliği. Kars. Ermeni ailesi. Kars'tan ayrılış. Kont Paskeviç'in ordugâhı.

Geceyi bir otelde geçirip ertesi gün ünlü Tiflis hamamlarına gittim. Kentin kalabalıklığı hemen göze çarpıyordu. Asya yapısı evler ve kentin çarşısı, bana Kişinev'i anımsattı.

Dar, eğri büğrü sokaklardan iki yanlarına sepetler asılı eşekler koşuyordu. Öküz arabaları yolları tıkıyordu. Biçimsiz alanda, bir Ermeni, Gürcü, Çerkez ve İranlı kalabalığı kaynaşıyor; aralarında da Karabağ kısraklarına binmiş, genç Rus memurları dolaşıyordu.

Yaşlı bir İranlı olan hamam sahibi dışarıda oturuyordu. Kapıyı açtı, geniş bir odaya girdim. Bir de ne göreyim? Duvar kıyılarına dizilmiş sıralarda genç, yaşlı, yarı çıplak ya da büsbütün çıplak, elliden çok kadın vardı. Kimi soyunuyor, kimi giyiniyordu. Durakladım.

Hamamcı:

"Girin, girin" dedi. "Bugün salı, kadınlar günü. Zararı yok."

Ben:

"Tabii zararı yok" diye karşılık verdim. "Tam tersi..."

Erkeklerin girişi kadınların kılını bile kıpırdatmamıştı. Kendi aralarında gülüşüp konuşmayı sürdürdüler. Kimse çarşafına sarınmak için elini tez tutmuyor, soyunanlar işlerini sürdürüyordu. Sanki görünmeyen adamdım ben. İçlerinden çoğu gerçekten de güzeldi. T. Moor'un hayal gücünü doğruluyorlardı.

a lovely Georgian maid,
With all the bloom, the freshened glow
Of her own country maiden's looks,
When warm they rise from Teflis / brooks. *

Lalla Rookh

Öte yandan, Gürcü kocakarılarından daha çirkin bir varlık düşünemezsiniz. Cadıdan farkları yok.

İranlı, beni kaplıcanın içine soktu. Kurşuni, kızgın kaynak, kayadan oyulmuş derin bir havuza akıp gidiyordu.

Güzel bir Gürcü kızı. Yanakları, Tiflis hamamlarında yıkanıp çıkan bütün kızlar gibi al al olmuş.

Ömrüm boyunca ne Rusya'da ne de Türkiye'de, Tiflis banyolarından daha güzeline rastlamadım. Şimdi o günü ayrıntılı olarak anlatayım.

Hamamcı, Tatar bir tellakın eline teslim etti beni. Adamın burunsuz olduğunu itiraf etmek zorundayım. Fakat bu durum, işinin ustası olmasına hiç de engel değildi. Hasan, (burunsuz Tatarın adı Hasan'dı) ilk iş olarak sıcak taşlığa yatırdı beni. Sonra kollarımı, bacaklarımı kırıp bükmeye, gövdemi yumruklamaya başladı. En ufak bir acı duymayışım bir yana, şaşılacak şey, gitgide kuş gibi hafifliyordum. (Asyalı tellaklar arada bir coşarak omuzlarınıza sıçrar, kalçalarınızın üzerinde gezinir, sırtınızda zıp zıp zıplarlar, *e sempre bene.**) Sonra deri bir keseyle beni adamakıllı ovdu; sıcak suyu çarpa çarpa bol sabunlu keten bir lifle yıkamaya başladı. Harika bir şey. Kızgın sabun köpükleri hava gibi her yanınızı sarıyor. *Not:* Deri kese ve keten lif Rus banyosuna kesinkes girmeli. Erbapları bu yeniliğe minnettar kalacaklardır. Liften sonra Hasan beni havuza soktu; yıkanma töreni de böylece sona ermiş oldu.

Tiflis'te Rayevski'yi bulacağımı umuyordum. Fakat alayının sefere katıldığını öğrenince, orduya katılmak için Kont Paskeviç'ten izin istemeye karar verdim.

Tiflis'te iki hafta kadar kalıp kentin sosyetesiyle tanıştım. *Tiflis Haberleri*'ni çıkaran Sankovski; bu ülkeye, Prens Tsitsianov'a, A. P. Yermolov'a vs. ilişkin bir sürü ilgi çekici şey anlattı bana. Sankovski, Gürcistan'ı seviyor. Bu ülkenin parlak bir geleceği olduğuna inanıyor.

Gürcistan, 1783 yılında Rusya'nın egemenliğini kabul etmişti. Fakat bu, ünlü Muhammed Ağa'nın 1795'te Tiflis'i ele geçirerek yakıp yıkmasına ve 20.000 Tiflisliyi tutsak etmesine engel olmadı. Gürcistan, 1802'de İmparator Aleksandr'ın egemenliği altına girdi. Gürcüler savaşçı bir ulustur. Bayrağı-

---

* Pek de iyi ederler. – ç.n.

mız altında yiğitliklerini gösterdiler. Bilim ve kültür alanında da büyük yetenekleri var. Toplumsal yaşamı seven, şen insanlar. Bayramlarda, erkekler türkü söyleyerek sokaklarda dolaşır. Kadınlarsa *lezginka** oynarlar.

Gürcü türküleri çok güzel. Bir tanesini sözcüğü sözcüğüne çevirdiler bana. Sanırım, yakınlarda yazılmış bir türkü bu. Doğuya özgü bir çeşit anlamsızlık var sözlerinde. Ama özgür bir şiirsellik taşıması da bundan. İşte, türkü şöyle:

Az önce cennette doğan ruh! Benim mutluluğum için yaratılan ruh! Senden, ey ölümsüz ruh, yaşam bekliyorum.

Senden ey ilkbahar, ey dolunay, senden ey koruyucu meleğim, yaşam bekliyorum.

Yüzünün aydınlığı, gülümseyişin gönlüme ışık saçıyor, bekliyorum.

Ey dağ gülü, ey üstünde çiğ damlaları parıldayan gül! Ey doğanın seçkin gözdesi! Sessiz, gizli hazine! Senden hayat bekliyorum.

Gürcülerin içki içişleri bizimkine benzemiyor. Şaşılacak kadar da dayanıklılar. Şarapları çabuk bozulduğu için dışarıya satılamıyor; fakat çok lezzetli şeyler. Kahetin ve Karabağ şaraplarının Burgon şaraplarını aratmadığını söyleyebilirim. Şarabı, *marana* dedikleri, toprağa gömülü büyük küplerde saklarlar. Parlak törenlerle açarlar bu küpleri. Geçenlerde bunlardan birini gizlice açan bir Rus askeri, tatlı şarap fıçısında boğulan bahtsız Clarence gibi Kahetin şarabına düşüp boğulmuş.**

Tiflis'i kayalıklı dağlar kuşatmış. Yanından da Kura Nehri akıyor. Bütün rüzgârları tutan bu dağlar, güneş ışınları altında kızışıyor; devinimsiz havayı cehenneme çeviriyorlar. Kırk birinci enlem dairesinde bulunmasına karşın, Tiflis ha-

---

Kıvrak bir Kafkas halk dansı. – ç.n.

George Clarence: İngiltere kralı IV. Edward'ın küçük kardeşi. Ağabeyi onu ölüme mahkûm etmiş, fakat bunun biçimini seçmekte onu serbest bırakmıştı. Clarence, şarap fıçısında boğulmayı yeğledi. – ç.n.

vasının korkunç sıcaklığı buradan geliyor işte. Kentin asıl adı olan *Tbiliskalar* da “kızgın kent” demekmiş zaten.

Yapılar, büyük bölümüyle Asya mimarisinin eseri. Düz damlı, alçak evler. Kentin kuzey bölgesinde Avrupa tipi evler yükseliyor. Bunların yakınlarında da düzgün alanlar göze çarpıyor. Pazar birkaç çarşıya ayrılmış. Raflar, genel pahalılığı göz önünde tutarsak epeyce ucuz sayılabilecek Türk ve İran mallarıyla dolu. Tiflis yapısı silahlara bütün Doğu’da büyük değer verilir. Buranın ünlü kahramanları olan Kont Samaylov ile V., yeni kılıçlarını denemek için ya bir koyunu tek vuruşta ikiye biçer ya da bir öküzün başını keserlermiş.

Tiflis halkının çoğunluğu Ermenidir. 1825 yılında 2.500 Ermeni ailesi varmış burada. Şimdiki savaşlar sırasında sayıları daha da artmış. Gürcü aileleri 1.500 kadar. Ruslar kendilerini buralı saymıyor. Subaylar zorunlu görevdeler. Dokuzuncu dereceden memurlar, sekizinci dereceden memurluğa yükseltilerek atanıyorlar buraya. Fakat onlar da subaylar da, bir sürgün yeri olarak görüyorlar Gürcistan’ı.

Tiflis’in havası sağlam değil diyorlar. Sıtması bir felaket. Cıvayla tedavi ediyorlar bu hastalığı. Hava sıcak olduğu için, cıva kullanılması sakıncalı değilmiş. Hekimler, hiç çekinmeden cıva içiriyorlar hastalarına. General Sipyagin’in ölümünü, Petersburg’dan getirdiği özel hekiminin cıva kullanmaktan çekinmesiyle açıklıyorlar. Tiflis hummasının Kırım ve Moldavya hummasından farkı yok. Tedavisi de aynı.

Halk, Kura Nehri’nin suyunu içiyor. Bulanık, fakat hoş bir su. Kaynaklarla kuyulardan çıkan su, son derece kükürtlü. Fakat şarap tüketimi o kadar fazla ki hani su olmasa fark etmeyecek.

Tiflis’te paranın değersizliği beni şaşkına çevirdi. İki sokak geçmek için yarım saatliğine kiraladığım bir arabaya iki gümüş ruble ödedim. Yabancı oluşumdan yararlanarak arabacının beni kandırdığım sanmıştım ama yanılmışım. Meğer gerçekten de fiyatı böyleymiş. Her şey aynı ölçüde pahalı.

Öğle yemeğini Alman kolonisinde yedik. İçtiğimiz biranın tadı çok kötüydü. Berbat bir yemeğe bir sürü para ödedik. Benim lokantanın yemekleri de hem çok kötü, hem çok pahalı.

Ünlü yemek meraklısı General Strekalov, bir gün yemeğe çağırdı beni. Yemekler rütbeye göre dağılıyordu ve sofrada general apoletli İngiliz subayları vardı işin kötüsü. Uşakların çabalarıyla sofradan aç karnına kalktım. Tiflisli yemek meraklısının canı cehenneme!

Dileğime verilecek yanıtı sabırsızlıkla bekliyordum. Sonunda bir pusula geldi Rayevski'den. Hemen Kars'a hareket etmemi, ordunun birkaç gün içinde daha da ilerleyeceğini yazıyordu. Ertesi gün yola koyuldum.

Hayvanları Kazak karakollarında değiştirerek, at sırtında yol alıyordum. Çevremdeki topraklar sıcaktan kavrulmuştu. Gürcü köyleri, birer vaha gibi görünüyordu uzaktan. Fakat yaklaşınca, tozlu kavakların arasına serpilmiş birkaç zavallı kulübe çıkıyordu karşıma. Güneş battıktan sonra bile hava serinlemedi.

Geceler sıcak!
Yıldızlar yabancı!..

Ay parlıyordu. Derin sessizlikte atımın nal sesleri işitiliyordu sadece. Bir konut izine rastlamadan uzun süre yol aldım. Neden sonra, tek bir kulübe gördüm. Kapıyı çaldım. Ev sahibi çıktı. Önce Rusça, sonra da Tatarca su istedim. Adam hiçbir şey anlamadı. Şaşılacak bir umursamazlık! Sen Tiflis'ten otuz verst ötede, İran ve Türkiye yolu üzerinde yaşa da, Rusça ya da Tatarca tek sözcük bilme.

Geceyi bir Kazak karakolunda geçirip şafakla birlikte yeniden yola koyuldum. Dağların, ormanların arasından geçiyordum. Yolcu Tatarlara rastladım bir ara. Aralarında birkaç tane de kadın vardı. Hepsi atlıydılar. Çarşaflarına öyle sarınmışlardı ki gözleriyle ökçeleri görünüyordu sadece.

Gürcistan'ı eski Ermenistan'dan ayıran Bezobdal Dağı'na tırmanmaya başladım. İki yanı ağaçlı geniş bir yol, kıv-

rıla kıvrıla yükseliyordu. Tepeye çıkınca, sanırım Kurt Kapıları denilen küçük bir boğazdan geçerek, Gürcistan'ın doğal sınırlarına ulaştım. Yeni dağlar, yeni bir ufuk çıktı karşıma. Aşağılarda yeşil ekin tarlaları uzayıp gidiyordu. Cayır cayır yanan Gürcistan'a son bir kez baktıktan sonra aşağılara, serin Ermenistan ovalarına inmeye başladım. Bu sırada yakıcı sıcağın azaldığını hissederek anlatılmaz bir sevinç duydum. Başka bir iklimdeydim artık.

Adamım, yük beygirleriyle arkadan geliyordu. Uzak dağlarla çevrelenmiş çiçekli bir ovada tek başıma ilerliyordum. Atları değiştirmem gereken karakolu dalgınlıkla geçmişim. Altı saatten çok geçti. Karakollar arasındaki bu uzaklığa şaşırmaya başlamıştım. Uzakta bir yerde köy evlerini andıran bir taş yığını görerek atımı o yana sürdüm. Yanılmamışım; bir Ermeni köyüydü bu. Renk renk paçavralara sarınmış birkaç kadın, bir yeraltı evinin toprak damında oturuyorlardı. Derdimi yarım yamalak anlatabildim. İçlerinden biri eve girip peynirle süt getirdi. Birkaç dakika dinlendikten sonra yeniden yola koyuldum ve nehrin yüksek kıyısına kurulmuş Gergera Kalesi'ni gördüm az sonra. Yüksek kıyıdan aşağı üç çağlayan akıyordu. Nehri geçtim. İki öküz koşulu bir kağnı, sarp yolda yokuş yukarı ilerliyordu. Birkaç Gürcü vardı arabanın çevresinde.

"Nereden geliyorsunuz?" diye sordum.

"Tahran'dan" dediler.

"Ne götürüyorsunuz?"

"Griboyedov'u."

İran'da öldürülen Griboyedov'un Tiflis'e götürülen cesediydi bu.*

Aleksandr Sergeyeviç Griboyedov (1795-1829): *Akıldan Bela* adlı ünlü oyunuyla Rus tiyatrosuna büyük katkıda bulunan oyun yazarı. Dekabristlerle ilişkisi nedeniyle 1826'da tutuklanmış, kanıt yetersizliğinden serbest bırakılmıştı. Bir dönem Rus sosyetesini şiddetle eleştiren *Akıldan Bela*'nın yayımlanması sansürce yasaklanmış, fakat oyun elyazması nüshalarla elden ele dolaşarak, yazarına büyük ün sağlamıştı. Yaşadığı dönem Rusya'sının seçkin, en kültürlü kişilerinden biri olan Griboyedov, Iran elçisiyken Tahran'da patlak veren bir ayaklanma sırasında öldürüldü. –ç.n.

Griboyedov'la bir daha karşılaşacağımız aklıma gelmezdi! Son olarak, İran'a hareketinden önce geçen yıl Petersburg'da görüşmüştük. Kaygılıydı. Tuhaf bir önsezi vardı içinde. Onu yatıştırmak istediğimde:

"*Vous ne connaissez pas ces gensla: vous verrez qu'il faudra jouer des couteaux*"* demişti bana.

Şah ölür ölmez, yetmiş oğlu arasındaki anlaşmazlığın bir katliama yol açacağını düşünüyordu. Yaşlı şah hâlâ sağdı ama Griboyedov'un kâhince sözleri gerçekleşmişti. Cahilliğe, hainliğe kurban olmuş, İranlıların hançerleri altında can vermişti. Üç gün süresince kara cahillerin oyuncağı olan cesedi, eski bir kurşun yarasının izini taşıyan elinden tanınabilmişti.

Griboyedov'la 1817'de tanışmıştım. Melankolik karakteri, öfkeli zekâsı, iyi yürekliliği, insanlığın kaçınılmaz yoldaşları olan zayıf yanları ve kusurlarıyla, olağanüstü çekicilikte bir kişiliği vardı. Tutkulu, aynı ölçüde de yetenekli bir insandı. Fakat uzun bir süre küçük dertlerin ve bir belirsizliğin pençesinde kıvrandı. Devlet adamlığı yeteneğinden yararlanılmadı. Şairlik yeteneği kabul edilmedi. Hatta gözü pekliğinden, parlak cesaretinden bile bir zaman kuşku duyuldu. Değerini anlayan sadece birkaç dostuydu. Onlar da bir toplulukta Griboyedov'un yeteneklerinden söz ettiklerinde herkesin yüzünde bir güvensizlik gülümsemesi, o aptalca, o dayanılmaz gülümseyiş belirdi. İnsanlar ün karşısında eğilirler sadece. İçlerinde herhangi bir atış bölümüne kumanda etmemiş ikinci bir Napolyon ya da *Moskova Telgraf*'ta tek satırı yayımlanmamış ikinci bir Descartes bulunabileceğini kabul etmezler. Bizdeki bu ün tapınıcılığının nedeni, bencilliğimizdir belki de. Ün karşısında eğilmekle, biz de ona bir katkıda bulunmuş oluruz çünkü.

---

* Siz bu adamları bilemezsiniz. Göreceksiniz ki iş bıçağa dökülecek.

Griboyedov'un yaşamını karartan birtakım bulutlar vardı. Ateşli tutkularının ve zorlu olayların sonuçlarıydı bunlar. Gençliğiyle kesin bir hesaplaşmaya girişmek, yaşamına yepyeni bir yön vermek zorunluluğunu hissediyordu. Böylece Petersburg'a, uçarı gençliğine elveda diyerek Gürcistan'a gitti. Bir köşeye çekildi, gece gündüz demeden tam sekiz yıl çalıştı orada. 1824 yılında Moskova'ya dönüşü, yaşamında bir dönüm noktası, kesintisiz başarılar zincirinin ilk halkası oldu. Elyazması nüshaları elden ele dolaşan *Akıldan Bela* güldürüsü, olağanüstü bir etki yarattı; yazarını birinci sınıf şairlerimiz arasına yükseltti. Bir süre sonra savaş başladı. Savaş bölgesini avucunun içi gibi bilmesi, yeni bir alan sağladı ona; elçiliğe atandı. Gürcistan'a gelip sevdiği kadınla evlendi... Fırtınalı yaşamının son yıllarından daha imrenilecek bir şey bilmiyorum. Griboyedov'u kalleş bir kavga ortasında yakalayan ölümün, korkunç ya da üzücü bir yanı yok bence. Ansızın ve çok güzel bir biçimde geldi çünkü.

Griboyedov'un anılarına sahip olmayışımız ne kötü! Dostlarından biri oturup biyografisini yazmalıdır onun. Seçkin kişilikler arkalarında bir iz bile bırakmadan yitip gidiyorlar... Tembel, kaygısız insanlarız bizler...

Gergeralar'da, benim gibi orduya katılmaya giden Buturlin'le karşılaştım. Gönlünün dilediği gibi, eğlene eğlene yolculuk ediyordu. Petersburg'u aratmayacak bir yemek yedirdi bana. Birlikte yolculuk etmeyi kararlaştırdık. Fakat sabırsızlık şeytanı yine ayarttı beni. Adamım dinlenmek için izin almıştı. Yanıma kılavuz bile almadan yola çıktım. Yol hep aynı yoldu; bir tehlikesi yoktu.

Dağı aşıp ağaçlı bir ovaya inerken yolu keserek akan bir maden suyu kaynağı gördüm. Erivan'dan Ahiska'ya giden Ermeni papazla karşılaştım burada.

"Erivan'da ne var ne yok?" diye sordum.

"Erivan'da veba salgını var" diye karşılık verdi. "Ahiska'dan ne haber?"

"Ahiska'da veba salgını var" diye karşılık verdim.

Bu sevimli haberleri değiş tokuş ederek ayrıldık.

Bereketli tarlalar, çiçekli çayırlar arasından gidiyordum. Ekinler büyümüş, orak zamanı gelmişti. Doğuda atasözlerine konu olan bu bereketli toprakları seyretmeye doyamıyordum. Karakol komutanı (bir Kazak erbaştı bu), fırtına çıkacağını haber vererek, geceyi orada geçirmemi öğütledi. Fakat ne pahasına olursa olsun, aynı gün Gümrü'ye ulaşmak istiyordum.

Kars paşalığının doğal sınırları olan orta yükseklikteki birkaç dağı geçmem gerekiyordu. Gökyüzü bulutlarla kaplıydı. Gitgide şiddetini artıran rüzgârın bunları sürükleyip götüreceğini umuyordum. Fakat önce damla damla düşmeye başlayan yağmur, gittikçe şiddetlenerek sağanağa çevirdi. Gümrü'yle Pernike arası 27 verst çekiyormuş. Yamçının kayışını sıkıştırdım, kasketimin üzerine de başlığımı geçirip kendimi Tanrıya havale ettim.

İki saatten çok geçti. Yağmur dinmek bilmiyordu. Ağırlaşan yamçımın ve başlığımın üzerinden su oluk oluk akıyordu. Sonunda boyunbağımdan içeri soğuk soğuk suların sızdığını hissettim, az sonra da iliklerime kadar ıslanmıştım artık. Kapkara bir geceydi. Kılavuz Kazak önden gidiyordu. Dağlara sarmaya başladık. Bu sırada yağmur dindi, bulutlar dağıldı. Gümrü'ye on verst kalmıştı. Başıboş esen rüzgâr, on dakika içinde tamamen kuruttu beni. Sıtmadan kurtulacağımı sanmıyordum artık.

Gümrü'ye gece yarısına doğru vardık. Kazak, doğruca karakola götürdü beni. Koğuşun önünde durduk. Hemen içeri attım kendimi. On iki Kazak, yan yana dizilmiş uyuyordu burada. Yer açtılar. Yamçımı serdim; yorgunluktan bitkin bir halde yığıldım. O gece 75 verstten çok yol almıştım. Ölü gibi uyuyup kalmışım.

Kazaklar beni şafak sökerken uyandırdılar. Aklıma ilkin sıtmaya tutulup tutulmadığım düşüncesi geldi. Fakat Tanrı-

ya şükürler olsun, çivi gibiydim. Hastalık şöyle dursun, yorgunluğum bile uçup gitmişti. Koğuştan taze sabah havasına çıktım. Güneş doğuyordu. Dupduru gökyüzünde iki başlı, karlı bir dağ parlıyordu. Gerinirken:

"Ne dağı bu?" diye sordum.

"Ararat"* dediler.

Seslerin etkisi ne kadar güçlü! Var gücümle baktım bu efsanevi dağa. Yenilenme ve yaşam ümidiyle onun doruğuna yanaşan Nuh'un gemisini, biri idamın öteki barışın simgeleri olarak uçup gelen kuzgunla güvercini gördüm.

Atım hazırdı. Bir kılavuzla yola çıktım. Çok güzel bir sabahtı. Pırıl pırıl bir güneş altında dünkü yağmurun suladığı ve üstlerinde çiğ damlaları ışıldayan yeşil, gür otlarla kaplı geniş bir çayırlık boyunca ilerliyorduk. Karşımızda, aşmak zorunda olduğumuz bir ırmak parıldamaya başladı:

"İşte Arpaçay!" dedi.

Arpaçay!.. Yani sınır!.. Doğrusu Ararat'a bedeldi bu. Anlatılmaz bir yürek çarpıntısıyla, atımı ırmağa doğru dörtnala kaldırdım. Ömrümde ilk kez yabancı bir ülkeye giriyordum. Sınır, içimde gizemli duygular uyandırırdı hep. Yolculuk, çocukluğumdan beri beni en çok saran bir hayaldi. Sonraları uzun süre oradan oraya gezmiş; kâh Güneyde, kâh Kuzeyde sürtmüş, fakat engin Rusya'nın sınırlarını hiç aşmamıştım. Bu kutsal ırmağa sevinçle girdim ve atım Türk kıyısına çıkardı beni. Fakat bizimkiler ele geçirmişlerdi bu kıyıyı. Böylece, demek ki Rusya'daydım hâlâ!

Kars'a 75 verst kalmıştı. Akşama doğru ordugâhımıza ulaşacağımı umuyor, mola vermeden ilerliyordum. Yolun yarısında, ırmak kıyısına kurulmuş bir Ermeni köyünde, berbat bir *çörek* yedim yemek niyetine. Biçimi bizim çörekleri andıran bu Ermeni ekmeği, yarı yarıya külden ibaretti. Bir de Daryal Boğazı'ndaki Türklerin gözünde tütüyordu bu

---

* Ağrı Dağı. – ç.n.

ekmek. Onların o kadar nefret ettikleri Rus kara ekmeğinin bir lokması için neler vermezdim şimdi!

Kılavuzum bir Türk delikanlısıydı. Korkunç geveze bir şeydi. Yol boyunca çenesi durmadı. Hem de anlayıp anlamadığıma aldırış etmeden Türkçe konuşuyordu. Bütün dikkatimi toplamış, onu anlamaya çalışıyordum. Rusları hep üniformalı görmeye alıştığı için beni yabancı sanıyor, veryansın ediyordu Rus gâvuruna. Yolda bir Rus subayı ile karşılaştık. Bizim ordugâhtan geliyordu. Ordunun Kars'tan ayrıldığını söyledi. Kolum kanadım kırılmış gibi oldu. Issız Ermenistan'da yok yere ıstırap çekerek gerisin geri Tiflis'e dönmek düşüncesi, beni beynimden vurulmuşa döndürüyordu. Subay yoluna devam etti; Türk monoloğuna başladı yine. Fakat onu dinleyecek durumda değildim artık. Atı eşkin yürüyüşten hızlı bir tırısa çevirerek Kars'tan yirmi verst uzaklıkta bir Türk köyüne vardım akşama doğru.

Attan sıçrayıp iner inmez karşıma çıkan ilk köy evine dalmak istedim. Fakat ev sahibi kapıda göğüsledi beni, sövüp sayarak dışarı itti. Onun bu hoş geldinine kamçıyla karşılık verdim ben de. Türk, bağırmaya başladı. Ahali başıma toplandı. Kılavuzum, sanırım bana arka çıkarak bir şeyler söyledi. Kervansarayı gösterdiler. Ahıra benzeyen büyük bir kulübeye girdim. Yamçımı serecek bir yer bile yoktu. Hemen at istedim. Türk muhtar yanıma geldi. Anlaşılmaz bir şeyler söylüyor, ben de durmadan *ver bana at* diye karşılık veriyordum. Türkler bir türlü yanaşmıyorlardı bu işe. Neden sonra para göstermeyi akıl ettim. Meğer ilk yapmam gereken şey buymuş. Hemen bir at getirildi, yanıma da bir kılavuz verildi.

Dağlarla çevrili geniş bir ovada ilerliyorduk. Bu dağlardan birinin üstünde ağaran Kars'ı gördüm. Benim Türk, onu göstererek:

"Kars! Kars!" diye bağırdı ve atını dörtnala kaldırdı.

İçimde kaygının acısını duyarak onun ardı sıra gidiyordum ben de. Yazgım orada belli olacaktı. Ordugâhın yerini, orduya hâlâ yetişebilme umudunun olup olmadığını orada öğrenecektim. Bu sırada gök de bulutlarla kaplanmış, yağmur yeniden başlamıştı. Fakat umurumda değildi benim.

Kars'a vardık. Kente yaklaşırken bir Rus trampetini duydum. Kalk borusu çalıyordu. Nöbetçi, kimlik belgemi alıp komutana götürdü. Yağmur altında yarım saat bekledim. Neden sonra geçmeme izin verildi. Kılavuzuma, beni hemen bir hamama götürmesini emrettim. Dik, eğri büğrü sokaklardan geçtik. Kötü Türk kaldırımlarında atların ayağı sürçüyordu. Harap bir evin önünde durduk. Hamam burasıymış. Türk, attan inip kapıyı çalmaya başladı. Ses veren olmadı. Yağmur bardaktan boşanırcasına yağıyordu üstüme. Neden sonra bitişik evden çıkan bir Ermeni delikanlısı, Türkle biraz konuştu; sonra son derece temiz bir Rusçayla içeri buyur etti beni. Dar bir merdivenden ikinci kata çıktık. Alçak sedirlerle, eskimiş kilimlerle döşeli bir odaya girdik. Yaşlı bir kadın oturuyordu burada. Delikanlının annesiymiş, kadın kalkıp geldi, elimi öptü. Oğlu, ateş yakmasını, bana yemek hazırlamasını söyledi ona. Soyunup ateşin karşısına oturdum. Ev sahibinin on yedi yaşlarında bir oğlan olan kardeşi geldi bu sırada. İki kardeş de Tiflis'te bulunmuş, birkaç ay oturmuşlardı orada. Ordunun bir gün önce Kars'tan ayrıldığını, ordugâhın 25 verst öteye kurulduğunu öğrendim. İçim rahatladı. Kocakarı az sonra soğanlı bir koyun yahnisi getirdi. Aşçılık sanatının ulaşabileceği en yüksek noktaydı bu. Uyumak üzere aynı odada hepimiz bir yana uzandık. Ben sönmek üzere olan ateşin karşısında yatıyordum. Ertesi gün Kont Paskeviç'in ordugâhında olacağımı tatlı tatlı düşleyerek uyuyakaldım.

Sabahleyin kenti dolaşmaya çıktım. Kardeşlerden küçüğü gönüllü rehberim oldu. Erişilmez savunma mevzilerine ve yalçın bir kaya üstüne kurulmuş kaleye baktıkça, Kars'ı na-

sıl ele geçirebildiğimize şaşıp kalıyordum. Ermeni delikanlısı, savaşı gözleriyle görmüştü. Olayları dili döndüğü kadar bir bir anlatıp açıkladı bana. Onun askerliğe hevesini sezerek, benimle birlikte orduya katılmasını önerdim. Hemen razı oldu. At getirmeye yolladım onu. Yanında bir subayla çıkıp geldi. Subay yazılı emir istiyordu. Adamın Asyalı olduğu yüzünden belliydi. Bunun üzerine gerekli belgeyi aramak zahmetine katlanmadım, elime ilk gelen kâğıdı çıkarıp verdim. Subay onu şöyle kurumlu kurumlu bir gözden geçirdi; yazılı emir gereğince ekselanslarına at getirilmesi buyruğunu vererek kâğıdımı geri uzattı. Bir şiirdi bu. Kafkas menzillerinden birinde, bir Kalmuk dilberine mektup olarak kaleme almıştım onu. Yarım saat sonra Kars'tan çıkıyordum. Artemi (benim Ermeni'nin adı buydu), bir Türk kısrağı üstünde, elinde esnek bir kargı, belinde hançer, Türkleri ve savaşları sayıklayarak yanı başımda dörtnala ilerliyordu.

Ekin tarlaları arasından geçiyorduk. Çevrede köyler vardı. Fakat ahali kaçıp gitmiş, hepsi bomboş kalmıştı. Yol çok güzeldi. Bataklık yerleri doldurulmuş, döşenmişti. Derecikler üzerine taş köprüler kurulmuştu. Arazi gittikçe yükseliyor, Soğanlı (eski Toros) Sıradağları'nın ilk tepeleri görülmeye başlıyordu. İki saat kadar geçti. Bir yamacı tırmanırken, ansızın bizim ordugâhı gördüm. Kars Çayı'nın kıyısına yerleşmişti. Birkaç dakika sonra da Paskeviç'in çadırındaydım.

3

Soğanlı'ya geçiş. Karşılıklı ateş. Ordugâh yaşamı. Yezidiler. Erzurum seraskeriyle savaş. Havaya uçurulan köy evi.

Tam zamanında gelmişim. Aynı gün (13 Haziran) orduya ilerleme emri verildi. Rayevski'de öğle yemeği yerken genç generalleri dinledim. Verdikleri hareket emrini irdeliyorlardı. General Burtsov, büyük Erzurum yolunun solundan ilerleye-

rek Türk ordugâhına cepheden saldıracak, bu arada ordunun geri kalanı sağdan dolaşıp düşmanı kuşatmaya çalışacaktı.

Saat beşte hareket ettik. Ben Nijegorod Dragan Alayı'na verilmiştim. Birkaç yıldır görüşemediğimiz Rayevski'yle söyleşerek ilerliyorduk. Gece bastırdı. Ordu bir ovada konakladı. Burada Kont Paskeviç'e takdim edilmek şerefine ulaştım.

Kont, açık ordugâh ateşinin karşısında oturuyordu. Kurmayları da çevresindeydi. Neşeliydi. Güler yüzle karşıladı beni. Savaş sanatına yabancı bir kimse olarak, seferin yazgısının o sırada belirleneceğinden kuşkum yoktu. Bizim Volhovski de oradaydı. Tepeden tırnağa toz toprak içindeydi. Sakalları uzamış, yüzü kaşık kadar kalmıştı. Yine de eski bir arkadaş olarak, benimle iki çift söz etmeye zaman bulabildi. Geçen yıl yaralanan Mihail Puşçin de oradaydı.* Şanlı bir arkadaş ve yiğit bir asker olarak seviliyor, saygı görüyordu. Eski ahbaplar çevremi kuşattı. Ne kadar değişmişler... Zaman ne çabuk geçiyor!..

Heu! fugaces, Posthume, Posthume
*Labutur anni...***

Rayevski'ye dönüp geceyi onun çadırında geçirdim. Gece yarısı korkunç haykırışlarla uyandık. Düşmanın beklenilmedik bir baskın yaptığını sanırdınız. Rayevski, durumu öğrenip gelmesi için bir adam gönderdi. Meğer iplerini koparan birkaç Tatar atı ordugâhın içinde koşuyor, Müslümanlar da (bizim ordudaki Tatarlara böyle deniyordu) hayvanları yakalamaya çalışıyorlarmış.

---

* Puşkin'in ordu içindeki bütün arkadaşları, şu ya da bu ölçüde Dekabrist harekete katıldıkları için sürgün olarak askerlik yapan kimselerdi. Er rütbesiyle sürülen Mihail Puşçin gibi arkadaşlarının yanı sıra, yine Dekabrist harekete katılan General Burtsov, General Rayevski vs. de Puşkin'in eski arkadaşlarıydı. – ç.n.

** Heyhat! Posthume, Posthume / Yıllar uçup gidiyordu... (Horatius)

Şafakla birlikte ordu ilerlemeye başladı. Ormanlık dağlara yaklaşıyorduk. Dar bir boğaza girdik. Dragonlar kendi aralarında:

"Kardeşlik, aman gözünü aç; tepemize top mermileri yağmasın" diye konuşuyorlardı.

Gerçekten de tam pusuluk bir yerdi burası. Fakat General Burtsov'un hareketiyle oyalanan Türkler, bu durumdan yararlanamadılar. Tehlikeli boğazı burnumuz kanamadan geçerek düşman ordugâhına on verst uzaklıktaki Soğanlı tepelerine çıktık.

Burada, hüzün verici bir görünümü vardı doğanın. Hava soğuktu. Dağlar kederli çamlarla örtülüydü. Dere yatakları, çukurlar karla doluydu.

... nec Armeniis in oris,
Amice Valgi, stat glacies iners
*Merses per omnes**

Yemeği henüz bitirmiş dinlenirken, tüfek sesleri duyuldu. Rayevski bir haberci gönderdi. Türkler öncü müfrezemize ateş açmış. Yabancısı olduğum bu tabloyu seyretmek için Semiçev'le birlikte yola çıktım. Yolda yaralı bir Kazak'a rastladık. Eğerin üzerinde sallanarak oturuyordu. Sararmıştı ve kan içindeydi. İki Kazak destek oluyorlardı ona.

Semiçev:

"Çok Türk var mı?" diye sordu.

İçlerinden biri:

"Domuz sürüsü gibi saldırıyorlar efendimiz" diye karşılık verdi.

Boğazı geçince çarpışmayı gördüm. 200 kadar Kazak, karşımızdaki dağın yamacında bir lav yatağında savaş düzeni almıştı. Tepelerinde de 500 kadar Türk vardı. Kazaklar

---

... Ve Ermeni toprağı / Dostum Valji. Bütün yıl / buzla örtülü değil. (Horatius)

ağır ağır geriliyorlardı. Türkler ani ataklara kalkarak Kazakların 20 adım ötesine kadar geliyor; nişan alıp ateş ediyor, sonra dörtnala geri çekiliyorlardı. Yüksek sarıkları, kırmızı kaftanları ve atlarının parlak koşumları, mavi üniformalı, gösterişsiz koşum takımlarına sahip Kazaklarla tam bir karşıtlık yaratıyorlardı. Bizimkilerden 15 kişi yaralanmıştı. Yarbay Basov haberci göndererek imdat istedi. Bu sırada kendisi de ayağından yaralıydı. Kazaklar bozulmak üzereydi. Fakat Basov yeniden atına bindi; komutayı elden bırakmadı. Destek birliği gelip yetişti. Türkler bunu görünce, başı kesilmiş çıplak bir Kazak cesedini dağda bırakarak bir anda gözden yitip gittiler. Kestikleri kafaları İstanbul'a gönderiyorlarmış. Ellerini kana batırıp sancaklarına basıyorlarmış. Tüfek sesleri kesildi. Ordunun yoldaşı kartallar, dağa doğru süzülerek av kollamaya başladılar. Bu sırada bir generaller ve subaylar kalabalığı göründü. Kont Paskeviç geldi ve Türklerin ardına çekildiği dağa doğru at sürdü. Türkleri, derelerde ve hendeklerde siperlenen 4.000 atlı destekliyordu. Dağın tepesinden, bizden sel çukurları ve tepelerle ayrılan Türk ordugâhını görebiliyorduk. Geç vakit döndük. Ordugâha gelince yaralılarımızı görmeye gittim. İçlerinden beş tanesi o gece ve ertesi gün öldüler. Akşam üstü de aynı gün bir başka çarpışmada yaralanan Osten Saken'i görmeye gittim.

Ordugâh yaşamı çok hoşuma gidiyordu. Sabahleyin bir top atışıyla uyanıyorduk. Çadırda uyumak sağlığa çok yararlı. Öğlen yemeklerinde Asya şaşlığı* yiyor, Toros karlarında soğutulmuş İngiliz birası ve şampanya içiyorduk. Çok değişik bir sosyetemiz vardı. Müslüman alaylarının beyleri General Rayevski'nin çadırında toplanır, çevirmen yardımıyla sohbet edilirdi. Ordumuzda, Rus uyruklu Transkafkasya bölgelerinin ve henüz ele geçirilmiş toprakların ahalisinden kimseler de vardı. Bunların arasında Doğu'da şeytana tap-

---

Koyun şiş kebabı. – ç.n.

tıklarına inanılan Yezidiler çok ilgimi çekiyordu. 300 kadar Yezidi ailesi Ararat eteklerinde yaşıyordu. Bunlar Rus hükümdarının egemenliğini kabul etmişlerdi. Başkanları kara kalpaklı, kırmızı kaftanlı, çirkin bir adamdı. Ara sıra, tüm atlı birliklerinin komutanı General Rayevski'nin çadırına gelirdi selam vererek. Yezidilerin inançları üstüne söylenenlerin doğruluk derecesini öğrenmeye çalıştım. Yezidi başkanı, şeytana tapmak diye bir şeyin aslı astarı olmadığını söyledi. Onlar da Tanrının birliğine inanıyorlarmış. Fakat şeytanın ilençlenmesini de doğrulamıyor, yakışıksız buluyorlarmış. Tanrının merhametine sınır konulamayacağına göre, bugün mutsuz olan şeytan yarın bağışlanabilirmiş. Bu açıklamayı yeterli buldum. Yezidilerin şeytana tapmayışlarına sevindim. Bu konuda düştükleri yanılgı, bence pek o kadar önemli değil.

Adamım benden üç gün sonra geldi ordugâha. Düşmanın gözü önünde hareket etmesine karşılık, herhangi bir vukuat olmadan ilerleyen ağırlık koluyla gelmişti. *Not:* Savaş süresince, kalabalık ağırlık kolumuzdan tek bir araba bile düşman eline geçmemişti. Ağırlık kolu şaşılacak bir düzen içinde izliyordu orduyu.

17 Haziran sabahı yine silah sesleri duyduk. İki saat sonra Karadağ Alayı, sekiz Türk sancağıyla birlikte döndü. Albay Frideriks kaya yığınları ardında pusuya yatan düşmanla kapışmış, onu sıkıştırıp püskürtmüştü. Atlı Birliği Komutanı Osman Paşa canını zor kurtarabilmişti.

18 Haziran'da ordugâh yeri değiştirildi. 19 Haziran sabahı, top bizi uyandırır uyandırmaz bir kaynaşmadır başladı. Generaller görev alanlarına gidiyorlardı. Alaylar sıralandılar. Subaylar birliklerinin başına geçtiler. Ne yana gideceğimi bilemeden öylece tek başıma kalakalmıştım. Atımı dehledim; kendi haline bıraktım. Yolda karşılaştığım General Burtsov sol kanada çağırdı beni. "Sol kanat da ne ola ki?" diye düşünerek biraz daha ilerledim. Topları yerleştiren General Muravyev'i gördüm. Az sonra Türk delibaşları ortaya

çıktı. Vadide döne döne bizim Kazaklarla karşılıklı ateşe başladılar. Bu sırada düşmanın kalabalık bir piyade birliği dere yatağından ilerliyordu. General Muravyev ateş komutu verdi. Mermi, kalabalığın tam ortasına düşmüştü. Türkler kıyılara kaçışıp tümseklerin arkasında gözden yittiler. Kont Paskeviç'i gördüm bu sırada. Kurmayı çevresindeydi. Bizden derin bir hendekle ayrılan Türkler, ordumuzu kuşatmaya başlamışlardı. Kont, gidip hendeği incelemesi için Puşçin'i görevlendirdi. Puşçin dörtnala uzaklaştı. Onun saldırıya geçtiğini sanan Türkler, yaylım ateşine başladılar. Gülüştük. Kont da toplara ateş buyruğu verdi. Burtsov'un beni çağırdığı sol kanatta kıran kırana savaş vardı. Türk süvari birliği de tam karşıdan üzerimize doğru ilerlemeye başladı. Kont, onlara karşı Nijegorod Alayı'nın başında General Rayevski'yi gönderdi. Türkler karşı saldırıyı görünce çekildiler. Bizim Tatarlar, yaralı Türkleri bir anda soyup tarlanın ortasında çırılçıplak bırakıyorlardı. General Rayevski hendeğin kıyısındaydı. Albay Simoniç onları geri çevirdi.

Çarpışma durdu. Türkler kendi bildiklerince siperlenmek üzere, gözümüzün önünde toprak kazmaya, taş taşımaya başladılar. İlişilmedi. Atlardan inip Tanrı ne verdiyse yemeye başladık. Bu sırada konta birkaç tutsak getirildi. İçlerinden biri çok ağır yaralıydı. Tutsaklar sorguya çekildi. Saat altı sularında ordu yeniden saldırı emri aldı. Türkler yığınakların gerisinde kıpırdanmaya başlamışlardı. Bizi önce top ateşiyle karşılayıp az sonra da çekilmeye başladılar. Atlı kolumuz önden gidiyordu. Dere yatağına inmeye başladık. Atların ayakları altında toprak kopup parçalanıyordu. Atım kazara bir kapaklansa, bütün hafif atlı alayı çiğneyip geçerdi beni. Çok şükür, böyle bir şey olmadı. Dağları saran geniş bir yola çıktık. Süvari birliklerimizin tümü dörtnala saldırıya geçti. Kazaklar, yol boyunca bırakılan topları kamçılayarak uçup gittiler. Türkler, yolun iki kıyısındaki hendeklere sığınıyorlardı. Ateş etmiyorlar; ya da en azından

kulaklarımızın dibinden kurşunlar vızıldayarak geçmiyordu artık. Hızlı ve güçlü atlara sahip Tatar alayları en önde gidiyordu. Benim atım da dizginini ağzına kıstırmış, uçarcasına ilerliyordu. Onu güçlükle yavaşlatabildim. Yolda yanlamasına uzanmış yatan genç bir Türkün cesedi önünde durdum. 18 yaşlarında bir delikanlıydı bu. Bir kızınkini andıran solgun yüzü henüz tazeliğini yitirmemişti. Sarığı tozlar içinde yatıyordu. Tıraşlı ensesinde bir kurşun yarası vardı. Yürüyerek ilerliyordum. Az sonra Rayevski gelip yetişti. Bir kâğıt parçasına, Kont Paskeviç'e verilmek üzere bir rapor yazdı. Düşmanın tam bir bozguna uğradığını bildiriyordu. Sonra atını sürüp gitti. Onu uzaktan izliyordum. Gece oldu. Yorgun atım gitgide geriliyor, her adımda tökezliyordu artık. Kont Paskeviç, kovalamanın durdurulması buyruğunu verdi. Albay Polyakov'la karşılaştım. Komutasındaki Kazak topçu birliği önemli bir rol oynamıştı o gün. Birlikte, bırakılmış bir köye geldik. Kont Paskeviç de oradaydı. Gece olduğu için kovalamayı bırakmıştı.

Kontu, bir yeraltı evinin damında, ateşin karşısında bulduk. Getirilen tutsakları sorguya çekiyordu. Hemen hemen tüm komutanlar oradaydı. Atların başında Kazak nöbetçiler vardı. Alevler Salvatora-Roza'ya yaraşır bir tabloyu aydınlatıyor, karanlıkta bir dere çağıldıyordu. Bu sırada konta, köyde barut stoklarının gizlendiği, her an bir patlama tehlikesi bulunduğu haberi geldi. Kont, kurmayıyla birlikte damdan ayrıldı. Gecelediğimiz yerden otuz verst ötedeki ordugâhımıza hareket ettik. Süvari müfrezeleri yolları tutmuştu. Yerimize henüz varmıştık ki sanki bir göktaşı düşmüşçesine gökyüzü boydan boya aydınlandı ve boğuk bir patlama sesi işittik. On beş dakika önce damında durduğumuz ev havaya uçmuştu. Barut stoku varmış içinde. Savrulan taşlar birkaç Kazakı ezmişti.

İşte o sırada görebildiklerim bunlar oldu. Akşam üstü, aynı gün Erzurum seraskerinin de bir çarpışmada bozguna

uğratıldığını öğrendim. Serasker, 30.000 kişilik bir orduyla Hakkı Paşa'ya katılmaya geliyormuş. Yenilince Erzurum'a kaçmış. Ordusu Soğanlı bölgesinde dağılmış, topları ele geçirilmiş, Hakkı Paşa da böylece teke düşürülmüştü. Kont Paskeviç, toparlanma fırsatı vermedi ona.

4

Hakkı Paşa'yla savaş. Bir Tatar beyinin ölümü. Hermafroditos. Tutsak paşa. Aras. Çoban Köprüsü. Hasankale. Ilıca. Erzurum üstüne yürüyüş. Görüşmeler. Erzurum'un alınması. Türk tutsakları. Derviş.

Ordu, ertesi gün saat beşte uyandı ve ilerleme buyruğu aldı. Çadırdan çıktığımda, herkesten önce kalkmış olan Kont Paskeviç'le karşılaştım. Beni gördü ve aramızda şu konuşma geçti:

"Etes-vous fatigué de la journée d'hier"

"Mais un peu, m. le Comte."

*"J'en suis fâché pour vous, car nous allons faire encore une marche pour joindre le Pasha, et puis il faudra poursuivre l'ennemi encore une trentaine de verstes."**

Yola koyulduk ve saat sekizde bir tepeye geldik. Hakkı Paşa'nın ordugâhı avcumuzun içi gibi görünüyordu buradan. Türkler bütün bataryalarıyla zararsız bir ateş açtılar. Ordugâhlarında büyük bir kaynaşma göze çarpıyordu bu sırada. Yorgunluk, bir de sabah güneşinin verdiği mahmurlukla çoğumuz attan inmiş, serin çimenlere uzanmıştık. Dizgini elimin uzanabileceği bir yere doladım. Hareket emrini

— Dünden beri yoruldunuz mu? — Bir parça kont hazretleri. — Üzüldüm. Çünkü bir seferimiz daha var. Paşa'ya yetişmek, sonra da düşmanı otuz verst kovalamak zorundayız.

beklerken hafif kafif kestiriyordum. On beş dakika sonra uyandırdılar. Harekete geçilmişti. Birlikler bir yandan Türk ordugâhının üstüne yürürken atlılar da düşmanı kovalamaya hazırlanıyordu. Ben Nijegorod Alayı ile gidiyordum. Fakat atım topalladığı için geri kaldım. Bir hafif atlı alayı yanımdan geçip gitti. Sonra üç topla birlikte Volhovski gelip geçti. Ormanlık dağlarda tek başıma kalmıştım. Yüzgeri ettim. General Muravyev komutasındaki piyade alayına rastladım. Ormanın düşmandan temizlenmesi için bir bölük asker gönderildi. Dere yatağına yaklaştığımda ilginç bir görünümle karşılaştım. Bizim Tatar beylerinden biri ağır yaralı olarak bir ağacın dibinde yatıyordu. Genç bir çocuk olan gözdesi de yanı başında hüngür hüngür ağlıyordu. Bir molla diz çökmüş dua ediyordu. Can çekişen bey son derece sakindi. Hiç kıpırdamadan genç dostuna bakıyordu. Dere yatağında 500 kadar tutsak toplanmıştı. Birkaç Türk beni besbelli hekim sanarak elleriyle işaret edip yanlarına çağırıyor, elimden gelmeyecek bir yardım istiyorlardı. Yarasına kanlı bir paçavra bastırarak ormandan bir Türk çıktı. Askerler, belki de acıyarak, işini bir an önce bitirmek için Türk'e yaklaştılar. Bu kadarına dayanılamazdı artık. Durmadan kan yitiren zavallı Türk'ü onların elinden aldım; bitkin bir halde arkadaşlarının arasına bıraktım. Albay Anrep de onlarla birlikteydi. Türk ordugâhında veba salgını olduğu söylentilerine aldırış etmeden tutsakların arasında oturuyor, onların çubuklarından dostça tütün içiyordu. Tutsaklar kendi aralarında sakin sakin konuşarak oturuyorlardı. Genellikle genç adamlardı hepsi de. Biraz dinlendikten sonra yeniden ilerlemeye başladık. Yol cesetlerle doluydu. 15 verst gittikten sonra Nijegorod Alayı'nı buldum. Bir dere kıyısında kayalar arasına konuşlanmıştı. Kovalama birkaç saat daha sürdü. Akşam üstü sık ormanlarla çevrili bir ovaya vardık. İki gün içinde at sırtında seksen verstten çok yol almıştık. Deliksiz bir uyku çekebilecektim artık.

Kovalamadaki birlikler, ertesi gün geri dönme buyruğu aldılar. Bu sırada tutsaklar arasında bir hermafroditos* bulunduğunu öğrendik. Dileğim üzerine, Rayevski onun getirilmesini emretti. Uzun boylu, oldukça şişman bir köylüydü bu. Kalkık burunlu, buruşuk, ablak suratlıydı. Onu hekimle birlikte gözden geçirdik.

Erat vir, manmosus ut femina, habebat t. non evolutos, p. que parvum et puerilem. Quaerebamus sit ne exsectus?
*— Deus, raspondit, castravit me?***

Hippokrates'in de bildiği bu hastalığa, göçebe Tatarlar ve Türkler arasında sık sık karşılaşıldığını gezginler belirtirler. Bu sahte hermafroditoslara Türkler *Hoos* diyorlar.***

Ordumuz bir gün önce ele geçirilen Türk ordugâhı bölgesindeydi. Kont Paskeviç'in çadırıyla, Kazaklara tutsak düşen Türk paşasının yeşil çadırı yan yanaydı. Paşayı görmeye gittim. Paşa bağdaş kurup oturmuş, çubuğunu tüttürüyordu. Kırk yaşlarında gösteriyordu. Güzel yüzünde derin bir sükûnet ve azamet ifadesi vardı. Teslim olduğunda kendisine soru sorulmamasını, bir fincan kahve getirilmesini rica etmişti.

Ovaya inmiştik. Karlı, ormanlık Soğanlı Sıradağları arkada kalmıştı artık. Hiçbir yerde düşmanla karşılaşmaksızın durmadan ilerliyorduk. Köyler bomboştu. Çevrenin hüzün verici bir görünümü vardı. Kayalık kıyılarına çarpa çarpa

---

Hermes'le Alfrodit'in oğlu. Nemfaların elinde büyümüş, bunlardan Salmakid ona âşık olmuştu. Aşkına karşılık bulamayan Salmakid, Tanrılara yakararak kendi bedeninin sevgilisinin bedeniyle sonsuzca birleştirilmesini diledi. Böylece yarası erkek, yarısı kadın bir varlık ortaya çıktı. (Ovidius) – ç.n.

Köylünün kadın gibi göğüsleri, gelişmemiş er bezleri ve küçük, çocukça bir organı vardı. İğdiş edilip edilmediğini sorduk ona:
— Beni Tanrı iğdiş etmiş, diye karşılık verdi. (Lat.)

Türkçede böyle bir sözcük bulunmadığından, Hunsa sözcüğüyle karıştırılmış olabilir. – ç.n.

hızla akıp giden Aras'ı gördük. Hasankale'den 15 verst uzakta, aynı boyda olmayan yedi ayak üstüne gözü pekçe kurulmuş güzel bir köprü var. Onu sonradan zengin olan bir çobanın yaptırdığı söyleniyor. Issız dağlarda tam bir yalnızlık içinde ölmüş bir çoban. Yapayalnız iki çam ağacının gölgelediği mezarı hâlâ oradaymış. Çevre ahalisi ziyaretine giderlermiş. Köprünün adı Çoban Köprüsü idi. Tebris yolu bu köprünün üzerinden geçiyor.

Birkaç adım ötede bir kervansarayın karanlık yıkıntılarına uğradım. Hasta bir eşekten başka kimse yoktu. Ahali kaçarken onu da buraya bırakmış olmalıydı.

24 Haziran sabahı, eski bir kale olan ve bir gün önce Prens Kekoviç'in ele geçirdiği Hasankale'ye gelmiştik. Gecelediğimiz yerin 15 verst ötesindeydi. Uzun yürüyüşlerden yorgun düşmüştüm. Dinlenmeyi umarken iş başka türlü çıktı.

Atlılar hareket etmeden önce ordugâhımıza gelen dağlı Ermeniler, üç gün önce hayvanlarını sürüp götüren Türklere karşı bizden yardım istediler. Onların isteklerini iyice anlayamayan Albay Anrep, dağlarda Türk müfrezeleri bulunduğunu sandı; hafif atlı alayından bir bölük alarak ve Rayevski'ye dağlarda 3.000 Türk olduğunu bildirerek tozu dumana katıp gitti. Rayevski de, ne olur ne olmaz diye onun arkasından yola koyuldu. Kendimi Nijegorod Alayı'na bağlı saydığımdan, ben de Ermenileri kurtarmak için büyük bir kederle atımı sürdüm. 20 verst sonra bir köye vardık. Geride kalan birkaç hafif atlı eri, kılıçlarını çekmiş, patır kütür koşarak tavuk kovalıyorlardı. Burada köylülerden biri, meselenin, birkaç gün önce Türklerin sürüp götürdüğü 3.000 sığırla ilgili olduğunu Rayevski'ye anlattı ve iki günlük bir kovalamadan sonra onlara kolayca yetişebileceğimizi bildirdi. Rayevski, askerlere tavukların peşini bırakmalarını emretti. Albay Anrep'e de geri dönmesi için emir gönderdi. Böylece bana hiç de eğlenceli gelmeyen bir iş başarmak için, yani birkaç Erme-

ni tavuğunun canını kurtarmak için boş yere kırk verst yol tepmiş olduk.

Hasankale, Erzurum'un anahtarı sayılıyor. Kent, başı bir kale ile taçlı kayalığın eteğinde kurulmuş. Yüz kadar Ermeni ailesi yaşıyor burada. Ordugâhımız, kalenin önüne açılan geniş bir düzlüğe konmuştu. Burada Hasankale ılıcasını ziyaret ettim. İçinde demirli-kükürtlü maden suyu kaynağı bulunan yuvarlak bir taş yapıydı bu.

Yuvarlak havuzun çapı üç sajen* kadardı. Çevresinde iki kere yüzdükten sonra ansızın bir baş dönmesi ve mide bulantısı hissederek kendimi havuzun taş kıyılarına güçlükle atabildim. Bu sular Doğu'da çok ünlü. Fakat hekim olmadığı için, halk sudan kendi bildiğince yararlanıyor. Bu yüzden de sonuç pek başarılı olmuyor sanırım.

Hasankale duvarlarının dibinden Muruk Irmağı geçiyor. Kıyılarında bir sürü maden suyu kaynağı var. Bu sular kayaların altından çıkıp ırmağa akıyorlar. İçimleri Kafkasya maden sularını tutmuyor. Biraz bakır tadı var.

Çar hazretlerinin doğum günü olan 25 Haziran'da, alaylar kale duvarlarının dibinde kısa bir dua dinlediler. Kont Paskeviç'in verdiği öğle yemeğinde hükümdarın şerefine kadehler kaldırıldı. Kont bu sırada Erzurum seferinin haberini verdi. Akşam üstü saat beşte de ordu yola çıkmıştı bile.

26 Haziran'da Erzurum'un beş verst ötesindeki dağlardaydık. Bu dağlara Akdaş deniliyor. Kireçli dağlar. Rüzgâr estikçe beyaz, yakıcı bir toz doluyordu gözlerimize. Dağların insanı hüzünlendiren bir görünüşü vardı. Fakat Erzurum'un yakınlığı ve seferin başarıyla sonuçlanacağına olan inancımız bizi avutuyordu.

Kont Paskeviç akşam üstü arazi incelemesine çıktı. Sabahtan beri öncü müfrezelerimizin karşısında dönüp duran Türk sipahileri, ona eteş etmeye başladılar. Kont bir yandan

---

Bir sajen 2,13 metredir. – ç.n.

General Muravyev'le konuşmasını sürdürürken, bir yandan da kamçısını sallayarak onlara göz dağı veriyordu. Türk ateşine karşılık verilmedi.

Bu sırada Erzurum tam bir ana baba günü yaşıyordu. Yenilgiden sonra kente kaçan serasker, Rusların bozguna uğradığı söylentisini yaymış; fakat onun arkasından da serbest bırakılan tutsaklar, halka Kont Paskeviç'in bildirisini iletmişlerdi. Böylece seraskerin yalanı ortaya çıkmıştı. Az sonra Rusların hızla ilerlediği öğrenilmişti. Halk, kentin düşmana tesliminden söz etmeye başladı. Fakat serasker ve ordu, savunmadan yanaydı. Bu sırada bir ayaklanma patlak vermiş, gözü dönen ayaktakımı birkaç Frenk öldürmüştü.

26 Haziran sabahı, ordugâhımıza Erzurum ahalisinin ve seraskerin delegeleri geldi. Gün görüşmelerle geçti. Delegeler akşam saat beşte Erzurum'a döndüler. Asya dillerini ve geleneklerini iyi bilen General Prens Bekoviç de onlarla gitti.

Ertesi gün ordumuz ilerlemeye başladı. Erzurum'un doğusunda, Top Dağı tepesinde bir Türk bataryası vardı. Alaylar, Türk tüfeklerine bando mızıkayla karşılık vererek bataryanın üstüne yürüdüler. Top Dağı ele geçirildi. Şair Yuzefoviç'le birlikte oraya gittim. Kont Paskeviç kurmayıyla birlikte, ele geçirilen topun başındaydı. Kalesi, minareleri, birbiri üstüne abanan yeşil damlarıyla Erzurum gözlerimizin önüne seriliverdi. Kont at sırtındaydı. Kentin anahtarını getiren Türk delegeler, onun tam karşısında yere oturmuşlardı. Erzurum'da büyük bir kaynaşma olduğu göze çarpıyordu. Ansızın kent tabyasında bir ateş parladı, duman yükseldi ve Top Dağı'na doğru gülleler uçmaya başladı. Bunlardan birkaç tanesi de Kont Paskeviç'in başının üstünden geçti. Kont bana dönerek:

*"Voyez les Turcs."**

---

* Görüyor musunuz Türkleri?

Aynı anda, dünden beri kentte görüşmeler yapan Prens Bekoviç, dörtnala Top Dağı'na geldi. Seraskerin ve halkın kenti teslim etmeye çoktan razı olduklarını; fakat Topçu Paşa komutasında birkaç dik kafalı Arnavutun bataryaları ele geçirerek ayaklandıklarını bildirdi. Generaller atlarını sürüp konta yaklaştılar. Türk bataryalarını susturmak için izin istediler. Kendi toplarının ateşi altında kalan Erzurum ileri gelenleri de aynı şeyi rica ettiler. Kont bir süre bekledi; sonunda:

"Artık fazla oldular!" diyerek gereken buyruğu verdi.

Toplarımız hemen ateşe başladı. Düşman topçu ateşi yavaş yavaş kesildi. Alaylarımız Erzurum üzerine yürüdü ve 27 Haziran günü Poltava Savaşı'nın yıl dönümünde, akşam saat altıda, Rus bayrağı Erzurum Kalesi'nde dalgalanıyordu.

Rayevski'yle birlikte kente hareket ettik. Görülecek manzaraydı doğrusu. Türkler evlerinin düz damlarına çıkmış, asık suratlarla bizi seyrediyorlardı. Ermeniler, gürültülü bir kalabalık halinde sokaklarda birikmişlerdi. Çocukları, istavroz çıkararak ve hiç durmadan "Hıristiyan! Hıristiyan!" diye bağırarak atlarımızın önünde koşuyorlardı. Kaleye geldik; topçularımız içeri girdi. Burada benim Artemi'yle karşılaşınca şaşıp kaldım. Özel izin verilmeden hiç kimsenin ordugâhtan ayrılamayacağı konusunda yazılı kesin buyruğa karşın o, kenti dolaşmaya çıkmıştı bile.

Erzurum'un sokakları dar ve eğri büğrü. Yapılar oldukça yüksek. Yollar kalabalık, dükkânlar kapalıydı. İki saat kadar dolaştıktan sonra ordugâha döndüğümde, tutsak seraskerle dört paşanın da orada olduğunu öğrendim. Paşalardan biri, (korkunç derecede konuşkan, kuru bir ihtiyardı bu), bizim generallere hararetle bir şeyler anlatıyordu. Beni fraklı görünce kim olduğumu sordu. Puşçin, şair olduğumu söyledi. Paşa, elini göğsüne koyup bir temenna çekti. Çevirmen yardımıyla şunları söyledi:

"Bir şairle karşılaşmak her zaman hayırlıdır. Şair, dervişin kardeşidir. Onun ne vatanı vardır, ne de dünya nimetlerinde gözü. Biz zavallılar şan, iktidar ve para peşinde koşarken; o, yeryüzünün hükümdarlarıyla aynı sırada durur ve herkes onun karşısında saygıyla eğilir."

Paşanın tam bir Doğulu olarak söylediği bu sözler hepimizin hoşuna gitti. Ben seraskeri görmek için dışarı çıktım. Seraskerin kaldığı çadırın girişinde, gösterişli bir Arnavut kaftanı giyinmiş, on dört yaşlarında, kara gözlü bir çocuk olan sevgili içoğlanı duruyordu. Derin bir ümitsizlik içinde bir köşede oturuyordu. Çevresinde bizim subaylar kümelenmişti. Çadırdan çıkarken, başına koyun derisinden bir kalpak geçirmiş, yarı çıplak genç bir adam gördüm. Elinde bir çomak vardı. Sırtına bir tulum (*outre*) asmıştı. Avaz avaz bağırıyordu. Bu delikanlının derviş, yani kardeşim olduğunu söylediler. Galipleri selamlamaya gelmiş. Oradan zorla uzaklaştırıldı.

5

Erzurum. Asya görkemi. İklim. Mezarlık. Taşlamalar. Serasker sarayı. Türk paşasının sarayı. Veba. Burtsov'un ölümü. Erzurum'dan ayrılış. Dönüş yolu. Rus dergisi.

(Yanlış olarak Arzerum, Erzrum, Erzron diye adlandırılan) Erzurum, aşağı yukarı 415 yılı sıralarında İkinci Feodosya zamanında kurulmuş ve Feodosiopol diye adlandırılmıştı. Adıyla hiçbir tarihsel anı birleşmiyor. Bildiğim tek şey, Hacı Baba'nın tanıklığına göre, bir hareket dolayısıyla özür dilemek için burada İran elçisine insan kulağı diye dana kulağı sunulmuş olmasıdır.*

---

* Morier'in *Hacı Baba'nın Maceraları* adlı romanından. – ç.n.

Erzurum, Asya Türkiyesi'nin en önemli kenti sayılıyor. Nüfusunun 100.000'i bulduğu söyleniyorsa da sanırım abartılmış bir rakam bu. Evler taştan yapılmış. Damlar çimle kaplı. Yüksekten bakınca kente tuhaf bir görünüş veriyor bu.

Avrupa'yla Doğu arasındaki başlıca kara ticaret yolu Erzurum'dan geçiyor. Fakat kentte çok az mal satılıyor. Mallarını burada ortaya dökmüyorlar. Tournefort'un yazdığı gibi, Erzurum'da bir hasta bir kaşık ravent bulamadığı için ölebilir. Oysa kentte çuval çuval ravent vardır.

Asya görkemi sözünden daha anlamsız bir şey bilmiyorum. Bu deyim Haçlı Seferleri sırasında çıkmış olmalı. Kalelerinin çıplak duvarlarını, meşe odunundan sandalyelerini bırakarak sefere katılan ve Doğu'nun kırmızı divanlarını, renk renk halılarını, kabzaları renkli taşla süslü hançerlerini görünce gözleri kamaşan yoksul şövalyelerin işidir bu. Bugün Asya yoksulluğundan, Asya ilkelliğinden söz edilebilir ancak. Görkem, hiç kuşkusuz, Avrupa'nın sahip olduğu bir şeydir artık, Pskov ilinin ilk taşra kentindeki küçük bir bakkal dükkânında bulabileceğiniz herhangi bir şeyi, Erzurum'da dünyanın parasını dökseniz satın alamazsınız.

Sert bir iklimi var buranın. Kent, denizden 7.000 ayak yükseklikte bir vadiye kurulmuş. Çevredeki dağlar yılın büyük bir kısmında karla örtülüdür. Ormansız, fakat bitek bir toprağı var. Her yandan kaynaklar fışkırıyor; her yerde su kemerlerine rastlıyorsunuz. Erzurum'da çeşmeden bol bir şey yok. Her birinin üstünde bir zincire bağlı teneke taşlar asılı. İnançlı Müslümanlar bu taslardan su içiyor, Tanrıya şükürler ediyorlar. Kereste, Soğanlı'dan getiriliyor.

Erzurum silah deposunda sanırım Godfroy* zamanından kalma eski silahlar, miğferler, zırhlar, kılıçlar bulundu. Hepsi paslanmıştı.

Birinci Haçlı Seferi'nde, Haçlı orduları başbuğu. – ç.n.

Mescitler basık ve karanlık. Mezar taşlarının üstünde yine taştan yapılma sarıklar yükseliyor. Birkaç paşa türbesi, farklı işçilikleriyle hemen göze çarpıyor. Fakat bunların yapımında da kaba bir zevkin egemen olduğunu görüyorsunuz. Bir gezgin, Asya kentleri içinde sadece Erzurum'da bir saat kulesi bulunduğunu, onun da saatinin işlemediğini yazar.

Sultanın ön ayak olduğu yenilik hareketleri Erzurum'a ulaşmamış henüz. Ordu hâlâ renk renk Doğu giysileri içinde. Erzurum'la İstanbul arasında, tıpkı Kazan'la Moskova arasında olduğu gibi bir çekişme var. Yeniçeri Eminoğlu'nun yazdığı bir taşlama şöyle başlıyor:

Gâvurlar övüyor şimdi İstanbul'u
Ama yarın demir ökçeleriyle
Uyuyan bir yılan gibi ezecekler onu
Ve çekip gidecekler bırakıp öylece
İstanbul bırakmasın hâlâ uykuyu

İstanbul Peygamberin yolundan ayrıldı
Onu baştan çıkardı kurnaz Batı
Dalarak utanç verici zevklerin koynuna
O ihanet etti duaya ve kılıca
Küçümsüyor artık savaş alanından akan teri
Şarap saati oldu dua saatleri

Söndü inancın kutsal ateşi
Dolaşır evli kadınlar mezarlıklarda
Her kocakarı bir hacı ana
Hareme sokarlar erkekleri
İşbirlikçi haremağası uykuda

Ama Erzurum'umuz öyle mi ya?
Bizim dağlı, çok yollu kentimiz
Kapılmadık bir zevkü safaya
Yüz vermedik isyan şarabına
Günah yolundan gitmedik, gitmeyiz

İnanç sahibiyiz, oruç tutarız
Kutsal sulardır doyuran bizi
Düşman üstüne rüzgâr gibi
Uçup gider atlılarımız
Girilmez haremlerimize
Serttir haremağalarımız
*Kadınlar rahatça oturur içeride**

Serasker sarayında, haremin bulunduğu odalarda kalıyordum. Bütün gün sayısız koridorlardan geçerek odadan odaya, damdan dama, merdivenden merdivene dolaşıp duruyordum. Saray talana uğramış gibiydi. Kaçabileceğini uman Serasker, dışarı çıkarabildiği her şeyi çıkarmıştı. Divanlar cascavlak kalmış, halılar kaldırılmıştı.

Kentte dolaşırken beni yanlarına çağıran Türkler, çıkarıp dillerini gösteriyorlardı. (Bütün Frenkleri hekim sanıyorlar.) Bu iş canımı sıkmaya başlamıştı artık. Ben de onlara aynı şekilde karşılık vermeye başladım. Akşam saatlerini akıllı, sevimli Suhorukov'la** birlikte geçiriyorduk. Ortak kaygılarımız bizi birbirimize yaklaştırmıştı. Bir zamanlar tutkuyla ve başarıyla giriştiği edebiyat çalışmalarından, tarih incelemelerinden söz ediyordu bana. İsteklerinin, dileklerinin sınırlılığı gerçekten de dokunaklı. Çalışmalarını sonuçlandırmazsa çok yazık olur.

Serasker sarayı kıpır kıpır kaynıyordu. Bir zamanlar asık suratlı paşanın, karısı ve içoğlanları arasında sessizce çubuğunu tüttürdüğü bu yerde, şimdi galip komutan oturuyor; generallerinden utku raporları alıyor, paşalıklar dağıtıyor, yeni romanlardan söz ediyordu. Muş paşası, Kont Paskeviç'e başvurarak yeğeni için bir yer istedi. Bu kurumlu Türk saraya geldiğinde, odalarından birinin kapısı önünde durdu;

---

* Yeniçeri Emiroğlu uydurma bir addır. Bu şiiri Puşkin yazmıştır. – ç.n.
** Tarih yazarı; Dekabrist ayaklanmasına katıldığı için sürülmüştü. – ç.n.

heyecanla bir şeyler söyledi, sonra derin bir düşünceye daldı. Meğer bu odada seraskerin buyruğuyla babasının boynu vurulmuş. İşte gerçek Doğu izlenimleri!

Kafkasya'nın dehşetiyle ünlü Pulat Bey'i, son savaşlar sırasında ayaklanan iki Çerkez oymak başkanıyla birlikte Erzurum'a geldi. Kont Paskeviç'le öğle yemeği yediler. Pulat Bey otuz beş yaşlarında, kısa boylu, geniş omuzlu bir adamdı. Rusça bilmiyor ya da bilmezden geliyordu. Erzurum'a gelişi beni çok sevindirmişti. Dağlardan ve Kabarda'dan güven içinde geçebilirdim artık.

Erzurum dolaylarında tutsak düşen ve seraskerle birlikte Tiflis'e gönderilen Osman Paşa, Kont Paskeviç'ten Erzurum'da bıraktığı haremine güvenlik sağlanması dileğinde bulunmuştu. İlk günlerde harem kimsenin aklına gelmemişti. Bir gün öğle yemeğinde, 10.000 kişilik bir ordunun işgali altında olduğu halde ahalisinden hiç kimsenin askerlerden şikâyete gelmediği Müslüman kentindeki dirlik düzenlikten söz ederken, kontun aklına Osman Paşa'nın haremi geldi ve Bay Abramoviç'e paşanın evine uğrayarak karılarının ne durumda olduğunu öğrenip gelmesini emretti. Ben de Bay A.ya eşlik etmek için izin aldım. Yola çıktık. Bay A. çevirmen olarak bir Rus subayı almıştı yanına. Çok ilginç bir serüveni vardı bu subayın. 18 yaşında İranlılara tutsak düşmüş. İğdiş edilmiş ve 20 yıldan daha uzun bir zaman şahın oğullarından birinin hareminde haremağalığı yapmış. Mutsuzluğunu, İran'da geçirdiği yılları dokunaklı bir açıkyüreklilikle anlatıyordu. Fizyolojik bakımdan son derece önemli şeyler söyledi.

Osman Paşa'nın evine geldik. Son derece derli toplu, hatta zevkle döşenmiş denebilecek bir konuk odasına aldılar bizi. Renkli pencerelerde Kur'an'dan alınmış âyetler vardı. Bunlardan bir tanesi Müslüman haremi için çok derin anlamlı geldi bana: *Bağlamak ve çözmek sana yaraşır.* Gümüş zarflı fincanlarda kahve getirdiler. Osman Paşa'nın babası,

kadınlar adına konta teşekküre geldi. Beyaz, saygıdeğer bir sakalı vardı yaşlı adamın. Bay A., buraya Osman Paşa'nın karılarıyla konuşmaya geldiğini, bir dertleri olup olmadığını kendi ağızlarından duymak için görevlendirildiğini kesinlikle bildirdi. İran tutsağı bunları çevirir çevirmez, yaşlı adam dilini öfkeyle şapırdattı. Arzumuzu hiçbir şekilde yerine getiremeyeceğini; yoksa paşa döndüğünde böyle bir şey duyacak olursa, onun da haremdeki bütün uşakların da boynunu vurduracağını söyledi. İçlerinde haremağası bulunmayan uşaklar da ihtiyarın sözlerini onayladılar. Fakat Bay A., Nuh diyor peygamber demiyordu. Adamlara:

"Siz paşanızdan korkuyorsanız, bende kendi seraskerimden korkuyorum. Onun emirlerine nasıl karşı gelebilirim?" dedi.

Yapacak şey yoktu. İki cılız fıskiyenin şapırdadığı bir bahçeden geçirdiler bizi. Küçük taş yapıya yaklaştık. İhtiyar bizimle kapı arkasında durdu. Sürgüyü bırakmadan kapıyı dikkatle açtı. Başından sarı terliklerine kadar beyaz çarşafa bürünmüş bir kadın göründü. Çevirmenimiz aynı soruyu ona da tekrarladı. Yetmişlik bir kocakarının dişsiz ağzından çıkan mırıltı duyuldu. Bay A. onun sözünü keserek:

"Paşanın annesidir bu," dedi. "Biz karılarını görmeye geldik. Onlardan birini gönderin."

Gâvurların bu buluşuna hepsi şaşıp kaldı. Kocakarı gitti; kendisi gibi baştan ayağa örtülü bir kadınla döndü az sonra. Örtünün altından cıvıl cıvıl bir kadın sesi yükseldi. Kocasız kalmış zavallı kadınlara gösterdiği ilgiden ötürü konta teşekkür ediyor, Rusların davranışlarını övüyordu. Bay A. sohbeti koyulaştırmayı başardı. Ben bu sırada çevreme bakınırken tam kapının üstünde yuvarlak bir pencerecik; pencerecikte de meraklı, kara gözleriyle fıldır fıldır bakan beş altı tane yuvarlak başçık gördüm. Buluşumu tam Bay A.ya söylemek üzereydim ki, başlar kımıldadı, gözler kırpıldı, birkaç parmakçık susmam için gözdağı verdi bana. Boyun eğdim ve

buluşumu kimseyle paylaşmadım. Hepsi de hoş yüzlerdi; fakat hiçbiri güzel değildi. Kapıda Bay A. ile konuşanlar haremin gözdesi, yüreklerin hazinesi, aşkın gülü olmalıydı. Ya da ben böyle düşündüm.

Bay A.nın soruşturması sona erdi. Kapı kapandı. Penceredeki yüzler çekildi. Bahçeyi ve evi gözden geçirdikten sonra, elçiliğimizden pek hoşnut kalarak saraya döndük.

Böylece bir harem görmüş oldum. Pek az Avrupalıya kısmet olur bu. İşte size bir Doğu romanı konusu.

Savaş bitmiş görünüyordu. Dönüşe hazırlanıyordum. 14 Temmuz günü halk hamamına gittim ama hiç hoşnut kalmadım. Havluların pisliği, kötü hizmet vs. adamakıllı canımı sıktı. Tiflis hamamları nerede, bunlar nerede!

Saraya döndüğümde, nöbet yerindeki Konovnitsın'dan Erzurum'da veba görüldüğünü öğrendim. Aklıma hemen karantinanın korkunçluğu geldi ve o günden tezi yok ordudan ayrılmaya karar verdim. Veba düşüncesi tatsız, alışılmadık bir duygu uyandırıyor insanın içinde. Bu izlenimi silmek amacıyla pazaryerinde dolaşmaya çıktım. Bir silahçı dükkânı önünde durup, bir hançeri gözden geçirmeye başladım. Ansızın bir el dokundu omzuma. Döndüm ve korkunç bir dilenciyle burun buruna geldim. Yüzü ölü gibi sararmıştı. Kan çanağına dönmüş irinli gözlerinden şıpır şıpır yaş akıyordu. Veba düşüncesi yine içime düştü. Dilenciyi anlatılmaz bir tiksinti duygusuyla itip gezintiye çıktığıma bin pişman saraya döndüm.

Ama merak ağır bastı. Ertesi gün hekimle birlikte ben de ordugâha gittim. Vebalılar vardı burada. Çadırdan bir hasta çıkarıp getirdiler. Yüzü sapsarıydı. Sarhoş gibi sallanıyordu. Bir başka hasta kendinden geçmiş yatıyordu. Vebalıyı gözden geçirip zavallı adama çabuk iyi olacağı ümidini verirken, iki Türk ilgimi çekti.

Bunlar hastanın koluna giriyor, onu soyuyor, elleriyle vücudunu yokluyorlardı. Adam veba değil de nezleydi sanki.

Bunu görünce Avrupalı ürkekliğimden utandığımı itiraf ederim. Az sonra kente döndüm.

19 Temmuz günü Kont Paskeviç'le vedalaşmaya gittiğimde, büyük bir keder içinde buldum onu. General Burtsov'un Bayburt dolaylarında vurulduğu yolunda acı bir haber gelmişti. Yazık olmuştu yiğit Burtsov'a. Bu olay, sayıca çok az olan ordumuzu da çökertebilirdi. Yabancı bir ülkenin derinliklerine ilerlemiş; bize diş bileyen, ilk başarısızlık haberi üzerine ayaklanmaya hazır bir halkla kuşatılmıştık. Savaş yeniden başlamıştı. Kont, sonraki olayların da tanığı olmamı önerdi. Fakat ben bir an önce Rusya'ya dönmek istiyordum artık... Kont, bir Türk kılıcı armağan etti bana. Onu, fethedilmiş Ermenistan kırlarında ardı sıra dolaştığım parlak bir kahramanın anısı olarak saklıyorum. Aynı gün Erzurum'dan ayrıldım.

Artık bildiğim yollardan Tiflis'e dönüyordum. Bir süre önce 15.000 kişilik bir ordunun şenlendirdiği bu yerler, şimdi sessiz ve kederliydi. Soğanlı'yı geçtim ve ordugâhımızın konakladığı yeri güçlükle tanıyabildim. Gümrü'de üç gün karantinada kaldım. Bezobdal'ı yeniden gördüm ve sıcaktan yanan Gürcistan'a geçmek üzere, serin Ermenistan'ın yüksek yaylalarından ayrıldım.

Tiflis'e 1 Ağustos'ta vardım. Sevimli, şen bir topluluk içinde birkaç gün kaldım burada. Çalgı sesleri ve Gürcü türküleri arasında, bahçelerde birkaç güzel gün geçirdim. Sonra yeniden yola koyuldum. Dağlardan geçerken karşılaştığım en önemli olay, bir gece Kobi yakınlarında fırtınaya yakalanışım oldu. Sabahleyin Kazbek'in yanından geçerken olağanüstü güzellikte bir görünümle karşılaştım. Beyaz, parça parça bulutlar dağın tepesinden aşıyor, güneş ışınlarıyla aydınlanan ıssız bir tapınak, havada yüzüyormuş gibi görünüyordu. Azgın dere bütün görkemiyle karşıma çıktı. Sel yatağı yağmur sularıyla dolmuş, azgınlıkta Terek'i bile geride bırakıyor, tıpkı onun gibi korkunç bir sesle uğulduyordu. Kı-

yılar darmaduman olmuştu. Kayalar yerlerinden oynamış, akıntının önünü tıkamışlardı. Kalabalık bir Osetin topluluğu yol yapımında çalışıyordu. Sonunda dar boğazı sağ salim geçerek büyük Kabarda Ovası'nın enginliğine çıktım. Vladikafkas'ta Dorohov'a ve Puşçin'e rastladım. İkisi de bu savaşta aldıkları yaraların tedavisi için kaplıcalara gidiyorlardı. Puşçin'in masasında Rusça dergiler buldum. Gördüğüm ilk makale, yapıtlarımdan birinin eleştirisiydi. Yazar, bana ve şiirlerime veryansın ediyordu. Yazıyı yüksek sesle okumaya başladım. Puşçin beni durdurarak okurken artistik mimikler yapmamı istedi. Yazı, bizdeki eleştiri sanatının fantezileriyle süslüydü tabii. Bir kayyum, perhiz yemeği pişiren bir kadın ve bu küçük güldürünün sağduyusu sayılan bir düzeltmen arasında geçen uzun bir konuşmaydı bu. Puşçin'in isteğini hemen yerine getirdim ve bu o kadar hoşuma gitti ki yazıyı az önce okurken duyduğum sıkıntıdan eser kalmadı. Hep birlikte candan kahkahalar atmaya başladık.

Sevimli anayurdumun bana ilk hoş geldini işte bu oldu.

1835

Aleksandr Sergeyeviç Puşkin (1799-1837): 38 yıl süren hayatı komploya çok benzeyen bir düelloyla son bulduğunda Puşkin, şiiri kadar roman ve öyküleriyle de 19. yüzyılın öncü Rus klasikleri arasına girmeye hak kazanmıştı.Bu kitapta Yüzbaşının Kızı*'ndan* Byelkin Öyküleri *ve* Erzurum Yolculuğu*'na Puşkin'in tüm öykü ve romanları zamandizinsel sıralamayla bir arada okura sunulmaktadır.*

Ataol Behramoğlu (1942): Şiirimizin son 40 yılındaki en önemli toplumcu ozanlardan biri olmanın yanı sıra, Puşkin'den Çehov'a, Lermontov ve Turgenyev'den Çağdaş Rus Şiiri Antolojisi*'ne çeviri edebiyatımızın da en yetkin adlarından biridir.*

